



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«Η ιδέα της ίδρυσης των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα και ο εμπνευστής της
Στέφανος Βασιλειάδης (1933-2004): Η περίπτωση του Μουσικού Σχολείου
Καλαμάτας (1993 έως σήμερα)»**

ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ
Τρισεύγηνς Πουλοπούλου

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Αλέξιος Σαββίδης
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Βασίλειος Κωνσταντινόπουλος

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	3
Εισαγωγή.....	6
Α΄ Κεφάλαιο	
Γέννηση, Οικογένεια και Σπουδές του Στέφανου Βασιλειάδη (1933-2004)	11
Β΄ Κεφάλαιο	
Η διαδρομή του έργου του Στέφανου Βασιλειάδη: Επιρροές και επιδράσεις	28
Γ΄ Κεφάλαιο	
Η συγγραφική παραγωγή του Στέφανου Βασιλειάδη και ο ιδεολογικός ορίζοντας της εποχής του	59
Δ΄ Κεφάλαιο	
Η δημοσιογραφική δράση και ο ευρύτερος κοινωνικός ρόλος του Στέφανου Βασιλειάδη	86
Ε΄ Κεφάλαιο	
Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή	109
1.1. Περίληψη.....	109
1.2. Εισαγωγή	109
2.1. Αναλυτικό σχέδιο έρευνας	111
2.2. Ερωτηματολόγιο	113
3.1. Αποτελέσματα έρευνας	114
3.1.1. Ταυτότητα δείγματος της έρευνας – Στοιχεία συμμετεχόντων εκπαιδευτικών	114
3.1.2. Απαντήσεις στα ερωτήματα της έρευνας	117
4.1. Συμπεράσματα	123
Στ΄ Κεφάλαιο	
Το όραμα του Στέφανου Βασιλειάδη για τα Μουσικά Σχολεία	124
1.1. Η «επίσημη» μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα	128
1.2. Ο θεσμός του Μουσικού Σχολείου	136
1.3. Το πρώτο Μουσικό Σχολείο της Παλλήνης.....	161
1.4. Κριτική προσέγγιση του νομοθετικού πλαισίου των Μουσικών Σχολείων	168
1.5. Πρωτοπορία του Μουσικού Σχολείου	172
1.6. Το παρόν και το μέλλον των Μουσικών Σχολείων	182

Ζ' Κεφάλαιο

Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας»: Ίδρυση, πρωτοβουλίες και προοπτική	196
1.1. Μαθήματα	198
1.2. Εκπαιδευτικό προσωπικό	199
1.3. Ωράριο.....	199
1.4. Δραστηριότητες	199
1.5. Διακρίσεις – βραβεία	200
1.6. Νέο κτήριο του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας	201
2.1. Σύλλογος Γονέων – Κηδεμόνων του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας	204
2.2. Σύλλογος Αποφοίτων «Μαρία Κάλλας» του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας	208
3.1. Τρόπος εισαγωγής μαθητών-τριών στο Μουσικό Σχολείο	214
3.2. Οι συναυλίες	214
4.1. Ιστορική αναδρομή	217

Η' Κεφάλαιο

Η ονοματοθεσία του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας: η Μαρία Κάλλας (1923-1977) το ορόσημό του	281
Επίλογος	291
Πηγές και Βιβλιογραφία	298
Παράρτημα	330

Πρόλογος

Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή εστιάζει στον θεσμό των μουσικών σχολείων και αποτελεί ανάπτυξη της μελέτης μου με τίτλο: «Η ιδέα της ίδρυσης των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα και ο εμπνευστής της Στέφανος Βασιλειάδης (1933-2004): Η περίπτωση του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας (1933 έως σήμερα)», η οποία πραγματοποιήθηκε ως μέρος των απαιτήσεων του διδακτορικού προγράμματος.

Τα Μουσικά Σχολεία συμπλήρωσαν τα τριαντατέσσερα έτη λειτουργίας τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Μέσα από το παρόν πόνημα προσεγγίζεται ο συγκεκριμένος θεσμός, με σκοπό να προβληθούν τόσο οι θετικές πλευρές όσο και τα προβλήματα που υφίστανται. Καίριο ρόλο στην έρευνα διαδραμάτισε η εμπειρία μου από το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, λόγω της εικοσαετούς υπηρετήσής μου στο σχολείο καθώς και της ανάληψης της Διεύθυνσής του την τελευταία τετραετία. Η συνεργασία με τους φορείς της σχολικής κοινότητας (καθηγητές-τριες, μαθητές-τριες, γονείς), η διδασκαλία μαθημάτων και η συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δράσεις συντέλεσαν στη διαμόρφωση συνολικής θεώρησης του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας και κατ' επέκταση των Μουσικών Σχολείων της χώρας.

Οι στόχοι που τέθηκαν σχετίζονται με τη διατύπωση των προβληματισμών και του σκοπού της μελέτης. Με βάση τα προηγούμενα, η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να καταγράψει μια σειρά από αντικειμενικές πραγματικότητες, καθώς και να αναδείξει την προσωπικότητα και τη μουσική πρωτοπορία του Στέφανου Βασιλειάδη σε συνδυασμό με την καινοτόμο λειτουργία των Μουσικών Σχολείων και ειδικά με τη μελέτη περίπτωσης του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας.

Συνοπτικά η μουσική διευρύνει τη σκέψη, τονώνει τα συναισθήματα, αναπτύσσει νέες εμπειρίες, ώστε συντελεί στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Πρόκειται για παγκόσμια γλώσσα συμβόλων και επικοινωνίας, η οποία κατορθώνει να ενώσει ανθρώπους και λαούς μέσω της κοινής εκφραστικής δυνατότητας. Η ενασχόληση με τη μουσική ως βίωμα συμβάλλει στην αυτογνωσία, την κοινωνικοποίηση και την ισχυροποίηση των δεσμών των μελών με οικουμενικές αξίες, πεποιθήσεις και συμπεριφορές, όπως ο ανθρωπισμός, η αλληλεγγύη, ο εκδημοκρατισμός, η πολιτιστική πολυμορφία. Επομένως η καλλιέργεια μουσικής παιδείας στα Σχολεία είναι απαραίτητη στους/στις μαθητές/τριες και την κοινωνία.

Τα Μουσικά Σχολεία συνιστούν έναν ιδιαίτερο τύπο δημόσιου σχολείου στο πλαίσιο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (στο σύνολό τους είναι Γυμνάσια με Λυκειακές τάξεις). Η ίδρυση του πρώτου Μουσικού Σχολείου στην Παλλήνη της Αττικής το έτος 1988 αποτέλεσε πρωτοποριακό εγχείρημα για το εκπαιδευτικό γίνεσθαι και σηματοδότησε νέα τομή για την παιδαγωγική στον τόπο μας. Η καθιέρωση του θεσμού, η ίδρυση και λειτουργία Μουσικών Σχολείων σε πολλά γεωγραφικά σημεία του τόπου (κατά κύριο λόγο στις έδρες των Νομών παλιότερα και νυν Περιφερειακών Ενοτήτων), η πλούσια πολιτιστική δράση τους, τόσο στον χώρο της εκπαίδευσης όσο και στις τοπικές κοινωνίες, η διασύνδεση και η συνεργασία τους με κοινωνικούς-πολιτιστικούς φορείς αποδεικνύουν ότι τα σχολεία αυτά υπηρετούν έναν επιτυχημένο εκπαιδευτικό θεσμό, που δικαιώνει το όραμα των εμπνευστών του.

Στον δημόσιο λόγο εκφράζεται αρκετές φορές η απορία αν τα Μουσικά Σχολεία συνιστούν «πολυτέλεια», εφόσον οι κρατικές δαπάνες για την Παιδεία περιορίζονται και συχνά μειώνονται σε καιρούς υγειονομικής ή οικονομικής κρίσης. Από την άλλη πλευρά τα Μουσικά Σχολεία θεωρούνται κόσμημα για τις τοπικές κοινωνίες και πρεσβευτές της πολιτιστικής παράδοσης. Πιο συγκεκριμένα, οι ειδικές προδιαγραφές κατασκευής τους όπως και οι αυξημένες δαπάνες τόσο σε διδακτικό προσωπικό όσο και σε τεχνολογικό εξοπλισμό/μουσικά όργανα, επιβάλλουν τη διερεύνηση του θεσμού σε δύο επίπεδα: όσον αφορά την επιτυχία του μουσικού εκπαιδευτικού μοντέλου και όσον αφορά την κοινωνική και πολιτιστική συμβολή του.

Μέσα από τις επόμενες γραμμές θέλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στον ελλογιμώτατο Καθηγητή κ. Θανάση Χρήστου που συνέβαλε καθοριστικά με τη βοήθεια και την καθοδήγησή του στην επιτυχή διαπεραίωση της διδακτορικής μου εργασίας.

Επίσης στην εύρεση της βιβλιογραφίας για τη μουσική σημαντική ήταν η συμβολή του εριτίμου Συνεπιβλέποντος Καθηγητή κ. Αλεξίου Σαββίδη. Ομοίως για το νομοθετικό πλαίσιο πολύτιμη στάθηκε η συνεργασία με τον αξιολογώτατο Συνεπιβλέποντα Καθηγητή κ. Βασίλειο Κωνσταντινόπουλο.

Ευχαριστίες οφείλω και στο εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου στην Καλαμάτα για την υποστήριξη.

Ιδιαίτέρως ευχαριστώ τους εξαιρετους μουσικούς και παιδαγωγούς που δέχθηκαν προθύμως να απαντήσουν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων σε ερωτήματα σχετικά με την προσωπικότητα και το έργο του Στέφανου Βασιλειάδη, όπως και για την ίδρυση και λειτουργία των Μουσικών Σχολείων. Πρωτίστως ο Σχολικός Σύμβουλος Μουσικής κ. Ανδρέας Γλυνιάς, πολυπράγμων και χειμαρρώδης, συζήτησε μαζί μου με ενθουσιασμό. Ο Διδάσκων στο Πανεπιστήμιο Ε.Κ.Π.Α. κ. Νικόλας Τσαφταρίδης, πολυσχιδής προσωπικότητα, κοινώνησε την εμπειρία του με ρεαλιστικό τρόπο. Η εκπαιδευτικός μουσικής κα Βίκυ Ζεπάτου, άψογη στην επικοινωνία μας, δοτική και πραγματίστρια στην καταγιμιστική αφήγησή της. Η Σχολική Σύμβουλος Μουσικής κα Στέλλα Γεωργουλή, επιστημονικά κατηρτισμένη και ειλικρινής στις τοποθετήσεις της. Η μουσικός κα Βίκη Βασιλειάδη, γλυκιά, ευσυγκίνητη και πρόθυμη να μοιραστεί μαζί μου τις αναμνήσεις με τον πατέρα της. Η Σχολική Σύμβουλος Μουσικής κα Αικατερίνη Πολυμενοπούλου, εξαιρετική ομιλήτρια, λυρική και αντικειμενική. Ο Διευθυντής του Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης κ. Βασίλειος Αντωνόπουλος, αξιοπρεπής και σεμνός, με διάθεση συναδελφικότητας, έδειξε εμπιστοσύνη στην πρόσβαση στο αρχειακό υλικό του σχολείου. Ο συνθέτης και μουσικός κ. Κώστας Μαντζώρος, ρηξικέλευθος και οραματιστής. Η δασκάλα κα Μαρία Βασιλειάδη, γλυκύτατη προσωπικότητα, υπερήφανη, με θαυμασμό για τον χαρισματικό σύζυγό της. Η φιλόλογος και κόρη του Στ. Βασιλειάδη, κα Έβη Βασιλειάδη, δυναμική, με πάθος και ρητορική δεινότητα. Ο συνθέτης και μουσικοπαιδαγωγός κ. Κώστας Μόσχος, δωρικός, μετρημένος και αυστηρός με τις επιλογές της πολιτείας για τη μουσική εκπαίδευση.

Επίσης ευχαριστώ θερμά για τη βοήθειά τους τον πρώην Πρόεδρο του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων κ. Παναγιώτη Κουφαλάκο καθώς και τον Πρόεδρο του Συλλόγου Αποφοίτων «Μαρία Κάλλας» του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας κ. Γεώργιο Ηλιόπουλο.

Πάνω από όλους εκφράζω τις ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου για την ενθάρρυνση και ηθική συμπαράσταση που μου πρόσφεραν για την ολοκλήρωση αυτού του “ταξιδιού”.

Εισαγωγή

Η παρούσα διατριβή πραγματεύεται τον θεσμό των Μουσικών Σχολείων σε συνάρτηση με τη συγγραφή της προσωπικότητας και του έργου του Στέφανου Βασιλειάδη. Οι εργώδεις προσπάθειες ίδρυσης και λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, ο σταδιακός σχεδιασμός και η υλοποίηση των προγραμμάτων σπουδών, η εξέλιξή τους στην πορεία των τριαντατεσσάρων ετών, οι κίνδυνοι και οι υφιστάμενες δυσκολίες, η συμβολή τους στην καλλιτεχνική-πολιτιστική-κοινωνική παιδεία του τόπου συναποτελούν τις καίριες παραμέτρους που συγκροτούν την ταυτότητα του θεσμού. Μάλιστα το παράδειγμα του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας» καταδεικνύει την εφαρμογή του θεσμού στην πράξη ως κορυφαίου σημείου αναφοράς.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης (1933-2004) υπήρξε συνθέτης, μουσικολόγος και μουσικοπαιδαγωγός, πρωτοπόρος στην ηλεκτρονική μουσική και την ηχοτοπία, συνοδοιπόρος με τις σπουδαιότερες μορφές στον χώρο της ανατολικής και δυτικής μουσικής. Προπάντων αναδεικνύεται ως πρωτεργάτης της ίδρυσης και λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα, παρότι δεν έχει προβληθεί επαρκώς και αναγνωριστεί η προσφορά του στον θεσμό. Ο Στ. Βασιλειάδης συμμετείχε στη σύνταξη της πρότασης-σχεδίου οργάνωσης και λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, αγωνίστηκε για τη θεσμοθέτησή τους, πρωτοστάτησε στην ίδρυση του πρώτου Μουσικού Γυμνασίου της Παλλήνης (1988) και ήταν ο Πρόεδρος της πρώτης Καλλιτεχνικής Επιτροπής (1988-1989). Δηλαδή ήταν ο κύριος εμπνευστής της ιδέας του θεσμού των Μουσικών Σχολείων, όπως δημιουργήθηκαν σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, καθώς και ο βασικός συντελεστής για την εφαρμογή του καινοτόμου προγράμματος σπουδών σε αυτά.

Επίσης αναλύεται ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα μέσα από τα ίδια τα λόγια σπουδαιών εκπαιδευτικών και μουσικών. Οι σημαντικές ενέργειες που απέδωσαν καρπούς, οι εύλογοι προβληματισμοί, οι προοπτικές, η κατευθυντήρια γραμμή προσανατολισμού για επιτυχή αξιολόγηση του θεσμού, το παρόν και το μέλλον σε συνδυασμό με την αντίστοιχη λειτουργία όμοιων σχολικών μονάδων στην Ευρώπη «διαφωτίζουν» τις διαφορετικές προσεγγίσεις με κοινό παράγοντα το γνήσιο ενδιαφέρον για τα Μουσικά Σχολεία.

Τα Μουσικά Σχολεία έχουν κερδίσει τον σεβασμό στην ελληνική επικράτεια μέσω των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, των επιτευγμάτων των μαθητών-τριών τους και

του θετικού σχολικού κλίματος, το οποίο καλλιεργείται ανάμεσα στα μέλη τους. Στόχοι της διατριβής είναι: η αποτύπωση και ανάδειξη των πτυχών του πολυσήμαντου έργου των Μουσικών Σχολείων, η διερεύνηση των στοιχείων διαμόρφωσης της ταυτότητά τους και η επιρροή τους στην κοινότητα, καθώς είναι αλληλένδετα στοιχεία μεταξύ τους για την ενδυνάμωση του θεσμού και συνάμα την αναγκαιότητα ύπαρξής του.

Η εμπειρική έρευνα που διεξήχθη, ανταποκρίνεται στα εκπαιδευτικά ενδιαφέροντα και τις θεωρητικές ανησυχίες της γράφουσας. Ως αντικείμενο της έρευνας δεσπόζει ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων υπό το πρίσμα των εκπαιδευτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συνισταμένων. Στον σχεδιασμό, καθοριστικό σημείο συνιστά η σύνταξη των ερευνητικών ερωτημάτων, τα οποία αποτελούν τη «ραχοκοκαλιά» του ερευνητικού σχεδίου, τα μέσα με τα οποία ο/η ερευνητής/τρια κατευθύνεται στον πυρήνα του έργου του¹.

Τα ερευνητικά ερωτήματα διατυπώνονται ως ακολούθως:

1) Η μουσική παιδεία είναι απαραίτητη για τη γενική παιδεία και με ποιους τρόπους/μορφές την επηρεάζει; Σε τι συνίσταται η παρουσία του Μουσικού Σχολείου στην τοπική κοινωνία; Σε ποιο βαθμό συμμετέχει στην ενίσχυση και την αναβάθμιση της πολιτιστικής-καλλιτεχνικής κίνησης;

2) Πόσο κρίνεται ως αναγκαία η ύπαρξη του θεσμού των Μουσικών Σχολείων, όπως και ευρύτερα η στήριξη και η προάσπιση της καλλιτεχνικής παιδείας; Η συστηματική ανάλυση της πολιτισμικής ταυτότητας, των εκπαιδευτικών δράσεων και της προόδου των μαθητών-τριών των Μουσικών Σχολείων, μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της παιδείας, βάσει των σύγχρονων παιδαγωγικών θεωρήσεων του κριτικού εγγραμματισμού και της βιωματικής-ανακαλυπτικής μάθησης;

Τέλος, γίνεται αναφορά στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας. Στην πόλη του πολιτισμού μετουσιώθηκε το πείραμα του νέου θεσμού σε περαιτέρω ώθηση για τη μουσική παιδεία. Διαρκώς το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας χρειάζεται στήριξη από την πολιτεία και την τοπική αυτοδιοίκηση, ικανή στελέχωση, προβολή του έργου του, εμπνευσμένους καθηγητές, με σκοπό τη συνέχιση της εκπληκτικής πορείας και συνεισφοράς του στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι της πόλης και του τόπου.

1 J. J. Mason, *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Αθήνα 2011, σ. 36-39

Αναλυτικά τα περιεχόμενα κάθε κεφαλαίου της παρούσας διατριβής διαρθρώνονται ως εξής:

Στο Α΄ Κεφάλαιο – Γέννηση, Οικογένεια και Σπουδές του Στέφανου Βασιλειάδη (1933-2004) αναδεικνύεται η πολύπλευρη προσωπικότητα του Στ. Βασιλειάδη, μαρτυρούνται στοιχεία και γεγονότα της καταγωγής του και του ήθους του, ιστορίες για την παιδική του ηλικία και την ενασχόλησή του με τη μουσική, καταγράφονται οι σπουδές του και οι επιρροές των δασκάλων του, η επαγγελματική του σταδιοδρομία και οι θέσεις ευθύνης που ανέλαβε, οι πρωτοβουλίες του στην τέχνη και τον πολιτισμό.

Στο Β΄ Κεφάλαιο – Η διαδρομή του έργου του Στέφανου Βασιλειάδη: επιρροές και επιδράσεις παρατίθενται τα συμβάντα του ιστορικού γίνεσθαι σε πανελλήνιο και παγκόσμιο επίπεδο, τα οποία επέδρασαν καταλυτικά στην πολιτική-οικονομική-κοινωνική-πολιτιστική ζωή από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 έως τις αρχές της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα και συνάμα συνθέτουν τον καμβά της δημιουργικής πορείας του έργου του Στ. Βασιλειάδη.

Στο Γ΄ Κεφάλαιο – Η συγγραφική παραγωγή του Στέφανου Βασιλειάδη και ο ιδεολογικός ορίζοντας της εποχής του συγκεντρώνεται το έργο του συνθέτη και μουσικοπαιδαγωγού Στ. Βασιλειάδη, όπου κυριαρχεί η μουσική για το θέατρο σε συνεργασία με τους δύο μεγαλύτερους θεατρικούς οργανισμούς της χώρας, το Εθνικό Θέατρο και το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, σε τραγωδίες και έργα νεότερης δραματουργίας. Επιπρόσθετα ο δημιουργός ανήκει στους πρωτοπόρους της ηλεκτροακουστικής μουσικής, συνέλαβε το σχέδιο της μουσικής οικολογίας, διακρίθηκε στη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων μουσικής και εισηγήθηκε τον όρο παντεχνία ως πολύτεχνη έκφραση-πρόταση για την παιδεία.

Στο Δ΄ Κεφάλαιο – Η δημοσιογραφική δράση και ο ευρύτερος κοινωνικός ρόλος του Στέφανου Βασιλειάδη διασώζονται μέσω των άρθρων του οι ιδέες, οι συγκινήσεις, τα ενδιαφέροντα και οι προτάσεις του μεγάλου μουσικού σε σχέση με την παράδοση, τη μουσική εκπαίδευση, την αισθητική αγωγή των νέων, την κίνηση και τον χορό, την τέχνη και τον πολιτισμό. Ο σχολιασμός της επικαιρότητας της εποχής του φωτίζει και ερμηνεύει τη μουσική δημιουργία και πρωτοπορία μέσω της συγγραφής του ίδιου του καλλιτέχνη.

Στο Ε΄ Κεφάλαιο – Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή αναλύεται η πραγματοποιηθείσα εμπειρική έρευνα που αφορούσε τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα για το χρονικό διάστημα των τριάντα ετών λειτουργίας, κατά το οποίο υφίσταται ο θεσμός. Η καινοτόμος έρευνα διενεργήθηκε σε πανελλήνια κλίμακα και συμβάλλει στην εξέλιξη του θεσμού της δημόσιας μουσικής παιδείας.

Στο Στ΄ Κεφάλαιο – Το όραμα του Στέφανου Βασιλειάδη για τα Μουσικά Σχολεία προβάλλεται ο οραματισμός του Στ. Βασιλειάδη καθώς και οι παιδαγωγικές του θέσεις για το σύγχρονο σχολείο, η συσχέτιση με τη μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα, η δημιουργία του θεσμού των Μουσικών Σχολείων, ο ιδρυτικός νόμος και οι παράμετροι λειτουργίας, το πρώτο Μουσικό Γυμνάσιο της Παλλήνης και η πρώτη Καλλιτεχνική Επιτροπή με τη συμβολή του Στ. Βασιλειάδη, η κριτική προσέγγιση και εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου, του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών και του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, η πρωτοπορία και οι προοπτικές των Μουσικών Σχολείων.

Στο Ζ΄ Κεφάλαιο – Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας»: ίδρυση, πρωτοβουλίες και προοπτική συμπεριλαμβάνονται ο ιδρυτικός νόμος και οι καθοριστικές συνιστώσες λειτουργίας του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, ο ρόλος των μουσικών συναυλιών, η συνεργασία με τον Σύλλογο Γονέων-κηδεμόνων και τον Σύλλογο Αποφοίτων «Μαρία Κάλλας», η ιστορική αναδρομή μέσω του Βιβλίου Πρακτικών του σχολείου, η παράλληλη συμπίεση με μουσικά-εκπαιδευτικά ορόσημα στην Ελλάδα και τον κόσμο, οι πολιτιστικές-επιμορφωτικές δράσεις και τα προγράμματα στα οποία συμμετείχε το σχολείο, ο πίνακας με το μαθητικό δυναμικό και τον αριθμό παραβατικών συμπεριφορών ανά σχολική χρονιά, ο πίνακας με τις διακρίσεις-βραβεία μαθητών/τριών σε διαγωνισμούς.

Στο Η΄ Κεφάλαιο – Η ονοματοθεσία του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας: η Μαρία Κάλλας (1923-1977) το ορόσημό του αποσαφηνίζονται σημεία που αφορούν την περιπετειώδη ζωή της «ντίβας» του μουσικού θεάτρου, τη μουσική της διαδρομή, τους ρόλους που ενσάρκωσε, το μεγαλείο της ερμηνείας της, όλα όσα συνθέτουν τον μύθο της παγκόσμιας μουσικής ιστορίας. Το όνομα της εμβληματικής υψιφώνου δόθηκε στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, λόγω φυσικής καταγωγής από την περιοχή αλλά και ως απότιση φόρου τιμής και μνήμης στην τέχνη της μουσικής.

Στον Επίλογο εκτίθενται η συνολική εικόνα για την πρωτοπορία και το ήθος του συνθέτη και μουσικοπαιδαγωγού Στέφανου Βασιλειάδη, η καθοριστική συμβολή του στην ίδρυση και λειτουργία του θεσμού των Μουσικών Σχολείων, η ωφελιμότητα και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που συγκροτούν την ταυτότητα των Μουσικών Σχολείων, η εμπειρική και ερευνητική διαπίστωση της πολυδιάστατης μετοχής τους στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίνεσθαι, η μελέτη περίπτωσης που συνιστά το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας.

Α΄ Κεφάλαιο

Γέννηση, Οικογένεια και Σπουδές του Στέφανου Βασιλειάδη (1933-2004)

Ο Στέφανος Βασιλειάδης υπήρξε μία πολύπλευρη προσωπικότητα: συνθέτης διεθνούς προβολής, ειδικός στην ηλεκτρονική μουσική, φιλόσοφος και κριτικός μουσικής, διευθυντής χορωδιών, εμπνευστής μουσικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, ειδικός στη συνεργασία θεάτρου και μουσικής, βαθύς γνώστης της μουσικής παράδοσης, μουσικολόγος και μουσικοπαιδαγωγός.

Γεννήθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1933 από γονείς πρόσφυγες της Μικράς Ασίας στο χωριό Κάτω Θόλο, κοντά στο Παρανέστι Δράμας. Αντί βιογραφικού σημειώνεται: «Τα πρώτα ακούσματα ήταν ο ήχος της φύσης και της τεχνολογίας, η έμπνευση και οδηγός του στο ταξίδι, στα όνειρα. Η πρώτη μαθητεία στο σχολείο θεμελιώσε την αγάπη για τα γράμματα, όπως εξίσου και τον προσανατολισμό στη συνείδηση του χρέους για τα κοινά και την ανάγκη της δημιουργίας. Οι πρώτοι δάσκαλοι τον μύησαν στη μουσική παράδοση της Δύσης και της Ανατολής. Μετέτρεψε τη δυσκολία της όρασης σε χαρισματικό όπλο προσωπικής καλλιέργειας. Σε όλη τη ζωή τον συνόδευε η αγάπη για τη μάθηση, για τα παιδιά, καθώς και η αναζήτηση της αλήθειας και της ομορφιάς»². Αισθανόταν όμως ως πατρίδα του «την ιερή, παντοτινά άβατη Ανατολή», όπου γεννήθηκαν και κοιμούνται οι πρόγονοί του, οι παραδόσεις και τα παραμύθια της μάνας του και του πατέρα του.

Οι γονείς του εγκαταστάθηκαν μαζί με άλλους πρόσφυγες το 1922 στον Κάτω Θόλο. Ο πατέρας του Θεόφιλος από τη Λαοδικεία της Αμάσειας της Μικράς Ασίας ήταν ηρωικός επαναστάτης στον Πόντο. Μάλιστα σε μια από τις περιπέτειές του αναφέρεται ότι ο πατέρας Βασιλειάδης συνελήφθη από Τούρκους που τον μετέφεραν στις φυλακές. Κατά τη διαδρομή ένας Τούρκος επεδίωξε τον αποκεφαλισμό του, αλλά ο Βασιλειάδης γλύτωσε χάρις στην επιμονή ενός άλλου «φιλεύσπλαχνου» φρουρού. Πρώτη ήλθε στην Ελλάδα η μητέρα του Σεβαστή, το γένος Λαζαρίδου από την Αμάσεια της Μικράς Ασίας και μετά από έξι μήνες ο πατέρας του με την ανταλλαγή πληθυσμών, καθώς είχε φυλακισθεί από τους Τούρκους. Ο πατέρας ο Θεόφιλος ασχολήθηκε με την καπνοκαλλιέργεια και την αλιεία, ενώ στα Μαθητολόγια του Στέφανου Βασιλειάδη

² Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη (1933-2004)*, Αθήνα 2015, σ. 12-13, στο εξής βλ. Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*

αναφέρεται ως έμπορος. Μαζί του πήγαινε και ο μικρός Στέφανος στο ψάρεμα στα ποτάμια. Ο Θεόφιλος Βασιλειάδης διετέλεσε αργότερα Πρόεδρος της Κοινότητας Θόλου. Το 1941 εκκενώθηκε το Παρανέστι από τον πληθυσμό του για να εμποδισθεί η κάθοδος των Γερμανών. Ακολούθησε η Βουλγαρική Κατοχή και η οικογένεια Βασιλειάδη κατέφυγε στη Δράμα³.

«Οι γονείς του (του Στέφανου Βασιλειάδη) στο Παρανέστι που ζούσαν ήταν γεωργοί, και ο παππούς του ψαράς γιατί το σπίτι τους ήταν δίπλα στο ποτάμι τον Νέστο, οπότε ο παππούς του ψάρευε και πουλούσε τα ψάρια, εκεί μάλιστα είχε και μια στέρνα όπου έριχνε πέστροφες και τις έπαιρναν φρέσκιες. Όταν μάλιστα πήγαν στη Δράμα πήραν και μία πλεκτική μηχανή, γιατί τότε ο κόσμος φόραγε πλεκτά, δεν υπήρχαν έτοιμα όπως τώρα, και τα πουλάγανε. Όταν ήρθαν πιά στην Αθήνα είχαν φέρει μαζί τους και τη μηχανή, όπου συνέχιζαν και εδώ να πλέκουν και ο παππούς μάζευε τις σακούλες τις πλαστικές, τις κόβανε σε λωρίδες και τις πλέκανε και τις έκαναν χαλάκια, έτσι πέρασαν τη ζωή τους. Και οι Μικρασιάτες και οι Πόντιοι είχαν μία αρχοντιά που και φυσικά πέρναγε και στα παιδιά τους, η οποία είναι ανείπωτη δεν μπορείς να την περιγράψεις, διότι αυτή την αρχοντιά δεν την είχε ο μορφωμένος και ο πλούσιος μόνο, την είχαν όλοι»⁴. «Είχα καταλάβει από τους παππούδες κατά καιρούς που τους ρωτούσαμε ότι για παράδειγμα η γιαγιά μου (μητέρα του Στ. Βασιλειάδη) πρέπει να είχε φοβερά τραυματικά χρόνια, γιατί είχε δει τους δύο αδελφούς της να τους σκοτώνουν οι Τούρκοι με ξυλοδαρμό και νομίζω ότι η γιαγιά είχε κλειστεί σε μια σοφίτα, και τη μεγάλωσε η μεγάλη της αδελφή, στην ουσία δηλαδή με αυτήν είχε έρθει γιατί είχε πεθάνει η μάνα της στη γέννα όπως φαίνεται. Τότε που ήταν ακόμα στη Δράμα όπου η κατοχή ήταν Βουλγαρική, γιατί μην ξεχνάμε πως ήταν σύμμαχοι με τους Γερμανούς και είχε γίνει και η σφαγή στο Δοξάτο, πολύ σκληρά πράγματα, και ο παππούς (πατέρας του Στ. Βασιλειάδη) έκανε και τον νερούλα όπου πουλούσε νερό με ένα κάρο και έβαζε τον μπαμπά (Στ. Βασιλειάδης) για “κράχτη” που τραγουδούσε. Κι έλεγε ότι μια φορά κάποιοι Γερμανοί, επειδή ο μπαμπάς ήταν και πολύ λευκός με άσπρα μαλλιά, στο

3 Θ. Κουσουλής, *Στέφανος Βασιλειάδης, ως παιδαγωγός και ως μουσικός για το παιδί και για τον νέο* (Διπλωματική εργασία, Τομέας Παιδαγωγικής, Τμήμα Μαθηματικών, Πανεπιστήμιο Πατρών), Πάτρα 1984, σ. 2

4 Μ. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*, 27.4.2018. Η Μαρία Βασιλειάδη είναι η δεύτερη σύζυγος του Στέφανου Βασιλειάδη.

καφενείο του χωριού οι Γερμανοί το συμπαθούσαν σαν παιδάκι γιατί ήταν σαν Γερμανάκι, και φαίνεται τον βάζανε και τραγουδούσε, υπήρχε παράλληλα πάντα η αίσθηση ότι ήταν διαφορετικός.»⁵.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης είχε δύο αδέρφια που είχαν γεννηθεί στη Μικρά Ασία, εκ των οποίων το ένα γεννήθηκε νεκρό και το άλλο έζησε έως την ηλικία των έξι μηνών, και τα οποία είχαν την πάθηση του αλφισμού, όπως και ο Στέφανος. Επίσης είχε άλλες δύο αδελφές, τη Ναυσικά Χατζηπαναγιωτίδου και την Αικατερίνη (Νίνα) Διγενή⁶.

Ο Στέφανος μαθήτευσε στην α΄ τάξη και την αρχή της β΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου στο Παρανέστι, αλλά διέκοψε λόγω της Γερμανικής Κατοχής⁷. Μεσολάβησε η εκπαίδευσή του με κατ' οίκον διδασκαλία. Συνέχισε τη φοίτησή του στο β΄ εξάμηνο της Γ΄ τάξης⁸ του Γυμνασίου Αρρένων Δράμας από το έτος 1946 (εγγραφή με αρ. πρ. 34/20-1-1946). Κατά τα έτη 1949-50 και 1950-51 φοίτησε στις Ζ΄ και Η΄ τάξεις του επονομαζόμενου κλασσικού Γυμνασίου Αρρένων Δράμας. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι επιδόσεις του ήταν καλύτερες στα μαθήματα της Φυσικής και των Μαθηματικών⁹. Τελείωσε το Γυμνάσιο περί το 1951¹⁰.

Η πρώτη επαφή του Στέφανου με τη μουσική ήταν απροσδόκητα αρνητική, καθώς όταν άκουγε οργανοπαίκτες, απομακρυνόταν λόγω κάποιας φοβίας. Οι συμμαθητές του αντιλήφθηκαν αυτή την περίεργη ευαισθησία του μικρού Στέφανου και τον τρόμαζαν με ηχηρά αντικείμενα, όπως σάλπιγγες, καμπάνες κ.ά. Όμως, την εποχή της Κατοχής πολλοί διαπίστωσαν το ταλέντο του στο τραγούδι. Μάλιστα ένα μικρό παιδί από τη Βουλγαρία έλεγε χαρακτηριστικά: «Ο Στέφανος τραγουδά όπως το ραδιόφωνο». Η πρώτη δημόσια εμφάνιση ήταν το τραγούδι του σε μία σχολική εορτή για την απελευθέρωση (1945). Αφού όλοι εντυπωσιάστηκαν με την ωραία του φωνή, του ζήτησαν να τραγουδήσει σε ειδική τελετή για την απελευθέρωση στην αίθουσα

5 Έ. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*, 27.4.2018. Η Έβη Βασιλειάδη είναι φιλόλογος, κόρη του Στέφανου Βασιλειάδη. Στο εξής βλ. Έ. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

6 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 3

7 Θ. Χρήστου, *Ο ρόλος των Νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940-1944)*, Αθήνα 2016, τ. 1, σ. 31-33, Θ. Χρήστου, *Πέτρος Σωκρ. Κόκκαλης (1896-1962)*, Αθήνα 2019, σ. 34, 79-80

8 Μετά την επιβολή της δικτατορίας του Μεταξά το 1936, η φοίτηση στο Δημοτικό έγινε τετράχρονη και η φοίτηση στο Γυμνάσιο οκτάχρονη. Βλ. Σ. Γκλαβιάς, *Επισκόπηση της ιστορίας της εκπαίδευσης στο νεοελληνικό κράτος*, Αθήνα 2010, σ. 44, διαθέσιμο στο: http://www.pi-schools.gr/progr_spoudon_1899_1999/episkopisi.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

9 ΓΑΚ Δράμας, *Αρχείο Μαθητολογίων Ιου Γενικού Λυκείου Δράμας*

10 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 2

«Αττικόν» Δράμας, παρουσία πολλών επισήμων και του Υπουργού Βορείου Ελλάδας Μετά από ακρόαση στο «Ωδείο Θεσσαλονίκης» ακολούθησαν ηχογραφήσεις της φωνής του στον Ραδιοφωνικό Σταθμό Θεσσαλονίκης (του Χρίστου Τσιγγιρίδη¹¹)¹².

Στα χρόνια της σχολικής ζωής τέθηκαν τα θεμέλια για την αγάπη του στη γλώσσα, την ιστορία, τα μαθηματικά και τις τέχνες. Τότε διαμορφώθηκε η συνείδηση της αποστολής και του χρέους για την κοινωνία. Γράφει ο ίδιος: «Ίσως το μικρό τραγούδι που πολύ αργότερα μελοποίησα το λέει καλύτερα: ο πόλεμος τελειώνει κι η ελπίδα μας φουντώνει την γκρεμισμένη γη μας να χτίσουμε ξανά»¹³.

Αυτή η μουσική προσωπικότητα διαμορφώθηκε μέσα από τεράστιες προσωπικές, οικονομικές και άλλες δυσκολίες, με σημαντικότερη τη διαταραχή στην όραση λόγω αλφισμού: «Πρέπει, αφού εδώ τα είπαμε όλα, να αναφερθώ και στη μεγάλη δυσκολία των ματιών μου, που έπαιξε καθοριστικό ρόλο και για τα πράγματα που δεν μπόρεσα να κάνω, αλλά, προπαντός, για όλα τα πράγματα που με βοήθησε να καλλιεργήσω και να αναπτύξω, όπως μία χαρισματική (ας μη θεωρηθεί ασυγχώρητη περιαιτολογία-το χάρισμα είναι δώρο, όχι για να καμαρώνει αλλά για να ευγνωμονεί αυτός που το έλαβε-) οπτική μνήμη και προσοχή και μια υπερευαίσθησία διάκρισης των άλλων αισθήσεων -ίσως πιο πολύ της αφής παρά της ακοής, όπως θα φαντάζονται όσοι με ξέρουν- εξαιρετικά πολύτιμη, να αναπληρώνει την περιορισμένη μου όραση», όπως αναφέρει ο ίδιος σε ένα χαρακτηριστικό του κείμενο¹⁴. Ο Στέφανος έφερε μαζί του βοηθητικά έναν ειδικό φακό, που χαρακτηριστικά «σάρωνε» οτιδήποτε ήθελε να διαβάσει, το λεγόμενο «φακάκι» του¹⁵.

11 Ο Χρίστος Τσιγγιρίδης (1877–17 Δεκεμβρίου 1947) σπούδασε ηλεκτρολόγος μηχανικός και υπήρξε πρωτοπόρος για την εποχή του. Εισηγάγε στην Ελλάδα την τεχνογνωσία και τεχνολογία της μικροφωνικής εγκατάστασης και επέβλεψε τη λειτουργία του πρώτου ηχητικού συστήματος στη Βουλή των Ελλήνων. Έμεινε στην ιστορία καθώς ίδρυσε τον πρώτο ραδιοφωνικό σταθμό της Ελλάδας και των Βαλκανίων, με έδρα την πόλη της Θεσσαλονίκης βλ. Ανυπόγραφο άρθρο, «Τσιγγιρίδης», στην ιστοσελίδα: *Μουσείο Ραδιοφωνίας Θεσσαλονίκης*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20191019025646/http://www.radiomuseum.gr/tsiggiridis-01.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

12 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 4

13 Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας των Μουσικών Σχολείων, Στέφανο Βασιλειάδη, Β. Μουσικά Σχολεία: ένα ζωντανό κύτταρο της Μ. Εκπαίδευσης που χρειάζεται στήριξη», στα: *Πρακτικά του 2ου επιστημονικού συνεδρίου της Πανελληνίας Ένωσης Γονέων Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων, με θέμα: Μουσική Παιδεία και Μουσικά Σχολεία*, Μυτιλήνη 2008, σ. 23, στο εξής βλ. Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας»

14 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 5

15 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 2-3

Ο πρώτος δάσκαλός του στη μουσική, Γιάννης (Γιαννίκος) Ναλπαντίδης, λόγω αυτού του προβλήματος της όρασης, στην αρχή ζωγράφιζε για τον Στέφανο πλατιά πεντάγραμμα με κολοσσιαίες νότες επάνω, για να είναι ευδιάκριτες, ενώ προοδευτικά σχεδίαζε όλο και μικρότερα πεντάγραμμα και νότες μέχρι να φτάσουν στο κανονικό μέγεθος. Με αυτόν τον τρόπο ο Βασιλειάδης απέκτησε σημαντική άνεση στο να διαβάσει μουσική, να τραγουδά και να παίζει μουσικό όργανο.

Παρακολούθησε μαθήματα κιθάρας και θεωρίας της μουσικής με δάσκαλο τον Γιάννη (Γιαννίκο) Ναλπαντίδη επί δύο περίπου έτη (1945-1947). Μετά από αυτό συμμετείχε τακτικά σε μουσικές εκδηλώσεις, οργανώνοντας σχολικές γιορτές, σχηματίζοντας σχολικές χορωδίες και μικρές ορχήστρες, σε κατασκηνώσεις, σε σχολεία, σε χριστιανικές συναντήσεις και αλλού. Συμμαθητής του στο Γυμνάσιο ήταν ο Δημήτριος Λυπουρλής¹⁶, με τον οποίο τραγουδούσαν συχνά μαζί και διατήρησαν φιλία μεταξύ τους. Στο ίδιο διάστημα, διδάχθηκε βυζαντινή μουσική από τον πρωτοψάλτη και δημοδιδάσκαλο Αθανάσιο Κωνσταντινίδη¹⁷ (1892-1992) για μία πενταετία από το 1946 έως το 1951, πράγμα που του έδωσε τη δυνατότητα να ενταχθεί στον βυζαντινό χορό της Μητρόπολης Δράμας ως ψάλτης. Παράλληλα, παρακολούθησε μαθήματα πιάνου έως τη μέση σχολή στο Ελληνικό Ωδείο Δράμας, με καθηγήτρια την Αμαραντίδου. Τότε τράφηκε και δέθηκε βιωματικά και συνειδητά με τις δύο παράλληλες μουσικές παραδόσεις της Δύσης και της Ανατολής¹⁸. Ο ίδιος ο Βασιλειάδης έλεγε: «Σοφοί και ανεκτίμητοι στην αγάπη τους οι πρώτοι μου δάσκαλοι, Αθανάσιος Κωνσταντινίδης, ο οδηγός μου στους πολύκλωνους δρόμους της βυζαντινής μουσικής, και Γιαννίκος Ναλπαντίδης, ο εξηγητής των κόσμων της δυτικής πολυφωνίας»¹⁹.

Το 1951 ήλθε στην Αθήνα με χορηγία δύο μικρών υποτροφιών του Δήμου και της Μητροπόλεως Δράμας. Σπούδασε ανώτερα θεωρητικά και νεότερα συστήματα σύνθεσης στο Ελληνικό Ωδείο, με καθηγήτρια την Ουρανία Αρτέμη Ιωαννίδου (1951-

16 Ο Δημήτριος Λυπουρλής (1934-2018) είναι ομότιμος καθηγητής Α.Π.Θ. Βλ. «Δημήτριος Δ. Λυπουρλής», στην ιστοσελίδα: [βιβlionet](https://biblionet.gr/%CF%80%CE%BF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=8107), διαθέσιμο στο: <https://biblionet.gr/%CF%80%CE%BF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=8107>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

17 Αθανάσιος Κωνσταντινίδης (1916-1951), απόφοιτος της Σχολής Χάλκης του Πατριαρχείου και μαθητής εκεί του διάσημου Νηλέως Καμαράδου βλ. Τ. Καλογερόπουλος, *Το Λεξικό της Ελληνικής Μουσικής*, τ. 3 (1998), σ. 382-383

18 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 4, Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», στο: *Μουσικής Πολύτονον*, τχ. 67 (2014), σ. 37, στο εξής βλ. Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 67

19 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 12

1955), κατακτώντας δύο πρώτα βραβεία με ειδική διάκριση και χρηματικό έπαθλο²⁰. Έλαβε πτυχίο Ωδικής το 1953 και Αρμονίας το 1955, πτυχίο Αντίστιξης και Φούγκας το 1962, με καθηγητή τον Γιάννη Α. Παπαϊωάννου²¹(1955-1962).

Άρχισε να διδάσκει μουσική σε οκτώ δημόσια και ιδιωτικά Δημοτικά σχολεία καθώς και σε τρία Γυμνάσια (1953-1968)²², αναπτύσσοντας τη δική του αποτελεσματική μέθοδο εκμάθησης για μικρά παιδιά. Διετέλεσε Διευθυντής της Παιδικής Χορωδίας του Παρεκκλησίου των Ανακτόρων (1961-1967)²³, συνεργάστηκε επί τριετία (1956-1959) για προγράμματα κλασσικής μουσικής με το ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας), ίδρυσε τη νεανική ορχήστρα Blokfloeten.

«Ο Μιχάλης ο Αδάμης (1929-2013) είχε φτιάξει τη «Χορωδία των Ανάκτορων» και τότε τον Στέφανο τον είχε για βοηθό του τη δεκαετία του 1960. Ήταν κορυφαία παιδική χορωδία που τραγουδούσε και στα ανάκτορα και στη θεία λειτουργία στη Μητρόπολη, ήταν πραγματικά εξαιρετικού επιπέδου γιατί ο Μιχάλης Αδάμης με τις χορωδίες ήταν εξαιρετικός. Κάποια στιγμή έπρεπε να κάνει ένα μεταπτυχιακό στην Αμερική για δύο χρόνια και του ζήτησε του Στέφανου όσο λείπει να αναλάβει αυτός τη χορωδία και συμφώνησε»²⁴.

Από το έτος 1956 ξεκινά η μακρόχρονη υπηρεσία του στο θέατρο. Διετέλεσε υπεύθυνος για τη διδασκαλία δραματικών έργων και διευθυντής μικρής ορχήστρας και χορωδίας στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος από το 1961 έως το 1967.

«Μετά τη χορωδία των ανακτόρων τον σύστησαν στο Κρατικό Βορείου Ελλάδος και εκεί ιδρυτής ήταν ο Σωκράτης Καραντινός, γνωστός σκηνοθέτης, εκεί οι βασικοί κρίκοι ήταν οι συνεργάτες του Καραντινού, ήταν και η Ντόρα Τσάτσου. Ο πατέρας μου πηγαينوερχόταν Αθήνα -Θεσσαλονίκη, και το καλοκαίρι μόνο έμενε στην Καβάλα, στο θέατρο Φιλίππων και Θάσου όπου έκαναν το φεστιβάλ, τότε ήταν που μας έλεγε ότι μετέφραζε τις Τρώαδες με τον Βάρναλη και πήγαινε κάθε εβδομάδα με το τρένο, είχε φτιάξει το πρόγραμμά του έτσι ώστε τις μέρες του σχολείου όπου δούλευε να

20 Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 67, σ. 36

21 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 4, Γ. Παπαδόπουλος-Ανθ. Παπαδοπούλου, *Συνοπτική ιστορία της μουσικής*, Αθήνα 1992, σ. 210-212

22 Α. Συμεωνίδου, *Λεξικό Ελλήνων Συνθετών*, Αθήνα 1995, σ. 66

23 Α. Συμεωνίδου, *ό. π.*, σ. 66

24 Κ. Μόσχος, *Συνέντευξη*, 16.10.2018. Ο Κώστας Μόσχος είναι συνθέτης, ερευνητής και μουσικοπαιδαγωγός, βλ. περισσότερα στην ιστοσελίδα: *ΙΕΜΑ*, διαθέσιμο στο: <http://composers.musicportal.gr/?lang=el&c=moschos>, ημερομηνία προσπέλασης 20.11.2021

είναι εδώ και τον υπόλοιπο καιρό στη Θεσσαλονίκη. Πάντως σίγουρα μέχρι το 1967 ήταν στο θέατρο Βορείου Ελλάδος, γι' αυτό και εγώ θυμάμαι πως τα πρώτα μας καλοκαίρια τα κάναμε στην Καβάλα, στους Φιλίππους. Εκεί στην Καβάλα γνώρισε και τον Νικηφόρο Ρώτα που έγραφε και αυτός μουσική, που έγινε και ο νονός της Βίκυς, η γυναίκα του ήταν η Μαίρη Ρώτα που ήταν και πιανίστρια η οποία και ζει ακόμα, ήταν εκεί επίσης πολλοί άλλοι, όπως η Αλέκα Παϊζή, ένας κύκλος ανθρώπων σημαντικών, όπου εκεί υπήρξε και ένας γόνιμος προβληματισμός με το αρχαίο δράμα»²⁵.

Διετέλεσε καλλιτεχνικός διευθυντής της Συμφωνικής Ορχήστρας του Δήμου Αθηναίων (Πειραματική Ορχήστρα) κατά τα έτη 1967-1968. Διορίστηκε καθηγητής μουσικής στη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου στην Αθήνα, από το 1968 έως το 1978. Παράλληλα, δίδαξε στο Κολλέγιο Αθηνών αρρένων (1968-1970 και 1975-1996). Την ίδια περίοδο εγκαινιάζει τη μουσική σύνθεση για το θέατρο (18 αρχαίες τραγωδίες και 35 έργα του κλασσικού και νεότερου δραματολογίου)²⁶.

Υπήρξε πολύτιμος βοηθός και συνεργάτης του Γιάννη Χρήστου, κατά τον τελευταίο χρόνο της ζωής του (1969-1970), στον τομέα της ηλεκτρονικής μουσικής, γνωριμία που στάθηκε καταλυτική για τη μετέπειτα πορεία του²⁷. Γιατί ο Στέφανος Βασιλειάδης από τη δεκαετία του 1970 επικεντρώνεται στην ηλεκτροακουστική μουσική, εισάγοντας δική του οπτική στη μουσική σύνθεση.

Από το 1975 ήταν διευθυντής στο Εργαστήρι Ηλεκτρονικής Μουσικής του Ελληνικού Συνδέσμου Σύγχρονης Μουσικής (ΕΣΣΥΜ) και από το 1976 αντιπρόεδρος του ΕΣΣΥΜ. Από το 1979 ήταν Γενικός Γραμματέας του Κέντρου Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας (Κ.ΣΥ.Μ.Ε.) του Γιάννη Ξενάκη.

Από τις αρχές του 1980 ανέλαβε τη στήλη της μουσικοκριτικής της εφημερίδας «Μεσημβρινή».

Υπήρξε εισηγητής του αναλυτικού προγράμματος σπουδών του Υπουργείου Παιδείας για τη μουσική εκπαίδευση στα Γυμνάσια και την Α' τάξη του Λυκείου καθώς και επικεφαλής της ομάδας συγγραφής των τεσσάρων αντίστοιχων βιβλίων μουσικής του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β.). Επίσης, υπήρξε βασικός

²⁵ Ε. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

²⁶ Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 24

²⁷ Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 67, σ. 36

εισηγητής του θεσμού των Μουσικών Σχολείων και πρώτος πρόεδρος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής του πρώτου Μουσικού Γυμνασίου της χώρας στην Παλλήνη Αττικής²⁸.

Δίδαξε από το 1991 έως 1995 στο Ωδείο «Ευμουσία» και υπηρέτησε ως καθηγητής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών (1991-1994)²⁹. Διετέλεσε μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής και της Επιτροπής Μηνυμάτων του Προγράμματος «Μελίνα» από το έτος 1995, το οποίο προσέγγιζε με βιωματικό τρόπο τη μάθηση, καθώς και Προεδρεύων ή μέλος σε αρκετές Ομάδες Εργασίας του Υπουργείου Πολιτισμού και του Υπουργείου Παιδείας.

Πραγματοποίησε εισηγήσεις σε συνέδρια και επιμορφώσεις σε σεμινάρια προσπαθώντας να προωθήσει καινοτομίες σε ζητήματα μουσικής εκπαίδευσης και πολύτεχνης αισθητικής παιδείας. Αγάπησε από τη νεανική ηλικία τις χορωδίες και υπηρέτησε ως μέλος ή διευθυντής παιδικών και νεανικών χορωδιών και ορχηστρών και ως μέλος της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Πολιτισμού για τη Χορωδιακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα³⁰. Αγωνίστηκε με πάθος για τον θεσμό των συναντήσεων χορωδιών όπου οργανώνονται εργαστήρια και ανταλλαγές υλικού, καινούργιες γνωριμίες και διδασκαλίες από έμπειρους διευθυντές χορωδιών και φυσικά παρουσίαση του έργου των χορωδιών ως κίνητρο συνέχισης του έργου τους.

Διετέλεσε Διευθυντής του Κέντρου Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας³¹ (1986-

28 Τ. Καλογερόπουλος, *ό. π.*, σ. 335, Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 24

29 Τ. Καλογερόπουλος, *ό. π.*, σ. 336

30 Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 24-25

31 Το Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας «ιδρύθηκε το έτος 1979, από ομάδα καλλιτεχνών και επιστημόνων με στόχο την καλλιέργεια και ανάπτυξη, μέσω της διασύνδεσης τέχνης και επιστήμης, της δημιουργικότητας, της έρευνας και της αισθητικής παιδείας. Ιδρυτής και πρωτεργάτης του υπήρξε ο σπουδαίος συνθέτης και στοχαστής του 20ού αιώνα, Ιάννης Ξενάκης. Τα εγκαίνια του Κέντρου πραγματοποιήθηκαν επίσημα το έτος 1986. Διευθυντής του Κ.ΣΥ.Μ.Ε. από την ίδρυσή του μέχρι το έτος 2004 υπήρξε ο Στέφανος Βασιλειάδης. Πρόεδροι διετέλεσαν ο Ιάννης Ξενάκης, ο Γιάννης Γ. Παπαϊωάννου, η Ζουζού Νικολούδη και ο Λυκούργος Αγγελόπουλος». Βλ. «Ιστορικό», στην ιστοσελίδα: *ΚΣΥΜΕ*, διαθέσιμο στο: <http://www.ksyme.org/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021. Στόχοι του Κ.ΣΥ.Μ.Ε. είναι: Η μουσική δημιουργία-σύνθεση νέων έργων, ως επί το πλείστον από νέους ανθρώπους. Η μουσικολογική έρευνα με χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και κατεύθυνση πρώτιστα στον απέραντο και ανεξερεύνητο χώρο της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. Η καθαυτό επιστημονική και τεχνολογική έρευνα, δηλαδή η προαγωγή της σύγχρονης τεχνολογίας και των συστημάτων χρήσης της για χάρη της μουσικής δημιουργίας. Η παρουσίαση και προβολή της παγκόσμιας σύγχρονης μουσικής, ιδιαίτερα της ελληνικής μουσικής δημιουργίας και φυσικά του παραγόμενου στο Κέντρο δημιουργικού έργου (εκπαιδευτικά σεμινάρια για παιδιά και νέους, καλλιτεχνικά και επιστημονικά συνέδρια, συναυλίες, εκπομπές, τηλεοπτικά προγράμματα, εκδόσεις κ.λπ.). Η διασύνδεση και επικοινωνία με οργανισμούς και προσωπικότητες της Ελλάδος και του εξωτερικού. Η μουσική παιδεία και αγωγή με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας. Οι δραστηριότητες του Κέντρου λειτούργησαν προς όλες αυτές τις κατευθύνσεις ενισχύοντας τη σύγχρονη ελληνική δημιουργία, διοργανώνοντας Φεστιβάλ και συναυλίες, κάνοντας

2004), πρόεδρος του Ιδρύματος «Χουρμουζίου-Παπαϊωάννου»³² (2000-2004) καθώς και πρώτος Πρόεδρος της Στέγης Ελληνικών Χορωδιών (2003-2004)³³ και μέλος των Δ.Σ. του ΕΣΣΥΜ, του Ελληνικού Μουσικού Κύκλου και της Εταιρείας Φίλων Σκαλκώτα.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης τιμήθηκε με τον Αργυρό και Χρυσό Σταυρό του Φοίνικα για την προσφορά του στη μουσική, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό³⁴.

«Ο Στέφανος Βασιλειάδης ήταν λοιπόν ένας Ποιητής με τη διττή σημασία της λέξης: ένας άνθρωπος που κυριολεκτικά «εποίησε» μουσική παιδεία, αφού υπήρξε ένας ακούραστος λειτουργός της μέσα από όλους αυτούς τους ρόλους, αλλά και μεταφορικά, αφού ήταν ένας εμπνευσμένος οραματιστής της, μεγαλόπνοος, ιδιαίτερα ευαίσθητος και με δημιουργική σκέψη. Διέθετε τη φλόγα, την πνοή, την αγάπη, τη θέληση και την πνευματικότητα που χρειάζεται ο πολιτισμός για να λειτουργήσει, που χρειάζεται η παιδεία για να ανθίσει.»³⁵. «Ο Στέφανος Βασιλειάδης ήταν ένα ανθισμένο περιβόλι, ήταν γεμάτος αγάπη και διαθεσιμότητα, είχε σπάνια ευγένεια κι ένα άνοιγμα ψυχής που δημιουργούσε πάντα γέφυρες επικοινωνίας. Πίστευε πολύ στα παιδιά, στη δυναμική της προσωπικότητάς τους και στη σχέση εμπιστοσύνης και αγάπης που δημιουργείται ανάμεσα στον δάσκαλο και στον μαθητή. Κι αυτό νομίζω γινόταν πράξη, χωρίς εγκεφαλικές διαδικασίες, μόνο και μόνο γιατί έτσι ήταν. Όταν ένας αγαπημένος φίλος τον ρώτησε, μετά από μια τριήμερη εμπειρία γνωριμίας και διδασκαλίας με νέους-εφήβους, όπου είχε δημιουργηθεί ένα κλίμα ζεστασιάς και δημιουργικότητας: «Τι κάνεις, Στέφανε, και κερδίζεις τα παιδιά; Ποιο είναι το μυστικό σου;». Εκείνος του απάντησε χαμογελώντας: «Τ' αγαπάω». Αυτά, λοιπόν, τα αποθέματα αγάπης, που ήταν περισσά κι ίσως να αντλούνταν από μια βαθιά, καθαρή και πολύ προσωπική πίστη στον Θεό, στην ίδια τη ζωή, κι αυτή η ψυχική διαθεσιμότητα, που σίγουρα πηγάζει από τις Μικρασιατικές ρίζες της Ανατολής, συνδυασμένα με εργατικότητα εξαντλητική, με δύναμη μαχητική, με ταλέντο, με εμπειρία, με καλλιέργεια κι ευαισθησία στον νου και

σπουδαίες εκδόσεις και δρομολογώντας μουσικολογικά ερευνητικά και εκπαιδευτικά προγράμματα. Βλ. Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 34-35

32 Το Ίδρυμα Αιμιλίου Χουρμουζίου-Μαρίκας Παπαϊωάννου (ΙΧΠΑ) αποσκοπεί στην ανάπτυξη των γραμμάτων και της μουσικής, καθώς και την αρχειοθέτηση των αρχείων Αιμιλίου Χουρμουζίου και Νίκου Σκαλκώτα, τα οποία το Ίδρυμα έχει στην κατοχή του. Βλ. «Χουρμούζιος Αιμίλιος», στην ιστοσελίδα: *EKEBI*, διαθέσιμο στο: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=462&t=1954>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

33 Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 67, σ. 36

34 Τ. Καλογερόπουλος, *ό. π.*, σ.336

35 Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 25

στις αισθήσεις, όλ' αυτά, συνθέτουν το ήθος ενός πραγματικού, ενός βαθιά πνευματικού δάσκαλου»³⁶.

Το 1962 νυμφεύθηκε τη δικηγόρο Τασία Αστερίου, με την οποία απέκτησαν δύο παιδιά, την Εύη και τη Βίκυ. Το 1970 έχασε τη σύζυγό του σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα, στο οποίο σκοτώθηκε και ο Γιάννης Χρήστου. Το 1972 νυμφεύθηκε την κοινωνική βοηθό Μαρία Νούτσου, με την οποία απέκτησαν ένα παιδί, τον Θεόφιλο³⁷.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης διατηρούσε επαφή με όλο τον κόσμο του πνεύματος και της τέχνης. «Εγώ (Μαρία Βασιλειάδη-Νούτσου) να σκεφτείτε ήρθα τότε από την Τρίπολη και γνώρισα τον Στέφανο. Εμείς στην Τρίπολη διαβάζαμε ελληνική λογοτεχνία και θυμάμαι ήταν η πρώτη εκδήλωση που είχε η δραματική σχολή που πήγε μαζί μου και διευθυντής της δραματικής σχολής ήταν ο Άγγελος Τερζάκης. Και του λέει: «κύριε Τερζάκη να σας γνωρίσω τη γυναίκα μου». Και του λέω εγώ (που εκείνη τη στιγμή αυτό μου ήρθε αυθόρμητα, φανταστείτε ένα κορίτσι που έφυγα από το χωριό και ξαφνικά να παντρεύομαι έναν που γνώριζε τους ημίθεους και τους θεούς της εποχής μου): «κύριε Τερζάκη έχω την ανάγκη να σας ακουμπήσω, αλήθεια υπάρχουν;» Γιατί είχα διαβάσει όλα του τα βιβλία και τον θαύμαζα, φυσικό ήταν ο Τερζάκης να γελάσει.. Έπειτα η συγχωρεμένη η Ντόρα η Τσάτσου η οποία ήταν κόρη του Κων/νου Τσάτσου του πολιτικού και προέδρου, όταν με πρωτογνώρισε στην οδό Κνωσού μου είπε: «δεν μου λες κοριτσάκι μου, ξέρεις ποιόν παντρεύεσαι;» Λέω: «νομίζω» και μου απάντησε: «αμ δεν ξέρεις ακόμα!». Με την Τσάτσου και τον Κων/νο Τσάτσο τόσες φορές είχαμε συναντηθεί και με την Ιωάννα Τσάτσου η οποία ήταν η αδελφή του Σεφέρη, πολλές κουβέντες και συζητήσεις. Ο Στέφανος δεν είχε καμία ανάγκη να πάρει αξία από τις γνωριμίες του, ήταν ταπεινός άνθρωπος. Εδώ σε αυτόν τον χώρο (στην οικία) πάλι έγραφε κάτι με τον Αλέξη Σολωμό, όπου ανέβαζε ο Σολωμός ένα έργο με τη Μαργαρίτα Λυμπεράκη και ο Στέφανος έγραφε τη μουσική, και έρχεται λοιπόν εδώ και γίνεται μια συζήτηση πολύ υψηλών προδιαγραφών. Επίσης να δείτε στην αίθουσα των Δελφών μια φορά συμπόσιο με τον Ιάννη Ξενάκη, συμπόσιο με αρχαιοελληνικά τον Γ. Χειμωνά και

36 Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 25-26

37 Θ. Κουσουλής, ό. π., σ. 5

τη Λ. Αναγνωστάκη και εγώ μαζί με τη Φρανσουάζ Ξενάκη που καθίσαμε έξω από τον χώρο του συμποσίου και παρακολούθησαμε»³⁸.

Όσοι γνώρισαν τον Στέφανο Βασιλειάδη ως μουσικό και ως άνθρωπο εκφράζονται με συγκίνηση για την πρωτοπορία και το ήθος του.

«Ήταν δυνατή προσωπικότητα, εξαιρετικότατος όσον αφορά στο θέμα των μουσικών δρώμενων και πραγμάτων, και άνθρωπος με όραμα. Είναι πολύ μεγάλη απώλεια το ότι δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή ο Στέφανος Βασιλειάδης στα μουσικά δρώμενα της πατρίδας μας»³⁹.

«Παρότι έμεινε λίγους μήνες ως διευθυντής, ως πρώτος διευθυντής του μουσικού σχολείου (Παλλήνης) έχω ακούσει ότι ήταν εξαιρετικός ως δάσκαλος και αυτό το καταλαβαίνω από τις ηχογραφήσεις των τραγουδιών του που ο ίδιος διευθύνει, από εκεί και πέρα έχω ακούσει και άλλα του έργα βέβαια και αφιερώματα που έγιναν αργότερα για τον Στέφανο Βασιλειάδη»⁴⁰. «Θαυμάζω πολύ τα παιδικά του τραγούδια τα οποία τα γνώρισα από ηχογραφήσεις από συναδέλφους που μου έδωσαν να ακούσω, όχι με το δικό μας σχολείο της Παλλήνης, αλλά με το Κολλέγιο Αθηνών. Οι ηχογραφήσεις θεωρώ ότι είναι από τα καλύτερα παιδικά τραγούδια που έχουν γραφτεί στα ελληνικά και μάλιστα ένα αφιέρωμα που κάναμε πέρυσι στον Στέφανο Βασιλειάδη (2017) περιείχε κάποια από τα τραγούδια αυτά, τα συνιστώ θερμότατα σε όλους τους συναδέλφους μουσικούς και σε όλα τα μουσικά σχολεία να ακούγονται τα τραγούδια αυτά»⁴¹.

«Ήταν πάντα πολύ χαμηλών τόνων, παράλληλα όμως ήξερε να επιβληθεί. Για παράδειγμα στη χορωδία επιβαλλόταν στα παιδιά που έκαναν φασαρία, ενώ πάντα μιλούσε ήσυχα, ήταν επιβλητικός. Επίσης του άρεσε πολύ να διεισδύει σε πράγματα, π.χ. «γιατί συμβαίνει αυτό;» Θυμάμαι ήταν πάντα προστατευτικός, ήθελε τις απόψεις όλων των συναδέλφων, έπαιρνε γνώμες, δεν αρνιόταν κάποιον που ερχόταν με, όπως θα λέγαμε, τουπέ, πάντα έλεγε τις απόψεις του, έδινε το γενικό και ολιστικό πλαίσιο γύρω από αυτά που έλεγε, δηλαδή μια απλή του διδασκαλία θα τη συνέδεε με αυτό το ολιστικό πλαίσιο, οι τέχνες όλες μαζί εξηγούσε στα παιδιά, αλλά και στους συναδέλφους, η

38 Μ. Βασιλειάδη, *ό. π.*

39 Α. Πολυμενοπούλου, *Συνέντευξη*, 11.2.2017. Η Αικατερίνη Πολυμενοπούλου είναι Σχολική Σύμβουλος Μουσικής

40 Β. Αντωνόπουλος, *Συνέντευξη*, 12.10.2017. Ο Βασίλης Αντωνόπουλος είναι Καθηγητής Μουσικής και Φιλολόγος, Διευθυντής του Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης.

41 Β. Αντωνόπουλος, *ό. π.*

πολύτεχνη έκφραση που είχε κάνει την ίδια χρονιά στο Μουσικό Σχολείο Παλλήνης και ήταν δικές του παρεμβάσεις. Γενικά πίστευε στην καλή συνεργασία πολλών για να βγει κάτι σωστό. Ο λόγος, η ποίηση ήταν κάτι που αναδεικνυε, δεν έδινε ψυχρά και τυπικά ξερές νότες, ανέλυε το τραγούδι και ποιητικά, για τον εκάστοτε ποιητή ποιος ήταν, ρωτούσε τους μαθητές αν ήξεραν για τον ποιητή, ιστορικά στοιχεία, το στυλ και άλλα σχετικά στοιχεία με το τραγούδι. Ο Βασιλειάδης είχε αυτόν τον τρόπο, ήθελε να εμπνεύσει τα παιδιά, να λειτουργήσει ως δάσκαλος χορωδίας. Αυτά θυμάμαι από την προσωπικότητά του, και παρόλο ότι είχε πρόβλημα με την όρασή του δεν σταματούσε τις δραστηριότητές του, και έμπαινε στα πάντα, είχε δύναμη ψυχής»⁴².

«Ήταν πάρα πολύ καλός παιδαγωγός και πάρα πολύ καλός μουσικός, με μια ιδιαίτερη αγάπη για τα παιδιά και ιδιαίτερη αγάπη για το αντικείμενο, δεν τον ενδιέφεραν τόσο πολύ τα θεωρητικά, τα τυπικά, δηλαδή βάσει ποιας θεωρίας βαδίζουμε κ.τ.λ., αλλά πήγαινε πάντα με το συναίσθημα και πλησίαζε μαθητές και καθηγητές που είχε να καθοδηγήσει, δεν δίσταζε επίσης να πει ότι «εγώ έχω κάνει κάπου λάθος και πρέπει να το διορθώσω», δεν είχε δογματισμούς. Ήταν άνθρωπος που έκανε αυτή τη δουλειά επειδή αγαπούσε πολύ τη μουσική, τα παιδιά, είχε κάνει και συνθέσεις και τραγούδια κατάλληλα για παιδιά, το γνωρίζαμε όλοι και το εκτιμούσαμε πάρα πολύ, αλλά τον ενδιέφερε κιόλας να πλησιάζει το αντικείμενο, το παιδί, δηλαδή δεν πρόβαλλε τον εαυτό του, πρόβαλλε την αγάπη για τη μουσική και το παιδί. Το παιδί πίστευε πως πρέπει να κάνει πολλή μουσική, ότι είναι απαραίτητο τα παιδιά να κάνουν πολλή μουσική και όσο γίνεται πιο μικρά και να αγαπάνε το αντικείμενο, και αυτό μόνο με την κουβέντα που έκανες μαζί του το εισέπραττες. Επίσης αυτό που ήταν πάρα πολύ σημαντικό σε αυτόν και μπορεί να μην ήταν τόσο πολύ σε άλλους μουσικό-παιδαγωγούς είναι πως τα πάντα πίστευε είναι μέσα από το τραγούδι και έλεγε πως είναι πάρα πολύ καλό τα παιδιά να τραγουδάνε (μουσική, κίνηση και λόγος). Και πίστευε πως ό,τι γίνεται, καλό θα είναι να γίνεται στα ελληνικά, π.χ. για τα τραγούδια έλεγε πως τη δική σου γλώσσα την καταλαβαίνεις και τη νιώθεις διαφορετικά, τον ρυθμό της αλλιώς, το νόημα αλλιώς, η

42 Β. Ζεπάτου, *Συνέντευξη*, 18.3.2017. Η Βασιλική Ζεπάτου είναι εκπαιδευτικός μουσικής (ΠΕ79.01) στο Μουσικό Σχολείο Αλίμου

αναπνοή σου βγαίνει αλλιώς, το λες αλλιώς, και όλα αυτά για εμάς που τον είχαμε ζήσει μας έχουν αποτυπωθεί και μας καθοδηγούν»⁴³.

«Όσο για την προσωπικότητά του, ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος είχε ενδιαφέρον για τους νέους ανθρώπους, δηλαδή ήταν άνθρωπος που ενδιαφερόταν να δίνει, να βοηθήσει. Περιστοιχίζοταν από νέους ανθρώπους πάντοτε, είχε το μεράκι του δάσκαλου. Για τον χαρακτήρα του, ένας άνθρωπος ήταν, δεν μπορώ να πω κάτι χαρακτηριστικό, με τα καλά του και τα κακά του όπως έχουμε όλοι μας. Η μουσική του ήταν ιδιαίτερη, είχε μια πολύ ιδιαίτερη αντίληψη του ήχου και της μουσικής, δηλ. άκουγε με πολύ μεγάλη λεπτομέρεια τόσο τονικά όσο και το σύνολο του ήχου, όχι μόνο στη μουσική, αλλά και όλους τους ήχους γύρω του τους πρόσεχε και έλεγε πολλές φορές πως αυτή είναι η επαγγελματική μου διαστροφή, για παράδειγμα το αυτοκίνητο που περνούσε. Όλα τα συνδύαζε και τα άκουγε, και αυτό ήταν ένα πάρα πολύ καλό μάθημα και το κάναμε και εμείς οι μαθητές του, αυτό ήταν ιδιαίτερο, αλλάζει την αντίληψή σου για τη μουσική»⁴⁴.

«Ήταν πολύ ταπεινός, δεν μίλαγε για τον εαυτό του και γενικά αυτό το χαμόγελο, ο υπαινιγμός, ένιωθες ότι καταλαβαίνει πολύ περισσότερα από αυτά που σου λέει ότι καταλαβαίνει, είχε ένα χαμόγελο, το γράφει και η Άλκηστις η Φιλογιάννη, που λέει για τον Ξενάκη και το συνέδριο στους Δελφούς, πως αυτό που χάσαμε από τον Στέφανο είναι και αυτό το συγκαταβατικό χαμόγελο. Πολλές φορές ναι ήταν το χαμόγελό του συγκαταβατικό, αλλά εγώ νομίζω και ειρωνικό, το ότι δεν έβλεπε καλά, ακόμη και το βλέμμα του είχε ένα μυστήριο, άραγε λέγαμε τι να σκέφτεται;..» Μετά τον θάνατο της συζύγου του και την επιστροφή του ίδιου από το νοσοκομείο «ακριβώς στην Α΄ Δημοτικού, ήταν στις διακοπές των Χριστουγέννων, και η Βίκη ακόμα πιο μικρή κατά ενάμιση χρόνο, και εκείνο το βράδυ ξημέρωνε η μέρα που επανέρχεται στο σχολείο μετά του Αγ. Ιωάννη. Όταν ο μπαμπάς λοιπόν γύρισε στο σπίτι κάθισε και μας είπε κάτι, ήταν ο μόνος που μας ανέφερε ή μάλλον μας ανακοίνωσε τον θάνατο της μαμάς. Εμείς μέχρι τότε δεν είχαμε καταλάβει και πολλά, είχαμε ζήσει βέβαια την απουσία, η γιαγιά και ο παππούς φαινόταν ότι είχε συμβεί κάτι τραγικό, αλλά παράλληλα υπήρχε μία σιωπή, δεν μας έλεγαν τίποτα και φαίνεται το ανέβαλαν το πώς θα μάς το πουν. Και

43 Σ. Γεωργουλή, *Συνέντευξη*, 18.3.2017. Η Στέλλα Γεωργουλή είναι Σχολική Σύμβουλος Μουσικής

44 Κ. Μαντζώρος, *Συνέντευξη*, 12.10.2017. Ο Κώστας Μαντζώρος είναι μουσικοσυνθέτης, συνεργάτης του Κέντρου Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας (ΚΣΥΜΕ)

τελικά μας το είπε ο πατέρας μου, καθόμασταν στο τραπέζι της κουζίνας στην Κνωσού και μας είπε: “η μανούλα δεν θα είναι πια μαζί μας, έχει πάει στον ουρανό”, αυτό θυμάμαι βασικά, επίσης ότι θα μας προστατεύει, και κάποια τέτοια πράγματα με τη μεταφυσική αίσθηση. Γιατί είχε γενικά πίστη βαθιά στον Θεό, χωρίς δόγμα αυστηρότητας καθόλου, γιατί προερχόταν από χριστιανικά κινήματα που τότε υπήρχαν πολλοί, και στη Δράμα πηγαίνανε κατασκηνώσεις με τις χριστιανικές ομάδες, αλλά και από εκεί είχε αναπτύξει την κοινωνικότητά του, είχε φίλους, τραγουδάγαν.» «Ξέρεις, ήταν και πολύ θαρραλέος άνθρωπος, και τις προάλλες το συζητάγαμε με τον αδελφό μου αυτό, λέμε: “βρέ παιδί μου πώς είχε τόσο θάρρος, όταν π.χ. δεν βλέπεις, όταν έχεις τόσα προβλήματα, πώς έχεις τέτοια πυγμή, άποψη, αυτοπεποίθηση, πώς έπαιρνε τόσες πρωτοβουλίες;”.. Ξέρεις, σκαρφαλώνεις και δεν φαντάζεσαι ότι από εκεί θα πέσεις, να κινδυνεύεις και ήταν αιθεροβάμων, είχε ένα τέτοιο κομμάτι ενθουσιασμού αλλά δεν ήταν μόνο αυτό, ήταν και ένα βαθύτερο πιστεύω, θάρρος που πραγματικά θα έχει τις συνέπειες, πιθανόν να είχε γαλουχηθεί με αυτό και να είναι ιδίωμα κάποιων προσωπικοτήτων ξεχωριστών. Το άλλο είναι ότι ήταν και πολύ έντιμος. Θυμάμαι για παράδειγμα επί χούντας ότι έκανε μουσική διδασκαλία στο Εθνικό Θέατρο η Έλλη Νικολαΐδου που ήταν αριστερή και φαίνεται τη διώζανε και εκείνη έφυγε στο εξωτερικό, νομίζω γλύτωσε την εξορία και έφυγε στο εξωτερικό για να μην την πιάσουν, κάτι τέτοιο, και έτσι χήρεψε η θέση της διδασκαλίας της μουσικής στο Εθνικό Θέατρο. Και τότε αν δεν κάνω λάθος τον σύστησε ο Αδάμης ή κάποιος άλλος ότι ψάχνουνε θέση για μουσικό στο Εθνικό και έτσι πήγε, οπότε όταν έπεσε η χούντα που ανοίχτηκαν τα σύνορα πάλι και γύρισε η Νικολαΐδου, ο μπαμπάς παραιτήθηκε οικειοθελώς, δηλαδή θεώρησε ότι αυτή η θέση της ανήκει, έλεγε: “εμένα με πήραν ένα διάστημα επειδή έλειψε η γυναίκα αυτή που ήταν εκεί”. Θεωρώ ότι ήταν τότε με το θέμα του Αττίλα στην Κύπρο, πάνω στη μεταπολίτευση είχε γίνει, έπεσε από εδώ ο Παπαδόπουλος μετά το 1974 που έγινε η μεταπολίτευση, τότε πια καταλαβαίναμε, έγινε η επιστράτευση, και ο μπαμπάς δεν είχε πάει στρατό λόγω της αναπηρίας των ματιών του. Έχω την αίσθηση πως το ότι δεν πήγε στον στρατό, τον βοήθησε να κρατήσει κάποια στοιχεία ενός παιδιού, ενός αγαπητικού ανθρώπου, επειδή ήταν όμως και πολύ θεωρητικός και ογκώδης και γενικά είχε ένα παρουσιαστικό ενός ανθρώπου που ήταν προστατευτικός, είχε όλα τα καλά στοιχεία ενός άνδρα και είχε και μια γοητεία προφανώς. Εντάξει πέρα

από τα μάτια του ήταν ένας γλυκός άνθρωπος, ποτέ όμως δεν είχε αυτή τη σκληρότητα που έβλεπα σε άλλους, και πιθανόν όλα αυτά να έχουν να κάνουν με αυτή τη διαφορετικότητα.» «Θα συμφωνήσω ότι δεν μιλούσε πολύ, οπότε δεν αυτοπροσδιοριζόταν εύκολα με λόγια, υπάρχουν δύο, τρία πράγματα που έχω την αίσθηση ότι ήταν σημαντικά γι' αυτόν. Όταν έγινε εδώ ο σεισμός του 1981.. Μετά, το βράδυ καθίσαμε και εμείς στο αυτοκίνητο γιατί ήταν και ο Θεόφιλος μικρός, τεσσάρων χρονών, οπότε δεν θέλανε να ανέβουν αμέσως στο σπίτι, αλλά μετά κατά το ξημέρωμα γύρω στις τρεις σκεφτήκαμε να ανέβουμε στο σπίτι στα κρεβάτια μας και περισσότερο ο μπαμπάς ο οποίος ήταν πολύ θαρραλέος, θεωρούσε ότι εντάξει αντισεισμικό είναι το κτήριο, δεν θα πηγαίναμε με το ασανσέρ για να μην εγκλωβιστούμε. Και ανεβήκαμε πάνω και ξεκινήσαμε μια συζήτηση τότε, όπου με ρώτησε; “αν γκρεμιζόταν το σπίτι, τι θα ήθελες να πάρεις μαζί σου;” και τότε φαίνεται συνειδητοποίησα ότι δεν είχαν αξία τα υλικά πράγματα, ούτε για μένα ούτε για εκείνον και του απάντησα: “βασικά εμείς να είμαστε καλά”, με ξαναρώτησε: “από αντικείμενα τι θα έπαιρνες;” και σκεφτήκαμε ότι όντως τα πιο πολλά πράγματα δεν τα χρειαζόμαστε. Και μπορεί εγώ να του είχα πει κάτι αγαπημένο μου και ο μπαμπάς τότε όταν τον ρώτησα και εγώ: “εσύ τι θα έπαιρνες;” μου απάντησε: “τα έργα μου”!, μου είχε κάνει τρομερή εντύπωση»⁴⁵.

«Μνήμες... πολύ ωραίες αναμνήσεις έχω από την Επίδαυρο, τα καλοκαίρια. Εκείνη την εποχή στο αρχαίο θέατρο έδινε παραστάσεις μόνο το Εθνικό Θέατρο και επειδή ο πατέρας μου δίδασκε στη δραματική σχολή του Εθνικού, τα καλοκαίρια έκανε τη μουσική διδασκαλία στις παραστάσεις, δίδασκε δηλαδή τη μουσική στους ηθοποιούς. Έτσι, όλα τα καλοκαίρια των παιδικών μου χρόνων από το 1972 και μετά, πηγαίναμε οικογενειακά στο Λυγουριό, το χωριό που βρίσκεται δίπλα στο θέατρο. Νοικιάζαμε ένα σπίτι και όπως είναι φυσικό παρακολουθούσαμε πάρα πολλές πρόβες, ήμασταν σε συνεχή επαφή με τους ηθοποιούς και τους σκηνοθέτες καθώς και με τη διαδικασία της προετοιμασίας μιας θεατρικής παράστασης, μέσα σε αυτόν τον μαγικό χώρο της Επιδαύρου.. Πηγαίναμε στο θέατρο για να δούμε την πρόβα και ν' ακούσουμε τον γκιώνη και τους γρύλλους, να δούμε το ηλιοβασίλεμα πάνω από τον ιερό χώρο του Ασκληπιού κι εκεί στις κερκίδες τελικά ν' αποκοιμηθούμε ακούγοντας τα σπουδαία αυτά

45 Έ. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

κείμενα των Αρχαίων ποιητών»⁴⁶. «Επίσης κάτι άλλο που μας έδινε μεγάλη χαρά σαν παιδιά, ήταν ότι με τον πατέρα μου πολύ συχνά τραγουδούσαμε. Με κάθε ευκαιρία ! Για παράδειγμα μέσα στο αυτοκίνητο, στον δρόμο. Ξέραμε πάρα πολλά παιδικά τραγούδια-σημειωτέον κι ο ίδιος είχε γράψει πολλά, γύρω στα 100. Μάλιστα κάποια απ' αυτά γράφτηκαν με αφορμή κάποια περιστατικά που προέκυπταν στην οικογενειακή καθημερινότητα. Για παράδειγμα ο «Μακάκος» αφορά ένα γατάκι μας πολύ αγαπημένο που χάθηκε κάποια στιγμή και επειδή είχαμε στεναχωρηθεί πολύ, για να μας παρηγορήσει κατά κάποιο τρόπο, έγραψε αυτό το τραγουδάκι. Άλλη μια φορά πάλι σε μία εκδρομή που είχαμε ταλαιπωρηθεί πάρα πολύ και δεν βρίσκαμε ξενοδοχείο να κοιμηθούμε το βράδυ, ο μπαμπάς επινόησε ένα τραγούδι και όπως ήμασταν νυσταγμένες και γκρινιάζαμε , με το τραγούδι του βρήκε τρόπο να μας παρηγορήσει. Δηλαδή θέλω να πω πως συνεχώς η μουσική υπήρχε μέσα στη ζωή μας για να μας απαλύνει, ένας μαγικός κόσμος όπου κανείς μπορεί να βρει χαρά, παρηγοριά και λύτρωση. Αυτό γινόταν αυθόρμητα, δεν ήταν κάτι που γινόταν εσκεμμένα, γιατί ο ίδιος είχε αυτή τη δημιουργικότητα και αυτή την έμπνευση, ήταν ένας τρόπος να μας «ταχαρίσει», όπως ένα παιδάκι που κλαίει και το παίρνεις αγκαλιά, έτσι εκείνος μέσα από το τραγούδι μας ντάντευε. Και φυσικά γιορτές, Χριστούγεννα, Πάσχα εννοείται ότι πάντα θα υπήρχε αυτή η ανάλογη ατμόσφαιρα, για παράδειγμα το Πάσχα θα ακούγαμε πάντα Bach, τα κατά Ματθαίον και κατά Ιωάννην πάθη, ή τα Χριστούγεννα το Ορατόριο των Χριστουγέννων. Και πάντα θα γινόταν μια βραδιά με πιάνο που ο μπαμπάς έπαιζε όλα τα Χριστουγεννιάτικα τραγούδια στο πιάνο κι εμείς τραγουδούσαμε, εγώ πάντα πρώτη φωνή γιατί ήμουν σοπρανούλα και η Έβη, που ήταν alto, τραγούδαγε πάντα τη δεύτερη και ήμασταν ντουετάκι! Θυμάμαι επίσης την όμορφη, ζεστή και πολύ εκφραστική του φωνή! Απ' τον τρόπο που τραγουδούσε πιστεύω διδαχθήκαμε χωρίς λόγια, πάλι καθαρά βιωματικά την έννοια της μουσικότητας. Θυμάμαι και μια ιστορία που μας είχε διηγηθεί από τα δικά του παιδικά χρόνια Ο παππούς του, ο Φώτης, ήταν νερούλας και πήγαινε με το άλογο στα διάφορα χωριά κουβαλώντας το νερό. Για να τον πάρουν λοιπόν χαμπάρι οι νοικοκυρές, έπαιρνε μαζί του τον εγγονό του, τον μικρό Στέφανο, που τραγουδούσε υπέροχα και μπαίνοντας στο χωριό άκουγαν τη φωνή του κι έλεγαν: Το παιδί με την

46 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*, 10.5.2017. Η Βίκη Βασιλειάδη είναι κόρη του Στέφανου Βασιλειάδη, καθηγήτρια φλάουτου στο Δημοτικό Ωδείο Καλαμάτας. Στο εξής βλ. Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

ωραία φωνή κι ήξεραν πως ήρθε ο νερούλας. Το τραγουδάκι αυτό μας το είχε μάθει, ονομάζεται ο Σπίνος και είναι σε ύφος δημώδες»⁴⁷. «Το βασικό στοιχείο, το κυριότερο είναι πως ήταν ένας βαθιά αγαπητικός άνθρωπος, νομίζω πως ήταν ένα στοιχείο του μοναδικό και σπάνιο, ήταν πάρα πολύ ανοιχτός στην καρδιά, είχε παιδικότητα. Και φυσικά τον αγαπούσαν και όλοι πάρα πολύ. Έκανε όλους τους ανθρώπους να αισθάνονται ξεχωριστοί, ίσως γιατί έβλεπε τα ξεχωριστά και σπουδαία που έχει ο καθένας μας μέσα του. Επίσης είχε μια αστείρευτη καρτερία και αποδοχή για τα πράγματα. Θα' λεγα ότι είχε μια βαθιά εμπιστοσύνη στη ζωή. Είναι κι αυτό κάτι που κρατάω βαθιά μέσα μου. Και κάτι ακόμα, είχε πάντα μια φρέσκια ματιά, ανοιχτή στο καινούριο και στο ωραίο, είχε γενναίο και ελεύθερο πνεύμα και μια φύση αστείρευτα δημιουργική και αγωνιστική πάντα προς την πραγμάτωση οραμάτων. Και κάτι ακόμα. Βίωσα την τέχνη σαν μια πηγή πνευματικής τροφοδοσίας που μου είναι απαραίτητη για να ζω. Όχι μόνο η καλλιτεχνική πράξη, αλλά και η παρακολούθηση καλλιτεχνικών γεγονότων των οποίων γίνεσαι κοινωνός, όταν μετέχεις δηλαδή ενεργά με το μυαλό και την ψυχή σου, όλα αυτά μου είναι απαραίτητα και νιώθω πολύ τυχερή που έχω αξιωθεί να τα βιώνω και να παίρνω βαθιά χαρά»⁴⁸.

47 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

48 Β. Βασιλειάδη, *ό. π.*

Β' Κεφάλαιο

Η διαδρομή του έργου του Στέφανου Βασιλειάδη: επιρροές και επιδράσεις

Ο Στέφανος Βασιλειάδης, ο πρωτοπόρος συνθέτης και μουσικοπαιδαγωγός, δεν μπορούσε να μην επηρεαστεί από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εποχής του, το πλαίσιο μέσα στο οποίο σχηματίστηκαν οι αντιλήψεις του και αποτέλεσε πηγή δημιουργικής έμπνευσης και καλλιτεχνικής ευαισθησίας. Τα συμβάντα του ιστορικού γίνεσθαι σε πανελλήνιο και παγκόσμιο επίπεδο, που επέδρασαν καταλυτικά στην πολιτική-οικονομική-κοινωνική-πολιτιστική ζωή από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 έως τις αρχές του 2000, συνθέτουν τον καμβά της δημιουργικής πορείας του έργου του.

Στις εκλογές της 29ης Οκτωβρίου 1961 η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) του Κωνσταντίνου Καραμανλή κέρδισε με απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, όμως σημειώθηκε εφεξής έντονη και διαρκής αμφισβήτηση του εκλογικού αποτελέσματος, μέσω της καταγγελίας των εκλογών από τον Γεώργιο Παπανδρέου ως «προϊόντος βίας και νοθείας» και μέσω της αντιπολιτευτικής στρατηγικής της Ένωσης Κέντρου (Ε.Κ.) και της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ). Ωστε η αμφισβήτηση των εκλογών, που αλλιώς ονομάστηκε «ανένδοτος αγώνας», έτεινε να παγιώσει το χάσμα μεταξύ της Δεξιάς και των αντιδεξιών δυνάμεων, προσλαμβάνοντας τον χαρακτήρα μιας λανθάνουσας πολιτικής κρίσης. Η πολιτική κρίση φανερώθηκε τελικά με το γεγονός της δολοφονίας του συνεργαζόμενου με την ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη (22 Μαΐου 1963), καθώς αναδείχτηκε η διαπλοκή ανάμεσα σε κρατικούς παράγοντες και παρακρατικές οργανώσεις. Μετά από αυτό το γεγονός και εξαιτίας της δημόσιας διαφωνίας του Πρωθυπουργού με τον θρόνο, τη βασίλισσα Φρειδερίκη, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής παραιτήθηκε (11 Ιουνίου 1963) και εισηγήθηκε την άμεση διενέργεια εκλογών. Τοποθετήθηκε ενδιάμεση πολιτικο-υπηρεσιακή κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Π. Πιπινέλη (στέλεχος της ΕΡΕ). Λόγω αντιδράσεων από την Ένωση Κέντρου για τις συνθήκες διεξαγωγής των εκλογών, αντικαταστάθηκε η κυβέρνηση Πιπινέλη από νέα υπηρεσιακή κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου Στυλιανό Μαυρομιχάλη⁴⁹.

49 Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, Αθήνα 1986, τ. 4 1961-1964, σ. 92-98, 246-249, 252-287, στο εξής βλ. Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, τ. 4, Αρ. Μάνεσης, *Η εξέλιξη των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα*, Αθήνα 1987, σ. 17-24, Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974*,

Στις εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 1963 επικράτησε με μικρή διαφορά ψήφων η Ένωση Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου, που σχημάτισε την πρώτη κεντρικά κυβέρνηση (8 Νοεμβρίου 1963) μετά από 11 χρόνια για 50 ημέρες. Η νέα διακυβέρνηση εξ αρχής μετέβαλε το πολιτικό κλίμα, μέσω της ρύθμισης των αγροτικών χρεών, της καθιέρωσης της δωρεάν παιδείας και της απελευθέρωσης των πολιτικών κρατουμένων. Ο βασιλιάς Παύλος διόρισε υπηρεσιακή κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Ι. Παρασκευόπουλο. Στις εκλογές της 16ης Φεβρουαρίου 1964 η Ένωση Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου σημείωσε εκλογικό θρίαμβο και η κυβερνητική πολιτική πλέον επικεντρώθηκε στον εκδημοκρατισμό της δημόσιας ζωής. Εξαιτίας της ανοικτής σύγκρουσης του βασιλιά Κωνσταντίνου με τον Πρωθυπουργό για τον έλεγχο του στρατεύματος, ανετράπη η κυβέρνηση Παπανδρέου στις 15 Ιουλίου 1965. Έκτοτε διορίζονται τρεις βασιλικές κυβερνήσεις ή αλλιώς κυβερνήσεις «αποστασίας» με προσχωρήσεις από τη κοινοβουλευτική ομάδα του Γ. Παπανδρέου, η πρώτη με Πρωθυπουργό τον έως τότε Πρόεδρο της Βουλής Γ. Νόβα (15-07-1965), η δεύτερη με Πρωθυπουργό τον Ηλ. Τσιριμώκο (20-08-1965) και η Τρίτη με Πρωθυπουργό τον Στ. Στεφανόπουλο (17-09-1965). Μόνο η τελευταία κυβέρνηση κατόρθωσε να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή και να εξασφαλίσει οριακή κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Οι συνεχείς επεμβάσεις του βασιλιά στην ελληνική πολιτική σκηνή έδωσαν το έναυσμα για τις πολυπληθέστερες και μεγαλύτερες σε διάρκεια (70 ημέρες) διαδηλώσεις από την εποχή της Απελευθέρωσης. Χαρακτηριστικά ο Γ. Παπανδρέου επαναλάμβανε το ερώτημα: «Ποιος κυβερνά την Ελλάδα; Ο Βασιλεύς ή ο λαός;». Στις 18 Δεκεμβρίου 1966 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ των αρχηγών των δύο μεγάλων κομμάτων, της Ένωσης Κέντρου του Γ. Παπανδρέου και του Π. Κανελλόπουλου της ΕΡΕ, παρουσία του βασιλιά, για σχηματισμό μεταβατικής κυβέρνησης με Πρωθυπουργό τον Ι. Παρασκευόπουλο και προκήρυξη εκλογών στις 28 Μαΐου 1967. Η εξωκοινοβουλευτική κυβέρνηση του Ι. Παρασκευόπουλου ορκίστηκε στις 22 Δεκεμβρίου 1967 και τη διαδέχθηκε αμιγής κυβέρνηση της ΕΡΕ με Πρωθυπουργό τον Π. Κανελλόπουλο, που

Αθήνα 1995, σ. 542-554, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 16 (2000), σ. 200-207, στο εξής βλ. *ΙΕΕ*, Ηλ. Νικολακόπουλος, «Ελεγχόμενη δημοκρατία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 31-33, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 17 (2006), σ. 270-277

προχώρησε στη διάλυση της Βουλής και την προκήρυξη εκλογών για τις 28 Μαΐου 1967⁵⁰.

Από το 1963 το θέμα της εκπαίδευσης βρισκόταν αδιάκοπα στο πολιτικό προσκήνιο, με αποτέλεσμα την ψήφιση από την Ένωση Κέντρου της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης του 1964, το πρώτο ολοκληρωμένο σχέδιο αλλαγών του εκπαιδευτικού συστήματος μετά τη Μεταρρύθμιση του 1929. Φαίνεται πως το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα προσαρμοζόταν στις μεταπολεμικές τάσεις της Δυτικής Ευρώπης, με μεγαλύτερη πρόσβαση των κοινωνικών ομάδων στις εκπαιδευτικές διαδικασίες, με ίσες ευκαιρίες για όλους, με επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και με ανάπτυξη του τεχνικο-επαγγελματικού κλάδου. Τα βασικά μέτρα αφορούσαν την καθιέρωση της «δωρεάν παιδείας», τη διαίρεση του εξατάξιου γυμνασίου σε δύο αυτοτελείς τριετείς κύκλους (Γυμνάσιο και Λύκειο), την επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε εννέα χρόνια (Δημοτικό και Γυμνάσιο), την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας ως ισότιμης με την καθαρεύουσα σε όλες τις βαθμίδες, την καθιέρωση της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών αποκλειστικά από μετάφραση στο Γυμνάσιο, την εισαγωγή νέων μαθημάτων όπως Στοιχεία Οικονομικής Επιστήμης και Κοινωνιολογία, την καθιέρωση του «Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου», την ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου⁵¹.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 διαφαίνεται η συνεχιζόμενη επιδίωξη άρθρωσης ενός νέου λόγου στην ποίηση και την πεζογραφία μετά την πρώτη μεταπολεμική γενιά. Ο λόγος αυτός αποτυπώνεται σε συλλογικές πνευματικές προσπάθειες, όπως οι εκδόσεις του περιοδικού Επιθεώρηση Τέχνης (1955-1967), του περιοδικού Κριτική (1959-1961) και του περιοδικού Μαρτυρίες (1962-1966), τα οποία προσπάθησαν να παρέμβουν στη σχέση της πολιτικής με τον πολιτισμό και την τέχνη, και συνέβαλαν στο άνοιγμα της αριστερής κουλτούρας σε νεωτερικές μορφές και διαλλακτικότερες θέσεις. Στη δεκαετία του 1960 εμφανίζεται η νέα τάση δημιουργίας λογοτεχνικής κοινότητας όχι με πρώτο κριτήριο την πολιτική ιδεολογία αλλά τις κοινές

50 Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, τ. 4, σ. 400-407, Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, Αθήνα 1986, τ. 5 1964-1967, σ. 233-306, Αρ. Μάνεσης, *ό. π.*, σ. 25-29, Ν. Αλιβιζάτος, *ό. π.*, σ. 239-272, *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 208-223, Ηλ. Νικολακόπουλος, *ό. π.*, σ. 34-46, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 17 (2006), σ. 407-427, 448-495

51 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 553-554, Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, Αθήνα 2002, τ. 2 1959-1998, σ. 48-52, Αλ. Δημαράς, «Σχολική εκπαίδευση», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 177-179, στο εξής βλ. Αλ. Δημαράς, «Σχολική εκπαίδευση», τ. 9, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 422-427

αισθητικές επιλογές, όπως καταδεικνύεται στην έκδοση του περιοδικού *Εποχές* (1963-1967) που κινείται μέσα σε κλίμα φιλελεύθερου μοντερνισμού⁵².

Η θεατρική κίνηση αναζωογονείται στην Αθήνα από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, ενώ αποφασιστικό ρόλο για τα καλλιτεχνικά τεκταινόμενα διαδραματίζει η ίδρυση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος το έτος 1961 στη Θεσσαλονίκη. Ιδίως από το 1954 το αθηναϊκό Θέατρο Τέχνης του Κάρολου Κουν – το οποίο είχε ιδρυθεί το 1942 – βρίσκεται στην πρωτοπορία των εξελίξεων, ανταποκρινόμενο στις πνευματικές και ιδεολογικές ανησυχίες της εποχής του. Πρόκειται για έναν ζωντανό καλλιτεχνικό οργανισμό που διαφέρει από τις θιασαρχικές εμπορικές επιχειρήσεις και σταθερά προσανατολίζεται στην οικοδόμηση ενός θεάτρου «συνόλου» και όχι του πρωταγωνιστή μόνο. Το δημιούργημα του Κάρολου Κουν θα διευρύνει συνεχώς το ακροατήριό του με τις περιοδείες του στη Θεσσαλονίκη, με τις εμφανίσεις στο Ηρώδειο, με τις περιοδείες στην Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1960. Τα θεατρικά έργα που επιλέγονται για παράσταση είναι από τα πιο αντιπροσωπευτικά της ευρωπαϊκής και αμερικανικής δραματουργίας, ενώ από το 1964 δίνεται προσοχή στην αρχή της νεοελληνικής καθώς και της σύγχρονης ελληνικής παραγωγής. Κυρίως κατά τη δεκαετία του 1960 το σύγχρονο ελληνικό θέατρο κατάφερε να καταξιωθεί διεθνώς στο πεδίο της αξιοποίησης της αρχαίας κληρονομιάς⁵³.

Κατά τη δεκαετία του 1960 κυριαρχεί στην ελληνική μουσική σύνθεση η πρωτοπορία, στην οποία ανήκε και ο ίδιος ο Στέφανος Βασιλειάδης. Κορυφαίος δημιουργός ο Ιάννης Ξενάκης (1922-2001), που θεμελιώσε το έργο του στις αρχές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού συνδυάζοντάς τις με την ανανέωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, με πρωτεύοντα στοιχεία τη σύλληψη της μουσικής ως επιστήμης και τη σχέση της επιστήμης με τη φιλοσοφία. Εξίσου αξιόλογη προσωπικότητα υπήρξε ο Γιάννης Χρήστου (1926-1970), που εμβάθυνε στην πρόσληψη του έργου τέχνης περισσότερο παρά στη γένεση της μουσικής. Όσο για τη διάδοση της πρωτοποριακής μουσικής στην Αθήνα, ενδιαφέρθηκαν ο Μάνος Χατζιδάκις, με την οργάνωση

52 Β. Λεοντάρης, *Η ποίηση της ήττας*, Αθήνα 1983, σ. 67-80, Αλ. Αργυρίου, *Η Μεταπολεμική Πεζογραφία. Από τον πόλεμο του '40 ως τη δικτατορία του '67*, Αθήνα 1988, τ. 1, σ. 217-224, 247-251, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 560-568, Β. Αποστολίδου, «Μεταπολεμική λογοτεχνία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 207-214, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 448-470

53 Δ. Σπάθης, «Το θέατρο», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 251-254, 256-258. Για περισσότερα σχετικά με τα έργα που «ανέβηκαν» στις θεατρικές σκηνές της Αθήνας κατά τη δεκαετία του 1960 βλ. Β. Βαρίκας, *Κριτική Θεάτρου 1961-1971*, Αθήνα 1972

διαγωνισμού σύνθεσης και την ίδρυση της Πειραματικής Ορχήστρας, καθώς και ο μουσικολόγος Γιάννης Παπαϊωάννου, με την ίδρυση του Εργαστηρίου Σύγχρονης Μουσικής του Ινστιτούτου Γκαίτε, του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Εταιρείας Σύγχρονης Μουσικής (ΔΕΣΜ) και του Ελληνικού Συνδέσμου Σύγχρονης Μουσικής (ΕΣΣΥΜ). Μάλιστα τον Απρίλιο του 1966 εγκαινιάστηκαν οι Ελληνικές Εβδομάδες Σύγχρονης Μουσικής, εκδηλώσεις με πρόγραμμα συναυλιών, στις οποίες συμμετείχαν διεθνούς φήμης συγκροτήματα και ερμηνευτές. Από την άλλη πλευρά η Λυρική Σκηνή και η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών (ΚΟΑ) συμμετείχαν τακτικά στο Φεστιβάλ Αθηνών (εγκαίνια το 1955) με παραστάσεις στο Ωδείο Ηρώδη του Αττικού από Ιούλιο έως Σεπτέμβριο, με πρόσκληση διεθνών καλλιτεχνών ελληνικής καταγωγής και με ρεπερτόριο έργων της εθνικής σχολής. Συνάμα στο ελληνικό τραγούδι επιβάλλεται κατά τη δεκαετία του 1950 η αποδοχή του λαϊκού και κατά τη δεκαετία του 1960 η υιοθέτηση του «έντεχνου λαϊκού». Ο Μίκης Θεοδωράκης με κλασσική μουσική παιδεία μελοποιεί το εμβληματικό ποίημα του Γιάννη Ρίτσου «Επιτάφιος» χρησιμοποιώντας λαϊκούς ρυθμούς και λαϊκή ορχήστρα. Και μέσω του νέου θεσμού των λαϊκών συναυλιών ο Θεοδωράκης θα εισαγάγει στον πολύ κόσμο την άποψή του για τον ρόλο του τραγουδιού όχι ως μέσου διασκέδασης μόνο αλλά και ως έργου τέχνης. Η διασημότερη ανά τον κόσμο μουσική του αυτής της εποχής είναι ο χορός του «Ζορμπά» στην ταινία του Μιχάλη Κακογιάννη (1964). Ο άλλος μεγάλος δημιουργός, ο Μάνος Χατζιδάκις κέρδισε το Όσκαρ τραγουδιού για τα «Παιδιά του Πειραιά» της ταινίας «Ποτέ την Κυριακή» του Ζυλ Ντασέν (1960)⁵⁴. Στην Ευρώπη εμφανίζονται οι The Beatles, ένα αγγλικό ροκ συγκρότημα (αναφέρονταν και ως «Σκαθάκια» στα ελληνικά) από το Λίβερπουλ, που έκανε αισθητή την παρουσία του κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 και γνώρισε τόσο μεγάλη επιτυχία σε ολόκληρο τον κόσμο, ώστε να αποτελεί το πιο δημοφιλές και αντισυμβατικό συγκρότημα στην ιστορία της μουσικής⁵⁵.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 η κινηματογραφική εμπορική παραγωγή στρέφεται στην έγχρωμη μουσική φαντασμαγορία, στο μιούζικαλ. Στο πλαίσιο της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης διοργανώθηκε Εβδομάδα Ελληνικού

54 Τ. Καλογερόπουλος, *ό. π.*, σ. 335-336, Κ. Ρωμανού, *Ιστορία της Έντεχνης Νεοελληνικής Μουσικής*, Αθήνα 2000, σ. 234-268, Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 259-266, 269-273, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 518-521

55 Ιστορικό Λεύκωμα 1963, «Μπιτλς: ένας μύθος γεννιέται», *Καθημερινή* (1997), σελ. 69-73.

Κινηματογράφου στη συμπρωτεύουσα το 1960, που εξελίχθηκε στον θεσμό του Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης⁵⁶.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές της δεκαετίας του 1970 επικρατεί το Απριλιανό καθεστώς (21 Απριλίου 1967 έως 1974) στην πολιτική πραγματικότητα. Η «21η Απριλίου» υπήρξε η τυπικότερη μορφή στρατιωτικής δικτατορίας, που εγκαθιδρύθηκε στην Ελλάδα, ίσως και στην Ευρώπη, κατά τον 20ό αιώνα. Απέναντι στην ελληνική κοινωνία που φαινόταν να μετασχηματίζεται, η στρατιωτική «χούντα» χαρακτηριζόταν από τον πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό συντηρητισμό της, κυρίως δε τον αντικομμουνισμό της, σε μια προσπάθεια προάσπισης του μετεμφυλιακού πλέγματος εξουσίας. Η ιδιοτυπία του στρατιωτικού καθεστώτος οδήγησε σε κατάσταση πολιτικής ακινησίας για αρκετά χρόνια, καθώς οι πολιτικές δυνάμεις αδυνατούσαν να αντιπαραταχθούν με τη βία απέναντι στο στρατιωτικό πραξικόπημα και η δικτατορία δεν διέθετε αξιόλογη λαϊκή βάση για να επιδιώξει την παραμονή της στην εξουσία υπό συνθήκες κοινοβουλευτισμού⁵⁷.

Τον Δεκέμβριο του 1967, μετά το αποτυχημένο αντικίνημα ή «αντεπανάσταση» του βασιλιά Κωνσταντίνου εναντίον των δικτατόρων, ο βασιλιάς καταφεύγει στη Ρώμη μαζί με την οικογένειά του και εγκαθιδρύεται αντιβασιλεία στην Ελλάδα. Εν συνεχεία ο δικτάτορας Γεώργιος Παπαδόπουλος αναδεικνύεται ως ο ισχυρότερος παράγοντας του καθεστώτος, λόγω της ικανότητάς του να εξισορροπεί τις ατέρμονες αντιθέσεις μεταξύ των στρατιωτικών, και εδραιώνεται η δικτατορία. Συνεπώς η συνύπαρξη του στέμματος με τους συνταγματάρχες ήταν βραχυχρόνια, διατηρήθηκε όμως τυπικά η μοναρχία με το θεσμό της αντιβασιλείας και το νέο καθεστώς της δικτατορίας προσλαμβάνει προσωποπαγή χαρακτήρα⁵⁸.

Κατά την περίοδο 1967-1974 οι πολιτικές διώξεις διογκώνονται σε σχέση με το παρελθόν και αφορούν τη σύγκρουση του δικτατορικού καθεστώτος με το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων (αριστερών, δημοκρατικών, βασιλικών) καθώς και με ένα μικρό τμήμα του σώματος αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας. Μεταξύ των ετών

56 Φ. Λαμπρινός, «Κινηματογράφος», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 225-232, στο εξής βλ. Φ. Λαμπρινός, «Κινηματογράφος», τ. 9

57 Ν. Αλιβιζάτος, *ό. π.*, σ. 274-297, Θ. Διαμαντόπουλος, *Η ελληνική πολιτική ζωή: εικοστός αιώνας*, Αθήνα 1997, σ. 239-262, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 266-267, R. Clogg, *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας*, Αθήνα 2003, σ. 189, Σ. Ριζάς, «Η δικτατορία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 48-49

58 Θ. Διαμαντόπουλος, *ό. π.*, σ. 239-262, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 270-271, Σ. Ριζάς, *ό. π.*, σ. 48, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 17 (2006), σ. 522-532

1967 και 1971 τα όργανα του πραξικοπήματος πραγματοποίησαν χιλιάδες συλλήψεις πολιτών, κυρίως προερχομένων από τις τάξεις της Αριστεράς, οι οποίοι εκτοπίστηκαν σε τόπους εξορίας (Γυάρος, Λέρος, Σκάλα Ωρωπού, Αλικαρνασός Κρήτης). Επιπροσθέτως μεταξύ των ετών 1967 και 1973 υπήρχαν χιλιάδες πολιτικοί κρατούμενοι στις φυλακές, καταδικασμένοι για αντιστασιακές ενέργειες. Και παρά την προπαγάνδα του καθεστώτος για αναίμακτη διακυβέρνηση, συνέβησαν αποτρόπαιες δολοφονίες και βασανισμοί πολιτικών κρατουμένων⁵⁹.

Σημαντικές είναι οι στιγμές αντίστασης στους πραξικοπηματίες, οι οποίες πυροδότησαν τις πολιτικές εξελίξεις. Στις 3 Νοεμβρίου του 1968 η κηδεία του «γέρου της δημοκρατίας» Γεωργίου Παπανδρέου εξελίχθηκε στην πρώτη μαζική λαϊκή εκδήλωση αντίστασης της μεγάλης πλειοψηφίας του ελληνικού λαού απέναντι στο στρατιωτικό καθεστώς. Επίσης τον Νοέμβριο του 1968 πραγματοποιείται η δίκη και καταδίκη του Αλέκου Παναγούλη, μετά την αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας του δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου, που συνιστά κορυφαία πράξη αντίδρασης. Τον Απρίλιο του 1970 πραγματοποιείται η δίκη και βαριά καταδίκη των 35 κατηγορουμένων της «Δημοκρατικής Άμυνας». Είναι η μεγαλύτερη έως τότε δίκη μελών αντιστασιακής οργάνωσης, που προκάλεσε το διεθνές ενδιαφέρον καθώς και τη διεθνή κατακραυγή για τα βασανιστήρια των αντιφρονούντων. Τον Μάιο του 1973 εκδηλώθηκε το αποτυχημένο αντιδικτατορικό κίνημα του Ναυτικού. Μεγάλος αριθμός εν ενεργεία αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού είχαν αποφασίσει να κινηθούν εναντίον του καθεστώτος, γεγονός που καταδεικνύει πως στους κόλπους των Ενόπλων Δυνάμεων αρκετοί διαφωνούσαν με την κατάλυση της Δημοκρατίας. Παράλληλα αναπτύχθηκε το αντιστασιακό κίνημα του εξωτερικού (Δυτική και Ανατολική Ευρώπη, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Καναδάς) με δράσεις ενημέρωσης της ξένης κοινής γνώμης, με φοιτητικές κινητοποιήσεις και διαμαρτυρίες, με πιέσεις των Ελλήνων επιστημόνων διανοουμένων προς τις ξένες κυβερνήσεις, με συναυλίες και εκδηλώσεις Ελλήνων καλλιτεχνών που ήταν γνωστοί στο εξωτερικό (Μίκης Θεοδωράκης, Μελίνα Μερκούρη κ.ά.). Κορυφαίο μάλιστα γεγονός αντίστασης που συντάραξε την κοινή γνώμη της Δ. Ευρώπης αποτελεί η αυτοπυρπόληση

59 R. Clogg, *ό. π.*, σ. 190, Γ. Μητροφάνης, «Πολιτικοί κρατούμενοι», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 126-134

του Κώστα Γεωργάκη, Έλληνα φοιτητή στη Γένοβα της Ιταλίας το 1969⁶⁰. Αντίστοιχα στην ευρωπαϊκή σκηνή συγκλονίζει ο Μάης του '68 (γνωστός και ως Γαλλικός Μάης) ο επαναστατικός αγώνας που εκδηλώθηκε στη Γαλλία κατά τη διάρκεια των μηνών Μαΐου-Ιουνίου 1968. Αρχικά εξεγέρθηκαν μαθητές και φοιτητές, ακολούθησε γενική απεργία των εργατών και τελικά ξέσπασε πολιτική και κοινωνική κρίση, με συνέπεια τη διάλυση της Γαλλικής Εθνοσυνέλευσης και την προκήρυξη εκλογών από τον τότε Πρόεδρο της Γαλλίας Σαρλ Ντε Γκωλ⁶¹.

Η εσωστρέφεια της πολιτικής ζωής πριν και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας προκάλεσε την αποκοπή της χώρας από την Ευρώπη. Παρατηρήθηκε στασιμότητα στην πορεία Συμφωνίας Σύνδεσης Ελλάδας-ΕΟΚ και πραγματοποιήθηκε αποχώρηση της Ελλάδας από το Συμβούλιο της Ευρώπης τον Δεκέμβριο του 1969, υπό την πίεση κυρίων των Σκανδιναβικών κυβερνήσεων ενόψει της καταδίκης της Ελλάδας για καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶². Από την άλλη πλευρά το στρατιωτικό καθεστώς με την πολιτική του δανεισμού και της προσφοράς άφθονων κινήτρων σε εξωτερικούς και εσωτερικούς επενδυτές, κατάφερε εν πολλοίς να διατηρήσει την ορμή της οικονομικής ανάπτυξης που είχε δρομολογηθεί από τις δημοκρατικές κυβερνήσεις στα τέλη τη δεκαετίας του 1950 και στις αρχές του 1960. Ίσως αυτή η κατάσταση να εμπόδιζε την ανάπτυξη μαζικής αντιπολίτευσης για την άμεση πτώση της δικτατορίας. Γενικά κατά το 1973 άρχισαν να εμφανίζονται σοβαρά ρήγματα στο καταπιεστικό προσώπιο του καθεστώτος, πράγμα στο οποίο συνετέλεσε και η πτώση της οικονομίας, με την εκτόξευση του πληθωρισμού στο διπλάσιο ποσοστό σε σχέση με τα προηγούμενα έτη⁶³.

Αμέσως μετά το πραξικόπημα του 1967, η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση ακυρώθηκε με την κατάργηση των μέτρων της Κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου και την επιστροφή παλαιότερων διατάξεων. Το μόνο μέτρο που διατηρήθηκε από το δικτατορικό καθεστώς ήταν η «δωρεάν παιδεία», η οποία επεκτάθηκε με τη διανομή δωρεάν συγγραμμάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, για λόγους λαϊκισμού και

60 Θ. Διαμαντόπουλος, *ό. π.*, σ. 239-262, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 272-278, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 17 (2006), σ. 532-536

61 Ιστορικό Λεύκωμα 1968, «Ο "Γαλλικός Μάης" συγκλονίζει την Ευρώπη», *Καθημερινή* (1998), σ. 36-47

62 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 291, Π. Καζάκος, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά*, Αθήνα 2001, σ. 267-292, Σ. Ριζάς, *ό. π.*, σ. 50, Τ. Σακελλαρόπουλος, «Αντίσταση 1967-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 137-142

63 R. Clogg, *ό. π.*, σ. 191-193, Χ. Ιορδάνογλου, «Η οικονομία 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 82-84, Π. Καζάκος, *ό. π.*, σ. 267-292

γενικότερης λογοκρισίας. Επιπλέον η δικτατορία προχώρησε στη θεσμοθέτης δικής της εκπαιδευτικής πολιτικής από το 1971, με την ίδρυση των Κέντρων Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαιδύσεως (ΚΑΤΕ) που στηρίχθηκαν από διεθνή δάνεια⁶⁴.

Η «πολιτιστική άνοιξη» στα μέσα της δεκαετίας του 1960 ανακόπτεται από την επιβολή της δικτατορίας, ώστε ακολουθούν οι εξορίες και οι φυλακίσεις πολλών λογοτεχνών λόγω πολιτικών φρονημάτων, καθώς και η προληπτική λογοκρισία στις δημοσιεύσεις. Μεταξύ αυτών ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος συνελήφθη από το καθεστώς και εκτοπίστηκε, ενώ ο βραβευμένος με Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963) Γιώργος Σεφέρης προτίμησε να σιωπήσει μέχρι τον Μάρτιο του 1969 που προέβη στην περίφημη δήλωσή του εναντίον του καθεστώτος, γνωρίζοντας μεγάλη απήχηση. Η δήλωση του Γ. Σεφέρη (28 Μαρτίου 1969): «Πάει καιρός που πήρα την απόφαση να κρατηθώ έξω από τα πολιτικά του τόπου. Προσπάθησα άλλοτε να το εξηγήσω, αυτό δε σημαίνει διόλου πως μου είναι αδιάφορη η πολιτική ζωή μας. Έτσι, από τα χρόνια εκείνα ως τώρα τελευταία έπαψα κατά κανόνα ν' αγγίζω τέτοια θέματα. Εξ άλλου τα όσα δημοσίεψα ως τις αρχές του 1967, και η κατοπινή στάση μου (δεν έχω δημοσιέψει τίποτε στην Ελλάδα από τότε που φιμώθηκε η ελευθερία) έδειχναν, μου φαίνεται αρκετά καθαρά τη σκέψη μου. Μολαταύτα, μήνες τώρα, αισθάνομαι μέσα μου και γύρω μου, ολοένα πιο επιτακτικά το χρέος να πω έναν λόγο για τη σημερινή κατάστασή μας. Με όλη τη δυνατή συντομία, νά τι θα έλεγα: Κλείνουν δυο χρόνια που μας έχει επιβληθεί ένα καθεστώς όλως διόλου αντίθετο με τα ιδεώδη για τα οποία πολέμησε ο κόσμος μας και τόσο περίλαμπρα ο λαός μας, στον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο. Είναι μια κατάσταση υποχρεωτικής νάρκης όπου, όσες πνευματικές αξίες κατορθώσαμε να κρατήσουμε ζωντανές, με πόνους και με κόπους, πάνε κι' αυτές να καταποντισθούν μέσα στα ελώδη στεκάμενα νερά. Δε θα μου είταν δύσκολο να καταλάβω πως τέτοιες ζημιές δε λογαριάζουν παρά πολύ για ορισμένους ανθρώπους. Δυστυχώς, δεν πρόκειται μόνο γι' αυτόν τον κίνδυνο. Όλοι πια το διδάχτηκαν και το ξέρουν πως στις δικτατορικές καταστάσεις, η αρχή μπορεί να μοιάζει εύκολη, όμως η τραγωδία περιμένει, αναπότρεπτη, στο τέλος. Το δράμα αυτού του τέλους μάς βασανίζει, συνειδητά ή ασυνειδητά όπως στους παμπάλαιους χορούς του Αισχύλου. Όσο μένει η ανωμαλία, τόσο προχωρεί το κακό. Είμαι ένας άνθρωπος χωρίς

64 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 554, Αλ. Δημαράς, «Σχολική εκπαίδευση», τ. 9, σ. 179-180, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 427

κανένα απολύτως πολιτικό δεσμό, και, μπορώ να το πω, μιλώ χωρίς φόβο και χωρίς πάθος. Βλέπω μπροστά μου τον γκρεμό όπου μας οδηγεί η καταπίεση που κάλυψε τον τόπο. Αυτή η ανωμαλία πρέπει να σταματήσει. Είναι Εθνική επιταγή. Τώρα ξαναγουρίζω στη σιωπή μου. Παρακαλώ τον Θεό, να μη με φέρει άλλη φορά σε παρόμοια ανάγκη να ξαναμιλήσω». Μετά τη λήξη της προληπτικής λογοκρισίας (Νοέμβριος 1969) μια ομάδα λογοτεχνών και κριτικών εξέδωσε τον λογοτεχνικό τόμο «Δεκαοκτώ Κείμενα» τον Ιούλιο του 1970. Γενικά στην περίοδο της δικτατορίας δεν εμφανίζονται νέοι πεζογράφοι στη λογοτεχνική παραγωγή, μάλλον λόγω των δυσκολιών στην απόδοση ρεαλιστικής γλώσσας, αντιθέτως με την ποίηση όπου αναπτύχθηκε μια νέα γενιά ποιητών, η αποκληθείσα «γενιά της αμφισβήτησης» ή «γενιά του '70» ή «τρίτη μεταπολεμική γενιά»⁶⁵.

Η δικτατορία θέλησε να ανακόψει την ελεύθερη έκφραση και δημιουργία, αλλά αντιθέτως οδήγησε με τη στάση της σε νέες πιο ριζοσπαστικές θεατρικές μορφές, είτε προς οξύτερη κοινωνική κριτική είτε προς την πολιτική σάτιρα είτε προς την αμφισβήτηση στερεοτύπων και κατεστημένων αντιλήψεων⁶⁶.

Η δικτατορία επεδίωξε να εγκαταστήσει μια νέα πραγματικότητα στο ελληνικό τραγούδι, με απαγορεύσεις και προσανατολισμούς πιο «εθνικούς» σύμφωνα με τους κρατούντες. Ο Χατζιδάκις σε διαφορετικούς δρόμους από τον Θεοδωράκη, δημιουργεί κύκλους τραγουδιών αδιαφορώντας για το λαϊκό κοινό, που εκφράζουν τις εσωτερικές αναζητήσεις του, με αποκορύφωμα την έκδοση του «Μεγάλου ερωτικού» (1972). Αντίθετα ο Θεοδωράκης την εποχή της δικτατορίας θα συνδεθεί με τον αγώνα της αντίστασης και τα τραγούδια του θα λειτουργήσουν ως σύμβολα διαμαρτυρίας εναντίον της χούντας⁶⁷.

Με την επιβολή της δικτατορίας ο ελληνικός κινηματογράφος στράφηκε σε ταινίες ιστορικού περιεχομένου, επιχειρώντας να λειτουργήσει ως θεματοφύλακας μνήμης ή ανακαταγραφής του παρελθόντος με έμφαση στη «διαχρονικότητα του ελληνισμού». Παράλληλα μέσα στις συνθήκες απολυταρχικού καθεστώτος εμφανίζονται σπουδαία έργα τέχνης, όπως η *Αναπαράσταση* (1970) του Θεόδωρου Αγγελόπουλου, η

65 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 568-570, Β. Αποστολίδου, *ό. π.*, σ. 214-216

66 Δ. Σπάθης, *ό. π.*, σ. 255-256

67 Γ. Τσάμπρας, «Η μουσική 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 273-274

Ευδοκία (1971) του Αλέξη Δαμιανού και *Το προξενικό της Άννας* (1972) του Παντελή Βούλγαρη⁶⁸.

Το δικτατορικό καθεστώς σταδιακά μετατράπηκε από στρατιωτικό σε προσωποπαγές - με μονοκρατορία του Γ. Παπαδόπουλου - και από εκεί και πέρα άρχισε η πορεία πολιτικοποίησης ή φιλελευθεροποίησής του. Το Καλοκαίρι του 1973 ο Γ. Παπαδόπουλος προχώρησε σε αλλαγή του Συντάγματος και εγκαθίδρυση νέου πολιτεύματος αβασιλεύτου δημοκρατίας κατόπιν δημοψηφίσματος, με ανάληψη από τον ίδιο του αξιώματος του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αμέσως μετά ο πρώην αρχιπραξικοπηματίας και τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας ανακοίνωσε την πλήρη άρση του στρατιωτικού νόμου και τη γενική αμνηστία όλων των τελεσθέντων «επί επαναστάσεως» πολιτικών αδικημάτων. Ακολούθως τοποθετήθηκε η κυβέρνηση του Σπ. Μαρκεζίνη τον Οκτώβριο του 1973 ως μεταβατική μέχρι τις εκλογές του 1974⁶⁹.

Τον Νοέμβριο του 1973 η εξέγερση του Πολυτεχνείου συνιστά την κορυφαία λαϊκή εκδήλωση αντίστασης κατά του δικτατορικού καθεστώτος. Η βίαιη καταστολή της εξέγερσης των φοιτητών και του λαού θα αποτελέσουν σύμβολο της μεταδικτατορικής Ελλάδας για την εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος⁷⁰.

Στα τέλη Νοεμβρίου του 1973 με αιφνίδιο πραξικόπημα στρατιωτικών - με αρχηγό τον διοικητή της ΕΣΑ ταξίαρχο Ιωαννίδη - ανετράπη ο Γ. Παπαδόπουλος ως «φθαρμένος αρχιεπαναστάτης». Ο έως τότε διοικητής της 1ης στρατιάς Λάρισας, στρατηγός Φ. Γκιζίκης ορκίστηκε νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Οι υπερεθνικιστικές τάσεις του νέου καθεστώτος για προσάρτηση ολοκλήρου της Κύπρου στην Ελλάδα οδήγησαν τους δικτάτορες στην οργάνωση πραξικοπηματικής ανατροπής του αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου τον Ιούλιο του 1974, καθώς και την εγκατάσταση φιλοχουντικής κυβερνήσεως στη Μεγαλόνησο. Αποτέλεσμα των ενεργειών του καθεστώτος Ιωαννίδη ήταν να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία η Τουρκία και να εισβάλει στη Μεγαλόνησο. Η διεθνής κατακραυγή εναντίον της Ελλάδας, η διπλωματική απομόνωση, η γενικότερη αποτυχία της κυβέρνησης να διαχειριστεί την κρίση, οδήγησαν

68 Φ. Λαμπρινός, «Κινηματογράφος», τ. 9, σ. 233-238

69 Θ. Διαμαντόπουλος, *ό. π.*, σ. 239-262, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 276-279, Σ. Ριζάς, *ό. π.*, σ. 51, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 17 (2006), σ. 536-540

70 Θ. Διαμαντόπουλος, *ό. π.*, σ. 239-262, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 280-282

τους στρατιωτικούς στις 23 Ιουλίου 1974 να καλέσουν τους παλιούς πολιτικούς να αναλάβουν κυβερνητικές ευθύνες⁷¹.

Δεν υπήρξε ανατροπή της εξουσίας των συνταγματαρχών, αλλά το στρατιωτικό καθεστώς κατέρρευσε ξαφνικά, με εξελισσόμενη την τραγωδία στην Κύπρο και με νέα ελληνοτουρκική κρίση. Η επιστροφή του αυτοεξόριστου Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Ελλάδα τη νύχτα της 23ης προς 24η Ιουλίου 1974 έλαβε διαστάσεις θριάμβου και σήμανε την επάνοδο στην εξουσία του αστικού πολιτικού κόσμου. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε τομή στην ιστορία του νέου ελληνισμού, καθώς σηματοδότησε την αρχή της νέας εποχής της δημοκρατικής ομαλότητας ή ομαλοποίησης στην Ελλάδα ή αλλιώς της Ελλάδας της Μεταπολίτευσης. Η Ελλάδα κατάφερε στο αμέσως επόμενο διάστημα, αναίμακτα, να αποκτήσει νέο Σύνταγμα, να κατοχυρώσει τους δημοκρατικούς θεσμούς, να διαχειριστεί την εξωτερική κρίση και να γίνει πλήρες μέλος της ενοποιούμενης Ευρώπης. Πρόκειται για το ονομαζόμενο «ελληνικό θαύμα» με πρωτεργάτη τον Κ. Καραμανλή, του οποίου πρώτο μέλημα ήταν ο σχηματισμός κυβέρνησης εθνικής ενότητας⁷².

Στις 14 Αυγούστου 1974 η Άγκυρα εξαπέλυσε τη δεύτερη εισβολή στην Κύπρο «Αττίλας II» και έως τις 16 Αυγούστου είχε καταληφθεί άνω του 37% του κυπριακού εδάφους, ενώ περίπου 200.000 Ελληνοκύπριοι εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους. Η Ελλάδα ανήμπορη παρακολουθούσε τα τραγικά γεγονότα, καθώς η στρατιωτική επιστράτευση που είχε κηρυχθεί από το δικτατορικό καθεστώς της Αθήνας είχε αποτύχει, ενώ η Τουρκία διέθετε συντριπτική υπεροπλία. Ενώπιον μάλιστα της αδράνειας της Δυτικής Συμμαχίας η Ελλάδα προέβη σε αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ⁷³.

Τον Σεπτέμβριο του 1974 η κυβέρνηση εθνικής ενότητας προχώρησε στη νομιμοποίηση του ΚΚΕ (μετά το 1947), ένα κρίσιμο βήμα για την αποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας και λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά και για τη διασφάλιση κλίματος εθνικής ομοψυχίας⁷⁴.

71 Θ. Διαμαντόπουλος, *ό. π.*, σ. 239-262, *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 282-283, Σ. Ριζάς, *ό. π.*, σ. 54, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 17 (2006), σ. 540-545

72 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 294-295, Γ. Βούλγαρης, «Η Δημοκρατική Ελλάδα», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 9,11

73 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 298-300, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 197

74 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 302-303, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 197-198, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 13.3

Μετά τις εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1974, τις πρώτες ελεύθερες εκλογές μετά τη δικτατορία, ανέλαβε την εξουσία η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας με πρωθυπουργό τον Κ. Καραμανλή. Στις 8 Δεκεμβρίου 1974 διενεργήθηκε δημοψήφισμα για τη μορφή του πολιτεύματος και το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας έδωσε συντριπτική πλειοψηφία στους οπαδούς της αβασίλευτης δημοκρατίας (69,2%), ενώ το 30,8% των εκλογέων τάχθηκε υπέρ της μοναρχίας. Στις 17 Δεκεμβρίου 1974 εξελέγη από τη Βουλή των Ελλήνων ως προσωρινός Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο πρώην δικαστικός και ήδη βουλευτής Επικρατείας Μιχαήλ Στασινόπουλος. Στις 7 Ιουνίου 1975 ψηφίστηκε από τη Βουλή το νέο Σύνταγμα της χώρας, που όριζε ως πολίτευμα την Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Και στις 19 Ιουνίου 1975 εξελέγη πρώτος Πρόεδρος της Δημοκρατίας βάσει του νέου Συντάγματος ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, έχοντας πολυετή προσφορά στον χώρο της πολιτικής και των γραμμάτων⁷⁵.

Τους πρώτους μήνες μετά τη μεταπολίτευση ο Κ. Καραμανλής έπρεπε να ισορροπήσει μεταξύ του δικαίου λαϊκού αιτήματος για αποχουντοποίηση του κρατικού μηχανισμού και από την άλλη στην αντίδραση των υποστηρικτών της χούντας οι οποίοι διατηρούσαν δυνάμεις στις τάξεις του στρατού⁷⁶. Το Καλοκαίρι του 1975 κυριάρχησε πολιτικά η δίκη και καταδίκη των πραξικοπηματιών της δικτατορίας του 1967. Ιδίως καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες για την αναμόρφωση του οικονομικού τομέα, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η διεθνής οικονομική ύφεση, καθώς και να επιτευχθεί η πλήρης ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Ωστόσο, η αποκατάσταση των δημοκρατικών θεσμών, οι κοινωνικές διεκδικήσεις και η ενίσχυση του λαϊκού-κεντρώου χαρακτήρα της Νέας Δημοκρατίας, οδήγησαν σε τομές στην οικονομική πολιτική, στην απλόχερη εισοδηματική πολιτική και τον κρατικό παρεμβατισμό. Το Φθινόπωρο του 1976 το ενδιαφέρον στρέφεται στον πολιτιστικό τομέα, με σκοπό την προστασία και

75 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 304-308, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 197-200, Α. Μακρυνδημήτρης, «Το σύστημα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που σχεδίασε ο Καραμανλής και οι εφαρμογές του (1963, 1975)», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 198-215, Σ. Βλαχόπουλος, «Η συμβολή του Κωνσταντίνου Καραμανλή στον συνταγματικό πολιτισμό μέσα από το παράδειγμα της προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων στο Σύνταγμα του 1975», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 356-363, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 1-29

76 R. Clogg, *ό. π.*, σ. 200-201, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 11-13, Δ. Σκαρβέλης, «Κωνσταντίνος Καραμανλής – η αποδόμηση του στρατιωτικού καθεστώτος, 1974-1975», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 344-349

ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων, όπως και τη φιλοξενία πολιτιστικών εκδηλώσεων υψηλής στάθμης⁷⁷.

Γενικά όμως σε όλη τη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Κ. Καραμανλή ο προσανατολισμός του ήταν κατά μείζονα λόγο στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, με προτεραιότητα την επίσπευση εισδοχής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η ένταξη στην Κοινότητα θα αποτελούσε αντίβαρο στις σχέσεις με τις ΗΠΑ, προστασία κατά της τουρκικής απειλής και ταυτόχρονα εγγύηση για την αποκατάσταση των δημοκρατικών θεσμών⁷⁸. Κάτω από το βάρος λοιπόν των εθνικών θεμάτων προκηρύχθηκαν πρόωρες εκλογές την 20ή Νοεμβρίου 1977, στις οποίες επικράτησε μεν η Νέα Δημοκρατία, αλλά με αισθητή πτώση του ποσοστού της και ταυτόχρονη άνοδο του ΠΑΣΟΚ, το οποίο κατέλαβε τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Τελικά στις 28 Μαΐου 1979, στο Ζάππειο Μέγαρο υπεγράφη η συνθήκη προσχωρήσεως της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ανοίγοντας ένα νέο κεφάλαιο για την ιστορία της χώρας σε οικονομικό-πολιτικό-κοινωνικό επίπεδο⁷⁹.

Μετά την κατάρρευση της δικτατορίας η κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» προσανατολίστηκε σε θέματα αποχουντοποίησης του εκπαιδευτικού συστήματος και σε έργο υποδομής. Ακολούθησε η εκπαιδευτική «Μεταρρύθμιση του 1976», η οποία αποτελούσε στα καίρια σημεία επανάληψη της μεταρρύθμισης του 1964. Οι κοινωνικές όμως συνθήκες είχαν μεταβληθεί και η κυβέρνηση νομοθέτησε μέτρα που παλιότερα τη δεκαετία του 1960 ήταν προοδευτικά, ενώ τότε τη δεκαετία του 1970 ήταν συντηρητικά. Άλλωστε η μεσολάβηση της δικτατορίας με την κατάχρηση των εκπαιδευτικών θεσμών, επέβαλε στη Νέα Δημοκρατία την υιοθέτηση πιο νεωτερικών λύσεων για να καταδειχθεί η διαφορά από το προηγούμενο καθεστώς. Η Μεταρρύθμιση προέβλεπε καθιέρωση «εις όλους τους κύκλους σπουδών» της δημοτικής γλώσσας, εφαρμογή της εβδομάδας των πέντε ημερών στα σχολεία, εισιτήριες εξετάσεις για μετάβαση στο Λύκειο, ενθάρρυνση προς την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, λειτουργία Κλασσικών Λυκείων,

77 Αρ. Μάνεσης, *ό. π.*, σ. 30-40, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 308-312, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 24-25, *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η εποχή του*, Αθήνα 2007, σ. 131-154, Π. Καζάκος, *ό. π.*, σ. 293-350, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 29-41

78 R. Clogg, *ό. π.*, σ. 205, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 23-24, *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η εποχή του*, Αθήνα 2007, σ. 131-154, Ι. Κολιόπουλος, «Ευρώπη: η νέα Μεγάλη Ιδέα του έθνους (1973)», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 149-153, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 52-63

79 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 313-314, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 23, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 41-45

προοπτική καταργήσεως των εισιτηρίων εξετάσεων για την ανώτατη παιδεία από το 1980 (ύστερα από 5 χρόνια), μετονομασία των Κέντρων Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαιδύσεως (ΚΑΤΕ) σε Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως (ΚΑΤΕΕ). Ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό προβάλλει η πολύχρονη προσαρμογή του συστήματος στις νέες ρυθμίσεις, που αφορούν την είσοδο στις Ανώτατες Σχολές, διαδικασία σπάνια για την Ελλάδα. Επιπλέον συγκροτήθηκε το Κέντρον Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ) ως όργανο προώθησης της νέας εκπαιδευτικής πολιτικής και ιδρύθηκαν οι Σχολές Επιμόρφωσης Λειτουργών Μέσης και Δημοτικής Εκπαιδύσεως (ΣΕΛΜΕ ΚΑΙ ΣΕΛΔΕ) το 1978 και 1979 αντίστοιχα. Θεσμοθετήθηκαν ορισμένες καινοτομίες με σκοπό τη διεύρυνση του παιδευτικού ρόλου του σχολείου, όπως το «Αθλητικό τρίωρο», οι «Πολιτιστικές δραστηριότητες» και οι «Μαθητικές κοινότητες»⁸⁰.

Στη μεταδικτατορική περίοδο οι πεζογράφοι της Πρώτης και Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς (γεννημένοι μεταξύ των ετών 1911 και 1938) δημιούργησαν μερικά από τα ωριμότερα έργα τους. Με τη διαφορά ότι οι πεζογράφοι της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς εξακολούθησαν και μετά το 1974 να επικεντρώνονται στις πολιτικο-κοινωνικές περιπέτειες του ελληνικού δημόσιου βίου, ενώ της Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς διεύρυναν τη θεματολογία τους προσθέτοντας τις καταστάσεις ιδιωτικού βίου καθώς και τις απεικονίσεις της ελληνικής μικροαστικής καθημερινότητας⁸¹. Παράλληλη στάθηκε η πορεία της ποίησης, με τους ποιητές της Πρώτης και Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς να περιστρέφονται γύρω από την καρδιά του συλλογικού. Ωστόσο οι νεότεροι ποιητές που πρωτοεμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1970 είχαν αρνητική διάθεση απέναντι στο παρελθόν και σε κάθε μορφής εξουσίας, με έκδηλα τα αισθήματα της οργής και της επιθετικότητας. Επανήλθε η λυρική βάση της ποίησης και φωτίστηκαν οι περιπέτειες της εσωτερικής περιπλάνησης. Εκείνη την εποχή ο ελληνικός πολιτισμός αναδεικνύεται διεθνώς, τόσο με τη βράβευση του ποιητή

80 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 554-555, Σ. Μπουζάκης, *ό. π.*, σ. 53-57, Αλ. Δημαράς, «Η εκπαίδευση», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 166-168, στο εξής βλ. Αλ. Δημαράς, «Σχολική εκπαίδευση», τ. 10, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 428-431

81 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 567-570, Ε. Κοτζιά – Β. Χατζηβασίλειου, «Η ελληνική λογοτεχνία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 186-189, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 453-462, 467-475

Οδυσσέα Ελύτη από τη Σουηδική Ακαδημία (1979) όσο και με την ανακάλυψη των βασιλικών τάφων της Βεργίνας από τον αρχαιολόγο Μανόλη Ανδρόνικο (1977)⁸².

Στη μεταπολιτευτική περίοδο σημειώνεται μια πολιτικο-πολιτιστική έκρηξη. Το θέατρο πρωταγωνίστησε στην πολιτικοποίηση των παραστάσεων, την αποκέντρωση των θιάσων και τη λαϊκή λειτουργία της τέχνης. Τη δεκαετία του 1970 το Ελεύθερο Θέατρο συνδύαζε το πολιτικοποιημένο θέατρο με τη θεατρική αναζήτηση, το Ανοικτό Θέατρο του Γ. Μιχαηλίδη στράφηκε προς το θέατρο-ντοκουμέντο, το Θέατρο Τέχνης και το Εθνικό θέατρο ανέβασαν μπρεχτικά έργα, ο Μίνως Βολανάκης ανέλαβε διευθυντής του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος δίνοντας νέα πνοή στο θέατρο. Το 1975 ιδρύθηκε το Αμφι-θέατρο του Σπύρου Ευαγγελάτου, το Λαϊκό Πειραματικό Θέατρο με καλλιτεχνικό διευθυντή τον Λ. Τριβιζά, καθώς και το Θεσσαλικό Θέατρο από την Άννα Βαγενά. Το 1977 λειτούργησε το Θέατρο Καισαριανής σε χώρο ιστορικά φορτισμένο, ο σκηνογράφος Γιάννης Τσαρούχης ανέβασε τις *Τρωάδες* του Ευριπίδη εν μέσω αθηναϊκών πολυκατοικιών, το Θέατρο της Άνοιξης περιόδευσε σε συνοικίες της Αθήνας. Το 1979 άρχισε τη λειτουργία του το θέατρο Μοντέρνοι Καιροί καθώς και η Πειραματική Σκηνή της Τέχνης του Νικηφόρου Παπανδρέου στη Θεσσαλονίκη. Η Επίδαυρος για πρώτη φορά το 1975, εκτός από τον θίασο του Εθνικού Θεάτρου, ενέταξε στο πρόγραμμα των παραστάσεων του Φεστιβάλ θιάσους αρχαίου δράματος από το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος και το Θέατρο Τέχνης⁸³.

Μετά το 1974 ο κινηματογράφος συνιστά ένα πεδίο αισθητικών αναζητήσεων, πειραματισμών και ανατροπών στο περιεχόμενο και το είδος. Ο σύγχρονος ελληνικός κινηματογράφος κατά τη μεταπολίτευση περισσότερο συνιστά ένα κίνημα απόρριψης (του σεναρίου ή/και της κινηματογραφικής γλώσσας) παρά δημιουργίας νέας σχολής ή ρεύματος. Σε αυτό το διάστημα γυρίστηκαν ταινίες με σχετική απήχηση στο κοινό, καθώς η συνύπαρξη τηλεόρασης (κυρίως μετά το 1979 που εγκαινιάζεται η έγχρωμη τηλεόραση) και ποιοτικού ανατρεπτικού κινηματογράφου καταλήγει να είναι αδύνατη. Εμβληματική ταινία διαλόγου με την Ιστορία είναι πρωτίστως *Ο Θίασος* (1974) του Θ. Αγγελόπουλου. Εκ παραλλήλου μια διεθνής επιτυχία επανατοποθέτησε τον αμερικανικό

82 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 313-314, 563, Ε. Κοτζιά – Β. Χατζηβασιλείου, *ό. π.*, σ. 194-197, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 454-462

83 Ε. Βαροπούλου, «Το Θέατρο 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ.227-231, Χ. Καρύδη, «*Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο πολιτισμός του "ύψους"*», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 251-257

κινηματογράφο στην κορυφή των προτιμήσεων του κοινού για τις επόμενες δεκαετίες, πρόκειται για την ταινία *Νονός* (1970) του Φ. Κόππολα⁸⁴.

Κατά τα πρώτα έτη της Μεταπολίτευσης η μουσική σηματοδοτείται από την επιστροφή στην εκδημοκρατισμένη πατρίδα τριών μεγάλων φυσιογνωμιών, του Ι. Ξενάκη, του Μ. Χατζηδάκι και του Μ. Θεοδωράκη. Ζητούμενο της εποχής στάθηκε η επιδίωξη της μουσικής πρωτοπορίας. Τον Νοέμβριο του 1974 πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις και συζητήσεις με τον Ι. Ξενάκη, ενώ τον Σεπτέμβριο του 1975 οργανώθηκε η «Εβδομάδα Ξενάκη», που περιλάμβανε έκθεση στην Εθνική Πινακοθήκη, ομιλίες και τρεις συναυλίες στο Ηρώδειο με τη Συμφωνική ορχήστρα του Στρασβούργου, με τη συμμετοχή της ραδιοφωνίας της Δυτικής Γερμανίας και την παιδική χορωδία του Κολλεγίου Αθηνών (με μαέστρο τον Στέφανο Βασιλειάδη). Τον Σεπτέμβριο του 1978 παρουσιάστηκε το Πολύτοπο των Μυκηνών, με συμμετοχή ελληνικών και γαλλικών χορωδιών καθώς και συνόλου κρουστών. Παράλληλα συνεχίστηκαν οι Ελληνικές Εβδομάδες Σύγχρονης Μουσικής και τον Σεπτέμβριο του 1979 οργανώθηκαν στην Ελλάδα οι Παγκόσμιες Μουσικές Ημέρες, η ετήσια εκδήλωση της Διεθνούς Εταιρείας Σύγχρονης Μουσικής. Όσον αφορά τους παραδοσιακούς θεσμούς της μουσικής, ο Μ. Χατζηδάκις ως συνθέτης με διεθνή ακτινοβολία επιχείρησε την αναβάθμισή τους, συναντώντας την αντίδραση των συνδικαλιστών με πρωτοστατήσαντα τον Πανελλήνιο Μουσικό Σύλλογο (ΠΜΣ). Ο Μ. Χατζηδάκις ανέλαβε τη διεύθυνση της Εθνικής Λυρικής Σκηνής (ΕΛΣ) από το 1974 έως το 1977 που παραιτήθηκε, καθώς επίσης ανέλαβε διευθυντής της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών (ΚΟΑ) από το 1976 έως το 1982 που παραιτήθηκε. Όμως μπόρεσε να πραγματοποιήσει το μεταρρυθμιστικό του σχέδιο, αναλαμβάνοντας διευθυντής (1975) του Γ' Προγράμματος της Ελληνικής Ραδιοφωνίας. Το 1977 ιδρύθηκε η Χορωδία του Γ' Προγράμματος υπό τη διεύθυνση του Α. Κοντογεωργίου και την ίδια χρονιά η Ελένη Καραϊνδρου ανέλαβε τον τομέα της παραδοσιακής μουσικής. Από διαφορετική οπτική στον τομέα της έρευνας για τη βυζαντινή μουσική επετεύχθη σημαντικό έργο με την καταγραφή μουσικών

84 Φ. Λαμπρινός, «Ελληνικός κινηματογράφος», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 202-205, 220, στο εξής βλ. Φ. Λαμπρινός, «Κινηματογράφος», τ. 10

χειρογράφων⁸⁵. Στον τομέα της Εθνομουσικολογίας αναδεικνύονται οι ερευνητές-εκτελεστές της δημοτικής μουσικής, ο Σίμων Καραάς και η μαθήτριά του Δόμνα Σαμίου, όπως και το ενδιαφέρον για τα παραδοσιακά μουσικά όργανα⁸⁶. Πέραν αυτών, μετά το 1974 κυριαρχεί το πολιτικό τραγούδι, το οποίο γνωρίζει μεγάλη λαϊκή απήχηση, γίνεται η μουσική μόδα της εποχής, με πρωταγωνιστή τα τραγούδια και τις πολυπληθείς συναυλίες του μουσικοσυνθέτη Μ. Θεοδωράκη. Η τραγουδιστική δημιουργία που επεκτείνεται σε μαζικά και ευαίσθητα ακροατήρια, συμβάλλει στην πολιτικοποίηση και τον συλλογικό αγώνα. Ακόμη και η δημοτική παράδοση ως προς μια εκδοχή της πολιτικοποιείται μέσω της σύμπραξης του Γ. Μαρκόπουλου με τον Ν. Ξυλούρη (1974, 1975). Ούτε η ροκ αμφισβήτηση των κινημάτων της νεολαίας σε διεθνές επίπεδο, μέσα από τα τραγούδια των Ρόουλινγκ Στόουνς και των Πίνκ Φλόυντς ή τις μορφές-σύμβολα όπως ο Μπομπ Ντύλαν και η Τζόαν Μπαέζ, μπόρεσε να εκθρονίσει τα ελληνικά τραγούδια εκείνης της περιόδου⁸⁷.

Στις 5 Μαΐου 1980 ο Κ. Καραμανλής εξελέγη από τη Βουλή των Ελλήνων Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ η κοινοβουλευτική ομάδα της Νέας Δημοκρατίας εξέλεξε ως νέο αρχηγό του κόμματος και πρωθυπουργό τον Γεώργιο Ράλλη. Μετέπειτα στις εκλογές της 18ης Οκτωβρίου 1981 επικράτησε το ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον χαρισματικό ηγέτη Ανδρέα Παπανδρέου. Επτά χρόνια μετά την αποκατάσταση των θεσμών η ομαλή κυβερνητική αλλαγή του 1981 απεδείκνυε την οριστική εδραίωση της δημοκρατίας⁸⁸.

Το ΠΑΣΟΚ κατά την περίοδο 1974-1980 επεδίωκε τη ριζική αλλαγή της κοινωνίας βάσει των διακηρύξεών του για «λαϊκή κυριαρχία, εθνική ανεξαρτησία και κοινωνική δικαιοσύνη», στεκόταν απέναντι σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ΝΑΤΟ, ενώ συνολικά στόχευε στην αντιπροσώπευση των «μη προνομιούχων Ελλήνων». Μετά την

85 Γ. Στάθης, *Τα Χειρόγραφα Βυζαντινής Μουσικής. Άγιον Όρος*, τ. 1 και 2, Αθήνα 1975 και 1976, Μ. Χατζηγιακουμής, *Μουσικά Χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453-1832)*, Αθήνα 1975, Μ. Χατζηγιακουμής, *Χειρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής (1453-1820)*, Αθήνα 1980

86 Φ. Ανωγειανάκης, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα 1976

87 Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 249-250, 254-257, Γ. Τσαμπράς, «Το ελληνικό τραγούδι 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 259-261, Π. Παναγιωτόπουλος, «Τραγούδι και πολιτική», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 267-269, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 510-511

88 Δ. Σωτηρόπουλος – Η. Νικολακόπουλος – Χ. Λυριντζής, «Η ποιότητα και η λειτουργία της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας», στο: *Κοινωνία και πολιτική*, Αθήνα 1996, σ. 19-44, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 315-317, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 211, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 76-79

ανάληψη της εξουσίας για τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής οι αλλαγές του ΠΑΣΟΚ αφορούσαν το ύψος περισσότερο παρά την ουσία, καθώς φαινόταν στην πράξη συμβιβασμός σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Η Ελλάδα παρέμεινε στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και το ΝΑΤΟ, αλλά τήρησε την υπόσχεση για υιοθέτηση στάσης «εθνικής υπερηφάνειας» διαφωνώντας ανοιχτά με τους εταίρους σε ορισμένες περιπτώσεις⁸⁹. Κυρίως η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου άσκησε εσωτερική πολιτική στον χώρο των κοινωνικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων, καθιέρωσε τον θεσμό του πολιτικού γάμου, προχώρησε στην αναγνώριση όλων των αντιστασιακών οργανώσεων που έδρασαν κατά την περίοδο της κατοχής της Ελλάδας από τις ναζιστικές δυνάμεις, προέβη στον εκδημοκρατισμό των πανεπιστημίων και εισήγαγε νέα εκπαιδευτική νομοθεσία, άλλαξε τον τρόπο λειτουργίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων στον εργασιακό τομέα, εισήγαγε το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ), την τιμαριθμοποίηση μισθών και ημερομισθίων κ.ά. Η οικονομική πολιτική την ίδια περίοδο χαρακτηρίστηκε από τον έντονο κρατικό παρεμβατισμό, την εκτεταμένη επιχειρηματική δραστηριότητα του δημοσίου, την ενίσχυση της ζήτησης καθώς και της κατανάλωσης εγχώριας παραγωγής, αλλά η δημοσιονομική πολιτική μετατράπηκε σε ελλειμματική αφού η φορολογική διάσταση υστέρησε έναντι της αύξησης των δαπανών⁹⁰.

Στις Ευρωπαϊκές εκλογές του Ιουνίου 1984 πρώτο κόμμα αναδείχθηκε εκ νέου το ΠΑΣΟΚ και ακολούθησε η ΝΔ υπό την ηγεσία του Ευάγγελου Αβέρωφ. Μετά την ήττα της ΝΔ ο Ε. Αβέρωφ παραιτήθηκε και νέος αρχηγός του κόμματος εξελέγη ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, παλαιό ηγετικό στέλεχος και υπουργός της Ενώσεως Κέντρου. Σημασία έχει ότι στην πολιτική σκηνή η παλιά αντίθεση «κομμουνιστών-εθνικοφρόνων» αντικαταστάθηκε πλέον στη δεκαετία του 1980 από την αντίθεση «δεξιάς-αντιδεξιάς», στην οποία το ΠΑΣΟΚ προβλήθηκε ως ο κύριος εκφραστής της αντιδεξιάς πολιτικής⁹¹.

89 Χ. Λυριντζής – Η. Νικολακόπουλος (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80. Εξελίξεις και προοπτικές του κομματικού συστήματος*, Αθήνα 1990, σ. 44-96, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 350-351, 390-391, *R. Clogg*, *ό. π.*, σ. 217-219, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 28-29

90 Χ. Λυριντζής – Η. Νικολακόπουλος (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 129-164, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 354-357, *R. Clogg*, *ό. π.*, σ. 214-215, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 27-30, Π. Καζάκος, *ό. π.*, σ. 351-436, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 79-87

91 Χ. Λυριντζής – Η. Νικολακόπουλος (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 97-120, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 357-358, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 87-89

Στη διεθνή πολιτική σκηνή η άνοδος του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στην ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης (11 Μαρτίου 1985) και η συνακόλουθη απόπειρα μεταρρύθμισης του καθεστώτος, επέφερε αλλαγή στο κλίμα των διεθνών σχέσεων, η ψυχροπολεμική κατάσταση έδωσε τη θέση της στην ύφεση, στον διάλογο Ανατολής-Δύσης και στον περιορισμό των εξοπλισμών. Επιπλέον στη Δύση φαινόταν να κυριαρχεί πλέον ο φιλελευθερισμός, ο καταναλωτισμός και η ατομικότητα. Παράλληλα στο εσωτερικό της χώρας άλλαζε το ιδεολογικό-αξιακό κλίμα, αφού η κοινή γνώμη υιοθετεί νέες έννοιες-σύμβολα, όπως η ιδιωτική πρωτοβουλία, το ατομικό, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός⁹².

Τον Μάρτιο του 1985 εξελέγη νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο δικαστής Χρήστος Σαρτζετάκης, κατόπιν προτάσεως του ΠΑΣΟΚ. Ήταν η πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική κοινοβουλευτική ιστορία που οι ψήφοι των βουλευτών του ΚΚΕ χρειάστηκαν για την εξασφάλιση της απαραίτητης πλειοψηφίας για μείζονος σημασίας εκλογή. Τον Ιούνιο του 1985 το ΠΑΣΟΚ υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου ανέλαβε για δεύτερη τετραετία τη διακυβέρνηση της χώρας, κατόπιν της λαϊκής ετυμηγορίας στις εθνικές εκλογές. Η περίοδος 1985-1989 χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της κυβέρνησης να διαχειριστεί την οικονομική κρίση υποχωρώντας σε κοινωνικές παροχές, χωρίς να διαθέτει την έμπνευση και τον μεταρρυθμιστικό ρυθμό της πρώτης τετραετίας. Κομβικό σημείο είναι το έτος 1988, όπου ο πρωθυπουργός αναχωρεί εσπευσμένα για το Λονδίνο αντιμετωπίζοντας σοβαρό καρδιολογικό πρόβλημα, ενώ η δημόσια ζωή της χώρας συνταράσσεται από το «σκάνδαλο Κοσκωτά», σκάνδαλο διαφθοράς και διασύνδεσης με την πολιτική εξουσία. Επιπρόσθετα το 1988 στον χώρο της αριστεράς δημιουργήθηκε μια συμμαχία με τίτλο «Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου», όπου συνενώθηκαν το ΚΚΕ μαζί με την ΕΑΡ (Ελληνική Αριστερά), την οποία αποτελούσαν το ΚΚΕ εσωτερικού μαζί με άλλα μικρότερα αριστερά κόμματα⁹³.

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, η επικράτηση του ΠΑΣΟΚ κατά τα έτη 1981-1989 σηματοδότησε την αλλαγή στάσης της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας. Ενώ η ΝΔ συμφώνησε από το 1978 σε διμερείς σχέσεις, το ΠΑΣΟΚ απαιτούσε την παραπομπή

92 Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 31-32

93 Αρ. Μάνεσης, *ό. π.*, σ. 41-53, Χ. Λυριντζής – Η. Νικολακόπουλος (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 279-306, *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 359-360, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 226-227, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 33-34, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 92-100

του θέματος της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, όπως και την αποχώρηση των τουρκικών δυνάμεων κατοχής από την Κύπρο ως προϋπόθεση για τη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Οι σχέσεις όμως επιβαρύνθηκαν από ενέργειες της τουρκικής πλευράς και κυρίως εξαιτίας της μονομερούς ανακήρυξης της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου» τον Νοέμβριο του 1983, μέχρι την κρίση του Μαρτίου 1987 στο Αιγαίο με την παρ' ολίγο πολεμική εμπλοκή. Τους επόμενους μήνες με πρωτοβουλία του Ανδρέα Παπανδρέου επιχειρήθηκε στροφή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, που κορυφώθηκε με τη συνάντηση των δύο πρωθυπουργών, Ανδρέα Παπανδρέου και Τουργκούτ Οζάλ, στο Νταβός της Ελβετίας, τον Φεβρουάριο του 1988⁹⁴.

Στις διακηρύξεις του ΠΑΣΟΚ επαναλαμβάνεται ότι καθοριστικό ρόλο παίζει «η παιδεία στην πορεία προς τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό» και την «Αλλαγή». Από το 1982 επιβλήθηκε η δημοτική στο σύνολο του δημόσιου τομέα και καθιερώθηκε το μονοτονικό σύστημα. Γενικά στις αρχικές φάσεις κίνητρο της κυβερνητικής πολιτικής φαίνεται να είναι η κατάργηση, η αποκοπή από το παρελθόν περισσότερο παρά η εγκαθίδρυση νέων θεσμών. Οπότε αντικαταστάθηκαν οι Επιθεωρητές Εκπαίδευσης από τον νέο θεσμό των Σχολικών Συμβούλων, τη θέση του ΚΕΜΕ πήρε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και οι παλαιές Μαθητικές Κοινότητες απέκτησαν στο Λύκειο το νέο στοιχείο της αποδυνάμωσης του ρόλου του εκπαιδευτικού. Στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σημειώνεται η «ανωτατοποίηση» δασκάλων και νηπιαγωγών με την ίδρυση αντίστοιχων πανεπιστημιακών τμημάτων. Η μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών αναβαθμίστηκε με την ίδρυση των Περιφερειακών Επιμορφωτικών Κέντρων (1989). Στην τεχνική εκπαίδευση τα ΚΑΤΕΕ αντικαταστάθηκαν από τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (1983). Νέο μέτρο αποτέλεσε η ίδρυση των Ενιαίων Πολυκλαδικών Λυκείων (1985), με στόχο να αρθεί ο διαχωρισμός γενικής και τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Επίσης ιδρύθηκαν τα κρατικά «Μεταλυκειακά Προπαρασκευαστικά Κέντρα» (1982) για να προσφέρουν δωρεάν προετοιμασία για τις εισαγωγικές εξετάσεις. Σημαντικές εκσυγχρονιστικές παράμετροι συνιστούν: η ριζική αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών, η διδασκαλία ξένης γλώσσας στο Δημοτικό,

94 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 391-393, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 220-221, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 29,32, Θ. Βερέμης, *Ιστορία των ελληνο-τουρκικών σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα 2013, σ. 202-209, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 110-119

η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η προσφορά «ενισχυτικής διδασκαλίας» σε αδυνατούντες μαθητές, η εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες, η ίδρυση και λειτουργία Μουσικών σχολείων και Αθλητικών σχολείων κ.ά. Το 1988 πραγματοποιήθηκαν μεγάλης έκτασης κινητοποιήσεις των εκπαιδευτικών με αποκορύφωμα την πρώτη απεργία καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης σε εποχή εξετάσεων⁹⁵.

Η ελληνική πεζογραφία στη δεκαετία του 1980 όδευε προς την κατεύθυνση των πειραματισμών γύρω από τη φύση και λειτουργία της λογοτεχνίας, ενώ άλλες προσπάθειες βασίστηκαν στη διάλυση του ορθολογικού εγώ και στην ανάδυση της εσωτερικότητας μέσω πολλαπλών οπτικών γωνιών και αφηγητών. Η λογοτεχνία και η τέχνη εν γένει εγκατέλειψαν την υπηρετήση της ηθικής και της αισθητικής, ώστε από τα μέσα ιδίως του 1980 να παρατηρείται στροφή στην παρωδία και τον αυτοχλευασμό των λογοτεχνικών υποκειμένων⁹⁶. Οι νεότεροι ποιητές της δεκαετίας του 1980 διακήρυσσαν τη μοναξιά και το προσωπικό τους αδιέξοδο, για να καταλήξουν στο υπαρξιακό άγχος του έρωτα και του θανάτου. Πάντως η κυρίαρχη τάση είναι η πλήρης εξατομίκευση, η αναγνώριση ατομικών μόνο ταυτοτήτων στους ποιητές⁹⁷.

Τη δεκαετία του 1980 η Υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη πρότεινε τον θεσμό των Πολιτιστικών Πρωτευουσών στην Ευρώπη, που έμελλε να καθιερωθεί. Η Αθήνα ψηφίστηκε ως «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1985» και φιλοξένησε παραστάσεις μεγάλων σκηνοθετών. Συνάμα το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών οργάνωσε τις Διεθνείς Θεατρικές Συναντήσεις με διάσημους δημιουργούς από τα μέσα της ίδιας δεκαετίας. Η τάση της αποκέντρωσης στο θέατρο συνεχίστηκε με τις παραστάσεις από το Θέατρο της Πέτρας (Πετρούπολη) και το Θέατρο των Βράχων (Βύρωνας). Μια άλλη πρωτοπορία της Μ. Μερκούρη συνιστά η ίδρυση των ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ., των Δημοτικών Περιφερειακών Θεάτρων σε αρκετές μεγάλες πόλεις της χώρας. Το πιο χαρακτηριστικό φαινόμενο της δεκαετίας στη θεατρική Αθήνα υπήρξε η εμφάνιση νέων θεατρικών ομάδων που επεδίωκαν να είναι «Ανσάμπλ», με συσπειρωμένους ηθοποιούς γύρω από έναν σκηνοθέτη δυναμικό-εμπυχωτή, δίνοντας βαρύτητα στην τέχνη του ηθοποιού, το σκηνοθετικό έργο και την έρευνα των δραματικών κειμένων. Πολλοί νέοι

95 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 556-557, Σ. Μπουζάκης, *ό. π.*, σ. 58-61, Αλ. Δημαράς, «Σχολική εκπαίδευση», τ. 10, σ. 170-171, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 432-437

96 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 570-571, Ε. Κοτζιά – Β. Χατζηβασιλείου, *ό. π.*, σ. 189-190

97 Ε. Κοτζιά – Β. Χατζηβασιλείου, *ό. π.*, σ. 198-199, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 453-462, 467-475

θίασοι στεγάστηκαν σε οικοδομήματα που είχε ακυρωθεί η παλιά τους χρήση, όπως σε διατηρητέα, σε ξυλαποθήκες ή παλιές βιοτεχνίες⁹⁸.

Ιδίως μετά το 1981 η σχέση κοινού και καλλιτεχνικού έργου διαχωρίζεται ολοένα και περισσότερο, αφού το μεγάλο κοινό παρακολουθεί τηλεόραση, ενώ οι λίγοι είναι πιστοί της μεγάλης οθόνης. Ελάχιστες εξαιρέσεις αποτελούν οι εισπρακτικές επιτυχίες των ταινιών *Ο άνθρωπος με το γαρόφαλλο* (1982) του Ν. Τζήμα καθώς και *Η λούφα και παραλλαγή* (1984) του Ν. Περράκη. Από την άλλη πλευρά αναβαθμίζεται από την κυβέρνηση ο ρόλος του συμβούλου Κινηματογραφίας και ενισχύεται με αυξημένα κονδύλια από τον κρατικό προϋπολογισμό το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, το οποίο ουσιαστικά μετατρέπεται σε κύριο χρηματοδότη της ελληνικής κινηματογραφικής παραγωγής. Ο διάλογος με την Ιστορία συνεχίζεται στο έργο του Π. Βούλγαρη *Πέτρινα χρόνια* (1985) και επιπλέον προστίθεται το θέμα των Ελλήνων της διασποράς στην ταινία του Θ. Αγγελόπουλου *Ταξίδι στα Κύθηρα* (1984). Επιχειρούνται πειραματισμοί με την ταινία με θέμα την ομοφυλοφιλία - ταμπού για την ελληνική κοινωνία - *Άγγελος* (1982) του Γ. Κατακουζηνού, με την επικού χαρακτήρα ταινία το *Ρεμπέτικο* (1983) του Κ. Φέρρη, με την εμπνευσμένη από το μυθιστόρημα (*Η τιμή και το χρήμα* του Κ. Θεοτόκη) ταινία *Τιμή της αγάπης* (1984) της Τ. Μαρκετάκη με την ταινία προσωπικού ύφους *Το δέντρο που πληγώναμε* (1986) του Δ. Αβδελιώτη⁹⁹.

Τη δεκαετία του 1980 εισήλθε από τη Δύση η κόπωση για την πρωτοποριακή μουσική αναζήτηση και δημιουργία, που συνδέεται με τις παγκόσμιες κοινωνικο-πολιτικές εξελίξεις. Από την παρακμή της πρωτοπορίας επιβίωσαν οι συνθέτες που αφομοίωσαν τις καινοτομίες της εποχής με προσμειξείς ελληνικών στοιχείων, όπως οι Μ. Αδάμης, Γ.Α. Παπαϊωάννου, Δ. Δραγατάκης, Γ. Σισιλιάνος, Θ. Αντωνίου, Γ. Κουρουπός, Κ. Σφέτσας, Ν. Μαμαγκάκης. Το 1981 ιδρύθηκε το επιστημονικό περιοδικό *Μουσικολογία*, που διηύθυνε η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών Ολυμπία Φράγκου-Ψυχοπαίδη και το 1989 ο Μ. Χατζηδάκης ίδρυσε την Ορχήστρα των Χρωμάτων. Κυρίως όμως η νέα εποχή φέρνει το αίσθημα δικαίωσης των «λαϊκών αγώνων», με συνέπεια να υποχωρεί το πολιτικό τραγούδι, να οργανώνονται μαζικές μουσικές εκδηλώσεις και να καταγράφεται ρεκόρ πωλήσεων νέων δίσκων. Η

98 Ε. Βαροπούλου, *ό. π.*, σ. 232-238

99 Φ. Λαμπρινός, «Κινηματογράφος», τ. 10, σ. 203-204, 209-212, 217-219

δισκογραφική αγορά κερδίζει έδαφος και διαμορφώνει εποχιακές μόδες, με τραγούδια άμεσης κατανάλωσης, με αναβιώσεις από το παρελθόν και με εμφάνιση νέων τραγουδοποιών που «επικοινωνούν» πλέον με διεθνή μουσικά ρεύματα. Το νέο τραγούδι εκπροσωπεί την αποστράτευση, το ρεύμα της επιστροφής στην ατομικότητα, με αποκορύφωμα τη συμμετοχή χιλιάδων Αθηναίων στην πρωτόγνωρη παραλιακή γιορτή, το Πάρτυ της Βουλιαγμένης (1983) με πρωτοβουλία του Λ. Κηλαηδόνη. Μετά το 1985 θα επικρατήσει ο συναισθηματικός λόγος και η αφήγηση του έρωτα που αποτυπώνεται σε αφηρημένες στιχουργικές μορφές. Στην επαρχία θεμελιώθηκε με τις επιδοτήσεις από την ΕΟΚ ο θεσμός των Δημοτικών Ωδείων, όπως της Καλαμάτας, της Πάτρας, του Βόλου κ.ά.¹⁰⁰.

Στις εθνικές εκλογές του Ιουνίου 1989 η ΝΔ ήλθε πρώτη σε ψήφους και το ΠΑΣΟΚ δεύτερο – διατηρώντας το κύριο σώμα των ψηφοφόρων του – αλλά βάσει του προσφάτως τότε ψηφισμένου αναλογικού εκλογικού συστήματος η ΝΔ δεν μπόρεσε να λάβει την πλειοψηφία στη Βουλή. Εν συνεχεία συγκροτήθηκε κυβέρνηση συνεργασίας ΝΔ-Συνασπισμού υπό την προεδρία του Τζαννή Τζαννετάκη, με κύριο στόχο την κάθαρση, η οποία συγκεκριμενοποιήθηκε στην παραπομπή στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο του Ανδρέα Παπανδρέου και άλλων ηγετικών στελεχών του ΠΑΣΟΚ για παράβαση καθήκοντος. Η συνεργασία αυτή σήμανε το οριστικό γεφύρωμα της παραδοσιακής μεταπολεμικής αντίθεσης δεξιάς-αριστεράς. Στις δεύτερες εκλογές του 1989 το ΠΑΣΟΚ αύξησε οριακά το ποσοστό του, ενώ η ΝΔ παρά την αύξηση του ποσοστού της δεν μπόρεσε για μια ακόμη φορά να εξασφαλίσει κυβερνητική πλειοψηφία. Αποτέλεσμα ήταν η συγκρότηση οικουμενικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον πρώην διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Ξενοφώντα Ζολώτα, με σκοπό τη σταθεροποίηση της οικονομίας μέσω συναινετικής πολιτικής. Τελικά στις εκλογές της 8ης Απριλίου 1990 δόθηκε, έστω και οριακά, η δυνατότητα στη ΝΔ να σχηματίσει αυτόνομη κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Κ. Μητσοτάκη. Επιπλέον νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξελέγη ο Κωνσταντίνος Καραμανλής¹⁰¹.

100 Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 2250-253, 257, Γ. Τσαμπράς, *ό. π.*, σ. 262-263, Π. Παναγιωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 273-275, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 521

101 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 360-363, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 228-232, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 34-37, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 107-109

Σημειωτέον ότι για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος κατά τη δεκαετία του 1980 καθοριστική εξέλιξη αναδείχθηκε η επανάσταση στον τομέα των μέσων μαζικής επικοινωνίας με το τέλος του κρατικού μονοπωλίου ενημέρωσης και της κρατικά ελεγχόμενης ραδιοφωνίας και τηλεόρασης¹⁰².

Στα τέλη του 20ού αιώνα συνέβη η κοσμογονική κατάρρευση των κομμουνιστικών συστημάτων της Ανατολικής Ευρώπης, με την πτώση του τείχους του Βερολίνου (1989) έως τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (1991). Στην Ευρώπη διακυβερνητικές διασκέψεις κατέληξαν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1991), τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που καθόριζε το πλαίσιο των ενεργειών των κρατών-μελών μέχρι την καθιέρωση του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος (Πρωτοχρονιά του 2000)¹⁰³.

Το ευρύτερο ιδεολογικό-πολιτικό κλίμα που διαμορφώνεται στην εποχή μετά το 1989, σηματοδοτείται από την κυριαρχία των φιλελεύθερων ιδεών. Υπό το πρίσμα αυτών των διεθνών αλλαγών η φιλελεύθερη πολιτική της Νέας Δημοκρατίας ευνοήθηκε, δίνοντας έμφαση στο πρόγραμμά της στις αποκρατικοποιήσεις, τη μείωση των κρατικών δαπανών και την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας. Ως προς τις ελληνο-αμερικανικές σχέσεις παρατηρείται αναβάθμισή τους, με την υπογραφή συμφωνίας για την παραμονή των αμερικανικών βάσεων. Ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επικυρώθηκε στη Βουλή η συνθήκη του Μάαστριχτ με θετική ψήφο και των δύο μεγάλων κομμάτων (31.7.1992). Ως προς τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις η κυβέρνηση επεδίωξε τον διάλογο και πραγματοποιήθηκε νέα συνάντηση (Ιανουάριος του 1992) στο Νταβός της Ελβετίας των δύο πρωθυπουργών, του Κ. Μητσοτάκη και του Σ. Ντεμιρέλ, όμως χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα¹⁰⁴.

Στην πορεία των κυβερνητικών προσπαθειών, πέραν των άλλων εσωκομματικών αντιδράσεων προέκυψε σοβαρό θέμα στις σχέσεις Κ. Μητσοτάκη και Αντ. Σαμαρά, με αφορμή την επίσημη ονομασία του νεοσύστατου ανεξάρτητου κράτους της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (FYROM). Τον Απρίλιο του 1992 ο Αντ. Σαμαράς παραιτήθηκε από τη βουλευτική του ιδιότητα και τον Ιούνιο του 1993 ίδρυσε νέο κόμμα, την Πολιτική Άνοιξη (ΠΟΛΑΝ). Από την άλλη πλευρά το ΠΑΣΟΚ ανέκαμψε, ύστερα από την έκβαση της δίκης για το σκάνδαλο Κοσκωτά και την

102 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 364

103 Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 37

104 *IEE*, τ. 16 (2000), σ.394, 409-427, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 42

αθώωση του Α. Παπανδρέου (16.1.1992). Πρόσθετα, διαλύθηκε ο Συνασπισμός ως συμμαχία του ΚΚΕ με την ΕΑΡ, με την ανεξαρτητοποίηση του «ορθόδοξου» ΚΚΕ (Ιούνιος του 1991) με ηγέτη την Αλέκα Παπαρήγα και τη σύσταση του Συνασπισμού ως ενιαίου κόμματος υπό την προεδρία της Μαρίας Δαμανάκη, στο οποίο εντάχθηκαν η ΕΑΡ και το «ανανεωτικό» ΚΚΕ. Οι εξελίξεις αυτές, μαζί με τη συνδυασμένη αντίδραση επιχειρηματικών κύκλων στο σχέδιο της κυβέρνησης να πωλήσει το 49% του ΟΤΕ σε στρατηγικό επενδυτή και την «αποστασία» δύο βουλευτών προσκείμενων στον Α. Σαμαρά (Σεπτέμβριος του 1993), οδήγησαν στην απώλεια της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας και την παραίτηση της κυβέρνησης Μητσοτάκη¹⁰⁵.

Στις εκλογές του Οκτωβρίου 1993 το ΠΑΣΟΚ κατήγαγε εύκολη νίκη προτείνοντας το νέο του πρόγραμμα «Για το Παρόν και το Μέλλον της Ελλάδας: Αναγέννηση Παντού», με δεύτερο το κόμμα της ΝΔ. Παρά τη ρητορική του ΠΑΣΟΚ για κοινωνική ευαισθησία, ακολουθήθηκε η σκληρή οικονομική πολιτική της λιτότητας, με την ατέρμονη πορεία σταθεροποίησης, εξορθολογισμού και εξυγίανσης της οικονομίας¹⁰⁶. Η επανεκλογή του Α. Παπανδρέου και η παραμονή του στην ηγεσία επιβεβαίωσε το αρχηγικό μοντέλο οργάνωσης κυβέρνησης και κόμματος, παρά τις περιορισμένες φυσικές του δυνάμεις από τα προβλήματα υγείας. Στην εξωτερική πολιτική πρωταγωνίστησε η τακτική του αδιέξοδου εθνικισμού στο «σκοπιανό» ζήτημα, καθώς οι ευρωπαϊκές χώρες αποκαθιστούσαν τις διπλωματικές σχέσεις με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM), όπως και οι ΗΠΑ (9.2.1994). Αμέσως μετά (16.2.1994) η ελληνική κυβέρνηση κήρυξε οικονομικό εμπάργκο της ΠΓΔΜ ξεσηκώνοντας διεθνή κατακραυγή, που οδήγησε τελικά στην υπό την αιγίδα του ΟΗΕ «μεταβατική συμφωνία» (13.9.1995) συμβιβασμού μεταξύ των δύο χωρών. Την ίδια περίοδο οι ελληνο-τουρκικές σχέσεις με επίκεντρο το Αιγαίο οξύνονται με αφορμή την επικύρωση του διεθνούς «Δικαίου της θάλασσας» (30.7.1994), το οποίο υπεγράφη από την Ελλάδα αλλά όχι από την Τουρκία. Η Ελλάδα διεκδικούσε το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, ενώ η Τουρκία αντιδρούσε θεωρώντας κάτι τέτοιο ως αιτία πολέμου (*casus belli*) και συνάμα αμφισβητώντας την εθνική κυριαρχία της Ελλάδας σε κάποιες βραχονησίδες του Αιγαίου (οι «γκρίζες

105 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 394-395, 396-399, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 39-42, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 150-160

106 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 399, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 248-250

ζώνες»), ώστε να προκληθεί η κρίση των Ιμίων στις αρχές του 1996. Πάντως η Ελλάδα τον Μάρτιο του 1995 αποφάσισε να άρει την αντίρρησή της για την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αντάλλαγμα την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που προβλεπόταν για το 1997. Επίσης τον Μάρτιο του 1995 το Κοινοβούλιο εξέλεξε τον Κωστή Στεφανόπουλο στην Προεδρία της Δημοκρατίας, ο οποίος θα τιμήσει το ύπατο πολιτειακό αξίωμα για δύο συνεχείς θητείες¹⁰⁷.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 η ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ είχε αλλάξει δραματικά, μετά τον θάνατο του Γ. Γεννηματά και της Μ. Μερκούρη –κορυφαίων υπουργών ευρείας αποδοχής- καθώς και υπό το βάρος της κλονισμένης υγείας του Ανδρέα Παπανδρέου. Τον Ιούνιο του 1996 στο Συνέδριο του κόμματος του ΠΑΣΟΚ επιβεβαιώθηκε η ηγετική θέση του Κ. Σημίτη, υπό τη σκιά του προσφάτου θανάτου του Προέδρου και ιδρυτή του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου. Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 1996 το ΠΑΣΟΚ πέτυχε να αναδειχθεί εκ νέου πρώτο κόμμα και να εξασφαλίσει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία υπό τον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη. Η εκλογή του Κ. Σημίτη αποτελεί σημαντική τομή στην πορεία του μεταπολιτευτικού κομματικού συστήματος, καθώς όπως φαίνεται εγκαταλείπεται η παλιά «λαϊκιστική» πολιτική πρακτική και δίνεται έμφαση στον «εκσυγχρονισμό», τη ρεαλιστική και ορθολογική διαχείριση οικονομικών και κοινωνικών θεμάτων. Ως πρώτιστος εθνικός στόχος αναδεικνύεται η συμμετοχή της Ελλάδας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ONE) της Ευρώπης. Παράγοντας επιτυχίας αποτέλεσε η πολιτική αποφασιστικότητα και σταθερότητα της κυβέρνησης, που έμεινε προσηλωμένη σε αυτόν τον στόχο, μέσω μέτρων δημοσιονομικού χαρακτήρα, όπως και με κοινωνικές συμφωνίες για την εισοδηματική πολιτική. Σημαντική παράμετρος στάθηκε η προσφορά φθηνής εργατικής δύναμης από οικονομικούς πρόσφυγες. Τον Μάρτιο του 1998 «κλειδώθηκε» η ισοτιμία της δραχμής με την ένταξή της στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών της μελλοντικής ευρωζώνης, ώστε η Ελλάδα το 2002 αντικατέστησε τη δραχμή με το ευρώ. Οι πόροι που εισέρρευσαν από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία συνέβαλαν στην ανάπτυξη της χώρας, με σπουδαιότερη την αναβάθμιση των δημόσιων υποδομών, όπως το μετρό της Αθήνας, το αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος», η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, η Εγνατία

107 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 410-411,417, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 43-44

Οδός κ.ά. Μάλιστα η Αθήνα επελέγη (5.9.1997) ως πόλη τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, εν μέσω γενικού ενθουσιασμού αλλά και επιφυλάξεων. Η συνολική οικονομική κυρίως πολιτική επιβραβεύεται, έστω και οριακά, στις εκλογές του Ιουνίου 2000, με την ανανέωση της λαϊκής εντολής στο ΠΑΣΟΚ υπό τον Κ. Σημίτη¹⁰⁸.

Γενικά η ελληνική εξωτερική πολιτική έως το 1989, με την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, καθοριζόταν από τη θέση της χώρας στη νότια πτέρυγα της Βόρειο-Ατλαντικής συμμαχίας (NATO) και τον ζωτικό της ρόλο στην άμυνα της Ευρώπης έναντι της σοβιετικής απειλής. Μετά το 1989-1990 η παρακμή της δεύτερης υπερδύναμης του Ψυχρού Πολέμου, της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε στην παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ. Κατά συνέπεια η γεω-στρατηγική σημασία της Ελλάδας και της Τουρκίας τη δεκαετία του 1990 μειώθηκε, όπως και η αμερικανική στρατιωτική παρουσία (ναυτικές αεροπορικές βάσεις) και στις δύο χώρες. Όσον αφορά τις σχέσεις της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Ελλάδα περιγραφόταν ως «ιδιόρρυθμο κράτος-μέλος», ενώ μετά το 1995 και ειδικά στο τέλος της δεκαετίας χαρακτηριζόταν πλέον ως «κανονικό κράτος-μέλος» με θετική συμβολή στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η Ελλάδα έπαψε να είναι ο «προβληματικός» εσωστρεφής εταίρος που διαρκώς παραπονεύεται για τις αδικίες που υφίσταται και απαιτεί την αλληλεγγύη των ισχυρών, ενώ πλέον συμμετείχε ενεργά και εποικοδομητικά στις ευρωπαϊκές διαδικασίες ενοποίησης προτάσσοντας το διεθνές δίκαιο στις εθνικές θέσεις. Ορόσημο συνιστά η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι (10.12.1999), όπου ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης και ο υπουργός Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου πέτυχαν να συμπεριλάβουν τη διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού καθώς και την επίλυση των ελληνο-τουρκικών διαφορών στους όρους που απαιτούνταν για να οριστεί η ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ταυτόχρονα η Κύπρος έλαβε το εισιτήριο για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που πραγματοποιήθηκε την 1η Μαΐου 2004¹⁰⁹.

Ενδεικτικό παράδειγμα διακομματικής εκπαιδευτικής πολιτικής συνιστά η σύνθεση της ηγεσίας του Υπουργείου Παιδείας στην Οικουμενική Κυβέρνηση Ζολώτα

108 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 402, Π. Καζάκος, *ό. π.*, σ. 487-495, R. Clogg, *ό. π.*, σ. 258-260, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 45-46, Π. Καζάκος, *ό. π.*, σ. 437-536, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 184-201, 236-243

109 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 409-410, 424-427, Γ. Βούλγαρης, *ό. π.*, σ. 47, Θ. Βερέμης, *ό. π.*, σ. 210-217, 222-235

(1989-1990), με τη συνεργασία του υπουργού Κώστα Σημίτη (του ΠΑΣΟΚ) και του αναπληρωτή υπουργού Βασίλη Κοντογιαννόπουλου (της Νέας Δημοκρατίας). Κατόπιν η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας (1990-1993) προσπάθησε, αντί να ανατρέψει το προηγούμενο σχήμα και να εγκαθιδρύσει νέο, να ρυθμίσει μέσω Προεδρικών Διαταγμάτων όλα τα θέματα που σχετίζονται με τη σχολική λειτουργία για την αντιμετώπιση των «φαινομένων χαλάρωσης». Στο πλαίσιο των συνακόλουθων αντιδράσεων στα διατάγματα αυτά, τον Νοέμβριο του 1990 άρχισε κύμα καταλήψεων στα Λύκεια από τους μαθητές. Στις 8 Ιανουαρίου 1991 κατά τη διάρκεια μιας σύγκρουσης για την «ανακατάληψη» του 3ου Λυκείου Πατρών, τραυματίστηκε θανάσιμα ο καθηγητής Νίκος Τεμπονέρας, με αποτέλεσμα την παραίτηση του υπουργού Παιδείας δύο ημέρες αργότερα. Εν συνεχεία με σκοπό την αναζήτηση λύσεων ευρύτερης αποδοχής οργανώθηκε «Εθνικός Διάλογος για την Παιδεία» που κατέληγε στην καθιέρωση της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών. Ακολουθεί η διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, που συνεχίζει να νομοθετεί στους ίδιους ιδεολογικούς προσανατολισμούς πριν και μετά την παρέμβλητη περίοδο της Νέας Δημοκρατίας. Ιδρύονται το «Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων», τα «Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας», το «Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο», τα «Ολοήμερα» Δημοτικά Σχολεία, τα «Πολυπολιτισμικά» Σχολεία, το «Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας», το «Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας». Το 1997 το Υπουργείο Παιδείας προβαίνει σε καινοτόμες διαρθρωτικές αλλαγές, όπως η κατάργηση της επετηρίδας (ο διορισμός των εκπαιδευτικών «κατά αρχαιότητα») και αντικατάστασή της από διαγωνισμό, κατάργηση του συστήματος επιλογής των υποψηφίων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση των «Δεσμών» και αντικατάστασή του από εξετάσεις σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα στη Β' και Γ' Λυκείου, κατάργηση των Ενιαίων Πολυκλαδικών Λυκείων και μετατροπή όλων των Λυκείων σε Ενιαία Λύκεια, πλην των Εκκλησιαστικών¹¹⁰.

Στο λογοτεχνικό προσκήνιο τη δεκαετία του 1990 η στροφή στην παρωδία της προηγούμενης δεκαετίας εμπλουτίστηκε με έντονο το στοιχείο του κυνισμού. Και από τα μέσα του 1990 επανεμφανίστηκε το ενδιαφέρον για το συλλογικό και το δημόσιο, που είχε εγκαταλειφθεί τη δεκαετία του 1980, σε αναζήτηση σύγχρονης πολιτισμικής

110 *IEE*, τ. 16 (2000), σ. 558, Σ. Μπουζάκης, *ό. π.*, σ. 62-65, Αλ. Δημαράς, «Σχολική εκπαίδευση», τ. 10, σ. 168-169, 172-174, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 438-443

ταυτότητας έναντι της ταυτότητας του άλλου. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (2004) κατά τη δεκαετία 1989-1999 αυξήθηκε εντυπωσιακά η δαπάνη για τα βιβλία και παράλληλα εκδόθηκε πρωτοφανές πλήθος μυθιστορημάτων κατά τη δεκαετία 1985-2000. Οι δύο ποιητικές γενιές από τη Μεταπολίτευση έως την απαρχή του νέου αιώνα επικύρωσαν τη λογοτεχνική τάση να απαρνηθεί την ιστορική-πολιτική προοπτική και να προσηλωθεί στην εμπειρία της ύπαρξης. Και μόνο προς το τέλος της δεκαετίας του 1990 εμφανίζονται νέες ποιητικές φωνές, με τάση εξαπλούστευσης της μορφής και περιστολής της υποκειμενικότητας¹¹¹.

Από το 1991 το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών λειτούργησε και ως χώρος σκηνικών θεαμάτων. Επί υπουργίας Θάνου Μικρούτσικου μεταβλήθηκε το νομικό καθεστώς των Κρατικών Σκηνών, οπότε το 1994 το Εθνικό Θέατρο μετατράπηκε σε Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και ανέλαβε διευθυντής ο Νίκος Κούρκουλος, ενώ στο ΚΘΒΕ ανέλαβε διευθυντής ο Β. Παπαβασιλείου. Τα θεατρικά σχήματα έγιναν πιο πολυσυλλεκτικά και ευέλικτα, ενώ οι θεατρικές σκηνές φιλοξενούσαν διάφορους σκηνοθέτες. Γενικά το θέατρο των τριών τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα στηρίχτηκε στη σκηνογραφική παρέμβαση και έκφραση, καθώς δεν υπήρχαν άλλα μέσα. Ταυτόχρονα η σύγχρονη ελληνική δραματουργία είχε καταλάβει εξέχουσα θέση στη συνείδηση του κοινού και των καλλιτεχνών, με πρωτοστάτη το Εθνικό Θέατρο¹¹².

Από τη δεκαετία του 1990 οι κινηματογραφικές ταινίες με ιστορικό-πολιτικό περιεχόμενο μειώνονται, όπου ξεχωρίζει η ταινία του Θ. Αγγελόπουλου *Με το βλέμμα του Οδυσσέα* (1995). Η προσέλευση του νεανικού κυρίως κοινού επετεύχθη στις ταινίες *Οργασμός της αγελάδας* (1996) της Όλγας Μαλέα και *Safe Sex* (1999) των Ρέππα-Παπαθανασίου. Μάλιστα εμφανίστηκαν νέοι ελπιδοφόροι καλλιτέχνες, όπως ο Σ. Γκορίτσα με την ταινία *Βαλκανιζατέρ* (1997) που σατιρίζει τον σύγχρονο Έλληνα. Η γενική τάση προς το τέλος του 20ού αιώνα ήταν η ανανέωση του παλαιού δοκιμασμένου κινηματογραφικού μοντέλου μέσω αναγνωρίσιμων ηθοποιών και προπαντός του χιούμορ. Όσον αφορά το πάγιο αίτημα για την ίδρυση Κρατικής Σχολής

111 Ε. Κοτζιά – Β. Χατζηβασιλείου, *ό. π.*, σ. 183, 191-193, 199-200, *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 18 (2006), σ. 453-462, 467-475

112 *ΙΕΕ*, τ. 16 (2000), σ. 571, Ε. Βαροπούλου, *ό. π.*, σ. 238-248

Κινηματογράφου, δεν κατέστη δυνατό να υλοποιηθεί κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα¹¹³.

Το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών άλλαξε εντυπωσιακά τη μουσική ζωή του τόπου και έδωσε νέα πνοή στην πολιτιστική δημιουργία. Το 1991, τον πρώτο χρόνο δοκιμαστικής λειτουργίας του Μεγάρου Μουσικής, ιδρύθηκε η ορχήστρα δωματίου Καμεράτα και ακολούθησε η ίδρυση της Μουσικής Βιβλιοθήκης του Μεγάρου. Θεμελιώθηκαν οι μουσικές σπουδές στην Ελλάδα με την ίδρυση τριών σχολών πενταετούς φοίτησης, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1985), στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1991) και στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο της Κέρκυρας (1994), καθώς και μια σχολή τετραετούς φοίτησης στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (1996). Ορισμένα γεγονότα, όπως η καθιέρωση της ιδιωτικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης, η εγκαθίδρυση του ψηφιακού δίσκου και οι νέες ηλεκτρονικές τεχνολογίες καθόρισαν τη σύγχρονη πορεία του ελληνικού τραγουδιού στη μετάβαση από τον 20ό στον 21ο αιώνα. Η ελληνοκεντρική εμμονή στη μουσική εγκαταλείπεται χάριν της επιρροής από την παγκόσμια μουσική σκηνή. Ακόμη και στην ελληνική παράδοση παρατηρείται χειραφέτηση από τις παλιές φόρμες και άνοιγμα στον κοσμοπολιτισμό, με συμπόρευση στον χώρο της έθνικ μουσικής¹¹⁴.

113 Φ. Λαμπρινός, «Κινηματογράφος», τ. 10, σ. 207, 209, 213, 221-222

114 Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 257-258, Γ. Τσαμπράς, *ό. π.*, σ. 264, Π. Παναγιωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 275-276

Γ' Κεφάλαιο

Η συγγραφική παραγωγή του Στέφανου Βασιλειάδη και ο ιδεολογικός ορίζοντας της εποχής του

Στο έργο¹¹⁵ του Στέφανου Βασιλειάδη κυριαρχεί η μουσική για θέατρο, σε συνεργασία με τους δύο μεγαλύτερους θεατρικούς οργανισμούς της Ελλάδας, το Εθνικό Θέατρο και το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος. Η θεατρική μουσική του σύνθεση αποσκοπεί στη λειτουργία της μουσικής ως μίας συμβολικής γλώσσας σε πολλά επάλληλα επίπεδα (πολυδύναμη συμβολική), καθώς συναρτάται με το δραματικό περιεχόμενο των έργων.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης στη συνεργασία του με το Εθνικό Θέατρο¹¹⁶ ασχολήθηκε με τη διεύθυνση της ορχήστρας, την επιμέλεια ηχογράφησης μουσικής, τη μουσική διδασκαλία, τη μουσική διεύθυνση, τη μουσική επιμέλεια και τη μουσική σύνθεση.

Ανέλαβε τη μουσική διδασκαλία και τη διεύθυνση ορχήστρας στην αττική κωμωδία “Βάτραχοι” του Αριστοφάνη, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση του Μάνου Χατζηδάκι, η οποία ερμηνεύθηκε στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου (1973) καθώς και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού (1973 και 1974).

Επιπλέον του ανατέθηκε η επιμέλεια ηχογράφησης της μουσικής στο ιστορικό δράμα “Αυτοκράτωρ Μιχαήλ” του Άγγελου Τερζάκη, σε σκηνοθεσία Αλέξη Μινωτή και σύνθεση του Δημήτρη Τερζάκη, το οποίο παρουσιάστηκε στο Εθνικό Θέατρο (1978) καθώς και στην αίθουσα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών (1979).

Κυρίως είναι υπεύθυνος για τη μουσική διδασκαλία σε πολλές θεατρικές παραγωγές.

Κατά το έτος 1968 δίδαξε τη μουσική σε πέντε αρχαία δράματα: στην τραγωδία “Άλκηστις” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση του Μενέλαου Παλλάντιου, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στην τραγωδία “Μήδεια” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία του Λάμπρου Κωστόπουλου και σύνθεση του Δημήτρη Δραγατάκη, στο

115 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 14

116 «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archiv.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021, στο εξής βλ. «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στην τραγωδία “Επτά επί Θήβας” του Αισχύλου, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση του Μιχάλη Αδάμη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στην τραγωδία “Ρήσος” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση Γιώργου Κουρουπού, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στην κωμωδία “Ιππής” του Αριστοφάνη, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Σταύρου Ξαρχάκου, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού.

Κατά το 1969 οργάνωσε τη μουσική διδασκαλία στο θεατρικό έργο “Η τρικυμία” του Ουίλιαμ Σαίξπηρ, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού, στο Εθνικό Θέατρο, καθώς και σε τρία αρχαία δράματα: στην τραγωδία “Βάκχαι” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Μάνου Χατζηδάκι, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στην τραγωδία “Αντιγόνη” του Σοφοκλή, σε σκηνοθεσία Λάμπρου Κωστόπουλου και σύνθεση Δημήτρη Δραγατάκη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού και στο Βεάκειο Πειραιώς, στην τραγωδία “Ηλέκτρα” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση Αντίοχου Ευαγγελάτου, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού.

Κατά το 1970 εργάστηκε στη μουσική διδασκαλία σε τρία αρχαία θεατρικά έργα: στην τραγωδία “Ιφιγένεια εν Αυλίδι” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση Μιχάλη Αδάμη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στην κωμωδία “Νεφέλαι” του Αριστοφάνη, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Δήμου Μούτση, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στο Βεάκειο Πειραιώς και στο Αρχαίο Θέατρο Δωδώνης, στην τραγωδία “Ηρακλείδαι” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Λάμπρου Κωστόπουλου και σύνθεση Δημήτρη Δραγατάκη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου.

Κατά το 1971 ανέλαβε τη διδασκαλία σε τρία θεατρικά έργα: στην τραγωδία “Ηλέκτρα” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση Αντίοχου Ευαγγελάτου, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού και στο Εθνικό Θέατρο, στο δραματοποιημένο λογοτεχνικό έργο “Οι Μαυρόλυκοι” του Θανάση Πετσάλη-Διομήδη, σε σκηνοθεσία Λάμπρου Κωστόπουλου και σύνθεση Δημήτρη Δραγατάκη, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στην τραγωδία “Ορέστης” του Ευριπίδη,

σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Μιχάλη Αδάμη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου.

Κατά το 1973 ασχολήθηκε με τη μουσική διδασκαλία στην τραγωδία “Ιππόλυτος” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου και σύνθεση Στέφανου Γαζουλέα, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, ενώ κατά το 1974 με την τραγωδία “Προμηθεύς δεσμώτης” του Αισχύλου, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση Μιχάλη Αδάμη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στην ενιαία παράσταση δύο έργων “Άλκηστις-Κύκλωψ” του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου και σύνθεση Νικηφόρου Ρώτα, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, καθώς και στην τραγωδία “Αντιγόνη” του Σοφοκλή, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Βασίλη Τενίδη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου.

Εν συνεχεία ο Βασιλειάδης έπραξε τη μουσική διδασκαλία στην τραγωδία “Ιφιγένεια εν Ταύροις” του Ευριπίδη το 1976, σε σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου και σύνθεση Δημήτρη Τερζάκη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, στην τραγωδία “Ελένη” του Ευριπίδη το 1977, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Ιάννη Ξενάκη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στην κωμωδία “Λυσιστράτη” του Αριστοφάνη το 1980, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού και σύνθεση Μάνου Χατζιδάκι, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, καθώς και στην τραγωδία “Ηλέκτρα” του Σοφοκλή το 1981, σε σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου και σύνθεση Δημήτρη Τερζάκη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου.

Εκτέλεσε τη μουσική διεύθυνση σε τρία θεατρικά έργα: στην τραγωδία “Τρωάδες” του Ευριπίδη το 1968, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη και σύνθεση Στέφανου Γαζουλέα, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, στο επικό έργο “Η ζωή του Γαλιλαίου” του Μπέρτολ Μπρεχτ το 1973, σε σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου και σύνθεση Χανς Άισλερ, στο Εθνικό Θέατρο, όπως επίσης και στην κωμωδία ηθών “Ο αρχοντοχωριάτης” του Μολιέρου το 1979, σε σκηνοθεσία Γιώργου Θεοδοσιάδη και σύνθεση Ζαν Μπατίστ Λουλλύ, στο Εθνικό Θέατρο.

Ανέλαβε τη μουσική επιμέλεια σε οκτώ θεατρικά έργα: στην κωμωδία “Ο κατά φαντασίαν ασθενής” του Μολιέρου το 1968, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, στο έργο του ρεαλισμού “Ο βυσσινόκηπος” του Άντον Τσέχοφ το 1969, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, στο Εθνικό Θέατρο και στο Δημοτικό

Θέατρο Πειραιά, στο ιστορικό δράμα “Ο θάνατος του Δαντόν” του Καρλ Γκέοργκ Μπύχνερ κατά τη θεατρική περίοδο 1974-1975, σε σκηνοθεσία Αλέξη Μινωτή, στο Εθνικό Θέατρο, στην ιστορική τραγωδία “Δον Κάρλος, Ινφάντης της Ισπανίας” του Γιώχαν Κρίστοφ Φρίντριχ φον Σίλερ το 1975, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού, στο Εθνικό Θέατρο, στο ιστορικό δράμα “Σκοτεινιά στον Έπαχτο” του Δημήτρη Μπόγρη το 1979, σε σκηνοθεσία Στέλιου Παπαδάκη, στο Εθνικό Θέατρο, στη φάρσα “Δεν είμ’ εγώ ή Η λογική” του Γρηγορίου Ξενόπουλου το 1979, σε σκηνοθεσία Κωστή Μιχαηλίδη, στο Εθνικό Θέατρο, στο δράμα “Η έξωση” του Χρήστου Δοξαρά το 1980, σε σκηνοθεσία Γιώργου Μεσσάλα, στο Εθνικό Θέατρο, στο έργο του ρεαλισμού “Πλατόνοφ” του Άντον Τσέχοφ το 1980, σε σκηνοθεσία Κώστα Μπάκα, στο Εθνικό Θέατρο.

Σημαντικό θεωρείται το έργο της μουσικής του σύνθεσης στο θέατρο. Δημιούργησε μουσικές συνθέσεις για τα θεατρικά έργα: το δράμα “Ψυχοσάββατο-Θεϊός Όνειρος” του Γρηγορίου Ξενόπουλου το 1968, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Εθνικό Θέατρο, την τραγωδία “Τραχίνιαί” του Σοφοκλή το 1970, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου και στο Αρχαίο Θέατρο Δωδώνης, την τραγωδία “Πέρσαι” του Αισχύλου, το 1971, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, την τραγωδία “Αγαμέμνων” του Αισχύλου, το 1972, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, στο The Aldwych Theatre του Λονδίνου και στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, την τραγωδία “Χοηφόροι-Ευμενίδες” του Αισχύλου, το 1972, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, στο The Aldwych Theatre του Λονδίνου και στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, την τραγωδία “Οιδίπους τύραννος” του Σοφοκλή, το 1973, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, το ιστορικό δράμα “Βούδας” του Νίκου Καζαντζάκη, το 1978, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, το έργο του συμβολισμού “Το γαλάζιο πουλί” του Μωρίς Μαίτερλινκ, το 1980, σε σκηνοθεσία Στέλιου Παπαδάκη, στο Εθνικό Θέατρο: Κοτοπούλη-REX, την τραγωδία “Οιδίπους τύραννος” του Σοφοκλή, το 1981, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, στο Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου.

Οι κριτικές σε άρθρα των εφημερίδων συχνά τονίζουν την υποβλητική μουσική του Στέφανου Βασιλειάδη, κυρίως για τις μουσικές του συνθέσεις στις τραγωδίες.

Στην τραγωδία «Τραχίνιαι» του Σοφοκλή αναφέρεται η αρμονικότητα: «Ο Στέφανος Βασιλειάδης έντυσε την τραγωδία με αρμονική μουσική»¹¹⁷, η λιτή έκφραση: «..Κύριος, φυσικά, συντελεστής σε αυτό (για να είναι ο λόγος ευδιάκριτος στο τραγούδι) και η μελωδική, λιτή και σύμφωνη προς το βαθύτερο νόημα της τραγωδίας μουσική του Στέφανου Βασιλειάδη»¹¹⁸, η διακριτική μουσική επένδυση: «Και μου μένει μια βαθιά εντύπωση από τη διακριτική, σεμνή μουσική του Στέφανου Βασιλειάδη, τις γραμμικές μελωδίες που ξετυλίγονταν σ' ένα πυκνό μουσικό φόντο φορτισμένο από εναλλασσόμενα συναισθήματα»¹¹⁹, «Επίσης (με κέρδισε) η πάντα τόσο διακριτικά δεμένη με το κείμενο μουσική του Στέφανου Βασιλειάδη»¹²⁰, χωρίς το μέλος να αναπτύσσεται σε βάρος του λόγου: «Η απολύτως συνεπής προς το κείμενον και ακουστικώς ωραία μουσική του Στ. Βασιλειάδη»¹²¹.

Στην τραγωδία «Πέρσες» του Αισχύλου εξάιρεται η σεμνότητα: «Εξοχη στην έμπνευση και τη σεμνότητά της, η μουσική του Στέφανου Βασιλειάδη. Παρ' όλο που δεν είναι ο τομέας που μπορώ να εκφράσω υπεύθυνα γνώμη, η μουσική ήταν μια αντιπληρωμή»¹²².

Στην τραγωδία «Ορέστεια: Αγαμέμνων» του Αισχύλου η μουσική υπηρετεί το κείμενο: «Η μουσική του κ. Στ. Βασιλειάδη όχι μόνο δεν καλύπτει τον λόγο, αλλά – τολμώ να πω – προσθέτει βάθος στα νοήματά του»¹²³ και συνταιριάζεται το παρελθόν και το σύγχρονο: «..Ήταν πολύτιμο τμήμα των δύο παραστάσεων η εξαιρετική μουσική της σκηνης του Στ. Βασιλειάδη, ο οποίος εχρησιμοποίησε παλαιές λαϊκές μελωδίες και ηλεκτρονικούς ήχους»¹²⁴.

117 Περσεύς Αθηναίος, «Τραχίνιαι», *Ελληνική Ώρα Πειραιώς*, 24.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

118 Μπ. Δ. Κλάρας, «Οι 'Τραχίνιες' του Σοφοκλή», *Η Βραδυνή*, 16.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

119 Ε. Καλκάνη, «Τραχίνιαι», *Απογευματινή*, 17.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

120 Ε. Καλκάνη, «Μια τραγωδία με ιδιόρρυθμη δομή», *Απογευματινή*, 23.9.1971, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

121 Χ., «Αι Τραχίνιαι», *Εστία*, 13.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

122 Ε. Καλκάνη, «Πέρσες», *Απογευματινή*, 10.7.1971, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

123 Σ. Σπηλιωτόπουλος, «Σφάγια ιερά και ανόσια – Μύθος και Ιστορία», *Νέα Εστία*, 15.8.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

124 P. GahMolnar, «Ορέστεια», *Nepszabadsag*, 13.10.1973, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

Στην τραγωδία «Ορέστεια: Χοηφόροι-Ευμενίδες» του Αισχύλου διατυπώνονται ενστάσεις: «Παράπονο έχω με τον Στ. Βασιλειάδη: μας έχει συνηθίσει ο διαλεκτός συνθέτης σε μια «αυτόνομη» πιο πνευματική σύνθεση. Γιατί έκανε αυτήν την «κινηματογραφικά» εντυπωσιακή επένδυση;»¹²⁵, «Το ότι η μουσική του κ. Βασιλειάδη (θαυμάσια καθεαυτή) δεν έδενε, αλλά αντίθετα «κλωτσούσε» με την όλη παράσταση δεν βαρύνει τον συνθέτη. Δεν είχε αυτός την ευθύνη του όλου»¹²⁶ και «Ικανοποιητική στην έκφρασή της η μουσική επένδυση του Στ. Βασιλειάδη, αδικαιολόγητες μόνο οι πρώτες ροκάνες»¹²⁷. Αντίθετα υπάρχει επαινετική κριτική, καθώς: «Η μουσική του κ. Στέφανου Βασιλειάδη όπως και στον «Αγαμέμνονα» ετόνιζε καταστάσεις προέβαλλε χαρακτήρες και έδινε συγκλονιστικές εξάρσεις στις τραγικές συγκρούσεις, με επιτυχημένη σύζευξη κάθε μουσικού στοιχείου από την παραδοσιακή μέχρι την ηλεκτρονική μουσική κι από το βυζαντινό μέλος μέχρι τα στοιχεία του λαϊκού μοιρολογιού ή του δημοτικού τραγουδιού»¹²⁸.

Στην τραγωδία «Οιδίπους Τύραννος» του Σοφοκλή κυριαρχεί η εντύπωση της ηλεκτρονικής μουσικής: «Η μουσική του Στέφ. Βασιλειάδη, υπογραμμίζει εντυπωσιακά χωρίς να επιζητεί ένα κοντραπούντο που θα την έκανε λιγότερο «κινηματογραφική». Έχει όμως μια κλασσικά λιτή φράση και ωραία ακουστικά ευρήματα»¹²⁹, «Η βραδιά αυτή ανήκει μάλλον στον κ. Στέφανο Βασιλειάδη. Η συνοδευτική ηλεκτρονική μουσική του ήταν από τις πιο υποβλητικές. Επισημαίνομε ιδιαίτερα τους ήχους θρήνου και απογνώσεως που προετοιμάζουν και συνοδεύουν την πάροδο· τη μουσική του Α΄ στασίμου μετά τη φοβερή απειλή του Τειρεσία· τη μουσική μετά τα λόγια του Οιδίποδος «φως, σε βλέπω στερνή φορά..» στο Δ΄ στάσιμο»¹³⁰.

Παράλληλα ο Στέφανος Βασιλειάδης κατορθώνει να προσελκύει το ενδιαφέρον του κοινού με τη μουσική του σε έργα της νεότερης δραματουργίας.

125 Ε. Καλκάνη, «Ορεστειάς», *Απογευματινή*, 29.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

126 Κ. Γεωργουσόπουλος, «Το κριτήριο της ‘Ορέστειας’», *Το Βήμα της Κυριακής*, 23.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

127 Α. Δόξας, «Χοηφόρες και Ευμενίδες», *Ελεύθερος Κόσμος*, 19.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

128 Τ. Τσιρμπίνος, «Αισχύλου ‘Χοηφόροι-Ευμενίδες’ στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου», *Τα Σημερινά*, 20.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

129 Ε. Καλκάνη, «Μιζέρια και μεγαλείο του ανθρώπου», *Απογευματινή*, 07.7.1973, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

130 Αλκ. Μαργαρίτης, «Οιδίπους Τύραννος», *Τα Νέα* 10.7.1973, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

Στο έργο «Βούδας» τονίζεται η επίκληση στο συναίσθημα: «Η μουσική του κ. Βασιλειάδη (είναι) κινηματογραφική πιστή στην ιδέα του πώς μουσική σημαίνει στο θέατρο ηχητική συναισθηματική συνοδεία (δεν έλλειψαν ούτε οι σειρήνες ασθενοφόρων)»¹³¹ καθώς και οι επιρροές του: «Ο συνθέτης Στέφανος Βασιλειάδης ενίσχυσε την παράσταση μ' επιδέξιες, εμπνευσμένες από την κινέζικη μουσική υπογραμμίσεις»¹³². Επίσης στο έργο «Γαλάζιο πουλί» του Μωρίς Μαίτερλινκ η μουσική δεν μένει απαρατήρητη: «Η παράσταση του Εθνικού Θεάτρου.. χρησιμοποιεί.. ερεθιστικές μουσικές παρεμβολές (Στέφανος Βασιλειάδης)»¹³³.

Οι συνεργασίες του Στέφανου Βασιλειάδη με το ΚΘΒΕ¹³⁴ ποικίλλουν ως προς τη μουσική συμβολή και ακολουθούν την εξελικτική πορεία του δημιουργού.

Ανέλαβε τις μουσικές συνθέσεις σε αρκετά θεατρικά έργα: στην τραγωδία “Ιφιγένεια εν Αυλίδι” του Ευριπίδη, το 1963, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Αρχαίο Θέατρο Φιλίππων και στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, στην τραγωδία “Ιππόλυτος” του Ευριπίδη, το 1964, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Αρχαίο Θέατρο Φιλίππων, στο έργο “Το παιχνίδι της τρέλας και της φρονιμάδας” του Γιώργου Θεοτοκά, το 1964, σε σκηνοθεσία Μίνω Βολανάκη, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στο έργο “Η λύρα του γερο-Νικόλα” του Δημητρίου Κόκκου, το 1965, στην Καβάλα και στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στην τραγωδία “Τρωαδίτισσες” του Ευριπίδη, το 1966, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Αρχαίο Θέατρο Φιλίππων, στην κωμωδία “Ντον Ζουάν” του Μολιέρου, το 1966, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στο έργο “Πέφτει το βράδυ” του Γιώργου Θεοτοκά, το 1967, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στην κωμωδία “Ο κατά φαντασίαν ασθενής” του Μολιέρου, το 1972, σε σκηνοθεσία Πιέρ Πεϊρού, στο Κινηματοθέατρο “Παλλάς” της

131 Κ. Γεωργουσόπουλος, «Παραλλαγές και φούγκα», *Το Βήμα*, 21.6.1978, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

132 Αντ. Μοσχολάκης, «Βούδας Νικ. Καζαντζάκης», *Ελευθεροτυπία*, 29.6.1978, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

133 Ελ. Βαροπούλου, «Πολύχρωμο ‘σούου’ και ποιητικό υπαρξιακό ‘Γαλάζιο πουλί’», στο: *Μεσημβρινή*, 2.1.1981, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*

134 «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298.&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021, στο εξής βλ. «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*

Καβάλας και στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στην κωμωδία “Σχολείο γυναικών” του Μολιέρου, το 1976, σε σκηνοθεσία Γιώργου Μιχαηλίδη, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στα δύο μονόπρακτα “Γιορτές στην κόλαση” και “Εσκοριάλ” του Μισέλ ντε Γκελντερόντ, το 1980, σε σκηνοθεσία Γιάννη Χουβαρδά, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Αίθουσα Νέας Σκηνής.

Ασχολήθηκε με τη μουσική επιμέλεια στα θεατρικά έργα: στη “Μαρία Στούαρτ” του Φρήντριχ Σίλλερ, το 1964, σε σκηνοθεσία Μήτσου Λυγίζου, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στο θεατρικό έργο “Ο βυσσινόκηπος” του Αντόν Τσέχοφ, το 1974, σε σκηνοθεσία Μίνω Βολανάκη, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή.

Επιμελήθηκε τη μουσική προσαρμογή στην κωμωδία “Ο αρχοντοχωριάτης” του Μολιέρου, το 1992, σε σκηνοθεσία Βασίλη Βαφέα και σύνθεση Ζαν Μπατίστ Λουλύ, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή.

Ανέλαβε τη μουσική διδασκαλία στην τραγωδία “Οιδίπους τύραννος” του Σοφοκλή, το 1961, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού και σύνθεση Γιάννη Παπαϊωάννου, στο Αρχαίο Θέατρο Φιλίππων και στο Καυταντζόγλειο Στάδιο Θεσσαλονίκης, στην τραγωδία “Προμηθέας Δεσμώτης” του Αισχύλου, το 1962, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού και σύνθεση Αντώνη Λάβδα, στο Αρχαίο Θέατρο Φιλίππων, στο έργο “Σίβυλλα” του Άγγελου Σικελιανού, το 1962, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού και σύνθεση Μενελάου Παλλάντιου, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή, στην κωμωδία “Λυσιστράτη” του Αριστοφάνη, το 1965, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού και σύνθεση Νικηφόρου Ρώτα, στο Αρχαίο Θέατρο Φιλίππων.

Ήταν υπεύθυνος για τη μουσική διδασκαλία και τη διεύθυνση ορχήστρας στο έργο “Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν” του Μπέρτολ Μπρεχτ, το 1965, σε σκηνοθεσία Μίνω Βολανάκη και σύνθεση Πάουλ Ντεσσάου, στο Θέατρο Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Κεντρική Σκηνή.

Οι κριτικές για τη μουσική σύνθεση-επιμέλεια και διδασκαλία των έργων του Στέφανου Βασιλειάδη καταγράφουν την αξία και τον αντίκτυπο σε κριτικούς και κοινό.

Στην τραγωδία «Τρωαδίτισσες» του Ευριπίδη επαινείται η μελωδικότητα: «Μελωδική η μουσική του Στέφανου Βασιλειάδη πλαισίωσε σύμμετρα τα επεισόδια και τα χορικά..»¹³⁵, η συμβολή στην ποιότητα: «Έξοχη η μουσική του κ. Στέφανου Βασιλειάδη συνετέλεσε πολύ στην ποιότητα της παράστασης..»¹³⁶, η αρμονία: «Η ΜΟΥΣΙΚΗ του κ. Στέφανου Βασιλειάδη σαν υπόκρουση και στη συνοδεία των χορικών είχε ένα ξεχωριστό μοτίβο και παραλλαγές, που ακούονταν ευχάριστα..»¹³⁷ και η επιβλητικότητα: «Η μουσική του Στ. Βασιλειάδη επιβλητική..»¹³⁸.

Στην τραγωδία «Ιφιγένεια εν Αυλίδι» του Ευριπίδη η μουσική σύνθεση αποσπά πολλές θετικές κριτικές: «..επίσης πολύ καλή η μουσική υπόκρουση του συμπατριώτη μας κ. Στ. Βασιλειάδη..»¹³⁹, σημειώνεται η εναρμόνιση με το θεατρικό κείμενο: «Η μουσική του κ. Βασιλειάδη, παρηκολούθησε με συνέπεια την εναλλαγή των συναισθημάτων του χορού»¹⁴⁰, «Η μουσική μ' όλο που φυσικά ακολούθησε κι' υπηρέτησε το πνεύμα της ερμηνείας, απλή και διακριτική, με εκτέλεση άψογη..»¹⁴¹ και η συμφωνία των μουσικών οργάνων: «Η μουσική πάρα πολύ καλή του κ. Σ. Βασιλειάδη και το φλάουτο, η κιθάρα και τα κρουστά με τους Ι. Ευαγγέλου, Β. Θεοφίλου και Στ. Χάσπαρη εναρμονισμένα με πολλή μαεστρία. Ιδίως ο ύμνος του Απόλλωνος στην αρχή, με όλα τα φώτα σβηστά κάτω από τα άστρα και το φεγγάρι, μπήκε στην ψυχή των θεατών ως τα μύχια των. Ήταν κάτι σπάνιο»¹⁴². Πρόσθετα κρίνεται επιτυχημένο το αποτέλεσμα της μουσικής διδασκαλίας και σύνθεσης: «Τη μουσική γράφει ο Στέφανος Βασιλειάδης ο οποίος και τη διδάσκει. Αυτό είναι, ασφαλώς, πάρα πολύ σημαντικό. Η μουσική στην τραγωδία δεν πρέπει σε καμιά στιγμή να απομακρύνεται από το κείμενο και αυτό εξαρτάται πολύ ακόμη και από τις πιο λεπτές αποχρώσεις εκφράσεως που

135 Γ. Νικολόπουλος, «Τρωαδίτισσες», στο: *Ελληνικός Βορράς*, 9.8.1967, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

136 Ειρ. Καλκάνη, «Τρωαδίτισσες», στο: *Απογευματινή*, 26.7.1966, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

137 Γ. Κιτσόπουλος, «Τρωαδίτισσες», στο: *Ελληνικός Βορράς*, 22.7.1966, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

138 Κ. Οικονόμου, «Τρωαδίτισσες», στο: *Δράσεις*, 18.7.1966, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

139 Στολ, «Ανευ προηγουμένου υπήρξε η επιτυχία των παραστάσεων του αρχαίου δράματος», στο: *Νέος Άνθρωπος Δράμας*, 5.8.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

140 Β. Βαρίκας, «Η 'Ιφιγένεια' στους Φιλίππους», στο: *Τα Νέα*, 31.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

141 Γ. Κιτσόπουλος, «Ιφιγένεια εν Αυλίδι», στο: *Ελληνικός Βορράς*, 31.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

142 Ν. Σφενδόνης, «Η αναβίωση της αρχαίας τραγωδίας εις το Φεστιβάλ του Θεάτρου των Φιλίππων», στο: *Θεσσαλονίκη*, 29.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

καθορίζονται στη διδασκαλία και στην άμεση επαφή με τον εκτελεστή»¹⁴³, «Όσον αφορά τη μουσική, φέτος πήραμε μια πρωτοβουλία που νομίζω πως θα δώσει το λαμπρότερο αποτέλεσμα. Αναθέσαμε τη σύνθεση στον γνωστό Βορειοελλαδίτη Δραμινό, συνθέτη κ. Στέφανο Βασιλειάδη, που ως τώρα είχε την ευθύνη της μουσικής διδασκαλίας. Αυτός ο συγκερασμός συνθέτου και «χοροδιδασκάλου» στο ίδιο πρόσωπο αποδείχτηκε πολύ ευτυχής...»¹⁴⁴.

Τέλος, στο σύγχρονο θεατρικό έργο «Σίβυλλα» του Άγγελου Σικελιανού προβάλλεται η διασύνδεση μουσικής και χορού: «Στην επιτυχία της καλοζυγισμένης σκηνοθεσίας μεγάλη είναι η συμβολή του χορού, που τραγουδά μακρόσυρτες μελωδίες και χορεύει σύμφωνα με την επιβλητική μουσική του Στ. Βασιλειάδη...»¹⁴⁵.

Τραγωδίες με μουσική του Βασιλειάδη παρουσιάστηκαν από το Εθνικό Θέατρο σε Λονδίνο, Ιαπωνία, Πολωνία, Βουλγαρία, Τουρκία και Κύπρο, ενώ από άλλα θεατρικά σχήματα παρουσιάστηκαν στις ΗΠΑ. Στα Διεθνή Φεστιβάλ της Διεθνούς Εταιρείας Σύγχρονης Μουσικής (ΔΕΣΜ) παρουσιάστηκαν τα εξής έργα: Τα μυστικά τραγούδια της σιωπής (Ρέυκιαβικ 1973), Κουκλόκοσμος (Βόννη 1976) και Εν Πυρί (Αθήνα 1979). Επιπλέον στο εξωτερικό πραγματοποιήθηκαν αρκετές εκτελέσεις έργων του, όπως στη Musica Viva Μονάχου, στις Ραδιοφωνίες της Δ. Γερμανίας, στο Λονδίνο, στη Σουηδία, στο Ντόρτμουντ. Διάσημοι ξένοι τεχνοκριτικοί υπερθεμάτισαν το έργο του, όπως ο D. Jones (περιοδικό Contact, 4, 1972), Keith Potter (περιοδικό Music and musicians, 1979) και H.V.Luttwitz (περιοδικό Die Welt, 1979).¹⁴⁶

Συνολικά, ο Στέφανος Βασιλειάδης εντάσσεται στους Έλληνες μουσικούς που αποτέλεσαν καλούς αποδέκτες των «ριζοσπαστικών» καινοτομιών της δυτικής μουσικής. Ήταν ένας από τους Έλληνες συνθέτες της πρωτοποριακής μουσικής στην Αθήνα, καθώς συμμετείχε στις Ελληνικές Εβδομάδες Σύγχρονης Μουσικής (1966-1971). Οι τέσσερις αυτές Εβδομάδες ήταν εκδηλώσεις με πυκνό πρόγραμμα συναυλιών, στις οποίες μετείχαν διεθνούς φήμης εξειδικευμένα συγκροτήματα και ερμηνευτές, χάρις στη γενναιόδωρη στήριξη από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, τη Διεθνή Εταιρεία

143 Ντ. Τσάτσου-Συμεωνίδου, «Μας είπε», στο: *Μεσημβρινή*, 8.7.1953, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

144 Σ. Καραντινός, «Συνέντευξη-αστραπή», στο: *Δράσεις*, 1.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

145 Λάγκε Ράνπολφ, «Ένας ύμνος δια τας εμφανίσεις του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος», στο: *Ταχυδρόμος Καβάλας*, 16.12.1965, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*

146 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 17-18

Σύγχρονης Μουσικής, το Εργαστήρι Σύγχρονης Μουσικής του Ινστιτούτου Γκαίτε, το Ιταλικό Ινστιτούτο Αθηνών, το Μορφωτικό Γραφείο της Αμερικανικής Πρεσβείας και το Ίδρυμα Φορντ. Σε αυτά τα χρόνια της χούντας παρουσιάστηκαν ορισμένες συναυλίες με δραματική ένταση λόγω του ανατρεπτικού τους χαρακτήρα. Ιδιαίτερα στην τέταρτη Εβδομάδα επικρατούσε βαρύ κλίμα εξαιτίας της πρόσφατης τότε απώλειας του μουσικοσυνθέτη Γιάννη Χρήστου σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα (8-1-1970)¹⁴⁷.

Μετά την πτώση της χούντας σε ολόκληρη τη χώρα διοργανώνονται φεστιβάλ μουσικής και κύρια μέριμνα των τοπικών αρχών είναι ο πολιτισμός. Στα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης ως σημαντικότεροι «ζωοδότες» της μουσικής αναδείχθηκαν οι Θεοδωράκης, Ξενάκης και Χατζηδάκις. Στο πλαίσιο της επιστροφής των σπουδαίων καλλιτεχνών διοργανώθηκε μια «Εβδομάδα Ξενάκη», που περιλάμβανε έκθεση στην Εθνική Πινακοθήκη με τεκμήρια της ζωής και του έργου του, ομιλίες και τρεις συναυλίες στο Ηρώδειο με τη συμμετοχή της Συμφωνικής Ορχήστρας του Στρασβούργου, της Χορωδίας της Ραδιοφωνίας της Δυτικής Γερμανίας και την Παιδική Χορωδία του Κολλεγίου Αθηνών με μαέστρο τον Στέφανο Βασιλειάδη¹⁴⁸.

Στον Βασιλειάδη το έργο του - “βαθύ κι ανθρώπινο” - ταυτίζεται με τη ζωή του, αναγνωρίζεται ως μεγάλος συνθέτης και παιδαγωγός. Ως συνθέτης αναζήτησε τη διασύνδεση και αναγέννηση του φυσικού και ηλεκτρονικού ήχου-λόγου και ως παιδαγωγός οραματίστηκε μια νέα μουσική παιδεία. Όπως μαρτυρούν κάποιοι τίτλοι των ηλεκτρονικών του έργων, “Τα Μυστικά Τραγούδια της Σιωπής” ή “Τα Μυστικά Τραγούδια της Λέξης”, ο συνθέτης είχε αναπτύξει ανοικτό διάλογο με τον μυστικισμό, τη σκοτεινή πλευρά του ήχου, τη σιωπή. Κατ’ αυτόν τον τρόπο οι ήχοι της φύσης, οι ήχοι της πόλης, κλασσικά μουσικά θέματα συνυπάρχουν με τεχνητούς ήχους, καθώς την ένταση και δραματική κορύφωση διαδέχεται η υποσυνείδητη και ανέκφραστη πλευρά των πραγμάτων, η σιωπή¹⁴⁹.

Από τη δεκαετία του 1970 στρέφει την προσοχή του κυρίως στην ηλεκτροακουστική μουσική, σχηματίζοντας προσωπική αντίληψη για τη μουσική

147 Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 262-264

148 Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 249-250

149 Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», στο: *Μουσικής Πολύτονον*, τχ. 68 (2015), σ. 28-29, στο εξής βλ. Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 68

σύνθεση. Δημιουργεί «οκτώ ηλεκτροακουστικά πολύτεχνα έργα: Τα Μυστικά Τραγούδια της Σιωπής (1970), Θρήνοι (1972), Εν Πυρί (α' γραφή 1972-1973 για μαγνητοταινία, β' γραφή για τσέλο ή κόντρα μπάσο και μαγνητοταινία 1973), Κουκλόκοσμος (1973), Αίμα (1975), Τα Μυστικά Τραγούδια της Μηχανής (1980), Τα Μυστικά Τραγούδια της Λέξης (1983)». Στο έργο του Εν Πυρί (φράση από την Καινή διαθήκη: «Η ημέρα εν πυρί αποκαλυφθήσεται») η μουσική παράγεται από ένα βιολοντσέλο, τέσσερις στερεοφωνικές μαγνητοταινίες ή οκτάιχνη μαγνητοταινία και περιλαμβάνει ήχους που παράγονται από αναλογικό συνθετητή, όπως επίσης φωνητικούς ή φυσικούς ήχους, αναμειγμένους σε πολλαπλές ακολουθίες. Το Εν Πυρί είναι αφιερωμένο στη μνήμη του Γιάννη Χρήστου, του οποίου η μουσική διάθεση και επίδραση φανερώνεται και σε άλλες συνθέσεις, όπως τα τρία Μυστικά Τραγούδια¹⁵⁰.

Η ηλεκτρονική μουσική σύνθεση συνοψίζεται σε ένα προσωπικό, πρωτοποριακό μουσικό ιδίωμα, το οποίο θεμελιώνεται σε προϋπάρχοντες ήχους της βυζαντινής και δημοτικής μουσικής, σε φυσικούς ή ανθρωπογενείς ήχους από το ελληνικό περιβάλλον, σε νέους ήχους και σε ιστορικές ή σύγχρονες μουσικές δομές. Η ηλεκτρονική μουσική του δεν είναι αφηρημένη, αλλά στηρίζεται σε ακουστικούς σχηματισμούς με σαφείς και ακριβείς ψυχολογικές αντιστοιχίες.

Ο Βασιλειάδης συνέλαβε το μακρόπνοο σχέδιο της Μουσικής Οικολογίας της Ελλάδας, ενέταξε σε αρχειακές συλλογές “ήχους κατά τόπους” και αξιοποίησε αρκετά από τα στοιχεία αυτά σε μουσικές δημιουργίες¹⁵¹. Μελέτησε την ηχητική «χαρτογράφηση» της Ελλάδας (καταγραφή ηχητικού και μουσικού υλικού ανά περιοχές και δημιουργία αρχείου φυσικών και ανθρωπογενών ήχων), ενώ από το 1956 ως το 1998 συμμετείχε σε πολλές εκπομπές στην Ελληνική Ραδιοφωνία αναδεικνύοντας την έντεχνη (κυρίως ελληνική) μουσική καθώς και ζητήματα μουσικής παιδείας. Επιπλέον ενδιαφέρθηκε για την ταυτότητα και διάδοση της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, με μουσικολογικές έρευνες λαογραφικών και ακουστικών στοιχείων, καθώς και με τη μελέτη-αρχαιοθέτηση της σύγχρονης ελληνικής μουσικής¹⁵².

Αξιόλογη είναι η μουσική σύνθεση για πάνω από 100 παιδικά τραγούδια. Το τραγούδι «Γλυκό Τσαμπί Σταφύλι», σε στίχους Μ. Γουμενοπούλου, πήρε το πρώτο

150 An.-M. Lucciano, *Γιάννης Χρήστου*, Αθήνα 1987, σ. 51, Α. Συμεωνίδου, *ό. π.*, σ. 66

151 Θ. Κουσουλής, *ό. π.*, σ. 18

152 Τ. Καλογερόπουλος, *ό. π.*, σ. 336

βραβείο στον διεθνή διαγωνισμό της UNICEF, 1979, (ανάμεσα σε 300 τραγούδια 150 χωρών)¹⁵³. Τα τραγούδια του προβάλλουν ελληνότροπα ρυθμικά στοιχεία και κλίμακες, με «απρόβλεπτη αρμονική έκβαση και μορφολογική συνέχεια», με σκοπό να προκαλέσει το ενδιαφέρον και να διεγείρει τη φαντασία των παιδιών¹⁵⁴.

Ο ίδιος ονομάζει τη μουσική του “ιδεογραφική”, εννοώντας ότι οι “ιδέες” (οι καταστάσεις, τα συναισθήματα) που αποτελούν τον πρωταρχικό κόσμο, τη βαθύτερη σκέψη του συνθέτη, μεταγράφονται, συμβολοποιούνται σε ηχητικά-μουσικά μορφώματα¹⁵⁵.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης συγκαταλέγεται μεταξύ των σύγχρονων συνθετών, όπως οι Ξενάκης, Σκαλκώτας, Χρήστου, Μαμαγκάκης, Αντωνίου κ. ά., που έχουν επινοήσει πολυσύνθετες στοιχειώδεις ηχητικές μονάδες. Πρόκειται για τα «νέα δομικά στοιχεία» που παύουν να είναι απλές νότες ή μελωδίες, καθώς εμφανίζουν ανώτερη εσωτερική δομική πολυπλοκότητα και οδηγούν σε ένα συνολικό έργο πλουσιότερο στο άκουσμα. Οι νέοι αυτοί ήχοι συνιστούν μοναδική, αυθύπαρκτη ακουστική εμπειρία¹⁵⁶.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης διακρίθηκε και για τη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων μουσικής για το Γυμνάσιο και την Α΄ Λυκείου, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην εκπαίδευση ως πολύτιμο βοήθημα και εργαλείο των καθηγητών μουσικής για την αγωγή πολλών μαθητών-τριών.

Οι Στέφανος Βασιλειάδης, Δημήτριος Κανάρης και Αθανάσιος Παπαζαρής συνέγραψαν το σχολικό εγχειρίδιο «Εισαγωγή στη μουσική» της Α΄ τάξης Γυμνασίου περί το 1985 (α΄ έκδοση). Σύμφωνα με τον Πρόλογο, το βιβλίο χαρακτηρίζεται ως «θεμελιακό βήμα» στην «ανανεωτική προσπάθεια» για την επιτυχία ενός προγράμματος μουσικής παιδείας, καλλιέργειας και αγωγής των νέων. Ως αναγκαίες προϋποθέσεις στη δημιουργία του βιβλίου προβάλλονται οι νέες δυνατότητες της τεχνολογίας, τα νέα συστήματα μουσικής παιδείας στον κόσμο καθώς και τα στοιχεία της ελληνικής παραδοσιακής και έντεχνης μουσικής. Ως προς τα περιεχόμενα το βιβλίο διαιρείται σε πρώτο μέρος θεωρίας της μουσικής όπου αναλύονται οι γενικές έννοιες, το μέλος-μελωδία, ο ρυθμός, η δυναμική, η έκφραση-άρθρωση, το ηχόχρωμα και η συνήχηση, ενώ

153 Β. Βασιλειάδη, «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας», σ. 29-30

154 Α. Συμεωνίδου, *ό. π.*, σ. 66

155 Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», *τχ.* 67, σ. 36

156 Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, *Ιάννης Ξενάκης*, Αθήνα 1994, σ. 18

το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει έναν πρακτικό οδηγό μουσικής ανάγνωσης και γραφής και το τρίτο μέρος την ελληνική παραδοσιακή μουσική. Η επικοινωνία με τη μουσική στο πλαίσιο του μαθήματος απαιτεί τη συνοδεία χαρακτηριστικών ηχητικών παραδειγμάτων γραμμένων σε κασέτες.

Οι Στέφανος Βασιλειάδης, Αγνή Φραγκούλη και Βασίλειος Ασημομύτης συνέγραψαν το σχολικό εγχειρίδιο «Η μουσική μέσα από την Ιστορία της» της Β΄ τάξης Γυμνασίου περί το 1988 (α΄ έκδοση). Ως σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος αναφέρεται η γνώση της πανανθρώπινης μουσικής προσφοράς και μέσα από αυτή η καλλιέργεια και η ευαισθητοποίηση των μαθητών. Οι στόχοι της ιστορίας της μουσικής είναι η επαφή με τη ζωή και το έργο των μεγάλων δημιουργών και ερμηνευτών, η ανάλυση και κατανόηση των μουσικών φορμών, η γνωριμία με τα αισθητικά ρεύματα, η αναγνώριση του ηχοχρώματος των μουσικών οργάνων, η εξοικείωση με τη μουσική ορολογία όλων των εποχών και όλων των πολιτισμών, η μελέτη της μακραίωνης ελληνικής μουσικής. Σημαντικό μέσο για την πραγματοποίηση των στόχων θεωρείται η χρήση ποικίλων χαρακτηριστικών οπτικών και ακουστικών παραδειγμάτων (ήχοι σε κασέτες). Η καινοτόμος μέθοδος που ακολουθείται είναι η συγχρονική-γεωγραφική, κατά εποχές σε όλο τον κόσμο, καθώς και η διαχρονική-θεματολογική, η εξέλιξη της μουσικής σε έναν πολιτισμό.

Οι Στέφανος Βασιλειάδης, Ανδρέας Ζεάκης-Γλυνιάς, Δημήτρης Κανάρης και Αγνή Φραγκούλη συνέγραψαν το σχολικό εγχειρίδιο «Η μουσική μέσα από την Ιστορία της» της Γ΄ τάξης Γυμνασίου περί το 1988 (α΄ έκδοση). Βάσει του Προλόγου το βιβλίο αναφέρεται στην εξέλιξη της μουσικής στην Ευρώπη από το 1750 έως την «επαναστατική» μουσική εκείνης της εποχής, καθώς και στον ελλαδικό χώρο με το δημοτικό τραγούδι, την εκκλησιαστική και την έντεχνη μουσική. Ως κύριος άξονας διδασκαλίας αναδεικνύεται η μεγαλύτερη εμβάθυνση στην τέχνη και την τεχνική της αρμονίας, της ενορχήστρωσης, της έκφρασης και γενικά της δημιουργίας, αλλά και της ερμηνείας. Ιδιαίτερα μνημονεύεται η αρχή της μουσικής αγωγής, την οποία συνέλαβε ο διακεκριμένος συνθέτης Μιχάλης Αδάμης, πως μέσα στην παραδοσιακή μουσική ενυπάρχει η έντεχνη δημιουργία επώνυμων συνθετών. Ως απώτερος σκοπός λογίζεται, μέσω του συνδυασμού της προσεκτικής ανάγνωσης με την ακρόαση μουσικών παραδειγμάτων, η αισθητική καλλιέργεια των μαθητών, δηλαδή η εξοικείωση με την

αισθητική γραμμή κάθε εποχής, τον τρόπο γραφής κάθε συνθέτη, τα χαρακτηριστικά κάθε μουσικής φόρμας και τα ηχοχρώματα των μουσικών οργάνων.

Σύμφωνα με την απόφαση Φ 910-28/14 Η 1845 -17.3.1992 του ΥΠΕΠΘ ανετέθη στους καθηγητές μουσικής Στέφανο Βασιλειάδη, Ανδρέα Ζεάκη-Γλυνιά, Δημήτρη Κανάρη και Αγνή Φραγκούλη, η σύντμηση και απλούστευση της ύλης των βιβλίων της Μουσικής των Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξεων του Γυμνασίου.

Οι Στέφανος Βασιλειάδης και Ανδρέας Ζεάκης-Γλυνιάς συνέγραψαν το σχολικό εγχειρίδιο «Η μουσική στον αιώνα μας» της Α΄ τάξης Λυκείου περί το 1990 (α΄ έκδοση). Στον Πρόλογο του εγχειριδίου αναφέρονται οι σκοποί, όπως η αποκατάσταση της άρρηκτης σχέσης ανάμεσα στην καινούρια δημιουργία και τον σύγχρονο άνθρωπο, η επαφή με τα αισθητικά και πνευματικά κινήματα της μουσικής, η πανανθρώπινη μουσική προσφορά στον κόσμο, η έκθεση των προβλημάτων της μουσικής του 20ού αιώνα. Η επικοινωνία με την τέχνη προβάλλεται ως υπόθεση ζωής, ως προϋπόθεση για τη διαμόρφωση προσωπικής άποψης για τα πράγματα. Επιπλέον συνιστάται η εκπόνηση μαθητικών εργασιών με ευρεία θεματική, γεγονός που αποτελεί καινοτομία για εκείνη την εποχή ως προάγγελος των δημιουργικών εργασιών στο Λύκειο (projects).

Τα σχολικά εγχειρίδια μουσικής των τριών τάξεων Γυμνασίου και της Α΄ Λυκείου, με καθοριστική συμμετοχή του Στέφανου Βασιλειάδη στη συγγραφή τους, εξακολούθησαν να ισχύουν στην εκπαίδευση έως το έτος 2003, δηλαδή συνεχόμενα για περίπου δεκατρία έως δεκαοκτώ χρόνια, με ετήσιες κάθε φορά εκδόσεις.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης συνέγραψε μια μουσική εγκυκλοπαίδεια με τίτλο «Για τη μουσική» (1984), με την ιδιότητα του μουσικοπαιδαγωγού. Σκοπός του έργου είναι σύμφωνα με τον πρόλογο η παρουσίαση των κόσμων της πανανθρώπινης μουσικής έκφρασης, η προσέγγιση της παγκόσμιας λαϊκής και έντεχνης μουσικής προσφοράς και τελικά η επικοινωνία, γνώση, βίωση και αγάπη της ίδιας της μουσικής. Ο τόμος περιλαμβάνει στο α΄ μέρος χαρακτηριστικά μουσικών εποχών και πολιτισμών, καθώς και τα αισθητικά ρεύματα και τις μουσικές φόρμες, ενώ στο β΄ μέρος το Γλωσσάρι με μουσική ορολογία καθώς και με στοιχεία από τη ζωή και το έργο των μεγάλων δημιουργών, όπως και από τη μορφή και τη χρήση ποικίλων μουσικών οργάνων.

Επιπλέον το ενδιαφέρον του επικεντρώθηκε ειδικότερα επάνω στην ελληνική μουσική από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας¹⁵⁷.

Ως καρπό έρευνας και πολύχρονης ενασχόλησης ο Στέφανος Βασιλειάδης εισηγείται τον όρο “παντεχνία”, μία δική του πρόταση για την παιδεία. Σημαίνει την “πολύτεχνη έκφραση”, με κορυφαίο πρότυπο τη δημιουργία του αρχαιοελληνικού δράματος. Το πολύτεχνο έργο είναι ο συνδυασμός και η συμπόρευση των τεχνών, που απευθύνεται στον άνθρωπο ως σύνολο, σε όλες του τις αισθήσεις. Κατ’ αυτόν τον τρόπο εξηγεί τον όρο “μουσική”, ως το σύνολο των τεχνών που προστάτευαν οι μούσες και όχι μόνο την τέχνη των ήχων. Το πολύτεχνο ιδεώδες υπηρέτησαν στον 20ό αιώνα οι “μέγιστοι συνθέτες”, ο Γιάννης Χρήστου με το έργο “Αναπαραστάσεις” και ο Γιάννης Ξενάκης με τα “Πολύτοπα”. Το σύγχρονο αίτημα της πολύτεχνης έκφρασης στην εκπαίδευση αναγνωρίζει στον δάσκαλο τον κεντρικό ρόλο του συντονιστή-καθοδηγητή των παιδιών στις τέχνες, στις ειδικότητες. Μία εφαρμογή, “σπουδαίο όχημα” για την πολύτεχνη αισθητική παιδεία συνιστά η σχολική γιορτή¹⁵⁸. Συνάμα με το όραμα της παντεχνίας εκθέτει τις δικές του παιδαγωγικές παραινέσεις. Θεωρεί πως η απάντηση σε όλα τα σύγχρονα κοινωνικά και προσωπικά προβλήματα είναι η καταφυγή στο πνεύμα, την τέχνη, την ποιότητα. Και σωστή προετοιμασία για τη ζωή αποτελεί η κατάλληλη παιδεία, η καλλιέργεια ήθους και η μετάδοση της δίψας για μάθηση. Παράλληλα, “κάθε παιδί είναι μία ιδιοφυΐα”, είναι μοναδικό και στόχος της εκπαίδευσης πρέπει να είναι η απελευθέρωση αυτών των δυνάμεων που κρύβει μέσα του. Αποστολή του δασκάλου είναι να εκπροσωπήσει τον πνευματικό πολιτισμό, να εμφυσήσει κλίμα χαράς και θετικής διάθεσης στους μαθητές, να καλλιεργήσει το ενθουσιαστικό στοιχείο¹⁵⁹.

Ο Στέφανος Βασιλειάδης βοήθησε πολλούς νέους μουσικούς στη σταδιοδρομία τους και συνεργάστηκε μαζί τους στη μουσική πρωτοπορία και κυρίως στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας (Κ.ΣΥ.Μ.Ε.).

«Ως νεότεροι του Βασιλειάδη τον είχαμε γνωρίσει στη δεκαετία του 1975 ως διδάσκοντα στη χορωδία της Ένωσης Ελλήνων Συνθετών (Πατρώου 8) και κατ’ επέκταση των εργαστηρίων σύγχρονης μουσικής. Εκεί ζυμωθήκαμε και ξαναλέω ως

157 Στ. Βασιλειάδης, *Για τη μουσική*, Αθήνα 1984, σ. 5-6.

158 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 14-16, Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 68, σ. 22-25

159 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 17-18, Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 68, σ. 21

μικρότεροι λάβαμε όλη τη θετική ενέργεια την όποια εξέπεμπε ως πεφωτισμένη προσωπικότητα, και όσον αφορά το συνθετικό έργο του Βασιλειάδη τη δεκαετία του 1960 και ειδικά με το Εθνικό έατρο ήταν προπομπός της πολύτεχνης έκφρασης. Την πολύτεχνη έκφραση εισηγούμεθα αργότερα σε σχέση όχι μόνο με τη μουσική αλλά και με τους άλλους τομείς της αισθητικής αγωγής και στην Α΄/θμια και στη Β΄/θμια εκπαίδευση. Ο Βασιλειάδης λοιπόν και βιωματικά και εμπειρικά έλαβε αυτή την παιδεία, καθότι δεν είναι μόνο εκπαίδευση, αλλά και παιδεία κοντά σε μεγάλες προσωπικότητες της εποχής εκείνης, όπως την Παξινού, τον Μινωτή, τις άλλες προσωπικότητες του Εθνικού θεάτρου με τις οποίες συνεργαζόταν και τις μετέφερε στο σχολείο. Το σχολείο λοιπόν ως τόπος αναφοράς ήταν το κολλέγιο Ψυχικού το οποίο του παρείχε όλα τα εφόδια για να εμπεδώσει, να εμπνευστεί! Η έμπνευση είπαμε συγκροτήθηκε δια της βιωματικής εμπειρικής προσέγγισης και δράσης στις παρυφές ή και μέσα στο Εθνικό Θεάτρο, γιατί για ένα φεγγάρι ήταν δάσκαλος στη δραματική σχολή του Εθνικού Θεάτρου, ήταν περίφημη η δραστηριότητά του με τον Μιχάλη Αδάμη ως διευθυντής της χορωδίας του βασιλιά των ανακτόρων. Λοιπόν αυτή την παιδεία είχε ο Βασιλειάδης, είχε διακριθεί βέβαια στις εγκύκλιες σπουδές του στο Ελληνικό Ωδείο με την Ιωαννίδου στα θεωρητικά και ήταν ένας υπέροχος μουσικός. Ας μην ξεχάσουμε πως ο Χατζιδάκις του ανέθεσε τη διδασκαλία στους Βατράχους του Αριστοφάνη, τότε με τον Κουν που είχαν αναλάβει τη διδασκαλία του χορού, αυτό πρέπει να υπογραμμίζεται γιατί κανείς σχεδόν δεν το ξέρει, και η τότε παράσταση είχε χαρακτηρίσει την τελευταία πεντηκονταετία του 20^{ού} αι. και αν θυμάμαι καλά ξαναπαίχτηκε το 1974 η ίδια παράσταση μετά τη χούντα, χωρίς αλλαγές και χωρίς τροποποιήσεις. Αυτά για να σκιαγραφήσουμε την αφετηρία της παιδείας του Βασιλειάδη σε σχέση με τον χώρο της Εκπαίδευσης. Ένα άλλο κεφάλαιο μεγάλο που υπηρέτησε ήταν το πεδίο της χορωδιακής μουσικής, όπου με τις επιτροπές τις οποίες είχαν συγκροτηθεί και συσταθεί στο Υπουργείο Πολιτισμού, και με τον Γιάννη Μάντακα προεξέχοντα καινοτόμησαν σε ό,τι αφορά το ανανεωτικό ρεπερτόριο και το άνοιγμα του χορωδιακού ήθους στους πολιτισμούς της Κεντρικής Ευρώπης και της νέας περιόδου της μουσικής. Εννοούμε τη σύγχρονη μουσική, και συσχέτισαν όλα αυτά τα εκφραστικά ιδιώματα τα χορωδιακά και με τις καινοτομίες που εισήγαγε ο Γιάννης Χρήστου με τα έργα τα οποία συνέγραψε και φυσικά ο Ξενάκης ο οποίος δεν ήταν άμεσα διαχειριστής και συνθέτης των φωνών του ζωντανού ηχοχρώματος της φωνής,

αλλά έμμεσα μέσω των συνθέσεων των ηχητικών μορφωμάτων τα οποία μπορούσε να συλλάβει. Μεταξύ αυτών συμπεριλάμβανε τη φωνή ως εκφραστικό εργαλείο, κάτι που μην ξεχνάμε ο Ξενάκης εισήγαγε πρώτος την υπόθεση της πολυαγωγίας η οποία φιλοξενήθηκε αργότερα και στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας (Κ.ΣΥ.Μ.Ε.). Μόνο αυτό να αναγνωριζόταν από την ελληνική πολιτεία ως μνημείο σκέψης συνθετικής, ο Βασιλειάδης έπρεπε να καταταγεί μεταξύ των Αγίων, δεν υπάρχει πουθενά και ούτε θα υπάρξει, ξαφνικά γίναμε μέτοχοι και κάτοχοι της παγκόσμιας μικρομελωδικής έκφρασης, κωδικοποίησε τις μικρομελισματικές εκφράσεις της παγκόσμιας μουσικής σκέψης, που τελικά δεν είναι σκέψη, είναι έκφραση, αλλά για τον συνθέτη είναι σκέψη, δηλαδή συλλαβισμός στη μουσική. Γιατί όμως αυτό δεν το δίδαξαν οι μουσικοί; Ο Βασιλειάδης το δίδασκε, ο Σ. Καράς το δίδασκε. Ο Σίμωνας Καράς κατέλαμψε στον 20ό αι., σχεδόν εκατό χρονών πέθανε, ασχολήθηκε αποκλειστικά με την ελληνική μουσική ο « Έλλην λόγος», ο λόγος όχι με την έννοια τη λεκτική, αλλά με την έννοια της αναλογίας, της συμμετρίας, έτσι υπάρχει ο μουσικός λόγος, όλα αυτά καταλήγουν στη μικρομελισματική έκφραση. Ο Βασιλειάδης λοιπόν ως πρόεδρος επιτροπής συγγραφής των εκπαιδευτικών εγχειριδίων έσπασε το ρεκόρ μετά τον Ν. Καζαντζάκη, αφού κυκλοφόρησαν μέχρι και πέρυσι τα βιβλία αυτά σε 20.000.000 αντίτυπα βιβλία (Α΄, Β΄, Γ΄ γυμνασίου και Α΄ Λυκείου)»¹⁶⁰.

«Ως σπουδαστής της μουσικής εγώ ξεκίνησα εδώ το 1986 με το που είχε ανοίξει το κέντρο (Κ.ΣΥ.Μ.Ε.). Τους πρώτους μήνες μετά το άνοιγμα του κέντρου υπήρχε ανάγκη από ανθρώπους που να κρατάνε το στούντιο εδώ και είχαν μαζευτεί διάφορα νέα παιδιά, όπως ο Αργύρης Σταμόπουλος, από τους πρώτους που ασχολήθηκε εδώ. Έτσι γνώρισα και εγώ τον Στέφανο. Συνεργασία και μαθητεία κοντά του είχα από το 1986 μέχρι τον θάνατο του το 2004. Σχεδόν κάθε μέρα είχαμε συνεργασία και επαφή, ουσιαστικά δηλαδή από την Ίδρυση του (Κ.ΣΥ.Μ.Ε.). Εκείνο που κρατάω και στο μουσικό και στο παιδαγωγικό είναι η αγάπη του στην παράδοση και η αγάπη του στην πρωτοπορία, τα οποία και τα δύο αυτά τα μετέδιδε. Το μουσικό Γυμνάσιο ήταν ένα όραμα.» «Η εξαιρετική αντίληψη και η ευαισθησία του στο τι συμβαίνει γύρω μας στον

160 Α. Γλυνιάς, *Συνέντευξη*, 27.5.2016. Ο Ανδρέας Ζεάκις Γλυνιάς υπηρέτησε ως Σχολικός Σύμβουλος Μουσικής και ως Καλλιτεχνικός Διευθυντής Ωδείων, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες για την αναβάθμιση των μουσικών σπουδών στην Ελλάδα.

ήχο, αυτό ήταν το καταπληκτικό με αυτόν τον άνθρωπο. Όλοι οι μεγάλοι καλλιτέχνες αντιλαμβάνονται διαφορετικά κάποια πράγματα γι' αυτό είναι και μεγάλοι»¹⁶¹.

Ως προς τη μουσική σύνθεση και τη μουσικότητα μαρτυρούνται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τέχνης του Στ. Βασιλειάδη.

«Το άλλο που θέλω να σας πω για την ένθεση του Βασιλειάδη στο πνευματικό πάνθεον της ελληνικής μουσικής σκέψης είναι ότι άφησε ανεξίτηλο στίγμα ως συνθέτης και για αυτό δεν έχει ασχοληθεί κανείς. Ο Βασιλειάδης αποτέλεσε μία από τις πηγές της νοηματοδότησης της συνθετικής σκέψης ειδικά με το γεγονός διότι ασχολείτο με τον ηλεκτρονικό ήχο που ήταν ένα παράγωγο προϊόν που εκείνο τον καιρό ήταν εν τω γεννάσθαι, δηλαδή για να βρεις ένα μαγνητόφωνο τότε ήταν πολύ δύσκολο. Έτυχε να έχουμε έναν γνωστό στην οδό Στουρνάρα που πηγαίναμε να ακούσουμε τα τελευταίας τεχνολογίας μαγνητόφωνα και τον τελευταίο αναλογικό ήχο της εποχής εκείνης με τα ηλεκτροακουστικά ηχεία. Ο Βασιλειάδης λοιπόν υπήρξε πηγή σύλληψης της συνθετικής μέσω της διαχωρίσεως του ηλεκτρονικού ήχου. Εμάς δεν μας ενδιέφερε η μουσική ...ποτέ, και επειδή είχαμε τα ίδια χνώτα, εμάς μας ενδιέφερε η μουσικότητα, π.χ. εμάς δεν μας ενδιαφέρει πως έμαθες ποδήλατο, μας ενδιαφέρει πως είσαι ποδηλάτης και αγαπάς το ποδήλατο, δεν με ενδιαφέρει πώς τραγουδάς, με ενδιαφέρει ότι τραγουδάς, δεν με ενδιαφέρει πώς έμαθες την ιστορία της μουσικής, με ενδιαφέρει ότι ξέρεις την ιστορία της μουσικής. Μουσικότητα, αυτό ήταν κοινό δόγμα και βρεθήκαμε έτσι να το έχουμε, βέβαια το είχαν και άλλοι, εκείνο τον καιρό έτσι ήταν τα πράγματα, και φυσικά πάνω από όλους μέντοράς μας ο Νανάκος Παπαϊωάννου»¹⁶².

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή μουσική ο Στ. Βασιλειάδης πίστευε πως η επικράτηση της ομοιομορφίας, των κοινών χαρακτηριστικών των ευρωπαϊκών μουσικών παραδόσεων οδηγεί στην τυποποίηση (ορχηστρικά σύνολα, συνθέσεις, μουσικό θέατρο), την αποκοίμιση των συνειδήσεων και τον αφανισμό μουσικών πολιτισμών. Γι' αυτό, το νέο τραγούδι της Ευρώπης είναι ανάγκη να στηριχθεί στις ανθεκτικές, γόνιμες, ευαίσθητες και πλούσιες σε πολυχρωμία ιδιαιτερότητες των μουσικών παραδόσεων των λαών. Η κοινή γνώμη, η πνευματική και καλλιτεχνική ηγεσία των ευρωπαϊκών λαών μπορεί να προβάλλει σθεναρή αντίσταση και αντίδραση στην ισοπέδωση της ευρωπαϊκής

161 Κ. Μαντζώρος, *ό. π.*

162 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

μουσικής. Οι ιδιαιτερότητες του ελληνικού μουσικού πολιτισμού, που μπορούν να λειτουργήσουν ως πηγή και υπόστρωμα του μελλοντικού ευρωπαϊκού πολιτισμού, είναι: 1. ο μικροδιαστηματικός χαρακτήρας της ελληνικής μουσικής, 2. η ευρύτερη έννοια του τρόπου, της μελωδικής συμπεριφοράς, 3. η έννοια του ήθους, 4. η έννοια της ετεροφωνίας, 5. η πολυρρυθμία και το ασύμμετρο των ρυθμών, 6. η έννοια της πολυχρωμίας, του ηχοχρώματος, 7. οι διαφορετικές φόρμες, 8. οι τεχνικές εκφοράς του ήχου, 9. η πολύτεχνη διάσταση της ελληνικής τέχνης, 10. ο διάλογος των αλληλεπιδράσεων των τοπικών παραδόσεων, 11. η σχέση της μουσικής με τη ζωή και την κοινωνία, 12. ορισμένες σωματικές και πνευματικές έννοιες και διεργασίες της ελληνικής παράδοσης. Επομένως, είναι ανάγκη η συστηματική καταγραφή και διάσωση των “παραδοσιακών θησαυρών”, όπως και η αρχειοθέτησή τους με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, ώστε να είναι η δυνατή η μελέτη και συγκριτική αντιπαράθεση των στοιχείων τους¹⁶³.

«Στη Μουσική οι περισσότεροι συνθέτες της μεσαιάς τάξης άκουγαν μόνο κλασσική μουσική, ενώ της υπαίθρου άκουγαν δημοτική. Όμως όταν βάζεις δηλαδή από τη μία κλασσική ευρωπαϊκή μουσική και από την άλλη τα μονοφωνικά της Ηπείρου, μουσικά δεν υπάρχει σύγκριση, το κουβεντιάζαμε με τον Στέφανο αυτό, ότι αν δεν είναι σπουδαιότερα τα δικά μας δημοτικά, είναι σίγουρα όμως εξίσου σπουδαία με την ευρωπαϊκή μουσική.. Στη μουσική λοιπόν ήταν πρωτοπόρος και μάλιστα μέσω της ενασχόλησής του με τη σύγχρονη-ηλεκτρονική τότε μουσική. Πρωτοπόρος επίσης ήταν στις παιδαγωγικές μεθόδους που χρησιμοποιεί ο δάσκαλος παιδικών χορωδιών στο σχολείο. Πρώτος είπε: τέρμα οι καλλίφωνοι στη χορωδία, πρέπει να τραγουδάνε όλοι, δεν διάλεγε παιδιά. Για το πόσο πολύ αυτό επηρέασε τα παιδιά θα σας πω ένα γεγονός. Στο Κολλέγιο Αθηνών κάθε χρονιά γίνεται μια μεγάλη τελετή των αποφοίτων, έτσι κάποια φορά πήγαμε λοιπόν εκεί (εγώ πάντα τον συνόδευα επειδή δεν οδηγούσε ο Στέφανος), έγιναν διάφορες ομιλίες, οι απόφοιτοι καθισμένοι και τιμούσαν κάθε χρόνο έναν από τους δασκάλους που είχαν. Οπότε αυτός που παρουσίαζε την τελετή είπε ότι φέτος τιμούμε τον Στ. Βασιλειάδη και καλούμε τον κύριο Βασιλειάδη να έρθει στο βήμα να πει δύο λόγια. Και ανεβαίνει ο Στέφανος και δεν είπε τίποτα, ούτε ευχαριστώ ούτε τίποτα άλλο, κάθισε στο πιάνο και απλά παρακάλεσε να ανέβουν τα παιδιά κάποιων

163 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 20-24

τμημάτων για το ομαδικό τραγούδι, περιμένει ένα λεπτό και τους λέει: άντε παιδιά, ελάτε, δεν είναι να χάνουμε χρόνο. Εγώ κοιτάζω από κάτω και βλέπω μία αμηχανία των παιδιών, δεν ξέρανε τι να κάνουν, σηκώνεται ένας από το τμήμα της τάξης του δημοτικού, πάει εκεί διστακτικά στην αρχή, σηκώνεται και ένας άλλος, έπειτα όλο και πιο πολλά παιδιά του δημοτικού που τα είχε. Και πάνω πάνω τους έβαλε στη σειρά, τους έδωσε τον τόνο και άρχισαν να τραγουδάνε και αρχίζουν λοιπόν οι απόφοιτοι να τραγουδάνε το τραγούδι που τραγουδούσαν στο ομαδικό τραγούδι. Όταν τελείωσαν, να βλέπατε τους αποφοίτους να πέφτουν επάνω του και να τον αγκαλιάζουν, να τον φιλάνε.....δεν ξεχνιούνται αυτά, δηλαδή πραγματικά ο Στέφανος έκανε μεγάλα πράγματα που δεν ξεχνιούνται..»¹⁶⁴.

Σχετικά με την ηλεκτρονική μουσική και τις ηχογραφήσεις με κασετόφωνο υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων συνθηκών της εποχής, όλα συγκλίνουν στην αφοσίωση του Στ. Βασιλειάδη στη μουσική.

«Είμαι (Κ. Μόσχος) από τους πρωτοπόρους στην Ελλάδα από το 1978 που δουλεύω με τους υπολογιστές, που παράγω μουσική με υπολογιστές. Επειδή με απασχολούσε το θέμα, μου άρεσε η μουσική και μου άρεσε και η τεχνολογία, τότε ακόμα όταν τους έλεγαν ηλεκτρονικούς εγκέφαλους, τότε που ήταν τεράστιοι σαν ολόκληρα δωμάτια και είχα την περιέργεια, είχα διαβάσει περιοδικά ότι μπορείς να κάνεις μουσική με αυτά. Μέχρι τότε όποιος έκανε μουσική, δούλευε σε αυτά τα τεράστια κουτιά κυρίως, όπως και ο Ξενάκης που δούλευε στον υπολογιστή του ΟΤΕ της Γαλλίας με βοήθo βέβαια. Αλλά με ενδιέφερε πολύ και για αυτό τότε πήγα και παρακολούθησα τις σπουδές για υπολογιστές, καθώς υπήρχε μονάχα το ελληνικό κέντρο παραγωγικότητας. Βέβαια το μάθημα έκανε περισσότερο για λογιστές, γράφτηκα εκεί και παρακολούθησα. Τελικά βρήκα μια αντιπροσωπεία που έφερνε τότε υπολογιστές και πήγα να εργαστώ εκεί, όπου μου έδιναν το δικαίωμα μετά την εργασία μου να δουλεύω στους υπολογιστές. Να φανταστείτε τότε οι υπολογιστές και στο πολυτεχνείο ακόμα ήταν με καρτέλες που πήγαινε κανείς το πρόγραμμα, το έγραφε σε έναν υπολογιστή, τρυπούσε τις καρτέλες αυτές που είχαν παλιά για τις συντάξεις, το διάβαζε ο υπολογιστής, όταν έβρισκε λάθη τα ξαναπήγαινε πάλι στη γραφομηχανή και ούτω κάθε εξής, μια επίπονη εργασία. Τότε

164 Μ. Βασιλειάδη, *ό. π.*

άρχισαν να βγαίνουν και οι μικροϋπολογιστές, δηλ. οι apple κ.τ.λ. και υπήρχε μια εταιρεία που τα εισήγαγε όλα αυτά, όπου πήγα και εκεί και δούλεψα για να έχω πρόσβαση. Και εκεί πειραματίστηκα με τα πρώτα προγράμματα, γιατί τότε σπούδαζα αρμονία και έφτιαξα εφαρμογές που έλυναν ασκήσεις αρμονίας. Παράλληλα ήταν το Εργαστήρι Ηλεκτρονικής Μουσικής (ΕΡΓΗΜ) του Ελληνικού Συνδέσμου Σύγχρονης Μουσικής (ΕΣΣΥΜ) στην Πλάκα, που είχε ένα μεγάλο συνθετητή αναλογικό τον Synthi 100 που είχε κατασκευαστεί στη Σουηδία και δωρισθεί από το Goethe και πήγα εκεί να το γνωρίσω. Εκεί γνώρισα και τον Στέφανο Βασιλειάδη που μου πρότεινε να δουλέψω στο ΕΡΓΗΜ και δέχθηκα, έτσι έμαθα το Synthi 100 και βοηθούσα άλλους συνθέτες όπως ο Ν. Μαμαγκάκης, ο Δ. Τερζάκης, ο Γ. Γλέζος κ.α. Έκανα επίσης και σεμινάρια σε άλλους συνθέτες, για να το μάθουν να το δουλεύουν... Ο Βασιλειάδης μου είχε ζητήσει τότε να γίνω βοηθός του και δέχθηκα γιατί θα μάθαινα ηλεκτρονική μουσική. Δεν είχες τότε τις δυνατότητες να μάθεις, δεν υπήρχε κάποια σχολή και σκέφτηκα πως αν καθίσω και δουλέψω μαζί του και τον βοηθάω, θα μάθω πώς δουλεύει και πραγματικά έμαθα κάποιες τεχνικές. Με το Synthi 100 έφτιαξα και το πρώτο μου έργο ηλεκτρονικής μουσικής ένα έργο, το οποίο διακρίθηκε σε μια διεθνή συνάντηση ηλεκτρονικής μουσικής στη Γαλλία. Αποφάσισα να συνεχίσω τις σπουδές μου στην ηλεκτρονική μουσική και στη μουσική με υπολογιστές στο εξωτερικό.» «Όντας βοηθός του μου έλεγε για παράδειγμα, κατέβασε αυτή την ταινία, βάλτε τώρα να την ακούσουμε, ωραία να πάρουμε αυτό το κομμάτι και μετά το σημειώναμε.. Δηλαδή τον βοηθούσα για να κάνει μια μουσική σε μία θεατρική παράσταση και μάλιστα τέτοια έκανε πολλά .. Κάτι άλλο που έκανε ο Στέφανος, πήγαινε και μάζευε ήχους, πήγαινε εκδρομές και μάζευε από ποτάμια... ήχους της φύσης γενικά, όπου τους σήμαινε στα τετράδιά του (δεν ξέρω αν υπάρχουν αυτά) με κάποιους τίτλους που τους έδινε, π.χ. κεραυνοί εν αιθρία για να τα θυμάται και έπαιρνε το τετραδιάκι του και τα παρακολουθούσε (κολλώντας το πρόσωπό του στο τετράδιο), διότι δεν έβλεπε καλά, και μετά έλεγε να δούμε για παράδειγμα την ταινία 25A, την άκουγε και έλεγε τώρα θα πάρουμε από εδώ αυτό, το παίρναμε, μετά με τον ίδιο τρόπο παίρναμε κάτι άλλο, έτσι έφτιαχνε την ηχητική μπάντα για τις παραστάσεις. Θυμάμαι ένα διάστημα δουλεύαμε σε ένα θέατρο όπου πηγαίναμε και τα άφηνε πάντα στη τελευταία στιγμή. Πολλές φορές δεν προλαβαίναμε και πηγαίναμε με

δύο μαγνητόφωνα, ήταν γενικά της τελευταίας στιγμής, είχε βέβαια εμπειρία, ήξερε να δουλεύει και ήταν και μία λύση για τον Στέφανο γιατί δεν μπορούσε να γράφει νότες»¹⁶⁵.

«Επίσης έχω πολλές μνήμες που αφορούν την ενασχόλησή του με τη σύγχρονη καθώς και με την ηλεκτρονική μουσική. Ο πατέρας μου άρχισε κάποια στιγμή, από το 1970 και μετά, να δραστηριοποιείται ενεργά σ' αυτόν τον πρωτοποριακό και άγνωστο μέχρι τότε στην Ελλάδα χώρο, κυρίως μέσα από τη γνωριμία του με τον Γ. Χρήστου, οπότε άρχισε να φτιάχνει σιγά σιγά ένα στούντιο στο σπίτι, αγόρασε το πρώτο του μαγνητόφωνο κι έναν πρώτο συνθετητή, δηλαδή ένα ηλεκτρονικό μηχάνημα το οποίο παρήγαγε ηλεκτρονικούς ήχους και επεξεργαζόταν ηχητικό υλικό. Άρχισε να συνθέτει ηλεκτρονική μουσική, μια φάση πολύ δημιουργική από την οποία προέκυψαν επτά ηλεκτρονικά έργα και επίσης μία μεταστροφή στον τρόπο που αντιμετώπιζε τη μουσική σύνθεση για το αρχαίο δράμα, όπου άρχισε να συγκεράζει το ηλεκτρονικό υλικό με τραγούδια κυρίως βασισμένα στη βυζαντινή παράδοση ή πιο διευρυμένα στην ανατολική κουλτούρα. Δημιούργησε έτσι ένα λειτουργικό, δικό του, ιδιωματικό μονοπάτι έκφρασης όπου ενώνονταν και οι δύο κόσμοι που υπήρχαν μέσα του, της Ανατολής (ήταν θαυμάσιος γνώστης της Βυζαντινής παράδοσης από παιδί και έψελνε υπέροχα) και της Δύσης που είχε διδαχθεί, σπουδάζοντας αργότερα στην Αθήνα. .. Κατ' αρχήν είχαμε παρακολουθήσει άπειρες εκδηλώσεις, συναυλίες και δρώμενα. Ή θυμάμαι για παράδειγμα τις περιβόητες λούπες, που έπιαναν όλο το σαλόνι! Οι λούπες είναι μικρά ηχητικά μοτίβα καταγραμμένα σε μαγνητοταινίες, τα οποία επαναλαμβάνονται συνεχώς δημιουργώντας ένα μίνιμαλ υπόβαθρο. Επάνω τους μπορεί πιθανά να πατήσουν άλλα ηχητικά γεγονότα. Επειδή λοιπόν δούλευε πολύ με λούπες, θυμάμαι μονίμως μια κουβαρίστρα πάνω σ' ένα σταντ στη μέση του σαλονιού και μια μαγνητοταινία να ξεκινάει από το μαγνητόφωνο και να γυρνάει γύρω από την κουβαρίστρα συνεχώς! Για μας ήταν σαν παιχνίδι. Ή τον θυμάμαι να παίζει στην κυριολεξία, μ' αυτήν την παιδικότητα που τον διακατείχε, με τον συνθετητή ψάχνοντας ηλεκτρονικούς ήχους που τον ενδιέφεραν ή μετασχηματίζοντας φυσικούς ήχους που προηγουμένως είχε ηχογραφήσει από το φυσικό περιβάλλον και τους επεξεργαζόταν μέσω του συνθετητή»¹⁶⁶.

165 Κ. Μόσχος, *Συνέντευξη*

166 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

«Να και άλλη μια εικόνα από τον πατέρα μου, ήταν πάντα με ένα κασετόφωνο και όπου πηγαίναμε στη φύση εκείνος ηχογραφούσε, τα πουλιά, τα ποτάμια, το δάσος, όλους τους ήχους, οπότε αυτό εμάς τα παιδιά μας έβαζε σε μία διαδικασία να ακούμε προσεκτικά, να παρατηρούμε συνεχώς τους ήχους του περιβάλλοντος, το ηχοτόπιο, όπως ονομάζεται. Υπήρξε μάλιστα πρωτοπόρος γιατί ήταν από τους πρώτους που ασχολήθηκαν με αυτό που σήμερα ονομάζεται Ακουστική Οικολογία. Είχε ασχοληθεί πολύ με τα ηχοτόπια, με το πώς ένα ηχητικό περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει και να διαμορφώσει την ψυχή, με το πώς και το πόσο επηρεάζεται δηλ. ένας άνθρωπος από τους ήχους του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ανασταίνεται, το πώς επίσης διαμορφώνονται από το φυσικό τοπίο οι διάφορες διάλεκτοι, οι ντοπιολαλιές όπως ονομάζονται. Έτσι λοιπόν θυμάμαι πάντα ηχογραφούσε και είχε δημιουργήσει ένα τεράστιο υλικό το οποίο υπάρχει στο αρχείο του σε μαγνητοταινίες οι οποίες πρέπει μάλιστα το συντομότερο να ψηφιοποιηθούν προκειμένου να σωθούν»¹⁶⁷.

Ως προς τα βιβλία μουσικής που αποτέλεσαν σχολικά εγχειρίδια μνημονεύεται η συμβολή του Στ. Βασιλειάδη στην εκπαιδευτική διαδικασία.

«Εκείνη την περίοδο είχαν βγει μια σειρά από βιβλία που βασικός εμπνευστής ήταν ο Βασιλειάδης και μια σειρά άλλοι συνάδελφοι που ανάμεσα σε αυτούς ήταν και ο Ανδρέας ο Γλυνιάς. Ήταν βιβλία τα οποία ήταν πάρα πολύ χοντρά, πολλές σελίδες δηλαδή, αλλά είχαν δημιουργήσει μεγάλες αντιδράσεις στον χώρο των καθηγητών μουσικής (τότε ήμασταν μόνο στη Β΄/θμια Εκπαίδευση). Ο βασικότερος λόγος για μένα ήταν γιατί τους χάλαγε τη σειρά που είχαν, δηλαδή να κάνουνε solfez, να διδάσκουνε πεντάγραμμα και λίγες βιογραφίες μουσικών και να ακούνε «καλή» μουσική, δηλαδή μόνο κλασσική μουσική και τίποτα άλλο, και αν και τύχαινε και κάποιος από αυτούς να ήταν ψάλτες να κάνανε π.χ. θεωρία εκκλησιαστικής μουσικής ή και ψαλμωδίες.. Εγώ θεωρούσα, όπως το είχα εκφράσει και τότε, ότι ήταν η καλύτερη πρόταση μουσικής εκπαίδευσης με τα βιβλία αυτά, αλλά με τη χειρότερη παιδαγωγική προσέγγιση, δηλαδή ξεκινώντας από τον όγκο των βιβλίων στη συνέχεια δεν υπήρχαν κάποιες οδηγίες ή σεμινάρια για να μπορέσουν να διδαχτούν αυτά τα βιβλία. Ένας από τους βασικούς λόγους που τα θεωρούσα πολύ καλή δουλειά ήταν ότι έβαζαν το θέμα της μουσικής όχι

167 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

μόνο στο κομμάτι της λόγιας Δυτικής μουσικής, αλλά το κοίταζαν και σε διάφορες περιοχές. Είχε μία αντίληψη- κουτάκια, δηλαδή η μουσική της Αφρικής, της Μεσοποταμίας, της Ινδίας κ.τ.λ., αλλά και αυτό για την εποχή μάλλον προοδευτικό το βρίσκω με τη σημερινή αντίληψη, παρότι είχε στεγανά, γιατί για πρώτη φορά έβαζε τέτοιες μορφές. Αυτό που τουλάχιστον είδα εγώ και μπόρεσε και λειτούργησε μέσα στη διδασκαλία των σχολείων - για να πάω στην εικόνα Βασιλειάδη - ήταν ότι μπορούσες αυτά τα βιβλία να τα χρησιμοποιήσεις σαν βιβλία αναφοράς και όχι σαν βιβλία εγχειρίδια. Αν θυμάμαι καλά η Α΄ Γυμνασίου είχε κάποια στοιχεία δυτικής μουσικής, πεντάγραμμα κ.τ.λ., με ψήγματα από μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις, όπως ORFF, KODALY.. και κάποιες γενικές πληροφορίες. Η Β΄ Γυμνασίου είχε ιστορία της μουσικής σε περιόδους χρονικές και κάποιες βιογραφίες σημαντικών μουσικών.. Αυτό που θυμάμαι εγώ είναι ότι στη Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου εγώ δούλευα με ομάδες μαθητών όπου αποφάσιζαν να κάνουν μία εργασία, π.χ. κάποιοι θα κάνανε εργασία για τη μουσική της Άπω Ανατολής, κάποιοι άλλοι για τη μουσική της Αφρικής και κάτι αντίστοιχο για τη λόγια μουσική, κάποιοι θα κάνανε για περίοδο, κάποιοι για συνθέτη μια εργασία η οποία έπρεπε να συνοδεύεται από εικόνες, γραπτό λόγο και ήχους. Αυτά δεν θα μπορούσαν να είχαν γίνει σε άλλες εποχές, αν δεν υπήρχαν αυτά τα βιβλία που βασικός εμπνευστής ήταν ο Βασιλειάδης.»¹⁶⁸.

Ο τρόπος δημιουργίας των ηλεκτρονικών μουσικών έργων του Στ. Βασιλειάδη πλαισιώνουν την αποκωδικοποίηση των νοημάτων που εκπέμπουν.

«Η πρώτη ηχογράφιση του *En pyrí* (1972-73), μια ιστορική ηχογράφιση που έγινε στη Σουηδία με τον Ροδουσάκη να παίζει κοντραμπάσο. Το *En pyrí* το ακούσαμε και στην Καλαμάτα στην παράσταση που πραγματοποιήσαμε για τα δέκα χρόνια από τον θάνατο του Στ. Βασιλειάδη με τον Αρίωνα Γυφτάκη, σε μία εκπληκτική ερμηνεία .Το έργο είναι αφιερωμένο στη μνήμη του Γ. Χρήστου που στα τελευταία χρόνια της ζωής του υπήρξε φίλος και συνεργάτης του πατέρα μου και κατά την προσωπική μου άποψη άσκησε βαθιά και καταλυτική επιρροή πάνω του. Πέρα από το γεγονός ότι στο ίδιο δυστύχημα όπου πέθανε ο Χρήστου και η σύζυγός του η Σία, σκοτώθηκε και η μητέρα

168 Ν. Τσαφταρίδης, *Συνέντευξη*, 27.10.2016. Ο Νικόλας Τσαφταρίδης είναι Μέλος Ε.Ε.Π. του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, βλ. περισσότερα «Νικόλας Τσαφταρίδης», στην ιστοσελίδα: *ΤΕΑΠΗ-ΕΚΠΑ*, 2013, διαθέσιμο στο: http://www.ecd.uoa.gr/?page_id=1859, ημερομηνία προσπέλασης 20.11.2021

μας (εμένα και της αδερφής μου της Εύης) η Αναστασία Αστερίου, η πρώτη σύζυγος του Στ. Βασιλειάδη, οπότε είναι συνδεδεμένες και οι προσωπικές τους ιστορίες πολύ τραγικά. Ο Χρήστου, με την έντονη και ριζοσπαστική του προσωπικότητα νομίζω επέδρασε στον πατέρα μου και μέσα από προσωπικές φυσικά διεργασίες, ο Στ. Βασιλειάδης οδηγήθηκε στην απελευθέρωση της δικής του προσωπικής δημιουργικής ταυτότητας, αυτής του συγκερασμού Ανατολής και Δύσης που προανέφερα, διασταυρώνοντας το σύγχρονο ιδίωμα του ηλεκτρονικού ήχου με τις βαθιές ελληνικές παραδοσιακές του καταβολές. Αλλά ας γυρίσω πίσω στο *En pyri*. Το έργο είναι γραμμένο για μαγνητοταινία και live αυτοσχεδιασμό που πρέπει να εκτελέσει ο κοντραμπασίστας επί σκηνής περισσότερο σαν performer παρά σαν οργανοπαίκτης, φυσικά με τις υποδείξεις του συνθέτη. Μετά τον Αν. Ροδουσάκη το παρέλαβε ο μαθητής του Β. Παπαβασιλείου ο οποίος έχει παίξει το έργο πάμπολλες φορές και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ο κάθε κοντραμπασίστας βάζει και τη δική του προσωπικότητα στο έργο, αφού το μέρος του κοντραμπάσσο είναι σε μεγάλο βαθμό αυτοσχεδιαστικό. Το έργο έχει σαν θέμα την πορεία που κάνει η ψυχή μετά θάνατον, προκειμένου να καθαρθεί. Το ηλεκτρονικό υλικό φτιάχτηκε με επεξεργασία του ήχου μιας αληθινής φωτιάς που άναψαν και ηχογράφησαν ο πατέρας μου με τη μητέρα που μας μεγάλωσε, τη δεύτερη σύζυγό του, τη Μαρία Νούτσου, στην μπανιέρα του σπιτιού μας!»¹⁶⁹.

«Θυμάμαι ας πούμε πολύ έντονα, την περίοδο που έφτιαχνε το ηλεκτρονικό του έργο *Αίμα* στο σπίτι, στο μικρό στούντιο που είχε δημιουργήσει το '73-'74 την περίοδο της μεταπολίτευσης. Ο πατέρας μου είχε πολύ σοβαρό πρόβλημα με τα μάτια του-έβλεπε μόνο από πολύ κοντά και χωρίς χρώματα - και επομένως συνεχώς είχε ανάγκη από ανθρώπους να τον βοηθούν. Συνήθως τον βοηθούσαν νέοι άνθρωποι, που μαθήτευαν κοντά του. Εκείνο λοιπόν το διάστημα οι βοηθοί του ήταν ο γνωστός σε όλους μας Παύλος Σιδηρόπουλος, πριν φτιάξει τη «Σπυριδούλα» και ο Βασίλης ο Ντάλας που έχει παίξει κοντραμπάσσο στον δίσκο «το Περιβόλι του Τρελού» του Σαββόπουλου....Κάθε μέρα έρχονταν σπίτι και τον βοηθούσαν είτε στο μιξάρισμα είτε στις λούπες είτε στις ηχογραφήσεις ..ατέλειωτες ώρες ..Ποια ήταν λοιπόν η κεντρική ιδέα του πατέρα μου σ' αυτό το έργο; Η λέξη αίμα ηχογραφημένη από ανθρώπους από πολλά διαφορετικά έθνη

169 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

που την πρόφεραν είτε μεμονωμένα είτε και μαζικά σε διάφορες γλώσσες και με διάφορους τρόπους. Ήταν συγκλονιστικό! το θυμάμαι πολύ χαρακτηριστικά! Αυτή η τόσο αρχαιολογικά συμβολική λέξη ειπωμένη, τρυφερά, επιθετικά, άγρια, φοβισμένα, πονεμένα ... γιατί το αίμα μπορεί να σημαίνει τη γέννηση ή να σημαίνει την επαφή με το σώμα μας, δηλαδή τη βαθύτερη σχέση μας με την ύπαρξη, είτε μπορεί να σημαίνει το αίμα που χύνεται, τον πόνο, την απώλεια, την εκδίκηση, εξαρτάται λοιπόν πώς το είχε ο καθένας στο μυαλό του. Θυμάμαι ας πούμε μια αντιπαραβολή που είχε κάνει βάζοντας έναν Αρμένιο κι έναν Τούρκο να λένε αίμα δίπλα δίπλα με το ίδιο πάθος ή μια μαζική κραυγή με τη λέξη αίμα που είχε ηχογραφήσει από μια πορεία διαμαρτυρίας με το σύνθημα «λαέ πολέμα, σου πίνουνε το αίμα». Κατόπιν, έκοψε όλα τα άλλα κι άφησε τη λέξη αίμα που ακουγόταν από χιλιάδες στόματα. Στη συνέχεια μιζάρανε το υλικό αυτό με το ηλεκτρονικό υλικό που είχε δημιουργηθεί για το Αίμα. Η μία ταινία πάταγε πάνω στην άλλη κι έβγαινε το τελικό αποτέλεσμα. Για μένα είναι απίστευτα τολμηρό έργο και βαθιά φιλειρηνικό. Το «Αίμα» παίχτηκε στο Ηρώδειο κάποια στιγμή και είχε προκαλέσει τρομερά αμφίθυμα συναισθήματα στον κόσμο. Δηλαδή εγώ θυμάμαι είχα τρομάξει πάρα πολύ σαν παιδάκι για τον μπαμπά μου, ας πούμε τι θα γίνει τώρα; γιατί υπήρχε ένα κομμάτι του κόσμου που είχε εξαγριωθεί και φώναζε, και ένα άλλο κομμάτι που χειροκροτούσε κλαίγοντας, ήταν μια πάρα πολύ δυνατή στιγμή»¹⁷⁰.

170 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

Δ' Κεφάλαιο

Η δημοσιογραφική δράση και ο ευρύτερος κοινωνικός ρόλος του Στέφανου Βασιλειάδη

Η αρθρογραφία διατάσσεται με βάση τον χρονολογικό άξονα, προκειμένου να αναφανούν τα ερεθίσματα που δέχθηκε ο Στέφανος Βασιλειάδης¹⁷¹ στην καθημερινότητα της ζωής του και έδωσαν το έναυσμα για να εκφράσει τις ιδέες του. Η θεματολογία των άρθρων του αφορά την παράδοση, την ελληνική μουσική εκπαίδευση, την αισθητική αγωγή των νέων, τις πολύτεχνες παραστάσεις, την κίνηση και τον χορό, τη μουσική δημιουργία και πρωτοπορία, την τέχνη της μουσικής και την ερμηνεία του καλλιτέχνη, την ωδειακή και χορωδιακή μουσική, την πολιτιστική ζωή της περιφέρειας, την εθνική στρατηγική για τον πολιτισμό.

Επιζητεί την **ανανέωση της όπερας και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής**. Προτείνει τη σύγχρονη αναζήτηση του μουσικού λυρικού θεάτρου καθώς και τη διεύρυνση του ρεπερτορίου με όπερες της εποχής μπαρόκ και με όπερες συνθετών εκτός Ιταλίας. Η Λυρική οφείλει να “εκπαιδεύσει” το κοινό παρουσιάζοντας μουσική και σε άλλες φάσεις της εξέλιξής της πέραν των καθιερωμένων. Πιστεύει πως χρειάζεται ιεράρχηση, προηγείται η ελληνική μουσική και το δημοτικό τραγούδι, ακολουθούν οι “θησαυροί” της Δυτικής μουσικής και μετά η όπερα¹⁷².

Ενδιαφέρεται για την αισθητική αγωγή των νέων παιδιών με την παρουσίαση χοροδράματος στο ευρύτερο πλαίσιο της ελληνικής πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας. Εκθειάζει την προσωπικότητα και το έργο της δασκάλας-χορογράφου

171 Στ. Βασιλειάδης, *Tracing the limits of Xenakis' multi-artistic expression: an inside account of the "Polytaron of Mycenae"*, Αθήναχ. χ., Στ. Βασιλειάδης, *Για τη μουσική*, Αθήνα 1984, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική μέσα από την ιστορία της: Β' Γυμνασίου*, Αθήνα 1995, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική μέσα από την ιστορία της: Γ' Γυμνασίου*, Αθήνα 1995, ΕΤΕΒΑ, *Από την ελληνική μουσική πρωτοπορία του 20ου αιώνα*, Αθήνα 1997, σ. 25, 47-48, 105-106, Β. Βασιλειάδη, «Αφιέρωμα στον Στέφανο Βασιλειάδη, ένας ποιητής της μουσικής παιδείας «Μουσικήν ποίει και εργάζου»-Το όραμα μιας ζωής», στο: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, *Μεθοδολογικές και βιωματικές προσεγγίσεις των τάξεων από την Α' έως και την ΣΤ' Δημοτικού: Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (15-17 Απριλίου 2005)*, Αθήνα 2005, σ. 21-39

172 Στ. Βασιλειάδης, «Οι “Μποέμι” και η ανανέωση της όπερας», στο: *Μεσημβρινή*, 13.2.1980, σ. 8

Κούλας Πράτσικα¹⁷³ (1899-1984) της Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης, θεωρώντας ως αρετές της Σχολής τη “σοβαρότητα στη δουλειά, την άκρα επιμέλεια και καθαρότητα σ’ όλη τη γραμμή της σχεδίασης και της πραγμάτωσης”¹⁷⁴.

Ασχολείται με τα επιτεύγματα και τα προβλήματα της **πολιτιστικής ζωής των επαρχιακών πόλεων** και στοχεύει στη διάσωση της πνευματικής κληρονομιάς του τόπου μας. Επισημαίνει την αντίθεση του αγώνα των οργανωτών πολιτιστικών εκδηλώσεων απέναντι στην αδιαφορία των εκπαιδευτικών και εν γένει του επιστημονικού κόσμου της επαρχίας. Ειδικότερα αναφέρει την πόλη της Βέροιας, το “καταπληκτικό” πνευματικό κέντρο που διαθέτει, καθώς και τους “επίλεκτους” επιστήμονες και καλλιτέχνες, που συμβάλλουν στην προαγωγή της πολιτιστικής ζωής. Μάλιστα ο ίδιος ο Βασιλειάδης μαρτυρεί πως είχε επισκεφθεί τη Βέροια με αφορμή τις εκδηλώσεις για την εισαγωγή στη Σύγχρονη Μουσική και γνώρισε από κοντά τις προσπάθειες κάποιων πνευματικών ανθρώπων να διασώσουν τους θησαυρούς της λαϊκής τέχνης και μουσικής¹⁷⁵.

Αντιπροτείνει στα κακώς κείμενα τη συγκρότηση **συμβουλίου ειδικών**, οι οποίοι αφού δεχθούν τις εισηγήσεις των ενδιαφερομένων, θα σχεδιάζουν και θα καταρτίζουν προγράμματα πολιτιστικών εκδηλώσεων με επίσημο φορέα το αντίστοιχο Υπουργείο. Προηγείται η επαφή με τους θησαυρούς του τόπου μας, τη δημοτική παράδοση (Σίμων Καράς¹⁷⁶, 1905-1999) και τη βυζαντινή μουσική (Λυκούργος Αγγελόπουλος, 1941-2014), καθώς και με τη σύγχρονη ελληνική μουσική (Γ.

173 *Τα τριάντα χρόνια της Σχολής Κούλας Πράτσικα, 1930-1960*, Αθήναι 1960, Κ. Πράτσικα, *Κούλας Πράτσικα έργα και ημέρες: αυτοβιογραφία, κείμενα για τα 30 χρόνια της Σχολής*, Αθήνα 1991, Κ. Τριανταφύλλου, *Ιστορικό λεξικό των Πατρών*, Πάτρα 1995

174 Στ. Βασιλειάδης, «Ένα πρόγραμμα για παιδιά», στο: *Μεσημβρινή*, 20.2.1980, σ. 8

175 Στ. Βασιλειάδης, «Θησαυροί στα αζήτητα», στο: *Μεσημβρινή*, 20.2.1980, σ. 8

176 Σ. Καράς, *Η βυζαντινή μουσική παλαιολογική έρευνα εν Ελλάδι: διάλεξις γενομένη εν Λονδίνο κατ' Απρίλιον του 1975*, Αθήναι 1976, Σ. Καράς, *Παραλλαγές γυμνάσματα στοιχειώδη: (εκ του «Θεωρητικού»)*, Αθήνα 1981, Σ. Καράς, *Μέθοδος της ελληνικής μουσικής*, Αθήνα 1981-1985, Λ. Αγγελόπουλος, «Η σημασία του έργου του Σίμωνος Καρά», στο: *Σύναξη*, τ. 16 (1985), σελ. 55-58, Σ. Καράς, *Η βυζαντινή ακολουθία του Γάμου*, Αθήνα 1988, Σ. Καράς, *Αρμονικά*, Αθήνα 1989, Σ. Καράς, *Η ορθή ερμηνεία και μεταγραφή των βυζαντινών μουσικών χειρογράφων: ανάπτυπον ανακοινώσεως εις το εν Θεσσαλονίκη βυζαντινολογικόν συνέδριον του 1953*, Αθήνα 1990, Σ. Καράς, *Ιωάννης μαΐστωρ ο Κουκουζέλης και η εποχή του*, Αθήνα 1992, Γ. Ρεμούνδος, *Οξεία, βαρεία, πεταστή: μουσικοί χαρακτήρες που προσδίδουν ποιότητα στο μέλος (χειρονομίες): έργα μεγάλων εκκλησιαστικών μουσικοδιδασκάλων και μελοποιών*, Αθήνα 1997, σ. 34, Πανεπιστήμιο Αθηνών, «Αμφοίν την τιμήν»: *το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών τιμά την Εθνικὴν Μουσικὴν: αναγόρευση σε επίτιμους διδάκτορες των διδασκάλων της Ελληνικῆς Μουσικῆς Σίμωνος Καρά και Σπυρίδωνος Περιστερή*, Αθήνα 1997, σ. 5-24, 33-36, Σ. Καράς, *Ο Θούριος του Ρήγα και η μουσική του*, Αθήνα 1998, Ν. Διονυσόπουλος, «Σίμων Καράς – Ο τελευταίος των μεγάλων δασκάλων του Γένους, ο τελευταίος των Βυζαντινών», στο: *Δίφωνο*, 1999, Θ. Ακριδίας, *Έλεγχος μουσικών δυσπλασιών Σ. Καρά*, Μεσολόγγι 2009

Χρήστου¹⁷⁷ 1926-1970 και Ν. Σκαλκώτας 1904-1949), η οποία αναγνωρίζεται σε όλο τον κόσμο, αλλά όχι στην Ελλάδα¹⁷⁸.

Θαυμάζει τον Σίμωνα Καρά (1905-1999), καθώς στο πρόσωπό του συγκεφαλαιώνεται όλη η ελληνική παράδοση. Ο **Σίμων Καράς** συγκαταλέγεται στις μεγάλες πνευματικές μορφές της νεότερης Ελλάδας, που αποκατέστησαν την αξία και σημασία του βυζαντινού πολιτισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό¹⁷⁹. Πρόκειται τόσο για βαθύ γνώστη και μελετητή της παράδοσης όσο και για δάσκαλο της βυζαντινής μουσικής, της δημοτικής μουσικής, των μουσικών οργάνων και των ελληνικών χορών. Η διδασκαλία των νέων πραγματοποιείται στο “σχολεϊό” του, σε κτήριο στον Λόφο του Στρέφη, όπου εδρεύει ο “Σύλλογος προς διάδοσιν της Εθνικής Μουσικής”. Όμως προβάλλεται πρωτίστως η καταγραφή δεκάδων χιλιάδων δημοτικών τραγουδιών και εκκλησιαστικών ύμνων από τον ίδιο μέσω της βυζαντινής σημειογραφίας και του μαγνητοφώνου. Και πέρα από την καταγραφή προχώρησε στην ηχογράφηση των πιο γνήσιων και αυθεντικών τραγουδιών, εκτελεσμένων “με τον πιο σωστό τρόπο”, καθώς και στην παραγωγή δίσκων με δημοτικά τραγούδια απ’ όλη την Ελλάδα κατά ενότητες.

Θεωρεί πως η **ελληνική μουσική εκπαίδευση** – όπως η εκπαίδευση κάθε χώρας – πρέπει να είναι εθνική και ανθρωπιστική μαζί. Η εκπαίδευση αντλεί πρώτα από τη δική της παράδοση, τα δικά της μοτίβα και ηχοχρώματα και ρυθμούς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής, της θρησκευτικής και πολιτιστικής δημιουργίας, για να είναι ανθρωπιστική. Η μουσική συνιστά μέσο ψυχικής πληρότητας και ψυχικής απελευθέρωσης. Θαυμάζει τη μουσική εκπαίδευση που παρέχεται στα σχολεία της Κύπρου και τη θεωρεί καλό πρότυπο για να εφαρμοσθεί και στην Ελλάδα. Πιθανώς από

177 Π. Λυκούδη, *Ανάλυση του έργου του Γ. Χρήστου: 6 τραγούδια σε ποίηση Τ.Σ.Ελιοτ*, Αθήνα 1969, Χ. Βρόντος, *Diabolus in musica*, Αθήνα 1983, σ. 59-83, Αν.-Μ. Lucciano, *Γιάννης Χρήστου: έργο και προσωπικότητα ενός έλληνα συνθέτη της εποχής μας*, Αθήνα 1987, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 51, 102-103, 112-114, 123, Γ. Χρήστου, «Πράξη και μεταπράξη», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 298, Γ. Χρήστου, «Ένα πιστεύω για τη μουσική», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 298-299, Πολιτιστική Ολυμπιάδα και Ένωση Ελλήνων Μουσουργών, *Αντίς για όνειρο: έργα Ελλήνων συνθετών 19ος -20ος αιώνας*, Αθήνα 1993, σ. 1-7, 73-77, Symposium Jani Christou, *Jani Christou, im Dunkelnsingen: Symposion Jani Christou, Hamburg, 1993, 1994*, ΕΤΕΒΑ, ό. π., σ. 23-24, 152-155, Αν.-Μ. Lucciano, *Jani Christou: the works and temperament of a Greek composer*, 2000, Τ. Κιλίφης, *Φως από τη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα 2006, σ. 51, Αν. Σιώφη, *Η νεοελληνική πολιτισμική φυσιογνωμία μέσα από τον ρόλο της μουσικής σε αναβιώσεις του αρχαίου δράματος: μουσικές διαδρομές ως αντανάκλασεις της αρχαίας Ελλάδας στη νεότερη*, Αθήνα 2012, σ. 210-226

178 Στ. Βασιλειάδης, «“Έκφραση ‘80”»: τα συν και τα πλην», στο: *Μεσημβρινή*, 27.2.1980, σ. 8

179 Στ. Βασιλειάδης, «Σίμων Καράς: 75 χρόνια ενσαρκώνει την παράδοση», στο: *Μεσημβρινή*, 5.3.1980, σ. 8

το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Κύπρου εμπνεύστηκε τη δημιουργία μουσικών σχολείων¹⁸⁰.

Αποθεώνει τις **πολύτεχνες παραστάσεις**¹⁸¹, όπου συνεργάζονται όλες οι τέχνες, όπως ο λόγος, η μουσική, η κίνηση, το φως, η ζωγραφική, ο κινηματογράφος, η αρχιτεκτονική του περιβάλλοντος χώρου. Παράδειγμα είναι η θεατρική παράσταση ομάδας νέων σπουδαστών με την ονομασία “Πάλι”, που συνεργάστηκαν με το εργαστήριο ηλεκτρονικής μουσικής του Ελληνικού Συνδέσμου Σύγχρονης Μουσικής¹⁸². Η πολύτεχνη έκφραση αναφέρεται στην παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου έργου, όπου συμμετέχουν όλες οι τέχνες-Μούσες σε ένα αρμονικό σύνολο, είναι μια ενιαία σύνθεση όπου κάθε καλλιτέχνης (μουσικός, εικαστικός, χορευτής, σκηνογράφος, ηθοποιός..) δημιουργεί-συμπληρώνει ο ένας τον άλλο.

Αντιλαμβάνεται την **ερμηνεία του καλλιτέχνη** ως μία νέα συγκλονιστική δημιουργία κάθε φορά, εφόσον συνδυάζει την άρτια τεχνική με την προσωπική συμμετοχή και αλήθεια του καλλιτέχνη. Ο ηχοχρωματικός πλούτος, ο “θαυμάσιος” ήχος, η “καθαρότητα” στο παίξιμο, η “θέρμη” και η εκφραστικότητα στην ερμηνεία οδηγούν σε “ωραία και δυνατή” επαφή του ερμηνευτή με το ακροατήριο καθώς και σε αγάπη των ερμηνευμένων έργων από το κοινό¹⁸³.

Προβάλλει αντιρρήσεις στον **τρόπο ερμηνείας της δημοτικής μουσικής**¹⁸⁴, καθώς επικρατεί δυτική αντίληψη στην αρμονία, την ενορχήστρωση και την τεχνοτροπία εκτέλεσης. Θεωρεί ότι αυτό σηματοδοτεί την καταστροφή του ύφους και του ήθους της παραδοσιακής και δημοτικής μουσικής. Δημοτική μουσική δεν είναι μόνο οι νότες της μελωδίας, αλλά και τα λεπτότατα διαστήματα, τα μουσικά όργανα συνοδείας, ο τρόπος συνοδείας και μάλιστα το χρώμα της φωνής, ο χαρακτήρας και η έκφραση του τραγουδιστή¹⁸⁵.

180 Στ. Βασιλειάδης, «Οι προσπάθειες για μίαν ελληνική μουσική εκπαίδευση», στο: *Μεσημβρινή*, 19.3.1980, σ. 8

181 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 16, 22

182 Στ. Βασιλειάδης, «“Πάλι” σε μια παράσταση πολύτεχνη», στο: *Μεσημβρινή*, 2.4.1980, σ. 8, ΕΤΕΒΑ, ό. π., σ. 63, Ευγ. Αλεξάκη, *Συνεργασία τεχνών: το πολύτεχνο όραμα του Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου*, Αθήνα 2015, σ. 7, 65-66, 78-79, 99, 100-101

183 Στ. Βασιλειάδης, «Παν. Καλατζόπουλος, ρεσιτάλ κιθάρας», στο: *Μεσημβρινή*, 2.4.1980, σ. 8

184 Α. Πολίτης, *Το δημοτικό τραγούδι*, Αθήνα 2010.

185 Στ. Βασιλειάδης, «Εντυπωσιακή μουσική άνοιξη με πολλά ανείπωτα ερωτηματικά», στο: *Μεσημβρινή*, 9.4.1980, σ. 8

Υποστηρίζει πως στη **σχολική εκπαίδευση** θα έπρεπε να είναι ισότιμη η καλλιτεχνική με την επιστημονική παιδεία.

Σχετικά με την κίνηση και τον χορό πρεσβεύει πως ο κλασσικός χορός είναι καλή μέθοδος άσκησης αλλά περιορισμένος τρόπος εκφράσεως, ενώ ο σύγχρονος χορός απαιτεί πέραν της αρτιότητας και δεξιοτεχνίας συνειδητότητα και έκφραση. Με άλλα λόγια στον σύγχρονο χορό συναντάται η ελεύθερη έκφραση της κίνησης, του ρυθμού και του χώρου με τη δυσκολία της απόλυτης κυριαρχίας του χορευτή¹⁸⁶.

Παραθέτει ενθουσιώδεις κριτικές του ξένου τύπου για τις “Παγκόσμιες Μουσικές Μέρες” του Σεπτεμβρίου 1979, που οργανώθηκαν από το Ελληνικό τμήμα της Διεθνούς Εταιρείας Σύγχρονης Μουσικής και τον Γενικό Γραμματέα του τμήματος, μουσικοσυνθέτη Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου¹⁸⁷(1915-2000). Στην κριτική του θεώρηση ο Βασιλειάδης δίδει έμφαση στην καινοτομία των **πολύτεχνων εκτελέσεων** στους αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας και των Δελφών¹⁸⁸. Παράλληλα αναφέρεται ξεχωριστά στη σύνθεση του Γιάννη Α. Παπαϊωάννου¹⁸⁹ (1910-1989) “Συνειρμοί”, μουσικό κομμάτι για ορχήστρα δωματίου, που χαρακτηρίζεται ως πολυφωνικό, πολύχρωμο, λυρικό, το οποίο “ξάφνιασε” το ακροατήριο με τη “νεανική επινοητικότητα” του.

Μετείχε σε **Επιτροπή ειδικών** (μαζί με τον μουσικολόγο Μάρκο Δραγούμη¹⁹⁰ 1934- και τον μουσικοσυνθέτη Κυριάκο Σφέτσα¹⁹¹ 1945-) για τον διαγωνισμό

186 Στ. Βασιλειάδης, «Η κίνηση της αγάπης», στο: *Μεσημβρινή*, 16.4.1980, σ. 8

187 Γ. Παπαϊωάννου, «Κριτήρια ελληνικότητας», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 325-327, Γ. Παπαϊωάννου, «Η μουσική του 2000 μ.Χ.», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 327-330, ΕΤΕΒΑ, *ό. π.*, σ. 85-87, Ευγ. Αλεξάκη, *ό. π.*

188 Στ. Βασιλειάδης, «Οι “Παγκόσμιες Μουσικές Μέρες”», στο: *Μεσημβρινή*, 23.4.1980, σ. 8

189 Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής, *Forum συνθετών*, Αθήνα 1999, σ. 1-2, «Απόψεις του Γιάννη Α. Παπαϊωάννου για τη σύγχρονη μουσική», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 281-282, Κ. Δεμερτζής, *Δημοσιευμένα άρθρα και μελέτες (1974-1998)*, Αθήνα 1989, σ. 31-34, ΕΤΕΒΑ, *ό. π.*, σ. 133-135

190 Μ. Δραγούμης, *Η βυζαντινή μουσική: η ιστορική της εξέλιξη, τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα, οι τρόποι της εκτελέσεώς της*, Αθήνα 1966, Μ. Δραγούμης, *Ελληνική παραδοσιακή μουσική*, Αθήνα 1984, Μ. Δραγούμης, *Μια άγνωστη μελωδία για το «Αναρχος Θεός» σε Αγιορείτικο ειρμολόγιο του 1698*, Αθήνα 1993-1994, Μ. Δραγούμης, *Συμπεράσματα από μια έρευνα για την εκκλησιαστική μουσική της Κεφαλλονιάς: αφιέρωμα στον καθηγητή Δημήτριο Σωτ. Λουκάτο*, 1994, Chr. Haedington, *Ιστορία της Δυτικής μουσικής: από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Μετάφραση: Μ. Φ. Δραγούμης, Αθήνα 1994, Μ. Δραγούμης, *Ο Μπερλιόζ και οι καντάτες του για το μεγάλο βραβείο της Ρώμης*, Αθήνα 1995, Μ. Δραγούμης, *Η μουσική παράδοση της Ζακυνθινής Εκκλησίας*, Αθήνα 2000, 1ο Διεθνές Συνέδριο Μουσικολογίας, *Η αξία της μουσικής σήμερα*, Αθήνα 2002, σ. 32-36, Μ. Δραγούμης, *Η παραδοσιακή μας μουσική*, Αθήνα 2003, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Η' Συμποσίου: Ιστορία: αγροτικές εξεγέρσεις στη Λευκάδα· Πεζογραφία: Χριστόφορος Μηλιώνης· Μουσικολογία: Μάρκος Φ. Δραγούμης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και*

τραγουδιού μεταξύ μαθητών Λυκείου της χώρας, με διοργάνωση του Εθνικού Ιδρύματος “Βασιλεύς Παύλος”. Η διοργάνωση περιλάμβανε ακόμη διαγωνισμό διηγήματος και ποιήματος. Συγκριτικά οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία ποίησης και λογοτεχνίας θεωρούνται καλύτερες σε σχέση με το τραγούδι, επειδή τα πρότυπα στη μουσική δεν είναι το ίδιο μεγάλα και ο δεσμός των νέων με την παράδοση είναι αποκομμένος¹⁹².

Θαυμάζει τον **Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου** (1915-2000) ως μουσικολόγο και πιανίστα, ονομάζοντάς τον “ακρογωνιαίο λίθο” της ανάπτυξης και προβολής της νεότερης ελληνικής μουσικής στην Ελλάδα και τον κόσμο. Εκθειάζει τόσο το “εκτυφλωτικής λάμψης” προσωπικό έργο των δύο αδελφών, της “μεγάλης” πιανίστα και δασκάλας Μαρίκας Παπαϊωάννου (1904-1994) και του Γιάννη Παπαϊωάννου, όσο και τη σημαντική κοινή πορεία προσφοράς των δύο καλλιτεχνών σε συναυλίες για δύο πιάνα ή για τέσσερα χέρια στο ίδιο πιάνο. Τα δύο αδέλφια σημειώνεται πως έχουν φέρει επανειλημμένα σε επικοινωνία το κοινό με έργα μεγάλων συνθετών, των κλασικών, οι οποίοι διακρίνονται για τη δύναμη, την τόλμη, τη φαντασία και τις αναζητήσεις των έργων τους στον τρόπο ανάπτυξης των θεμάτων και της αρμονίας. Ειδικά για ένα έργο του Ραβέλ ο Γ. Παπαϊωάννου το παρουσιάζει ως αναζήτηση της συμπεριφοράς του ήχου μέσα στον χώρο, πράγμα που ο Βασιλειάδης το ερμηνεύει ως ένα από τα πρώτα ενσυνείδητα έργα περιβαλλοντικής μουσικής¹⁹³.

Στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Μπαχ δόθηκε διάλεξη του μουσικολόγου Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου με θέμα: “Συνέχεια της παραδοσιακής μουσικής, αρχαία-βυζαντινή-δημοτική και σχέση της με την ανατολική μουσική” ως προοίμιο για τη συναυλία βυζαντινής μουσικής της Ελληνικής Βυζαντινής Χορωδίας υπό τη διεύθυνση του

Τέχνης, Λευκάδα (31 Ιουλίου, 1-2 Αυγούστου 2003), Αθήνα 2004, σ. 121-123, 125-131, 133-1390, Μ. Δραγούμης, *Σελίδες από το ημερολόγιο ενός μουσικολόγου: ματιές στον αιώνα του Ρομαντισμού*, Αθήνα 2007, Μ. Δραγούμης, *Από το Βυζάντιο στο ρεμπέτικο: μουσικολογικές περιπλανήσεις*, Κέρκυρα 2007, Μ. Δραγούμης, *Δημοτικές μελωδίες από τα χειρόγραφα του Νικολάου Φαρδύ*, Αθήνα 2008, Μ. Δραγούμης, «Χρονολόγιο της καταγραφής, μελέτης και διάδοσης του δημοτικού τραγουδιού», στο: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, *Δημοτικά τραγούδια: ιστορία, παράδοση, ταυτότητα*, Αθήνα 2008, σ. 42-51, Αλ. Σαββίδης, *Δοκίμια κλασικής μουσικής παιδείας*, Αθήνα 2016, σ. 29-31

191 Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 63, Λ. Νταϊφά, *Μουσικοί διάλογοι: με είκοσι τέσσερις κορυφαίους δημιουργούς του ελληνικού τραγουδιού*, Αθήνα 2007, σ. 289-307, Σπ. Μαρίνης, *The clarinet in Greece "Colours in Double" by Kyriakos Sfetsas*, Αθήνα 2011

192 Στ. Βασιλειάδης, «Ανοιξη καλλιτεχνικής δημιουργίας», στο: *Μεσημβρινή*, 30.4.1980, σ. 8

193 Στ. Βασιλειάδης, «Μαρίκα και Γιάννης Παπαϊωάννου», στο: *Μεσημβρινή*, 7.5.1980, σ. 8

Λυκούργου Αγγελόπουλου και τα δημοτικά τραγούδια της Δόμνας Σαμίου. Αυτή τη μουσική – βυζαντινή και δημοτική – θεωρεί ο Στ. Β. ως **ελληνική μουσική**¹⁹⁴.

Εξαιρεί την προσωπικότητα του **Παναγιώτη Φωτέα** (1939-1998), που υπηρέτησε ως νομάρχης Θράκης από το 1974 έως το 1981¹⁹⁵. Τον θεωρεί ως έναν “αληθινά φωτισμένο” άνθρωπο που έδινε πρωταρχική θέση στην πνευματική και πολιτιστική ζωή του τόπου¹⁹⁶.

Εκφράζει την προσωπική του **στάση στην καλλιτεχνική ζωή**, καθώς νιώθει απομονωμένος, μακριά από οργανωμένα συμφέροντα και διάφορα κυκλώματα που λυμαινούνται τη μουσική και πνευματική ζωή¹⁹⁷.

Αναδεικνύει τον **αυτοσχεδιασμό** σε Τέχνη, χαρακτηριστικό στοιχείο όλων των μουσικών πολιτισμών, τον τοποθετεί στη βάση της λαϊκής και έντεχνης μουσικής, και θεωρεί πως με αυτόν τον τρόπο η μουσική έκφραση συνενώνει ερμηνευτή και δημιουργό στο ίδιο πρόσωπο. Επιπλέον νομίζει πως προϋπόθεση είναι η δουλειά, η επικοινωνία και η ομοιογένεια στη σύνθεση της ομάδας που αυτοσχεδιάζει, προκειμένου να επιτευχθεί καλύτερο αποτέλεσμα και να μην επικρατεί ανταγωνισμός μεταξύ των μελών του συνόλου¹⁹⁸.

Προτείνει να υπάρχει προκριματική φάση επιλογής υποψηφίων στους **διαγωνισμούς δημοτικού τραγουδιού** για την καλύτερη οργάνωση των αγώνων. Αφορμή στάθηκε ο διαγωνισμός δημοτικού τραγουδιού στα Λαγκάδια Αρκαδίας. Την Κριτική Επιτροπή αποτελούσαν ο Σίμων Καράς (1905-1999) ως πρόεδρος, ο μουσικοδιδάσκαλος Νίκος Κλέντος, η ηθοποιός-συγγραφέας Ελένη Χαλκούση¹⁹⁹ (1901-1993), ο Μάκης Καγιάς και ο ηθοποιός Νίκος Παπακωνσταντίνου (1922-1993). Ο Βασιλειάδης προσήλθε να παρακολουθήσει την εκδήλωση μαζί με τον Γιάννη

194 Στ. Βασιλειάδης, «Η ελληνική μουσική πρέσβης της Ελλάδας στην Ευρώπη», στο: *Μεσημβρινή*, 21.5.1980, σ. 8

195 Π. Φωτέας, «Ο Ίων Δραγούμης και η ανολοκλήρωτη τελειότητα», στο: Τετράδια «Ευθύνης» τ. 7 (1978), Αθήνα 1978, σ. 83-86, Π. Φωτέας, «Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος και ο αναλλοίωτος πυρήνας ζωής», στο: Τετράδια «Ευθύνης» τ. 17 (1982), Αθήνα 1982, σ. 151-156, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, *Παναγιώτης Φωτέας ο πρώτος αιρετός νομάρχης της Μεσσηνίας, 1994-1998: η αυτοδιοικητική και πολιτική του σκέψη και πράξη*, Καλαμάτα 1999, «Παναγιώτης Φωτέας, νομάρχης Ροδόπης 1974-1981», στην ιστοσελίδα: *αντιφωνητής online*, 11.5.2013, διαθέσιμο στο: <http://antifonitis.gr/online/3183>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

196 Στ. Βασιλειάδης, «Χορωδιακή μουσική στην ακριτική Θράκη», στο: *Μεσημβρινή*, 4.6.1980, σ. 9

197 Στ. Βασιλειάδης, «Όταν οι μουσικοί πριονίζουν το κλαδί όπου κάθονται...», στο: *Μεσημβρινή*, 23.7.1980, σ. 8

198 Στ. Βασιλειάδης, «Η τέχνη του αυτοσχεδιασμού», στο: *Μεσημβρινή*, 30.7.1980, σ. 8

199 Ε. Χαλκούση, *Πόλη, αγάπη μου*, Αθήνα 1980

Παπαϊωάννου, λόγω της συμμετοχής του Σίμωνα Καρά. Οι οργανωτές του διαγωνισμού αναγνωρίζοντάς τους, συμπεριέλαβαν και τους δύο (Βασιλειάδη και Παπαϊωάννου) στην Κριτική Επιτροπή²⁰⁰.

Ο Βασιλειάδης μετείχε στην **κριτική Επιτροπή** (με πρόεδρο τον Σίμωνα Καρά (1905-1999) και μέλη τον Νίκο Κλέντο, τον μουσικοπαιδαγωγό Κων/νο Μόσχο²⁰¹ και τον Ιωάννη Ρούσκο) του 1ου Διαγωνισμού δημοτικού τραγουδιού και χορού στην Καστανιά Ρούμελης. Στις σημειώσεις του αναζητά τον αυθεντικό χορό και το τραγούδι, όπως τα δίδασκαν οι παλαιότεροι²⁰².

Προτείνει τη **συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας, του Υπουργείου Πολιτισμού**, του ΕΟΤ και του συγκροτήματος της Μακεδονικής Εταιρείας “Τέχνη” για τη διοργάνωση εκδηλώσεων “παλιάς μουσικής” και στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης με ελκυστικά προγράμματα για τους νέους και τους μαθητές²⁰³.

Σχετικά με τη **χορωδιακή μουσική** στην Ελλάδα εκφράζει την πεποίθηση πως το πρόβλημα των χορωδιών είναι πρόβλημα των μαέστρων, λόγω της ημιμάθειας και του εγωισμού τους²⁰⁴.

Κάνει αφιέρωμα στη **μνήμη του Γιάννη Χρήστου**²⁰⁵ (1926-1970), ενός από τους μεγαλύτερους δημιουργούς του αιώνα και παραθέτει ένα “θεμελιακό” κείμενό του δείχνοντας την εκτίμησή του, με τίτλο: “Ένα ‘πιστεύω’ για τη μουσική”. Ο Χρήστου κάνει λόγο για τη λυτρωτική υπόσταση της τέχνης σε αντιδιαστολή με την τέχνη διακοσμητικής φύσεως-αισθητικής. Η μεταμορφωτική δύναμη της μουσικής μπορεί να απελευθερώσει τον άνθρωπο από την κοινή χωροχρονική συνέχεια και να τον προσανατολίσει σε άλλες περιοχές εμπειρίας. Το νόημα της μουσικής αποτελεί συνάρτηση των δυνατοτήτων του ανθρώπου στο να έχει την εμπειρία της μεταμόρφωσης

200 Στ. Βασιλειάδης, «Κρίση προσανατολισμού», στο: *Μεσημβρινή*, 30.7.1980, σ. 8

201 Ν. Τουμπακάρη – Κ. Μόσχος, «Εκπαιδευτική προσέγγιση στη συγγραφή μουσικών ανθολογιών για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο», στο: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, *Μεθοδολογικές και βιωματικές προσεγγίσεις των τάξεων από την Α΄ έως και την ΣΤ΄ Δημοτικού: Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (15-17 Απριλίου 2005)*, Αθήνα 2005, σ. 255-266, Κ. Μόσχος, *Μουσικό ανθολόγιο: Α – ΣΤ Δημοτικού: βιβλίο δασκάλου*, Αθήνα 2009

202 Στ. Βασιλειάδης, «Πόσο λίγο γνωρίζουμε την ομορφιά της γης μας», στο: *Μεσημβρινή*, 27.8.1980, σ. 8

203 Στ. Βασιλειάδης, «Παλιά μουσική στην Αυλή της Πλακεντίας», στο: *Μεσημβρινή*, 3.9.1980, σ. 8

204 Στ. Βασιλειάδης, «Το χορωδιακό τραγούδι, μέσο ανθρώπινης επικοινωνίας», στο: *Μεσημβρινή*, 10.9.1980, σ. 8

205 Γ. Λεωτσάκος, *Γιάννης Χρήστου – Έργο και Προσωπικότητα ενός Έλληνα Συνθέτη της Εποχής μας*, Αθήνα 1987, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 261-264

των ακουστικών ενεργειών σε μουσικές. Και τα σημεία ενδιαφέροντος σε μια σύνθεση είναι εκείνα ακριβώς στα οποία επέρχονται αυτές οι μεταμορφώσεις²⁰⁶.

Ως προς την προσφερόμενη **μουσική στα Ωδεία**, πιστεύει πως είναι ελλιπής, καθώς σκοπός της ενασχόλησης είναι η μουσική καλλιέργεια και ευαισθητοποίηση που θα “συντροφεύει” τους νέους για μια ζωή, είναι η καταφυγή στη λυτρωτική επικοινωνία με τη μουσική και τους μεγάλους δημιουργούς, είναι η μετάδοση αληθινών αξιών στη ζωή του ανθρώπου. Διαπιστώνει πως το πρόβλημα είναι να δημιουργηθούν τα κατάλληλα κέντρα-“φωλιές”, όπου τα παιδιά θα επικοινωνούν με τις τέχνες γενικά και ειδικά με τη μουσική, θα τραγουδούν, θα μετέχουν σε χορωδία ή ορχήστρα, θα ακούν και θα κατανοούν μουσική και πάνω απ’ όλα θα εκφράζονται μέσω της μουσικής ή αλλιώς θα κάνουν μουσική. Προηγείται η προσφορά γενικής καλλιέργειας και αγάπης στη μουσική και ακολουθεί η ανάδειξη ταλέντου και ενδιαφέροντος των παιδιών που θα προχωρήσουν σε ανώτερες σπουδές²⁰⁷. Οι αντιλήψεις αυτές εκλαμβάνονται και ως προπομπός στη δημιουργία των μουσικών σχολείων.

Θεωρεί πως η **σχολική εορτή** συμβάλλει αποφασιστικά στην αισθητική και πνευματική καλλιέργεια των παιδιών. Η σχολική εορτή δύναται να συμπεριλάβει πολλές πνευματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες και δυνατότητες δασκάλων και μαθητών²⁰⁸.

Εν συνεχεία **απαραίτητη** από τη σύγχρονη παιδαγωγική κρίνεται η συμμετοχή των ίδιων των παιδιών στις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Πιστεύει στην ανανέωση του πνεύματος των εορτών μέσω της ολοκληρωμένης εορτής, της σφαιρικής σύλληψης σειράς εκδηλώσεων (έκθεση μέσα στο σχολείο, τραγούδι, θεατρική παράσταση) με μια κεντρική ιδέα και τοποθέτηση. Για την επίτευξη των ανωτέρω χρειάζεται η ύπαρξη “φλογερών” δασκάλων και η υποστήριξη με το κατάλληλο υλικό από το Υπουργείο Παιδείας (σλάιντς, ταινίες, ηχογραφήσεις, διαγωνισμοί)²⁰⁹.

Επιδιώκει κάθε φορά την **ποιότητα στη μουσική**. Θεωρεί “έξυπνη” την πολιτική μιας δισκογραφικής εταιρείας να εκδίδει και να προβάλλει στο ελληνικό και παγκόσμιο κοινό έργα σύγχρονης ελληνικής μουσικής δημιουργίας.

206 Στ. Βασιλειάδης, «Μνήμη Γιάννη Χρήστου», στο: *Μεσημβρινή*, 24.9.1980, σ. 8

207 Στ. Βασιλειάδης, «Πώς θα βοηθήσουμε τα παιδιά να μάθουν και να νιώσουν μουσική», στο: *Μεσημβρινή*, 1.10.1980, σ. 8

208 Στ. Βασιλειάδης, «Ανάγκη ανανεώσεως στις σχολικές γιορτές», στο: *Μεσημβρινή*, 8.10.1980, σ. 10

209 Στ. Βασιλειάδης, «Ανάγκη ανανεώσεως στις σχολικές γιορτές», στο: *Μεσημβρινή*, 15.10.1980, σ. 8

Επικρίνει την τηλεόραση, το ραδιόφωνο και την Πολιτεία καθώς και όλους όσους ανέχονται τα υποπροϊόντα της δυτικής ή ελαφράς μουσικής του καιρού του.

Επιπρόσθετα στηλιτεύει δύο εγκλήματα της κοινωνίας, θεωρεί ως πρώτο στον χώρο της παιδείας τη μη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και ως δεύτερο την καταδίκη-μη αναγνώριση των αξιών δημιουργών.

Συγκινείται με τη μαρτυρία του μουσικολόγου Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου (1915-2000) σχετικά με τον Νίκο Σκαλκώτα²¹⁰(1904-1949) και τις αρετές μιας μουσικής εκτέλεσης στο βιολί, όπως η έμπνευση, η διαύγεια ήχου, η εκφραστικότητα και η δεξιοτεχνία²¹¹.

Δείχνει μέριμνα για τη **διάσωση του θησαυρού της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής** και μάλιστα για την αυθεντικότητα του ύφους και του ήθους στην απόδοση και ερμηνεία των ελληνικών τραγουδιών²¹². Στη χορεία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής διακρίνει το έργο του Σίμωνα Καρά (1905-1999)²¹³, του “Κέντρου Ερέυνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών”²¹⁴, το έργο του “Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος”²¹⁵, τους δίσκους της ερμηνεύτριας-ερευνήτριας του δημοτικού

210 Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Ανκείου*, Αθήνα 1988, σ. 777-79, 111-112, 123, Χ. Φαράντος, *Μικρό αφιέρωμα: 1 Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949), 2. Τάσος Ζάππας (1902-1988) 3. Δημήτρης Χρ. Σέπτας (1911-1989)*, 1989, σ. 199-215, ΕΤΕΒΑ, *ό. π.*, σ. 24, 43, 141-145, Κ. Δεμερτζής, *Δημοσιευμένα άρθρα και μελέτες (1974-1998)*, τ. Α', σ. 12-14, 37-47, 75-80, 178-194, 202-227, 268-272, 276-277, 293-297, Κ. Δεμερτζής, *Δημοσιευμένα άρθρα και μελέτες (1974-1998)*, τ. Β', σ. 396-406, 407-408, 432, 440-450, 455-484, 487, 488-489, 490, 491-498, 546-565, 568, 569-581, Ν. Χριστοδούλου, «Κορυφαίος στη διεθνή πρωτοπορία και στην ελληνική μουσική», στο: *Πρόσωπα του 20ού αιώνα*, Αθήνα 2000, σσ. 479-484, Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών, «Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949) 50 χρόνια από τον θάνατό του», τ. ΛΓ', Αθήνα 1998-2000, σ. 185-196, Ν.-Μ. Jaklitsch, *Zwischen Nationalschule und Moderne: Die Komponisten Kalomiris und Skalkottas als Repräsentanten der Entwicklung der griechischen Kunstmusik*, Wien 2000, σ. 132-141, 170-212, 244-276, 305-328, 329-332, Ν.-Μ. Jaklitsch, *Manolis Kalomiris (1883-1962), Nikos Skalkottas (1904-1949): griechische Kunstmusik zwischen Nationalschule und Moderne*, 2003, σ. 123-124, 135, 143, 168, 206, 299, 323-325, Ν.-Μ. Wanek, *Nikos Skalkottas (1904-1949) zum 100. Geburtstag: aktendes Wiener Internationalen Symposionsvom 10. Dezember 2004*, Wien 2006, Α. Moutafidou, *Nikos Skalkottas und das Griechenland der krisenhaften Verwandlungen*, Wien 2006, Χ. Βρόντος, *Νίκος Σκαλκώτας: ένας έλληνας ευρωπαίος*, Αθήνα 2008, Ε. Μαντζουράνη, *The life and twelve-note music of Nikos Skalkottas*, 2011, Ν. Μαλιάρας, *Ελληνική μουσική και Ευρώπη: διαδρομές στον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό*, Αθήνα 2012, σ. 181-190

211 Στ. Βασιλειάδης, «Η αγνοημένη μεγαλοφυΐα του Νίκου Σκαλκώτα», στο: *Μεσημβρινή*, 22.10.1980, σ. 10

212 Στ. Βασιλειάδης, «Όραμα και έργο της Μέλπως Μερλιέ», στο: *Μεσημβρινή*, 7.1.1981, σ. 8

213 Ύμνοι και Θρήνοι της Αλώσεως - *Hymns and Laments for the Fall of Constantinople*, 1977

214 Σ.Δ. Περιστερής (Μουσική επιμέλεια), Γ.Α. Μέγας (εισαγωγή, υπομνήματα), *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια: Μουσική ανθολογία. Εκδομένη επί τω εορτασμό της 150ετηρίδος από της ενάρξεως του αγώνος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας (Greek Folk Songs. A Musical)*, 1971

215 Πελοποννησιακόν Λαογραφικόν Ίδρυμα, *Ελληνική Δημοτική Μουσική/ Greek Folk Music Volume I*, 1975

τραγουδιού Δόμνας Σαμίου (1928-2012)²¹⁶ και τους δίσκους της μουσικολόγου-λαογράφου Μέλπως Μερλιέ²¹⁷ (1889-1979) του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών.

Τον απασχολεί έντονα η **σχέση του κοινού με τη μουσική**. Πιστεύει πως πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες στην κατεύθυνση της προσέλκυσης περισσότερων ατόμων στις υψηλά ποιοτικές μουσικές εκδηλώσεις²¹⁸.

Προβάνει σε **πρόταση διαλόγου και συνεργασίας** με οργάνωση του Υπουργείου Παιδείας, προκειμένου να ακουστούν όλες οι απόψεις των ειδικών στο θέμα της συγγραφής των σχολικών βιβλίων μουσικής²¹⁹. Επομένως προτείνει, δεν ασκεί στείρα κριτική.

Αναφέρεται εκτενώς στη **μαγεία της μουσικής ερμηνείας**. Ειδικά για το πιάνο θεωρεί ότι με την τελειοποίηση ως προς το ίδιο το μουσικό όργανο και την τεχνική του, δίνεται η ευκαιρία στον ερμηνευτή να ελευθερώσει τις δεξιοτεχνικές του ικανότητες και την ευαισθησία του μέσω της επιλογής κάθε στιγμή των επιθυμητών ηχοχρωματικών και δυναμικών αποχρώσεων. Υπάρχει όμως και ανώτερη κατάκτηση όπου μια πνοή ζωής, ένα μυστικό φως περιβάλλει και τις πιο άρτιες ερμηνευτικές προσπάθειες²²⁰.

Επικρίνει την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών για την απουσία ελληνικού έργου από τα προγράμματά της. Πρεσβεύει ότι, εφόσον η **ελληνική μουσική δημιουργία** αναγνωρίζεται παγκόσμια για την πανανθρώπινη καλλιτεχνική της προσφορά, είναι απαραίδεκτο η μοναδική συμφωνική ορχήστρα της Αθήνας να μην την περιλαμβάνει²²¹.

Νοιάζεται για τη **συμμετοχή του κοινού** σε υψηλού επιπέδου μουσικές εκδηλώσεις. Αναζητεί παράλληλα τη **μουσική πρωτοπορία**, η οποία δεν ευρίσκεται στους αντισυμβατικούς τρόπους μουσικής γραφής, αλλά στη δημιουργικότητα και την

216 Δόμνα Σαμίου, *Ξενητεμένο μου πουλί*, 1980

217 Μ. Μερλιέ, *Μπετόβεν*, Αθήνα 1919, Μ. Μερλιέ, *Un manuel de musique byzantine : le Théorètikon de Chrysanthè*, 1926, Μ. Μερλιέ, *Τραγούδια της Ρούμελης*, Αθήνα 1931, Μ. Μερλιέ, *Πρόχειρο και βιαστικό σημείωμα για την ελληνική μουσική*, Σκιάθος 1934, Μ. Μερλιέ, *Essai d' un tableau du folklore musical grec : le syllogue pour l'enregistrement des chansons populaires*, Athenes 1935, Μ. Μερλιέ, *Η μουσική λαογραφία στην Ελλάδα*, Αθήνα 1935, Μ. Μερλιέ, *Études de musique byzantine*, Paris 1935, Μ. Μερλιέ, *Το αρχείο της Μικρασιατικής λαογραφίας - Les archives de folklore d'Asie Mineure. τόμος 4, Καππαδοκία*, Αθήνα 1948, Π. Κιτρομηλίδης, «Πρόλογος» στο: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Εξηνταπέντε χρόνια επιστημονικής προσφοράς: αποτίμηση και προοπτική*, Αθήνα 1996, σ. 7-11, Μ. Δραγούμης, *Η παραδοσιακή μας μουσική*, τ. 1, Αθήνα 2003, σ. 9-11, 109-111, Μ. Δραγούμης, *Η παραδοσιακή μας μουσική*, τ. 2, Αθήνα 2009, σ. 156-164, Μ. Merlie, *Presentation du Centre d' Etudes d' Asie Mineure: recherches d' ethnographie*, Athenes 2011

218 Στ. Βασιλειάδης, «Έξι μουσικοί από διάφορες χώρες», στο: *Μεσημβρινή*, 21.1.1981, σ. 8

219 Στ. Βασιλειάδης, «Ο καθείς και τα μέτρα του», στο: *Μεσημβρινή*, 4.2.1981, σ. 8

220 Στ. Βασιλειάδης, «Υποδειγματική διδασκαλία», στο: *Μεσημβρινή*, 18.2.1981, σ. 8

221 Στ. Βασιλειάδης, «Η ελληνική μουσική φτωχός συγγενής», στο: *Μεσημβρινή*, 11.3.1981, σ. 8

ανακάλυψη μέσω των σύγχρονων μέσων νέων “ευφάνταστων και ευαίσθητων” ακουσμάτων²²².

Εκθειάζει την Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία ως “άξιο μέσο” διάσωσης και προβολής του **παραδοσιακού θησαυρού** και γι’ αυτό συμβουλεύει το Υπουργείο Πολιτισμού να διευκολύνει το έργο και τους σκοπούς της²²³.

Εξαίρει το δημιουργικό έργο του μουσικοσυνθέτη Ιάννη Ξενάκη²²⁴ (1922-2001) και αναφέρεται ειδικά στο πρώτο του έργο “Μεταστάσεις”, θεωρώντας ότι σημάδεψε την ιστορία της μουσικής του αιώνα μας. Επίσης ο Ξενάκης είναι εισηγητής του “πολυαγωγικού” συστήματος, που αποτέλεσε τον βασικό εξοπλισμό του Κέντρου Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας (Κ.Σ.Υ.Μ.Ε.). Γενικά ο Ξενάκης επιχείρησε να αποσπάσει από τα μουσικά όργανα και τους ερμηνευτές τα πιο ακραία επιτεύγματα ανθρώπινης δεξιοτεχνίας και θέλησης. Ωστε ο Ιάνης Ξενάκης κατατάσσεται στην κορυφή της **μουσικής πρωτοπορίας**²²⁵.

Ενδιαφέρεται για την καλλιτεχνική ζωή στην ελληνική επαρχία και επαινεί τον νομάρχη Ροδόπης, την ηγετική μορφή, τον δοκιμογράφο **Παναγιώτη Φωτέα** (1939-1998) για τη συμβολή του²²⁶.

Αναγνωρίζει τον μουσικοσυνθέτη **Μιχάλη Αδάμη**²²⁷(1929-2013) ως κορυφαίο εκπρόσωπο της σύγχρονης καλλιτεχνικής και πνευματικής ελληνικής έκφρασης. Η συνθετική του εργασία θεμελιώνεται στη σχέση του με τη βυζαντινή μουσική καθώς και στην εμπειρία του από τη δυτική μουσική σκέψη και εξέλιξή της. Η μουσική του

222 Στ. Βασιλειάδης, «Η Μ.Ο.Ε. στην “Έκφραση”», στο: *Μεσημβρινή*, 18.3.1981, σ. 8

223 Στ. Βασιλειάδης, «Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία», στο: *Μεσημβρινή*, 6.5.1981, σ. 8

224 Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 114-115, 122-127, 201-202, Γ. Ξενάκης, «Επιστημονική σκέψη και μουσική», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 284-297, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, *Ιάννης Ξενάκης*, Αθήνα 1994, ΕΤΕΒΑ, ό. π., σ. 43-44, 129-132, Λ. Αποστολόπουλος, *Οι τέσσερις Έλληνες: Κορνήλιος Καστοριάδης, Κώστας Παπαϊωάννου, Κώστας Αζελός, Ιάνης Ξενάκης*, Αθήνα 2002, σ. 71-82, Ι. Ξενάκης, *Universi del suono: scritti e interventi 1955-1994*, 2003, *J. Harley, Xenakis: his life in music*, 2004, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, *International Symposium Iannis Xenakis*, Αθήνα 2005, *Ε. Βαγκοπούλου, Cultural tradition and contemporary thought in Iannis Xenakis's vocal works*, 2007, *Μ. Σολωμός, Ιάννης Ξενάκης: το σύμπαν ενός ιδιότυπου δημιουργού, Αλεξάνδρεια 2008*, *B. Hofmann, Mitten im Klang: die Raumkompositionen von Iannis Xenakis aus den 1960er Jahren*, 2008, *Performing Xenakis*, 2010, Π. Παιονίδης, *Διάλογοι: στο λυκαυγές της νέας εποχής*, Αθήνα 2011, σ. 199-206

225 Στ. Βασιλειάδης, «Ιάνης Ξενάκης, 28 χρόνια στην κορυφή της μουσικής πρωτοπορίας», στο: *Μεσημβρινή*, 13.5.1981, σ. 9

226 Στ. Βασιλειάδης, «Ελπιδοφόρα μηνύματα καλλιτεχνικής κινήσεως», στο: *Μεσημβρινή*, 20.5.1981, σ. 9

227 Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 59, 118, 126, ΕΤΕΒΑ, ό. π., σ. 101-102, Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 251-252

χαρακτηρίζεται από ελεύθερη πολυμελωδική συνήχηση. Ως σημαντικότερο στοιχείο αναδεικνύεται η επαναστατική **μουσική πρωτοπορία** και ανανέωση στο έργο του²²⁸.

Με αφορμή το παιδί-θαύμα, πιανίστα Δημήτρη Σγούρο (1969-), αναρωτιέται για τα όρια του ανθρώπου, για τις κρυμμένες δυνάμεις και δυνατότητες **καλλιτεχνικής δημιουργίας**. Με το παράδειγμα του Σγούρου καταλήγει στο ότι οι εκπαιδευτικοί προπάντως οφείλουν να πλησιάζουν τα παιδιά-νέους με μεγαλύτερη ευαισθησία, καθώς μέσα τους μπορεί να κρύβεται ένας καλλιτέχνης ή πνευματικός άνθρωπος ή επιστήμονας ή ηγέτης ή Μότσαρτ²²⁹.

Καταφέρεται εναντίον της κατεστημένης και κατασκευασμένης αντίληψης πως η μουσική – καλή ή κακή – είναι μία. Ως αποτέλεσμα έρχεται η **δημιουργία σύγχυσης στον πολύ κόσμο** σχετικά με το “ανακάτεμα” ελαφράς και έντεχνης μουσικής. Αντιδρά στη μόδα του καιρού του και στις μεθοδεύσεις κάποιων συγχρόνων του συνθετών σε αυτή την κατεύθυνση²³⁰.

Μελετά τη **συμπεριφορά του ήχου στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου** από όλα τα σημεία της ορχήστρας και της σκηνής προς κάθε τμήμα του κοίλου, όταν είναι άδειο και κυρίως όταν είναι γεμάτο κόσμο. Συμπεραίνει πως βασικό χαρακτηριστικό του θεάτρου είναι η διαφοροποίηση του ήχου από τη μία θέση στην άλλη, είναι ευδιάκριτο το μεμονωμένο άκουσμα μέλους του χορού και επομένως καθίσταται δύσκολη η απόδοση του συνόλου της χορωδίας, ενός σύνθετου ακούσματος ομάδας ερμηνευτών²³¹.

Η **μουσική δημιουργία** προέρχεται από α) τον θαυμάσιο ήχο, β) την ευσυνειδησία και τη σοβαρότητα του καλλιτέχνη κατά την προετοιμασία και γ) τη μουσική και πνευματική συγκρότηση των ερμηνευτών που βοηθούν στην κατανόηση και απόδοση του πνεύματος των έργων²³².

Σε Συνέδριο που οργάνωσε ο Δήμος Καλαμάτας, ο Βασιλειάδης συμμετείχε ως εισηγητής με θέμα την αναζήτηση της ιδιαιτερότητας στη **φυσιογνωμία της πολιτιστικής ζωής κάθε τόπου** (γλωσσική, μουσική, αρχιτεκτονική κ.ά.). Επιπλέον

228 Στ. Βασιλειάδης, «Ο Μιχ. Αδάμης», στο: *Μεσημβρινή*, 2.6.1981, σ. 9

229 Στ. Βασιλειάδης, «Νικημένοι από το θαύμα», στο: *Μεσημβρινή*, 10.6.1981, σ. 9

230 Στ. Βασιλειάδης, «Ένα ξεκαθάρισμα», στο: *Μεσημβρινή*, 17.6.1981, σ. 9

231 Στ. Βασιλειάδης, «Όχι, αποφάνθηκε η Επίδαυρος», στο: *Μεσημβρινή*, 24.6.1981, σ. 9

232 Στ. Βασιλειάδης, «.. και εγένετο μουσική», στο: *Μεσημβρινή*, 22.7.1981, σ. 8

εξαίρει το πρόσωπο του Δημάρχου Σταύρου Μπένου²³³(1947-), του “φλογερού, σεμνού και αγνού πνευματικού ανθρώπου”, ο οποίος πρότεινε την Καλαμάτα ως πόλη μοντέλο-πρότυπο μουσικής παιδείας²³⁴.

Με αφορμή τη συναυλία Ορχήστρας Νέων Ευρωπαϊκής Κοινότητας πρεσβεύει πως χρειάζεται ο συγκερασμός της κοινής ευρωπαϊκής κληρονομιάς με τον δημιουργικό διάλογο ανάμεσα στους λαούς²³⁵.

Απαιτεί ορθολογικό προγραμματισμό του έργου της ορχήστρας της ΕΡΤ από μια αδιάβλητη καλλιτεχνική επιτροπή και με προτεραιότητα στη δημιουργία ολοκληρωμένου αρχείου ελληνικής μουσικής, καθώς ο ρόλος των συμφωνικών ορχηστρών στις ραδιοφωνίες όλου του κόσμου είναι θεμελιακός για τη μουσική ανάπτυξη και παρουσία κάθε χώρας²³⁶.

Υπεραμύνεται της “νεοεθνικής” αντίληψης μουσικής σύνθεσης. Αυτό σημαίνει ότι δεν ακολουθείται η άντληση από την παράδοση κατά τα πρότυπα της εθνικής σχολής με αυτούσια μεταφορά βυζαντινών ή δημοτικών μελωδιών, αλλά πρόκειται για μια **μουσική κατεύθυνση** που θεμελιώνεται στον βυζαντινό πολιτισμό με δημιουργική θεώρηση²³⁷.

Υποστηρίζει ότι η **χορωδιακή ζωή στην Ελλάδα** έχει ως θεμέλιο τη δημιουργία, σωστή λειτουργία και ανάπτυξη των παιδικών χορωδιών. Συνεπώς όσοι ενδιαφέρονται για τη μουσική παιδεία και αγωγή στη χώρα μας δεν μπορεί παρά να θέτουν στο επίκεντρο της προσοχής την υπόθεση των παιδικών χορωδιών²³⁸.

Αναλύει την εικόνα της **μουσικής πραγματικότητας** της εποχής του. Ως προς τη μουσική δημιουργία διακρίνει: α) τους τομείς της παραδοσιακής μουσικής, τη δημοτική και τη βυζαντινή, με μειονέκτημα τη μη ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της διάσωσης, καταγραφής και μελέτης του παραδοσιακού υλικού, β) την έντεχνη δημιουργία, με μειονέκτημα την αναγνώρισή της μόνο στο εξωτερικό. Ως προς την παιδεία βεβαιώνει πως α) στα ωδεία το επίπεδο είναι χαμηλό και β) στη στοιχειώδη και

233 Στ. Μπένος, «Πολεοδομία και σεισμός. Κάποιες σκέψεις 20 χρόνια μετά τους σεισμούς της Καλαμάτας», στο: *Πόλεις της Μεσογείου μετά από σεισμούς*, Βόλος 2007, σ. 42-43

234 Στ. Βασιλειάδης, «Η μουσική ανάπτυξη στην επαρχία», στο: *Μεσημβρινή*, 29.7.1981, σ. 8

235 Στ. Βασιλειάδης, «Μια τέλεια μηχανή παραγωγής ορχήστρας», στο: *Μεσημβρινή*, 12.8.1981, σ. 8

236 Στ. Βασιλειάδης, «Η αλήθεια για τη συμφωνική ορχήστρα ΕΡΤ χωρίς αναισθητικό», στο: *Μεσημβρινή*, 16.9.1981, σ. 10

237 Στ. Βασιλειάδης, «Δύο ελληνικές εθνικές μέρες», στο: *Μεσημβρινή*, 23.9.1981, σ. 8

238 Στ. Βασιλειάδης, «Συνάντηση παιδικών χορωδιών», στο: *Μεσημβρινή*, 4.11.1981, σ. 8

μέση εκπαίδευση η εικόνα είναι “θλιβερή”. Επιπλέον επιμένει να αρνείται τη δημιουργηθείσα σύγχυση μεταξύ έντεχνης και ελαφράς μουσικής στο ραδιόφωνο. Μετά τη διαπίστωση της προβληματικής κατάστασης στη μουσική πραγματικότητα προτείνει ως λύση τη συνεργασία μεταξύ των αρμοδίων φορέων, όπως της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών, τον Ελληνικό Σύνδεσμο Σύγχρονης Μουσικής και το Ανώτατο Συμβούλιο Μουσικής του Υπουργείου Πολιτισμού²³⁹.

Μέσω της εκκλησιαστικής μουσικής αποδεικνύεται πως στην ιστορική περίοδο της Τουρκοκρατίας σημειώθηκε ανάπτυξη των τεχνών²⁴⁰ και θεμελιώθηκε η **νεοελληνική υπόσταση**²⁴¹. Η άποψη του θεμελιώνεται στο έργο του νεοελληνιστή-μουσικού ερευνητή Μανόλη Χατζηγιακουμή²⁴² “Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820”, όπου γίνεται η απαρχή σοβαρής μελέτης του μουσικού υλικού της περιόδου της Τουρκοκρατίας.

Εύχεται τα **Χορωδιακά Φεστιβάλ** να περιλαμβάνουν, εκτός του διαγωνιστικού μέρους, “συναντήσεις” χορωδιών με κοινά χορωδιακά έργα που προάγουν τόσο τη μουσική όσο και τον σύνδεσμο ανάμεσα στις χορωδίες και τους χορωδούς²⁴³.

Ως μεγάλη **ερμηνευτική δημιουργία** προβάλλει όχι την απομίμηση, αλλά την ολοζώντανη ανάσταση των παρουσιαζομένων έργων από τους “εργάτες της τέχνης” της μουσικής²⁴⁴.

Μετέχει στην ειδική **Ομάδα Εργασίας** του Υπουργείου Πολιτισμού, που απαρτίζεται από τον μουσικοσυνθέτη Μιχάλη Αδάμη (1929-2013) ως πρόεδρο, τον μουσικό Αντώνη Κοντογεωργίου (1945-), τον μουσικοπαιδαγωγό Στέφανο Βασιλειάδη (1933-2004) και τον μαέστρο Γιάννη Μάντακα²⁴⁵(1934-1998) ως μέλη. Η ομάδα εργασίας λειτούργησε στο πλαίσιο του προγράμματος για τη χορωδιακή ανάπτυξη στην

239 Στ. Βασιλειάδης, «Η σημερινή μουσική πραγματικότητα», στο: *Μεσημβρινή*, 11.11.1981, σ. 8

240 Μ. Χατζηγιακουμής, *Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820*, Αθήνα 1980

241 Στ. Βασιλειάδης, «Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820», στο: *Μεσημβρινή*, 25.11.1981, σ. 7

242 Μ. Χατζηγιακουμής, *Νεοελληνικά πηγαί του Σολωμού*, Εν Αθήναις 1968, Μ. Χατζηγιακουμής, *Research and studies in Greek sacred music*, Athens 1971, Μ. Χατζηγιακουμής, *Τα μεσαιωνικά δημόδη κείμενα: συμβολή στη μελέτη και στην έκδοσή τους*, Αθήνα 1977, Μ. Χατζηγιακουμής, *Η εκκλησιαστική μουσική του ελλητισμού μετά την Άλωση, 1453-1820*, Αθήνα 1999, Μ. Χατζηγιακουμής, *Μνημεία εκκλησιαστικής μουσικής*, Αθήνα 2000

243 Στ. Βασιλειάδης, «4ο Χορωδιακό Φεστιβάλ Αθηνών», στο: *Μεσημβρινή*, 2.12.1981, σ. 8

244 Στ. Βασιλειάδης, «Μουσικές εκδηλώσεις στο Πολυτεχνείο», στο: *Μεσημβρινή*, 16.12.1981, σ. 8

245 *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 256

Ελλάδα, έχοντας την καλλιτεχνική και οργανωτική ευθύνη του θεσμού των χορωδιακών συναντήσεων²⁴⁶.

Η **παράδοση** έχει θετική επίδραση όταν “θερμαίνει” και αναζωογονεί, όχι όταν καταδυναστεύει το παρόν. Η άρτια φωνητική και μουσική άσκηση και καλλιέργεια (πειθαρχία) συνιστά προϋπόθεση για την τελειότερη μουσική έκφραση που είναι η ελευθερία της δημιουργικής μουσικής ερμηνείας. Σε αυτό το επίπεδο δύνανται να φθάσουν μόνο οι τέλειοι, οι ευαίσθητοι και οι όντως βαθιά καλλιεργημένο μουσικοί²⁴⁷.

Ως προς την **τέχνη του χορού**, θεωρεί πως ο χορευτής πρέπει να κατέχει τη “στέρεη” τεχνική του κλασσικού μπαλέτου για να την ξεπεράσει και να εκφραστεί με τρόπο αληθινό, σύγχρονο και δημιουργικό.

Η **σχέση μουσικής και χορού** πρέπει να ξεφεύγει από την αντίληψη της χορευτικής μιμικής, της περιγραφικής αναπαράστασης της μορφής ενός μουσικού έργου. Προτιμά μια χορευτική σχεδίαση που θα διαγράφει τη δική της πορεία παράλληλα με τη μουσική ως νέα καλλιτεχνική δημιουργία λαμβάνοντας υπ’ όψιν και άλλες παραμέτρους της μουσικής, όπως τη μελωδική, την πολυφωνική, τη δυναμική, την εκφραστική και πρωτίστως τη ρυθμική²⁴⁸.

Καταξιώνει τη **μουσική** και την εξυμνεί ως θεία λειτουργία μετουσίωσης της τέχνης σε αισθητική χαρά και συγκίνηση, αλλά περισσότερο σε πνευματική δύναμη και βοηθό στον λυτρωτικό αγώνα της ζωής²⁴⁹.

Ως εκπληκτική συναυλία ορίζεται αυτή που εμπεριέχει την ακρίβεια στον συγχρονισμό, την απόλυτη ταύτιση σε όλα τα στοιχεία της ερμηνευτικής πορείας του έργου, τη “βαθιά” μουσικότητα, την ποιότητα του ήχου²⁵⁰.

Ως **κορυφαία ερμηνεία** προτάσσεται η πλησιέστερη προσέγγιση στο γράμμα και προπαντός στο πνεύμα των μεγάλων αριστουργημάτων μουσικής σύνθεσης. Είναι η ερμηνεία που αποδίδει με τη μεγαλύτερη ακρίβεια, δεξιοτεχνία και ιδεώδη μουσικότητα όλες τις δυναμικές, εκφραστικές και ηχοχρωματικές διαφοροποιήσεις. Κάθε τέτοια ερμηνεία μαρτυρεί τη βαθιά γνώση των έργων, των συνθετών και της εποχής τους, την πολύμοχθη εργασία, τον σεβασμό στη λεπτομέρεια, καθώς και τη συγκίνηση,

246 Στ. Βασιλειάδης, «Χορωδιακή συνάντηση», στο: *Μεσημβρινή*, 30.12.1981 και 31.3.1982, σ. 8

247 Στ. Βασιλειάδης, «Υψιστη μουσική “εν ελευθερία”», στο: *Μεσημβρινή*, 13.1.1982, σ. 8

248 Στ. Βασιλειάδης, «Νέοι χορευτές – Νέες ελπίδες», στο: *Μεσημβρινή*, 20.1.1982, σ. 8

249 Στ. Βασιλειάδης, «Αλληλεγγύη στην “Αλληλεγγύη”», στο: *Μεσημβρινή*, 27.1.1982, σ. 8

250 Στ. Βασιλειάδης, «Εκδηλώσεις για τον Μπέλα Μπάρτοκ», στο: *Μεσημβρινή*, 10.2.1982, σ. 8

τρυφερότητα και πνευματικότητα των έργων. Ιδιαίτερο προσόν του ερμηνευτή είναι η σεμνή εκτέλεση, που ενώ διαθέτει την απόλυτη πειθαρχία και έχει ξεπεράσει όλες τις τεχνικές δυσκολίες, δεν επιδεικνύεται, αλλά υπηρετεί το έργο και το πνεύμα του συνθέτη²⁵¹.

Παραπέμπει συχνά στην Ιστορία της Ελληνικής Μουσικής και ενδιαφέρεται για τη **σύγχρονη ελληνική δημιουργία**. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η κυκλοφορία σε δίσκο της “Συμφωνίας της λεβεντιάς” του μουσικοσυνθέτη Μανώλη Καλομοίρη (1883-1962)²⁵², όπου ασκεί τόσο θετική όσο και αρνητική κριτική στην ορχήστρα και χορωδία²⁵³. Άλλο παράδειγμα είναι ο δίσκος με έργα του μουσικοσυνθέτη Νικολάου Μάντζαρου²⁵⁴ (1795-1872), θεμελιωτή και γενάρχη της έντεχνης νεοελληνικής μουσικής²⁵⁵.

251 Στ. Βασιλειάδης, «Η Μ. Παπαϊωάννου σε έργα Μότσαρτ», στο: *Μεσημβρινή*, 10.2.1982, σ. 8

252 Μ. Καλομοίρης, «Πρόλογος», στο: Γ. Χατζηδάκις, *Κρητική μουσική: ιστορία, μουσικά συστήματα, τραγούδια και χοροί*, Αθήνα 1958, σ. 5, *Ο Μανώλης Καλομοίρης και ο Κωστής Παλαμάς, Παλαμική Συμφωνία*, Αθήνα 1961, Σώτ. Βασιλειάδης, *Μανώλης Καλομοίρης, 1883-1962*, Αθήνα 1963, Φ. Ανωγειανάκης, *Κατάλογος έργων Μανώλη Καλομοίρη, 1883-1962*, Αθήνα 1964, Μ. Καλομοίρης, *Συμφωνία της λεβεντιάς* (Ηχογράφηση: Φιδετζής/Φιλαρμονική Σόφιας), 1981, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 75-76, Μ. Καλομοίρης, *Η ζωή μου και η τέχνη μου*, Αθήνα 1988, Ολ. Φράγκου-Ψυχοπαίδη, *Η εθνική σχολή μουσικής: προβλήματα ιδεολογίας*, 1990, 64-106, 109-162, 163-187, Μ. Καλομοίρης, *Mi vida y mi arte: memorias 1883-1908*, 1997, Φεστιβάλ «Μανώλης Καλομοίρης», *Ο Μανώλης Καλομοίρης και η ελληνική μουσική: κείμενα από και για τον Μανώλη Καλομοίρη*, 1997, Ν.-Μ. Jaklitsch, *Zwischen Nationalschule und Moderne: Die Komponisten Kalomiris und Skalkottas als Repräsentanten der Entwicklung der griechischen Kunstmusik*, Wien 2000, σ. 119-131, 142-169, 213-243, 277-304, 329-332, Ν. Μαλιάρας, *Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι στη μουσική του Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2001, Β.-S. Little, *Folk song and the construction of Greek national music: writings and compositions of Georgios Lambelet, Manolis Kalomiris, and Yannis Constantinidis*, 2001, σ. iii-ix, *Διεθνές Συνέδριο «Μανώλης Καλομοίρης» (1883-1962): 40 χρόνια μετά: αναζητήσεις-συζητήσεις-συναυλίες, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 5-7 Απριλίου 2002*, Αθήνα 2002, Ν.-Μ. Jaklitsch, *Manolis Kalomiris (1883-1962), Nikos Skalkottas (1904-1949): griechische Kunstmusik zwischen Nationalschule und Moderne*, 2003, σ. 123-124, 135, 143, 168, 206, 299, 323-325, Αν. Σιώψη, *Τρία δοκίμια για τον Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2003, Φ. Τσαλαχούρης, *Μανώλης Καλομοίρης, 1883-1962: νέος κατάλογος έργων*, Αθήνα 2003, Γ. Μπελώνης, *Η μουσική δωματίου του Μανώλη Καλομοίρη*, 2003, Μ. Τσέτσος, *Εθνικισμός και λαϊκισμός στη νεοελληνική μουσική: πολιτικές όψεις μιας πολιτισμικής απόκλισης*, Αθήνα 2011, Ν. Μαλιάρας, *Ελληνική μουσική και Ευρώπη: διαδρομές στον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό*, Αθήνα 2012, σ. 96-104, 119-130, 139-146, Fagotto, *Μανώλης Καλομοίρης 50 χρόνια μετά: Αφιέρωμα στη συμπλήρωση μισού αιώνα από τον θάνατο του συνθέτη*, Αθήνα 2012, Φ. Τσαλαχούρης, *Κείμενα για τον Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2012, Μ. Μόσχου, *Ο Μανώλης Καλομοίρης ως μουσικοκριτικός*, Αθήνα 2014

253 Στ. Βασιλειάδης, «Η συμφωνία της λεβεντιάς», στο: *Μεσημβρινή*, 17.2.1982, σ. 8

254 Ντ. Κονόμος, *Ο Νικ. Χαλικιόπουλος Μάντζαρος κι ο Εθνικός μας ύμνος*, 1958, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 93, «Από την αντίπερα όχθη της Ελλάδας – Μάντζαρος», στο: Κ. Δεμερτζής, *Δημοσιευμένα άρθρα και μελέτες (1974-1998)*, Αθήνα 1990, σ. 49-50, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος 1795-1872: 200 χρόνια από τη γέννησή του*, Αθήνα 1995, Χ. Ξανθοδάκης, *Η θρησκευτική μουσική του Νικόλαου Χαλικιόπουλου- Μάντζαρου*, 1996, ΚΙ.Κ.Ε.Δ.Ε., *Λατινικές λειτουργίες Ελλήνων συνθετών*, 1997, σ. 9,11,12,22-27, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος: ερευνητική συμβολή στα 130 χρόνια από τον θάνατο του συνθέτη*, 2003, Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος: πατριάρχης των ελλήνων*

Η φυσιογνωμία της “γνήσιας” εκκλησιαστικής μουσικής συντίθεται από τον πλούτο των κλιμάκων, τη χαρακτηριστική εκφορά του λόγου και του ήχου, τα λεπτότατα ποικίλματα και μελίσματα, τον μονοφωνικό χαρακτήρα, την ισοκρατηματική πλαισίωση²⁵⁶. Απέναντι σε όλα αυτά ο Βασιλειάδης στηλιτεύει την αλλοίωση της εκκλησιαστικής μουσικής με την εισβολή ξένων στοιχείων, όπως η δυτικότροπη χορωδιακή μουσική, η διασκευή των μελών σε μείζονες και ελάσσονες τρόπους της ευρωπαϊκής μουσικής. Ωστόσο παραδέχεται τη ζωντανή εξέλιξη της παράδοσης με διασύνδεση προς την αρχική πηγή της βυζαντινής μουσικής καθώς και τον σεβασμό στο λατρευτικό κλίμα της Ορθοδοξίας²⁵⁷.

Ως θαυμάσιος ερμηνευτής λογίζεται εκείνος που μεταχειρίζεται τα πολυφωνικά στοιχεία των έργων με διαφορετικό ηχόχρωμα και ένταση, ώστε να είναι ευδιάκριτη η οριζόντια εξέλιξή τους. Εκκινώντας από την τεχνική τελειότητα κατορθώνεται η ελεύθερη αναζήτηση του σωστού ύφους για κάθε εποχή, κάθε είδος και κάθε συνθέτη²⁵⁸.

Εκθειάζει την προσωπικότητα και το έργο του συνθέτη-μουσικοπαιδαγωγού **Κάρλ Όρφ**²⁵⁹(1895-1982) για τη συνθετική του δημιουργία, γεμάτη ζωντάνια και

μουσικοσυνθετών, ύπατος διδασκάλων διδάσκαλος και μέγας των Μουσών θιασώτης και μύστης, 2003, Μ. Καρδάμη, *Μεταδεδομένα μουσικών ψηφιακών συλλογών: οργάνωση και περιγραφή των partimenti του Νικόλαου Χαλικιόπουλου Μάντζαρου*, 2004, Κ. Καρδάμης, *Ο προσολωμικός Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος και το έργο του*, Κέρκυρα 2006, Χ. Ξανθοπούδης, *Ο Μάντζαρος και οι Άγγλοι*, Αθήνα 2006, Κ. Ζερβόπουλος, *Ο Νικόλαος Χαλικιόπουλος – Μάντζαρος και οι μελοποιήσεις του σολωμικού Ύμνου*, 2008, Κ. Καρδάμης, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος: ενότητα μέσα στην πολλαπλότητα*, Κέρκυρα 2008, Κ. Καρδάμης, *Έξι μελέτες για τη Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας*, 2010, σ. 1-32, 101-103, Κ. Καρδάμης, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος*, Αθήνα 2015, Ι. Lerch-Καλαβρυτινός, *Ραφαήλ Παριζίνης: ζωή και έργο – η αλληλογραφία του με τον Νικόλαο Χαλικιόπουλο- Μάντζαρο*, Αθήνα 2015

255 Στ. Βασιλειάδης, «Νικ. Μάντζαρος: 4 συμφωνίες», στο: *Μεσημβρινή*, 24.2.1982, σ. 8

256 Σ. Δεσπότης, «Η εφαρμογή του συνηχητικού συστήματος της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής στο βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος, μέσα από τη θεωρία και την πράξη του 20ού αιώνα», *Γρηγόριος ο Παλαμάς*, τ. 816 (2007)

257 Στ. Βασιλειάδης, «Η εκκλησιαστική μουσική σήμερα», στο: *Μεσημβρινή*, 3.3.1982, σ. 8

258 Στ. Βασιλειάδης, «Ρεσιτάλ δεξιοτεχνίας», στο: *Μεσημβρινή*, 10.3.1982, σ. 8

259 T. Rosch, *Die Musik in den griechischen Tragödien von Carl Orff*, 2003, D. Lee, *Masterworks of 20th – century music: the modern repertory of the symphony orchestra*, 2002, σ. 254-258, Π. Καραδήμου-Λιάτσου, *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20ο αιώνα: οι σημαντικότερες απόψεις για την προσχολική ηλικία*, Αθήνα 2003, σ. 53-80, Π. Ανδρούτσος, *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής: Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*, Αθήνα 2004, σ. 79-135, Μ. Κεφάλας, «Ο Μικρόκοσμος του Μάνου Χατζιδάκι: Δεκατρία τραγούδια για παιδική χορωδία και ορχήστρα με βάση το σύστημα Orff», στο: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, *Μεθοδολογικές και βιωματικές προσεγγίσεις των τάξεων από την Α΄ έως και την ΣΤ΄ Δημοτικού: Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (15-17 Απριλίου 2005)*, Αθήνα 2005, σ. 269-276, Β. Αναγνώστου, *Παρέα με τ΄ άστρα στις μουσικές τα κάστρα: μια παραμυθένια εισαγωγή στον μαγικό κόσμο στο σύστημα ORFF*, Αθήνα 2007, Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, «Μουσική παιδαγωγική στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές», στο: *Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνείς*

δυναμισμό, αλλά κυρίως για την καινοτόμο έμπνευση του μουσικοκινησιολογικού εκπαιδευτικού συστήματος που φέρει το όνομά του²⁶⁰.

Θέτει **θέμα ελληνικότητας** στην καλλιτεχνική δημιουργία. Θεωρεί πως οι ευρωπαϊκές καταβολές της εκπαίδευσης των Ελλήνων χορευτών στέκονται εμπόδιο στον ελληνικό χαρακτήρα των χορευτικών σχεδιάσεων και πραγματοποιήσεων²⁶¹.

Ο Βασιλειάδης ως προσκεκλημένος από τον Αλέξανδρο Κοσμόπουλο²⁶² (1936-2012), καθηγητή των Παιδαγωγικών της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών συνομίλησε με φοιτητές που παρακολούθησαν τη διάλεξή του ως μέλλοντες εκπαιδευτικοί για τα προβλήματα μουσικής παιδείας και για συγκεκριμένες προτάσεις **αισθητικής αγωγής των νέων**. Επιπλέον πραγματοποίησε μουσική διδασκαλία-πρόταση σε παιδιά του πρότυπου σχολείου της Αρσακείου Ακαδημίας και του Πειραματικού Σχολείου Πατρών, παρουσία των σπουδαστριών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Πατρών. Η διαπίστωσή του ήταν πως υπάρχει έντονη επιθυμία για αισθητική παιδεία στους νέους εκπαιδευτικούς, όμως ελλείπουν οι προϋποθέσεις, τα μέσα και το κατάλληλο υλικό. Η αισθητική παιδεία και η μουσική αγωγή δημιουργούν προϋποθέσεις για τη συγκρότηση ολοκληρωμένων και αληθινά καλλιεργημένων ανθρώπων. Συνεπώς πιστεύει πως θα πρέπει να δοθεί κορυφαία θέση στην αισθητική αγωγή στα εκπαιδευτικά προγράμματα της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσής²⁶³.

Καταφεύγει σε ανάλυση των ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ της ινδικής και ελληνικής **μουσικής παράδοσης**. Και οι δύο ανήκουν στους μουσικούς πολιτισμούς του ανατολικού κόσμου, όμως στις Ινδίες επιζεί μια “τεράστια” δημιουργική παράδοση αυτοσχεδιασμού, ενώ στην Ελλάδα η δημοτική μουσική παλεύει να διασώσει την αυθεντικότητά της μακριά από κακέκτυπες αναπαραγωγές των γνήσιων προτύπων²⁶⁴.

συμμετοχές της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (20-22 Απριλίου 2007), Αθήνα 2007, σ. 53-80, D. Ward, Μουσικοθεραπεία, 2000, σ. 33-43, X. Παπανικολάου, Με μουσική, με κίνηση: παιχνίδια μουσικοκινητικής αγωγής, Αθήνα 2009, σ. 15-17, 35, 46

260 Στ. Βασιλειάδης, «Καρλ Όρφ», στο: *Μεσημβρινή*, 7.4.1982, σ. 8

261 Στ. Βασιλειάδης, «Μουσικές εκδηλώσεις και γεγονότα», στο: *Μεσημβρινή*, 14.4.1982, σ. 8

262 Αλ. Κοσμόπουλος, *Το σχολείο πέθανε, ζήτω το σχολείο του προσώπου*, Αθήνα 1990, Αλ. Κοσμόπουλος, *Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας*, Αθήνα 1999, Αλ. Κοσμόπουλος, *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*, Αθήνα 2000, Αλ. Κοσμόπουλος, *Μελετήματα ορθόδοξης χριστιανικής παιδαγωγικής*, Αθήνα 2005, Παπαχριστοπούλειος Βιβλιοθήκη Αμαλιάδας, *Ο Αλέξανδρος Β. Κοσμόπουλος και η σχεσιοδυναμική παιδαγωγική*, Αμαλιάδα 2008, Αλ. Κοσμόπουλος, *Η παιδαγωγική σχέση*, Αθήνα 2010

263 Στ. Βασιλειάδης, «Μουσικές εκδηλώσεις και γεγονότα (2)», στο: *Μεσημβρινή*, 21.4.1982, σ. 9

264 Στ. Βασιλειάδης, «Ινδική και Ελληνική αυτοσχεδιαστική μουσική», στο: *Μεσημβρινή*, 28.4.1982, σ. 9

Η **μουσική ερμηνεία** επιτυγχάνει τη μετάδοση των “κραδασμών” της ευαισθησίας του καλλιτέχνη στους ακροατές προκαλώντας τους καλλιτεχνική συγκίνηση²⁶⁵.

Εξάιρει το “μνημειώδες” έργο του αρχιμουσικού και μουσικολόγου Σόλωνα Μιχαηλίδη²⁶⁶ (1905-1979) για τη γνώση και την έρευνα της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Θεμελιώδης σκοπός του συγγραφέα ήταν να συλλέξει όλα τα τεκμήρια της αρχαίας ελληνικής μουσικής, όπως μουσικούς όρους, μουσικά όργανα και χορούς, συγγραφείς και θεωρητικούς της μουσικής, συνθέτες και εκτελεστές, φιλοσόφους και ποιητές. Ακόμη, σημαντικές πληροφορίες και γνώσεις για την αρχαία ελληνική μουσική αντλούνται από θεωρητικούς και μελετητές των πρώτων χριστιανικών αιώνων. Η εγκυκλοπαιδεία του Μιχαηλίδη (έκδοση ΜΙΕΤ 1982) συνιστά πολύτιμο βοήθημα για κάθε πνευματικό άνθρωπο και κάθε Έλληνα που ενδιαφέρεται για τις ρίζες της **ελληνικής μουσικής παράδοσης**²⁶⁷.

Η μουσική που προορίζεται για τα παιδιά είναι αντιστρόφως ανάλογη προς την ποιότητα, τη σοβαρότητα και την επιμέλεια. Το σύνολο των παιδικών τραγουδιών στα σχολεία, τις εκπομπές του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης διαστρέφουν και υποβαθμίζουν το αισθητήριο των παιδιών. Λόγω αυτής της κατάστασης ο Βασιλειάδης προφητεύει ότι η κακή ανατροφή των παιδιών θα έχει ως συνέπεια την απουσία συμβολής της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό και πανανθρώπινο πολιτισμό²⁶⁸.

Για τη **μουσική ωδειακή παιδεία**²⁶⁹ της Αθήνας αλλά κυρίως της επαρχίας ισχύει ότι η καλλιέργεια και ευαισθητοποίηση στη μουσική δεν είναι ανάλογη ούτε προς το ενδιαφέρον των παιδιών και των γονιών τους ούτε προς τον κόπο που καταβάλλεται για τόσα χρόνια. Οι σπουδαστές αποκτούν κάποιες δεξιότητες ή γνώσεις στην ειδικότητά τους, αλλά υστερούν σε γενική θεωρητική κατάρτιση. Η μουσική παιδεία είναι εγκαταλειμμένη σε κάποιους επιτήδειους που αισχροκερδούν μέσω των ωδείων-επιχειρήσεων. Και είναι ανύπαρκτη η πολιτεία για να θεσμοθετήσει και ναβάλει τέλος

265 Στ. Βασιλειάδης, «Τραγούδια Μπετόβεν και Σοστακόβιτς», στο: *Μεσημβρινή*, 5.5.1982, σ. 9

266 Σ. Μιχαηλίδης, *Εγκυκλοπαιδεία της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα 1982, σ. 10

267 Στ. Βασιλειάδης, «Μνημειώδης έκδοση», στο: *Μεσημβρινή*, 12.5.1982, σ. 9

268 Στ. Βασιλειάδης, «Ξυλοκέρατα για παιδιά», στο: *Μεσημβρινή*, 2.6.1982, σ. 9

269 Κ. Ρωμανού, «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 249

σε αυτή την αισχροκέρδεια. Αιτία της κατάστασης είναι πρωτίστως η απαιδευσία των περισσοτέρων δασκάλων των Ωδείων²⁷⁰.

Εντάσσει τον εαυτό του στην ελληνική **μουσική πρωτοπορία** ανάμεσα σε μουσικοσυνθέτες όπως ο Μιχάλης Αδάμης²⁷¹ (1929-2013), ο Θεόδωρος Αντωνίου²⁷² (1935-) και ο Γιάννης Χρήστου (1926-1970)²⁷³.

Ως **λαμπρό ερμηνευτικό σύνολο** ορίζεται η πολλή δουλειά, η ανάδειξη της παραμικρής λεπτομέρειας, η ακριβέστατη ανάγνωση αλλά και η ευαίσθητη απόδοση του γράμματος και του πνεύματος των έργων, οι άπειρες ρυθμικές και εκφραστικές ελευθερίες που συντείνουν στη ζωντάνια και πλαστικότητα της ερμηνείας. Όστε η ερμηνεία είναι αναδημιουργία που αναπλάθει το αρχικό έργο²⁷⁴.

Κατά τις συναυλίες για μαθητές Λυκείων και Γυμνασίων υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, του Υπουργείου Πολιτισμού και της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, στο μουσικό πρόγραμμα έπρεπε να συμπεριληφθεί και ελληνικό έργο. Η **μουσική για παιδιά** επιπλέον δεν χρειάζεται να περιλαμβάνει τα θεωρητικώς “ευχάριστα” έργα, τα οποία δεν συγκινούν ούτε προβληματίζουν²⁷⁵.

Περί τις 140 μουσικές εκδηλώσεις **χορωδιακής ανάπτυξης** πραγματοποιήθηκαν κατά το 1982 σε πολλές επαρχιακές πόλεις. Μάλιστα 45 από το σύνολο των 100 μουσικών συνόλων συνιστούν υπολογίσιμη καλλιτεχνική δύναμη στον ελλαδικό χώρο χάρις στον ζήλο, τη συνέπεια και ανιδιοτέλεια των μελών, στο πείσμα και τον “ηρωισμό” των μουσικών διευθυντών και τη δραστηριότητα των στελεχών των συλλόγων. Η Ομάδα Εργασίας (που απαρτίζεται από τον μουσικοσυνθέτη Μιχάλη Αδάμη (1929-2013) ως πρόεδρο, τον μουσικό Αντώνη Κοντογεωργίου (1945-), τον μουσικοπαιδαγωγό Στέφανο Βασιλειάδη (1933-2004) και τον μαέστρο Γιάννη Μάντακα (1934-1998) ως μέλη) υλοποίησε την ιδέα ενίσχυσης των μουσικών συνόλων-χορωδιών από σχετικό κονδύλι του Υπουργείου Πολιτισμού. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύονται όσοι

270 Στ. Βασιλειάδης, «Ανάγκη γενικής μουσικής παιδείας», στο: *Μεσημβρινή*, 23.6.1982, σ. 7

271 Μ. Αδάμης, «Νεότερο μελωδική κατασκευή», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 299-301

272 Θ. Αντωνίου, «Περίανδρος: επεισόδια από τη ζωή ενός τυράννου», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 316-319, Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 60-61, ΕΤΕΒΑ, *ό. π.*, σ. 102-104

273 Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα στην Ελλάδα στο διεθνές “Μουσικό Φθινόπωρο του Κόμο”», στο: *Μεσημβρινή*, 12.10.1982, σ. 7

274 Στ. Βασιλειάδης, «Οι σολίστες της Ρώμης», στο: *Μεσημβρινή*, 3.11.1982, σ. 7

275 Στ. Βασιλειάδης, «Ξεκίνημα μουσικής παιδείας», στο: *Μεσημβρινή*, 24.11.1982, σ. 7

οργανισμοί αποδεδειγμένα εργάζονται, ετοιμάζουν νέα μουσικά προγράμματα και οργανώνουν εκδηλώσεις. Αυτό συνιστά ιδεώδες έργο μουσικής παιδείας. Επιπλέον προτείνεται η προβολή του έργου των ελληνικών χορωδιακών συγκροτημάτων από την κρατική τηλεόραση²⁷⁶.

Θεωρεί πως υπάρχουν τέσσερις **διαμορφωτές της πολιτιστικής φυσιογνωμίας και ζωής**: η καλλιτεχνική δημιουργία, ο λειτουργικός θεατρικός χώρος, ο ερμηνευτής και το κοινό. Για τους δεξιοτέχνες μουσικούς πρεσβεύει ότι ο εντυπωσιασμός είναι αντιστρόφως ανάλογος με την πνευματική καλλιέργεια. Ως παράδειγμα φέρνει τον δεκατετράχρονο τότε παγκοσμίως διάσημο και πολυβραβευμένο Έλληνα πιανίστα Δημήτρη Σγούρο, για τον οποίο διαβλέπει ότι διαθέτει τις ψυχικές και πνευματικές δυνάμεις για να ξεπεράσει τον πειρασμό της διασημότητας και να υψωθεί στο μεγαλείο της μουσικής, στο δέος της τέχνης. Ακόμη, καλεί σε δραστηριοποίηση τους “σεμνούς” ανθρώπους που αισθάνονται και αξιολογούν σωστά, προκειμένου να αναλάβουν τις ευθύνες τους σχετικά με το τι εκφράζει και αντιπροσωπεύει αυτόν τον τόπο στα καλλιτεχνικά δρώμενα²⁷⁷.

Χαρακτηριστικός είναι και ο τρόπος γραφής των άρθρων για τις τέχνες από τον Στέφανο Βασιλειάδη.

«Ο πατέρας μας ήταν πολυπράγμων, πολυδιάστατος. Μια από αυτές τις πολλές πλευρές του ήταν το γράψιμο. Έγραφε πάρα πολύ, για κάποια χρόνια τακτικά στη Μεσημβρινή, επίσης στο περιοδικό Ευθύνη, τον καλούσαν συνεχώς σε διαλέξεις ως ομιλητή κ.λ.π. Τώρα τι καταπληκτικό γινόταν εδώ! Επειδή είχε μεγάλο πρόβλημα με τα μάτια δεν μπορούσε να γίνει εύκολα η διαδικασία της καταγραφής και διόρθωσης των κειμένων του από τον ίδιο, επομένως τι έκανε; τα ηχογραφούσε, έλεγε δηλαδή προφορικά το κείμενο με διατύπωση γραπτού όμως λόγου, όπως θα ήθελε να διατυπωθεί στον γραπτό λόγο, σε ένα κασετόφωνο κι εμείς στη συνέχεια το απομαγνητοφωνούσαμε, το καταγράφαμε στο χαρτί. Αυτό γινόταν πολύ συχνά, όχι κατ’ αποκλειστικότητα από εμάς βέβαια γιατί δεν προλαβαίναμε πάντα. Έτσι κι αλλιώς πέρα από την οικογένεια υπήρχαν πάντα κάποιοι άνθρωποι κοντά του που τον βοηθούσαν λόγω της αδυναμίας των ματιών του. Τέλος πάντων. Έτσι λοιπόν εμείς από μία ηλικία και μετά, πρέπει να

276 Στ. Βασιλειάδης, «Η Ζ’ συνάντηση χορωδιών στη Λαμία», στο: *Μεσημβρινή*, 15.12.1982, σ. 7

277 Στ. Βασιλειάδης, «Ένας συνθέτης, μια αίθουσα, ένας ερμηνευτής, ένα κοινό», στο: *Μεσημβρινή*, 5.1.1983, σ. 7

ήμασταν στο τέλος του γυμνασίου ή στο λύκειο, απομαγνητοφωνούσαμε τα κείμενα και μπαίναμε και στη διαδικασία μιας πρώτης επιμέλειας μαζί του. Δεν ήμασταν εμείς που τα επιμελούμασταν, δουλεύαμε μαζί του, δηλαδή του τα διαβάζαμε, εκείνος έκανε την επιμέλεια, διόρθωνε τη σύνταξη, τις φράσεις, και εμείς καταγράφαμε τις αλλαγές αυτές. Έτσι βλέπαμε πώς ένας άνθρωπος κάνει την επιμέλεια και πολλές φορές ρωτούσε τη γνώμη μας, ώστε και εμείς γινόμασταν πιο ενεργοί, κοινωνοί όλης αυτής της διαδικασίας.»²⁷⁸

278 Β. Βασιλειάδη, *Συνέντευξη*

Ε΄ Κεφάλαιο

Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή²⁷⁹

1.1. Περίληψη

Αντικείμενο της μελέτης είναι η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή των τοπικών κοινωνιών. Η έρευνα αφορούσε τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα για το χρονικό διάστημα των τριάντα τελευταίων ετών, κατά το οποίο υφίσταται ο θεσμός. Οι πτυχές του ζητήματος που διερευνώνται είναι: α) αν ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων επηρέασε σε κάποιους τομείς την κοινωνία και σε ποιο βαθμό, β) αν τα Μουσικά Σχολεία αξίζει να αναβαθμισθούν για να έχουν σημαντικό ρόλο και στο μέλλον. Η εν λόγω έρευνα πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά σε πανελλήνια κλίμακα και θα συμβάλλει στην εξέλιξη του θεσμού του Μουσικού Σχολείου, καθώς και στην ενίσχυση της δημόσιας μουσικής παιδείας. Προσδοκώμενο αποτέλεσμα ήταν η συνολική αποτύπωση της γνώμης των υπηρετούντων εκπαιδευτικών, σχετικά με τον σημαντικότερο θεσμό των Μουσικών Σχολείων, ώστε να αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση και χάραξη μιας εθνικής πολιτικής στρατηγικής.

1.2. Εισαγωγή

Τα Μουσικά Σχολεία συμπληρώνουν τα πρώτα τριάντα χρόνια παρουσίας τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας (ΦΕΚ 649/Β΄/7-9-1988). Η παρούσα μελέτη συνιστά προσπάθεια προσέγγισης του συγκεκριμένου θεσμού, ώστε να αναδειχθούν τόσο η προσφορά τους στην κοινωνία και τον πολιτισμό, όσο και η δυναμική τους τα επόμενα χρόνια. Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων ερευνάται μέσω της οπτικής των ίδιων των διδασκόντων σε αυτά, με αναφορές εκ των έσω, για τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του θεσμού.

Η σημασία και ο ρόλος της μουσικής αγωγής στη δημόσια εκπαίδευση οδήγησαν στη δημιουργία των Μουσικών Σχολείων²⁸⁰ και εν συνεχεία με τη λειτουργία τους καλούνται να δικαιώσουν τον λόγο ύπαρξής τους και την αναγκαία συνέχισή τους.

279 Γρ. Πουλοπούλου, «Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή», στο: Θ. Ράπτης και Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.*, Θεσσαλονίκη 2019, σ. 334-342

280 Γ. Μαμασούλας, *Το Μουσικό Σχολείο Αγρινίου* (Πτυχιακή εργασία, Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου), Άρτα 2008

Γενικά, η προσπάθεια για ανάπτυξη και καλλιέργεια της μουσικής στην κοινωνία έχει πολλές διαστάσεις, όπως αισθητικές, μουσικές, ανθρωπολογικές και κοινωνικοπολιτικές²⁸¹. Για τον λόγο αυτό η μουσική αγωγή δεν πρέπει να επικεντρώνεται στον στόχο της ειδικής εκπαίδευσης μελλοντικών μουσικών, αλλά να στοχεύει γενικότερα στην αισθητική και πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου²⁸². Μέσα από τις πολλαπλές δραστηριότητες της διδασκαλίας της μουσικής οδηγούμαστε σε γενικότερη αγωγή και καλλιέργεια του ατόμου, στη μουσική ανάπτυξη των παιδιών και στην κοινωνικοποίησή τους²⁸³. Παράλληλα βλέποντας γενικότερα τις τέχνες ως φορέα πολιτισμικής ταυτότητας, η εκπαίδευση έχει ως αποστολή τη μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς²⁸⁴.

Θεμελιώνοντας μια καλή σχέση παιδιού και τέχνης, το παιδί εφοδιάζεται με την απαραίτητη γνώση, η οποία μπορεί να εξελιχθεί και εκτός των σχολικών μαθημάτων. Επομένως βασικό κομμάτι της μουσικής διδασκαλίας αποτελούν τα αισθητικά ζητήματα²⁸⁵. Ως προς τη συνολικότερη εικόνα του ρόλου της μουσικής αγωγής εμφανίζεται διπλή στόχευση στην εκπαιδευτική διαδικασία. Από τη μια πλευρά μπορούν να αναφερθούν η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, η ενίσχυση της νοητικής ανάπτυξης και των δεξιοτήτων της σκέψης, καθώς και η πιο δημιουργική αντιμετώπιση άλλων γνωστικών αντικειμένων, όπως τα μαθηματικά και η ιστορία που παρατηρείται από τους μαθητές. Στη δεύτερη κατηγορία προβάλλεται η μουσική ως πανανθρώπινο φαινόμενο και οι 'ένδογενείς' λόγοι που συναντούμε στοχεύουν σε μια γενικότερη αισθητική καλλιέργεια που βασίζεται στα συναισθήματα και στα εμπειρικά αποτελέσματα που δημιουργεί η ενασχόληση του ανθρώπου με τη μουσική²⁸⁶.

Η λειτουργία του Μουσικού Σχολείου εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του: στα προαπαιτούμενα προσόντα για την τοποθέτηση καθηγητών γενικής και μουσικής παιδείας, στις εισαγωγικές και κατατακτήριες εξετάσεις επιλογής

281 Π. Κυριαζικίδου, *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: θεσμικό πλαίσιο και σχολική πραγματικότητα*, Θεσσαλονίκη, 1998

282 Λ. Σέργη, *Θέματα μουσικής και μουσικής παιδαγωγικής*, Αθήνα, 1994

283 Α. Παπαζαρή, *Η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία*, Αθήνα, 2004

284 Α. Παπαζαρή, *Μουσική Μάθηση και Εκπαίδευση*, Αθήνα, 1999

285 Μ. Κοκκίδου, Γ. Γκανά και Κ. Καραχάλιου, (1998). «Μουσική Αγωγή στο Σχολείο μέσα από τα μονοπάτια της Τέχνης», στο: *Μουσική Εκπαίδευση. Χθές - Σήμερα - Αύριο. Ελληνική και Παγκόσμια πραγματικότητα. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 64–71

286 Σ. Χρυσοστόμου, «Μουσική εκπαίδευση: Επιλογή ή αναγκαιότητα;», *ΕΕΜΑΠΕ*, 2007, σ. 15–17

μαθητών, στο διευρυμένο ωράριο διδασκαλίας, στην εξατομικευμένη μουσική διδασκαλία και τα ολιγομελή τμήματα, στη δωρεάν σίτιση και μεταφορά των μαθητών, στον εξοπλισμό και δανεισμό των μουσικών οργάνων²⁸⁷. Οι παράγοντες αυτοί καθιστούν το Μουσικό Σχολείο ειδικό τύπο Σχολείου, που το διακρίνουν σαφώς από τα υπόλοιπα Γυμνάσια, Γενικά Λύκεια και ΕΠΑΛ. Όμως, δεν παρέχεται πιστοποιητικό μουσικών γνώσεων κατόπιν εξετάσεων στους μαθητές ούτε δίδεται μοριοδότηση για την εισαγωγή σε Ανώτατο Ίδρυμα Μουσικής Επιστήμης ή Τεχνολογίας. Επιπλέον, πολλές δυσχέρειες ανακύπτουν κάθε σχολικό έτος από την καθυστερημένη ή ελλιπή πρόσληψη αναπληρωτών/ωρομισθίων καθηγητών μουσικής, σε σχολεία κυρίως της περιφέρειας. Συνάμα, η χρηματοδότηση από την αντίστοιχη Σχολική Επιτροπή του Δήμου για τις λειτουργικές ανάγκες του σχολείου δεν διαφέρει σε τίποτε από ένα οποιοδήποτε άλλο σχολείο. Συνολικά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το κοινωνικό-πολιτικό-οικονομικό πλαίσιο αναφοράς στην εποχή της κρίσης.

2.1. Αναλυτικό σχέδιο έρευνας

Σκοπός της έρευνας ήταν η εμπειριστατωμένη μελέτη της συμβολής των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και εν γένει κοινωνική ζωή των τοπικών κοινωνιών. Η έρευνα αφορούσε τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα για το χρονικό διάστημα των τριάντα τελευταίων ετών, από το 1988 έως σήμερα. Προς εκπλήρωση αυτού του σκοπού, κρίθηκε αναγκαία η έρευνα πεδίου για τη συγκέντρωση δεδομένων από τον χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης²⁸⁸ και μάλιστα από τους ίδιους τους λειτουργούς της, βάσει των σταδίων της επιστημονικής-ερευνητικής διαδικασίας²⁸⁹.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση του ζητήματος²⁹⁰ αποκαλύπτει πως οι υπάρχουσες αναφορές μέχρι τώρα είναι αποσπασματικές και για μεμονωμένα θέματα, όπως έντυπες εκδόσεις για την ιστορία κάποιου σχολείου, αρκετές ηλεκτρονικές παραγωγές οπτικοακουστικών δίσκων, καθώς και διαδικτυακή προβολή εκδηλώσεων των σχολείων.

287 Β. Ζορμπά, *Η Ίδρυση και Λειτουργία των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα* (Διπλωματική εργασία ΜΔΕ, Πανεπιστήμιο Πατρών), Πάτρα 2006

288 Σ. Χρυσοστόμου, *Η μουσική στην εκπαίδευση - Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*, Αθήνα 2005

289 J.Creswell, *Η έρευνα στην εκπαίδευση*, Αθήνα 2016

290 Π. Κυριαζικίδου, *ό. π.*

Αρχικά δόθηκε λειτουργικός ορισμός της έννοιας της πολιτιστικής και κοινωνικής ζωής, που αναλύεται σε μορφές τέχνης, δημιουργικές ενασχολήσεις, μουσικο-θεατρικές παραστάσεις, επιμορφώσεις-σχολές, συμμετοχή πολιτών. Η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι το Μουσικό Σχολείο και η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η πολιτιστική και κοινωνική ζωή.

Εφαρμόστηκε η ποσοτική μέθοδος, που βασίζεται σε δειγματοληπτική έρευνα με τυποποιημένο ερωτηματολόγιο, για να προσφέρει τη δυνατότητα να προσεγγισθεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού για τον έλεγχο της θεωρίας και εν συνεχεία να αναλυθεί με τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων.

Όσον αφορά τη δειγματοληψία λήφθηκαν υπόψη οι εξής παράμετροι: α) Μέθοδος δειγματοληψίας: Μέθοδος κατά δεσμίδες (random cluster sample), όπου ο πληθυσμός είναι ήδη χωρισμένος σε ομάδα, β) Μέγεθος του δείγματος: Οι υπηρετούντες εκπαιδευτικοί σε 7 Μουσικά Σχολεία της Ελλάδας (εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων των Μουσικών Γυμνασίων Καλαμάτας, Τρίπολης, Παλλήνης, Βόλου, Ιωαννίνων, Δράμας, Χανίων), γ) Κριτήρια επιλογής του δείγματος: Η εμπειρία τους στη λειτουργία των Μουσικών Σχολείων, η γεωγραφική κατανομή (κεντρικά και περιφερειακά σχολεία).

Το ερευνητικό εργαλείο ήταν το αυτο-συμπληρούμενο ερωτηματολόγιο, που προωθήθηκε στα Μουσικά Σχολεία μέσω της φόρμας Google. Δηλαδή δινόταν η δυνατότητα σε όποιον εκπαιδευτικό επιθυμούσε, να μεταφέρεται ηλεκτρονικά (μέσω συνδέσμου-link) στο περιβάλλον του ερωτηματολογίου, να το συμπληρώνει και να το υποβάλει στο τέλος.

Ως προς τα κριτήρια αξιολόγησης των ερευνητικών εργαλείων ακολουθήθηκε η ενδεδειγμένη διαδικασία. Δηλαδή το ερευνητικό εργαλείο: α) είναι ανώνυμο, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των συμμετεχόντων στην έρευνα, β) είναι κατάλληλο για την ομάδα/στόχο της έρευνας ως προς την ηλικία, το επίπεδο κατανόησης και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της ομάδας στην οποία απευθύνεται η έρευνα, γ) είναι διατυπωμένο σε σωστό νεοελληνικό λόγο και δεν έχει τυπογραφικά, ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, δ) δεν παροτρύνει/νομιμοποιεί –έστω και έμμεσα– την υιοθέτηση αντικοινωνικών ή αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών, ε) δεν περιλαμβάνει οτιδήποτε μπορεί με οποιονδήποτε τρόπο να προσβάλει μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς ή άλλες κοινωνικές

κατηγορίες, στ) είναι απαλλαγμένο από οποιοδήποτε στοιχείο διαφήμισης άμεσης ή έμμεσης.

Για την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων ως προς το υπό διερεύνηση ζήτημα συμπεριλήφθησαν ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου, που συσχετίζονται με τις υποθέσεις της έρευνας, ερωτήσεις που περιγράφουν χαρακτηριστικά του δείγματος (περιοχή, ειδικότητα, χρόνια υπηρεσίας) και ερωτήσεις σχετικά με τον λειτουργικό ορισμό για την κατανόηση του θέματος. Προηγήθηκε η δοκιμή του ερωτηματολογίου (πιλοτική έρευνα) σε περιορισμένο δείγμα με τη μέθοδο του διαθέσιμου δείγματος, στην ομάδα των εκπαιδευτικών του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, ώστε να διορθωθεί το ερωτηματολόγιο και να οριστικοποιηθεί.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε εντός του έτους 2017, εκτός ωρών διδασκαλίας και ήταν διάρκειας 10 έως 15 λεπτών.

Φορέας στο πλαίσιο του οποίου εκπονήθηκε η έρευνα ήταν το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

2.2. Ερωτηματολόγιο

«Η συμβολή των Μουσικών σχολείων στην κοινωνία»

Η ειδικότητά σας ως καθηγητή/τριας στο Μουσικό Σχολείο είναι:

Τα έτη υπηρεσίας σας σε Μουσικό Σχολείο είναι:

Η διοικητική περιφέρεια του Μουσικού Σχολείου, στο οποίο υπηρετείτε, είναι:

Σε ποιο βαθμό το Μουσικό Σχολείο συμβάλλει στην πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της τοπικής κοινωνίας; (καθόλου, λίγο, μέτρια, αρκετά, πάρα πολύ)

Αν νομίζετε ότι το Μουσικό Σχολείο έχει θετική συμβολή, σε ποιους τομείς το τοποθετείτε; (εκδηλώσεις-παρακολούθηση θεαμάτων, ανανέωση της μουσικής παράδοσης, αλλαγή νοοτροπίας, επαγγελματική αποκατάσταση - θέσεις εργασίας, εκπαιδευτική διαδικασία-μάθηση)

Ποιο κατά τη γνώμη σας είναι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα του Μουσικού Σχολείου και ποιο το μεγαλύτερο μειονέκτημα;

Πώς χαρακτηρίζετε τη συνεργασία εκπαιδευτικών-μαθητών σε δράσεις εντός και εκτός του ωρολογίου προγράμματος; (κακή, μέτρια, καλή, άριστη)

Ποιες είναι κατά τη γνώμη σας οι αιτίες που φυλλορροεί το Λύκειο ως προς τον μαθητικό πληθυσμό (λιγότεροι μαθητές/τριες από Γυμνάσιο σε Λύκειο);

Νομίζετε ότι τα Μουσικά Σχολεία είναι βιώσιμα με βάση τη σύγχρονη πραγματικότητα (οικονομική κρίση, κενά στους καθηγητές μουσικής, εξοπλισμός σχολείων με μουσικά όργανα, σίτιση, μεταφορά μαθητών/τριών);

Πιστεύετε ότι τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα αξίζει να αναβαθμισθούν, για να έχουν σημαντικό ρόλο και στο μέλλον; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

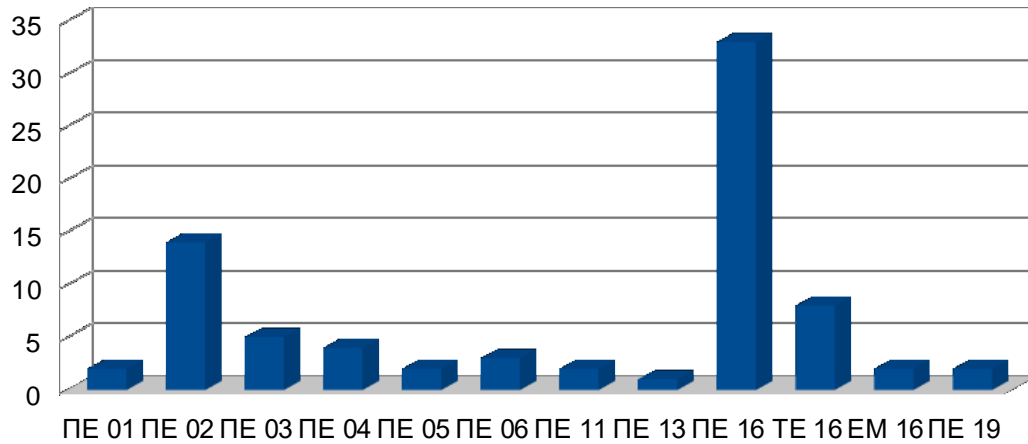
3.1. Αποτελέσματα έρευνας

3.1.1. Ταυτότητα δείγματος της έρευνας - Στοιχεία συμμετεχόντων εκπαιδευτικών

Ως προς την ειδικότητα: Οι εκπαιδευτικοί που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ανήκαν στην ειδικότητα ΠΕ01 (Θεολόγοι) σε ποσοστό 2,6%, στην ειδικότητα ΠΕ02 (Φιλολόγοι) σε ποσοστό 17,9%, στην ειδικότητα ΠΕ03 (Μαθηματικοί) σε ποσοστό 6,4%, στην ειδικότητα ΠΕ04 (Φυσικοί) σε ποσοστό 5,1%, στην ειδικότητα ΠΕ05 (Γαλλικής) σε ποσοστό 2,6%, στην ειδικότητα ΠΕ06 (Αγγλικής) σε ποσοστό 3,8%, στην ειδικότητα ΠΕ11 (Φυσικής αγωγής) σε ποσοστό 2,6%, στην ειδικότητα ΠΕ13 (Πολιτικών και Νομικών Επιστημών) σε ποσοστό 1,3%, στην ειδικότητα ΠΕ16 (Μουσικής Επιστήμης) σε ποσοστό 42,3%, στην ειδικότητα ΤΕ16 (Μουσικής μη Ανωτάτων Ιδρυμάτων) σε ποσοστό 10,3%, ΕΜ16 (Εμπειροτέχνες Μουσικής) σε ποσοστό 2,6% και στην ειδικότητα ΠΕ19 (Πληροφορικής) σε ποσοστό 2,6% (Γράφημα

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Π Ε 01	2	2.6
Π Ε 02	14	17.9
Π Ε 03	5	6.4
Π Ε 04	4	5.1
Π Ε 05	2	2.6
Π Ε 06	3	3.8
Π Ε 11	2	2.6
Π Ε 13	1	1.3
Π Ε 16	33	42.3
Τ Ε 16	8	10.3
Ε Μ 16	2	2.6
Π Ε 19	2	2.6

1).

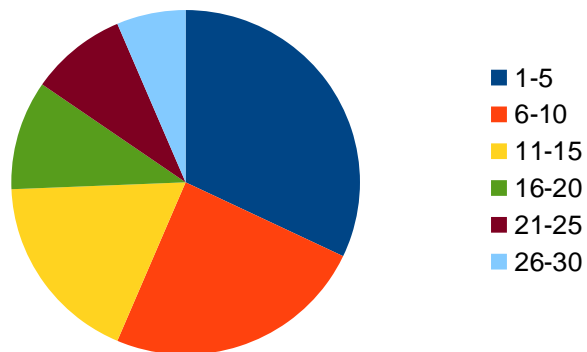


Γράφημα 1: αριθμός των εκπαιδευτικών ανά ειδικότητα

Παρατηρείται πως άνω του 50% των καθηγητών/τριών των μουσικών ειδικοτήτων ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση συμμετοχής στην έρευνα. Από τις υπόλοιπες ειδικότητες ξεχωρίζουν οι φιλόλογοι, που κατά κανόνα είναι αρκετοί στις σχολικές μονάδες.

Ως προς τα έτη υπηρεσίας σε Μουσικά Σχολεία: Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκαν στα έτη υπηρεσίας από 1-5 έτη σε ποσοστό 32,1%, από 6-10 έτη σε ποσοστό 24,4%, από 11-15 έτη σε ποσοστό 17,9%, από 16-20 έτη σε ποσοστό 10,3%, από 21-25 έτη σε ποσοστό 9%, από 26-30 έτη σε ποσοστό 6,4% (Γράφημα 2).

ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1-5	25	32.1
6-10	19	24.4
11-15	14	17.9
16-20	8	10.3
21-25	7	9.0
26-30	5	6.4

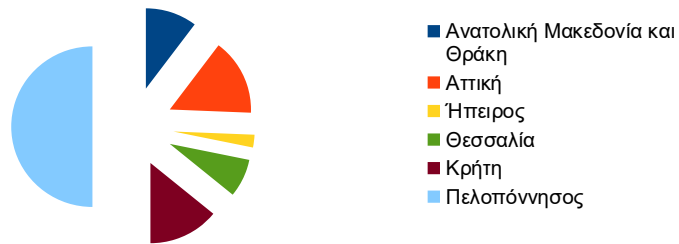


Γράφημα 2: Απεικόνιση του χρόνου προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών

Αντιπροσωπεύονται καθηγητές/τριες με διαφορετικά έτη υπηρεσίας σε Μουσικά Σχολεία. Προθυμία επέδειξαν περισσότερο οι εκπαιδευτικοί με λιγότερα έτη υπηρεσίας, που πιθανόν να είναι και οι νεώτεροι σε ηλικία.

Ως προς τη Διοικητική Περιφέρεια: Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα υπηρετούν σε Μουσικά Σχολεία της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης σε ποσοστό 10,3%, στην Αττική σε ποσοστό 15,4%, στην Ήπειρο σε ποσοστό 2,6%, στη Θεσσαλία σε ποσοστό 7,7%, στην Κρήτη σε ποσοστό 14,1% και στην Πελοπόννησο σε ποσοστό 50% (βλ. Γράφημα 3).

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	8	10.3
Αττική	12	15.4
Ήπειρος	2	2.6
Θεσσαλία	6	7.7
Κρήτη	11	14.1
Πελοπόννησος	39	50.0



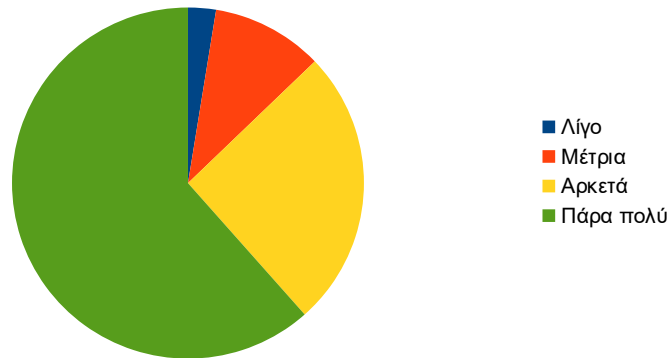
Γράφημα 3: Απεικόνιση της ένταξης των εκπαιδευτικών του δείγματος σε Διοικητικές Περιφέρειες

Στην Πελοπόννησο εμφανίζεται μεγαλύτερη συμμετοχή των εκπαιδευτικών, καθώς δόθηκαν απαντήσεις από δύο Μουσικά Σχολεία στην ίδια Περιφέρεια.

3.1.2. Απαντήσεις στα ερωτήματα της έρευνας

Σχετικά με τον βαθμό συμβολής των Μουσικών Σχολείων στην πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της κοινωνίας: Οι εκπαιδευτικοί απάντησαν πως τα Μουσικά Σχολεία συμβάλλουν λίγο σε ποσοστό 2,6%, μέτρια σε ποσοστό 10,3%, αρκετά σε ποσοστό 25,6%, πάρα πολύ σε ποσοστό 61,5% (Γράφημα 4).

ΒΑΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Λίγ ο	2	2.6
Μέτ ρ ι α	8	10.3
Α ρ κ ε τ ά	20	25.6
Π ά ρ α π ο λ ύ	48	61.5



Γράφημα 4: Ο βαθμός συμβολής των Μουσικών Σχολείων στην πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της κοινωνίας

Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων αποτιμά θετικά τη συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην κοινωνία

Ως προς τους τομείς της θετικής συμβολής των Μουσικών Σχολείων (βλ. Πίνακας 1).

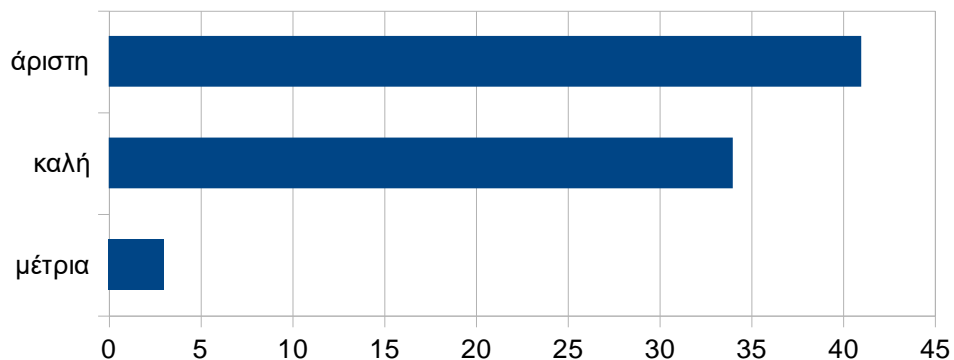
ΤΟΜΕΙΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς	3	3.8
α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	3	3.8
α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	1	1.3
α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, ε π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή α π ο κ α τ ά σ τ α σ η - θ έ σ ε ι ς ε ρ γ α σ ί α ς	1	1.3
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν	2	2.6
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	7	9.0
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή α π ο κ α τ ά σ τ α σ η - θ έ σ ε ι ς ε ρ γ α σ ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	2	2.6
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς	1	1.3
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς	3	3.8
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	15	19.2
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή α π ο κ α τ ά σ τ α σ η - θ έ σ ε ι ς ε ρ γ α σ ί α ς	2	2.6
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, α λ λ α γ ή ν ο ο τ ρ ο π ί α ς, ε π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή α π ο κ α τ ά σ τ α σ η - θ έ σ ε ι ς ε ρ γ α σ ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	16	20.5
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, α ν α ν έ ω σ η τ η ς μ ο υ σ ι κ ή ς π α ρ ά δ ο σ η ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	8	10.3
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	4	5.1
ε κ δ η λ ώ σ ε ι ς - π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η θ ε α μ ά τ ω ν, ε π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή α π ο κ α τ ά σ τ α σ η - θ έ σ ε ι ς ε ρ γ α σ ί α ς, ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	3	3.8
ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή δ ι α δ ι κ α σ ί α - μ ά θ η σ η	7	9.0

Πίνακας 1: Οι τομείς της θετικής συμβολής των Μουσικών Σχολείων σύμφωνα με τον αριθμό και το ποσοστό των εκπαιδευτικών του δείγματος

Σύμφωνα με τις απαντήσεις, τα Μουσικά Σχολεία συνέβαλαν πρωτίστως στην εκπαιδευτική διαδικασία και τη συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Πολύ σημαντική είναι και η αλλαγή νοοτροπίας στην κοινωνία, καθώς και η ανανέωση της μουσικής παράδοσης.

Ως προς τον βαθμό συνεργασίας εκπαιδευτικών-μαθητών/τριών: Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν απάντησαν πως η συνεργασία είναι μέτρια σε ποσοστό 3,8%, καλή σε ποσοστό 43,6%, άριστη σε ποσοστό 52,6% (βλ. Γράφημα 5).

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
μ έ τ ρ ι α	3	3.8
κ α λ ή	34	43.6
ά ρ ι σ τ η	41	52.6



Γράφημα 5: Απεικόνιση του βαθμού συνεργασίας σύμφωνα με τον αριθμό των εκπαιδευτικών του δείγματος

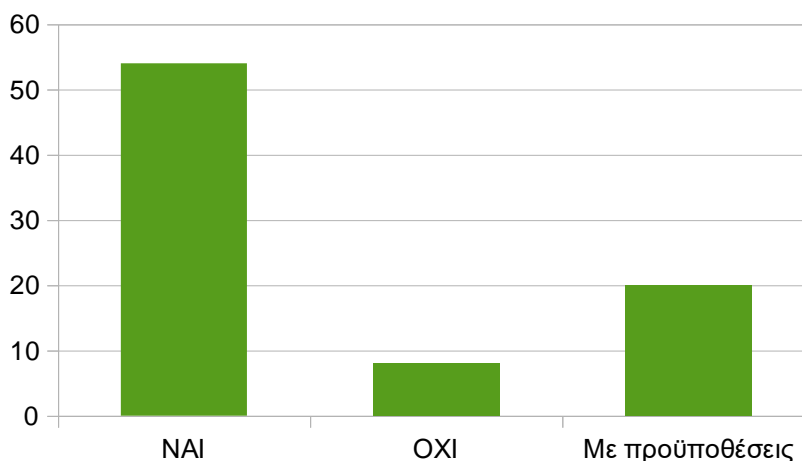
Η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών στα Μουσικά Σχολεία κρίνεται ως πολύ ικανοποιητική και φαίνεται να αποτελεί το πιο δυνατό στοιχείο στη λειτουργία των σχολείων αυτών.

Όσον αφορά τη βιωσιμότητα σε συνδυασμό με τη δυσχερή οικονομική πραγματικότητα του καιρού μας: Οι εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά πως τα Μουσικά

Σχολεία είναι βιώσιμα σε ποσοστό 69,2%, ενώ το 10,3% απάντησε αρνητικά και το 25,6% έθεσε προϋποθέσεις (Γράφημα 6).

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
ΝΑΙ	54	69.2
ΟΧΙ	8	10.3
Με προϋποθέσεις	20	25.6

Γράφημα 6: Η βιωσιμότητα των Μουσικών Σχολείων σύμφωνα με τον αριθμό των εκπαιδευτικών του δείγματος



Η άποψη της βιωσιμότητας των Μουσικών Σχολείων φαίνεται να κερδίζει έδαφος, παρά τις δυσοίωνες προοπτικές εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Παραπάνω από έναν στους δέκα απαντώντες σημειώνει τη δυσκολία συνέχισης της λειτουργίας του τύπου αυτών των σχολείων. Επιπλέον τίθενται προϋποθέσεις, όπως η μέριμνα της Πολιτείας μέσω της διάθεσης κονδυλίων και της πρόσληψης καθηγητών, η καλή συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων (καθηγητών-μαθητών-γονέων) και ο εξορθολογισμός του πλήθους των Μουσικών Σχολείων στην ελληνική επικράτεια.

Ως μεγαλύτερα πλεονεκτήματα των Μουσικών Σχολείων αναφέρονται: α. Η προσφορά μουσικής παιδείας (περίπου 1 στους 4). β. Η καλλιτεχνική διαπαιδαγώγηση και η πολιτιστική συνεισφορά στην κοινωνία (περίπου 1 στους 5). γ. Η πολύπλευρη

ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών (περίπου 1 στους 5). δ. Το φιλικό παιδαγωγικό περιβάλλον μάθησης σε συνδυασμό με την έλλειψη παραβατικότητας (περίπου 1 στους 6). ε. Η συνεργασία μεταξύ των μαθητών (περίπου 1 στους 9).

Ως μεγαλύτερα μειονεκτήματα των Μουσικών Σχολείων καταλογίζονται: α. Το διευρυμένο ωράριο μαθημάτων με πολλά γνωστικά αντικείμενα (περίπου 1 στους 3). β. Η μη επαρκής στελέχωση του διδακτικού προσωπικού (έλλειψη μόνιμων καθηγητών μουσικής, αργοπορία πρόσληψης αναπληρωτών-ωρομισθίων) (περίπου 1 στους 5). γ. Οι ευθύνες της Πολιτείας, όπως ελλιπής χρηματοδότηση, κτιριακές υποδομές, μη πιστοποίηση μουσικών γνώσεων (περίπου 1 στους 8). δ. Οι “χαμένες” διδακτικές ώρες μαθημάτων γενικής παιδείας, λόγω απασχόλησης σε πρόβες, εκδηλώσεις κ.ά. (περίπου 1 στους 20).

Ως αιτίες μαθητικής διαρροής στα Μουσικά Λύκεια αναγνωρίζονται: α. Το “βαρύ” εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων με αυξημένο φόρτο εργασίας για τους μαθητές (παραπάνω από 1 στους 2). β. Ο ανταγωνισμός – προετοιμασία για τις πανελλήνιες εξετάσεις και το εκπαιδευτικό σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ-ΤΕΙ (περίπου 1 στους 3). γ. Η νοοτροπία – επιφυλακτικότητα των γονέων σχετικά με τη σωστή προετοιμασία των παιδιών τους στα Μουσικά Σχολεία για το μέλλον τους (περίπου 1 στους 6). δ. Η αλλαγή προσανατολισμού, το ενδιαφέρον των μαθητών, κυρίως για μαθήματα γενικής παιδείας και όχι για μουσικές σπουδές (περίπου 1 στους 8). ε. Η μη διασύνδεση των Μουσικών Σχολείων με ανώτερες μουσικές σπουδές (μοριοδότηση) (περίπου 1 στους 20).

Ως προς τη διατήρηση των Μουσικών Σχολείων, όλοι σχεδόν συμφωνούν και συνηγορούν στην αναγκαιότητα της ύπαρξης και της αναβάθμισής τους, για ποικίλους λόγους: α. Είναι σχολεία γενικής και μουσικής παιδείας, τέχνης και πολιτισμού, που εμπλουτίζουν την καλλιτεχνική-πολιτιστική ζωή της κοινωνίας (περίπου 1 στους 3). β. Προσφέρουν πολύπλευρη καλλιέργεια και μόρφωση - ανθρωπιστική παιδεία (περίπου 1 στους 3). γ. Είναι πρότυπα σχολεία (περίπου 1 στους 8). δ. Διατηρούν τη μουσική παράδοση (περίπου 1 στους 12).

4.1. Συμπεράσματα

Η αδιαμφισβήτητη συμβολή των Μουσικών Σχολείων εστιάζεται στην εκπαίδευση καθώς και στο άνοιγμα στην κοινωνία, στην καλλιτεχνική διαπαιδαγώγηση και στην πολιτιστική συνεισφορά. Κλειδί για την επιτυχία των Μουσικών Σχολείων συνιστά η καλή συνεργασία εκπαιδευτικών και μαθητών. Η βιωσιμότητα των Μουσικών Σχολείων προβάλλεται ως ρεαλιστική ανάγκη. Αρνητικά στοιχεία στη λειτουργία των Μουσικών Σχολείων θεωρούνται εξωγενείς κυρίως παράγοντες (κοινωνικές αντιλήψεις, νοοτροπία). Συνεπώς, τα Μουσικά Σχολεία έχουν τις προϋποθέσεις να είναι πρότυπα σχολεία, εφόσον υπάρχει συνεχής αγώνας για την αναβάθμισή τους και την υποστήριξή τους τόσο από την Πολιτεία όσο και από την κοινωνία.

Στ' Κεφάλαιο

Το όραμα του Στέφανου Βασιλειάδη για τα Μουσικά Σχολεία

Η μουσική συνιστά αναγκαίο μέσο διαμόρφωσης της ανθρώπινης προσωπικότητας ήδη από την αρχαία εποχή, καθώς εμπλουτίζει τα συναισθήματα και συντελεί στη διάπλαση του χαρακτήρα²⁹¹. Ειδικότερα, η μουσική διασυνδέεται με τις περιστάσεις της κοινωνικής ζωής και η εκμάθησή της επιτυγχάνει σημαντικούς παιδαγωγικούς στόχους, όπως: την επικοινωνία με την πολιτισμική κληρονομιά, την ανάπτυξη της πολιτιστικής ύπαρξης, τη συγκρότηση ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, την προώθηση ηθικών αρχών και αξιών, τη δημιουργία θετικής αυτοεικόνας και την εξέλιξη των δεξιοτήτων επικοινωνίας. Συνεπώς, η παιδαγωγική αξία της μουσικής είναι αδιαμφισβήτητη, εφόσον πολλές επιστημονικές έρευνες επισημαίνουν ότι *«η ενασχόληση με τη μουσική συνιστά διαδικασία άκρως εποικοδομητική και ασκεί σημαντική θετική επιρροή στην ολόπλευρη ανάπτυξη με το να βελτιώνει τις διανοητικές, κοινωνικές και κινητικές δεξιότητες των παιδιών»*²⁹².

Όσον αφορά τη μουσική διαπαιδαγώγηση, επικρατούν δύο θεμελιώδεις λόγοι που υπεραμύνονται της αναγκαιότητας της μουσικής παιδείας στο δημόσιο Σχολείο²⁹³. Από τη μια πλευρά αναφέρονται οι εξωγενείς παράγοντες, όπως η σημασία της μουσικής στη διάπλαση της ιδιοπροσωπίας των μαθητών, στη βελτίωση του γνωστικού μηχανισμού, καθώς και στην οργανική διασύνδεσή της με άλλα μαθησιακά αντικείμενα, όπως η γλώσσα, τα μαθηματικά, η φυσική κ.ο.κ. Από την άλλη πλευρά προβάλλονται οι ενδογενείς παράγοντες οι οποίοι προκρίνουν τη μουσική ως άμεσα συνυφασμένη με την καθημερινή ζωή των μαθητών, συντελώντας στην ολόπλευρη πνευματική καλλιέργεια²⁹⁴.

Η μουσική εκπαίδευση δεν προσανατολίζεται στην ειδίκευση και κατάρτιση επαγγελματιών, αλλά ευρύτερα στην αισθητική καλλιέργεια όλων των ανθρώπων. Άλλωστε *«η προσπάθεια που πρέπει να καταβληθεί για την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα έχει πολλές αισθητικές, ανθρωπολογικές και*

291 Σ. Μαρκιανός, «Προβλήματα της αισθητικής αγωγής και καλλιτεχνικής παιδείας στη γενική εκπαίδευση», στα: *Εκπαιδευτικά*, τχ. 5 (1986), σ. 111

292 Π. Παπανούτσος, *Αισθητική*, Αθήνα 1976, σ. 330

293 Α. Παπαζαρής, *Η μουσική στην Εκπαιδευτική διαδικασία*, Κατερίνη 1991, σ. 13

294 Δ. Αθανασιάδης, *Ιστορία της Μουσικής, Αρχαίοι και Ανατολικοί Μουσικοί Πολιτισμοί*, Θεσσαλονίκη 1984, τ. 1, σ. 104

κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις»²⁹⁵. Δηλαδή, η μουσική αγωγή συνιστά τμήμα της αισθητικής παιδείας και επομένως είναι κατάλληλη για κάθε μαθητή και αναγκαία για την εξέλιξή του²⁹⁶.

Το όραμα του Στέφανου Βασιλειάδη για το Μουσικό Σχολείο, του πρωτεργάτη της ίδρυσής του, ήταν να συσταθεί ως σχολείο «γενικής αισθητικής παιδείας». Το φανταζόταν με τη μορφή ενός πολύ μεγάλου χώρου, μιας «γυμνασιούπολης τεχνών», στο πλαίσιο της οποίας θα συνυπάρχουν τα μαθήματα κορμού (γλώσσας, μαθηματικών, φυσικής) μαζί με την ιστορία της τέχνης (όχι τόσο ως μάθημα ιστορίας των εικαστικών τεχνών, αλλά ως επικοινωνία των μαθητών με την παγκόσμια πνευματική πολιτιστική κληρονομιά) και με τα εξειδικευμένα μαθήματα μουσικής. Η επιθυμία του ήταν δίπλα στο Μουσικό Γυμνάσιο να υπάρχει ένα άλλο σχολείο με εξειδίκευση στα εικαστικά ή στο θέατρο με παράλληλη διδασκαλία των γενικών μαθημάτων. Θεωρούσε ότι το Μουσικό Γυμνάσιο ήταν ένα επιμέρους Καλλιτεχνικό σχολείο. Η επιδίωξη του σχολείου είναι η πολύπλευρη μόρφωση των μαθητών. Για όποιο παιδί διαθέτει ένα ταλέντο, καλή και χρήσιμη είναι η προσφορά παιδείας, ώστε να γίνει ολοκληρωμένος άνθρωπος και καλλιτέχνης. Επίσης η κατεύθυνση του σχολείου δεν μπορεί να είναι η απομνημόνευση, αλλά η καλλιέργεια δημιουργικότητας, φαντασίας, κριτικής ικανότητας, συστηματικής δουλειάς και σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, διαμέσου των βιωμάτων. Μάλιστα το όραμα του Στ. Βασιλειάδη διαφοροποιείται από την πρόταση του Μιχάλη Αδάμη για έναν ιδεατό τύπο σχολείου, το «γυμνάσιο-ορχήστρα», που συνιστά μια ολοκληρωμένη αντίληψη δημιουργίας μουσικού γυμνασίου το οποίο χρησιμοποιεί ως όχημα/μέσο για να φτάσει στον σκοπό του τη συμφωνική ορχήστρα. Ο αντίλογος του Βασιλειάδη είναι η δημιουργία σχολείου με προσανατολισμό στην ελληνική μουσική, με τη φιλοδοξία να αποτελέσει την ψυχή της μουσικής ζωής σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Κυρίως όμως στο μουσικό γυμνάσιο πρέπει να δεσπόζει η πολύτεχνη έκφραση, η αισθητική χαρά που βιώνουν τα παιδιά μέσω του μουσικού οργάνου, της κίνησης, της θεατρικής ερμηνείας,

295 A. J. Neubecker, *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα* (μτφ. Μιρέλλα - Σιμότα - Φιδετζή), Αθήνα 1986, σ. 141

296 Σ. Χρυσοστόμου, *Η μουσική στην εκπαίδευση*, Αθήνα 2013, σ. 85-87, στο εξής βλ. Σ. Χρυσοστόμου, *Η μουσική στην εκπαίδευση*

της σκηνικής παρουσίας, του αυτοσχεδιασμού, σαν ένα μουσικό θέατρο, με τη συμμετοχή όλων των αισθήσεων²⁹⁷.

Οι παιδαγωγικές θέσεις του Στ. Βασιλειάδη για το σύγχρονο σχολείο συνοψίζονται σε καινοτόμα στοιχεία που προηγούνται της εποχής του. Το σύγχρονο σχολείο, ανταποκρινόμενο στα κοινωνικά δεδομένα της εποχής, πέραν του γνωσιολογικού στόχου, θεωρεί ότι είναι ανάγκη να προσανατολισθεί σε νέες κατευθύνσεις, όπως η καλλιέργεια της κρίσης και της φαντασίας του νέου, η μεθοδική εργασία στην έρευνα. Οι αρχές, τα θεμέλια της σύγχρονης ελληνικής εκπαίδευσης είναι: 1. η καλλιέργεια της δημιουργικότητας, 2. η υποστήριξη της προσωπικότητας του νέου ανθρώπου, 3. η ευαισθητοποίηση του ατόμου στα θέματα του σύγχρονου κόσμου (προστασία περιβάλλοντος), 4. οι αξίες της ελευθερίας των λαών, της ελευθερίας συνειδήσεως, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας των ανθρώπων, 5. η καλλιέργεια του φρονήματος της ελληνικότητας, της ελληνικής ιδιαιτερότητας και ταυτότητας, η ευαισθητοποίηση στις αξίες και τα προβλήματα του ελληνισμού, 6. η καλλιέργεια στα θέματα της αισθητικής, 7. το κλίμα του ενθουσιαστικού στοιχείου, η ατμόσφαιρα της χαράς, 8. η γενική μόρφωση και καλλιέργεια, η πολυεπιστημονική κατάρτιση, η δια βίου μάθηση, 9. η προσαρμογή στις δυνατότητες της σύγχρονης τεχνολογίας. Ως προϋποθέσεις προτείνονται οι κατάλληλες υλικοτεχνικές υποδομές, η επιβράβευση των “άξιων δασκάλων” και η προσφορά κινήτρων για τη διαρκή βελτίωσή τους. Ευρύτερα, για την πραγματοποίηση των ανωτέρω είναι ανάγκη η ιεράρχηση των αξιών της κοινωνίας με βάση τον πνευματικό πολιτισμό, την παιδεία, την τέχνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα²⁹⁸. “Αυτοεξομολογούμενος” εκκινεί από την προσωπική του περιπέτεια για να διατυπώσει τη θεώρησή του σχετικά με τον ρόλο της εκπαίδευσης. Θεωρεί ότι όλα τα παιδιά είναι παιδιά με ειδικές ανάγκες, δηλαδή καθένα έχει την ιδιαιτερότητά του, κάθε παιδί κρύβει μέσα του μια ιδιοφυΐα, που με την κατάλληλη βοήθεια μπορεί να εξελιχθεί σε μεγαλοφυΐα. Το θέμα επομένως για

297 Α. Σκανδάλη, «Μουσικό Γυμνάσιο: όραμα και προβληματισμοί», στο: *Μουσικοτροπίες*, Νοέμβριος 1989, σ. 29-36

298 Έ. Βασιλειάδη (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη*, σ. 26-27, Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 68, σ. 27

τον δάσκαλο δεν είναι πώς θα καταφέρει να πειθαρχήσει τον μαθητή, αλλά να απελευθερώσει τις ιδιαίτερες δυνάμεις-ταλέντα που έχει μέσα του²⁹⁹.

Κατάλληλη για την παιδεία στα ίδια τα Μουσικά Σχολεία προκρίνεται η μουσικοκινητική αγωγή (παιδαγωγικό σύστημα του Orff, το οποίο είχε ξεκινήσει από ενήλικες σε μια σχολή χορού), σύμφωνα και με τις θέσεις του πρωτεργάτη Στέφανου Βασιλειάδη. «Είναι μία προσέγγιση της μουσικής με βιωματικό χαρακτήρα με τρία βασικά χαρακτηριστικά: κίνηση, λόγος και μουσική, ένα κομμάτι που περνάει στα παιδιά μέσα από το ίδιο τους το σώμα, δηλαδή να χρησιμοποιούν την κίνηση και τον λόγο και τη μουσική και όχι μόνο το όργανο το συγκεκριμένο. Είχε πολύ ενδιαφέρον να βλέπεις πιανίστες να ασχολούνται με διάφορα οργανάκια, να μπουν σε μία διαδικασία δημιουργικής έκφρασης μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια, είτε αυτό ήταν ελεύθερος αυτοσχεδιασμός, όπου έπρεπε να σεβαστείς την ομάδα, έπρεπε να σεβαστείς τον ήχο του άλλου, έπρεπε να συνομιλήσεις με το όργανο του άλλου, είτε να είναι μια δημιουργική αντιμετώπιση κάποιων θεμάτων που μπαίνανε και από τα ίδια τα παιδιά πολλές φορές. Για μένα τα δύο καλά στον χώρο της παιδαγωγικής της μουσικής είναι τα στηρίγματα που έχει κάνει η μουσική από τον χώρο της σύγχρονης μουσικής, δηλαδή μιλάμε για τη μουσική του 20ού αι. και μετά και από τον χώρο της εθνομουσικολογίας. Ωστε μπορεί να δημιουργεί όχι μόνο στα στενά όρια μιας συγκεκριμένης περιόδου, π.χ. κλασσικής, προκλασσικής άρα με συγκεκριμένες κλίμακες, αλλά να χρησιμοποιεί τον ήχο με πιο δημιουργικό τρόπο. Και από την άλλη έρχεται η εθνομουσικολογία και μας λέει ότι δεν υπάρχει ανώτερη και κατώτερη μουσική, δεν το βάζει αξιολογικά αλλά το βάζει σε μια βάση περιγραφική, ότι δηλαδή η Δυτική μουσική έχει κάνει αυτό, η άλλη έχει κάνει εκείνο, για παράδειγμα η οθωμανική μουσική έχει μία μελωδία τόσο πολύ εξελιγμένη που το βλέπεις με τελείως διαφορετικό τρόπο. Άρα αυτά τα δύο στηρίγματα στον χώρο της σύγχρονης μουσικής παιδαγωγικής έχουν παίξει πολύ σημαντικό ρόλο και έχουν βοηθήσει πάρα πολύ να γίνουν πιο δημιουργικές οι βιωματικές προσεγγίσεις που γίνονταν παλιότερα»³⁰⁰.

299 Στ. Βασιλειάδης, «Αφιέρωμα», τχ. 68, σ. 21

300 Ν. Τσαφταρίδης, *ό.π.*, σ. σ. 9, επίσης βλ. Ν. Τσαφταρίδης, *Μουσική, Κίνηση, Λόγος*, Αθήνα 1997

1.1. Η «επίσημη» μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν την πεποίθηση ότι η μουσική συμβάλλει στην πνευματική καλλιέργεια και την ηθική διαπαιδαγώγηση, γεγονός που καθόρισε στη συνέχεια τα θεμέλια της ευρωπαϊκής παιδείας. Από τον 18^ο αιώνα οργανώνεται η μόρφωση γύρω από τη μουσική και σημειώνεται ενδιαφέρον για τις διδακτικές πρακτικές. Στις αρχές του 20ού αιώνα στη Μεγάλη Βρετανία καθιερώνεται η μουσική ως απαραίτητο στοιχείο της σχολικής εκπαίδευσης. Μάλιστα ο 20ός αιώνας χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη της μουσικοπαιδαγωγικής επιστήμης³⁰¹. Παρά ταύτα, ο τεχνολογικός πολιτισμός φαίνεται να κυριαρχεί στη σύγχρονη εποχή και η μουσική να παραθεωρείται στο σχολικό εκπαιδευτικό σύστημα³⁰².

Η διδασκαλία της φωνητικής μουσικής (ωδικής) στα ελληνικά σχολεία, αν και συμπεριλαμβάνεται στο «αναλυτικό πρόγραμμα» του 1834, με διάταγμα του 1866 υποβιβάζεται σε προαιρετική δραστηριότητα, μετά τη λήξη του κανονικού ωραρίου των μαθημάτων. Εν τω μεταξύ, όταν το 1836 και το 1837, ιδρύθηκαν αντίστοιχα το Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Σχολείο των Τεχνών, «κατόπιν πρωτοβουλίας της ξενόφερτης βασιλικής αρχής», η μουσική απουσίαζε, ως ξεχωριστή διδακτική ενότητα, από την κρατική εκπαίδευση³⁰³.

Καθ' όλην τον 19^ο αιώνα, ο ελληνικός μουσικός κόσμος χωρίστηκε σε οπαδούς της «ανατολικής»³⁰⁴ και της «δυτικής» μουσικής. Στους φίλους της «ευρωπαϊκής» μουσικής παράδοσης διακριτή ήταν η διαμάχη ανάμεσα στους «ιταλόφιλους» και τους «γερμανόφιλους»³⁰⁵. Και στο «στρατόπεδο» της εκκλησιαστικής μουσικής, όμως, έντονη ήταν διένεξη μεταξύ των υποστηρικτών της μονοφωνίας και αυτών της πολυφωνίας

Το 1871 ιδρύεται το «Ωδείο Αθηνών», το ιστορικό ίδρυμα μουσικής παιδείας της χώρας, από τον Μουσικό και Δραματικό Σύλλογο Αθηνών, ανοίγοντας το κεφάλαιο της μουσικής εξωσχολικής παιδείας στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την ιδρυτική πράξη, ως βασικοί στόχοι του Συλλόγου καταγράφονται «η διδασκαλία της μουσικής και

301 Ν. Μαλλιάρης, «Μουσική Εκπαίδευση», στο: *Μουσική*, Αθήνα 2007, σ. 25-32

302 Μ. Κοκκίδου, *Διδακτική της Μουσικής: Νέες Προκλήσεις, Νέοι Ορίζοντες*, Αθήνα 2015, σ. 20

303 Ολ. Φράγκου - Ψυχοπαίδη, *ό. π.*, σ. 32

304 Σε αυτήν την κατηγορία, εκτός των «εραστών της ασιάτιδος μούσης» θα μπορούσαμε να συνηγορήσουμε τους λάτρεις του δημοτικού τραγουδιού, όπως και ορισμένους από τους θιασώτες της εκκλησιαστικής μουσικής.

305 Πρόκειται, στην ουσία, για την αέναη αντίθεση μεταξύ «ελαφράς» και «σοβαρής» μουσικής.

δραματικής τέχνης και η ανάπτυξη της μουσικής σε διεθνές επίπεδο»³⁰⁶. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο πρώτο πρόγραμμα διδασκαλίας μαθημάτων του Ωδείου δεν περιλαμβάνεται η «σχολή του πιάνου», ενώ τα μόνα όργανα μουσικής που διδάσκονται είναι το βιολί και φλάουτο³⁰⁷.

Το 1891, ο διορισμός του «γερμανικής πολιτιστικής ανατροφής» Γεωργίου Νάζου (1862-1934) στη θέση του διευθυντή του ιδρύματος σηματοδότησε την έναρξη μιας διαδικασίας «εξευρωπαϊσμού» της μουσικής εκπαίδευσης στη χώρα³⁰⁸. Το καινούριο εμπλουτισμένο πρόγραμμα που εισήγαγε ο Νάζος περιλάμβανε τάξεις Μονωδίας, Χορωδίας, Πιάνου, Εγχόρδων της ορχήστρας, Ξύλινων και Χάλκινων Πνευστών και Ανώτερων Θεωρητικών. Στο ενεργητικό του Έλληνα μουσικού καταγράφεται μια σημαντική κίνηση «υπέρ της ελληνικής μουσικής» με την ίδρυση (για πρώτη φορά στην Ελλάδα) της Σχολής Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής, κατόπιν συνεννοήσεως με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Επικεφαλής της σχολής, η οποία ξεκίνησε να λειτουργεί εντός του ωδείου το 1904, τοποθετήθηκε ο Κωνσταντίνος Ψάχος (1869-1949).³⁰⁹

Δεσπόζουσα μορφή στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης ήταν ο Μανώλης Καλομοίρης (1883-1962)³¹⁰, ιδρυτής του Ελληνικού Ωδείου (1919) και του Εθνικού Ωδείου (1926) και πρωτοπόρος του «αιτήματος» δημιουργίας μιας «εθνικής σχολής» μουσικής, κατά τα πρότυπα αυτών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης³¹¹. Ο

306 «Διοργανισμός τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσικοῦ καὶ Δραματικοῦ Συλλόγου», Παράρτημα στον τόμο Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος, Ἐκθεσις τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ Πεπραγμένων (Ἰούλιος 1871-Ἰούνιος 1875), Ἀθήνα 1975, σ. 14-21

307 Σ. Κουρμπανά, «Ἡ δραματικὴ σχολὴ τοῦ Ωδείου Ἀθηνῶν κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα», στα: *Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου ΕΚΠΑ «Πηγὲς τῆς ἔρευνας στὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ θεατρολογία»*, Ἀθήνα 2017, σ. 1-3

308 Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος καὶ τὸ Ωδεῖον Ἀθηνῶν*, Ἀθήνα 1938

309 Κ. Ψάχος, *Ἡ Παρασημαντικὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς*, Ἀθήνα 1978, Κ. Ψάχος, «Σκέψεις τινες ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς καθ' ἡμᾶς Βυζαντινῆς Εκκλησιαστικῆς Μουσικῆς», στο: *Φόρμιζ*, τχ. 15-16 (1908), Κ. Ψάχος, *Τὸ οκτάηχον σύστημα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ δημῶδους καὶ τῆς ἀρμονικῆς*, Νεάπολις Κρήτης 1980

310 N.-M. Jaklitsch, «Μανώλης Καλομοίρης, Νίκος Σκαλκώτας, Χαρίλαος Περπέσσας-Ἕλληνες μουσουργοὶ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα μετὰ τῆς ἐλληνικῆς παράδοσης καὶ τοῦ 'δυτικοῦ' μοντερνισμοῦ», στα: *Πρακτικὰ τοῦ Α' Εὐρωπαϊκοῦ Συνεδρίου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν «Ὁ Ἕλληνικὸς Κόσμος ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση 1453-1981»*, Βερολίνο 1999, τ. 2, σ. 297-309, Ν. Μαλιάρας, *Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι στὴ Μουσικὴ τοῦ Μανώλη Καλομοίρη. Μία ιστορικὴ καὶ ἀναλυτικὴ προσέγγιση*, Ἀθήνα 2001, Ν. Μαλιάρας, «Συγχρονικὸς Πίνακας τοῦ Μανώλη Καλομοίρη καὶ τῆς ἐποχῆς του», στο: *Αφιέρωμα Μανώλης Καλομοίρης, Μέγαρο Μουσικῆς Ἀθηνῶν 2002-2003*, σ. 6-25, Γ. Μπελώνης, «Ὁ Μανώλης Καλομοίρης καὶ ἡ σκοτεινὴ πλευρὰ τῆς περιόδου τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς καὶ τοῦ Εμφυλίου», στο: *Πολυφωνία*, τχ. 4 (2004), σ. 7-21

311 Ολ. Φράγκου - Ψυχοπαίδη, *ό. π.*, σ. 37

Καλομοίρης δίδαξε ανώτερα Θεωρητικά, Ιστορία και Μορφολογία της μουσικής, ενώ μέσω της αρθρογραφίας του συνέβαλε στην ευρύτερη μουσική διαπαιδαγώγηση του κοινού³¹². Με πρωταγωνιστή τον Καλομοίρη αυξήθηκε ο αριθμός των ιδιωτικών μουσικών εκπαιδευτηρίων (ωδείων). Σημειωτέον ότι οι ιδιωτικές αυτές σχολές βρίσκονταν σε κατάσταση διαρκούς αντιπαράθεσης, απολύτως ασύμβατης με την ιδέα του «εθνικού» στη μουσική.

Όσον αφορά στη «σχολική μουσική» στην Ελλάδα, μπορούμε να κάνουμε λόγο για δυο σημαντικές περιόδους. Η πρώτη αρχίζει περίπου το 1880 με την έκδοση της συλλογής σχολικών τραγουδιών του Julius Enigg³¹³ και ολοκληρώνεται το 1920, όταν και νομοθετείται η εισαγωγή του μαθήματος της μουσικής στη μέση εκπαίδευση. Χαρακτηριστικό της πρώτης αυτής περιόδου είναι η πρακτική (χωρίς νότες) διδασκαλία των τραγουδιών, ενώ εξέχουσες φυσιογνωμίες της θα μπορούσαν να θεωρηθούν ο Ιωάννης Σακελλαρίδης (1853-1938)³¹⁴, ο Θεμιστοκλής Πολυκράτης (1863-1926)³¹⁵, κ.ά.

Κάπου ανάμεσα στη δεκαετία 1920-1930 τοποθετείται η δεύτερη περίοδος της οποίας σημαντικός παράγοντας υπήρξε ο διακεκριμένος μουσικός και παιδαγωγός Αθανάσιος Αργυρόπουλος (1884-1939). Ο Αργυρόπουλος, ως καθηγητής των προτύπων διδασκαλείων Μαρασλείου και Αρσακείου «τροφοδότησε τη μαθητιώσα νεολαία με πολλά τραγούδια και θεμελίωσε τη μουσική αγωγή της»³¹⁶. Άλλες σημαίνουσες προσωπικότητες της εποχής ήταν ο Γεώργιος Λαμπελέτ (1875-1945)³¹⁷, ο Νικόλαος Λάβδας (1879-1940), ο Γεώργιος Χωραφάς, ο Ξενοφών Αστεριάδης, ο Ιωάννης Μαργαζιώτης (1896-1983)³¹⁸ κ.ά. Το 1930 αρχίζουν και επίσημα οι διορισμοί καθηγητών μουσικής στα Γυμνάσια της χώρας. Στην περίοδο μεταξύ 1940-1948

312 Αικ. Ρωμανού, *Έντεχνη Ελληνική Μουσική στους νεότερους χρόνους*, Αθήνα 2006, σ.76

313 Γερμανός μουσικοδιδάσκαλος του 19ου αιώνα με αξιοσημείωτη πνευματική προσφορά στην ελληνική μουσική. Βρέθηκε στην Ελλάδα, ακολουθώντας τον βασιλιά Όθωνα, το 1833. Μετά την αναχώρηση των Βαυαρών, εκείνος παρέμεινε καταφεύγοντας στην Ύδρα (όπου και παντρεύτηκε) και στη Σύρο. Το 1880 εξέδωσε τη Συλλογή *Άσματα Παιδαγωγικά*. (βλ. M. Erol, *Greek Orthodox Music in Ottoman Istanbul: Nation and Community in the Era of reform*, Bloomington 2015, σ. 217)

314 Δήμος Δίου-Ολύμπου, *Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας – Αφιερώματος «Η ζωή και το έργο του Ιωάννη Θεοφάνους Σακελλαρίδη και η μουσική κίνηση στο Λιτόχωρο, από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα»*, Κατερίνη 2016

315 Γ. Φιλόπουλος, *Εισαγωγή στην ελληνική πολυφωνική εκκλησιαστική μουσική*, Αθήνα 1990, σ. 133-136

316 Ι. Μαργαζιώτης - Ν. Τσιγκούλης - Α. Βουτσινάς, *ό. π.*, σ. 45.

317 Γ. Λαμπελέτ, *Ο εθνικισμός εις την τέχνη και η ελληνική δημόδης μουσική*, Αθήνα 1986, Γ. Λαμπελέτ, «Η Εθνική Μουσική», στα: *Παναθήναια*, τχ. 2, 15.11.1901 και 30.11.1901

318 Ι. Μαργαζιώτης, *Θεωρητικό Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Αθήνα 1958

καθιερώνεται η συστηματική διδασκαλία της θεωρίας της μουσικής και το μάθημα του Solfège.

Δεν είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς την επίδραση της γερμανικής σκέψης στα μουσικά τεκταινόμενα της Ελλάδας, ακόμα και σε εποχές κατά τις οποίες πλήθος επτανησίων επαγγελματιών μουσικών συνέρρεε στο νεότευκτο κράτος. Από την εποχή του Όθωνα μέχρι τη μαύρη περίοδο του Β' παγκοσμίου πολέμου, αλλά και τα επόμενα χρόνια, η μουσική εκπαίδευση στη χώρα ακολούθησε το πρότυπο της δυτικο-ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής παράδοσης επιδεικνύοντας μια αξιοσημείωτη εμμονή στις «αισθητικές» αξίες και τις φιλοσοφικές αντιλήψεις που ο γερμανικός 19^{ος} αιώνας κληροδότησε στη μουσική και μουσικολογική σκέψη³¹⁹.

Η επίσημη, με τη θεσμική έννοια του όρου, μουσική εκπαίδευση στη χώρα μας παρέχεται κατ' αποκλειστικότητα: (1) σε ωδεία και μουσικές σχολές, (2) στα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης, (3) στα Μουσικά Σχολεία και (4) στα τμήματα μουσικών σπουδών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μαζί με όλα τα παραπάνω θα πρέπει να συνυπολογίσουμε τα διάφορα τμήματα μουσικής τεχνολογίας, ηχοληψίας και οργανοκατασκευής που λειτουργούν σε ορισμένα τεχνολογικά ιδρύματα της επαρχίας, καθώς και το Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του πρώην Τ.Ε.Ι. Ηπείρου με έδρα την Άρτα³²⁰. Όπως είναι φυσικό, οι περιπτώσεις των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων στους οποίους διδάσκεται σε ολιγομελείς ομάδες κάποιο παραδοσιακό μουσικό όργανο, καθώς και των ατομικών - κατ' οίκον - μαθημάτων, δεν δύνανται να συμπεριληφθούν στους επίσημους εκπαιδευτικούς φορείς, εφόσον στερούνται της απαιτούμενης κρατικής αναγνώρισης.

Η Ελλάδα δεν διαθέτει ακόμη ανώτατες μουσικές επαγγελματικές σχολές. Η συγκεκριμένη «έλλειψη» έχει καταστήσει μονοπωλιακή την ωδειακή εκπαίδευση στον

319 Ο καλλιτέχνης από το 1800 και μετά ανέρχεται σε εξέχουσα κοινωνικά προσωπικότητα, σε αντίθεση με τον υπηρετικό ρόλο του παρελθόντος, που επιδεικνύει μια ρωμαλέα, συναρπαστική persona. Κεντρικό πρόσωπο της εποχής, ο Beethoven, δια του οποίου θεμελιώνεται η έννοια του μουσικού έργου και αλλάζει άρδην ο τρόπος με τον οποίο οι μουσικοί αντιλαμβάνονταν μέχρι τότε τη σύνθεση, την εκτέλεση και την πρόσληψη της τέχνης τους.

320 Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ιδρύθηκε με τον Ν. 4559/2018 (*Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, στο εξής ΕτΚ, τχ. Α', αρ. φ. 142, 3.8.2018). Σε αυτό εντάχθηκαν από 1.10.2018 το προσωπικό και οι φοιτητές του τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του πρώην ΤΕΙ Ηπείρου, το οποίο είχε ιδρυθεί με το ΠΔ 200/6.9.1999.

τομέα της επαγγελματικής μουσικής κατάρτισης. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι η επαγγελματική μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά κύριο λόγο είναι ιδιωτική.

Στην Αισθητική εννοιολόγηση της μουσικής, δεν αναγνωρίζεται η επίδραση και η σημασία του κοινωνικού περιβάλλοντος επάνω στη μουσική, καθώς «η γνώση του συγκείμενου δεν είναι μία απαραίτητη προϋπόθεση για κατανόηση της μουσικής, ή οποιασδήποτε τέχνης»³²¹. Η μουσική αφορά μόνο τις «σοβαρές» και «επικές» δημιουργίες των συνθετών της Δύσης, κυρίως του 18ου και 19ου αιώνα, ανεξάρτητα από το ιδεολογικό-κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο της μουσικής σύνθεσης.

Τα αναγνωρισμένα από το κράτος ωδεία, καθώς και οι μουσικές σχολές³²² είναι ιδιωτικές ή δημοτικές επιχειρήσεις - με μοναδική εξαίρεση το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης - που υπάγονται διοικητικά στο Υπουργείο Πολιτισμού. Η λειτουργία των ωδείων κανονίζεται κυρίως από δύο «βασιλικά διατάγματα»³²³. Δεδομένου ότι τα ανωτέρω ιδρύματα δεν υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας, έχουν εξουσιοδοτηθεί ώστε να χορηγούν τίτλους σπουδών (πτυχία και διπλώματα Ανώτερων Θεωρητικών, μουσικών οργάνων και Μονωδίας), οι οποίοι δεν είναι ισότιμοι με τους τίτλους σπουδών καμίας εκπαιδευτικής βαθμίδας, ενώ για τα «μη αναγνωρισμένα όργανα»³²⁴ χορηγούν απλές βεβαιώσεις σπουδών. Μάλιστα, κανένας τίτλος σπουδών δεν διασυνδέεται με την υποχρεωτική ολοκλήρωση της φοίτησης στο Λύκειο.

Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα νομοθετήματα, η σπουδή ενός μουσικού οργάνου «μοιράζεται» σε τέσσερα επίπεδα/ τάξεις: (1) Προκαταρκτική – δύο έτη (2) Κατωτέρα – τρία έτη, (3) Μέση – τρία έτη, (4) Ανωτέρα – τρία και άνω έτη³²⁵. Για τον έλεγχο και την επικύρωση της προόδου των φοιτούντων σε αυτά, τα ωδεία και οι μουσικές σχολές διενεργούν μια σειρά από εξετάσεις (ετήσιες, συμπληρωματικές, κατατακτήριες,

321 Ι. Μαργαζιώτης - Ν. Τσιγκούλης - Α. Βουτσινάς, *Μουσική: Α' Γυμνασίου*, Αθήνα 1981, σ. 42

322 Να σημειωθεί ότι τα ωδεία και οι μουσικές σχολές είναι απολύτως ισότιμα. Οι μόνες τους διαφορές είναι: (1) Μουσική σχολή μπορεί να υπάρξει ακόμη και για τη διδασκαλία ενός και μόνο οργάνου, (2) τα απαιτούμενα τυπικά προσόντα του καλλιτεχνικού διευθυντή για ένα ωδείο είναι περισσότερα από αυτά για μια μουσική σχολή.

323 Πρόκειται για το Β. Δ. του 1957 (*ΕτΚ,τχ. Α', αρ. φ. 229, 11.11.1957*) *Περί κυρώσεως του εσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσσαλονίκης* και το Β. Δ. του 1966 (*ΕτΚ,τχ. Α', αρ. φ. 7, 15.1.1966*) *Περί ιδρύσεως ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων*.

324 Τέτοια είναι όργανα όπως το μουζούκι, η ηλεκτρική κιθάρα, το ηλεκτρικό αρμόνιο, αλλά και το ακορντεόν ή το σαξόφωνο, των οποίων η ολοκλήρωση της σπουδής δεν επικυρώνεται από το κράτος. Η κιθάρα, για παράδειγμα, «αναγνωρίστηκε» μόλις το 1987.

325 Τα χρόνια φοίτησης αφορούν στον ελάχιστο χρόνο παραμονής σε κάθε τάξη. Ως μέγιστος καθορίζεται ο διπλάσιος. Μπορεί όμως να δοθεί επιπλέον παράταση ίση με το μισό του ελάχιστου χρόνου σπουδών.

προαγωγικές, απολυτήριες, προκριματικές) ενώπιον επιτροπής, της οποίας ο αριθμός των μελών ποικίλλει ανάλογα με την περίπτωση (δεδομένη θεωρείται η παρουσία του καλλιτεχνικού διευθυντή). Η φοίτηση στο ωδείο προϋποθέτει εκ μέρους του σπουδαστή την παρακολούθηση σειράς από υποχρεωτικά μαθήματα: (1) Θεωρία – τρεις τάξεις, (2) Αρμονία – τρεις τάξεις, (3) Σολφέζ – πέντε τάξεις, (4) Ιστορία της Μουσικής – δύο τάξεις, (5) Μορφολογία – μία τάξη, (6) Μουσική Δωματίου – δύο έτη, (7) Διδασκαλία (από μαθητή της Β΄ Ανωτέρας σε μαθητή Προκαταρκτικής). Για να προσέλθει μαθητής σε απολυτήριες εξετάσεις πρέπει να έχει ολοκληρώσει τα υποχρεωτικά του μαθήματα, τουλάχιστον πέντε μήνες πριν από αυτές. Από τα προαναφερθέντα μαθήματα μόνον αυτό της Μουσικής Δωματίου φέρει χαρακτηριστικά συνεργασίας σε ομάδες. Υπάρχει η διάχυτη αντίληψη πως η «κλασική μουσική» υπερέχει των άλλων σε αισθητική αξία, διαθέτοντας ιδιότητες όπως η καθολικότητα, η πολυπλοκότητα, η πρωτοτυπία και η αυτονομία.

Όσον αφορά στη μουσική στο «Γενικό Σχολείο», σύμφωνα με το κείμενο του *Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών* (ΔΕΠΠΣ) οι γενικοί στόχοι του μαθήματος της Μουσικής στο Σχολείο αναλύονται βάσει της ομαδοποίησης των τάξεων σε τέσσερις βαθμίδες, ώστε να επιτευχθεί η ενιαιοποίηση από την προσχολική ηλικία μέχρι και την Α΄ Λυκείου. Στη 1^η Βαθμίδα εντάσσονται η προσχολική εκπαίδευση και οι δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, στη 2^η οι τάξεις Γ΄, Δ΄, Ε΄ του Δημοτικού, στη 3^η οι τάξεις από τη ΣΤ΄ του Δημοτικού μέχρι τη Β΄ του Γυμνασίου και στη 4^η η Γ΄ Γυμνασίου και η Α΄ Λυκείου.

Σε θεωρητικό επίπεδο, πυρήνα του προγράμματος σπουδών αποτελούν οι δεξιότητες που πρόκειται να καλλιεργήσουν οι μαθητές μέσα από μουσικές πράξεις που στηρίζονται στην ακρόαση, την εκτέλεση και τη σύνθεση. Η ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων³²⁶ διασυνδέεται άμεσα με τις γνώσεις μουσικής και συντείνει στη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών «προετοιμάζοντας τον αυριανό πολίτη, ώστε να διαχειρίζεται και να επηρεάζει έμμεσα ή άμεσα το περιβάλλον και την κοινωνία στην οποία ζει»³²⁷.

326 Συγκεκριμένα αναφέρονται: δεξιότητες ακρόασης, φωνητικές δεξιότητες, δεξιότητες εκτέλεσης οργάνων και δεξιότητες αυτοσχεδιασμού.

327 Βάσει του κειμένου του Δ.Ε.Π.Π.Σ.

Με λίγα λόγια, κύριος στόχος της Μουσικής Αγωγής, στις μέρες μας, είναι η γενικότερη καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της προσωπικότητας των μαθητών, μέσω της ενεργητικής ακρόασης και των δραστηριοτήτων μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης³²⁸. Ο μαθητής καλείται -δια του πειραματισμού, της δημιουργικής ενασχόλησης και της καλλιέργειας δεξιοτήτων- να εκτιμήσει και να αγαπήσει τη μουσική, να κοινωνικοποιηθεί μέσα από τη συνεργασία και τη συναναστροφή του με άλλα άτομα, να ευαισθητοποιηθεί γνωρίζοντας τις τέχνες, την πολιτισμική του κληρονομιά, καθώς και ξένες μουσικές παραδόσεις.

Η ελληνική πραγματικότητα, ωστόσο, είναι αρκετά διαφορετική. Ο Έλληνας εκπαιδευτικός, από τις πρώτες εβδομάδες παρουσίας του στις σχολικές τάξεις, αντιλαμβάνεται πως το έργο του περιορίζεται αρκετά εξαιτίας σημαντικών ελλείψεων στην υλικοτεχνική υποδομή, διαφόρων οργανωτικών «παραλείψεων» εκ μέρους των αρμοδίων φορέων και ενός πλήθους κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων που ποικίλλουν από περιοχή σε περιοχή.

Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε την αναβαθμισμένη θέση της Μουσικής Αγωγής στο σύγχρονο ελληνικό Σχολείο, ειδικότερα αν σκεφτούμε ότι λίγα χρόνια πριν³²⁹, το μάθημα της Μουσικής περιοριζόταν σε ορισμένα πληροφοριακά στοιχεία για τους μεγάλους συνθέτες και την ευρωπαϊκή σημειογραφία. Εντούτοις, δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε τη συνθήκη πως, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνεται σαφής αναφορά στις «μουσικές του κόσμου» ή τους λαϊκούς μουσικούς πολιτισμούς, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών -ενδεχομένως και από ένστικτο- επιμένει στη διδασκαλία της «κλασσικής μουσικής».

Ως προς τα τμήματα μουσικών σπουδών σημειώθηκε καθυστέρηση στον χρόνο ίδρυσης και λειτουργίας τους. Το πρώτο Τμήμα Μουσικών Σπουδών ιδρύθηκε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1984, σηματοδοτώντας, παράλληλα, τη «δια νόμου» ανάθεση της διδασκαλίας του μαθήματος της Μουσικής σε απόφοιτους του συγκεκριμένου τμήματος, μέσω της επετηρίδας³³⁰. Ακολούθησε η ίδρυση του Τμήματος

328 Ρ. Μουστάρδα - Κ. Πενέκελης, «Το αγαθό της μουσικής στην εκπαίδευση και το μάθημα της Μουσικής, Αγωγής στο ελληνικό Δημοτικό Σχολείο», στο: *Επιστημονικό Βήμα*, τχ. 14 (2010), σ. 90

329 Συγκεκριμένα, πριν το 2001, όταν και εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το Δ.Ε.Π.Π.Σ.

330 Ο Ν. 1566/1985 (*ΕτΚ*, τχ. Α', αρ. φ. 167, 30.9.1985) με το άρθρο 14, παράγραφος 1, καθορίζει τους κλάδους ΑΤ2 του Εκπαιδευτικού Προσωπικού Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στην παράγραφο 8

Μεταπτυχιακών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α. το 1987 (πρωτολειτούργησε το 1991), ενώ το 1992 ξεκίνησε η λειτουργία του αντίστοιχου Τμήματος του Ιονίου Πανεπιστημίου. Το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας ιδρύθηκε το 1998. Πέραν των όποιων διαφοροποιήσεων σε επίπεδο Προγράμματος Σπουδών, ο κοινός τύπος όλων των πανεπιστημιακών τμημάτων είναι ο όγκος θεωρητικών, ιστορικών, μορφολογικών και παιδαγωγικών μαθημάτων περί τη μουσική.

Ήδη από το 2006, ο Σύλλογος Αποφοίτων των Τ.Μ.Σ. διεκδίκησε και πέτυχε τη διαφοροποίηση του κλάδου (Π.Ε. 16.01.), από αυτόν των κατόχων ωδειακών πτυχίων (Τ.Ε.16), καθώς και των αποφοίτων των μουσικού ενδιαφέροντος τμημάτων των Τ.Ε.Ι. (Π.Ε.16.02.). Μάλιστα, στον πιο πρόσφατο μέχρι σήμερα διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., ο οποίος προκηρύχθηκε το 2008 και αφορούσε στον διορισμό εκατόν είκοσι εκπαιδευτικών μουσικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δικαίωμα συμμετοχής είχαν μόνον οι απόφοιτοι των τεσσάρων ανωτέρω σχολών.

Η φοίτηση στις «μουσικολογικές» σχολές προβάλλει για τους μαθητές που επιθυμούν να ασχοληθούν επαγγελματικά με τη μουσική ως «λύση ανάγκης», δεδομένης της μη ύπαρξης Μουσικής Ακαδημίας στην Ελλάδα. Η φοίτηση σε κάποιο από τα Τ.Μ.Σ. δίνει στους εκκολαπτόμενους μουσικούς την ευκαιρία να ακολουθήσουν έναν «συγγενή» με τη μουσική τομέα σπουδών, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα να εργασθούν στη Δημόσια Εκπαίδευση.

Η σχολική μουσική εκπαίδευση «πάσχει» τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς καταλαμβάνει μικρό τμήμα της γενικής παιδείας και παρά τον εκσυγχρονισμό που επιχειρείται³³¹, δεν αντιστοιχεί στις επιταγές της σύγχρονης παιδαγωγικής.

αναφέρεται ο κλάδος ΑΤ16 για τους πτυχιούχους του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Α.Ε.Ι. ημεδαπής. Το 1986 ο κλάδος μετονομάζεται σε ΠΕ (Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης) 16.

331 Εκπαιδευτικοί Μουσικής ως απόφοιτοι Πανεπιστημιακών Τμημάτων Μουσικών Σπουδών. Προσλήψεις εκπαιδευτικών με ειδικευση στη μουσική για διδασκαλία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Συγγραφή νέων σχολικών βιβλίων και υιοθέτηση της διαθεματικής προσέγγισης στην υποχρεωτική εκπαίδευση: ΦΕΚ 304/Β'/13.3.2003 Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού – Γυμνασίου. Λειτουργία Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου και ενσωμάτωση της Αισθητικής Αγωγής στο πρόγραμμά του (Εικαστικά, Μουσική, Θεατρική Αγωγή) ΦΕΚ 1324/Β'/11.5.2016

1.2. Ο θεσμός του Μουσικού Σχολείου

Καθοριστικό σημείο αναβάθμισης της δημόσιας μουσικής εκπαίδευσης υπήρξε η θεσμοθέτηση των Μουσικών Σχολείων³³².

Η ιδέα του Μουσικού Σχολείου γεννήθηκε, καθώς φαίνεται, περί το έτος 1984. Με αφορμή ένα συνέδριο, που πραγματοποιήθηκε στην Αυστρία, σχετικά με τις εκπαιδευτικές καινοτομίες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι «κρατικοί φορείς» στην Ελλάδα άρχισαν να οραματίζονται ένα ξεχωριστό μοντέλο σε σχέση με την πρότερη καλλιτεχνική εκπαίδευση στη χώρα. Το 1986, η οργανωτική επιτροπή που επωμίσθηκε την ευθύνη για την πραγμάτωση της προαναφερθείσας ιδέας, «απέρριψε ένα μοντέλο αποκλειστικά βασισμένο στον δυτικό μουσικό πολιτισμό», προκρίνοντας έτσι ένα Σχολείο, μέσα στο οποίο οι διάφορες καλλιτεχνικές δραστηριότητες θα αναφέρονταν τόσο στη δυτική μουσική όσο και στη μουσική παράδοση της Ελλάδας. Μια τέτοια προσέγγιση αναμενόταν ότι θα έδινε την ευκαιρία στον μαθητή «να λάβει μια ευρεία και ολιστική αγωγή»³³³.

Η πρώτη αναφορά και πρόβλεψη για την ίδρυση Μουσικών Γυμνασίων εντοπίζεται στον νόμο υπ' αριθ. 1566/1985 (ΦΕΚ 167/Α'30.9.1985), άρθρο 5, παρ. 9: «Τα γυμνάσια είναι γενικής κατεύθυνσης για όλες τις τάξεις τους. Με το προεδρικό διάταγμα της παραγράφου 4 μπορεί να ιδρύονται αθλητικά και μουσικά γυμνάσια σε ορισμένες πόλεις της χώρας.». Στη δημιουργία του θεσμού συνέτεινε επιπλέον η πρόταση ψηφίσματος 30 άρθρων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου «για τη διδασκαλία και την προώθηση της μουσικής στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα»: ενίσχυση της σχολικής μουσικής εκπαίδευσης, που θεμελιώνεται στο δικαίωμα κάθε ευρωπαίου πολίτη³³⁴.

Η ίδρυση των μουσικών Σχολείων διέτρεξε την ιστορική διαδρομή μέσα από αρκετά εμπόδια. Από την αρχή αναδείχθηκαν δύο προτάσεις-σχέδια με διαφορετική φιλοσοφία μεταξύ τους για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του Μουσικού Σχολείου.

332 Σ. Χρυσοστόμου, *Η μουσική στην εκπαίδευση*, σ. 150

333 Μ. Γρηγορίου, «Βασικοί κοινωνικοί, ψυχολογικοί και οικονομικοί παράγοντες στην ανάγνωση της ιστορικής εξέλιξης της μουσικής», στα: *Πρακτικά του Συνεδρίου Διαλεκτικοί Συσχετισμοί - Θεωρία της Ελληνικής Μουσικής* (υπεύθυνος: Μάρκος Δραγούμης), Πάτρα 2003, σ. 95

334 Α. Βλαβιανού, «Γυμνάσιο ... μετά μουσικής», στο: *ΒΗΜΑ*, 25.9.1988, σ. 58

Η πρώτη πρόταση-σχέδιο προσεγγίζει τη μουσική παιδεία με συστηματικό τρόπο, αλλά δεν προκρίνεται λόγω έλλειψης χρόνου και κατάλληλων υποδομών. Αφορά πρόταση «Σχολείου-ορχήστρας» των Ιωαννίδη Γ. και Αδάμη Μ. για τη δημιουργία ενός σχολείου με βάση το Ωδείο Αθηνών, με στόχο την εκπαίδευση μουσικών που θα στελεχώσουν τις ορχήστρες.

«Εγώ (Κ. Μόσχος) ήμουν ακόμα στο εξωτερικό, στη Γερμανία και επικοινωνήσαμε μαζί μου ο Μιχάλης ο Αδάμης και ο Γιάννης Ιωαννίδης ο οποίος ήταν και δάσκαλός μου στη σύνθεση, και μου λένε για τον Υπουργό Παιδείας ότι ενδιαφέρεται να κάνει Μουσικά σχολεία και μας ανέθεσε να κάνουμε μία μελέτη και να την παρουσιάσουμε για το πώς μπορούν να λειτουργήσουν τα μουσικά σχολεία. Ενδιαφερόντουσαν επειδή εγώ είχα εμπειρία από το εξωτερικό και ήθελαν να έχουν και έναν νέο άνθρωπο και να υπάρχει έτσι η συνεργασία εμπειρίας των παλαιότερων με πιο νέους και με νεότερες πληροφορίες. Οπότε κάναμε μία τριμελή ομάδα που είχαμε ήδη εκείνη την εποχή περίπου εργαστεί για την ίδρυση του τμήματος μουσικών σπουδών στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Επειδή στο Πανεπιστήμιο ήταν ο Ιωαννίδης στη διοικούσα επιτροπή, είχε φωνάξει τον Μιχάλη τον Αδάμη και εμένα και έτσι εμείς ήμασταν η τριμελής επιτροπή που σχεδίασε το τμήμα μουσικών σπουδών. Οπότε ενεργοποιήθηκε η ίδια ομάδα για να κάνουμε τον σχεδιασμό για τα μουσικά σχολεία το 1988-89 και ήταν και ο λόγος που σταμάτησα την καριέρα μου στο εξωτερικό, γιατί ήδη είχα μία θέση στο Πανεπιστήμιο και αισθάνθηκα ότι με ζητάει η Πατρίδα, οπότε έπρεπε να επιστρέψω για να βοηθούσα όσο μπορούσα. Τότε ήταν υπουργός ο Τρίσης και επειδή είχε ακούσει για τα μουσικά σχολεία, είχε την ιδέα να ιδρύσει Μουσικά σχολεία στην Ελλάδα. Ο Ιωαννίδης ήταν διευθυντής της κρατικής ορχήστρας, ο Αδάμης ήταν γνωστός συνθέτης με εμπειρία στην εκπαίδευση και κάναμε αυτή την τριμελή ομάδα. Κάναμε έναν σχεδιασμό αρκετά ευφάνταστο, διότι είχαμε κάνει μελέτες και οικονομικές και εκπαιδευτικές, δηλαδή τα κόστη, πώς μπορεί να λειτουργήσει σε πρακτικά θέματα, στο μοντέλο του εξωτερικού. Αυτό που πήραμε από έξω ήταν περισσότερο πληροφορίες για το πώς εφαρμόζεται στην ευρωπαϊκή μουσική. Ουσιαστικά τα μουσικά σχολεία δημιουργήθηκαν γιατί αυτοί που ήθελαν να σπουδάσουν μουσική χρειάζονται πάρα πολύ χρόνο για να μελετήσουν, οπότε είναι ένα σχολείο που δίνει περισσότερο χρόνο στη μελέτη της μουσικής, βοηθώντας έτσι τα παιδιά να εξελιχθούν πιο γρήγορα. Αυτό

ήταν το σκεπτικό. Και στο εξωτερικό κάνουν μικρές ορχήστρες στα σχολεία, αλλά το βασικό σκεπτικό είναι αυτό, να έβγαινε ένα σχολείο που να δίνει περισσότερη βαρύτητα στη μουσική και παράλληλα να έχει και τις γνώσεις γενικής παιδείας, χωρίς να επιμένει πάρα πολύ σε αυτές και να έχει διευρυμένο ωράριο και συνθήκες μέσα στο σχολείο για να μπορούν να μελετούν τα παιδιά. Αυτό είναι πολύ σημαντικό που λέω γιατί η υποδομή είναι απαραίτητη σε ό,τι κάνεις μουσικό, είτε φτιάχνεις μια μουσική ακαδημία είτε μουσικό σχολείο, το οποίο αργότερα δεν έγινε σεβαστό και το τονίζω. Αυτό λοιπόν που κοιτάξαμε εμείς είναι να μπορεί να φτιαχτεί μια υποδομή και εννοείται, επειδή είμαστε στην Ελλάδα, δώσαμε βαρύτητα και στην Παραδοσιακή μουσική και στη Βυζαντινή. Εγώ τότε είχα γνωρίσει τον Μάριο Μαυροειδή, ο οποίος έγινε και συνιδρυτής του Ινστιτούτου Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής (ΙΕΜΑ), ήταν μια εμπνευσμένη προσωπικότητα, διότι αυτός ο άνθρωπος ήταν και μηχανικός του Πολυτεχνείου που είχε θετικό μυαλό, ενώ παράλληλα είχε ασχοληθεί πολύ και με την Παραδοσιακή μουσική, αλλά όχι σαν φολκλόρ όπως γινότανε, δηλαδή συστηματοποίησε, έγραψε θεωρία για την Παραδοσιακή μουσική, για τους δρόμους της Παραδοσιακής μουσικής, βασισμένη στον Σίμωνα Καρρά βέβαια, αλλά ήταν πιο συστηματικά, μελέτησε τους δρόμους της ανατολικής Μεσογείου και είδα ότι ήταν ένας άνθρωπος που έχει θετικό μυαλό και που μπορούσε να στηρίξει το κομμάτι της Παραδοσιακής μουσικής. Έτσι του αναθέσαμε να κάνει το κομμάτι μαζί με τον Λυκούργο Αγγελόπουλο της Παραδοσιακής και της Βυζαντινής μουσικής. Κάναμε λοιπόν μια πρόταση αρκετά εμπειρισταωμένη και είχαμε τη φαινή ιδέα να στεγαστεί το πρώτο μουσικό σχολείο στα Ανάβρυτα, το οποίο πια δεν λειτουργούσε σαν ειδικό σχολείο, ήταν σε εξαιρετη περιοχή, είχε μέσα οικοτροφείο, είχε θέατρο και κλειστό και ανοιχτό, είχε και έχει ακόμα πάρα πολλούς χώρους. Θεωρήσαμε λοιπόν ότι ήταν ιδανικό σαν αρχικό μοντέλο να γινόταν εκεί. Για να βρούμε μουσικούς για τα όργανα προτείναμε να είναι από τις ανατολικές χώρες με χαμηλά κοστολόγια και ήδη κάναμε κάποιες επαφές και τα κοστολόγια ήταν περίπου στο 50% κάτω από αυτά που ζητούσαν οι Έλληνες. Γιατί έπρεπε να αντέχει και οικονομικά για να λειτουργεί ένα Μουσικό σχολείο με πολλά όργανα και με αυτόν τον τρόπο έβγαινε ένα λογικό κοστολόγιο. Επίσης είχαμε κάνει και έναν κατάλογο με ποια όργανα έπρεπε να αγοραστούν και η ιδέα ήταν να υπήρχε ένα συστηματικό κομμάτι της ευρωπαϊκής μουσικής όπου θα διδασκόντουσαν όλα τα όργανα της ορχήστρας, έτσι ώστε να

παραχθούν μακροπρόθεσμα μουσικοί για ορχήστρες. Τα ωδεία δεν μπορούν να το στηρίξουν αυτό, διότι δεν τους συμφέρει οικονομικά. Ωστε θα υπήρχε μια κρατική παιδεία που θα στήριζε εμμέσως τη μουσική εκπαίδευση και ένα κομμάτι της παραδοσιακής μουσικής που θα έβγαζε μορφωμένους ανθρώπους της παραδοσιακής μουσικής. Δηλαδή όχι άντε παίζουμε και ένα όργανο, αλλά μαθαίνουμε και τη θεωρία, ώστε θα κάνανε ένα βασικό όργανο, τον ταμπουρά, όπως αντίστοιχα και στην Ευρωπαϊκή μουσική το πιάνο, και μετά θα έκαναν και κάποιο άλλο όργανο. Επίσης στην Ευρωπαϊκή εγώ είχα προτείνει το μοντέλο που γίνεται στην Ευρώπη, πως αν κάνεις ένα μονοφωνικό όργανο καλό θα είναι να κάνεις και ένα πολυφωνικό και το αντίστροφο, γιατί σε βοηθάει να μαθαίνεις φραζαρίσματα και ας μην το προχωρήσεις, απλά να παίζεις δύο όργανα. Αυτό ήταν το πρόγραμμα, υπολογίσαμε ότι θέλει κάποιους μήνες μέχρι να γίνουν οι τυπικές διαδικασίες, ο χώρος να εξασφαλιστεί, να γίνουν οι παραγγελίες των οργάνων, να γίνουν οι συμβάσεις με τους μουσικούς για να μπορέσει με το καλημέρα να ξεκινήσει ολοκληρωμένο το σχολείο. Τώρα ο Στέφανος Βασιλειάδης που είχε πληροφορηθεί την πρόταση του Υπουργείου έφτιαξε και αυτός με τη σειρά του μια πρόταση και τους υποσχέθηκε ότι εκείνοι μπορούν να ξεκινήσουν από Σεπτέμβρη. Ο Τρίτσης τότε μας είπε ότι καταλαβαίνει πως η δική μας πρόταση είναι πολύ πιο εμπειριστατωμένη, αλλά επειδή δεν ξέρει αν θα είναι Υπουργός μετέπειτα, θα ξεκινήσει με την άλλη πρόταση.»³³⁵

Η δεύτερη κατά σειρά πρόταση-σχέδιο ευοδώνεται και υλοποιείται χάρις κυρίως στην πρωτοβουλία και προσωπική εργασία του Στέφανου Βασιλειάδη. Αφορά την πρόταση για την ίδρυση Γυμνασίου με προσανατολισμό την Αισθητική Αγωγή και ειδίκευση τη Μουσική (Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική – Μουσική Αγωγή) των Παπαϊωάννου Γ., Βασιλειάδη Σ. και Γλυνιά Α., με σκοπό την ίδρυση μουσικών σχολείων σε όλη τη χώρα.

«Ο Υπουργός Παιδείας Αντ. Τρίτσης μου δίνει την εντολή (στον Ανδρέα Γλυνιά, μέλος της επιτροπής αισθητικής αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου) να συγκροτηθεί μια επιτροπή για να υλοποιήσουμε το γράμμα του νόμου για την ίδρυση των μουσικών σχολείων. Η πρώτη επιτροπή συνεκλήθη ως εξής και αυτά είναι ιστορικά δεδομένα και δεν αλλάζουν: ήταν το 1987 πρόεδρος επιτροπής ο Νανάκος

335 Κ. Μόσχος, *Συνέντευξη*

Παπαϊωάννου, πρόεδρος της ένωσης συνθετών, ο Γιώργος Σισιλιάνος, πρόεδρος επιτροπής χορωδιών, ο Μιχάλης Αδάμης του Υπ. Πολιτισμού, ο Γιάννης Ιωαννίδης ως διευθυντής κρατικής ορχήστρας, η Μάγδα Μαυρογιάννη. Η επιτροπή αυτή δούλεψε δύο χρόνια, ο Τρίτσης παρίσταται σε όλες τις συνεδριάσεις. Ο Τρίτσης λοιπόν βρέθηκε να είναι ο πλέον καταρτισμένος από όλα τα μέλη της επιτροπής οι οποίοι εκτός από την ηλικία τους, ήταν και άνθρωποι που είχαν διατρέξει σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του μουσικού ορίζοντα εντός και εκτός Ελλάδος. Τον Ιούνιο του 1988, μετά από ενάμισυ χρόνο η επιτροπή βγάζει το πόρισμά της και είναι δύο μέλη (ο Γιάννης Ιωαννίδης και ο Μιχάλης Αδάμης) σύμφωνα στο να φτιαχτεί ένα και μοναδικό σχολείο, το σχολείο ορχήστρα και μάλιστα σκοπός ήταν να μεταλλαχθεί το Ωδείο Αθηνών και να υπαχθεί στην κρατική μέριμνα. Ο Γιώργος Σισιλιάνος δεν θέλησε να πάρει θέση, ενώ παράλληλα ο Νανάκος Παπαϊωάννου και εγώ (Ανδρέας Γλυνιάς) βρισκόμαστε να μιλάμε για το αισθητικό σχολείο της πολύτεχνης έκφρασης, όπου θα εδομούντο παράλληλα οι καλλιτεχνικές προσωπικότητες του μαθητή, οι οποίες θα εδράζονται στο ένα μέρος της μουσικής της κεντρικής Ευρώπης και στο άλλο μέρος της ελληνικής μουσικής, του οποίου θεωρητικό μέρος και το υλικό είχαμε ήδη επιβάλλει δια πυρός και σιδήρου στο πρόγραμμα και στο βιβλίο της μουσικής της Α΄ Γυμνασίου με προεδρία του Στ. Βασιλειάδη. Εκείνο τον καιρό καθαιρούν τον Τρίτση λόγω του εκκλησιαστικού. Τότε καλώ τον Στ. Βασιλειάδη στην επιτροπή (καλοκαίρι του 1988) με την αγάπη που του είχα και το θάρρος, άλλωστε εμείς εκείνα τα χρόνια κοιμόμασταν στην οδό Φανερωμένης 19 (έδρα του Κ.ΣΥ.Μ.Ε.) επί εικοσιτετραώρου βάσεως όρθιοι και καθιστοί για να βγει το υλικό. Ασκεί καθήκοντα Υπουργού Παιδείας εκείνο το καλοκαίρι ο Α. Κακλαμάνης και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου οι πεφωτισμένοι Φιλολόγοι, Θεολόγοι, Μαθηματικοί κ.τ.λ. απέρριψαν σκαιότατα την πρόταση. Ο Χαράλαμπος Πανταζάτος (προϊστάμενος), η Εύα Μουρελάτου και ο Σωτήρης Γκλαβάς του Τμήματος Σπουδών Β΄/θμιας εκπαίδευσης του Υπ. Παιδείας μας στήριξαν, και προσωπικά με στήριξαν πολύ, η πολιτική ηγεσία, που μας στήριξαν διοικητικά ενώπιον του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Απορρίπτεται λοιπόν στις 28 Αύγουστου του 1988 η πρόταση παταγωδώς. Η πολιτική ευθύνη βάρυνε εμένα βεβαίως μετά την απόρριψη της πρότασης, όμως ο Γ. Σκορδίλης και ο Λεωνίδας Αδαμόπουλος από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ήταν αυτοί οι οποίοι υποστήριξαν όλα τα χρόνια που ήταν εκεί, όλες τις

προσπάθειες και του Βασιλειάδη και εμού και όλων, ενώ αυτός ο οποίος μας κατεδίωξε και πρωτοστατούσε σε όλα αυτά ήταν ο Πατήρ Ιωάννης Φούσκας, επίκουρος καθηγητής της θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Και μάλιστα θα αναζητήσετε στη βουλή τις ερωτήσεις για τη Μουσική, για τα βιβλία μουσικής του 1985-86 στις οποίες ο Πατήρ Φούσκας πρωτοστατούσε (σύμβουλος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο). Και τα παιδιά πώς θα έμπαιναν στη διαδικασία της νόησης του υπαρκτού ακουστικού περιγύρου του σχολείου; Δεν είναι έτσι τα παιδιά μέσα στο σχολείο, εκείνο τον καιρό αναπτύσσονταν οι τηλεοράσεις, τα γουόκμαν, και αυτοί οι άνθρωποι παρ' όλα ταύτα επιμένανε σε αυτές τις απόψεις, ότι μόνο αυτά τα αναγνωρισμένα και εγκεκριμένα τραγούδια από μεριάς των παρεκκλησιαστικών οργανώσεων ήταν κατάλληλα για διδασκαλία. Και φυσικά ήρθαμε σε σύγκρουση με το υφιστάμενο καθεστώς των σχολικών βιβλίων της μουσικής που ήταν υποπεριλήψεις των περιλήψεων. Πρέπει να χρησιμοποιείς μια εξωστρεφή αντίληψη των εννοιών, μουσική είναι η τέχνη και η επιστήμη που εκφράζει τα συναισθήματά μας και μουσική καταρχήν είναι η αντιληπτική ιδιότητα του ανθρώπινου εγκεφάλου, όπως μιλάμε έτσι τραγουδάμε. Παράδειγμα η φλογέρα, πόσο παρεξηγημένο όργανο είναι; Είχαμε τότε κάνει επανάσταση και γι' αυτό, για τη φλογέρα και την κατασκευή της, που είναι πολύ απλή μέσα στο σχολείο, γιατί άλλωστε η φλογέρα είναι η συνέχεια της πνοής.» «Υφυπουργός είχε διοριστεί η Ρούλα Κακλαμανάκη, σε αυτήν υπαγόρευσα το σχέδιο για την ίδρυση των μουσικών σχολείων, αυτό δηλαδή που είχαμε ετοιμάσει να καταθέσουμε στο Παιδαγωγικό το οποίο και δεν κατετέθη, της υπαγορεύω το σχέδιο και μου λέει θα έρθετε το πρωί στο Υπουργείο, της απαντώ πως εγώ δεν έρχομαι στο υπουργείο, θα στείλω έναν άνθρωπο ο οποίος έχει ζήσει την υπόθεση από πολύ κοντά και είναι αμετάπειστα υπερασπιστής γιατί αφορά και τον ίδιο, και πάει ο Στ. Βασιλειάδης. Αποφασίζουμε σε χρόνο μηδέν να υπερβούμε τον νόμο, δηλαδή τη διάταξη 1566/1985 για την ίδρυση μουσικών σχολείων και αθλητικών σχολείων και να υπογράψει η Υφυπουργός κανονιστική απόφαση, γι' αυτό αν τη δείτε την απόφαση δεν αναφέρεται στον νόμο. Προσφιλέστατος φίλος και αγαπητός υποστηρικτής όλης της υπόθεσης από μεριάς της νομικής εκπροσώπησης του υπουργείου ήταν ο Γιώργος Βουλγαράκης, ο αργότερα πρόεδρος του Φεστιβάλ Αθηνών. Αυτός που επίσης μας υποστήριζε και οφείλουμε να το αναφέρουμε και ο οποίος νομοτεχνικά κοίταξε το σχέδιο της Υφυπουργού ήταν ο Γιάννης Ιωάννου, νομικός σύμβουλος και ειδικός

σύμβουλος του Υπ. Παιδείας με υπόθεση νομικής γνωμοδότησης. Στις 2 Σεπτεμβρίου 1988 η Υφυπουργός Ρ. Κακλαμανάκη υπογράφει και εκδίδει την απόφαση, επί υπουργίας του Γ. Παπανδρέου. Και φτάνουμε λοιπόν στις παραμονές του Δεκέμβρη του 1988 που έπρεπε να κυρωθεί δια νόμου η απόφαση της λειτουργίας των μουσικών σχολείων. Παρά το ότι εκδόθηκε με νόμο (1824 του 1988 του άρθρου 10) όλοι οι συνδικαλιστές μέχρι και το 1993 -94, επειδή είχαμε σφοδρές αντιδράσεις, την είχαν υπό αίρεση όλη την υπόθεση των σχολείων για να σταματήσει να εφαρμόζεται.»³³⁶

Οι Γ.Γ.Παπαϊωάννου, Στ. Βασιλειάδης και Α. Γλυνιάς στις 5-11-1987 συνυπογράφουν και συνυποβάλλουν στο Υπουργείο Παιδείας “**Εισήγηση για την ίδρυση Γυμνασίου με προσανατολισμό την Αισθητική Παιδεία και ειδίκευση τη Μουσική (Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική-Μουσική Αγωγή)**”. Οι εισηγητές της δημιουργίας σχολείου με ειδική κατεύθυνση πρεσβεύουν ότι οι μαθητές σε αυτό το σχολείο θα καλύψουν τις αναζητήσεις τους και θα εκφράσουν δημιουργικά τις προσωπικές τους δυνατότητες, χωρίς να παραθεωρούν την αξία της γενικής μόρφωσης. Επιπλέον η ωφελιμότητα ενός τέτοιου σχολείου εδράζεται στο ότι οι δεξιότητες του ανθρωπίνου σώματος αποκτώνται σε μικρή ηλικία, στο ότι απαιτούνται πολλά χρόνια άσκησης και μελέτης λόγω του εύρους του γνωστικού πεδίου καθώς και στο ότι η καλύτερη απόδοση του ανθρώπου ως δημιουργού και ερμηνευτή συντελείται στις φάσεις της νεότητας. Ιστορικά η σπουδή συγκεκριμένης γνώσης και κατεύθυνσης προηγείται και δύναται να οδηγήσει στις γενικές σπουδές. Άλλωστε η σύγχρονη πραγματικότητα σε Ελλάδα και σε ολόκληρο τον κόσμο επιβάλλει ήδη τον συνδυασμό των γενικών σπουδών με τα ειδικά ενδιαφέροντα του νέου. Σύμφωνα με την εισήγηση η δημιουργία σχολείου αισθητικής παιδείας προέρχεται από τον χώρο της μουσικής, καθώς μουσική σημαίνει, κατά το αρχικό νόημά της, την πνευματική έκφραση του ανθρώπου στο σύνολό της. Το σχολείο αισθητικής παιδείας ανταποκρίνεται στην ανάγκη της ενσυνείδητης επιστροφής στο πανάρχαιο ιδεώδες της συνύπαρξης των τεχνών, όπως εκφράζεται στην αρχαία Ελλάδα με το δράμα. Με ένα τέτοιο σχολείο αισθητικής καλλιέργειας επιτυγχάνεται η ανάπτυξη της πολιτιστικής ζωής στις μικρές κοινωνίες.

336 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

Η πρόταση αφορά τη δημιουργία αυτοτελούς ημερήσιου γυμνασίου με κατεύθυνση τον τομέα της αισθητικής παιδείας και κατεύθυνση την τέχνη της μουσικής. Δηλαδή το δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα θα πληροί τις προϋποθέσεις ενός ημερήσιου γυμνασίου γενικής μόρφωσης μαζί με τη λειτουργία μεσημβρινών ειδικών σπουδών. Η φοίτηση στο νέο γυμνάσιο θα περιλαμβάνει δύο προοπτικές στον χώρο της μουσικής: α. Παραδοσιακή μουσική και β. γενική μουσική παιδεία. Πιο συγκεκριμένα ο πρώτος τομέας θα αποβλέπει στην κατάρτιση εκτελεστών της παραδοσιακής μουσικής, ενώ ο δεύτερος στην προετοιμασία των αυριανών συνθετών, μουσικολόγων, μουσικοπαιδαγωγών, διευθυντών χορωδιών, εμψυχωτών και οργανωτών καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Σκοπός του ιδρύματος είναι η άσκηση στην τέχνη της μουσικής όσων νέων ακολουθήσουν επαγγελματική μουσική σταδιοδρομία είτε επιλέξουν άλλο τομέα. Οι μουσικές σπουδές επεκτείνονται και στη βαθμίδα του Λυκείου, ώστε οι απόφοιτοι να έχουν αποκτήσει γενική καλλιέργεια, αλλά και την ειδίκευση συμμετοχής σε μουσικά σχήματα, συγκροτήματα, χορωδίες, μπάντες κ.ά. Επομένως οι γνώσεις των αποφοίτων του μουσικού λυκείου σχεδιάζεται να υπερβαίνουν τη “μέση σχολή ενός σύγχρονου καλού ωδείου”. Πάντως δεν προβλέπεται να δίδεται κάποιος τίτλος σπουδών με την αποφοίτηση από το μουσικό Λύκειο. Για την εφαρμογή του προτεινόμενου προγράμματος απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις: α. κατάλληλο κτήριο, β. ειδικοί εξοπλισμοί, γ. δυνατότητα μεταφοράς των μαθητών με ειδικά λεωφορεία, δ. δυνατότητα για μεσημβρινή σίτιση των μαθητών, ε. κύκλος μεταμεσημβρινών εργαστηρίων, στ. απογευματινή ζώνη μελέτης, ζ. πρόσληψη εκτός του τακτικού προσωπικού και επί συμβάσει καθηγητών και συνεργατών, η. αναμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος διδασκαλίας (οι επτά σχολικές ώρες να μετασχηματισθούν σε οκτώ 45λεπτα). Επιπρόσθετα είναι ανάγκη τα κάτωθι: α. ειδική μέριμνα για την επιλογή του διδακτικού προσωπικού βάσει των ενδιαφερόντων και της σχέσης τους με τον πολιτισμό και τις τέχνες, β. εμπλουτισμός του γενικού μαθήματος της μουσικής με σκοπό την ανάπτυξη των δεξιοτήτων της ακοής, του σολφέζ, της αντίληψης διαστημάτων καθώς και τη γνώση του πανανθρώπινου μουσικού ρεπερτορίου, γ. διδασκαλία του μαθήματος “Η πνευματική και καλλιτεχνική κληρονομιά του ανθρώπου”, σειρά μαθημάτων ιστορίας της τέχνης με παρουσίαση όλων των επιτευγμάτων των τεχνών από τους επί μέρους καθηγητές των ειδικοτήτων, δ. διδασκαλία της νέας τεχνολογίας στα οπτικοακουστικά,

με εφαρμογή του συστήματος της “Πολυαγωγίας” και με ανάθεση ειδικής σύμβασης στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας, ε. διδασκαλία των μαθημάτων μουσικής παιδείας με συστήματα όπως του Νταλκρόζ (μελέτη βίωσης της μουσικής μέσα από το ανθρώπινο σώμα), στ. συμμετοχή των μαθητών σε μουσικά εργαστήρια, δηλαδή σε χορωδίες, μουσικά σύνολα ή συγκροτήματα (έξι ώρες ανά δύο την εβδομάδα), ζ. κατ’ άτομο μαθήματα σε μικρές αίθουσες, η. ο τομέας της παραδοσιακής μουσικής θα ακολουθήσει το πρότυπο του Συλλόγου προς διάδοση της Ελληνικής Μουσικής του Σίμωνος Καρα, θ. τα εργαστήρια κινηματογράφου, θεάτρου και χορού θα αναλάβουν αντίστοιχα το Κέντρο Κινηματογράφου του Υπουργείου Πολιτισμού και ο ενιαίος φορέας της ελληνικής τηλεόρασης, η Κρατική Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου και η (Κρατική) Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης, ι. δημιουργία εργαστηρίων των τεχνών: χώρος για εικαστικά, για κίνηση, για θεατρική δράση, στούντιο οπτικοακουστικών, δύο χώροι για παραδοσιακή μουσική και μία αίθουσα εκδηλώσεων, κ. αγορά τεχνικού εξοπλισμού σε μουσικά όργανα και τεχνικά μέσα, λ. θεσμοθέτηση λειτουργίας πενταμελούς καλλιτεχνικής επιτροπής για τα αισθητικά θέματα, μ. εισαγωγή των παιδιών στο ειδικό γυμνάσιο με σειρά επιτυχίας σε δύο εξεταστικές δοκιμασίες (η πρώτη θα είναι γραπτή με ανάπτυξη ενός σχετικού θέματος και προφορική με πέντε μουσικές δοκιμασίες, ενώ η δεύτερη μετά από μία εβδομάδα μόνο με τις πέντε δοκιμασίες) ενώπιον μίας εννεαμελούς επιτροπής από εκπροσώπους του Υπουργείου Παιδείας, παιδαγωγούς, μουσικοπαιδαγωγούς και ένα καλλιτέχνη της περιοχής, ν. προαγωγή των μαθητών στη β’ τάξη με συνολική βαθμολογία στα μαθήματα εκτός μουσικής 15,5 και στα μαθήματα της μουσικής 16,5 (κατ’ εξαίρεση με άριστα στα μαθήματα της μουσικής και με 14 στα μαθήματα εκτός μουσικής), ξ. δημιουργία ελεύθερου μουσικού εργαστηρίου, “μουσικό φυτώριο”, για την προετοιμασία μαθητών των τριών τελευταίων τάξεων του δημοτικού για το μουσικό γυμνάσιο ο. συνεχής αναθεώρηση και προσαρμογή της διδακτέας ύλης στις νέες διδακτικές μεθόδους.

Σύμφωνα με το προτεινόμενο σχέδιο οι προοπτικές είναι πολύ ευοίωνες, καθώς οι απόφοιτοι του μουσικού σχολείου θα αποτελέσουν το μελλοντικό διδακτικό προσωπικό, θα ενισχύσουν καλλιτεχνικούς θεσμούς και θα στελεχώσουν καλλιτεχνικά συγκροτήματα και καλλιτεχνικές ομάδες. Τέλος, για την υλοποίηση του εγχειρήματος

απαιτείται τόλμη και συνέπεια από την πλευρά της πολιτείας για τη θεσμοθέτηση της πρότασης.

Ο **ιδρυτικός νόμος των Μουσικών Σχολείων** αναφέρεται στην κανονιστική πράξη της Υφυπουργού Παιδείας Ρ. Κακλαμανάκη (Ι΄ Αριθ. 3345/2.9.1988 – ΦΕΚ 649/Β΄/7.9.1988) και με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο κυρώνεται στον νόμο του Υπουργού Παιδείας Γ. Παπανδρέου (Αριθ. 1824 – ΦΕΚ 296/Α΄/30.12.1988).

«ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τχ. Πρώτο, Αρ. φ. 296, ΑΘΗΝΑ 30 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1988

ΝΟΜΟΣ ΥΠ΄ ΑΡΙΘ. 1824 *Ρύθμιση θεμάτων εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις*

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ι΄ Αριθ. 3345/2.9.1988 – ΦΕΚ 649/Β΄/7/9/1988 *Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων.*

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη την ανάγκη προσδιορισμού του σκοπού των μουσικών σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθορισμού του περιεχομένου της εκπαίδευσης στα σχολεία αυτά και οργάνωσης γενικά του τρόπου λειτουργίας τους, αποφασίζουμε:

1. Σκοπός των μουσικών σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνασίων και λυκείων) είναι η προετοιμασία και η κατάρτιση των νέων που επιθυμούν να ακολουθήσουν την επαγγελματική κατεύθυνση της μουσικής χωρίς να υστερούν σε γενική παιδεία, εάν τελικά επιλέξουν άλλο τομέα επιστημονικής ή επαγγελματικής έκφρασης.

2. Το αναλυτικό πρόγραμμα των μουσικών σχολείων περιλαμβάνει μαθήματα γενικής παιδείας, μαθήματα αισθητικής παιδείας, άσκηση στα εργαστήρια ειδικότητας, καθώς και απογευματινή μελέτη. Η διδασκαλία των μαθημάτων μουσικής και η άσκηση στα εργαστήρια μπορεί να είναι συλλογική ή και εξατομικευμένη.

3. Στα μουσικά γυμνάσια μπορεί να οργανώνονται μαθήματα μουσικής παιδείας προαιρετικής παρακολούθησης για μαθητές δημοτικών σχολείων για την ανάγνωση των κλίσεων των ενδιαφερόντων στη μουσική.

4. Με απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συγκροτείται πενταμελής καλλιτεχνική επιτροπή από ειδικούς στους τομείς λειτουργίας

των μουσικών σχολείων και αναγνωρισμένου κύρους μουσικοπαιδαγωγούς. Έργο της επιτροπής αυτής είναι η μελέτη των προγραμμάτων διδασκαλίας στα μουσικά σχολεία, η διατύπωση γνώμης για τα γενικότερα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων αυτών, εξοπλισμού, στελέχωσης, τρόπου αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών στα μουσικά μαθήματα, καθώς και η γενικότερη εποπτεία και αξιολόγηση της λειτουργίας των σχολείων αυτών. Με την ίδια απόφαση ορίζεται ο πρόεδρος και ο γραμματέας αυτής, ο τρόπος λειτουργίας της, η διάρκεια της θητείας του προέδρου και των μελών της, καθώς και ο τρόπος διοικητικής στήριξης του έργου της.

5. Το διδακτικό προσωπικό των μουσικών σχολείων διακρίνεται σε καθηγητές γενικών μαθημάτων που έχουν σχέση με τις τέχνες γενικά και τη μουσική ειδικότερα (ειδικές σπουδές ή αναγνωρισμένο καλλιτεχνικό έργο και δράση) και σε καθηγητές μουσικής, απόλυτα εξειδικευμένους στους τομείς της μουσικής.

6. Τα προσόντα, οι προϋποθέσεις, τα κριτήρια και η διαδικασία μετάθεσης μόνιμων εκπαιδευτικών μουσικής στα μουσικά σχολεία καθορίζονται με το προεδρικό διάταγμα της παραγράφου 8 του κεφαλαίου β' του άρθρου 16 του Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167).

7. Για την επιλογή και τοποθέτηση διευθυντών και υποδιευθυντών στα μουσικά σχολεία καταρτίζεται ξεχωριστός αξιολογικός πίνακας, στον οποίο εντάσσονται εκπαιδευτικοί που έχουν τα γενικά προσόντα κατά τις ισχύουσες διατάξεις και τα ειδικά προσόντα της παραγράφου 5. Κατά τα λοιπά για την επιλογή και τοποθέτηση διευθυντών και υποδιευθυντών στα μουσικά σχολεία εφαρμόζονται οι κείμενες διατάξεις για τους διευθυντές και υποδιευθυντές σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

8. Σε περίπτωση έλλειψης δημόσιων εκπαιδευτικών η διδασκαλία των μαθημάτων μουσικής και η άσκηση στα εργαστήρια ανατίθεται με απόφαση του οικείου νομάρχη, ύστερα από εισήγηση της καλλιτεχνικής επιτροπής και πρόταση του οικείου περιφερειακού υπηρεσιακού συμβούλου, σε ιδιώτες που έχουν εξειδίκευση στους τομείς αυτούς. Με την ίδια διαδικασία μπορεί να προσλαμβάνονται έκτακτοι συνεργάτες, Έλληνες ή αλλοδαποί, για τις ανάγκες λειτουργίας των μουσικών σχολείων. Στους διδάσκοντες ιδιώτες και τους έκτακτους συνεργάτες καταβάλλεται αποζημίωση, η οποία

καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, ύστερα από εισήγηση της καλλιτεχνικής επιτροπής.

9. Ιδρύεται από το σχολικό έτος 1988-89 Μουσικό Γυμνάσιο στην Παλλήνη Αττικής, το οποίο θα λειτουργεί πειραματικά για την εφαρμογή πειραματικών προγραμμάτων και πειραματικών μεθόδων διδασκαλίας στον τομέα της αισθητικής παιδείας γενικότερα και της μουσικής ειδικότερα.

10. Ο τεχνικός εξοπλισμός του Μουσικού Γυμνασίου της προηγούμενης παραγράφου σε συμβατικά ευρωπαϊκά και ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα και τεχνικά μέσα, η συγκρότηση των εργαστηρίων σύγχρονης τεχνολογίας και η εκπόνηση σχεδίων ειδικών προγραμμάτων στους τομείς μουσικής, ανατίθεται στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας, το οποίο επιχορηγείται με τα αναγκαία χρηματικά ποσά από τον προϋπολογισμό εξόδων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

11. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων το ανατιθέμενο έργο με την προηγούμενη παράγραφο μπορεί να επεκτείνεται και στα άλλα μουσικά σχολεία της χώρας.

12. Μέχρι την έκδοση των προεδρικών διαταγμάτων για τα ωρολόγια αναλυτικά προγράμματα στα μουσικά σχολεία, τις εγγραφές, μετεγγραφές, φοίτηση, ποινές, χαρακτηρισμό της διαγωγής, τις κάθε είδους εξετάσεις, την αξιολόγηση των μαθητών και τους τίτλους σπουδών για τα σχολεία αυτά, τα αντίστοιχα θέματα ρυθμίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και να κυρωθεί με νόμο.

Αθήνα, 2 Σεπτεμβρίου 1988, Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΡΟΥΛΑ ΚΑΚΛΑΜΑΝΑΚΗ»

Τα Μουσικά Σχολεία είναι εξειδικευμένα δημόσια σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που στοχεύουν στην ανάχνευση των μουσικών ταλέντων και κλίσεων των μαθητών. Όπως ορίζεται από τον ιδρυτικό νόμο, επίσημος σκοπός της ίδρυσής τους είναι «η προετοιμασία και η κατάρτιση των νέων που επιθυμούν να ακολουθήσουν την επαγγελματική κατεύθυνση της μουσικής χωρίς να υστερούν σε γενική παιδεία, εάν τελικά επιλέξουν άλλο τομέα επιστημονικής ή επαγγελματικής έκφρασης»³³⁷. Παρότι ο Ιδρυτικός Νόμος αναφέρεται στην «επαγγελματική κατεύθυνση της μουσικής», βάσει

³³⁷ Σύμφωνα με την 3345/Γ2/2.9.88 Υπουργική Απόφαση, (ΕτΚ,τχ. Β', αρ. φ. 649, 7.9.1988)

του σκεπτικού του πρωτεργάτη Στέφανου Βασιλειάδη και της εξέλιξης του θεσμού με την πάροδο των ετών, διαπιστώνεται ότι τα Μουσικά Σχολεία διαφοροποιούνται των άλλων σχολείων και σχολών ως προς την παροχή ευρύτερης μουσικής- αισθητικής παιδείας και πολιτιστικής κουλτούρας.

Μια προσεκτικότερη ανασκόπηση των νομοθετικών άρθρων και των υπουργικών διατάξεων, που καθορίζουν τον σκοπό ίδρυσης και τον τρόπο λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα σχολεία αυτά δεν επιδιώκουν μόνο τη διαμόρφωση μιας μουσικής μετα-λυκειακής επαγγελματικής ή εκπαιδευτικής προοπτικής για τους αποφοίτους τους. Στοχεύουν κυρίως στη δημιουργία «ενός επιλεγμένου δημόσιου Σχολείου με αναβαθμισμένο επίπεδο διδασκαλίας και στην ανάπτυξη ενός ιδιαίτερου σχολικού περιβάλλοντος, ελκυστικού και προσεγμένου, ώστε να ικανοποιήσει αιτήματα γονικής επιλογής στη δημόσια σχολική εκπαίδευση»³³⁸.

Βάσει του ίδιου νόμου οι συντάκτες του προνόησαν να συγκροτηθεί το αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων γενικής παιδείας κατά τέτοιο τρόπο ώστε «τα Μουσικά Σχολεία να λειτουργούν ως ισάξια και ισοδύναμα με τα αντίστοιχα δημόσια σχολεία της ίδιας βαθμίδας ως προς αυτό το συγκεκριμένο κριτήριο»³³⁹. Το αναλυτικό πρόγραμμα των Μουσικών Σχολείων (άρθρο 2) περιλαμβάνει «μαθήματα γενικής παιδείας, μαθήματα μουσικής και αισθητικής παιδείας, άσκηση σε εργαστήρια ειδικότητας και απογευματινή μελέτη». Επίσης, στο ίδιο άρθρο προβλέπεται πως η διδασκαλία μουσικών μαθημάτων και η άσκηση σε εργαστήρια μπορεί να είναι συλλογική ή εξατομικευμένη³⁴⁰.

Το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος καθορίζεται πιο συγκεκριμένα στις παραγράφους της Υπουργικής Απόφασης Γ2/3850/16.6.1998 (με τις μετέπειτα τροποποιημένες διατάξεις των ΦΕΚ 1012/2011, ΦΕΚ 2478/2011, ΦΕΚ 1817/2015, ΦΕΚ 1405/Β'/2017, ΦΕΚ 1371/Β'/24.4.2018, ΦΕΚ 878/Β'/5.3.2021). Τα μαθήματα που διδάσκονται στο Μουσικό Γυμνάσιο «διακρίνονται σε μαθήματα Γενικής Παιδείας και σε μαθήματα Μουσικής Παιδείας. Για τα μαθήματα Γενικής Παιδείας των Μουσικών Γυμνασίων ισχύουν τα προβλεπόμενα για τα μαθήματα που διδάσκονται στα Ημερήσια

338 Β. Ζορμπά - Αιμ. Υφαντή, «Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα και κοινωνική δικαιοσύνη», στα: *Πρακτικά του 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης - Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη*, Πάτρα 2008, σ. 65-68

339 Σ. Χρυσοστόμου, *Η μουσική στην εκπαίδευση*, σ. 150

340 Β Ζορμπά - Αιμ. Υφαντή, *ό. π.*, σ. 2-3

Γυμνάσια. Τα μαθήματα Μουσικής Παιδείας κατατάσσονται σε τρεις ομάδες ως εξής: Η πρώτη ομάδα (Ομάδα Α') περιλαμβάνει τα εξής μαθήματα μουσικής παιδείας:1) Ευρωπαϊκή Μουσική - Θεωρία και Πράξη,2) Ευρωπαϊκή Μουσική - Θεωρία και Πράξη και Εισαγωγή στην Αρμονία,3) Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική - Θεωρία και Πράξη,4) Πιάνο,5) Ταμπουράς ή άλλο τοπικό παραδοσιακό όργανοαναφοράς,6) Ατομικό Όργανο Επιλογής. Η δεύτερη ομάδα (Ομάδα Β') περιλαμβάνει τα εξής μαθήματα μουσικής παιδείας:1) Ιστορία Μουσικής,2) Κριτική Μουσική Ακρόαση. Η τρίτη ομάδα (Ομάδα Γ') περιλαμβάνει τα εξής μαθήματα μουσικής παιδείας:1) Χορωδία,2) Μουσικό Σύνολο (Οργανοχρησίας ή άλλου είδους)». Τα μαθήματα που διδάσκονται στο Γενικό Μουσικό Λύκειο «διακρίνονται σε μαθήματα Γενικής Παιδείας, Ομάδων Προσανατολισμού, Μουσικής Παιδείας και επιλογής. Για τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και Ομάδων Προσανατολισμού των Γενικών Μουσικών Λυκείων ισχύουν τα προβλεπόμενα για τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και Ομάδων Προσανατολισμού που διδάσκονται στα Ημερήσια Γενικά Λύκεια. Τα μαθήματα Μουσικής Παιδείας και Επιλογής των τάξεων του Γενικού Μουσικού Λυκείου κατανέμονται σε δύο ομάδες ως εξής: α) Η πρώτη Ομάδα (Ομάδα Α') περιλαμβάνει τα εξής μαθήματα: Αρμονία, Ανάπτυξη Ακουστικών Ικανοτήτων (Γραφή καθ' υπαγόρευση - Μουσική Ανάγνωση), Ανάπτυξη Μουσικών Ακουστικών Ικανοτήτων (Γραφή καθ' υπαγόρευση - Μουσική Ανάγνωση και Αρμονία στο πιάνο), Ιστορία της Μουσικής, Μορφολογία, Υποχρεωτικό Ατομικό Μουσικό Όργανο: Πιάνο, Ατομικό Όργανο Επιλογής, Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική και τα Μαθήματα Επιλογής Α' τάξης Μουσική-Μουσική Τεχνολογία (Οργανολογία Ελληνικών Παραδοσιακών Οργάνων, Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας, Στοιχεία Αντίστιξης, Εφαρμογές Πληροφορικής στη Μουσική, Επεξεργασία Μουσικού κειμένου με Η/Υ, Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας Ι).β) Η δεύτερη Ομάδα (Ομάδα Β') περιλαμβάνει τα εξής μαθήματα: Μουσικό Σύνολο (Μουσικής Έκφρασης και Δημιουργίας), Μουσικό Σύνολο (Οργανοχρησίας ή άλλου είδους) και τα Μαθήματα Επιλογής Γ' τάξης: Αρμονία(Ειδικό), Ανάπτυξη (Έλεγχος) Μουσικών Ακουστικών Ικανοτήτων, Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας, Οργανολογία Ελληνικών Παραδοσιακών Οργάνων, Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ, Ατομικό Όργανο Επιλογής ή και Αναφοράς

(Πιάνο-Ταμπουράς ή άλλο), Ανάλυση Παρτιτούρας Ορχήστρας, Επεξεργασία Χορικού (Choral), Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας II».

Αναλυτικότερα, μελετώντας τις υπουργικές εγκυκλίους παρατηρούμε πως τα μαθήματα γενικής παιδείας στα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια και Λύκεια) είναι τα ίδια με αυτά που διδάσκονται στα υπόλοιπα σχολεία της ίδιας βαθμίδας. «Το σύνολο των γενικών μαθημάτων και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου καλύπτει το 61% του συνολικού χρόνου, ενώ το σύνολο των μαθημάτων μουσικής παιδείας το ποσοστό 39% του συνολικού χρόνου»³⁴¹. Όσον αφορά το ωρολόγιο πρόγραμμα των Μουσικών Λυκείων, διαπιστώνεται ότι «το σύνολο των ωρών διδασκαλίας των γενικών μαθημάτων και στις τρεις τάξεις Λυκείου ανέρχεται σε ποσοστό 63 % του συνολικού χρόνου, σε σχέση με το σύνολο των ωρών των μουσικών μαθημάτων που καλύπτει το 37% του συνολικού διδακτικού χρόνου»³⁴².

Σύμφωνα με το Ωρολόγιο-Αναλυτικό πρόγραμμα Μουσικών Γυμνασίων, αναφορικά με την παροχή μουσικής παιδείας, ορίζεται ότι στις τάξεις του Γυμνασίου οι μαθητές/-τριες διδάσκονται τρία μουσικά όργανα από τα οποία το ένα είναι όργανο επιλογής είτε κλασσικό είτε παραδοσιακό (κιθάρα, βιολί, κλαρινέτο, παραδοσιακά ή ευρωπαϊκά κρουστά κτλ.) και τα άλλα δύο είναι υποχρεωτικά: το πιάνο, ως όργανο αναφοράς της ευρωπαϊκής μουσικής και ο ταμπουράς, ως όργανο αναφοράς της παραδοσιακής μουσικής. Τα υποχρεωτικά όργανα ονομάζονται και «όργανα αναφοράς», επειδή λειτουργούν ως εργαλεία ενίσχυσης της θεωρητικής κατάρτισης των μαθητών³⁴³. Συνάμα η ιδιαιτερότητα του Μουσικού Σχολείου εντοπίζεται στην «ισότιμη διδασκαλία της Ελληνικής-παραδοσιακής και της Ευρωπαϊκής-κλασσικής Μουσικής».

Πρόσθετα, στο πρόγραμμα μαθημάτων μουσικής παιδείας περιλαμβάνονται τα μουσικά σύνολα, τα οποία «συγκροτούνται από το κάθε Σχολείο ανάλογα με τις υφιστάμενες δυνατότητες και οι μαθητές οφείλουν να λάβουν μέρος σε κάποιο από αυτά»³⁴⁴. Τα μουσικά σύνολα διαιρούνται σε ορχήστρα κλασσικής μουσικής, σύνολο μουσικής δωματίου, ορχήστρα παραδοσιακής μουσικής, χορωδία ευρωπαϊκή, χορωδία παραδοσιακή. Επιπλέον το αναλυτικό πρόγραμμα ορίζει και τα μαθήματα αισθητικής

341 Π. Κυριαζικίδου, *ό. π.*, σ. 22

342 Σ. Χρυσόστομου, *Η μουσική στην εκπαίδευση*, σ. 150

343 Σ. Μαρκιανός, *ό. π.*, σ. 115

344 Σ. Μαρκιανός, *ό. π.*, σ. 117

παιδείας, όπως θεατρική αγωγή, χορός, δημιουργική έκφραση, εικαστικά, τα οποία διδάσκονται μία διδακτική ώρα την εβδομάδα ανάλογα με τις δυνατότητες και το υπάρχον εκπαιδευτικό προσωπικό κάθε Μουσικού Σχολείου³⁴⁵.

Ειδικά για τη Γ΄ τάξη Λυκείου τα μουσικά μαθήματα είναι λιγότερα εξαιτίας των Πανελλαδικών εξετάσεων και αρκετά από αυτά προσφέρονται σε προαιρετική βάση. «Αυτό σημαίνει πως η ύπαρξη των μουσικών μαθημάτων, σε συνδυασμό με τους επιεικείς όρους προαγωγής και απόλυσης των μαθητών του Λυκείου σε αυτά, λειτουργεί περισσότερο ως παράγοντας διαμόρφωσης μιας σχολικής κουλτούρας παρά ως προϋπόθεση σχολικής προόδου»³⁴⁶.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ιδρυτικού Νόμου (Ν. 1824/88- ΦΕΚ 296/Α΄/30.12.1988, παρ. 4) και την Υπουργική Απόφαση Γ2/2718/30.4.1996 (ΦΕΚ 321/Β΄8.5.1996) Υπουργικής Απόφασης προβλέπεται η σύσταση Καλλιτεχνικής Επιτροπής για τα Μουσικά Σχολεία. «Με απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συγκροτείται πενταμελής καλλιτεχνική επιτροπή από ειδικούς στους τομείς λειτουργίας των μουσικών σχολείων και αναγνωρισμένου κύρους μουσικοπαιδαγωγούς. Έργο της επιτροπής αυτής είναι η μελέτη των προγραμμάτων διδασκαλίας στα μουσικά σχολεία, η διατύπωση γνώμης για τα γενικότερα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων αυτών, εξοπλισμού, στελέχωσης, τρόπου αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών στα μουσικά μαθήματα, καθώς και η γενικότερη εποπτεία και αξιολόγηση της λειτουργίας των σχολείων αυτών. Με την ίδια απόφαση ορίζεται ο πρόεδρος και ο γραμματέας αυτής, ο τρόπος λειτουργίας της, η διάρκεια της θητείας του προέδρου και των μελών της, καθώς και ο τρόπος διοικητικής στήριξης του έργου της». Ουσιαστικό καθήκον της Επιτροπής είναι η «γενικότερη εποπτεία και αξιολόγηση της λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων»³⁴⁷. Η πρώτη Καλλιτεχνική Επιτροπή που συγκροτήθηκε για τα έτη 1988-1989 αποτελούνταν από τον Στέφανο Βασιλειάδη ως Πρόεδρο. Το 1990 ο Υπουργός Παιδείας Β. Κοντογιαννόπουλος συγκρότησε νέα επιτροπή με πρόεδρο τον Γιώργο Κατσαρό, αφού καθαίρεσε την

345 Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση σήμερα* (Διπλωματική εργασία), Θεσσαλονίκη 1993, σ. 54, στο εξής βλ. Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής*

346 Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής*, σ. 57

347 Σ. Μαρκιανός, *ό. π.*, σ. 116

προηγούμενη επιτροπή με πρόεδρο τον Βασιλειάδη³⁴⁸. Μεταγενέστερα στη θέση της Καλλιτεχνικής Επιτροπής από το 2019 συγκροτήθηκε με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων η Επιστημονική Επιτροπή των Μουσικών Σχολείων (ΥΑ 83064/Δ2/24.05.2019), ενώ τον Μάρτιο του 2020 συγκροτήθηκε με απόφαση της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων νέα Επιστημονική Επιτροπή Μουσικής Παιδείας με διετή θητεία.

Σύμφωνα με τον Ιδρυτικό Νόμο «το διδακτικό προσωπικό των μουσικών σχολείων διακρίνεται σε καθηγητές γενικών μαθημάτων που έχουν σχέση με τις τέχνες γενικά και τη μουσική ειδικότερα (ειδικές σπουδές ή αναγνωρισμένο καλλιτεχνικό έργο και δράση) και σε καθηγητές μουσικής, απόλυτα εξειδικευμένους στους τομείς της μουσικής». Επομένως εξαρχής τέθηκαν συγκεκριμένα κριτήρια πρόσληψης εκπαιδευτικών για τη στελέχωση των Μουσικών Σχολείων. «Ακόμη είναι σε ισχύ αυτός ο ιδρυτικός νόμος ο οποίος είχε γίνει με πολλή προσοχή και αγάπη. Υπάρχει ένα εδάφιο μέσα που λέει ότι όσοι εκπαιδευτικοί είναι στο μουσικό σχολείο πρέπει να έχουν σχέση με την τέχνη και τη μουσική ειδικότερα. Αυτό από το 2004 νομίζω ή 2005 και μετά άρχισε να μην έχει τόση μεγάλη ισχύ. Προσπαθούμε όμως τώρα να το επαναφέρουμε διότι για να τοποθετηθεί ένας εκπαιδευτικός σε ένα μουσικό σχολείο πρέπει και ο ίδιος να έχει γνώση της τέχνης για να μπορεί να κατανοεί τη φύση και την ιδιαιτερότητα αυτού του σχολείου, αλλιώς θα κάνει κακό στο ίδιο το σχολείο. Μιλάμε για όλους τους καθηγητές, και της γενικής παιδείας, διότι κάποιοι δεν κατανοούν την ανάγκη που έχει η τέχνη για να μπορέσει να βγει προς τα έξω, όλες τις προσπάθειες που πρέπει να γίνουν, όλες τις ζυμώσεις για να καταφέρει η τέχνη να γεννηθεί, να υπάρξει...»³⁴⁹

Ως προς την πρόσληψη αναπληρωτών και ωρομισθίων εκπαιδευτικών από το έτος 1992 (Υπουργική εγκύκλιος Δ2/9967/2.6.92) ορίζεται ότι οι ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί δύνανται να υποβάλλουν την αίτησή τους μαζί με τα απαραίτητα δικαιολογητικά στην οικεία Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι αιτήσεις αποστέλλονταν με υπηρεσιακή αλληλογραφία στην αντίστοιχη Διεύθυνση Προσωπικού του Υπουργείου Παιδείας και, αφού πρώτα αξιολογούνταν από την Καλλιτεχνική Επιτροπή, εκδιδόταν ένας πίνακας κατάταξης των μουσικών κατά νομούς. Εν συνεχεία

348 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

349 Α. Πολυμενοπούλου, *ό. π.*

ανάλογα με τις ανάγκες των μουσικών σχολείων πραγματοποιούνταν η πρόσληψη των εκπαιδευτικών. Τα τελευταία χρόνια οι αιτήσεις των ενδιαφερομένων πραγματοποιούνται μέσω ηλεκτρονικής εφαρμογής του Υπουργείου Παιδείας, καταρτίζονται πίνακες κατάταξης αναπληρωτών εκπαιδευτικών όλων των κλάδων που αναρτώνται στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Υπουργείου (<http://e-aitisi.sch.gr>) και εν συνεχεία προσκαλούνται οι εγγεγραμμένοι εκπαιδευτικοί να δηλώσουν περιοχές προτίμησης στην ηλεκτρονική πλατφόρμα (<https://opsyd.sch.gr/>) για πρόσληψή τους ως αναπληρωτών, πλήρους ή/και μειωμένου ωραρίου ή/και ως ωρομισθίων.

Ειδικά ο Ιδρυτικός Νόμος προβλέπει ότι «για την επιλογή και τοποθέτηση διευθυντών και υποδιευθυντών στα μουσικά σχολεία καταρτίζεται ξεχωριστός αξιολογικός πίνακας, στον οποίο εντάσσονται εκπαιδευτικοί που έχουν τα γενικά προσόντα κατά τις ισχύουσες διατάξεις και τα ειδικά προσόντα. Κατά τα λοιπά για την επιλογή και τοποθέτηση διευθυντών και υποδιευθυντών στα μουσικά σχολεία εφαρμόζονται οι κείμενες διατάξεις για τους διευθυντές και υποδιευθυντές σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Η κατάρτιση ξεχωριστού πίνακα επιλογής διευθυντών και υποδιευθυντών δεν τηρήθηκε πάντοτε από τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με συνέπεια τη δημιουργία αντιπαλότητας μεταξύ των υποψηφίων. Η αναφορά σε γενικά και ειδικά προσόντα των υποψηφίων συνάδει με τα προαναφερόμενα κριτήρια πρόσληψης των καθηγητών γενικής και μουσικής παιδείας.

Η ανωτέρω αναλυτική νομοθετική μέριμνα σχετικά με το διδακτικό προσωπικό και τη διεύθυνση των Μουσικών Σχολείων τονίζει την «προσπάθεια διαμόρφωσης μιας σχολικής κουλτούρας που στοχεύει όχι μόνο στην προαγωγή της μουσικής εκπαίδευσης, αλλά και στη διασφάλιση ενός αναβαθμισμένου επιπέδου διδασκαλίας μαθημάτων της γενικής παιδείας»³⁵⁰.

Οι όροι εισαγωγής των μαθητών/-τριών στην Α΄ τάξη Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων δεν κανονίζονται από τον Ιδρυτικό Νόμο, αλλά από νεότερες υπουργικές αποφάσεις για τη λειτουργία των Μουσικών Σχολείων. Σύμφωνα με τις τελευταίες διατάξεις «στην Α΄ τάξη των Μουσικών Γυμνασίων εγγράφονται μαθητές, απόφοιτοι των Δημοτικών Σχολείων, ύστερα από επιλογή. Η διαδικασία επιλογής διενεργείται κατά το χρονικό διάστημα από 15 μέχρι 30 Ιουνίου κάθε σχολικού έτους».

350 Β. Ζορμπά - Αιμ. Υφαντή, *ό. π.*, σ. 7-10

«Οι κηδεμόνες των μαθητών/τριών που επιθυμούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία επιλογής υποβάλλουν μόνο μία αίτηση κατά το χρονικό διάστημα από 2 μέχρι 31 Μαΐου κάθε έτους, στο Μουσικό Σχολείο του Νομού όπου βρίσκεται η μόνιμη κατοικία τους ή στο Μουσικό Σχολείο που ανήκουν χωροταξικά στην περίπτωση που στον νομό, όπου βρίσκεται η μόνιμη κατοικία τους, λειτουργούν περισσότερα του ενός Μουσικά Σχολεία. Η συμμετοχή των υποψηφίων μαθητών στην επιλογή για φοίτηση σε Μουσικό Σχολείο δεν στερεί το δικαίωμα υποβολής αίτησης για συμμετοχή στις διαδικασίες εισαγωγής σε άλλο Πρότυπο Γυμνάσιο, Πειραματικό Γυμνάσιο ή Καλλιτεχνικό Σχολείο».

Για τη διενέργεια των εξετάσεων και «την επιλογή των μαθητών που θα φοιτήσουν στην Α' τάξη Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων, συγκροτείται για κάθε Μουσικό Σχολείο, Επιτροπή Επιλογής(Ε.Ε.) που ορίζεται με απόφαση του οικείου Περιφερειακού Διευθυντή Εκπαίδευσης σε συνεργασία με τους Διευθυντές των Διευθύνσεων Δ/θμιας Εκπαίδευσης αρμοδιότητας του και αποτελείται από: α. Έναν (1) εκπαιδευτικό του κλάδου ΠΕ79.01 ή ΤΕ16, που υπηρετεί με οργανική θέση σε άλλο Μουσικό Σχολείο της οικείας Περιφερειακής Διεύθυνσης, ως Πρόεδρος. β. Τέσσερις (4) εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ79.01 ή ΤΕ16, που υπηρετούν σε άλλο Μουσικό Σχολείο της οικείας Περιφερειακής Διεύθυνσης, ως μέλη, καθώς και δύο (2) ακόμη εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε άλλο Μουσικό Σχολείο της οικείας Περιφερειακής Διεύθυνσης, ως αναπληρωματικά μέλη. γ. Τέσσερις (4) εκπαιδευτικούς οποιουδήποτε κλάδου(μόνιμους ή αναπληρωτές) που υπηρετούν στο Μουσικό Σχολείο, και ορίζονται ο ένας (1) ως Γραμματέας, ο ένας (1) ως αναπληρωματικός Γραμματέας και οι δύο (2) ως βοηθοί της γραμματείας».

«Τα θέματα στα οποία αξιολογούνται οι υποψήφιοι μαθητές για την εγγραφή τους στην Α' τάξη Γυμνασίου του Μουσικού Σχολείου είναι: Ρυθμός, Ακουστική ικανότητα, Φωνητική ικανότητα, Διάκριση ηχοχρωμάτων και προαιρετικά ένα Μουσικό Όργανο (ευρωπαϊκό ή παραδοσιακό), σε επίπεδο αντίστοιχο τουλάχιστον της Κατωτέρας Σχολής. Κάθε ένα από τα θέματα αυτά αξιολογείται χωριστά από τους βαθμολογητές στην εικοσάβαθμη κλίμακα. Η βαθμολογία του κάθε βαθμολογητή καταχωρίζεται σε ειδικό φύλλο εξέτασης υποψηφίου που φέρει την ονομασία και τη σφραγίδα του Μουσικού Σχολείου και υπογράφεται από τον βαθμολογητή και τον Πρόεδρο της Ε.Ε.» Η εξέταση διαιρείται σε δύο στάδια, στη δοκιμασία της ακουστικής αντίληψης (διαφορά

ήχων, ρυθμού) με αντικειμενικού τύπου ερωτήσεις και στην αξιολόγηση ενώπιον της επιτροπής. «Η Επιστημονική Επιτροπή Μουσικής Παιδείας επιλέγει τα θέματα εξέτασης των υποψηφίων μαθητών που μετέχουν στη διαδικασία επιλογής καθώς και το υποστηρικτικό υλικό (αρχείο ήχου, οδηγίες, έντυπα κ.τ.λ.), τα διαβιβάζει στην αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Παιδείας, η οποία εν συνεχεία τα αποστέλλει ηλεκτρονικά στον Πρόεδρο της Ε.Ε. ή εφόσον συγκροτηθεί Γ.Ε.Ε. στον Πρόεδρο της Γ.Ε.Ε. κάθε Μουσικού Σχολείου τα οποία και αποκωδικοποιούνται ενώπιον όλων των μελών της επιτροπής πριν από την έναρξη της διαδικασίας εξέτασης. Μετά το πέρας της διαδικασίας επιλογής συνέρχεται η Ε.Ε. ή η Γ.Ε.Ε. με πρόσκληση του Προέδρου της και με βάση τα ειδικά φύλλα εξέτασης, συντάσσει πράξη με πίνακα αποτελεσμάτων των εξετασθέντων κατά φθίνουσα βαθμολογική σειρά, όπου στον πίνακα αντί των ονομάτων των μαθητών/τριών αναγράφεται ο αριθμός πρωτοκόλλου της αίτησης συμμετοχής του υποψηφίου. Ο πίνακας των αποτελεσμάτων αναρτάται στο Μουσικό Σχολείο την τελευταία ημέρα της εξεταστικής διαδικασίας ή, το αργότερο, την επόμενη, προς ενημέρωση των ενδιαφερομένων. Ο πίνακας διαβιβάζεται, επίσης, στην οικεία Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης».

«Ο αριθμός των τμημάτων καθορίζεται με απόφαση του οικείου Περιφερειακού Διευθυντή Εκπαίδευσης, που εκδίδεται την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου ύστερα από πρόταση του Συλλόγου διδασκόντων του Μουσικού Σχολείου και εισήγηση της οικείας Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα κριτήρια για τον καθορισμό του αριθμού των τμημάτων είναι: η κτηριακή υποδομή του σχολείου, το υπάρχον μόνιμο διδακτικό προσωπικό, ο αριθμός των υποψηφίων και γενικότερα όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία του. Ο μέγιστος αριθμός μαθητών ανά τμήμα γενικής παιδείας είναι εικοσιτέσσερις (24) μαθητές».

Το μαθητικό δυναμικό των Μουσικών Σχολείων πέρα από τις εισαγωγικές εξετάσεις συμπληρώνεται με συγκεκριμένη διαδικασία μετεγγραφής μαθητών-τριών. «Εφόσον προκύψουν κενές θέσεις στις Β' και Γ' τάξεις Γυμνασίου καθώς, και στις Α', Β', Γ' τάξεις Λυκείου από μετεγγραφή ή οποιοδήποτε άλλο λόγο, τότε αυτές οι κενές θέσεις συμπληρώνονται μέσω κατατακτηρίων εξετάσεων που πραγματοποιούνται εντός του τρίτου δεκαημέρου του Σεπτεμβρίου κάθε σχολικού έτους. Οι κηδεμόνες των μαθητών/τριών υποβάλλουν μόνο μια αίτηση στο Μουσικό Σχολείο του Νομού όπου

βρίσκεται η μόνιμη κατοικία τους ή στο Μουσικό Σχολείο που ανήκουν χωροταξικά στην περίπτωση που στον νομό, όπου βρίσκεται η μόνιμη κατοικία τους, λειτουργούν περισσότερα του ενός Μουσικά Σχολεία. Οι εξετάσεις αυτές διενεργούνται από Επιτροπή Κατατακτηρίων Εξετάσεων (Ε.Κ.Ε.) που ορίζεται με απόφαση του/της οικείου/ας Διευθυντή/τριας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ύστερα, από εισήγηση του/της Διευθυντή/τριας του Μουσικού Σχολείου». Δηλαδή, εκτός από την Α΄ Γυμνασίου όπου διενεργούνται εισαγωγικές εξετάσεις, δύναται κάποιος-α μαθητής-τρια να φοιτήσει στο Μουσικό Γυμνάσιο σε οποιαδήποτε άλλη τάξη (Β΄ και Γ΄ Λυκείου από το έτος 2018)³⁵¹ μόνο με κατατακτήριες εξετάσεις. Σημειωτέον ότι όλες οι εξετάσεις (εισαγωγικές και κατατακτήριες) αφορούν τα μουσικά μαθήματα.

Οι διαδικασίες των εξετάσεων για τη φοίτηση στα Μουσικά Σχολεία εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για καλό επίπεδο σπουδών και εγγυάται την αντικειμενικότητα μέσω της «συγκρότησης επιτροπής στην οποία συμμετέχουν καθηγητές που δεν ανήκουν στο οικείο Μουσικό Σχολείο»³⁵². Η αξιολόγηση των μαθητών-τριών πραγματοποιείται για την επιλογή όσων διαθέτουν μουσική κλίση χωρίς προαπαιτούμενες μουσικές γνώσεις, όμως ευνοούνται έμμεσα όσοι-ες έχουν παρακολουθήσει μαθήματα μουσικής είτε με κάποιο δάσκαλο είτε σε κάποιο ωδείο.

Ως προς την αξιολόγηση των μαθητών-τριών στα Μουσικά Γυμνάσια «στα μαθήματα Γενικής Παιδείας ισχύουν όσα προβλέπονται από τις κείμενες διατάξεις για τα Ημερήσια Γυμνάσια. Τα μαθήματα Μουσικής Παιδείας της Ομάδας Α΄ διακρίνονται ως προς τη διαδικασία εξέτασης – αξιολόγησης σε γραπτώς-προφορικώς και δι’ ακρόασεως. Τα μαθήματα Ευρωπαϊκή Μουσική - Θεωρία και Πράξη, Ευρωπαϊκή Μουσική - Θεωρία και Πράξη και Εισαγωγή στην Αρμονία, Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική - Θεωρία και Πράξη, εξετάζονται γραπτά ως προς το θεωρητικό μέρος και προφορικά ως προς το πρακτικό μέρος. Τα μαθήματα Ατομικό Όργανο Επιλογής, Πιάνο, Ταμπουράς ή άλλο τοπικό παραδοσιακό όργανο αναφοράς, εξετάζονται με τη διαδικασία της ακρόασης».

Ως προς την αξιολόγηση των μαθητών-τριών στα Μουσικά Λύκεια «για τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και Ομάδων Προσανατολισμού ισχύουν όσα προβλέπονται από τις κείμενες διατάξεις για τα Γενικά Λύκεια. Τα Μουσικά Μαθήματα της Ομάδας Α΄

351 *ΕτΚ, 1371/Β΄/24.4.2018*, σ. 14967-14968

352 Σ. Μαρκιανός, *ό. π.*, σ. 111

ως προς τη διαδικασία εξέτασης - αξιολόγησης διακρίνονται σε γραπτώς, δια ακρόασεως, γραπτώς και προφορικός. Τα μαθήματα που εξετάζονται γραπτά είναι τα εξής: Αρμονία, Γραφή καθ' υπαγόρευση της Ανάπτυξης Ακουστικών Ικανοτήτων και Ανάπτυξης Ακουστικών Μουσικών Ικανοτήτων, Ιστορία της Μουσικής, Μορφολογία και τα Μαθήματα Επιλογής της Α' τάξης Μουσική – Μουσική Τεχνολογία (Οργανολογία Ελληνικών Παραδοσιακών Οργάνων, Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας, Στοιχεία Αντίστιξης, Εφαρμογές Πληροφορικής στη Μουσική, Επεξεργασία Μουσικού κειμένου με Η/Υ, Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας). Τα μαθήματα που εξετάζονται με τη διαδικασία της ακρόασης είναι τα εξής: Υποχρεωτικό Ατομικό Μουσικό Όργανο: Πιάνο, Ατομικό Όργανο επιλογής. Το μάθημα Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική εξετάζεται γραπτά και προφορικά.

Συνοπτικά, η αξιολόγηση των μαθητών-τριών στα Μουσικά Γυμνάσια και Λύκεια ως προς τα μαθήματα γενικής παιδείας πραγματοποιείται σύμφωνα με όσα προβλέπονται από τις κείμενες διατάξεις για τα Ημερήσια Γυμνάσια και ημερήσια Γενικά Λύκεια αντιστοίχως. Περαιτέρω, «ο μαθητής του Μουσικού Γυμνασίου κρίνεται άξιος προαγωγής ή απόλυσης, Ι. όταν έχει σε κάθε μάθημα γενικής παιδείας και σε κάθε μάθημα μουσικής παιδείας βαθμό ετήσιας επίδοσης τουλάχιστον δέκα (10) ή ΙΙ. όταν έχει γενικό μέσο όρο βαθμών ετήσιας επίδοσης από τα μαθήματα γενικής παιδείας και τα μαθήματα μουσικής παιδείας τουλάχιστον δεκατρία (13)» Από την άλλη πλευρά «για την προαγωγή των μαθητών/τριών των Α' και Β' τάξεων του Γενικού Μουσικού Λυκείου απαιτείται γενικός μέσος όρος τουλάχιστον δέκα (10). Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνέχιση της φοίτησης των μαθητών των Α' και Β' τάξεων του Γενικού Μουσικού Λυκείου σε Γενικό Μουσικό Λύκειο είναι να έχουν βαθμό ετήσιας επίδοσης σε κάθε μάθημα μουσικής παιδείας τουλάχιστον δέκα (10)» «Για την απόλυση των μαθητών/τριών της Γ' τάξης Γενικού Μουσικού Λυκείου απαιτείται γενικός μέσος όρος(Γ.Μ.Ο.) τουλάχιστον δέκα (10).α. Όταν οι μαθητές/τριες της Γ' τάξης του Γενικού Μουσικού Λυκείου επιτύχουν τον γενικό μέσο όρο δέκα (10), αλλά δεν επιτύχουν σε κάθε μάθημα μουσικής παιδείας βαθμό ετήσιας επίδοσης τουλάχιστον δέκα (10), μπορούν να λάβουν απολυτήριο τίτλο μετά από την έκδοση αποτελεσμάτων της περιόδου Ιουνίου, εφόσον με δήλωσή τους δεν επιθυμούν να παραπεμφθούν στην ειδική εξεταστική περίοδο του δεύτερου δεκαπενθήμερου του Ιουνίου. Αν συμμετάσχουν στην

ειδική εξεταστική περίοδο του δεύτερου δεκαπενθημέρου του Ιουνίου ανεξάρτητα από το βαθμό επίδοσής τους σε αυτήν, λαμβάνουν απολυτήριο τίτλο». Από τα ανωτέρω συμπεραίνουμε ότι η επίδοση στα μουσικά μαθήματα διαδραματίζει σπουδαιότερο ρόλο στο Μουσικό Γυμνάσιο σε σχέση με το Μουσικό Λύκειο και μάλιστα είναι ευνοϊκότεροι οι όροι στη Γ' τάξη του Μουσικού Λυκείου.

Ιδιαιτερότητα του Μουσικού Σχολείου συνιστά το γεγονός πως «η προαγωγή των μαθητών των Μουσικών Σχολείων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνέχιση της φοίτησής τους στο Μουσικό Σχολείο». Δηλαδή, εάν ένας-μια μαθητής-τρια δεν πληροί τις ανωτέρω προϋποθέσεις προαγωγής από τη μία τάξη στην άλλη και δεν τα καταφέρει ούτε στις επαναληπτικές εξετάσεις, τότε υποχρεούται να επαναλάβει την τάξη σε άλλο Γενικό σχολείο.

Στους αποφοίτους του Γενικού Μουσικού Λυκείου «χορηγείται απολυτήριο τίτλος, στον οποίο αναγράφονται όλα τα μαθήματα, καθώς και η επίδοση ανά μάθημα. Στον Γ.Μ.Ο. απόλυσης δεν συνυπολογίζονται τα μαθήματα μουσικής παιδείας». Μάλιστα σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία (ΦΕΚ 109/Α'/28.6.1993, άρθρο 8, παρ. 5) προβλεπόταν η χορήγηση πτυχίων μουσικής ειδικότητας στους αποφοίτους Μουσικών Λυκείων. Συγκεκριμένα «στους αποφοίτους μουσικών λυκείων, που διέπονται από την 3345/2.9.1988 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, που κυρώθηκε με το άρθρο 16 του ν. 1824/1988 (ΦΕΚ 296 Α'), χορηγούνται πτυχία μουσικής ειδικότητας, εφαρμοζομένων αναλόγως των διατάξεων του βασιλικού διατάγματος της 11.11.1957 (ΦΕΚ 229 Α') 'περί κυρώσεως του εσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσ/νίκης'. Τα προσόντα των καθηγητών-εξεταστών των μουσικών μαθημάτων, η διαδικασία, οι προϋποθέσεις και η εξεταστέα ύλη για τη χορήγηση των παραπάνω πτυχίων ρυθμίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Τα χορηγούμενα πτυχία είναι ισότιμα με τα χορηγούμενα από τα ωδεία και τις μουσικές σχολές». Ο νόμος αυτός τέθηκε σε ισχύ για ένα ή δύο χρόνια, αλλά έκτοτε παρέμεινε ανενεργός, μετά από την εναντίωση και της Καλλιτεχνικής Επιτροπής εκείνη την εποχή. «Πιθανόν η μη εφαρμογή του σχετικού νόμου να οφείλεται στο γεγονός ότι αντιβαίνει στα συμφέροντα άλλων φορέων που παρέχουν μουσική εκπαίδευση και χορηγούν πτυχία μουσικής ειδίκευσης (π.χ. ωδεία)»³⁵³.

353 Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής*, σ. 58

Βάσει του Ιδρυτικού Νόμου ο τεχνικός εξοπλισμός των Μουσικών Σχολείων «σε συμβατικά ευρωπαϊκά και ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα και τεχνικά μέσα, η συγκρότηση των εργαστηρίων σύγχρονης τεχνολογίας και η εκπόνηση σχεδίων ειδικών προγραμμάτων στους τομείς μουσικής, ανατίθεται στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας, το οποίο επιχορηγείται με τα αναγκαία χρηματικά ποσά από τον προϋπολογισμό εξόδων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων». Επιπλέον «η Εγκύκλιος 5052/28-8-1996 ορίζει τέσσερις (4) αίθουσες διδασκαλίας ομαδικών μουσικών μαθημάτων, πέντε (5) αίθουσες διδασκαλίας ατομικών μαθημάτων (Studios), έκτασης 12-15 τ.μ., με κατάλληλη διαμόρφωση και μόνωση, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και χώρο για τη μεσημβρινή σίτιση των μαθητών»³⁵⁴.

Στην πορεία της λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, το Κ.ΣΥ.Μ.Ε. εγκαταλείφθηκε ως υποστηρικτικός οργανισμός και πλέον ο εξοπλισμός των Σχολείων βασίζεται σε δωρεές από ιδιωτικούς φορείς, σε κρατική επιχορήγηση μέσω των Δήμων και στις προσπάθειες των Διευθυντών, του Συλλόγου Διδασκόντων και του Συλλόγου Γονέων-Κηδεμόνων. Επιπρόσθετα σημειώθηκαν καινοτόμες ενέργειες σε συνεργασία με την πολιτεία για την εισαγωγή της πληροφορικής στη μουσική εκπαίδευση. «Βάσει του ΦΕΚ 1047 Β' του 2000 επί θητείας του Πέτρου Ευθυμίου ως Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων υπάρχουν τρεις αλληλοσυνδεδεμένες υπουργικές αποφάσεις κατόπιν εισήγησης της Καλλιτεχνικής Επιτροπής Μουσικών Σχολείων. Με μία από αυτές συγκροτήθηκε Ομάδα εργασίας για θέματα Μουσικής - Πληροφορικής, εξ αποστάσεως μάθησης – Σύγχρονα μέσα μουσικής επικοινωνίας, δηλαδή να δημιουργηθεί ένα δίκτυο πληροφορικής μεταξύ των μουσικών σχολείων, να γίνονται τηλεδιασκέψεις κ.ά, και εδώ βέβαια για μία ακόμα φορά αναφέρεται το όνομα του Στέφανου Βασιλειάδη, ο οποίος ορίζεται ως ένα από τα δύο Προεδρεύοντα μέλη. Το άλλο Προεδρεύον μέλος είναι ο καθηγητής Χαράλαμπος Σπυρίδης. Αυτή η ομάδα λειτούργησε και έκανε μία πρόταση η οποία υποβλήθηκε στο χρονικό διάστημα που προβλεπόταν στην υπουργική απόφαση και μάλιστα έγινε και μία έρευνα πεδίου εν όψει κατάρτισης της πρότασης που κατατέθηκε στο υπουργείο. Έτσι λοιπόν στις περισσότερες συνεδριάσεις ήμουν και εγώ (Βίκυ Ζεπάτου) και συναντούσα και συνεργαζόμουν με τον Βασιλειάδη στο πλαίσιο των καθηκόντων μου γιατί είχα οριστεί βάσει άλλης απόφασης του προαναφερόμενου ΦΕΚ

354 Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής*, σ. 59-62

ως συντονίστρια για θέματα ανάπτυξης του δικτύου τηλεδιδασκαλίας των Μουσικών Σχολείων. Απ' ό,τι θυμάμαι, ο Βασιλειάδης είχε κάνει και εισηγήσεις αρκετές.»³⁵⁵

Κάθε Μουσικό Σχολείο φροντίζει να προβάλει το έργο του στους μαθητές των Δημοτικών Σχολείων της περιοχής τους, προκειμένου να προσελκύσει το ενδιαφέρον των υποψηφίων για εισαγωγή στο Μουσικό. «Παλιότερα γυρνούσαμε πολλά δημοτικά από διάφορους δήμους από τους οποίους δεχόμαστε παιδιά, πολλοί καθηγητές έκαναν εκεί μία ενημέρωση, αλλά τα τελευταία χρόνια έχουμε μία πολύ καλή ιστοσελίδα, οπότε πολλοί γονείς παίρνουν πληροφορίες από εκεί. Και είναι ήδη αρκετά χρόνια που εθελοντικά με καθηγητές του σχολείου κάνουμε από τον Γενάρη και μετά μία φορά τον μήνα ενημερώσεις των υποψηφίων τα απογεύματα, δηλαδή 18.00 με 21.30 μία μέρα κάθε μήνα από Ιανουάριο έως και περίπου Απρίλιο, οπότε ενημερώνουμε όσο μπορούμε καλύτερα γονείς και παιδιά για τις εισαγωγικές εξετάσεις των μουσικών και γενικά μιλάμε για το μουσικό σχολείο. Και πραγματικά θα σας έλεγα ότι αισθάνομαι υπερήφανος που υπάρχουν συνάδελφοι που μπορούν να κάνουν αυτές τις ενημερώσεις και τον Ιούνιο όταν έχουν τελειώσει πια οι αιτήσεις, διοργανώνουμε ένα διήμερο προετοιμασίας των υποψηφίων μας με πολλούς καθηγητές. Έχουμε ένα διδακτικό τετράωρο αυτά τα δύο απογεύματα όπου γίνεται μια προσομοίωση των εξετάσεων και έτσι προσπαθούν οι υποψήφιοί μας όσο είναι δυνατόν να είναι ενημερωμένοι και ψυχολογικά προετοιμασμένοι για τις εισαγωγικές εξετάσεις στη διαδικασία επιλογής η οποία όπως ξέρετε κάθε χρόνο γίνεται στα τέλη Ιουνίου, το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουνίου. Και στόχο έχουμε να βοηθήσουμε παιδιά που πιθανόν να μην γνωρίζουν για το μουσικό σχολείο ή δεν έχουν καμία μουσική εκπαίδευση στο δημοτικό να προσελκύσουμε και τέτοια παιδιά. Και για αυτό ενημερώνουμε όσο μπορούμε περισσότερο.»³⁵⁶

Σε γενικές γραμμές το μουσικό Σχολείο «ήταν και παραμένει δημόσιο· ένα, ομολογουμένως, ιδιαίτερα «ακριβό» Σχολείο για το ελληνικό κράτος, από τη στιγμή που παρέχει εξατομικευμένη μουσική διδασκαλία, ολιγομελή τμήματα, δωρεάν μεταφορά των μαθητών, δωρεάν σίτιση και εξοπλισμό με μουσικά όργανα»³⁵⁷.

355 Β. Ζεπάτου, *ό. π.*

356 Β. Αντωνόπουλος, *ό. π.*

357 Β. Ζορμπά, *Η Ίδρυση και η Λειτουργία των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα* (MA Thesis), Πάτρα 2006, σ. 44-47

1.3. Το πρώτο Μουσικό Σχολείο της Παλλήνης

Το έτος 1988, ιδρύθηκε το πρώτο Μουσικό Γυμνάσιο στην Παλλήνη. Μάλιστα το πρώτο Μουσικό Σχολείο λειτούργησε ως πρότυπο «για την εφαρμογή πειραματικών προγραμμάτων σπουδών και μεθόδων διδασκαλίας στον τομέα της μουσικής και της αισθητικής παιδείας γενικότερα»³⁵⁸.

Η πρώτη Καλλιτεχνική Επιτροπή του Πειραματικού Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης: «Με την Υ.Α. Γ2/3367/2.9.1988 ορίστηκε η 1^η Καλλιτεχνική Επιτροπή με θητεία ενός έτους με τα εξής μέλη: 1. Στέφανος Βασιλειάδης, Μουσικοπαιδαγωγός ως Πρόεδρος. 2. Δημήτρης Καμαρωτός, Συνθέτης, 3. Βασίλης Ριζιώτης, Συνθέτης, 4. Μάριος Μαυροειδής, Μουσικοπαιδαγωγός και 5. Κατερίνα Βλάχου, Μουσικοπαιδαγωγός. Γραμματέας: Ανδρέας Γλυνιάς, Καθηγητής Μουσικής, Αναπληρωματικά μέλη: Κατερίνα Βουρνάζου, Ειδική στη διδασκαλία του πιάνου και της μουσικής δωματίου, Μαρία Θωμά, Ειδική φωνητικής καλλιέργειας και Χρύσα Αποστολάτου, Διευθύντρια παιδικών-νεανικών χορωδιών».

Τα πρώτα ζητήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν για τη λειτουργία του Μουσικού Σχολείου ήταν η εύρεση χώρου στέγασης και η ανάληψη της Διεύθυνσης. «Πάνω στη μοτοσυκλέτα εγώ (Ανδρέας Γλυνιάς) και ο Στέφανος Βασιλειάδης - ηθογραφικά - είχαμε οργώσει την Άνοιξη και το Καλοκαίρι όλη την Αττική να δούμε τι θα γίνει με το Σχολείο. Ο πρόεδρος της κοινότητας Παλλήνης τότε είχε ένα κτήμα στη διάθεση του, το κτήμα 'Πουλή', αλλά ήταν χέρσο, μέσα όμως σε δύο μέρες μάς ετοιμάζουν χώρο (μέσα στις σημερινές εγκαταστάσεις του Γυμνασίου και Λυκείου Παλλήνης) και εκεί στρατολογούμε όλους αυτούς που λέγαμε εκ των ενόντων. Ήμασταν πλέον σε αναζήτηση Διευθυντού. Τελικά ο Λευτέρης Χαψιάδης (στιχουργός) και η Εύα Μουρελάτου μας πρότειναν τη Σταματία Χαψιάδου και ανοίγει η καρδιά μας. Ήταν η πρώτη διευθύντρια του μουσικού σχολείου Παλλήνης, Φιλολόγος, αλλά ήταν και σε περιβάλλον αισθητικό και συναισθητικό, αδελφός της ήταν ο Λευτέρης Χαψιάδης με όλο αυτό το μεγάλο έργο που έχει κάνει (στιχουργός και ποιητής). Η Χαψιάδου και ο

358 Σύμφωνα με τον Ν. 1824/1988 (ΕτΚ, τχ. Α', αρ. φ. 296, 30.12.1988)

Βασιλειάδης έπρεπε να μοιράσουν τις εξουσίες εντός σχολείου για να αναπτυχθούν ισόποσες οι καλλιτεχνικές δεξιότητες με τις διοικητικές απαιτήσεις.»³⁵⁹

Δεν άργησαν να εμφανιστούν οι πρώτες αντιδράσεις από τους ίδιους τους γονείς και από τους ίδιους τους καθηγητές. «Φανταστείτε ότι επειδή δώσαμε στον Γιώργο Κωστάτζο την ευθύνη να φτιάξει τα πρώτα μουσικά σύνολα εγχόρδων, ο άνθρωπος είναι φυσικός αλλά και μουσικός, μας έφεραν αντιρρήσεις από πόσες μεριές. Τους λέω βρε παιδιά δεν έχουμε εκπαιδευτικό διορισμένο που να έχει αυτό το ταπεραμέντο, δεν είναι μόνο να λες παίζω βιολί.. Μέσα σε έξι μήνες είχαμε ορχήστρα, φέραμε τον Σίμωνα Καρρά με τους μαθητές του με αρχηγό τον Μάριο Μαυροειδή. Πού θα βρίσκαμε σχολείο οργανωμένο Ελληνικής μουσικής για να ενταχθεί μέσα στις πρώτες εξετάσεις; Φέραμε τον Αλέξανδρο Καμουτσίδα (ψυχολόγο) για να μπορέσουμε να γεφυρώσουμε όλες αυτές τις ιστορίες, τα διοικητικά με τα καλλιτεχνικά. Λοιπόν όλα αυτά δημιούργησαν την αρνητική πολιτική εις βάρος του Σχολείου.»³⁶⁰ Συνάμα οι δυσκολίες ήταν πολλές για τον σχηματισμό του σχολείου. «Πήγαμε οι ίδιοι και δουλεύαμε, ο Στέφανος ο ίδιος, κάναμε από χειρωνακτικές εργασίες έως ό,τι μπορείτε να φανταστείτε, διδάσκαμε, ό,τι προλαβαίναμε κάναμε γιατί ήταν πολλά παιδιά, ήταν πολλοί τομείς. Ήταν ειδικά μετά τις ώρες των γενικών μαθημάτων που διασπώνται τα τμήματα, το σχολείο γινόταν κυψέλη και λαβύρινθος ταυτόχρονα.»³⁶¹

Η πρόσληψη καθηγητών μουσικής ακολουθούσε ορισμένη διαδικασία, με τη συμβολή του Στέφανου Βασιλειάδη κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης. «Ουσιαστικά η αφορμή για τη γνωριμία μου με τον Στέφανο Βασιλειάδη ήταν το Μουσικό Σχολείο Παλλήνης. Το καλοκαίρι του 1988 είχα κάνει μία αίτηση να δουλέψω ως πιανίστρια εκεί, καθώς συμπτωματικά έμαθα ότι θα ιδρυόταν το μουσικό σχολείο και κυκλοφορούσε ένα προσπέκτους με το ωράριο του σχολείου. Ήμουν ακόμα φοιτήτρια στο Πολυτεχνείο, έκανα τη διπλωματική μου εκείνη τη χρονιά και ήρθε ο Σεπτέμβρης όπου δόθηκε η ευκαιρία να δουλέψω σε ένα ωδείο τότε, στο Εθνικό Ωδείο Αγ. Παρασκευής. Η σχολική χρονιά ξεκίνησε, μέχρι τους πρώτους μήνες δεν υπήρξε κανένα νέο, μετά αρχές Δεκέμβρη - ήταν Κυριακή θυμάμαι - κάπως αργά βράδυ γύρω στις δέκα χτυπάει το τηλέφωνο, το σήκωσε η μητέρα μου, έρχεται και μου

359 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

360 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

361 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

λέει «σε ζητάει κάποιος κύριος με λίγο περίεργη φωνή», πάω στο τηλέφωνο και ήταν ο Στέφανος Βασιλειάδης. Όπως καταλαβαίνετε δεν το περίμενα και εγώ, ξαφνιάστηκα, μου είπε ότι είμαι εδώ με τον κ. Γιάννη Παπαϊωάννου (Νανάκος) και κοιτάζουμε τις αιτήσεις όλων των πιανιστών που είχαν κάνει την ίδια περίοδο αίτηση για θέση στο σχολείο. Αρχικά μου έκανε ερωτήσεις πιο τυπικές, μου είπε επίσης ότι είχε μιλήσει με τη δασκάλα μου στο πιάνο και συγκεκριμένα ο κύριος Παπαϊωάννου είχε μιλήσει με την κυρία Κλαδάκη, τη δασκάλα μου με την οποία γνωριζόντουσαν. Μου ζήτησαν λοιπόν να πάω την επόμενη μέρα στο σχολείο στην Παλλήνη έτσι για να μιλήσουμε και πραγματικά πήγα την επομένη το πρωί. Ήδη το σχολείο είχε λειτουργήσει τους προηγούμενους μήνες και πηγαίνοντας είδα ότι υπήρχαν και μουσικοί που ήταν διορισμένοι στο δημόσιο, όπως η Στέλλα Γεωργουλή, ο Δημήτρης Βαρελάς, η Ξανθούλα Παπαναγιώτου. Αυτοί είχαν ζητήσει να πάνε με απόσπαση για εκείνη τη χρονιά και την ημέρα που πήγα εγώ ήρθε και η Λιάνα Χαραλαμπίδου, που είναι επίσης πιανίστρια και είχε σπουδάσει στην Τασκένδη, ήμασταν οι πρώτες δύο ωρομίσθιες πιανίστριες που ειδοποίησαν να πάμε πάνω (Παλλήνη). Στη συνέχεια μας έκαναν όχι ακριβώς συνέντευξη, αλλά θα λέγαμε κάτι σαν τεστ, δηλαδή μας ζήτησαν να κάνουμε κάτι σαν δειγματικό μάθημα. Τότε ήταν μόνο η Α΄ Γυμνασίου από τέσσερα τμήματα και υπήρχε μία πολύ προχωρημένη κοπελίτσα (μαθήτρια), η Ελένη Κεβεντζίδου και μας οδήγησαν σε μία τάξη όπου έβαλαν τη μικρή να παίξει μία σονάτα Mozart, την Κέχελ 331. Έπαιξε η Ελένη λίγο την αρχή και μου ζήτησαν τι παρατηρήσεις θα της έκανα πάνω στο κομμάτι για να το βελτιώσει, ήθελαν να δουν με αυτόν τον τρόπο τις γνώσεις μου, π.χ. θυμάμαι της είπα να μην κατακερματίζει τις φράσεις, να είναι πιο ενιαίες, και να δίνει τις θέσεις και τις άρσεις. Το άλλο που ζήτησαν ήταν αν μπορούσαμε primavista να συνοδεύσουμε και όντως είχαν μάθημα χορωδίας και μου έδωσαν εκείνη τη στιγμή την παρτιτούρα για να συνοδεύσω στο πιάνο, για να δουν αν το έκανα με ευκολία. Πράγματι συνόδευσα στο πιάνο και μου είπαν «όλα εντάξει, να έρθετε κανονικά» και έτσι ξεκίνησα να δουλεύω στο Μουσικό Σχολείο Παλλήνης ως ωρομίσθια την πρώτη χρονιά. Επίσης κατά τη διάρκεια της πρώτης χρονιάς είχε βγάλει το Υπουργείο Παιδείας ένα ενημερωτικό φυλλάδιο για το Μουσικό Σχολείο Παλλήνης, για τους γονείς. Μέσα σε όλα τα μαθήματα υπήρχε και το μάθημα της χορωδίας όπου την πρώτη χρονιά ήμουν συνοδός πιάνου. Αν θυμάμαι καλά δεν κάναμε κατά τμήματα μάθημα, επειδή ήταν τέσσερα τμήματα η Α΄ Γυμνασίου, είχαν χωρίσει τις

φωνές: Σοπράνο, Άλτο, Τενόροι και Μπάσοι και κάποιες από τις ώρες, δύο η τρεις, κάνανε χωριστά οι φωνές το μέρος τους και στο τέλος ερχόντουσαν όλοι μαζί όπου ο Βασιλειάδης διηύθυνε όλες τις φωνές μαζί. Γενικά σαν κομμάτια του ρεπερτορίου ήταν από ό,τι θυμάμαι παρτιτούρες και μουσικά θέματα από το σχολικό βιβλίο μουσικής Α΄ τάξης Γυμνασίου του ΟΕΔΒ, τον τόμο στην πρώτη έκδοση πριν κάνει ο οργανισμός σμίκρυνση, που είχε γράψει ο Στ. Βασιλειάδης. Υπήρχαν λοιπόν πολλά τραγούδια που έκανε από εδώ, αυτά που θυμάμαι πιο έντονα ήταν: 1) *Φουμ-φουμ*, 2) *Σήμαντρα ηχούν*, 3) *Με πόδι πληγωμένο*, 4) *Η βαρκούλα του Mozart* (ένα από τα αγαπημένα του Βασιλειάδη).» «Ο Στέφανος Βασιλειάδης μέσα στην Παλλήνη είχε έντονη παρουσία και σαν δάσκαλος αυτή τη χρονιά είχε αναλάβει τη χορωδία και στα άλλα μαθήματα έμπαινε και παρακολουθούσε, δηλαδή είχε μία εποπτεία. Να πω επίσης - και να μη το ξεχάσω - πως ένα άλλο δικό του και αγαπημένο χορωδιακό ήταν το *Γλυκό τσαμπί σταφύλι*, καθώς επίσης ότι αυτό είχε κερδίσει στον διαγωνισμό παιδικού τραγουδιού της UNESCO, νομίζω το 1979. Είχαμε κάνει και άλλα, και όχι μόνο με ελληνικούς στίχους, όπως π.χ. ένα γιαπωνέζικο το *Σακούρα*, κάποιο Γαλλικό, Αγγλικό σε διάφορες γλώσσες, σε συνεργασία πάντα με τις άλλες ειδικότητες των ξένων γλωσσών, για να μαθαίνουν τα παιδιά και τη σωστή προφορά στα λόγια. Επίσης θυμάμαι ότι είχαμε κάνει και από Έλληνες συνθέτες πιο σύγχρονη μουσική, αλλά δεν θυμάμαι λεπτομέρειες. Επίσης ο Βασιλειάδης δίδασκε και κομμάτια με ασύμμετρους ρυθμούς, π.χ. 7/8, 5/8 κλπ., δηλαδή έριχνε τα παιδιά λίγο στα βαθιά με την έννοια ότι δεν έκανε τα «νιάου νιάου» χαριτωμένα παιδικά τραγούδια, είχαν ένα ιδιαίτερο εκπαιδευτικό και μουσικό ενδιαφέρον αυτά που επέλεγε. Και μάλιστα έκανε ένα ολόκληρο αφήγημα γύρω από κάθε τραγούδι, από την εποχή, τον συνθέτη, τους έβαζε σε ένα κλίμα, ξέρανε τα παιδιά το ιστορικό πλαίσιο του κάθε κομματιού. Και βέβαια εκτός από τη χορωδία ασχολήθηκε και με την πολύτεχνη έκφραση, και το όραμά του γι' αυτή μέσα στο Μουσικό Σχολείο. Ήταν τότε και η Χρύσα Αποστολάτου που είχε αναλάβει ένα σύνολο, είχε γίνει προσπάθεια ανεβάσματος «παιδικής όπερας». Όμως υπήρχαν και άλλα σύνολα, μεταξύ των οποίων και παραδοσιακής μουσικής. Γενικά ο Βασιλειάδης ήταν και πολύ προσφιλής θυμάμαι, και με τους καθηγητές δεν υπήρχε αυτή η αντιμετώπιση από θέση εξουσίας. Τότε ήταν και ο Μάριος Μαυροειδής που είχε έρθει από τον Σίμωνα Καρά και είχε φέρει πολλούς μαθητές του Καρά και έκαναν Βυζαντινή και παραδοσιακή μουσική,

τότε άρχισαν να διδάσκουν και ταμπουρά και υπήρχε πάντα μία συζήτηση και ένας διάλογος. Ο Βασιλειάδης ήταν οικείος άνθρωπος, κοντά σε εμάς, έδειχνε ένα ενδιαφέρον για όλα τα είδη της μουσικής και εκτιμούσε τον ρόλο και τη σημασία αυτών στη ζωή και την εκπαίδευση. Ουσιαστικά αυτή τη χρονιά δίδαξε. Υπήρχε γενικότερα ένας ενθουσιασμός σε όλους, κάτι καινούργιο γεννιόταν»³⁶².

Είναι αξιοσημείωτη η παιδαγωγική προσέγγιση του Στ. Βασιλειάδη στη διδασκαλία μαθητών του Μουσικού Γυμνασίου. «Αυτό που μου άρεσε και ευχαριστήθηκα πολύ ήταν στη χορωδία, όπου είχε αρχίσει πριν πάω εγώ, δηλαδή από Σεπτέμβριο που είχε κάνει τα πρώτα μαθήματα. Είχε αρχίσει στα παιδιά το χριστουγεννιάτικο πρόγραμμα αρχές Οκτωβρίου, λέγανε μερικά τραγούδια και θυμάμαι πολύ καλά το «Με πόδι πληγωμένο», όπου μας είχε κάνει και ιδιαίτερη εντύπωση, και ενώ στην αρχή το είχαμε σχολιάσει κάπως ότι ήταν δύσκολο και πολύ νωρίς για τα παιδιά, στο τέλος - το θυμάμαι έντονα - αυτό το τραγούδι ακούστηκε τέλειο, ήταν αγγελικό, μας έκανε μεγάλη εντύπωση το πώς το είπαν τα παιδιά, παρότι είχε δεύτερη και τρίτη φωνή σε κάποια σημεία. Θυμάμαι λοιπόν ότι πριν το μάθημα της χορωδίας κάναμε ένα ζέσταμα, για Α΄ Γυμνασίου μιλάω, ήταν μόνο δύο η τρία τμήματα τα παιδιά, τα μισά και πάνω δεν ήξεραν καθόλου μουσική, μου είχε δώσει την παρτιτούρα και ξεκινούσαμε την εισαγωγή του οργανικού μέρους από μία καντάτα του Μπάχ. και έβλεπες ότι δεν τον ενδιέφερε να διαβάζουνε νότες, ήταν τελείως ακουστικό και μετά έκανα εγώ μεταφορά (αλλαγή τονικότητας) και τους έλεγε κάθε φορά «τόρα θα το πούμε στην καινούργια νότα», π.χ. το λέγαμε από μι και έλεγε «μη σας νοιάζει τι θα πείτε, εσείς θα ακολουθείτε το ένστικτό σας, θα σας οδηγεί το αυτί σας και θα το πείτε», με αποτέλεσμα να μαθαίνουν τα παιδιά με πολύ ωραίο και ευχάριστο τρόπο. Έκανε ζέσταμα φωνής και συγχρόνως και θεωρία και ασκήσεις ακουστικές, μου έχει μείνει αυτό, ξεκινούσαμε και το κάναμε σε τουλάχιστον πέντε τονικότητες για να ασκήσουν την ακοή τους και το μουσικό τους αισθητήριο. Σε αυτό το σημείο να μην το ξεχάσουμε, χωρίς να είμαι παρούσα, είχα μάθει για τη διαδικασία των εισαγωγικών εξετάσεων ότι είχε κρατήσει για αρκετές μέρες, τουλάχιστον μία εβδομάδα, και τα παιδιά πρέπει να τα είχε φωνάξει τρεις φορές μέσα σε αυτή την εβδομάδα, τα παιδιά είχαν κάνει μια ομάδα, μάλιστα υπάρχουν και φωτογραφίες, τα παιδιά ήταν καθισμένα κάτω και κάνανε

362 Β. Ζεπάτου, ό. π.

εργαστήριο, τους είχε δώσει τα ξυλόφωνα, διάφορα κρουστά και οργανάκια και τους έκανε μία ουσιαστική προετοιμασία, τα είχε κουρδίσει να καταλάβει και εκείνος τι θα πούνε και να βγάλει ένα συμπέρασμα, τους μάθαινε πολλά τραγούδια και ήδη τα παιδιά από εκείνη τη στιγμή είχαν ερωτευτεί αυτό το σχολείο και αυτό ήταν το σπουδαίο. Βασικά αυτές οι εξετάσεις ήταν μια εισαγωγή στο νόημα του μουσικού Γυμνασίου. Θυμάμαι συνδύαζε μουσική και κίνηση, είχε μαζί του και ψυχολόγο, νομίζω την Κατερίνα Βλάχου, ήταν διάφοροι άνθρωποι για να δώσουν μία πολύπλευρη εικόνα, ήθελε να δώσει την ιδέα του διαφορετικού σχολείου. Τότε υπήρχαν και άλλα μαθήματα πιο πολύτεχνα και είχανε μάθει τα παιδιά το «Ουράνιο τόξο» ενός Άγγλου που πάλι συνόδευα στο πιάνο και ήταν κάτι πολύ προχωρημένο και πολύ ευχάριστο για τα παιδιά, είχε και κίνηση»³⁶³.

Η εμπειρία των καθηγητών από το Μουσικό Σχολείο Παλλήνης είναι κάποιες φορές καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία τους. «Θεωρώ τα μουσικά γυμνάσια σαν την καλύτερη πρόταση δημόσιας εκπαίδευσης. Και βέβαια η εμπειρία μας από τα σχολεία δείχνει πως ο καλός ο δάσκαλος ή ο καλός ο σύλλογος κάνει και το καλό σχολείο. Στο Γυμνάσιο της Παλλήνης υπήρξε αυτή η ευτυχής συγκυρία, δηλαδή υπήρχε μία πολύ καλή ομάδα κυρίως στον παραδοσιακό τομέα με τον Μάριο Μαυροειδή και με μία σειρά νεαρούς συνεργάτες που είχε επιλέξει, όπου ήταν ειδικοί, αυτό που σήμερα λέμε εμπειροτέχνες, γιατί δεν υπήρχε καμία άλλη σπουδή. Τότε προσπαθούσαν οι ίδιοι να μεταφέρουν τα στοιχεία της βυζαντινής μουσικής μέσα στη λαϊκή και παραδοσιακή μουσική. Ένα χρόνο αργότερα πήγα και εγώ με απόσπαση στο Γυμνάσιο αυτό, όπου είχα την Α' και Β' Γυμνασίου, εγώ εκεί έκανα μουσικοκινητική αγωγή και θεωρία Δυτικής μουσικής, αλλά είχα μια πολύ καλή και δημιουργική σχέση με όλο τον παραδοσιακό τομέα, παρότι οι σπουδές μου τότε δεν ήταν πάνω στο παραδοσιακό κομμάτι συν το γεγονός ότι γεννήθηκα και μεγάλωσα στη Ζάκυνθο όπου η Βυζαντινή μουσική δεν έχει κάποια τύχη εκεί, όπως έλεγε ένας φίλος ιερέας (μωρέ εμείς τη λειτουργία την κάνουμε όπερα). Άρα καταλαβαίνετε ότι τα ακούσματά μου ήταν τελείως Δυτικά, αλλά το ενδιαφέρον μου παρόλα αυτά ήταν πάνω στη λαϊκή και παραδοσιακή μουσική. Δεν μπορούσα να σπουδάσω τίποτα άλλο, γι' αυτό ακολούθησα τις σπουδές τις τότε δηλαδή, κυρίως στον θεωρητικό τομέα. Η εμπειρία που είχα λοιπόν από το Μουσικό Γυμνάσιο

363 Στ. Γεωργουλή, *ό. π.*

της Παλλήνης ήταν καταλυτική, γιατί η σχέση μου με τους τότε συναδέλφους από το παραδοσιακό κομμάτι μου άνοιξαν πραγματικά ορίζοντες και παίρνοντας τον εαυτό μου σαν παράδειγμα θεώρησα ότι αυτό ανοίγει και ορίζοντες και στα ίδια τα παιδιά, και βέβαια δεν είναι τυχαίο ότι μετά από τόσα χρόνια το παραδοσιακό κομμάτι είναι πολύ δημιουργικό και σημαντικό.»³⁶⁴ «Πρωτογνώρισα το μουσικό σχολείο Παλλήνης το 1992 ως ωρομίσθιος καθηγητής του πιάνου για δύο χρόνια μέχρι το 1994, τότε ήταν ακόμα σε λυόμενα στον Καμπά πρώτα και την επόμενη χρονιά στο Λουτρό και επέστρεψα ως μόνιμος πλέον καθηγητής μουσικής στην Παλλήνη το 2002. Δηλαδή αν τα προσθέσουμε αυτά είναι 17 χρόνια στο σχολείο αυτό. Από την πρώτη στιγμή μου φάνηκε ένα εξαιρετικό σχολείο, όλες μου τις προσδοκίες για ένα δημόσιο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πραγματικά τις κάλυπτε και ήταν ένας πολύ σοβαρός λόγος από την πρώτη στιγμή ότι αποφάσισα οριστικά να διοριστώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με στόχο κάποια στιγμή να επιστρέψω στο μουσικό της Παλλήνης το οποίο και έγινε το 2002. Από το 2008 ήμουν Υποδιευθυντής και μετά την αποχώρηση του κ. Παπαγεωργίου το τέλος του 2017 είμαι πλέον ο νέος Διευθυντής του Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης. Αυτή τη στιγμή το Γυμνάσιο έχει 310 παιδιά και το Λύκειο έχει 250. Στο Γυμνάσιο υπηρετούν περίπου 90 μόνιμοι καθηγητές, πολλοί από αυτούς μουσικοί. Σύμφωνα με την ιστορία του μουσικού σχολείου, πριν από είκοσι χρόνια είχε τεθεί το θέμα αν θα είναι δύο σχολεία ή ένα, αλλά τότε είχε επιλεγεί η λύση να είναι δύο σχολεία τα οποία όμως συνεργάζονται πάρα πολύ στενά και ιδιαίτερα στα μουσικά μαθήματα που ουσιαστικά είναι σαν να είναι ένα σχολείο, συγκοινωνούνται δοχεία. Οι καθηγητές μας, όλοι οι μουσικοί οι οποίοι έχουν και οργανική θέση σε εμάς διδάσκουν και στο Λύκειο. Από όσο γνωρίζω είναι το μόνο μουσικό σχολείο στην Ελλάδα το οποίο έχει χωριστεί στο Γυμνάσιο και Λύκειο, όλα τα άλλα μουσικά είναι ενιαία. Βέβαια είμαστε και το μεγαλύτερο σχολείο σε αριθμό παιδιών στην Ελλάδα, υπάρχουν τα υπέρ σε αυτό αλλά και κάποια μειονεκτήματα.»³⁶⁵

Μετά το Γυμνάσιο της Παλλήνης δημιουργήθηκαν τα επόμενα Μουσικά Σχολεία. «Φτιάχτηκε ο πρώτος ιστός των σχολείων, δηλαδή αμέσως μετά την Παλλήνη, ύστερα καταρτίσαμε το αρχικό σχέδιο της εισήγησης που το είχαμε καταθέσει στο

364 Ν. Τσαφταρίδης, *ό. π.*

365 Β. Αντωνόπουλος, *ό. π.*

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ως επιτροπή υπό τον Νανάκο Παπαϊωάννου, με τη συμβολή του Στ. Βασιλειάδη. Προέβλεπε σε κάθε νομό ένα κεντρικό σχολείο το οποίο θα είχε μαθητές από όλη την ευρύτερη περιφέρεια και για αυτό εφαρμόσαμε για πρώτη φορά τον θεσμό της σίτισης και μετά τα λεωφορεία τα οποία γίνονταν και ταξί. Και για όλα αυτά βρεθήκαμε πάλι στο μάτι του κυκλώνα εγκαλούμενοι διότι η κάθε περιφέρεια, κάθε δήμος, κάθε ένας που είχε εξουσία καπηλευόταν και δημιουργήθηκε το πρόβλημα των αναθέσεων.» «Υπήρχε το πρόβλημα της παλλαϊκής άμυνας της εποχής εκείνης των ακριτικών περιοχών, γιατί αν θα δείτε στον στρατηγικό χάρτη να μεν τα πρόσωπα αλλά και οι στοχεύσεις παίζουν σημαντικό ρόλο. Έτσι τα σχολεία ιδρύθηκαν με προτεραιότητα στη Ρόδο, Μυτιλήνη, Κομοτηνή, Δράμα, Ξάνθη, σε ακριτικές περιοχές. Αυτό έγινε γιατί υπήρχε μια σκέψη, δεν ήταν τυχαίο, το πρόβλημα της παλλαϊκής άμυνας, δηλαδή τι μπορεί να έχει ένας λαός σε αυτές τις περιοχές ως ενδιαίτημα πνευματικό; να έχει ένα κτήριο αντίστοιχο του Μεγάρου Μουσικής της Αθήνας και ένα εκπαιδευτικό προσωπικό ειδικών δεξιοτήτων το οποίο θα έφευγε από τα αστικά κέντρα και θα πήγαινε εκεί. Σκοπός ήταν να δημιουργήσουμε κύτταρα καλλιτεχνικά και μουσικά για να φτιάξουμε το σχολείο της πολύτεχνης έκφρασης, όχι το σχολείο απλά εξειδικευμένο των μουσικών για τη μουσική ή της μουσικής για τους μουσικούς.. Παράλληλα οφείλω να πω ότι μια άλλη προσωπικότητα πνευματική η οποία μας υποστήριξε, και τον Στέφανο και μένα, ήταν ο Χρήστος Λαμπράκης ο οποίος ήταν πατριώτης μου Κρητικός και εκείνο τον καιρό έφτιαξε τον Σύλλογο ‘Μουσηγέτης’ το 1983 με πρόεδρο τον Ιωαννίδη και αντιπρόεδρο τον Γ. Κουρουπό και επισπεύδοντα εμένα. Ο ‘Μουσηγέτης’ λοιπόν έκανε έρευνα αγοράς, πανελλαδική έρευνα αγοράς, εξέδωσε τα πορίσματά του, τα παρουσιάσαμε στη Μεγάλη Βρετανία και πάνω σε αυτό στηρίξαμε την πολιτική ανάπτυξης της μουσικής. Βέβαια αυτός τα χρησιμοποίησε για τη θεμελίωση του Μεγάρου Μουσικής.»³⁶⁶

1.4. Κριτική προσέγγιση του νομοθετικού πλαισίου των Μουσικών Σχολείων

Βάσει των ανωτέρω στοιχείων δομής και λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, συμπεραίνεται ότι τα Μουσικά Σχολεία είναι ένας «πρωτοποριακός θεσμός» για την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, εφόσον συνδυάζονται η μουσική με τη γενική

366 Α. Γλυνιάς, *ό. π.*

παιδεία. Δηλαδή, η μουσική αναβαθμίζεται σε ισότιμο μάθημα μαζί με τα «βασικά» έως πρότινος μαθήματα (Γλώσσα, Μαθηματικά, Φυσική..), καθώς συνιστά «διάυλο ανάπτυξης της επικοινωνίας, της έκφρασης και της δημιουργικότητας».

Σύμφωνα με τον Ιδρυτικό Νόμο (*N. 1824/88- ΦΕΚ 296*) των Μουσικών Σχολείων ο σκοπός τους αποτελεί πάντα «μια καλή αφετηρία προβληματισμού». Στα Μουσικά Σχολεία πρέπει να φοιτούν μαθητές «που προορίζονται να ακολουθήσουν επαγγελματικά τη μουσική κατεύθυνση χωρίς να υστερούν σε γενική παιδεία»³⁶⁷. «Όμως η εξειδίκευση που χρειάζονται οι μαθητές, ώστε να ασχοληθούν επαγγελματικά με την κατεύθυνση της μουσικής, είναι δύσκολο να αποκτηθεί σε ένα Μουσικό Σχολείο. Εξετάζοντας μάλιστα το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων αυτών, μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως οι μαθητές διδάσκονται πάρα πολλά μουσικά αντικείμενα, γεγονός που μάλλον οδηγεί στην απόκτηση μιας γενικής μουσικής παιδείας παρά μουσικής εξειδίκευσης. Άλλωστε δεν είναι πάντα εύκολο να βρεθεί η χρυσή τομή ανάμεσα στη γενική παιδεία και τη μουσική εξειδίκευση. Η προσπάθεια παροχής ολοκληρωμένης μουσικής εκπαίδευσης οφείλει να ξεκινά από τη βάση της εκπαιδευτικής πυραμίδας, δηλαδή από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και να συνεχίζεται στις επόμενες βαθμίδες της. Τα Μουσικά Σχολεία μπορούν να αναπτύξουν τη μουσική ευαισθησία ενός μαθητή, προσφέροντάς του τις απαραίτητες βάσεις, αλλά είναι πολύ δύσκολο να τον οδηγήσουν στο στάδιο της μουσικής εξειδίκευσης»³⁶⁸.

Κατά βάση, οι ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή αρκετών Μουσικών Σχολείων και κυρίως τα προβλήματα κατάλληλης στέγασης και διαρρύθμισης των αιθουσών, όπως και ο τεχνικός εξοπλισμός με ικανό αριθμό διαφορετικών ειδών μουσικών οργάνων, επιδρούν αρνητικά στη λειτουργία των σχολείων. Στις κατά καιρούς εκθέσεις της Καλλιτεχνικής Επιτροπής προς το Υπουργείο Παιδείας είναι συχνές οι αναφορές πως «πολλά Μουσικά Σχολεία στεγάζονται σε ακατάλληλα και ανεπαρκή κτίρια, με πρόχειρες αίθουσες διδασκαλίας και χωρίς αίθουσα εκδηλώσεων. Εξαιτίας αυτών των προβλημάτων στέγασης και υποδομής, για τα οποία το θεσμικό πλαίσιο δεν έχει μεριμνήσει επαρκώς, σε πολλά σχολεία δεν είναι εύκολο να δημιουργηθούν

367 Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής*, σ. 73

368 Σ. Χρυσοστόμου, *Η διδασκαλία της μουσικής*, σ. 78

ολιγομελή τμήματα για τη διδασκαλία ορισμένων μουσικών μαθημάτων, γεγονός που αποτελεί τροχοπέδη στην καλύτερη δυνατή μάθηση»³⁶⁹.

Άλλο σοβαρό ζήτημα αποτελούσε η ασάφεια του νομοθετικού πλαισίου ως προς την υπαγόρευση συγκεκριμένης διδακτικής ύλης και της παροχής δωρεάν διδακτικών βιβλίων σε μαθήματα μουσικής επί σειρά ετών. Κάθε εκπαιδευτικός εκπονούσε τις δικές του σημειώσεις, εκτύπωνε πλήθος αντιγράφων για να τις διανείμει στους μαθητές του και δεν υπήρχε ενιαία αντιμετώπιση σε όλα τα Μουσικά Σχολεία. Μόλις τα τελευταία χρόνια ειδικά για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια και Λύκεια) καθορίστηκε Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Μουσικής Παιδείας, με την υπ' αριθμ. 203617/Δ2/11.12.2015 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 2858/Β'/28-12-2015). Νωρίτερα είχε καθοριστεί Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών μόνο για οκτώ διδακτικά αντικείμενα Μουσικής Παιδείας στα Μουσικά Σχολεία, με την υπ' αριθμ. 68092/Γ2/12.6.2009 (ΦΕΚ 1304/Β'/12.6.2009). Από τα τέλη του 2015 επικαιροποιήθηκαν και εμπλουτίστηκαν τα Προγράμματα Σπουδών για τα υπάρχοντα αντικείμενα και συγγράφηκαν νέα Προγράμματα Σπουδών για επιπλέον μουσικά μαθήματα. Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση του 2015 καθορίστηκε Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τα εξής είκοσι διδακτικά αντικείμενα: α. Για το Μουσικό Γυμνάσιο: ατομικό όργανο επιλογής (κιθάρα, φλάουτο, βιολοντσέλο), Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, Ευρωπαϊκή Μουσική Θεωρία και Πράξη, Κριτική Μουσική Ακρόαση Α' Γυμνασίου, Ιστορία Μουσικής Β' και Γ' Γυμνασίου, πιάνο (επιλογής και υποχρεωτικό), ταμπουράς, Σύνολο οργανοχρησίας, Χορωδία β. Για το Μουσικό Λύκειο: Ανάπτυξη Ακουστικών Ικανοτήτων, Αρμονία, Ιστορία Μουσικής Α' Λυκείου, Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική Α', Β' και Γ' Λυκείου, Μορφολογία, Μουσική και Μουσική Τεχνολογία, Σύνολο ελεύθερης έκφρασης και δημιουργίας. Παρά ταύτα δεν καλύφθηκαν όλα τα μουσικά διδακτικά αντικείμενα, αλλά κάποια εξακολούθησαν να υφίστανται χωρίς αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών, όπως πολλά ατομικά μουσικά όργανα επιλογής. «Για την ιστορία του πράγματος το πρώτο βιβλίο μουσικής που τυπώθηκε από τις εκδόσεις του Φίλιππου Νάκα με το πρόγραμμα του Κ.ΣΥ.Μ.Ε. γράφτηκε το 1988, δηλαδή δεν είναι με τυπογραφικούς χαρακτήρες μουσικής σημειογραφίας γραμμένες στο χέρι, αλλά μέσα από το ειδικό πρόγραμμα. Το βιβλίο αυτό είναι το «Παιδικά κομμάτια πάνω σε κυκλαδίτικα θέματα: Ένα μουσικό

369 Δ. Αθανασιάδης, *ό. π.*, σ. 59

καλειδοσκόπιο γραμμένα από 21 νέους Έλληνες συνθέτες» κατ' ανάθεση από τον «Ελληνικό Μουσικό Κύκλο». Γιατί ανέφερα αυτό το βιβλίο; διότι από εδώ έβαλαν και κομμάτια στα νέα αναλυτικά προγράμματα Πιάνου για τα Μουσικά Σχολεία που εγκρίθηκαν με υπουργική απόφαση του 2015. Αφού συνδέονται με το Κ.ΣΥ.Μ.Ε., άρα συνδέονται και με τον Βασιλειάδη»³⁷⁰.

Το πρωτεύον όμως ζήτημα για την καλή λειτουργία των Μουσικών Σχολείων είναι η έλλειψη μονίμων καθηγητών μουσικής παιδείας σε όλα σχεδόν τα περιφερειακά σχολεία. Τα δύο τρίτα περίπου των καθηγητών μουσικής όλων των ειδικοτήτων είναι αναπληρωτές και ωρομίσθιοι, οι οποίοι περιφέρονται κάθε σχολικό έτος από σχολείο σε σχολείο και μάλιστα μετά την παρέλευση αρκετού διαστήματος από την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Ιδίως οι ωρομίσθιοι, υπάρχει περίπτωση να προσλαμβάνονται καθ' όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους. Η δυσμενής αυτή συνθήκη έχει ως αποτέλεσμα «να χάνονται πολλές ώρες μαθημάτων και να εξωθούνται οι μαθητές στα ωδεία». Στα ίδια τα σχολεία που αντιμετωπίζουν κάθε χρόνο παρόμοιες καταστάσεις δημιουργείται αναταραχή, καθώς οι μαθητές κάνουν κενά, οι γονείς διαμαρτύρονται, δεν μπορεί να γίνει προγραμματισμός της ύλης, εναλλάσσονται οι καθηγητές κυρίως των μουσικών οργάνων, δεν ολοκληρώνεται η μάθηση, δυσχεραίνεται η διαδικασία αξιολόγησης των μαθητών. «Αυτή η δυσλειτουργία στο διδακτικό προσωπικό δεν ευνοεί την ανάπτυξη της απαιτούμενης παιδαγωγικής σχέσης μεταξύ του εκπαιδευτικού και μαθητή, πράγμα που καθιστά αδύνατη τη σωστή εκμάθηση και τη βαθύτερη κατανόηση της μουσικής»³⁷¹.

Όπως φαίνεται από την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου που προηγήθηκε, ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων παρουσιάζει εγγενείς αδυναμίες για την επίτευξη του σκοπού ίδρυσής του, εφόσον η προετοιμασία επαγγελματιών μουσικών είναι ανέφικτη χωρίς έγκαιρο και μακρόπνοο προγραμματισμό, όπως αναλυτικό πρόγραμμα, επιμόρφωση διδακτικού προσωπικού, ειδικό πρόγραμμα διδασκαλίας, ατομικά μαθήματα σε μικρές αίθουσες κλπ.

Παράλληλα διαφαίνεται η τάση (κυρίως στο Λύκειο) το Σχολείο να χάσει τον πολυδύναμο και πολυπρόσωπο χαρακτήρα του και από χώρος κατεξοχήν τεχνικής έκφρασης να μετατραπεί σ' ένα τυπικό Σχολείο με ενισχυμένο απλά το πρόγραμμα της

370 Β. Ζεπάτου, *ό. π.*

371 Δ. Αθανασιάδης, *ό. π.*, σ. 58

μουσικής που θα λειτουργεί ως προθάλαμος για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (εισαγωγή στα Τμήματα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου).

1.5. Προτοπορία του Μουσικού Σχολείου

Συνοπτικά, τα καινοτόμα και μοναδικά στοιχεία που εισάγονται στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση με την ίδρυση και λειτουργία των Μουσικών Σχολείων είναι: 1. Η δωρεάν παροχή μουσικής γνώσης και εκπαίδευσης, μέσω δομημένης και στοχευμένης μουσικής διδασκαλίας σε πολλούς μουσικούς τομείς και αντικείμενα. 2. Η διδασκαλία της Παραδοσιακής μουσικής, Βυζαντινής και Δημοτικής και των παραδοσιακών οργάνων με συστηματικό τρόπο και ισότιμα ως προς τη λόγια δυτική μουσική παράδοση και τα όργανα της ευρωπαϊκής ορχήστρας. 3. Η δυνατότητα που δίνεται στους μαθητές/τριες που εγγράφονται στα ΜΣ να επιλέξουν το όργανο με το οποίο θα ασχοληθούν, μέσα από μεγάλη ποικιλία οργάνων. Οι μαθητές/τριες που θα φοιτήσουν στην Α΄ Γυμνασίου κάθε ΜΣ ενημερώνονται για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις χρήσεις κάθε μουσικού οργάνου από τους αρμόδιους διδάσκοντες μουσικούς, συχνά με τη σύμπραξη ταλαντούχων μαθητών μεγαλύτερων τάξεων, και μετά από τη διαδικασία - συναυλία παρουσίασης, δηλώνουν τις προτιμήσεις τους. 4. Η εξατομικευμένη διδασκαλία των μουσικών οργάνων (υποχρεωτικών και επιλογής) καθώς και η μουσική διδασκαλία και εξάσκηση σε ολιγομελείς ομάδες. 5. Η συνύπαρξη και η συνεργασία μαθητών/τριών διαφορετικών ηλικιών, τάξεων και μουσικών επιδόσεων στο πλαίσιο των μαθημάτων των Μουσικών Συνόλων και στις πολιτιστικές-καλλιτεχνικές δράσεις που πραγματοποιούν τα ΜΣ. 6. Η πολύπλευρη και πολυεπίπεδη μουσική μόρφωση και καλλιέργεια των μαθητών/τριών μέσω της καθημερινής τους ενασχόλησης με γνωστικά αντικείμενα όπως το τραγούδι, η μουσική εκτέλεση και ο μουσικός εγγραμμιατισμός, της συμμετοχής τους σε ορχηστρικά και φωνητικά σύνολα, της επαφής τους με μορφές και μουσικά ιδιώματα από όλο το φάσμα της μουσικής έκφρασης, της ενθάρρυνσής τους για πειραματισμούς, ελεύθερη έκφραση και αυτοσχεδιασμό. 7. Η προετοιμασία στα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μουσικά μαθήματα των υποψήφιων μαθητών/τριών για εισαγωγή στα πανεπιστημιακά τμήματα μουσικής κατεύθυνσης, εντός της λειτουργίας του σχολικού προγράμματος, και η σφαιρική μουσική κατάρτιση που αποκτούν κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στα

ΜΣ, καθώς αποτελεί εχέγγυο και πολύ καλή βάση για τις ανώτατες σπουδές. 8. Οι εμπειρίες που αποκομίζουν οι μαθητές/τριες των ΜΣ από τη συμμετοχή τους σε καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και πολιτιστικές διοργανώσεις υψηλών προδιαγραφών. Σήμερα στην Ελλάδα λειτουργούν 49 Μουσικά Σχολεία και χωρίς διάθεση εξωραϊσμού και παραγνώρισης παθογενειών και δυσλειτουργιών, ο Θεσμός των Μουσικών Σχολείων αποτελεί ένα πρωτότυπο και επιτυχημένο εκπαιδευτικό εγχείρημα και παράδειγμα.

Από το 1988 μέχρι σήμερα, ο θεσμός διάγει το τριακοστό δεύτερο έτος λειτουργίας του, έχοντας δημιουργήσει μια ιδιάζουσα «κοινωνική ομάδα», η οποία δεν συνδέεται ούτε με οικονομικούς ούτε με γεωγραφικούς ούτε με πολιτισμικούς όρους, πρόκειται για την «κοινωνική ομάδα» των φοιτούντων και φοιτησάντων στα Μουσικά Σχολεία της χώρας. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός πως όλοι αυτοί οι νέοι έχουν το κοινό στοιχείο της εμπειρίας του Μουσικού Σχολείου, που χωρίς να εκθειάζεται ή να απορρίπτεται, παρουσίαζε και παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες ως εκπαιδευτικός μηχανισμός, όχι μόνο σε σχέση με τα μουσικά πράγματα της χώρας. Σύμφωνα με τα τελευταία επίσημα στοιχεία, τα Μουσικά Γυμνάσια και Λύκεια στην Ελλάδα έχουν φτάσει τα σαράντα εννέα.

Το Σχολείο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προσαρμογή, την κοινωνικοποίηση και τη συναισθηματική ωρίμανση των μαθητών. Το σχολικό και γενικότερα το εκπαιδευτικό περιβάλλον συνιστούν σημαντικούς παράγοντες ενός αποτελεσματικού Σχολείου. Η εκπαιδευτική διαδικασία συντείνει στην ανάπτυξη των γνωστικών και συμπεριφορικών ικανοτήτων των μαθητών³⁷². Η κοινωνική και συναισθηματική ενδυνάμωση του μαθητή επιμερίζεται στην ανάπτυξη σχέσεων φιλίας, την ανάπτυξη προσωπικών κινήτρων, την ανάπτυξη των ατομικών ικανοτήτων μέσω της σχολικής επίδοσης, τη συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες³⁷³. Όπως είναι φυσικό, οι λειτουργικές σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους, αλλά και των μαθητών με τους δασκάλους, αποτελούν καίριο παράγοντα για τη διαμόρφωση θετικού σχολικού

372 Ελ. Βεκρής, «Από την Κριτική Εθνογραφία στην Κριτική Έρευνα Δράσης: Ένα συνεχές στον σχεδιασμό της εκπαιδευτική καινοτομίας», στα: *Πρακτικά του Διεπιστημονικού Συνεδρίου «Δυνατότητες και όρια των ποιοτικών μεθοδολογιών στην ψυχολογία και την εκπαίδευση: Διερευνώντας τις προοπτικές στη μεθοδολογία και τον ερευνητικό σχεδιασμό»*, Ρέθυμνο 2010, σ. 57-59

373 Ζ. Ατταλί, *Θόρυβοι: Δοκίμιο πολιτικής οικονομίας της μουσικής* (1η έκδοση, 1977), Αθήνα 1991, σ. 98

κλίματος³⁷⁴, το οποίο καθορίζεται βάσει των αξιών, των πρακτικών, των ιδεολογιών, όσο και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τον τρόπο λειτουργίας του σχολικού περιβάλλοντος³⁷⁵, όπου η έννοια της υποστήριξης είναι πρωτεύουσα.

Η κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών «ενισχύεται σε ένα σχολικό περιβάλλον όπου οι μαθητές μπορούν να παρατηρούν, να συμμετέχουν και να καθοδηγούνται από πρόσωπα με τα οποία έχουν αναπτύξει συναισθηματική σχέση. Το αίσθημα του «ανήκειν» και η σημασία της αποδοχής στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις μετέπειτα κοινωνικές σχέσεις των μαθητών. Το ψυχολογικό κλίμα του σχολικού περιβάλλοντος επηρεάζει με άμεσο τρόπο την εκπαιδευτική διαδικασία και τη διαδικασία της παρακίνησης των μαθητών, συνιστώντας παράλληλα αιτία της αρνητικής ή θετικής συναισθηματικής τους κατάστασης»³⁷⁶. Τα Μουσικά Σχολεία έχουν το προνόμιο να εξασφαλίζουν στους μαθητές τους ένα μίνιμουμ κοινωνικοποίησης μέσω του διευρυμένου προγράμματος που καθιστά αναγκαία τη συνύπαρξη των δεύτερων με τους συμμαθητές και τους δασκάλους τους για πολλές ώρες κατά τη διάρκεια της εβδομάδας, των μετακινήσεων τους με σχολικά λεωφορεία που συμβάλλει στη σύσφιξη των μεταξύ τους σχέσεων, του πλήθους των ενδοσχολικών και εξωσχολικών ομαδικών δράσεων που τα σχολεία αυτά διοργανώνουν και του ιδιαίτερου αυξημένου αριθμού εκδρομών και εκπαιδευτικών ταξιδιών που πραγματοποιούν. Αν δεχτούμε την άποψη ότι τα σχολεία μπορεί να είναι μια δύναμη για την πρόληψη της βίας, εύκολα αντιλαμβανόμαστε ότι τα μουσικά σχολεία εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά παραβατικών συμπεριφορών εκ μέρους των μαθητών τους, από τη στιγμή που καταφέρνουν να μειώνουν τη μοναξιά τους αυξάνοντας παράλληλα τα ενδιαφέροντά τους εντός του σχολικού περιβάλλοντος³⁷⁷.

374 Το σχολικό κλίμα περιλαμβάνει «το σύνολο των δυναμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών, των περιβαλλοντικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών του σχολικού περιβάλλοντος, τα οποία επηρεάζουν τις στάσεις, τη συμπεριφορά, το εκπαιδευτικό έργο των δασκάλων, το αίσθημα αυτοεκτίμησης δασκάλων και μαθητών, καθώς και τη σχολική επίδοση των δευτέρων» (βλ. Γ. Πασιαρδή, *Το σχολικό κλίμα. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση των βασικών παραμέτρων του*, Αθήνα 2001, σ. 41-51).

375 G.E. Marcus - D. Cushman, "Ethnographies as texts", στο: *Annual Review of Anthropology*, τχ. 11 (1982), σ. 34

376 Το ψυχολογικό κλίμα του σχολικού περιβάλλοντος «αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές ως άτομα αλληλεπιδρούν και βιώνουν τις σχέσεις τους με τον εκπαιδευτικό και τους συμμαθητές τους».

377 Αυτό που πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί είναι το γεγονός ότι οι καθηγητές ενός τέτοιου Σχολείου έχουν, γενικώς, χαμηλή ανεκτικότητα προς την επιθετική και κοινωνικά προκλητική συμπεριφορά, εξαιτίας των προαναφερθέντων χαμηλών ποσοστών. Οι αλληλεπιδράσεις των δασκάλων με τα παιδιά που

Οι μαρτυρίες των καθηγητών μουσικής για τους μαθητές τους στα μουσικά σχολεία είναι χαρακτηριστικές. «Δεν είναι τυχαίο το ότι στα μουσικά σχολεία το μπούλινγκ και η παραβατικότητα είναι σε μηδενικά επίπεδα σε σχέση με τα άλλα σχολεία. Έχω κάνει μία έρευνα πάνω σε αυτό. Στα άλλα σχολεία προσπαθούν να βρουν τρόπους καταπολέμησης της βίας, στα μουσικά δεν αντιμετωπίζουμε τίποτα από αυτά, υπάρχει έντονο το στοιχείο της ομαδοσυνεργατικής που το μαθαίνουν από την πρώτη στιγμή που θα μπουν μέσα στο μουσικό σχολείο, είναι επίσης τα σύνολα, συναναστρέφονται το ένα με το άλλο, πρέπει να δουλέψουνε μαζί για να βγάλουνε καλό αποτέλεσμα ομαδικό. Όλα τα αντιμετωπίζουν μέσω της μουσικής τους, μέσω των συνόλων και μέσω της έκφρασής τους, μέσω των διαφόρων δρώμενων που γίνονται στα μουσικά.»³⁷⁸ «Δεν είμαι από αυτούς που υποστηρίζουν ότι η μουσική μάς κάνει καλούς, εγώ θεωρώ ότι η μουσική και γενικότερα η τέχνη οξύνει τις αντιθέσεις μας, δηλαδή ο καλός γίνεται καλύτερος και ο κακός χειρότερος, γιατί μπορεί να είναι ένας εξαιρετικός εκτελεστής και να είναι του στιλ εγώ είμαι και κανένας άλλος. Δηλαδή θεωρούσα ότι τα παιδιά αυτά ξεχωρίζουν, τα έβλεπες, είχαν διάλειμμα και δεν παίζανε ή δεν τσακώνονταν μεταξύ τους, αλλά δημιουργούσαν ομάδες και έπαιζαν μουσική. Δεν υπήρχε το στοιχείο της ανταγωνιστικότητας. Θεωρώ ότι αυτά τα παιδιά έχουν πραγματικά μια ποιότητα, και αν κρίνω και από τις τυχαίες συναντήσεις που κάνω με παλιούς μου μαθητές από τον ένα μόνο χρόνο που δούλεψα στο Μουσικό σχολείο, θεωρώ ότι αυτές οι γνώσεις σε αυτά τα παιδιά και αυτά που πήραν δεν πήγαν χαμένα.»³⁷⁹

Η μουσική, τουλάχιστον στις περισσότερες εκφάνσεις της, αποτελεί μια κατεξοχήν ομαδική δραστηριότητα. Από τις διάφορες μορφές τέχνης, με τις οποίες ο μαθητής έρχεται σε επαφή κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στις σχολικές αίθουσες, η μουσική και το θέατρο είναι αυτές που απαιτούν τη συνεργασία ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη «σε βάθος» διδασκαλία τους. Άλλες τέχνες, όπως η ζωγραφική ή η λογοτεχνία, παρουσιάζουν περισσότερο ατομικά χαρακτηριστικά, εφόσον αξιώνουν

επιδεικνύουν αθέμιτη συμπεριφορά είναι συχνά εχθρικές και τιμωρητικές. Τέτοιες αλληλεπιδράσεις μπορεί να μεταφέρουν μια έλλειψη αποδοχής του παιδιού στους συνομήλικους του με αποτέλεσμα την απομόνωσή τους, η οποία συμβάλλει στη σταθεροποίηση των προβλημάτων συμπεριφοράς (βλ. Π.-Σ. Βασιλείου, «Η επίδραση της σχέσης δασκάλου-μαθητή στα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών στο Σχολείο», στο: *Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου*, τχ. 6 (2007), σ. 55).

378 Α. Πολυμενοπούλου, *ό. π.*

379 Ν. Τσαφταρίδης, *ό. π.*

ώρες απομόνωσης από πλευράς του καλλιτέχνη. Η μουσική δεν συγκαταλέγεται στην ίδια κατηγορία· ακόμη και αν δεχτούμε την αδιαμφισβήτητη ανάγκη του μουσικού για «μοναχική» εξάσκηση και εργασία, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε την καθαρά ομαδική της φύση.

Στη χώρα μας η πλειονότητα των μουσικών (οργανοπαίχτες, τραγουδιστές, μαέστροι, συνθέτες και ενορχηστρωτές) δραστηριοποιείται σε διάφορα σύνολα, όπως συμφωνικές ορχήστρες και μικρά ή μεγάλα ορχηστρικά και φωνητικά σύνολα της ευρωπαϊκής μουσικής παράδοσης, είτε δημοτικές ζυγίες³⁸⁰, λαϊκές κομπανίες και κάθε λογής groups δημοφιλούς μουσικής. Το Μουσικό Σχολείο υπήρξε ο θεσμός, ο οποίος στηρίχθηκε -ίσως και αναπόφευκτα, βάσει των ιδιαιτέρων του χαρακτηριστικών- στη Συνεργατική (Συνεταιριστική) Μέθοδο Μάθησης της μουσικής. Μάλιστα, δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε πως, εν αντιθέσει με τα ωδεία και τις μουσικές σχολές, τα Μουσικά Γυμνάσια και Λύκεια είναι τα μόνα που εγγυώνται την εργασία των μαθητών και των δασκάλων σε ομάδες. Το «μάθημα» των Μουσικών Συνόλων³⁸¹ αποτελεί ένα έξοχο παράδειγμα ακούσιας ή εκούσιας- εφαρμογής της ανωτέρω μεθόδου στο πεδίο της μουσικής εκτέλεσης, από τη στιγμή που ο στόχος είναι κλειστός και συγκεκριμένος [απόδοση προκαθορισμένου ρεπερτορίου], η επίτευξή του αποτελεί προϊόν συνεργατικής πίεσης, ο δάσκαλος βρίσκεται στο κέντρο της διαδικασίας και ελέγχει στενά την όλη εξέλιξή της, οι μικροομάδες -αν και συχνά ανομοιογενείς ηλικιακά- κτίζουν θετική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών τους, τα οποία διαρκώς ενθαρρύνονται να αυτοαξιολογηθούν³⁸².

Οι μαθητές που ενεργούν σε συνεργατικά μαθησιακά περιβάλλοντα (Cooperative Learning Settings), εν αντιθέσει με όσους δραστηριοποιούνται εντός ατομικιστικών ή ανταγωνιστικών μαθησιακά συνθηκών, πετυχαίνουν περισσότερα, αιτιολογούν καλύτερα, αποκτούν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση, μαθαίνουν να αγαπούν τους συμμαθητές³⁸³ και τα μαθησιακά τους καθήκοντα όλο και περισσότερο,

380 Διμελές οργανικό συγκρότημα της δημοτικής μουσικής. Το όνομά του οφείλεται στη μεσαιωνική λέξη «ζυγή». Συναντιέται σε όλες τις περιοχές της χώρας, περιλαμβάνοντας συνήθως ένα μελωδικό κι ένα ρυθμικό όργανο.

381 D. Hayano, “Auto-ethnography: Paradigms, problems and prospects”, στο: *Human Organization*, τχ. 38 (1979), σ. 54

382 S. E. Jaffurs, “The Intersection of Informal and Formal Music Learning Practices”, στο: *International Journal of Community Music*, 2006, σ. 76

383 Ηλ. Ματσαγγούρας, *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*, Αθήνα 2008, σ. 46-47

αντιλαμβανόμενοι -παράλληλα- τη σημασία της κοινωνικής υποστήριξης³⁸⁴. Ο δάσκαλος οφείλει να αναλαμβάνει τον ρόλο του καθοδηγητή, διευκολύνοντας τη μαθησιακή διαδικασία και συμβάλλοντας στην ανακάλυψη της γνώσης από τους ίδιους τους μαθητές³⁸⁵. Μέσα από τη συγκεκριμένη διαδικασία, ο εκπαιδευτικός γίνεται μαθητής, «καθιστώντας ένα τέτοιο πρόγραμμα την αποτελεσματικότερη μορφή επιμόρφωσής του». Η μουσική αναδεικνύεται σε χώρο κοινωνικής δράσης και προσωπικού αναστοχασμού, εκφράζοντας προσωπικά συναισθήματα και αξίες³⁸⁶. Παρουσιάζεται, ταυτόχρονα, ως διαδικασία και όχι μόνον ως προϊόν. Λανθασμένα, λοιπόν, η δυτική μουσική εκπαίδευση συχνά στοχεύει στο «προϊόν» παραβλέποντας τη γοητεία της πορείας εξερεύνησης· της διαδικασίας αυτής, η οποία ψυχαγωγεί ένα μικρό παιδί που ζωγραφίζει, πολύ περισσότερο από το να βλέπει τα έργα του να εκτίθενται σε κοινή θέα. Η μουσική είναι μέσο προετοιμασίας για την ίδια τη ζωή, ως όργανο μετάδοσης αισθητικών, συναισθηματικών και πολιτισμικών δομών της συγκεκριμένης κοινωνίας εντός της οποίας πραγματώνεται³⁸⁷.

Αδιαμφισβήτητα, η παραστασιακή φύση της μουσικής είναι αυτή που παρακινεί τους διευθυντές, τους καθηγητές, τους ίδιους τους μαθητές των Μουσικών Σχολείων, αλλά και τους γονείς τους, ώστε να επιδιώκουν την έκθεση των μουσικών τους δραστηριοτήτων, σε χώρους «έξω από το πλαίσιο» των ενδοσχολικών εκδηλώσεων. Το παράταιρο του περιορισμού της μουσικής εντός των τοίχων ενός σχολικού κτηρίου, από τη μια, και η -εξ ορισμού- ανάγκη προβολής των μελών της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικών και σπουδαστών), από την άλλη, έχουν καθιερώσει τις εξωσχολικές συναυλίες σε ένα από τα βασικότερα «μαθήματα» που ο θεσμός του Μουσικού Σχολείου εισήγαγε στην επίσημη ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Η συναυλία, ως αναπόσπαστο κομμάτι της μουσικής πρακτικής, είναι αυτή που

384 S. E. Jaffurs, *ό. π.*, σ. 36

385 Κοινός τόπος όλων των σύγχρονων θεωριών μάθησης είναι ότι η Συνεργατική Μάθηση εξασφαλίζει πληρέστερη και πιο ολοκληρωμένη πραγμάτωση των εκπαιδευτικών στόχων.

386 S. Kagan, *Cooperative learning*. SanClemente, CA 1997, σ. 87

387 Η μουσική συχνά χαρακτηρίζεται ως παγκόσμια γλώσσα. Σύμφωνα με αυτή άποψη, δεν γνωρίζει σύνορα και περιορισμούς αντίστοιχους με εκείνους των γλωσσικών ιδιωμάτων της ανθρωπότητας. Παρά το γεγονός ότι οι μουσικές παραδόσεις σε ολόκληρο τον κόσμο χαρακτηρίζονται από κοινά στοιχεία όπως ο ρυθμός και το τονικό ύψος, εντούτοις ο ρόλος, η θέση και η οργάνωση αυτών των στοιχείων συχνά διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό. Υπό αυτή την έννοια, η μουσική δεν αποτελεί παγκόσμια γλώσσα. Η πλήρης αποκωδικοποίησή της γίνεται μόνο από τα μέλη του πολιτισμού στον οποίο δημιουργήθηκε.

ουσιαστικά ολοκληρώνει την εκπαιδευτική διαδικασία, παρέχοντας ένα ιδιάζον και αναντικατάστατο είδος δομημένης και οργανωμένης διδασκαλίας³⁸⁸. Για τα Μουσικά Σχολεία, μια συναυλία μπορεί -ως μεμονωμένο γεγονός- να αποτελέσει κινητήριο δύναμη για την εξάσκηση διδασκόντων και διδασκόμενων, με σκοπό την ατομική και ομαδική πρόοδο. Ο δάσκαλος – επικεφαλής των «προς παρουσίαση» μουσικών συνόλων έχει στα χέρια του έναν ισχυρότατο μοχλό πειθούς, αλλά και ένα εξαιρετικά πειστικό χρονικό όριο, ώστε να προβάλλει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Σε αυτό το σημείο ξεκινά η συζήτηση γύρω από τις πιθανότητες συνδυασμού της «τυπικής» με την «ά-τυπη» μάθηση και διδασκαλία της μουσικής. Η μελέτη ενός ή και περισσότερων παραδειγμάτων από τον τρόπο με τον οποίο οι «τελεστές» μιας δημοφιλούς μουσικής κουλτούρας προσεγγίζουν τη μουσική γνώση αρκεί, ώστε να επηρεάσει σημαντικά την επίσημη διδακτική σκέψη³⁸⁹. Ο εκπαιδευτικός, στην περίπτωση των Μουσικών Σχολείων, δεσμεύεται να διδάξει μια σειρά από τραγούδια ή μουσικές συνθέσεις σε ένα ανομοιογενές ακροατήριο, ως προς τη μουσική προ-γνώση και τις αισθητικές προσλαμβάνουσες των μελών του. Η ιδιαιτερότητα της συγκυρίας τον υποχρεώνει να μεταχειριστεί όλα του τα εργαλεία προκειμένου να βοηθήσει τους μαθητές του: απ' τη χρήση της σημειογραφίας, μέχρι τη διδασκαλία «με τ' αυτί» ή την ενεργοποίηση διάφορων μνημοτεχνικών μεθόδων. Λαμβάνοντας υπόψη ότι «η δημιουργική λήψη αποφάσεων» δεν αποτελεί σημαντικό σκέλος της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα οι τυπικά εκπαιδευμένοι σπουδαστές να παρουσιάζουν μεγάλη εξάρτηση από τις κατευθυντήριες γραμμές, εκπαιδευτικός και εκπαιδευόμενοι καλούνται να αναπτύξουν νέους τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της μουσικής πράξης. Η μελέτη της ιδιαίτερης αυτής «δοσοληψίας» ανάμεσα στις τυπικές και τις άτυπες μορφές μάθησης είναι ένας τομέας πρόσφορος για γόνιμη έρευνα στην κατεύθυνση της προγραμματισμένης αλληλοϋποστήριξης τους³⁹⁰.

388 Ν. Γεωργιάδης, «Ενιαίο Σχολείο και Κοινωνική Δικαιοσύνη: Μια αποτίμηση της πορείας του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου στην Ελληνική Εκπαίδευση», στα: *Πρακτικά του 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας Εκπαίδευσης «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη»*, Πάτρα 2008, σ. 2-3

389 Γ. Κοκκώνης, «Η διδασκαλία των λαϊκών παραδόσεων στα Μουσικά Σχολεία και στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου: Μια αμφίδρομη σχέση», στα: *Πρακτικά του Συνεδρίου «Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: Μουσική και Παιδεία - Αναδρομή, αξιολόγηση και προοπτικές»*, Ξάνθη 2007, σ. 15-17

390 J. Coprans, *Η επιτόπια εθνολογική έρευνα* (1η έκδοση, 1998), Αθήνα 2004, σ. 98

Ενώ η σπουδή της δυτικής μουσικής θεωρείτο, ανέκαθεν, ο ακρογωνιαίος λίθος της μουσικής εκπαίδευσης στον σύγχρονο κόσμο, σαφές είναι πως, στις μέρες μας, η μελέτη των τοπικών μουσικών παραδόσεων και της μουσικής του «υπόλοιπου κόσμου» προβάλλει όχι μόνον ως δυνατότητα αλλά και ως «υποχρέωση» του εκπαιδευτικού³⁹¹. Η προσφορά της Εθνομουσικολογίας στο πολυπολιτισμικό ελληνικό Σχολείο συνίσταται, κυρίως, στην καθιέρωση της συνείδησης της «ισότητας» μεταξύ των δημιουργημάτων της μουσικής τέχνης. Ο αλλοεθνής μαθητής σπανίως διδάσκεται (τουλάχιστον εντός του Σχολείου) τη μουσική του τόπου του, έχει πάψει -εντούτοις- να γαλουχείται με την πίστη περί αισθητικής ανωτερότητας της «κλασσικής» έναντι της έντεχνης μουσικής της Ανατολής ή των λαϊκών μουσικών της Αφρικής. Οι καθηγητές μουσικής συνηθίζουν να αυτοπροσδιορίζονται ως «μετέχοντες του ευρωπαϊκού πολιτισμού»: γεγονός απολύτως φυσιολογικό, δεδομένης της εκπαίδευσης της συντριπτικής πλειοψηφίας αυτών στα ιδιώματα της «κλασσικής» μουσικής του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Ο θεσμός του Μουσικού Σχολείου υπήρξε ο πρώτος που διαχώρισε τον ρόλο του δασκάλου Παραδοσιακής μουσικής, από αυτόν της αντίστοιχης Ευρωπαϊκής, αξιοποιώντας διδακτικά τις γνώσεις και τις δεξιότητες «πραχτικών» οργανοπαικτών και τραγουδιστών. Ο θεσμός του Μουσικού Σχολείου λοιπόν «βασίστηκε ευθύς εξαρχής στη θέση περί Ισοτιμίας των Πολιτισμών. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα σπουδών του ήρθε να «αντιπαραβάλλει» στην οικουμενική αξία της έντεχνης δυτικο-ευρωπαϊκής μουσικής δημιουργίας τον πλούτο της βυζαντινής μουσικής κληρονομιάς, αλλά και τις ιδιαιτερότητες της λαϊκής μουσικής ελληνικής παράδοσης ως όλον, αλλά και ως ψηφιδωτού τοπικών ήχων». Η νομοθεσία σε σχέση με τον τρόπο λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων ουδέποτε ξεχώρισε την «εθνική» μουσική έναντι της «κλασσικής». Τα τελευταία χρόνια, όταν οι τάξεις των Μουσικών Σχολείων άρχισαν - όπως σε όλα τα σχολεία της χώρας - να χρωματίζονται εθνικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά, η ίδια η φύση της μουσικής φρόντισε να παραμερίσει τις όποιες σκέψεις μεροληψίας υπέρ ενός ή άλλου μουσικού είδους. Αναλυτικά, οι εκπαιδευτικοί επιχείρησαν και συνεχίζουν να επιχειρούν ποικιλότητες μουσικές συντήξεις, αναλόγως των μουσικών κουλτουρών που βρίσκονται στα χέρια του σε κάθε σχολική περίοδο.

391 Π. Φωτάκη, «Μουσική Αγωγή στο Νηπιαγωγείο», στα: *Τα Εκπαιδευτικά*, τχ. 29-30 (1993), σ. 133-135

Ο νεαρός πληθυσμός των αστικών κέντρων ουδέποτε ανέπτυξε στενή σχέση με το δημοτικό τραγούδι. Οι νέοι, μάλιστα, της δεκαετίας του '60 και του '70 που κατοικούσαν στις μεγάλες ελληνικές πόλεις, είχαν ένα λόγο επιπλέον να το «αντιπαθήσουν», συνδέοντάς το με την επταετή «Δικτατορία των συνταγματαρχών», της οποίας υπήρξε μόνιμη και βασική «υπόκρουση». Με αφετηρία όμως τις εμφανίσεις της Δόμνας Σαμίου δίπλα στον Διονύση Σαββόπουλο ήδη από το 1971 και την ενεργή -αν και έμμεση- παρέμβαση μιας σειράς από «λαϊκούς μουσικούς» - όπως η οικογένεια Χαλκιά ή ο Νίκος Ξυλούρης - στα πολιτικά πράγματα του τόπου, η πολιτικοποιημένη γενιά της εποχής εκείνης προσέγγισε την παραδοσιακή μουσική. Έπειτα, η δεκαετία του '80 ανέδειξε έναν σημαντικό αριθμό εξαιρετικά ταλαντούχων και ευρηματικών καλλιτεχνών, όπως ο Ross Daly, οι Δυνάμεις του Αιγαίου, ο Νίκος Παπάζογλου, οι οποίοι αξιοποίησαν δημιουργικά τους ήχους και τα χρώματα της Ανατολής, βασίζοντας τις πρωτότυπες συνθέσεις τους στα ανατολίτικα όργανα και τα «μακάμια».

Η ίδρυση και λειτουργία των Μουσικών Σχολείων ήρθε να προστεθεί στις σημαντικές αυτές συγκυρίες που ευνόησαν τη «συμφιλίωση» του «νεανικού κοινού» με την ελληνική μουσική, ως μέρους του πολιτισμού της ανατολικής Μεσογείου. «Δεν είναι τυχαίο πως το Μουσικό Σχολείο, εκτός του ότι άλλαξε τα δεδομένα της μουσικής εκπαίδευσης στη χώρα, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τον θεσμό του ωδείου, συνέβαλε - επίσης- στην «αναγέννηση» της παραδοσιακής μουσικής πρακτικής στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, καθώς και στην αναβίωση πολλών λαϊκών μουσικών οργάνων. Δεν είναι τυχαίο πως, στη δεκαετία του '90, βλέπουμε μουσικά όργανα όπως το ούτι, το κανονάκι, το νέυ, κ.ά., να γεμίζουν τις βιτρίνες των μουσικών καταστημάτων, να επενδύουν στη δισκογραφία και να επανεμφανίζονται στις μουσικές σκηνές». Κατά την εικοσαετία 1980-2000, ο λαϊκός πολιτισμός επαναξιολογήθηκε και ενσωματώθηκε στον αστικό πολιτισμό. Επομένως φανερώνεται «μια δυναμική αναδιατύπωση του κυρίαρχου ορισμού της παραδοσιακής μουσικής, ενσωματώνοντας σε αυτήν ένα πλήθος ανατολικών γνωρισμάτων»³⁹².

Η καινοτομία στα Μουσικά Σχολεία είναι ότι «υπάρχει ισόποση κατανομή μεταξύ ευρωπαϊκής μουσικής και της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής καθώς και της

392 Α. Πολύβιος, «Στόχοι - πραγματικότητα - προοπτικές για τη διδασκαλία της μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», στις: *Μουσικοτροπίες*, τχ. 2 (1996), σ. 50-59

βυζαντινής. Αυτά τα δύο αντικείμενα, τα τόσο σοβαρά, θεραπεύονται το ίδιο στα μουσικά σχολεία, και αν δεν υπήρχαν αυτά τα σχολεία η βυζαντινή μουσική θα είχε εκλείψει σήμερα. Έχουμε 10.000 παιδιά αυτή τη στιγμή στα μουσικά σχολεία και όλα αυτά τα παιδιά έχουν γνώση Βυζαντινής και Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. Την Ευρωπαϊκή μουσική μπορούν να τη γνωρίσουν σε ένα ωδείο, την Ελληνική και βυζαντινή μουσική όμως δεν θα τη βρίσκανε κάπου, θα έπρεπε να πάνε σε κάποια μητρόπολη, να είναι παιδιά της εκκλησίας για να μπορέσουν να τη μάθουν, τώρα όμως μέσω των μουσικών σχολείων αυτό είναι κάτι που έχει γίνει καθημερινότητά τους. Υπάρχουν εξαιρετικά σύνολα παραδοσιακής μουσικής και ευρωπαϊκής μουσικής, δηλαδή ένα παιδί που αποφοιτά από το μουσικό σχολείο θεωρώ ότι είναι ένας «πλήρως καταρτισμένος» μουσικός, δηλαδή έχει πάρει τις σταγόνες του από όλα τα είδη μουσικής. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό για τα παιδιά και για την κοινωνία γενικότερα.» Μάλιστα «αν δεν ήταν ο Βασιλειάδης και το όραμά του δεν θα υπήρχαν τα μουσικά σχολεία σήμερα, έκανε αγώνα για να μπορέσουν αυτά τα σχολεία να ξεκινήσουν και στην αρχή να επιβιώσουν, γιατί όλοι λένε ότι είναι ελιτίστικά σχολεία, αλλά είναι σχολεία που προάγουν πολιτισμό και μάλιστα προάγουν τον πολιτισμό της πατρίδας μας που είναι πολύ σημαντικό.»³⁹³

Εν κατακλείδι, τα Μουσικά Σχολεία εξασφάλισαν στους μαθητές τους, ή τουλάχιστον σε ορισμένους εξ αυτών, την καθημερινή επαφή με τη μουσική πρακτική ως ομαδική δραστηριότητα, αυξάνοντας, αφενός τη σπουδαιότητα της μουσικής στη ζωή τους και καλλιεργώντας, αφετέρου, την αίσθηση της «κοινότητας», αλλά και της ταυτότητας μέσα στην κοινωνική ομάδα. Η σημαντικότερη, μολαταύτα, μορφή σκέψης και γνώσης αφορά στην αυτογνωσία, την οποία η *musicianship*³⁹⁴ παρέχει απλόχερα, εφόσον γνωστοποιεί στο παιδί πως, το ίδιο, μπορεί να μάθει μουσική ευκολότερα και αποτελεσματικότερα. Μετά την πρόσκτηση της αυτογνωσίας, οι μαθητές καλούνται να

393 Α. Πολυμενοπούλου, *ό. π.*

394 Όρος δύσκολα μεταφράσιμος που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «μια πολυδιάστατη μορφή της μουσικής κατανόησης», η οποία σχετίζεται κυρίως με τις ενέργειες παρά με τις λέξεις. Είναι εύκολο να αντιληφθούμε πως διαφοροποιείται αναλόγως με το πολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσεται. Η *musicianship* περιλαμβάνει τις ακουστικές ικανότητες (*listenership*) ως βασικότατο στοιχείο της μουσικής διδασκαλίας και μάθησης. Αν αποδεχτούμε πως «οι γνώσεις που απαιτούνται για να γίνει αντιληπτό δια της ακοής ένα μουσικό κομμάτι στο πλαίσιο μιας μουσικής πρακτικής, περιλαμβάνουν τα ίδια είδη γνώσης που απαιτούνται και για τη σύνθεση, την εκτέλεση, τη διασκευή ή τον αυτοσχεδιασμό της μουσικής εκείνης της πρακτικής» (βλ. D. Elliott, *MusicMatters*, New York 1995, σ. 82), τότε μπορούμε να αντιληφθούμε τη σημασία της *musicianship* ως ανθρώπινης γνώσης γενικότερα.

περπατήσουν, όσο μπορούν μακρύτερα, την ατελείωτη μουσική διαδρομή που χαράσσεται μπροστά τους, διαβαίνοντας την «πύλη που άνοιξε (για αυτούς) ο εκπαιδευτικός»³⁹⁵. Τελικά «καλός δάσκαλος είναι αυτός που σου δίνει την αλήθεια».

1.6. Το παρόν και το μέλλον των Μουσικών Σχολείων

Είναι ξεκάθαρο πως, τριαντατέσσερα χρόνια μετά την έναρξη λειτουργίας του θεσμού, ο ορισμός του Μουσικού Σχολείου και η εκπαιδευτική του στόχευση δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Μολονότι, λοιπόν, το Μουσικό Σχολείο είναι ένα «δημόσιο καλλιτεχνικό Σχολείο με εξειδίκευση στη μουσική», σε καμία περίπτωση δεν είμαστε βέβαιοι αν αυτό απευθύνεται σε οποιονδήποτε ενδιαφέρεται να διδαχθεί την τέχνη των ήχων ή αν αφορά αποκλειστικά όσους διατίθενται να ακολουθήσουν τη μουσική ως επάγγελμα. Αυτό συμβαίνει διότι, βάσει της περιγραφής του ιδρυτικού νόμου, η «επαγγελματική κατεύθυνση στη μουσική» αποτελεί, μεν, «δυνατή επιλογή των αποφοίτων του», υπάρχουν, δε, πολλοί τομείς που το Υπουργείο Παιδείας θα έπρεπε ήδη να έχει μεριμνήσει, προκειμένου να υποστηρίζεται η συγκεκριμένη επιλογή.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως, για έναν έφηβο με μουσικό ταλέντο και θέληση, το Μουσικό Σχολείο συμβάλλει στα σχέδιά του να προσανατολιστεί στον τομέα της κλίσης του. Εντούτοις, ουδείς μπορεί να υποστηρίξει την άποψη πως η ίδρυση και λειτουργία αυτών των σχολείων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο ενός στέρεου σχεδίου ανάπτυξης της μουσικής παιδείας στη χώρα. Άλλωστε, δεν θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί κάτι τέτοιο, δεδομένου ότι το Μουσικό Γυμνάσιο και Λύκειο, εμφανίζεται στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, «αποκομμένο» από κάποια αντίστοιχη απόπειρα στην Πρωτοβάθμια και, κυρίως, στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Χωρίς την απαραίτητη δημιουργία Μουσικών Δημοτικών Σχολείων και την -ακόμη πιο επιτακτική- ίδρυση Μουσικής Ακαδημίας, δεν στοιχειοθετείται μια ολοκληρωμένη πρόταση μουσικής εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Η κοινωνία επιθυμεί την ύπαρξη των μουσικών σχολείων «γιατί κάθε γονιός ξέρει ότι πηγαίνοντας το παιδί του στο μουσικό σχολείο είναι ασφαλές από πάρα πολλούς παράγοντες και πολλά θέματα, όπως από το μπούλινγκ, την παραβατικότητα.,

³⁹⁵ H. Hildegard Froehlich κάνει λόγο για έναν εκπαιδευτικό “gate-opener... rather than a gatekeeper” (βλ. H. Froehlich, “Institutional Belonging, Pedagogic Discourse and Music Teacher Education: The Paradox of Routinization”, στο: *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, τχ. 6 (2007), σ. 46

ξέρει ότι το παιδί του θα αποκτήσει πολλές γνώσεις, ακόμη τα τμήματα είναι πολύ πιο μικρά είναι 24άρια σε αντίθεση με τα γενικής παιδείας, μπορούν να χωριστούν για να κάνει π.χ. την αρμονία του, τη θεωρία του κ.τ.λ. Οπότε όλο αυτό είναι θετικό για τους γονείς, και μάλιστα υπάρχει ένας πολύ μεγάλος αριθμός αιτήσεων γονέων (παιδιών) που θέλουν να εισαχθούν σε αυτά τα σχολεία. Όπως είναι γνωστό τα παιδιά τελειώνοντας το Δημοτικό δίνουν εξετάσεις για να μπουν στην Α΄ Γυμνασίου στα μουσικά σχολεία. Ο αριθμός συμμετοχών αυτών των παιδιών είναι πολύ μεγάλος. Τώρα αν κάποιο παιδάκι δεν καταφέρει να μπει, ενώ ο γονιός του πιστεύει ότι είναι ο νέος Σγούρος, φυσικά θα διαμαρτυρηθεί, αλλά οι βάσεις των εισακτέων είναι πάρα πολύ υψηλές, δηλ. το άριστα είναι το 100, ο τελευταίος μπορεί και να έχει ενενήντα και κάτι, και ένα παιδί με 88 που ενώ στη πραγματικότητα και αυτό είναι άριστο μπορεί να μείνει απ' έξω.»³⁹⁶

Ως προς τις δυσκολίες σε κάθε σχολική χρονιά της μεταφοράς και σίτισης των μαθητών-τριών «αυτό δεν είναι θέμα της καλλιτεχνικής επιτροπής, είναι θέμα των Δήμων και των κατά τόπους Περιφερειών. Η καλλιτεχνική επιτροπή βοηθά αλλού, όπως στις εξετάσεις των παιδιών, θα βοηθήσει με τον οποιοδήποτε τρόπο να διευθετηθούν παιδαγωγικά και διοικητικά θέματα του σχολείου.»³⁹⁷

Από την οπτική των εκπαιδευτικών της μουσικής παιδείας η ύπαρξη των μουσικών σχολείων είναι καθοριστική. «Ως εκπαιδευτικός είμαι πανευτυχής που έχω οργανική σε μουσικό σχολείο, διαφορετικές είναι οι καταστάσεις σε ένα μουσικό σχολείο σε σχέση με ένα γενικό σχολείο, γι' αυτό και όλοι οι συνάδελφοι θέλουν να πάρουν μία θέση σε ένα μουσικό σχολείο και εννοώ τους καθηγητές μουσικής. Μέσα στον χώρο του μουσικού σχολείου σου δίνεται η δυνατότητα να δουλέψεις καλύτερα, να έχεις καλύτερη συνεργασία, το περιβάλλον όλο είναι πιο θετικό. Τώρα όσον αφορά το διοικητικό, το κάθε σχολείο είναι ένας μικρόκοσμος, είναι μια μικρή κοινωνία, έχει τον αρχηγό της κοινωνίας και τους γύρω από αυτόν, δηλαδή τον διευθυντή, τους υποδιευθυντές, τον σύλλογο καθηγητών και μέσω αυτών λειτουργεί κάθε σχολείο διαφορετικά.»³⁹⁸

Κοιτάζοντας στο παρελθόν του θεσμού, θα αντιληφθούμε πως οι όποιες καινοτομίες εισήχθησαν στην ελληνική μουσική εκπαιδευτική πραγματικότητα

396 Α. Πολυμενοπούλου, ό. π.

397 Α. Πολυμενοπούλου, ό. π.

398 Α. Πολυμενοπούλου, ό. π.

συνοδεύονταν πάντοτε από αξιοσημείωτες ελλείψεις, όπως και μια αυτοσχεδιαστική προχειρότητα, η οποία, αν και φανέρωνε την απουσία κάποιου καλοσχεδιασμένου πλάνου από πλευράς της Πολιτείας, ευνόησε πολλούς δημιουργικούς ανθρώπους να ξεδιπλώσουν τα ταλέντα τους και να «δοκιμάσουν» τις ιδέες τους.

Όσον αφορά στη βιωσιμότητα των Μουσικών Σχολείων «η αλήθεια είναι ότι υπήρχαν πάντα αντιδράσεις για τα μουσικά σχολεία. Αυτό φαίνεται και σε άρθρα στην εποχή που ξεκίνησαν. Κατ' αρχάς το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο τότε είχε βγάλει αρνητική γνωμοδότηση. Υπάρχουν σκαναρισμένα άρθρα από εφημερίδες του 1988 που το αναφέρουν. Παρότι όμως υπήρχε η αρνητική γνωμοδότηση, το Υπουργείο Παιδείας προχώρησε κανονικά στην ίδρυση των μουσικών σχολείων. Τώρα, κατά καιρούς υπάρχουν διάφορες αντιρρήσεις, π.χ. αργότερα, ακόμα και από εκπροσώπους της ΟΛΜΕ εκφράστηκε η άποψη ότι είναι ελιτίστικα σχολεία, ότι κοστίζουν πολύ κ.ά. Αυτό που ήταν πιο έντονο ως φόβος για τη βιωσιμότητά τους ήταν όταν ξεκίνησε το μνημόνιο. Εκεί ίσως υπήρχαν διάφορες σκέψεις, παράδειγμα το πρόβλημα της μεταφοράς και σίτισης, αλλά στην πορεία λύθηκε, γιατί αυτά καλύπτονται από άλλα υπουργεία και όχι από το Υπ. Παιδείας, και τελικά τα υπόλοιπα υπουργεία αποφάσισαν να το συνεχίσουν, γιατί κάποιος έκανε και επιχειρήματα του στιλ να κόψουμε τη σίτιση και τη μεταφορά για να εξοικονομήσουμε. Έγινε ένας εξορθολογισμός του ωρολογίου προγράμματος, ενώ θυμάμαι την πρώτη χρονιά που λειτούργησε το μουσικό της Παλλήνης το σχολείο τελείωνε περίπου στις πέντε το απόγευμα γιατί έκαναν μέσα και μελέτη. Μετά όμως σιγά σιγά η μελέτη ατόνησε, άλλαζε παράλληλα και το γενικό ωρολόγιο πρόγραμμα και έπρεπε να μπουν νέα μαθήματα οπότε έπρεπε να γίνει εξοικονόμηση χρόνου. Έτσι, από 45 διδακτικές ώρες την εβδομάδα που ήταν για αρκετά χρόνια το ωρολόγιο πρόγραμμα, πήγε στις 43 ώρες. Αυτό έγινε το 2011 και παραμένει μέχρι σήμερα. Ίσως υπήρχαν στιγμές, και αυτό φαίνεται μέσα από διαμαρτυρίες των σχολείων, των συλλόγων γονέων, του συλλόγου γονέων της πανελλήνιας ένωσης των μουσικών σχολείων και άλλων φορέων, που πιθανώς να ήμασταν ευάλωτοι, όμως δεν γίναμε ευάλωτοι στην πράξη. Εκτός από τις μειωμένες προσλήψεις και τους διορισμούς εκπαιδευτικού προσωπικού κατά τα τελευταία χρόνια, δεν εφαρμόστηκε κάτι κατάφωρα αρνητικό και πιστεύω επειδή ξέρουν στο υπουργείο, ίσως όχι πάντα όλοι, τα θετικά των Μουσικών Σχολείων και αυτό φαίνεται ότι μέτρησε. Υπάρχουν και δεδομένα που

κάποιοι τα αξιοποιούν ως αρνητικό επιχείρημα, π.χ. ότι κοστίζουν πολύ τα μουσικά σχολεία. Όμως δεν κινδύνευσαν στην πράξη, με την έννοια ότι έκλεισε μουσικό σχολείο. Μάλιστα λειτούργησαν μέσα στην κρίση και νέα Μουσικά Σχολεία, π.χ. της Αθήνας, της Χαλκίδας και της Αλεξανδρούπολης. Είναι σχολεία που τα αγαπάνε τα παιδιά και έχουν γίνει έρευνες που έχουν δείξει ότι τα παιδιά είναι ευχαριστημένα, φαίνεται και από τις αιτήσεις κάθε χρονιά που αυξάνονται, υπάρχει μεγάλη συμμετοχή σε εκδηλώσεις, έχουν διακριθεί τα μουσικά σχολεία, έχουν γίνει αντικείμενο έρευνας. Μάλιστα η Ελένη Καλλιμοπούλου (διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας) έχει γράψει ένα βιβλίο που έχει εκδοθεί στα αγγλικά που μιλάει για την αναβίωση της παραδοσιακής μουσικής και έχει ενάμιση κεφάλαιο που γίνεται αναφορά στο πώς συνέβαλαν τα μουσικά σχολεία στην αναβίωση, το να γίνει μια μοντέρνα μορφή της αναβίωσης της παραδοσιακής μουσικής. Και είναι σχολεία που γενικά συγκεντρώνουν καθηγητές που έχουν κέφι, που πολύ καλό εκπαιδευτικό προσωπικό. Πάντα βέβαια υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, γιατί υπάρχουν και σχολεία που έχουν και προβλήματα, ευτυχώς λίγα, θέλω να πιστεύω. Σε γενικές γραμμές αυτά τα σχολεία έχουν όραμα, δεν υπάρχουν προβλήματα παραβατικότητας και θα έλεγα ότι είναι άριστα σχολεία.»³⁹⁹

Ένα από τα θέματα που προβληματίζουν την πορεία των μουσικών σχολείων είναι η μαθητική διαρροή σε συνάρτηση με το διευρυμένο ωράριο. «Δεν σας κρύβω ότι έκανα μάθημα στο Λύκειο του Μουσικού της Παλλήνης όπου ήμουν και τους έλεγα «σας παρακαλώ μη μου δώσετε να κάνω μάθημα σε μαθητή του Λυκείου», αισθανόμουν τόσο άσχημα γιατί είναι σαν να κάνουν με το ζόρι, γιατί παρατηρούσα ότι παιδιά της Β' και Γ' Λυκείου ερχόντουσαν τελείως με το ζόρι όταν τους κάναμε πιάνο, θεωρητικά, γιατί και μέχρι τη Γ' Λυκείου ήταν υποχρεωτικά. Αλλά και μετά όταν έκαναν πιάνο με επιλογή, ερχόντουσαν και σου έλεγαν «αχ, κυρία δεν διάβασα γιατί είχα φροντιστήριο, έτρεχα από εδώ από εκεί, και εντάξει τώρα εμείς τι κάνουμε εδώ»; Δηλαδή είσαι στο μουσικό Λύκειο ή δεν είσαι; Η εξήγηση είναι ότι επικρατεί πάρα πολύ η ιδέα της προετοιμασίας με τα φροντιστήρια στην εισαγωγή στην τριτοβάθμια, αυτό είναι μία διαστροφή πλέον, διαστρέφει τη σκέψη των γονέων και των μαθητών, είναι πολύ λίγα τελικά τα παιδιά που θέλουν να ακολουθήσουν μουσικές σπουδές τελειώνοντας. Αυτό μπορείτε να το βρείτε και από τα αποτελέσματα των παιδιών που έχουν περάσει από το

399 Β. Ζεπάτου, ό. π.

σχολείο Παλλήνης νομίζω ότι όλοι μαζί που ακολουθούν μετά το σχολείο τη μουσική σταδιοδρομία είναι ένα 10% αλλά μόνο ένα 5% είναι αυτοί που περνάνε στα τμήματα μουσικών σπουδών. Οι υπόλοιποι είναι οι πιο παραδοσιακοί που εντάσσονται σε κομπανίες και σε λαϊκά σχήματα χωρίς να έχουν ανάγκη τις ειδικές σπουδές.. Είναι απαιτητικό το ωράριο, δηλαδή θα έπρεπε για να έχουμε κέντρο τη μουσική στο Λύκειο που αυτή τη στιγμή είναι λίγο συμπλήρωμα, δεν είναι κέντρο, θα έπρεπε να λιγοστέψουν τα άλλα μαθήματα. Για να έχουμε ένα πραγματικά μουσικό Λύκειο πρώτα από όλα πρέπει να έχουμε λιγότερα μουσικά Λύκεια. Συγγνώμη αλλά έτσι είναι τελικά, γιατί εδώ δεν έχουμε καθηγητές, η περιφέρεια πάσχει, εδώ εντάξει τα πέντε σχολεία της Αττικής είμαστε πολύ καλά, αλλά λίγο πιο έξω να πας υπάρχουν φοβερές ελλείψεις, άρα ή θα έπρεπε να γίνουν λίγα τα Λύκεια ή να γίνει μία πολύ δραστική περικοπή των μαθημάτων, δηλαδή να πουν όποιος πάει στο μουσικό Λύκειο προορίζεται για μουσική ή ακαδημαϊκά να συνεχίσει στο Πανεπιστήμιο ή και πρακτικά. Δεν έχει σημασία, μπορεί το παιδί να θέλει να παίζει παραδοσιακή μουσική με τις ώρες και να κάνει αυτοσχεδιασμούς, η παραδοσιακή θέλει τον χρόνο της, κάθε μουσική θέλει χρόνο. Δεν μπορείς όμως να κάνεις όλο αυτό το πλήρες πρόγραμμα, δεν νομίζω ότι κόβουν από το Λύκειο τίποτα αστεία πράγματα, και να θέλεις να κάνεις και μελέτη μουσικής και τόσα όργανα, και θεωρίες .. είναι εξοντωτικό, άρα τα παιδιά που θέλουν να πάνε κάπου αλλού, καλά κάνουν και φεύγουν από το μουσικό. Έχουμε δει και το άλλο, το οποίο είναι έτσι λίγο παράξενο, παιδιά που θέλουν να ακολουθήσουν μουσική και φεύγουν από το μουσικό Λύκειο.. Εδώ τώρα είναι το ωραίο που μου είχε τύχει εμένα προσωπικά, είχα κάτι μαθητές στην Παλλήνη «Κυρία δεν έχω χρόνο να μελετήσω το βιολί, και εγώ θέλω να γίνω βιολονίστας» - αυτό είναι σχήμα οξύμωρο – «τι να κάνω; μελετάω τρεις ώρες την ημέρα. Που να προλάβω;»⁴⁰⁰ Επικρατεί όμως και η αντίθετη άποψη, πιο αισιόδοξη για τη λειτουργία των μουσικών σχολείων. «Είναι ανάλογα τώρα, εγώ πιστεύω δεν είναι μειονέκτημα του μουσικού σχολείου οι μετεγγραφές μαθητών σε άλλα σχολεία, με την έννοια ότι όταν φεύγει ένα παιδί, θα φύγει το παιδί που έχει ανάγκη περισσότερο χρόνο για να πετύχει αυτό που θέλει ή θέλει κάτι που θεωρεί ότι δεν θα μπορεί να το κάνει ή να το πετύχει μέσα από το μουσικό σχολείο. Αυτό βέβαια δεν πρέπει να το ερμηνεύουμε ότι είναι αποτυχία του μουσικού σχολείου, είναι θέμα

400 Στ. Γεωργουλή, ό. π.

συνειδητής επιλογής που κάνεις ή δεν φεύγουν πάντα για τους ίδιους λόγους οι μαθητές. Ας πούμε, σε εμάς έχουν μπει πολλά παιδιά και στην Ιατρική και στο Πολυτεχνείο και σε άλλες θεωρούμενες «δύσκολες» σχολές. Ανάλογα, δηλαδή υπάρχουν παιδιά ταλαντούχα που μπορούν να μπουκώσουν και ας έχουν το επιβαρυνόμενο πρόγραμμα σπουδών των μουσικών σχολείων και προτιμούν να μείνουν εκεί να κάνουν και όλα τα άλλα που κάνουν και να δώσουν από εκεί, αλλά υπάρχουν και άλλα παιδιά πάλι, που νιώθουν ότι δεν παίρνουν αυτό που θέλουν και φεύγουν. Εγώ θεωρώ φυσικό ότι δεν θα τελειώσεις το Λύκειο με τόσα παιδιά όσα μπήκαν στην Α΄ Γυμνασίου, αλλά βλέπεις ακόμα τα τελευταία χρόνια όταν μειώθηκε το ωράριο σε 43 ώρες είχαμε μείωση αυτής της διαρροής. Το είχαμε μετρήσει και με την Καλλιτεχνική Επιτροπή από το 2011-2013. Σε εμάς στον Άλιμο παίρνουμε πάντα τρία τμήματα, και όχι παραπάνω γιατί δεν έχουμε χώρο στο σχολείο, ενώ οι αιτήσεις είναι για τέσσερα τμήματα, δηλ. περνάει σχεδόν ένας στους τέσσερις. Αν είχαμε κτήριο μεγαλύτερο θα ζητούσαμε και θα παίρναμε περισσότερους μαθητές. Το 2016-17 για πρώτη χρονιά έχουμε Γ΄ Λυκείου με τρία τμήματα και έχει τύχει φιλόλογος να μου πει πως τον προσέγγισαν για να τον ρωτήσουν αν θα πάρει ο ίδιος κατεύθυνση γιατί έτσι το παιδί θα παραμείνει στο σχολείο. Πάντως τα πιο πολλά σχολεία έχουν καλά στατιστικά επιτυχιόντων. Αυτό είναι ένα ακόμη επιχειρήμα που πολλές φορές το ακούσαμε, και στο Υπουργείο («μα δεν γίνονται μουσικοί πολλοί, ενώ πληρώνουμε αρκετά για τα μουσικά σχολεία»), αλλά αυτός δεν είναι ο σκοπός του μουσικού σχολείου. Το Μουσικό Σχολείο είναι εμπλουτισμένη γενική εκπαίδευση. Η μουσική που θα κάνει ωφελεί και κάποιον που θα κάνει κάτι άλλο επαγγελματικά. Παλαιότερα που ψάχναμε επιχειρήματα να βρούμε για να μην αμφισβητούν τα μουσικά σχολεία, είδαμε ότι σε άλλες χώρες, σε πανεπιστήμιά τους ξένες προς τη μουσική ειδικότητες παρέχουν σπουδές που περιλαμβάνουν υποχρεωτικά μαθήματα μουσικής, π.χ. είχαμε δει στο M.I.T. πάνω από τους μισούς φοιτητές όταν παίρνουν το πτυχίο του μηχανικού ταυτόχρονα επέλεξαν να παίρνουν παράλληλη ειδίκευση σε άλλο αντικείμενο που έχει σχέση με τις τέχνες, π.χ. μουσική, θέατρο. Έτσι βγαίνουν όλοι με μία ολιστική γνώση. Και ένα επόμενο επιχειρήμα μαζί με αυτό που λέγαμε στο Υπουργείο ήταν πως και ακόμα και στα τμήματα μουσικών σπουδών να μην μπουκώσουν τα παιδιά ή γενικά στο πανεπιστημιακά τμήματα, παρ' όλα αυτά οι μαθητές που θα αποφοιτήσουν από αυτά τα σχολεία θα ξέρουν ένα όργανο, μαθαίνουν να συντηρούν

και να διαδίδουν τις ντόπιες παραδόσεις, αυτό είναι ένα θέμα πολιτισμικής ανάπτυξης. Θα μπορούσαν τώρα με τον θεματικό τουρισμό που γίνεται, να υπάρχουν ομάδες, εταιρείες που θα ιδρυθούν και θα προσελκύσουν τους τουρίστες που θέλουν να μάθουν αυτές τις μουσικές παραδόσεις, τοπικά έθιμα κτλ. Άρα ανοίγονται οικονομικές δυνατότητες σε τοπικό επίπεδο πραγμάτων. Υπάρχει λοιπόν και βιωσιμότητα και αναπτυξιακή προοπτική.»⁴⁰¹

Από την άλλη πλευρά όσον αφορά στη σύγκριση των ελληνικών με τα άλλα μουσικά σχολεία της Ευρώπης διαπιστώνονται διαφοροποιήσεις. «Τα μουσικά σχολεία της ανατολικής Ευρώπης επί κομμουνιστικών καθεστώτων πρέπει να τα είχε δει τότε ο Στέφανος ο Βασιλειάδης και άλλοι που είχανε επηρεαστεί από το πολύ καλό μουσικό επίπεδο που βρισκόταν π.χ. η Ουγγαρία. Σε επίπεδο μουσικών και γενικά μουσικής παιδείας, παιδιά βγαίνανε από τα σχολεία και ξέρανε να τραγουδάνε, ήταν μουσικά καλλιεργημένα, είχαν σε αυτό το πρόγραμμα ανάμεικτα μαθήματα, μεγάλο πρόγραμμα γενικά και μουσικά μαθήματα μαζί, νομίζω όμως ότι ήταν πολύ λιγότερα τα σχολεία και υπήρχε αυστηρή επιλογή. Δηλαδή έχουμε ανθρώπους που είναι από την πρώην Σοβιετική Ένωση και το έχουν ζήσει, έχουν τελειώσει και αυτοί τέτοια σχολεία, μπαίνανε από το Δημοτικό και αν θέλανε να πάνε στο Γυμνάσιο περνούσαν εξετάσεις σε πιάνο κ.τ.λ., ήξεραν πολλά πράγματα από μουσική οπότε μετά προχωρούσαν γρήγορα. Δεν κάνανε όμως 15 ώρες μουσική την εβδομάδα όπως είναι εδώ, κάνανε γύρω στις 6 με 7 ώρες την εβδομάδα δηλαδή μία ώρα την ημέρα και προόδευαν, γιατί ήταν ήδη εκπαιδευμένοι. Τώρα τα περισσότερα σχολεία στην Ευρώπη κάνουν τα περισσότερα μαθήματα γενικής παιδείας και λίγες ώρες μόνο μουσική και όσο προχωρούν προς το Λύκειο περιορίζονται τα γενικά και προστίθεται ένα ειδικό πρόγραμμα για μουσική.»⁴⁰² «Και τα σχολεία έξω έχουν μαθήματα γενικής παιδείας, τα παιδιά και εκεί τελειώνουν κανονικά το Γυμνάσιο και το Λύκειο, όμως η βασική διαφοροποίηση είναι ότι εκεί είναι πιο συστηματική η διδασκαλία.. Το μουσικό σχολείο γίνεται για να δώσει περισσότερο χρόνο στα παιδιά να εξειδικευτούν και γι' αυτό υπάρχουν τα μουσικά σχολεία και σε όλο τον κόσμο λειτουργούν έτσι, μόνο στην Ελλάδα δεν λειτουργεί σωστά. Άμα θέλουμε γενική μουσική παιδεία, τη διδάσκουμε σε όλα τα σχολεία, καμία

401 Β. Ζεπάτου, *ό. π.*

402 Στ. Γεωργουλή, *ό. π.*

αντίρρηση. Όχι όμως να φτιάξουμε σχολεία που κάνουνε μουσική παιδεία όπως θα έπρεπε να γίνεται σε όλα τα σχολεία και να τα λέμε Μουσικά σχολεία. Για να λειτουργούν σωστά, τα 48 που λέμε είναι πολύ λίγα σε σχέση με άλλες χώρες, η Γερμανία για παράδειγμα έχει σχεδόν χίλια (1000), μιλάμε για άλλα νούμερα και κανονικά το αντίστοιχο στην Ελλάδα θα ήταν Εκατό (100). Μιλούσα με τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής εταιρείας των Μουσικών σχολείων, ο οποίος διερευνά για το πώς θα γίνει να συνεργαστούν και τα Ελληνικά, διότι εδώ αρνούνται να συνεργαστούν με την Ευρωπαϊκή εταιρεία. Ο Πρόεδρος είναι από τη Φινλανδία αλλά κάθε χώρα έχει έναν φορέα, μια ομπρέλα και αυτός είναι μέλος εκεί και πληρώνεται με συνδρομή κάπου χίλια ευρώ τον χρόνο, έχω πάει στις επιτροπές τους, έχω πει σε όλους εδώ στις καλλιτεχνικές επιτροπές και τους λέω να γίνουν μέλη, να συνεργαστούν με τους άλλους, αλλά κωφεύουν.. Θα μάθαιναν ότι ένα Μουσικό σχολείο δουλεύει με συγκεκριμένους τρόπους και για συγκεκριμένους λόγους. Τα μουσικά σχολεία είναι για να μπορούν να παραχθούν Μουσικοί επαγγελματίες, δεν είναι για να παραχθούν μουσικόφιλοι, μουσικόφιλοι θα είναι στα άλλα σχολεία, συγγνώμη που το λέω, τα έχουμε πάρει στραβά.. Εγώ από την εμπειρία μου, γιατί είμαι πολλά χρόνια στο μουσικό σχολείο, το αγαπάω, το λατρεύω, δεν μπορώ χωρίς αυτό, όμως βλέπω ότι οι γονείς στην Ελλάδα θέλουν τα παιδιά τους να έχουν γενική παιδεία πάρα πολύ καλή, να βγουν από τα μουσικά σχολεία, να πάνε σε όλα τα άλλα επαγγέλματα, αλλά να έχουν όμως παράλληλα ένα προσόν που είναι ένα μουσικό όργανο με το οποίο θα μπορέσουν να το χρησιμοποιήσουν και επαγγελματικά μετά αν χρειαστεί.. Υπάρχουν και λύσεις και ιδέες πολλές, όπως για παράδειγμα στην Αγγλία έχουν ένα πάρα πολύ ωραίο σύστημα: όταν τελειώνει το σχολείο πληρώνουν καθηγητές να πηγαίνουν στη σχολική μονάδα και να διδάσκουν όργανα σε όσα παιδιά θέλουν. Αντί να πηγαίνουν στα ωδεία, γιατί δεν έχει παντού ωδεία, μεταμορφώνεται ο σχολικός χώρος σε ωδείο ξαφνικά για τρεις, τέσσερις ώρες για να μαθαίνουν τα παιδιά μουσική.»⁴⁰³.

Όσον αφορά στη συσχέτιση του μουσικού σχολείου με το Ωδείο, όπως και με το συναφές θέμα της χορήγησης πτυχίου μουσικής επιδιώκεται η συνύπαρξη και η αλληλοϋποστήριξη των δύο εκπαιδευτικών οργανισμών. «Το ωδείο δεν μπορούμε βέβαια να το καταργήσουμε, γιατί έτσι όπως είναι τα πράγματα εδώ, είναι ο οργανισμός

403 Κ. Μόσχος, *Συνέντευξη*

που ο φορέας του δίνει επαγγελματική αποκατάσταση, δίνει το επαγγελματικό πτυχίο. Εγώ θα έλεγα: «έλα παιδί μου στο σχολείο, κάνε ό,τι μπορείς, να είναι όλα μαζεμένα και να μην τρέχεις πάνω κάτω σε ωδεία με ένα σωρό καθηγητές πάνω σου, και μετά δίνεις κατατακτήριες στο ωδείο και παίρνεις το πτυχίο σου, το οποίο αναγκαστικά θα το πάρεις από εκεί». Θα μπορούσαν να επιβαρυνθούν κάπως οι γονείς και να πληρώνουν τον καθηγητή μουσικής, π.χ. του φλάουτου, να ερχόταν μέσα στο σχολείο να κάνει μάθημα ή να τα επιβαρυνθεί ο δήμος, να γίνει κάτι με την τοπική αυτοδιοίκηση σε συνεννόηση. Αυτό γίνεται πολύ στη Γερμανία, μου το έλεγαν συνάδελφοι, στη Γερμανία πληρώνει ο Δήμος για να κάνουν μουσική τα παιδιά σε κοινά σχολεία. Εγώ πιστεύω ότι τα μουσικά σχολεία είναι γενικής παιδείας και δεν είναι λογικό τα σχολεία γενικής παιδείας να δίνουν και επαγγελματικό προσόν, εκτός αν στο λύκειο τα κάνουμε τύπου ΕΠΑΛ, τα κάνουμε δηλαδή σαν επαγγελματικά και δίνουν ένα πτυχίο, αλλά θέλουν πολύ καλή οργάνωση. Αυτό που προσφέρουν όμως αυτά τα σχολεία τώρα είναι ήδη αρκετό, το μουσικό σχολείο προσφέρει πάρα πολλά πράγματα δωρεάν, μπορεί το παιδί να το εκμεταλλευτεί και να μάθει όσα πράγματα μπορεί παραπάνω και μπορεί τελειώνοντας να δίνει κατατακτήριες στα θεωρητικά, στα όργανα, και αν θέλει να παίρνει το πτυχίο του.»⁴⁰⁴

Η εν γένει προοπτική της μουσικής παιδείας στην Ελλάδα προϋποθέτει τη συνεργασία όλων των φορέων και των ειδικών στα μουσικά τεκταινόμενα σε συνδυασμό με την εμπειρία. «Επειδή από οράματα έχουμε πολλά και ο καθένας έχει και από ένα, το πολύ σημαντικό θα ήταν να συμβουλευτούμε τους ανθρώπους που έχουν δουλέψει πάρα πολύ στη λειτουργία των σχολείων και στον σχεδιασμό των σχολείων, και να ζητήσουμε την εμπειρία τους και τα συμπεράσματά τους, ειλικρινά όμως, και να τα βάλουμε κάτω και να δούμε τι ήταν το καλό και να το ακολουθήσουμε, και τι ήταν το όχι καλό και δύσκολο και να το απορρίψουμε ή να το τροποποιήσουμε. Αυτό είναι το πολύ σημαντικό. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να πω ότι δεν μας αρκεί πια μια καλλιτεχνική επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας, η οποία όταν έγινε είχε έναν ρόλο απαραίτητο, γιατί τότε στο Υπ. Παιδείας δεν ήξερε κανείς από μουσική τίποτα και έπρεπε να συμβουλευτούν κάποιους για να δουν τι είναι αυτό το μουσικό σχολείο. Εξάλλου και ο Στ. Βασιλειάδης ήταν ο πρόεδρος της καλλιτεχνικής επιτροπής, ήταν

404 Στ. Γεωργουλή, *ό. π.*

απαραίτητο να υπάρχει ήταν γνωμοδοτικό όργανο των υπουργών γιατί ο υπουργός και οι σύμβουλοί του δεν ήξεραν τίποτα. Ήταν ένας καινούργιος θεσμός το σχολείο, η μουσική γενικά έχει μία κακή προϋπηρεσία στο ελληνικό δημόσιο γενικά, άλλωστε μουσική ακαδημία δεν υπάρχει, εγώ από την ηλικία των έξι ετών θυμάμαι τη δασκάλα μου στο πιάνο να μου λέει πως όταν μεγαλώσω θα υπάρχει ακαδημία και τόσα χρόνια έχουμε μείνει σε αυτό. Άρα υπάρχει μια πικρή ιστορία με τη μουσική και η καλλιτεχνική επιτροπή ήταν τότε απαραίτητη, αλλά τώρα πέρασαν κοντά στα τριάντα χρόνια, τότε ήταν ένας ο σύμβουλος σε όλη την Ελλάδα και τώρα δεκαπέντε, τώρα υπάρχουν καθηγητές που έχουν εμπειρία και έχουν πάρει συντάξεις μέσα από τα μουσικά σχολεία, υπάρχουν πάρα πολλοί απόφοιτοι μουσικών πανεπιστημίων που διδάσκουν, από το Εσωτερικό και από το Εξωτερικό, δηλαδή υπάρχει πολύ υλικό πλέον από ανθρώπους ειδικευμένους μουσικο-παιδαγωγούς να τους ρωτήσεις και να βγάλεις ένα ωραίο πρόγραμμα για τα μουσικά σχολεία. Αυτό είναι το όραμά μου, να γίνει μία αναβάθμιση και μία γνήσια διαβούλευση, όχι διαβούλευση για τα μάτια του κόσμου, να είναι πραγματικά μία ερώτηση, μία έρευνα, να γίνει ένα συντονιστικό όργανο που θα βρει τι έχει γίνει, μια αποτίμηση, τι έγινε με τα μουσικά σχολεία μας: Άρεσαν; Δεν μας άρεσαν; Χρειαζόμαστε τόσα; Δεν χρειαζόμαστε τόσα; Να μην είναι απλά μία πολιτική απόφαση, π.χ. τώρα πάει ο εκάστοτε δήμαρχος κάθε πόλης και λέει «α είναι ωραία να έχουμε ένα μουσικό σχολείο εδώ», και το φτιάχνουν.. Να το δούμε πόσο στέκεται, τι μας προσφέρει, τι δεν μας προσφέρει..»⁴⁰⁵

Για το μέλλον των μουσικών σχολείων προτείνεται σειρά μέτρων. «Μεγαλύτερο ποσοστό στις προσλήψεις. Προσλήψεις αναπληρωτών, αναπληρωτών μειωμένου ωραρίου και πλήρους ωραρίου, ωρομισθίων και μόνιμου προσωπικού. Ένα μουσικό σχολείο για να μπορέσει να εξελιχθεί θα πρέπει να έχει μόνιμο προσωπικό. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν δυστυχώς μουσικά σχολεία που το μόνιμο προσωπικό τους είναι πολύ λίγο, δεν επαρκεί δηλαδή για να μπορέσει να κάνει πράγματα. Προσπαθούν οι άνθρωποι, αλλά δεν επαρκεί αυτό. Άρα η στελέχωση είναι ένα πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα για τα μουσικά σχολεία, η στελέχωση προσωπικού, και επίσης η υλικοτεχνική υποδομή, αν και τα περισσότερα είναι εξοπλισμένα με μουσικά όργανα. Έδωσε πέρυσι μια πολύ μεγάλη δωρεά το Ίδρυμα Νιάρχος με ένα εκατομμύριο και μάλιστα το

405 Στ. Γεωργουλή, *ό. π.*

χειρίστηκε και μόνο του, δηλ. το Ίδρυμα επικοινωνήσε με τα σχολεία, είδε τις ανάγκες και δεν μπήκε καθόλου στη μέση το Υπουργείο ή κάποιος άλλος, το έκανε απευθείας και βοήθησε φυσικά πάρα πολύ όλο αυτό. Άρα η υλικοτεχνική υποδομή είναι επαρκής, το σημαντικότερο είναι η στελέχωση και βέβαια κάτι τρίτο και βασικό το κτηριακό. Δεν έχουν όλα τα σχολεία κτήρια κατάλληλα για μουσικά σχολεία. Άρα η στελέχωση, η υλικοτεχνική υποδομή και το κτηριακό είναι τα τρία θέματα. Μετά αν θέλουμε να υπεισέλθουμε σε παιδαγωγικά θέματα, όπως είναι η ενημέρωση των συναδέλφων και η επιμόρφωσή τους πάνω σε νέες μεθόδους διδασκαλίας, νέες μεθόδους αντιμετώπισης διαφόρων καταστάσεων θεωρώ ότι η συνεχής πληροφόρηση, είναι κάτι που είναι πάρα πολύ σημαντικό. Δηλαδή δεν πρέπει να μένουμε μόνο στα στενά περιθώρια, αυτά που ξέρουμε εμείς, αλλά να είμαστε ανοιχτοί για να δούμε τι συμβαίνει και στο εξωτερικό, και όχι ότι είναι εκείνοι καλύτεροι από εμάς, αλλά βλέποντας και μία άλλη άποψη στην αντιμετώπιση ενός θέματος μπορούμε από μόνοι μας να κάνουμε κάποιες διορθωτικές επάνω μας και στον τρόπο διδασκαλίας και στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε και την τάξη και τα παιδιά, και γενικά η γνώση και ό,τι παίρνουμε ποτέ δεν πάει χαμένο, φτάνει να τα αξιοποιούμε έτσι όπως πρέπει. Επικαιροποίηση γνώσεων, πάρα πολύ σημαντικό, είναι κάτι που λέω πάντα και σε όλες τις συναντήσεις που κάνω, διότι πρέπει οι δάσκαλοι, οι εκπαιδευτικοί να είναι μέσα στην κοινωνία των παιδιών, αυτό είναι και στον τρόπο προσέγγισης, στις γενικές γνώσεις, στις γνώσεις στη μουσική, γνώσεις στις τεχνολογίες και παντού, για να μπορέσουμε να είμαστε κοντά στα παιδιά και να τα κρατήσουμε κοντά μας.»⁴⁰⁶ «Αυτό που θα μπορούσε πολύ να βελτιώσει την εκπαίδευση σε ένα μουσικό Γυμνάσιο -Λύκειο είναι το αν υπήρχαν μουσικά Δημοτικά, δηλαδή έχουμε δημόσια μουσική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά δεν έχουμε στην πρωτοβάθμια. Και επίσης δεν έχουμε ανώτατες σχολές της μουσικής τέχνης ή δεν έχουμε όσες θα έπρεπε να έχουμε, ενώ έχουμε σχολές ουσιαστικά μουσικολογίας αλλά όχι μουσικής τέχνης. Αν αυτά υπήρχαν σίγουρα η εργασία όλων των μουσικών στο σχολείο εδώ θα ήταν πολύ πιο αποτελεσματική, πολύ πιο αποδοτική. Αφενός θα μπορούσαμε να έχουμε παιδιά προετοιμασμένα πολύ περισσότερο για το μουσικό Γυμνάσιο και να έχουμε πολύ πιο σαφείς στόχους τι πρέπει να κάνουμε για να

406 Α. Πολυμενοπούλου, ό. π.

οδηγήσουμε τα παιδιά όχι μόνο στα τμήματα μουσικών σπουδών αλλά σε σχολές μουσικής ανώτατης τέχνης.»⁴⁰⁷

Παρατίθεται αλφαβητικός κατάλογος των Μουσικών Σχολείων της Ελλάδας, κατά τον οποίο αποτυπώνεται η σταδιακή ίδρυση και ανάπτυξη νέων σχολείων σε όλη την επικράτεια, σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες, από την ίδρυση του πρώτου Μουσικού Σχολείου της Παλλήνης το 1988 έως το πιο πρόσφατο, το Μουσικό Σχολείο Λασιθίου το 2020 :

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ - ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ - ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ

1. Αγρινίου: <http://gymmousa.mysch.gr/index.php> / 1996
2. Αθηνών: <http://gym-mous-athin.att.sch.gr/Joomla/> 2016
3. Αλεξανδρούπολης: <http://gym-mous-alexandr.evr.sch.gr/index.php> / 2014
4. Αλίμου: <https://www.mousalim.gr/> 2000
5. Αμύνταιου: <https://www.mousiko-amyntaiou.gr/> 2001
6. Αμφισσας: <http://gym-mous-amfiss.fok.sch.gr/> 2010
7. Αργολίδας: <https://blogs.sch.gr/mgy marg/> 2009
8. Άρτας: <http://gym-mous-artas.art.sch.gr/> 2009
9. Βαρθολομιού: <http://gym-mous-varth.ilei.sch.gr/> 1996
10. Βέροιας: <http://www.mousikoveroias.gr/> 2009
11. Βόλου: <http://www.mgv.gr/> 1997
12. Γιαννιτσών: <http://gym-mous-giann.pel.sch.gr/autosch/joomla15/> 1996
13. Δράμας: <http://lyk-mous-dramas.dra.sch.gr/> 1994
14. Ζακύνθου: <http://gym-mous-zakynth.zak.sch.gr/autosch/joomla15/> 1989
15. Ηρακλείου: <http://mousiko.mysch.gr/> 2000
16. Θερπίσου-Χανίων: <http://www.chaniamousiko.gr/> 2009
17. Θεσσαλονίκης: <https://msth.gr/> 1992
18. Ιλίου: <http://www.mous-sxol-ilion.gr/> 1992
19. Ιωαννίνων: <http://gym-mous-ioann.ioa.sch.gr/wordpress/> 1989
20. Καβάλας: <http://lyk-mous-kaval.kav.sch.gr/portal/> 1996
21. Καλαμάτας: <https://lyk-mous-kalam.mes.sch.gr/> 1993
22. Καρδίτσας: <https://gym-mous-kardits.kar.sch.gr/portal/> 1994

407 Β. Αντωνόπουλος, *ό. π.*

23. Καστοριάς: <http://gym-mous-kastor.kas.sch.gr/> 2017
24. Κατερίνης: <https://www.msk.gr/> 2000
25. Κέρκυρας: <http://gym-mous-kerkyr.ker.sch.gr/autosch/joomla15/> 1991
26. Κομοτηνής: <https://musicschoolofkomotini.weebly.com/> 1993
27. Κορίνθου: <http://gym-mous-korinth.kor.sch.gr/autosch/joomla15/> 2007
28. Λαμίας: <https://mousikolamias.gr/2000>
29. Λάρισας: <http://lyk-mous-laris.lar.sch.gr/> 1992
30. Λασιθίου (Καβούσι Ιεράπετρας): <https://gym-mous-lasith.las.sch.gr/> 2020
31. Λευκάδας: <http://gym-mous-lefkad.lef.sch.gr/> 1993
32. Λιβαδειάς: <https://blogs.sch.gr/gymmousliv/> 2018
33. Μυτιλήνης: <http://lyk-mous-mytil.les.sch.gr/> 1994
34. Ξάνθης: <http://gym-mous-xanthis.xan.sch.gr/> 1997
35. Παλλήνης (Μουσικό Γυμνάσιο και Μουσικό Λύκειο): <https://www.pmglp.org/> 1988
36. Πάτρας: <http://lyk-mous-patras.ach.sch.gr/mp-wordpress/wordpress/> 1991
37. Πειραιά: <https://gym-mous-peiraia.att.sch.gr/> 1993
38. Πρέβεζας: <http://gym-mous-prevez.pre.sch.gr/> 2009
39. Πτολεμαΐδας: <https://www.mousikoptolemaidas.com/> 2001
40. Ρεθύμνου: <https://www.msr.edu.gr/> 1991
41. Ρόδου: <http://gym-mous-rodou.dod.sch.gr/> 1993
42. Σάμου: <https://blogs.sch.gr/gymmsam/> 2018
43. Σερρών: <https://www.musikoserron.gr/> 1994
44. Σιάτιστας: <http://gym-mous-siatist.koz.sch.gr/wn/index.php/> 1997
45. Σπάρτης: <http://gym-mous-spart.lak.sch.gr/> 2001
46. Τρικάλων: <http://gym-mous-trikal.tri.sch.gr/> 1997
47. Τρίπολης: <http://gym-mous-tripol.ark.sch.gr/> 2000
48. Χαλκίδας: <http://gym-mous-chalk.eyv.sch.gr/autosch/joomla15/> 2014
49. Χίου: <http://mousikochiou.mysch.gr/wp/> 2005

Όλα τα Μουσικά Σχολεία είναι Γυμνάσια με Λυκειακές τάξεις, εκτός από την Παλλήνη που διαθέτει ξεχωριστά Μουσικό Γυμνάσιο και Μουσικό Λύκειο. Είναι αξιοσημείωτο ότι όλα τα Μουσικά Σχολεία διαθέτουν δική τους ιστοσελίδα με την

ταυτότητά τους, την ιστορία τους, τις ποικίλες εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, όπου αναδεικνύεται το έργο τους στην εκπαίδευση και την κοινωνία. Από το σχολικό έτος 2022-2023 προβλέπεται η ίδρυση και λειτουργία δύο νέων Μουσικών Σχολείων, της Δυτικής Λέσβου και της Ηγουμενίτσας.

Z' Κεφάλαιο

Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας»: ίδρυση, πρωτοβουλίες και προοπτική

Ένα μεγάλο κενό στη μουσική παιδεία της Ελλάδας ήρθαν να καλύψουν τα Μουσικά Σχολεία, Γυμνάσια και Λύκεια, που εκτός από τα βασικά μαθήματα εισάγουν τους μαθητές στον μαγικό κόσμο της μουσικής. Ένα απ' αυτά είναι το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας που εδώ και επτά χρόνια στεγάζεται στο υπερσύγχρονο κτήριο στην Ανατολική Παραλία.

Ο ιδρυτικός νόμος του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας αναφέρεται στην κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Δ4/466/20.9.1993 – ΦΕΚ 753/Β/27.9.1993):

«Ίδρυση Μουσικού Γυμνασίου στην Καλαμάτα

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις των παρ. 1 και 5 του άρθρου 11 του Ν. 1966/91 (ΦΕΚ 147 τ.Α/91).
2. Τις διατάξεις των παρ. 7 και 9 του άρθρου 5 του Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167 τ.Α/85).
3. Τις διατάξεις του άρθρου 56 του Ν. 1566/85 σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Ν. 2043/92 (ΦΕΚ 79 τ.Α/92) και του άρθρου 2 του Ν. 1304/82 (ΦΕΚ 144 τ.Α') και των σχετικών αποφάσεων των περιοχών αρμοδιότητας των Δ/νσεων και Γραφείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
4. Τη διάταξη του άρθρου 27 του Ν. 2081/92 «ρύθμιση θεμάτων του θεσμού των Επιμελητηρίων...», (ΦΕΚ 154 τ.Α') και του άρθρου 29Α του Ν. 1588/85 (ΦΕΚ 137 Α') και την αρ. 550/7.10.92 εγκύκλιο της Γραμματείας του Υπουργικού Συμβουλίου, κατ' εφαρμογή των οποίων βεβαιούται ότι με την απόφαση αυτή προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού ύψους δρχ. 2.602.000, περίπου για το τρέχον οικονομικό έτος και ύψους δρχ. 7.810.000, για καθένα από τα επόμενα οικονομικά έτη. Η ανωτέρω δαπάνη θα αντιμετωπιστεί με τροποποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού (αύξηση πίστωσης των ΚΑΕ

0237, 2425/ειδ. φόρ. 19.610 κατά δρχ. 2.602.000 και ισόποση μείωση της πίστωσης του ΚΑΕ 5214/ειδ. φόρ. 19-610/ κατά δρχ. 102.000 και του ΚΑΕ 5299 κατά δρχ. 2.500.000), για την οποία έχει εκδοθεί η αριθ. 2055679/15.9.1993 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών.

Επίσης προκαλείται ετήσια δαπάνη του Προϋπολογισμού των Ο.Τ.Α. για την κάλυψη των λειτουργικών αναγκών ιδρυόμενου σχολείου δρχ. 1.000.000 περίπου, η οποία για το τρέχον οικονομικό έτος περιορίζεται σε δρχ. 400.000 περίπου. Οι Ο.Τ.Α. επιχορηγούνται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό και αποδίδεται σε αυτούς μέρος του φόρου εισοδήματος για το σκοπό αυτό (άρθρα 25 και 113 του Ν. 1828/89) με τον ειδ. φορ. 07-120/ΚΑΕ 3215.

Τέλος προκαλείται εφάπαξ δαπάνη δρχ. 3.000.000 περίπου, για τον εξοπλισμό του εν λόγω σχολείου, η οποία θα καλυφθεί από τον Κρατικό Προϋπολογισμό (ΚΑΕ 1131/ειδ. φόρ. 19-610 και από τον Προϋπολογισμό του Ο.Σ.Κ., χωρίς αύξηση της Κρατικής Επιχορήγησης αυτού ειδ. φόρ. 19-610/ΚΑΕ 2439).

5. Την αρ. 42009/20.5.1993 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Οικονομικών «ανάθεση αρμοδιοτήτων στον Υφυπουργό Οικονομικών» (ΦΕΚ 365/τ.Β΄/93).
6. Την πρόταση της Δ/σης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας, αποφασίζουμε:

Ιδρύουμε από το σχολικό έτος 1993-94 στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας, μουσικό γυμνάσιο με έδρα την Καλαμάτα.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 1993

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΥΦΥΠ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΩΝ. ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ

Γ. ΣΟΥΦΛΙΑΣ»

Το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, βάσει του ανωτέρω νόμου, ιδρύθηκε κατόπιν αποδοχής της πρότασης της Δ/σης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας και μάλιστα με αναλυτική πρόβλεψη για τις κρατικές δαπάνες λειτουργίας και εξοπλισμού του.

«Το Σχολείο λειτούργησε για πρώτη φορά το Σεπτέμβριο του 1993 με 14 μαθητές στην Α΄ Γυμνασίου. Σήμερα ο αριθμός των μαθητών ανέρχεται στους 280. Από την αρχή της λειτουργίας του το Μουσικό Σχολείο επιδίωξε να αποτελέσει έναν ισχυρό πολιτιστικό πυρήνα της πόλης. Σήμερα, φαίνεται να εκπληρώνει τους πολλαπλούς στόχους που έθεσε από την αρχή της ίδρυσής του: εκπαιδευτικούς, μορφωτικούς, καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς»⁴⁰⁸.

Η ιδέα του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να ιδωθεί ως κάτι στατικό. Αντιθέτως, είναι μια δυναμική δομή σε διαρκή κατάσταση ροής που προσαρμόζεται στα δεδομένα της σύγχρονης εποχής. Μέσα από το συγκεκριμένο πόνημα μπορεί κανείς να παρατηρήσει τις διάφορες φάσεις εξέλιξης του θεσμού, παρακολουθώντας παράλληλα τη ζωντανή ιστορία ενός σημαντικού κομματιού της ελληνικής μουσικής, το οποίο συνδέθηκε - αμέσως ή εμμέσως - με τα μουσικά σχολεία καθώς, αρχικά, επέδρασε στη διαμόρφωση της καλλιτεχνικής προσωπικότητας των μαθητών τους και, στη συνέχεια, χρησιμοποίησε επωφελώς πολλούς από αυτούς. Η μείζων προσφορά του Μουσικού Σχολείου στην καλλιτεχνική εκπαίδευση του τόπου εντοπίζεται κυρίως στο ότι κατάφερε να ενώσει τα παιδιά μαζί και να τα βάλει να παίζουν, ακόμη και αν δεν ήξεραν πολλά πράγματα από μουσική.

Άλλωστε το διαχρονικό και οικουμενικό νόημα της μουσικής ως πράξης επιτελεστικής παραμένει η συμμετοχή, πολύ περισσότερο από ό,τι το «τέλειο παίξιμο». Όσοι έχουν ασχοληθεί σε βάθος με την τέχνη των ήχων γνωρίζουν πως η τεχνική βελτιώνεται με τον χρόνο, εφόσον αυτή εξασκείται ως ευχάριστη ομαδική δραστηριότητα.

1.1.Μαθήματα

Όσον αφορά τη Γενική Παιδεία διδάσκονται όλα τα μαθήματα σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών που ισχύει σε όλα τα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας. Τα τμήματα είναι ολιγομελή (18-20 μαθητές ανά τμήμα) με αποτέλεσμα την καλύτερη και ποιοτικότερη διεξαγωγή τον μαθήματος.

⁴⁰⁸ Ανυπόγραφο άρθρο, «Πληροφορίες για το Σχολείο», στην ιστοσελίδα: *Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας»*, 8.1.2021, διαθέσιμο στο: https://lyk-mous-kalam.mes.sch.gr/?page_id=19, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021, στο εξής βλ. Ανυπόγραφο άρθρο, «Πληροφορίες για το Σχολείο»

Ως προς τη Μουσική Παιδεία διδάσκονται: η Ευρωπαϊκή και η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική στη θεωρία και την πράξη, τα δύο υποχρεωτικά Όργανα Αναφοράς, το πιάνο (από την κλασική μουσική) και ο ταμπουράς (από την παραδοσιακή μουσική), ένα όργανο επιλογής, κλασσικό ή παραδοσιακά (όπως κιθάρα, ούτι, βιολί παραδοσιακά ή ευρωπαϊκό, σαντούρι, κανονάκι, παραδοσιακά ή ευρωπαϊκά κρουστά, φλάουτο, βιολοντσέλο, ακορντεόν, σαξόφωνα κλαρινέτο κλπ.). Επιπλέον οι μαθητές συμμετέχουν στα παρακάτω Μουσικά Σύνολα: Χορωδία Ευρωπαϊκής Μουσικής, Χορωδία και Ορχήστρα Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής, Ορχήστρα Κλασσικής Μουσικής, Σύνολο Μοντέρνας μουσικής, Σύνολο λαϊκής μουσικής, Φιλαρμονική.

1.2. Εκπαιδευτικό προσωπικό

Οι καθηγητές Γενικής και Μουσικής Παιδείας τοποθετούνται στο Μουσικό Σχολείο κατόπιν ειδικής επιλογής, βάσει της επιστημονικής τους κατάρτισης, με προτεραιότητα στα μουσικά προσόντα και τους μεταπτυχιακούς και διδακτορικούς τίτλους. Οι καθηγητές καλύπτουν με τον καλύτερο τρόπο τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο, ενώ παράλληλα διαθέτουν όλα τα απαραίτητα εφόδια και τις εξειδικευμένες γνώσεις ώστε να εφαρμόζουν αποτελεσματικά καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας.

Το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας καταλαμβάνει κάθε χρόνο μία από τις πρώτες θέσεις στα ποσοστά επιτυχίας των μαθητών στις Πανελλαδικές Εξετάσεις⁴⁰⁹.

1.3. Ωράριο

Το σχολείο με μικρές αποκλίσεις λειτουργεί από τις 8:10 π.μ. ως τις 3:10 μμ.

1.4. Δραστηριότητες

Στα 29 χρόνια λειτουργίας του το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας έχει στο ενεργητικό του πλήθος εκδηλώσεων. Ενδεικτικά αναφέρονται: Οι ετήσιες Χριστουγεννιάτικες και καλοκαιρινές συναυλίες, οι «Μουσικές Κυριακές», η ετήσια

409 Ανυπόγραφο άρθρο, «Πληροφορίες για το Σχολείο»

εκδήλωση για την Ημέρα της Γαλλοφωνίας, η ετήσια εκδήλωση γιορτής Αποφοίτων, οι συνεργασίες και οι συναυλίες με γνωστούς καλλιτέχνες, όπως οι Λ. Χαλκιάς, Μ. Κωχ., Γ. Ανδρέου, Ε. Τσαλιγοπούλου, οι Encardia και ο Ν. Πορτοκάλογλου, η πραγματοποίηση μουσικών σεμιναρίων σε συνεργασία με μαέστρους, όπως ο Μ. Οικονόμου, με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και με μουσικούς της Λυρικής Σκηνής, το ανέβασμα αξιόλογων παραγωγών όπως η παιδική όπερα « Η Χαμένη Κούκλα» (Λυρική Σκηνή Αθηνών, 2010) και το «Μέλος Ελληνικών» (Εκκλησιαστήριο της Αρχαίας Μεσσήνης 2010/ Ζωγράφειος Σχολή Κωνσταντινούπολης, 2011), οι συμμετοχές και οι συνεργασίες, ιδιαίτερα με τοπικούς φορείς (Δήμο, Περιφέρεια, ΑΕ-ΦΑΡΙΣ, Λιμεναρχείο, ΚΠΕ Καλαμάτας κ.ά.), οι αξιόλογες παραγωγές με μεγάλη απήχηση στην τοπική κοινωνία όπως μαθητική εφημερίδα, μουσικά CD, βιβλία, λευκώματα, βίντεο κλιπ κ.λ.π.

1.5. Διακρίσεις- βραβεία

Το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας σε όλη τη διάρκεια των χρόνων λειτουργίας του κέρδισε πλήθος βραβείων και διακρίσεων. Πιο συγκεκριμένα έχει αποσπάσει βραβεία στους Πανελλήνιους Μαθητικούς Μουσικούς Αγώνες (1996-2005), σε Φεστιβάλ Χορωδιών, όπως το Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδιών «Interkultur» (Καλαμάτα 2015, 2017, 2019), στο πανελλήνιες εμβέλειας Πρόγραμμα Ecomobility (2005, 2010), στο Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπ/σης «Χρυσοπράσινο Φύλλο» (2004-2006), στους Ρητορικούς Αγώνες Περιφέρειας Πελοποννήσου, στα Ευρωπαϊκά προγράμματα (Comenius 1997, Erasmus 2017, 2018, 2019, 2021, 2022), στους Διαγωνισμούς Ορθογραφίας και Γλώσσας για μαθητές-τριες Γυμνασίου σε επίπεδο Μεσσηνίας και Περιφέρειας Πελοποννήσου (2017, 2020), στους Πανελλήνιους διαγωνισμούς Λογοτεχνίας, στους Πανελλήνιους διαγωνισμούς Μαθηματικών, στους Πανελλήνιους διαγωνισμούς Φυσικής -Χημείας, σε Μαθητικούς Αθλητικούς Αγώνες Στίβου, Τουρνουά ποδοσφαίρου, μπάσκετ και βόλει⁴¹⁰.

410 Ανυπόγραφο άρθρο, «Πληροφορίες για το Σχολείο»

1.6. Νέο κτήριο του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας

Από την αρχή λειτουργίας του (1993) το Μουσικό Σχολείο στεγαζόταν στο πεπαλαιωμένο κτήριο του πρώην Ορφανοτροφείου Καλαμάτας που ανήκε στην Ιερά Μητρόπολη Μεσσηνίας. Έκτοτε καταβλήθηκαν μεγάλες προσπάθειες για την ανέγερση νέου σχολικού κτηρίου κυρίως από τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, όπως και από τους καθηγητές και μαθητές.

Τον Δεκέμβριο του 1996 εκδίδεται το πρώτο φύλλο της σχολικής εφημερίδας «Μουσώνας» και αναφέρει νέα για την πορεία ανέγερσης του Μουσικού Σχολείου, επί λέξει: «Όπως μας ενημέρωσε ο Δήμαρχος Χρήστος Μαλαπάνης, ο αντιπρόεδρος του ΟΣΚ κ. Μυλωνάς ενδιαφέρεται άμεσα για την κατασκευή του Μουσικού Σχολείου στην πόλη μας. Για τον λόγο αυτό έχει δώσει εντολή στις υπηρεσίες του και ετοιμάζουν τη σχετική μελέτη. Ήδη έχουν εγκριθεί 4 δισ. δραχμές».

Τον Φεβρουάριο του 1997 ο αντιπρόεδρος του Συλλόγου Γονέων-Κηδεμόνων Δημήτρης Λαμπρόπουλος συναντάται με τον αντιπρόεδρο του Οργανισμού Σχολικών Κτηρίων (ΟΣΚ) Μ. Μυλωνά, ο οποίος δηλώνει ότι δεν συμφωνεί με την άμεση κατασκευή του Μουσικού Σχολείου, καθώς στην Καλαμάτα είχαν τεθεί άλλες προτεραιότητες σχετικά με τη σχολική στέγη.

Τον Απρίλιο του 1997 ο Δήμαρχος Καλαμάτας έστειλε υπόμνημα στον ΟΣΚ που αναφέρει: «Λόγω της δυναμικής ανάπτυξης του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, απαιτείται η κατασκευή σύγχρονου κτηρίου από τον ΟΣΚ σε οικόπεδο που θα παραχωρηθεί από τον Δήμο Καλαμάτας».

Τον Ιανουάριο του 1999 ο Βουλευτής Μεσσηνίας του ΠΑΣΟΚ Πέτρος Κατσιλιέρης έκανε επερώτηση στη Βουλή των Ελλήνων και έλαβε την εξής απάντηση από τον υφυπουργό Παιδείας Ιωάννη Ανθόπουλο: «Εντός των ημερών θα υπογραφεί η άδεια για την απαλλοτρίωση του οικοπέδου έκτασης 7.700 τ.μ., που χαρακτήρισε ο Δήμος για την ανέγερση του ΜΣΚ».

Τον Απρίλιο του 2000 πραγματοποιήθηκε διαμαρτυρία του Συλλόγου Γονέων-Κηδεμόνων και του 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου του Μουσικού Σχολείου στον Δήμαρχο Καλαμάτας. Μάλιστα ο Σύλλογος Γονέων έδωσε Συνέντευξη Τύπου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και «κάλεσε τους αρμοδίους να αναλάβουν τις ευθύνες τους».

Τον Δεκέμβριο του 2001 ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων μισθώνει πούλμαν και «σύσσωμη η κοινότητα του σχολείου, μαζί με τον Διευθυντή Αλέξανδρο Μπουφέα, εισέρχεται μετά μουσικής και οργάνων στην αίθουσα συνεδριάσεων του Περιφερειακού Συμβουλίου στην Τρίπολη, διακόπτει τη συνεδρίαση και απαιτεί χρηματοδότηση». Επιτυγχάνεται η ένταξη του κτηρίου στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης με προϋπολογισμό 600 εκ. δραχμές. Η Νομαρχία Μεσσηνίας αναλαμβάνει να χρηματοδοτήσει τη μελέτη, αφού ο ΟΣΚ την εποχή εκείνη αδυνατεί να συντάξει τη μελέτη. Η Νομαρχία προχωρά σε μειοδοτικό διαγωνισμό για τη μελέτη και η επιτροπή εγκρίνει μία μελέτη «ανεφάρμοστη για σχολείο». Μετά από αλληπάλληλες συσκέψεις και αντιθέσεις, ο Σύλλογος Γονέων αποφασίζει να αναθέσει ξανά το ζήτημα της μελέτης κατασκευής του κτηρίου στον ΟΣΚ. Η Νομαρχία ακυρώνει τον προηγούμενο διαγωνισμό και «συμπλέει στον αγώνα του Συλλόγου Γονέων για διεκδίκηση μέσω του ΟΣΚ».

Στις 25 Οκτωβρίου 2004 ο Σύλλογος Γονέων με αρωγό τον Νομάρχη Μεσσηνίας Δημ. Δράκο, θέτει το ζήτημα στην Υπουργό Παιδείας Μαριέττα Γιαννάκου, κατά την επίσκεψή της στην πόλη, και η Υπουργός υπόσχεται ότι το έργο θα χρηματοδοτηθεί απευθείας από τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ η μελέτη και κατασκευή θα υλοποιηθεί από τον ΟΣΚ. Πράγματι η Υπουργός Παιδείας τηρεί την υπόσχεσή της και χρηματοδοτεί το έργο μέσω του προϋπολογισμού του Υπουργείου Παιδείας ύψους 9 εκ. ευρώ, ποσό ικανό για τις προδιαγραφές του σχολείου σύμφωνα με τα στοιχεία του Διευθυντή Αλ. Μπουφέα.

Τον Ιούνιο του 2006 πραγματοποιείται σύσκεψη στη Νομαρχία με επικεφαλής τον τότε Αντινομάρχη Παν. Νίκα, μετά από σχετικό έγγραφο του ΟΣΚ, με σκοπό να συμπληρωθεί ο φάκελος για έκδοση αδείας. Διαπιστώνεται ότι ο συντελεστής δόμησης δεν αρκεί για τα τετραγωνικά που προβλέπει η προμελέτη του ΟΣΚ. Αποφασίζεται να συμπληρωθούν τα απαραίτητα δικαιολογητικά, ώστε να ζητηθεί κατ' εξαίρεση αύξηση του συντελεστή για το συγκεκριμένο οικόπεδο από 0,6 σε 0,7.

Στις 25 Ιανουαρίου 2007 ο Νομάρχης Μεσσηνίας υπογράφει την τροποποίηση του συντελεστή δόμησης και «ανοίγει τον δρόμο για την οριστική μελέτη από τον ΟΣΚ». Στην πορεία διαπιστώνεται ότι η περιοχή έχει υπόγεια νερά και χρειάζεται πρόσθετη γεωλογική μελέτη, οπότε δεν μπορεί να τηρηθεί το χρονοδιάγραμμα.

Στις 3 Ιουλίου του 2007 το έργο δημοπρατείται και στις 23 Αυγούστου του 2007 ανακηρύσσεται μειοδότης.

Όμως η διαδικασία μένει στάσιμη με ανακύψαντα νομικά κωλύματα και στις 6 Ιουνίου του 2008 ο Σύλλογος Γονέων στέλνει επιστολή διαμαρτυρίας στον Πρωθυπουργό και προγραμματίζει διαμαρτυρία στο Μέγαρο Μαξίμου. Από το γραφείο του Πρωθυπουργού κανονίζεται συνάντηση με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο του ΟΣΚ Π. Μπαταργιά. Στις 24 Ιουνίου 2008 οι εξηγήσεις που έδωσε ο Διευθύνων Σύμβουλος του ΟΣΚ δεν είναι ικανοποιητικές και ο Σύλλογος στέλνει εκ νέου επιστολή διαμαρτυρίας στον Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή. Ταχύτατα κλείνεται συνάντηση με τον Υπουργό Παιδείας Ε. Στυλιανίδη στο Υπουργείο. Ο Υπουργός υποδέχεται όλους τους εκπροσώπους που είχαν μεταβεί στην Αθήνα και υπόσχεται παρέμβαση στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, ώστε να τηρηθούν οι νόμοι και ο Δικαστής να βγάλει την απόφασή του για τα ασφαλιστικά μέτρα, που «σκανδαλωδώς έχει καθυστερήσει». Ο Σύλλογος Γονέων μέσω δικηγόρου αποστέλλει στον Δικαστή σχετικό υπόμνημα.

Στις 5 Νοεμβρίου 2008 ο Σύλλογος Γονέων επωφελούμενος της επίσκεψης του Υφυπουργού Αλ. Λυκουρέντζου στην πόλη της Καλαμάτας, τον καλεί με ανοικτή επιστολή να επισκεφθεί το οικοπέδο όπου προβλέπεται να ανεγερθεί το νέο κτήριο και να δεσμευθεί δημόσια ότι θα παρέμβει για να «ξεμπλοκαριστεί η υπόθεση». Παράλληλα στην ίδια επιστολή καλούνται ο Νομάρχης Δ. Δράκος και ο Δήμαρχος Π. Νίκας να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Με παρέμβαση του Νομάρχη Δ. Δράκου, ο Αλ. Λυκουρέντζος προσήλθε στη συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο οικοπέδο, ζήτησε δημόσια συγγνώμη εκ μέρους της πολιτείας για την όλη καθυστέρηση και υποσχέθηκε άμεση παρέμβαση και παρακολούθηση προσωπικά της όλης πορείας του έργου. Πράγματι ο υφυπουργός τήρησε την υπόσχεσή του και αρχές Ιανουαρίου του 2009 ανακοίνωσε ο ίδιος την απόφαση του δικαστή, που άνοιξε τον δρόμο οριστικά πλέον για την υπογραφή σύμβασης με τον μειοδότη.

Τον Δεκέμβριο του 2010 ο εργολάβος έκανε παύση εργασιών λόγω μη πληρωμής. Το Ελληνικό Δημόσιο αδυνατούσε, μέσα από το πρόγραμμα Δημοσίων επενδύσεων, να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του απέναντι στον εργολάβο. Πάλι μετά από κινητοποίηση των γονέων, των παιδιών αλλά και των καθηγητών, ο Δ. Κουσελάς,

τότε υφυπουργός των Οικονομικών, κινητοποιείται και εντάσσει το έργο στο ΕΣΠΑ στο πρόγραμμα ΕΠΕΡΑ. Ο εργολάβος ικανοποιείται και συνεχίζει τις εργασίες.

Τον Φεβρουάριο του 2012 ο εργολάβος προβληματίζεται από την πολιτική αστάθεια και κινείται με αργούς ρυθμούς. Πάλι με κινητοποίηση του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων, εξασφαλίζεται η ομαλή ροή χρηματοδότησης. Τελικά ολοκληρώθηκε η κατασκευή και από το σχολικό έτος 2013-2014 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί στο νέο σύγχρονο κτηριακό συγκρότημα στην νοτιοανατολική πλευρά της πόλης.

2.1.Σύλλογος Γονέων - Κηδεμόνων του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας

Από την ίδρυση του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας το ενδιαφέρον των γονέων ήταν μεγάλο. Ίδρυσαν Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, με σκοπό ο σημαντικός αυτός θεσμός να τύχει της ανάλογης προσοχής και φροντίδας από την πολιτεία. Όλα τα χρόνια μέχρι σήμερα, υπήρξε συνεργασία με τους Συλλόγους των Καθηγητών και τα δεκαπενταμελή συμβούλια των Μαθητών, αντιμετωπίζοντας με ενότητα - ως σχολική πλέον κοινότητα - γραφειοκρατικές αντιλήψεις και σκοπιμότητες, που δημιουργούσαν προβλήματα στη λειτουργία τους.

Τα σημαντικότερα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλα σχολεία μέχρι και σήμερα και που αποτέλεσαν την αφορμή για τη δημιουργία και συσπείρωση του Συλλόγου ήταν και είναι:

A. Οι διορισμοί καθηγητών Γενικής και Μουσικής Παιδείας.

Κάθε χρόνο στο ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς σημειώνονται μεγάλες ελλείψεις σε καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας, που τις περισσότερες φορές καλύπτονται με μεγάλη καθυστέρηση.

Πάγιο αίτημα όλης της κοινότητας των Μουσικών Σχολείων (καθηγητές, μαθητές, γονείς) ήταν και είναι η πρόσληψη των καθηγητών Μουσικής να γίνεται με ορίζοντα την τριετία, έτσι ώστε ο κάθε μαθητής να έχει το πολύ ένα καθηγητή στο Γυμνάσιο και ένα στο Λύκειο για να μπορούν να δουλέψουν μαζί και να συνεργαστούν.

Η αλλαγή κάθε χρόνου καθηγητή Μουσικής ζημιώνει τόσο τον μαθητή όσο και τους καθηγητές, αφού δεν μπορούν να προσφέρουν σοβαρό έργο και να δουλέψουν

συστηματικά. Η ισχύουσα διαδικασία, του διαφορετικού κατ' έτος καθηγητή στο όργανο επιλογής των μαθητών οδηγεί στην απομάκρυνση των μαθητών από τα μουσικά Σχολεία.

Για το θέμα αυτό, οι γονείς μέσω του Συλλόγου τους, όσον αφορά στις διεκδικήσεις τους στην εκάστοτε ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, πρότειναν η επιλογή των καθηγητών Μουσικής να γίνεται μέσα από ένα σύστημα που θα έχει ως κριτήρια τόσο τα τυπικά προσόντα (πτυχία, διπλώματα, διδακτορικά κ.λ.π), όσο και τα ουσιαστικά, όπως η δεξιοτεχνία στο παίξιμο του οργάνου αλλά και η παιδαγωγική τους ικανότητα. Επίσης πρότειναν την κάλυψη όλων των κενών οργανικών θέσεων τόσο των γενικών μαθημάτων όσο και των υποχρεωτικών μουσικών μαθημάτων με μόνιμο προσωπικό.

B. Ενιαία προγράμματα σπουδών στα μουσικά μαθήματα - Βιβλία Μουσικής.

Για τη σωστή λειτουργία των σχολείων οι γονείς διεκδικούν αναλυτικά προγράμματα για όλα τα μουσικά μαθήματα με τα απαραίτητα σχετικά βιβλία που θα διανέμονται δωρεάν από το ΥΠΕΠΘ.

Τα προκαταρκτικά μαθήματα που διδάσκονται στα Δημοτικά σχολεία, ιδιαίτερα τα μαθήματα εκμάθησης ευρωπαϊκών οργάνων, πρέπει να συνδεθούν με τα μαθήματα του Μουσικού Σχολείου, έτσι ώστε να εισάγονται μαθητές με υψηλότερο επίπεδο και τέτοια υποδομή που θα βοηθήσει στο να μπορεί κάποιος που ολοκληρώνει όλες τις τάξεις Γυμνασίου και Λυκείου να δίνει τις σχετικές εξετάσεις για την απόκτηση πτυχίου του οργάνου, μέσα βέβαια από αξιόπιστες και αδιάβλητες διαδικασίες. Μέσα από τις διαδικασίες αυτές είναι απαραίτητο να γίνει ο εκσυγχρονισμός όλων των προγραμμάτων των μουσικών σπουδών, για τα Μουσικά Σχολεία, τα Ωδεία, τις Μουσικές σχολές και τις Πανεπιστημιακές Σχολές. Επίσης είναι απαραίτητη η συνεργασία των δύο διαφορετικών εποπτευόντων φορέων, του Υπουργείου Παιδείας και του Υπουργείου Πολιτισμού, να θεσμοθετηθεί η διαβάθμιση των μουσικών σπουδών στην Ελλάδα και η ίδρυση Μουσικής Ακαδημίας.

Γ. Καλλιτεχνική Επιτροπή - Παρακολούθηση πορείας Μουσικών Σχολείων

Η Καλλιτεχνική επιτροπή πρέπει να αποκτήσει περισσότερες αρμοδιότητες και να γίνει πιο λειτουργική. Η αποκέντρωση της λειτουργίας της, η αξιοποίηση και των αναπληρωματικών μελών, αλλά και η σύνδεσή της με έναν καλλιτεχνικό υπεύθυνο που θα υπάρχει σε κάθε σχολείο μπορεί να οδηγήσει στην καλύτερη λειτουργία των σχολείων

και όλου του θεσμού. Ο Διευθυντής του σχολείου δεν μπορεί να έχει αυτή την αρμοδιότητα, μια που ήδη είναι επιφορτισμένος με υποχρεώσεις, στις οποίες αρκετοί αδυνατούν να ανταποκριθούν.

Δ. Εξετάσεις για απόκτηση πτυχίου μουσικού Οργάνου.

Ο θεσμός αυτός που προβλέπεται από τον ιδρυτικό νόμο πραγματοποιήθηκε μόνο δύο φορές από την ίδρυση των Μουσικών Σχολείων και σταμάτησε. Επιβάλλεται να πραγματοποιείται τακτικά κάθε χρόνο. Η διαδικασία πρέπει να είναι έγκαιρα ανακοινώσιμη σε όλους τους ενδιαφερόμενους. Επίσης θα αποτελέσει και ένα επί πλέον κίνητρο για τα παιδιά που φοιτούν στα Μουσικά Σχολεία.

Ε. Αγορά Μουσικών Οργάνων για τις ανάγκες των Μουσικών Σχολείων.

Υπάρχουν ελλείψεις σε μουσικά όργανα σε όλα τα σχολεία. Πολλές φορές γίνεται προσπάθεια να λυθεί το πρόβλημα με τη συνεισφορά των γονέων. Μέχρι σήμερα δεν γίνεται ο απαραίτητος σχεδιασμός για την προμήθεια μουσικών οργάνων, με αποτέλεσμα άλλα σχολεία να έχουν περίσσειμα και άλλα μεγάλες ελλείψεις. Η αγορά των οργάνων με κριτήριο τη χαμηλή τιμή και όχι την ποιότητά τους οδηγεί στην αγορά άχρηστων οργάνων.

ΣΤ. Πρόσληψη απαραίτητου διοικητικού προσωπικού.

Τα Μουσικά Σχολεία με τις ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας τους (πολυδύναμο διδακτικό προσωπικό, ποικιλία μουσικών μαθημάτων, κτηριακές εγκαταστάσεις με ειδικές προδιαγραφές, υποχρεωτικές και προαιρετικές μουσικές-πολιτιστικές εκδηλώσεις και συναυλίες) δύνανται να εκπληρώσουν τους στόχους τους με την οικονομική συνδρομή-μέριμνα της πολιτείας. Θεωρείται εξίσου απαραίτητη η στελέχωση των σχολείων με κατάλληλο διοικητικό προσωπικό (γραμματεία, τμήμα δημοσίων σχέσεων, βιβλιοθηκονόμος, καλλιτεχνικός διευθυντής κ.λ.π.) ώστε να υπάρξει σαφής διαχωρισμός του εκπαιδευτικού από το διοικητικό έργο.

Εκτός από τα παραπάνω προβλήματα που είναι κοινά για όλα τα Μουσικά Σχολεία, ο Σύλλογος του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας έθεσε ως προτεραιότητα τη στέγαση σε ένα σύγχρονο κτήριο με όλες τις απαραίτητες προδιαγραφές. Επίσης σημαντικό έργο προσέφερε ο Σύλλογος στη διατήρηση της μεταφοράς των μαθητών και στη διατήρηση της σίτισης, που είναι απαραίτητη λόγω και του επιβαρυνμένου ωραρίου λειτουργίας.

Όμως ο Σύλλογος από την ίδρυσή του δεν εξάντλησε τη δραστηριότητά του μόνο στις διεκδικήσεις. Σε συνεργασία με τους καθηγητές και μαθητές, φρόντισε να κάνει αισθητή την παρουσία της σχολικής κοινότητας στην πόλη και στον νομό. Με τα μουσικά σύνολα, συμμετείχε σε όλες τις εορταστικές εκδηλώσεις τόσο του Δήμου όσο και της Νομαρχίας (τόρα Περιφερειακής Ενότητας). Ανέλαβε πρωτοβουλίες σε συνεργασία με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας και βοήθησε στη διάδοση ηχογραφημένων μουσικών συνόλων (cd). Από τα δημοσιευμένα κείμενα του Συλλόγου φαίνεται η άριστη συνεργασία και διάθεση των γονέων να στηρίζουν τον θεσμό, να τον διευρύνουν και να τον κάνουν κτήμα της ίδιας της κοινωνίας, χωρίς βέβαια να διαταράσσουν την εκπαιδευτική προτεραιότητα, που πρέπει να είναι η ολοκληρωμένη μόρφωση γενικής παιδείας συνοδευόμενη με καλλιτεχνική και μουσική μόρφωση, απαραίτητη για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας των παιδιών.

Για τον σκοπό αυτό, ο Σύλλογος πρωτοστάτησε στη δημιουργία της Πανελλήνιας Ένωσης Γονέων Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων⁴¹¹. Η δραστηριότητα αυτή βοήθησε στο να διαμορφωθεί θετική αντίληψη στην κοινωνία για το απαραίτητο της ύπαρξης αυτών των σχολείων, μέσα από τις παρεμβάσεις, διεκδικήσεις αλλά και εκδηλώσεις σε πανελλαδικό επίπεδο. Σημαντικό έργο της Ένωσης είναι τα τρία συνέδρια που έχει πραγματοποιήσει υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας στην Ξάνθη, τη Μυτιλήνη και τη Θεσσαλονίκη, καθώς και την Ημερίδα που έχει πραγματοποιήσει στη Λαμία⁴¹². Επίσης με πρωτοβουλία του Συλλόγου δημιουργήθηκε Σύλλογος Αποφοίτων του Μουσικού Σχολείου, που έχει συμβάλει μέσα από τις δράσεις του στην κατοχύρωση του θεσμού στη συνείδηση των πολιτών.

411 Πρόεδρος της Πανελλήνιας Ένωσης Γονέων Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων όπως και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας διετέλεσε ο Παναγιώτης Κουφαλάκος, υπάλληλος Δ.Ε.Υ.Α. Καλαμάτας.

412 1^ο Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα: Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: Μουσική και Παιδεία – αναδρομή, αξιολόγηση και προοπτικές, 16-17 Μαρτίου 2007, Ξάνθη, 2^ο Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα: Μουσική Παιδεία και Μουσικά Σχολεία: Στόχοι και διαδρομές των μαθητών των Μουσικών Σχολείων, 28-29 Μαρτίου 2008, Μυτιλήνη, 3^ο Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα: Τα Μουσικά Σχολεία στην Κοινωνία, 27 Μαρτίου 2009, Θεσσαλονίκη, Ημερίδα με θέμα: Το όραμά μας για τα Μουσικά Σχολεία, 20 Μαρτίου 2010, Λαμία. Βλ. «Πρακτικά», στην ιστοσελίδα: *Πανελλήνια Ένωση Γονέων Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων*, διαθέσιμο στο: <https://mousikart.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

2.2. Σύλλογος Αποφοίτων «Μαρία Κάλλας» του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας

Ο Σύλλογος Αποφοίτων “Μαρία Κάλλας” του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, ιδρύθηκε το 2007⁴¹³. Σήμερα, αποτελεί έναν από τους τελευταίους ενεργούς Συλλόγους Αποφοίτων στη χώρα, που συνεχίζει και προσφέρει με κάθε τρόπο στα πολιτιστικά δρώμενα τόσο της Μεσσηνίας όσο και ευρύτερα.

Μέλη του Συλλόγου Αποφοίτων “Μαρία Κάλλας” του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, σύμφωνα με το καταστατικό του, μπορούν να γίνουν μόνο όσοι κι όσες έχουν αποφοιτήσει από το Μουσικό Γυμνάσιο της Καλαμάτας και το Μουσικό Λύκειο.

Στο καταστατικό ορίζονται και άλλοι σκοποί του μη κερδοσκοπικού Συλλόγου, όπως η συνεισφορά και ενίσχυση αλλά και παροχή βοήθειας προς το Μουσικό Σχολείο της Καλαμάτας, τους μαθητές και τους καθηγητές αυτού, η συνεργασία με τη διεύθυνση του Σχολείου και τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του Σχολείου, καθώς και η δημιουργία πολιτιστικών εκδηλώσεων με ή χωρίς τη συμμετοχή μαθητών του Σχολείου.

Τα μέλη του Συλλόγου έχουν ξεχωριστές και πετυχημένες διαδρομές σε όλους τους τομείς των επιστημών κι όχι μόνο στις τέχνες, καθώς το Μουσικό Σχολείο, παρέχει γενική εκπαίδευση και αποτελεί ένα γενικό Λύκειο που δίνει τη δυνατότητα εισαγωγής στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ελλάδας κι όχι μόνον μαθήματα μουσικής και καλλιτεχνικής παιδείας.

Ορισμένα από τα μέλη είναι καταξιωμένοι μουσικοί είτε σολίστες είτε μέλη ορχηστρών ή μονωδοί στην όπερα, όπως την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, καθηγητές Ωδείων κ.α. Άλλα μέλη ασχολούνται με τον χώρο του Θεάτρου και άλλοι με τον χορό με διεθνή παρουσία και συνεργασίες εμβέλειας, όπως επισκέψεις στη Βασιλική Ακαδημία Δραματικής Τέχνης, το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ κ.α. Άλλα μέλη είναι μεταδιδακτορικοί ερευνητές στον τομέα της βιο-ηλεκτρονικής (bioelectronics), δικηγόροι, φιλόλογοι, εργοθεραπευτές, ψυχολόγοι, πολιτικοί μηχανικοί, ιατροί, συνθέτες και ειδικευμένοι επιστήμονες.

Είναι απολύτως σημαντικό να τονίζουμε σε κάθε ευκαιρία το ευρύτατο φάσμα επαγγελματικής αποκατάστασης των μελών. Το Μουσικό Σχολείο, προσφέρει παιδεία εντελώς δωρεάν. Με όποιο επάγγελμα κι αν έχει καταπιαστεί κάποιο από τα μέλη, τα

413 Πρόεδρος του Συλλόγου Αποφοίτων “Μαρία Κάλλας” του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας διατελεί ο Γεώργιος Ηλιόπουλος, θεατρολόγος.

εφόδια που έχουν δοθεί στα χρόνια σπουδών στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας “Μαρία Κάλλας” αποτελούν ισόβιο προσόν και πολύτιμο “εργαλείο” για όλους.

Έπειτα από δεκαπέντε χρόνια συνεχόμενης παρουσίας σε πολιτιστικά δρώμενα ο Σύλλογος Αποφοίτων έχει καταφέρει να ξεχωρίζει και να χτίζει μια πολύ όμορφη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών, των νυν μαθητών, της Διεύθυνσης του Σχολείου και των υπόλοιπων καθηγητών αυτού, με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων αλλά και ευρύτερα με άλλους Φορείς της Πόλης της Καλαμάτας, τον Δήμο Καλαμάτας αλλά και άλλους αυτοδιοικητικούς φορείς.

Ο Σύλλογος έχει παρουσιάσει κατά το πρόσφατο παρελθόν: σειρά με σεμινάρια Φωνητικής, Λυρικού Τραγουδιού, Γλυπτικής, masterclasses Κλασσικών Τυμπάνων και Πιάνου. Περισσότερες από 20 παραστάσεις θεάτρου – πάντα με παρουσία ζωντανής μουσικής και μάλιστα γραμμένη από μέλη του Συλλόγου (πρωτότυπη μουσική). Οι παραστάσεις αυτές ήταν παιδικές (Ο κουρέας της Σεβίλλης για τα 150 χρόνια από τον Θάνατο του G. Rossini), σύγχρονου ρεπερτορίου (Ε. Ιονέσκο, Τσ. Λούντλαμ κ.α.) αλλά οι περισσότερες αυτών Αρχαίου Δράματος (Λυσιστράτη, Νεφέλες, Βάτραχοι του Αριστοφάνη κ.α.)

Επίσης τα μέλη του Συλλόγου έχουν προσκαλέσει και συνεργαστεί σε συναυλίες με καταξιωμένους τραγουδιστές και τραγουδοποιούς της Ελληνικής Σκηνής, όπως ο Βασίλης Λέκκας και ο Αλκίνοος Ιωαννίδης αλλά και συνεργασίες με τραγουδιστές Όπερας όπως η Ειρήνη Τσιρακίδου.

Σε όλα τα άνωθεν η συμμετοχή του κόσμου ήταν δωρεάν. Πάντοτε στόχος είναι η διάδοση της γνώσης και το άνοιγμα στην κοινωνία της Καλαμάτας πρωτίστως μα και ευρύτερα.

Να σημειωθεί δε πως τα δυο τελευταία έτη λόγω της πανδημίας του Covid19, όπου εκ των πραγμάτων προέχει η υγεία και ο σεβασμός όλων, οι δράσεις περιορίστηκαν και ορισμένα πλάνα έχουν μεταφερθεί μελλοντικά, μέχρι να επιτραπεί η όποια διεξαγωγή με απόλυτη ασφάλεια και ελευθερία.

Οι εκδηλώσεις και παραστάσεις του Συλλόγου έχουν παρουσιαστεί σε διαφορετικούς χώρους και αμφιθέατρα τόσο αρχαιολογικών χώρων όσο και σύγχρονες σκηνές όπως: Εκκλησιαστήριο και Θέατρο Αρχαίας Μεσσήνης, Αμφιθέατρο Κάστρου Καλαμάτας, Πλατεία Σούμαν Βρυξέλλες, Θέατρο Maison du peuple Bruxelles, Σχολή

Καλών Τεχνών Ολλανδίας, Cabaret Voltaire Athens, Πολυχώρος εκδοτικού Οίκου “Άνιμα”, σύγχρονη σκηνή “Κόμης” κ.α.

Η συνεργασία με τους Δήμους τόσο της Καλαμάτας όσο και όλης της περιφέρειας δηλώνει τη διάθεση για συνεργασία και προσφορά. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εταίροι: Δήμος Καλαμάτας, Δήμος Αθηναίων, Τεχνόπολις Δήμου Αθηναίων, Δήμος Πρέβεζας, Δήμος Μεσσήνης, Δήμος Πύλου Νέστορος και Δήμος Οιχαλίας καθώς και Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Η συνεχιζόμενη μα και πολύτιμη συνεργασία με άλλους φορείς και Ιδρύματα προσδίδει στα μέλη δύναμη και στήριξη για να συνεχίζουν να ονειρεύονται και να σχεδιάζουν το μέλλον του Συλλόγου. Ενδεικτικά αναφέρονται οι κάτωθι: Ίδρυμα BAREVA του Λιχτενστάιν, Θεατρικός Οργανισμός Theatre Alive!, Royal Academy of Dramatic Art MALab, Ίδρυμα Eyphrosune ISBL Brussels, Ίδρυμα Καπετάν Βασίλη και Κάρμεν Κωνσταντακοπούλου, Ίδρυμα Γεωργίου και Βικτωρίας Καρέλια, Επιμελητήριο Μεσσηνίας, Μεσσηνιακή Αμφικτυονία, επιχειρηματικό εργαστήριο MATAROA, ΔΙΑΖΩΜΑ, Δραματική Σχολή Εθνικού Θεάτρου (τμήμα υποκριτικής και νεοσύστατο τμήμα σκηνοθεσίας) κ.ά.

Ξεχωριστή θέση έχουν οι σύλλογοι και οι φορείς με τους οποίους υπάρχει συμπόρευση όλα τα προηγούμενα έτη. Ενδεικτικά αναφέρονται: Φωτογραφική Ομάδα Καλαμάτας, Σύλλογος Φίλων και Ατόμων με Αυτισμό Ν. Μεσσηνίας, Δημοτική Φιλαρμονική Καλαμάτας, Παιδικά Χωριά SOS, Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας, Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, Δημοτική Πινακοθήκη Σύγχρονης Λαϊκής Τέχνης Καλαμάτας, Σύλλογος «Οι Φίλοι της Μουσικής Καλαμάτας», Πολιτιστικός Σύλλογος “Αινούντες”.

Η μεγαλύτερη διοργάνωση του Συλλόγου μέχρι σήμερα, η οποία παρουσιάζεται σε ετήσια βάση, είναι αυτή της ίδρυσης και διεύθυνσης του Διεθνούς Θερινού Σχολείου Θεάτρου / Kalamata Drama International Summer School. Μια εκπαιδευτική δράση σε συνδιοργάνωση με τον σπουδαίο Θεατρικό Οργανισμό Theatre Alive! UK. Η Δομή αυτή είναι ένα εντατικό εργαστήριο για το θέατρο διάρκειας τριών εβδομάδων με σημαντικές παρουσίες και καθηγητές διεθνούς εμβέλειας που παρουσιάζεται στην Καλαμάτα κάθε καλοκαίρι με συμμετοχές απ’ όλο τον κόσμο. Μέχρι και το 2021 μαθητές από Ελλάδα, Κύπρο, Γαλλία, Γερμανία, Βιέννη, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής,

Πολωνία, Ιταλία ταξίδεψαν στην Καλαμάτα για να μελετήσουν μαζί την τέχνη του θεάτρου. Οι καθηγητές του Διεθνούς Θερινού Σχολείου Θεάτρου Καλαμάτας είναι η καλύτερη δυνατή πρόταση που θα μπορούσε να επιτευχθεί. Επικεφαλής είναι ο σκηνοθέτης Andrew Visnevski ιδρυτής του Μεταπτυχιακού Τμήματος της Royal Academy of Dramatic Art το οποίο και διεύθυνε μέχρι πρόσφατα, έπειτα καθηγητής της Δραματικής Σχολής του Εθνικού Θεάτρου Ελλάδας καθώς και καταξιωμένος σκηνοθέτης σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Gabrielle Moleta είναι υπεύθυνη του μαθήματος κίνησης. Καθηγήτρια με περισσότερη από είκοσι χρόνια εμπειρίας και συνεργασίες με τη Royal Academy, Globe Theatre, BBC, Shakesphere Globe κ.α. Η διδακτική ομάδα ανανεώνεται ετησίως και μέχρι και το 2021 στο σχολείο θεάτρου έχουν διδάξει μεταξύ άλλων η Αργυρώ Χιώτη (σκηνοθέτης του Εθνικού Θεάτρου, Φεστιβάλ Αθηνών κ.α.) και ο Jean Francois Brion (Διευθυντής τμήματος φωνητικής του Βασιλικού Ωδείου Βρυξελλών.). Η νέα εκπαιδευτική δομή αυτή, έχει αγκαλιαστεί και τελεί υπό την Αιγίδα του Δήμου Καλαμάτας και έχει καταφέρει να ξεχωρίσει και να γίνει σημείο αναφοράς για την εκπαίδευση στο θέατρο εντός κι εκτός των συνόρων της Ελλάδας (www.kalamatadrama.com).

Ακόμη μια διοργάνωση που πραγματοποιήθηκε το 2021 ήταν ο “Κύκλος της Τέχνης”, μια σειρά δωρεάν σεμιναρίων από καταξιωμένους καλλιτέχνες – που λόγω πανδημίας- πραγματοποιήθηκαν μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας με τεράστια επιτυχία. Καλλιτέχνες όπως η σχεδιάστρια μόδας Nathalie Bries (Nathalie D'anvers), ο σκηνογράφος Pawel Dobrzycki και η Δραματολόγος και υπεύθυνη αρχείου του Εθνικού Θεάτρου Ειρήνη Μουντράκη παρουσίασαν σε μια σειρά από δημιουργική συζήτηση το έργο τους και δέχθηκαν ερωτήσεις από το κοινό. Ο κύκλος αυτός θα συνεχισθεί και για το 2022 και θα παρουσιάσει και άλλα επαγγέλματα γύρω από τον χώρο των τεχνών και του θεάτρου.

Ο Σύλλογος Αποφοίτων “Μαρία Κάλλας” του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, συντηρεί την επίσημη ιστοσελίδα του Συλλόγου (www.mariacallas.gr). Στην ιστοσελίδα μπορεί οποιοσδήποτε να ενημερωθεί για τις δράσεις, να μάθει για την ταυτότητα και τους στόχους του Συλλόγου, τους τρόπους επικοινωνίας και άλλα ιστορικά στοιχεία ή νέα. Μπορεί επίσης να ακολουθήσει τα δημόσια δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης τα οποία

είναι ενεργά και με μεγάλη απήχηση, ειδικότερα στις νέες γενιές που αποτελούν και το μέλλον του Συλλόγου.

Ιδιαίτερη αισθητική και καλλιτεχνική αξία εμφανίζουν οι τρεις χώροι δραστηριοποίησης του Συλλόγου. Όλοι βρίσκονται στο κτήριο του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας “Μαρία Κάλλας” όπου και είναι και η έδρα του Συλλόγου, έπειτα από σχετική παραχώρηση εκ της Διευθύνσεως σε καθεστώς χρησιδανείου. Οι χώροι αυτοί είναι το γραφείο του Συλλόγου, όπου βρίσκεται το συνολικό αρχείο των δράσεων (αφίσες, προγράμματα, δημοσιεύσεις κ.λ.π.), σειρά μουσικών βιβλίων και παρτιτούρες προς δανεισμό από τους μαθητές, καθώς και γενικότερα το υλικό και ο εξοπλισμός του Συλλόγου. Ο δεύτερος χώρος είναι το βεστιάριο του Συλλόγου στο υπόγειο του σχολείου. Στον χώρο αυτό έχουν συγκεντρωθεί όλα τα κοστούμια από τις θεατρικές παραγωγές (συνολικά περισσότερα από 220 κοστούμια), υφάσματα για μελλοντική χρήση, κούκλες και μανεκέν για δειγματισμό, προσωπεία, υλικό για μακιγιάζ και αξεσουάρ (κοσμήματα, τσάντες κ.λ.π.). Στον ίδιο χώρο φυλάσσονται και δύο ξεχωριστά κοστούμια. Το ένα είναι η ολομέταξη τουαλέτα/κοστούμι του Βελγικού Οίκου υψηλής ραπτικής “Nathale D’ Anvers” για την παράσταση “AristoPhanes”, για τον ρόλο της κορυφαίας του χορού των Πουλιών και το δεύτερο κοστούμι είναι για τον ρόλο της Εκάβης, μέρος της παγκόσμιας περιοδείας του Ιδρύματος Eyphrosune ISBL Brussels για την Performance “Delphic Maxims” μοναδικής κατασκευής παγκόσμια- ύφανσης και βαψίματος- μέσω μεθόδου δημιουργίας ρούχων ακριβώς όπως και στην αρχαία Αττική του 5ου αιώνα. (αποτέλεσμα της Διδακτορικής Διατριβής της Ν. Βries του Πανεπιστημίου της Σορβόνης). Και στις δύο παραστάσεις συμμετείχαν μέλη του Συλλόγου μας ως ηθοποιοί μα και ως συνθέτες και τραγουδιστές. Στον ίδιο χώρο του βεστιαρίου βρίσκονται και σκηνικά από διάφορες παραγωγές.

Ο τρίτος και σπουδαιότερος χώρος βρίσκεται στο ισόγειο του κτηρίου του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας και είναι ειδικά διαμορφωμένος, καθώς είναι αφιερωμένος στη μοναδική αιολό Μαρία Κάλλας. Συγκεκριμένα, στον χώρο αυτό εκτίθενται μόνιμα επτά επιστολές του προσωπικού αρχείου της Μαρίας Κάλλας. Στην ίδια αίθουσα μπορεί κάποιος να δει και δείγματα της δουλειάς των αποφοίτων με κοστούμια και άλλο υλικό (αφίσες κα προγράμματα) από παραστάσεις, μα το πιο

σημαντικό έκθεμα φυσικά είναι το κομμάτι της ιστορίας της ζωής της μεγαλύτερης Φωνής του 20ού αιώνα, της Μαρίας Κάλλας.

Ο Σύλλογος τα τελευταία χρόνια – από το 2013 έως και σήμερα- καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια για τη συγκέντρωση επιπλέον υλικού σχετικά με τη Μαρία Κάλλας. Έπειτα από δωρεές και αγορές από δημοπρασίες έχει δημιουργηθεί πολύτιμο αρχείο που στο σύνολο του είναι μοναδικό στον κόσμο. Αυτό το αρχείο αποτελείται από σειρά 76 γνήσιων φωτογραφιών απ’ όλη την καριέρα της Μαρίας Κάλλας – προσωπική ζωή, πρόβες, παραστάσεις κ.λ.π.- γνήσια προγράμματα εμφανίσεών της στη Βασιλική Όπερα του Λονδίνου, γνήσια αποκόμματα από κριτικές εφημερίδων από εμφανίσεις της μα και ένα μοναδικό και γνήσιο αυτόγραφο της ίδιας. Το σύνολο του αρχείου έχει ήδη ψηφιοποιηθεί. Να τονίσουμε πως η έκθεση αυτή λειτουργεί σε ετήσια βάση και είναι δωρεάν. Μάλιστα συζητείται η αποδοχή δωρεάς ενός αρχείου με το σύνολο των δίσκων βινυλίου που έχουν ηχογραφηθεί και η απόκτηση ενός ζευγαριού γαντιών της ίδιας της υψιφώνου. Μεγάλη επιθυμία και απώτερος σκοπός του Συλλόγου είναι η εύρεση χώρου που θα στεγάσει μόνιμα την πολύτιμη συλλογή του αρχείου της Μαρίας Κάλλας που ήδη έχει στην κατοχή του.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο Σύλλογος Αποφοίτων αποτελεί ένα κομμάτι από τη ζωή των μελών του. Όλα τα εφόδια που έχουν λάβει ως άνθρωποι, ως μαθητές του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας μέχρι σήμερα, ως εργαζόμενοι νέοι στη χώρα, οι εμπειρίες τα όνειρα και οι σκέψεις τους “κυκλοφορούν” και εκφράζονται μέσα από πολύπλευρες δράσεις. Επιπλέον, η φιλανθρωπική και η εκπαιδευτική δράση αποτελεί διέξοδο και χαρά. Οι απαντήσεις σε πολλά από τα σύγχρονα προβλήματα – αποξένωση, μοναξιά, δημιουργικότητα σε ερασιτεχνικό επίπεδο- βρίσκονται μέσα σε συλλογικότητες που διέπονται από αγάπη, σεβασμό και αξίες που στη βάση τους προσφέρονται απλόχερα και στο Μουσικό Σχολείου Καλαμάτας.

Ο Σύλλογος Αποφοίτων “Μαρία Κάλλας” του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας “ριζώνει”, αναπτύσσεται και αναπνέει. Προσφέρει με χαρά και σεβασμό. Όλα τα μέλη και κάθε ένα ξεχωριστά αποτελεί μέρος της αλυσίδας, ασχέτως επαγγέλματος και ενδιαφέροντος, του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας.

3.1. Τρόπος εισαγωγής μαθητών-τριών στο Μουσικό Σχολείο/διαδικασία

Κατά τον μήνα Μάιο οι μαθητές της Στ΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων της πύλης ενημερώνονται από καθηγητές του Μ.Σ.Κ. για το Μουσικό Σχολείο και τη λειτουργία του. Οι ενδιαφερόμενοι μαθητές παίρνουν μία αίτηση την οποία συμπληρώνει ο γονέας-κηδεμόνας ο οποίος και την καταθέτει στον Δ/ντή του Μ.Σ.Κ. Οι υποψήφιοι ειδοποιούνται για την ημέρα της εξέτασης η οποία ορίζεται από το Υπουργείο μέσα στον μήνα Ιούνιο. Την παραμονή των εξετάσεων οι υποψήφιοι προσέρχονται στο σχολείο και προετοιμάζονται από τους καθηγητές μουσικής παιδείας για τις εξετάσεις. Την επομένη διενεργούνται εξετάσεις που σκοπό έχουν να διερευνήσουν την ευαισθησία και την κλίση τους προς τη μουσική.

Οι εξετάσεις έχουν χαρακτήρα ομαδικής και ατομικής εξέτασης και διενεργούνται από επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας αποτελούμενη από καθηγητές μουσικής. Θέματα στα οποία αξιολογούνται οι υποψήφιοι μαθητές είναι: ρυθμός, ακουστική ικανότητα, διάκριση ηχοχρωμάτων και προαιρετικά γνώση μουσικού οργάνου. Πρέπει να τονιστεί ότι οι υποψήφιοι δεν είναι απαραίτητο να διαθέτουν από πριν μουσικές γνώσεις⁴¹⁴.

3.2. Οι συναυλίες

Οι καλοκαιρινές -ενδοσχολικές ως επί το πλείστον- μουσικές εκδηλώσεις του μουσικού σχολείου αποτελούν τον κύριο στόχο της εκπαιδευτικής προσπάθειας ολόκληρου του σχολικού έτους, το απώτερο σημείο προς το οποίο κατευθύνονται οι κόποι εκπαιδευτικών και μαθητών, αλλά και μια ιδιότυπη «κολυμβήθρα του Σιλβάμ» με την έννοια του θαυματουργού αυτού τόπου που φέρνει την αναζωογόνηση των ενασχολούμενων με τη μουσική. Άλλοτε με τη μορφή μιας «τελικής γιορτής», όπως συνηθίζεται στα μικρότερα πληθυσμιακά σχολεία, και άλλοτε με τη μορφή δύο συναυλιών (μία για τον Ευρωπαϊκό και μία για τον Παραδοσιακό Τομέα), όπως συμβαίνει στα μεγαλύτερα εξ αυτών, οι εμφανίσεις του Μαΐου/Ιουνίου αποτελούν ένα σημαντικό πολιτισμικό γεγονός για τους μαθητές, τους δασκάλους και τους γονείς τους,

414 Ανυπόγραφο άρθρο, «Πληροφορίες για το Σχολείο»

σε συνεργασία με τους υπευθύνους της εκάστοτε Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η συμβολική σημασία της παρουσίας των εκδηλώσεων αυτών ενισχύεται από την παρουσία των αποφοίτων, οι οποίοι βιώνουν την ενότητα του κόσμου σαν μια κοινότητα. Άλλωστε, όλοι οι παρόντες φορείς στην τελετή νιώθουν ότι ανήκουν σε μια κοινότητα, με τον αριθμό τους να αυξάνεται χρόνο με τον χρόνο, φανερώνοντας έτσι και την ψυχαγωγική διάσταση που αυτή παρέχει. Όπως γίνεται αντιληπτό, πέραν της καλλιτεχνικής και εκπαιδευτικής τους σημασίας, αυτές οι εκδηλώσεις αποτελούν αναμφίβολα ένα πεδίο «παρουσίας» και διαπροσωπικών αξιολογήσεων, άμιλλας και συναγωνισμού, κοινωνικών και πολιτισμικών αντιπαραθέσεων.

Οι συμμετέχοντες, λοιπόν, εκφράζουν παράλληλα την κοινωνική και πολιτισμική τους ταυτότητα μέσω της έκθεσής τους στα μάτια και τα αυτιά των υπολοίπων μελών της ιδιαίτερης κοινότητας την οποία όλοι οι φορείς λειτουργίας των μουσικών σχολείων συναποτελούν.

Η ώρα έναρξης σύμφωνα με το μοιρασθέν φυλλάδιο και τις τοιχοκολλημένες (όπως και τις διαδικτυακές) ανακοινώσεις είναι στις 8 μ.μ. Στις 8 ακριβώς, μαθητές και καθηγητές ρυθμίζουν ακόμη τις τελευταίες λεπτομέρειες που αφορούν στην πολυαναμενόμενη έκθεση της «δουλειάς» μιας ολόκληρης χρονιάς. Παρότι άπαντες έχουν περάσει τη διαδικασία της πρόβας ήχου, ουδείς διανοείται να εγκαταλείψει την ομάδα του καθώς το δημιουργικό άγχος υποδεικνύει στους συμμετέχοντες να παραμένουν μαζί προς διευθέτηση ζητημάτων όπως το κούρδισμα ή προς επίλυση αποριών. Οι γονείς και οι καθηγητές των γενικών μαθημάτων έχουν ήδη καθίσει στις θέσεις τους, πολλοί από τους αποφοίτους έχουν μαζευτεί στο αμφιθέατρο, ενώ οι πρώτες θέσεις περιμένουν τους επίσημους προσκεκλημένους (στελέχη της εκπαίδευσης, πολιτικούς και εκκλησιαστικούς άρχοντες).

Σε λίγα λεπτά, οι καθηγητές θα αποζητήσουν την «αναγνώριση» των οργανωτικών, ενορχηστρωτικών και διδακτικών τους ικανοτήτων, ενώ οι μαθητές θα διεκδικήσουν αφενός την επιβράβευση των δασκάλων, των γονιών και -κυρίως- των συμμαθητών τους και αφετέρου την αναγκαία αποφόρτιση ενόψει των γραπτών εξετάσεων (ενδοσχολικών ή πανελληνίων) που θα ακολουθήσουν. Οι διοικητικοί παράγοντες έχουν ήδη ετοιμάσει τους συγχαρητήριους λόγους τους, ενώ οι γονείς

περιμένουν με ανυπομονησία την ολοκλήρωση μιας μαθητικής συναυλίας από την οποία γνωρίζουν καλά πως δεν μπορούν να αποχωρήσουν πριν το τελευταίο χειροκρότημα.

Οι συνηθέστερες συζητήσεις αφορούν το ποιας κατεύθυνσης («κλασικής» ή «παραδοσιακής») μουσικές ομάδες θα πρέπει να κατέχουν τη μερίδα του λέοντος στην εν λόγω εκδήλωση, ενώ σχετικά με την ελληνική μουσική διαρκής είναι η ανταλλαγή απόψεων για το αν αυτή θα πρέπει να «εκπροσωπείται» από ένα υπερμέγεθες μουσικό συγκρότημα ή από πολλά μικρότερα· ένα, δηλαδή, για κάθε χαρακτηριστική «μουσική περιοχή» της χώρας. Επιπλέον, η αδιάκοπη διεκδίκηση από πλευράς των δασκάλων συγκεκριμένων μαθητών οι οποίοι κρίνονται κατάλληλοι για περισσότερες από μια μουσικές ομάδες είναι μια μόνιμη αιτία έντασης, τη στιγμή που το ερώτημα αναφορικά με την παρουσία σύγχρονων συνθέσεων, δημοφιλών τραγουδιών και μουσικών παραδειγμάτων από τις λαϊκές μουσικές των γειτονικών χωρών στο πρόγραμμα παραμένει πάντοτε επίκαιρο.

Το ζήτημα της εξέλιξης της κεντρικής μαθητικής συναυλίας σε κυρίως μέσο κοινωνικής αυτοπροβολής αποτελεί την πρωτεύουσα κριτική του «παρελθόντος» στις ιδιωτικές συζητήσεις ανάμεσα σε παλαιούς καθηγητές και αποφοίτους. Παρ' όλα αυτά, το αισθητικό και ερμηνευτικό επίπεδο της παράστασης είναι κάθε χρόνο υψηλό, ενώ διάχυτο στους συμμετέχοντες είναι το αίσθημα της σύμπνοιας και της ομοψυχίας κατά τη διάρκειά της, αλλά και μετά την ολοκλήρωσή της. Εξάλλου, δεν θα πρέπει να λησμονούμε πως αναφερόμαστε σε μια παρουσίαση επί σκηνής και όχι σε έναν διαγωνισμό.

Αξίζει να σημειωθεί πως η «τελική γιορτή» είθισται να ολοκληρώνεται με μια μουσική εκδήλωση οργανωμένη εξολοκλήρου από τους τελειόφοιτους. Το συγκεκριμένο τμήμα αποτελεί και το αποκορύφωμα της συναυλίας, μέσα στο οποίο κάθε «μαθητική φουρνιά» αφήνει το τελευταίο της αποτύπωμα. Τα αγόρια και τα κορίτσια που την αποτελούν έχουν μια και μοναδική ευκαιρία να διεκδικήσουν μέσω μιας παράστασης συνόλου τη «δημοσιότητα» που τους στερήθηκε την προηγούμενη εξαιτία φωτίζοντας άγνωστες στους γύρω τους πτυχές του ταλέντου τους είτε να επιβεβαιώσουν τη φήμη που τους συνόδευε κατά τα χρόνια φοίτησής τους στο Μουσικό Σχολείο.

4.1. Ιστορική αναδρομή

Η πρώτη «πράξη» του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας ήταν η διενέργεια εξετάσεων επιλογής μαθητών στην α΄ τάξη Γυμνασίου του σχολικού έτους 1993-1994 στις 24 Σεπτεμβρίου 1993, στο κτήριο του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου Καλαμάτας. Πρόεδρος της πενταμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Βασιλική Πολίτη, κλάδου ΠΕ16 του 2^{ου} Γυμνασίου Χαλανδρίου και συμμετείχαν επιτυχώς 19 μαθητές επί συνόλου 19 αιτήσεων. Πρώτος επιτυχών κατά σειρά κατάταξης μαθητής ήλθε ο Λεωνίδας Παχίτης, με άριστα⁴¹⁵.

Η δεύτερη «πράξη» του Μουσικού Γυμνασίου Καλαμάτας ήταν η ανάληψη υπηρεσίας ως Διευθυντή του εμβληματικού καθηγητή Αλέξανδρου Μπουφέα, κλάδου ΠΕ04 (Χημικός), στη 1 Δεκεμβρίου 1993. Στη συνέχεια ακολούθησε η τοποθέτηση και άλλων καθηγητών γενικής (8.12.1993) και μουσικής παιδείας (1.2.1994)⁴¹⁶.

Στο τέλος της σχολικής χρονιάς 1993-1994 προήχθησαν όλοι οι φοιτώντες μαθητές (σύνολο 14) της α΄ τάξης Γυμνασίου για τη β΄ τάξη Γυμνασίου, στις 16 Ιουνίου 1994. Οι καθηγητές που υπογράφουν είναι 16 πέραν του Διευθυντή, γενικής και μουσικής παιδείας.⁴¹⁷

Ακολούθησε η διενέργεια εξετάσεων επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 1994-1995, στις 30 Ιουνίου 1994, στο κτήριο του Μουσικού Ομίλου «Ορφέας». Πρόεδρος της επταμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Ιωάννης Δροσίτης του 1^{ου} Γυμνασίου Ζωγράφου. Συμμετείχαν επιτυχώς 19 μαθητές επί συνόλου 20 αιτήσεων, με πρώτη κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας τη μαθήτρια Ιωάννα Κουτρούμπα, η οποία συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴¹⁸.

Επιπλέον τη νέα σχολική χρονιά 1994-1995 πραγματοποιήθηκαν κατατακτήριες εξετάσεις για εισαγωγή μαθητών στη β΄ τάξη Γυμνασίου, στις 12 Σεπτεμβρίου 1994, με Πρόεδρο της πενταμελούς Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο του 1^{ου} Γυμνασίου Καλαμάτας και με την επιτυχή συμμετοχή τεσσάρων μαθητών⁴¹⁹.

415 Βιβλίο Πράξεων Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, *Πράξη 1 (Σχολικό έτος 1993-1994)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 1-2, στο εξής βλ. ΒΠΜΣΚ

416 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 2-5 (Σχολικό έτος 1993-1994)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 2-3

417 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1993-1994)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 8-9

418 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 12 (Σχολικό έτος 1993-1994)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 9-11

419 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 11-12

Για πρώτη φορά το Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας συμμετέχει το 1994 στην καθιερωμένη παρέλαση της εθνικής επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου, με σημαιοφόρο του σχολείου την αριστεύσασα μαθήτρια Γεωργία Μαρίνη⁴²⁰. Συνάμα, την ίδια σχολική χρονιά 1994-1995 το Μουσικό Σχολείο αναλαμβάνει να εκπονήσει το πρώτο του Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, με υπεύθυνη καθηγήτρια τη φιλόλογο Ευανθία Ντινοπούλου, με θέμα του προγράμματος «Δάσος: πηγή ζωής, έμπνευσης και δημιουργίας – Το δάσος του Ταυγέτου»⁴²¹. Επίσης κατά τη Συνεδρίαση του Συλλόγου Διδασκόντων του Μουσικού Γυμνασίου Καλαμάτας μετά τη λήξη του Α΄ Τριμήνου (9.12.1994), ψηφίστηκε ο πρώτος Κανονισμός λειτουργίας του σχολείου με συγκεκριμένες υποχρεώσεις των μαθητών⁴²². Μάλιστα το 1994 πραγματοποιείται η Χριστουγεννιάτικη συναυλία του ΜΣΚ στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας, ενώπιον του κοινού της πόλεως⁴²³, ενώ θα ακολουθήσουν και άλλες πολλές συναυλίες.

Στις παρατηρήσεις του Διευθυντή Αλέξανδρου Μπουφέα για την πορεία του σχολείου καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1994-1995 διαπιστώνεται ότι, παρά τα προβλήματα της έλλειψης μουσικών οργάνων καθώς και της καθυστέρησης έναρξης των μουσικών μαθημάτων, χάρις στην καλή συνεργασία μεταξύ των καθηγητών και στις επιτυχημένες σχολικές εκδηλώσεις, το σχολείο γίνεται γνωστό στην τοπική κοινωνία για την προσφορά και το έργο του⁴²⁴.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1994-1995 (20.6.199, 6.9.1995), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 18 μαθητές και από τη β΄ τάξη 14 μαθητές. Πέραν του Διευθυντή στο εκπαιδευτικό δυναμικό του σχολείου εμφανίζονται πλέον 18 καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας⁴²⁵.

Εν συνεχεία πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 1995-1996, στις 22 Ιουνίου 1995, στο Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας. Πρόεδρος της πενταμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Ιωάννης Δροσίτης του Πειραματικού Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης. Συμμετείχαν 29 μαθητές επί συνόλου 35 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 24 πρώτοι υποψήφιοι, με πρώτη κατά

420 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 6 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 14

421 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 16

422 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 10 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 16-18

423 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 12 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 19

424 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 17 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 25-26

425 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 18 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 27-29, 32-33

σειρά κατάταξης επιτυχίας τη μαθήτρια Νικολέτα Κότσαρη, η οποία συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴²⁶.

Επιπροσθέτως διενεργήθηκαν κατατακτήριες εξετάσεις εισαγωγής στο Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας (8.9.1995), με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο του Μουσικού Γυμνασίου Καλαμάτας και με επιτυχή συμμετοχή δύο μαθητών στη β' τάξη και δύο μαθητών στη γ' τάξη⁴²⁷.

Κατά το σχολικό έτος 1995-1996 το Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας λειτουργεί σε πλήρη σύνθεση και με τις τρεις τάξεις. Κατόπιν των προαγωγικών-επαναληπτικών-εισαγωγικών-κατατακτηρίων εξετάσεων, το μαθητικό δυναμικό του σχολείου διαμορφώνεται ως εξής: α' τάξη 21 μαθητές, β' τάξη 18 μαθητές και γ' τάξη 15 μαθητές⁴²⁸.

Σύμφωνα με την ανάθεση εργασιών στο εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου στην αρχή της σχολικής χρονιάς συνάγεται η λειτουργία δανειστικής βιβλιοθήκης, με υπεύθυνη την καθηγήτρια φιλόλογο Ευανθία Ντινοπούλου⁴²⁹. Παράλληλα το Μουσικό Γυμνάσιο αναλαμβάνει την εφαρμογή του δεύτερου στην ιστορία του Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, με θέμα «Καλαμάτα: η αρχόντισσα του Μεσσηνιακού. Μελέτη της παραλίας της Καλαμάτας και του Μεσσηνιακού κόλπου» και με υπεύθυνες τις καθηγήτριες φιλόλογους Ευανθία Ντινοπούλου και Παναγιώτα Σλατινοπούλου⁴³⁰.

Με βάση το ανακύπτων ζήτημα (2.10.1995) για επιτήρηση των μαθητών από τους καθηγητές κατά τις ώρες της απογευματινής λειτουργίας παρατηρείται ότι στο Μουσικό Γυμνάσιο το ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων διαρθρώνεται ως εξής: διδασκαλία μαθημάτων γενικής παιδείας έως 13:10, δωρεάν σίτιση έως 13:45 σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα του σχολείου, ατομική διδασκαλία οργάνου έως 16:30. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας μουσικού οργάνου, οι υπόλοιποι μαθητές απασχολούνται με μελέτη των μαθημάτων τους⁴³¹. Τα μουσικά σύνολα του σχολείου είναι: Ευρωπαϊκή

426 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 19 (Σχολικό έτος 1994-1995)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 29-30

427 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 3 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 33-34

428 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 34

429 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 35

430 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 6 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 36

431 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 8 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 38

χορωδία, Βυζαντινή χορωδία, Παραδοσιακή ορχήστρα, Ορχήστρα έντεχνης ελληνικής μουσικής, ενώ λειτουργεί και Θεατρική ομάδα⁴³².

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι συζητήσεις του Συλλόγου Διδασκόντων σχετικά με την «προώθηση των θεμάτων του σχολείου», όπου προτείνονται διαχρονικά αιτήματα για τα Μουσικά Σχολεία, όπως η εισαγωγή αποφοίτων Μουσικών Λυκείων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με ειδικές εξετάσεις ή μοριοδότηση, η διαμοίραση βιβλίων μουσικής για όλα τα μαθήματα μουσικής παιδείας, η λήψη πτυχίου ή πιστοποιητικού σπουδών, η πρόσθετη οικονομική επιχορήγηση⁴³³.

Ως σημαιοφόρος του σχολείου ορίζεται η αριστεύσασα μαθήτρια της γ' Γυμνασίου Σοφία Λαμπροπούλου⁴³⁴. Από την άλλη πλευρά επιβάλλεται για πρώτη φορά η ποινή της αποβολής μιας ημέρας από το σχολείο επτά μαθητών εξαιτίας της παρεμπόδισης της διδακτικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια της απογευματινής διδασκαλίας μουσικών μαθημάτων⁴³⁵.

Σχετικά με την επωνυμία του σχολείου, παρουσιάζεται πρόταση της Διεύθυνσης Σπουδών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Απόφαση Γ2/8378/9.11.1995), με την οποία το Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας αποκτά την προσωνυμία «Μαρία Κάλλας», «λόγω της καταγωγής της μεγάλης τραγουδίστριας από την κοντινή στην Καλαμάτα περιοχή του Μελιγαλά»⁴³⁶.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1995-1996 (19.6.1996, 9.9.1996), προήχθησαν από την α' τάξη Γυμνασίου 20 μαθητές και από τη β' τάξη 18 μαθητές, ενώ έλαβαν απολυτήριο από τη γ' τάξη 15 μαθητές. Πέραν του Διευθυντή Αλ. Μπουφέα και του Υποδιευθυντή Κων/νου Γαρδελίνου, στο εκπαιδευτικό δυναμικό του σχολείου εμφανίζονται 18 καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας⁴³⁷.

Στο Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας, στις 24 Ιουνίου 1996, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α' τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 1996-1997. Πρόεδρος της επταμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Γεώργιος Κανδρεβιώτης του Πειραματικού Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης. Συμμετείχαν 37

432 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 16 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 46-47

433 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 41

434 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 13 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 43

435 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 45-46

436 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 16 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 46

437 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 22 (Σχολικό έτος 1995-1996)*, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 57-58, 62

μαθητές επί συνόλου 44 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 20 πρώτοι επιτυγχόντες, ο 21^{ος} λόγω ισοβαθμίας και ο 24^{ος} λόγω φοιτήσεως της αδελφής του στο Μουσικό Σχολείο. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Παρασκευάς Κάλπος, ο οποίος συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴³⁸.

Πρόσθετα διενεργήθηκαν κατατακτήριες εξετάσεις εισαγωγής στο Μουσικό Σχολείο (12.9.1996), με Πρόεδρο της Επιτροπής τον Διευθυντή Αλέξανδρο Μπουφέα και με επιτυχή εισαγωγή 2 μαθητών στη γ' Γυμνασίου και ενός μαθητή στην Α' Λυκείου (εκ των 6 υποψηφίων μαθητών, 3 για τη γ' Γυμνασίου και 3 για την Α' Λυκείου)⁴³⁹.

Το 1996 ανακηρύχθηκε ως «Ευρωπαϊκό Έτος Δια βίου Μάθησης». Κατά τη διάρκεια του έτους, λήφθηκαν μέτρα για την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την προώθηση της δια βίου μάθησης. Τα θέματα για το Ευρωπαϊκό Έτος είχαν ως εξής: σημασία μιας υψηλής ποιότητας γενικής εκπαίδευσης, προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης που οδηγεί σε προσόντα για όλους τους νέους, κίνητρο των ατόμων να αποκτήσουν εκπαίδευση και κατάρτιση, προώθηση της καλύτερης συνεργασίας μεταξύ των ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και του οικονομικού κόσμου, ευαισθητοποίηση των κοινωνικών εταίρων και των γονέων, ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της αρχικής και συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης⁴⁴⁰.

Κατά το σχολικό έτος 1996-1997 το μαθητικό δυναμικό του Μουσικού σχολείου αριθμεί 21 μαθητές στην α' Γυμνασίου, 19 στη β' Γυμνασίου, 19 στη γ' Γυμνασίου και 10 στην Α' Λυκείου. Για πρώτη φορά το Μουσικό Γυμνάσιο Καλαμάτας προοδευτικά αποκτά και Λυκειακή τάξη⁴⁴¹. Μετά το Α' Τρίμηνο το Σχολείο αριθμεί 68 μαθητές και 34 καθηγητές⁴⁴². Συνεχίζει να ισχύει ο σχολικός Κανονισμός του σχολικού έτους 1994-1995, η δωρεάν σίτιση πραγματοποιείται κανονικά μετά τον μειοδοτικό κανονισμό της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, ενώ η δωρεάν μεταφορά των μαθητών διακόπηκε και πραγματοποιείται με δαπάνη των γονέων⁴⁴³.

438 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 23 (Σχολικό έτος 1995-1996), τ. 1 (1993-2003), σ. 59-60

439 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 3 (Σχολικό έτος 1996-1997), τ. 1 (1993-2003), σ. 63

440 Ανυπόγραφο άρθρο, «European Year of Lifelong Learning (1996)», στην ιστοσελίδα: *EUR-Lex* (Πρόσβαση στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης), διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11024>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

441 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 8 (Σχολικό έτος 1996-1997), τ. 1 (1993-2003), σ. 66

442 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1996-1997), τ. 1 (1993-2003), σ. 73

443 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 8 (Σχολικό έτος 1996-1997), τ. 1 (1993-2003), σ. 66

Στην αρχή του σχολικού έτους προγραμματίζονται εκδηλώσεις, οι οποίες διακρίνονται σε ενδοσχολικές (εθνικές εορτές και επέτειοι) με την υποχρεωτική συμμετοχή όλων των μαθητών και εξωσχολικές (Χριστουγεννιάτικη και Καλοκαιρινή συναυλία στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας) με τη συμμετοχή επιλεγμένων μαθητών. Επιπλέον για πρώτη φορά προγραμματίζεται μια «Μουσική Κυριακή» για κάθε μήνα, με συμμετοχή μαθητών στα ατομικά μουσικά όργανα ενώπιον κοινού (καθηγητών, συμμαθητών και γονέων)⁴⁴⁴. Ο θεσμός της «Μουσικής Κυριακής» ξεκίνησε επιτυχώς με συναυλία την 1^η Κυριακή στις 24 Νοεμβρίου 1996, την οποία παρακολούθησαν 65 μαθητές και έπαιξαν 42, ενώ όλοι σχεδόν τραγούδησαν στα χορωδιακά σύνολα⁴⁴⁵. Αγαστή είναι και η συνεργασία μεταξύ Μουσικού σχολείου και Δημοτικού Ωδείου Καλαμάτας, αφού στις 7 Δεκεμβρίου 1996 δόθηκε συναυλία της Ορχήστρας Παραδοσιακής Μουσικής του Μουσικού σχολείου στο Ωδείο και στις 16 Δεκεμβρίου 1996 δόθηκε συναυλία πνευστών από το Ωδείο στο Μουσικό Σχολείο⁴⁴⁶.

Από άλλη πλευρά ως σημαιοφόρος του σχολείου ορίστηκε η αριστεύσασα μαθήτρια της Α΄ Λυκείου Σοφία Λαμπροπούλου⁴⁴⁷. Παράλληλα το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε ως εταιρικό σχολείο την υλοποίηση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος με θέμα «Ο μύθος της Ευρώπης» στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Σχολικών Συμπράξεων του Προγράμματος «ΣΩΚΡΑΤΗΣ», δράση II, Comenius. Η διάρκεια του Προγράμματος ήταν διετής, χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα μέσω εθνικής αρχής (I.K.Y.) και ως συντονίστρια εκ μέρους του Μουσικού σχολείου ανέλαβε η καθηγήτρια φιλόλογος Ευανθία Ντινοπούλου⁴⁴⁸. Επίσης το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την εφαρμογή του Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα «Πουλιά. Οι τραγουδιστές της φύσης. Η ορνιθοπανίδα της λιμνοθάλασσας της Πύλου», με συντονίστρια την καθηγήτρια φιλόλογο Ευανθία Ντινοπούλου⁴⁴⁹. Σύμφωνα με την εγκύκλιο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Γ2/1873/28.3.1997), το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας αποδέχτηκε την πρόσκληση να συμμετάσχει στη 2^η Πανελλήνια Συνάντηση των Μουσικών Σχολείων στη Θεσσαλονίκη (8-5-1997), όπου το Σχολείο

444 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 68

445 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 73

446 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 73

447 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 69

448 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 68-69

449 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 12 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 75

εκπροσώπησε ο Διευθυντής Αλέξανδρος Μπουφέας μαζί με δύο μαθητές της Α΄ Λυκείου του δεκαπενταμελούς Μαθητικού Συμβουλίου⁴⁵⁰. Ακόμη στην ίδια χρονιά εκδόθηκε η σχολική εφημερίδα «Μουσώνας» του Μουσικού σχολείου⁴⁵¹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1996-1997 (24.6.1997, 10.9.1997), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 21 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 18 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 19 μαθητές και προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 7 μαθητές. Πέραν του Διευθυντή Αλ. Μπουφέα και του Υποδιευθυντή Κων/νου Γαρδελίνου, στο εκπαιδευτικό δυναμικό του σχολείου εμφανίζονται 27 καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας⁴⁵².

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 26 Ιουνίου 1997, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 1997-1998. Πρόεδρος της πενταμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Ιωάννης Δροσίτης του Πειραματικού Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης. Συμμετείχαν 39 μαθητές επί συνόλου 42 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 24 πρώτοι επιτυγχόντες. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Νικόλαος Μήτρος, ο οποίος συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴⁵³.

Κατά το σχολικό έτος 1997-1998 το μαθητικό δυναμικό του Μουσικού σχολείου αριθμεί 23 μαθητές στην α΄ Γυμνασίου, 19 στη β΄ Γυμνασίου, 17 στη γ΄ Γυμνασίου, 14 στην Α΄ Λυκείου και 10 στη Β΄ Λυκείου. Μετά το Α΄ Τρίμηνο το Σχολείο αριθμεί 83 μαθητές και 44 καθηγητές⁴⁵⁴. Σύμφωνα με απόφαση του Νομάρχη Μεσσηνίας προκηρύχθηκε μια θέση Υποδιευθυντή, αλλά δεν υποβλήθηκε κάποια αίτηση, οπότε ο Σύλλογος Διδασκόντων πρότεινε για τη θέση αυτή τον καθηγητή Γεώργιο Φύσκιλη, ο οποίος την αποδέχτηκε για την εξυπηρέτηση των αναγκών του Σχολείου. Όμως, εξαιτίας της παραίτησης του Υποδιευθυντή για λόγους υγείας, ο Σύλλογος πρότεινε (10.3.1998) εκ νέου την αναπλήρωση της θέσης στην καθηγήτρια Βασιλική Κουρή έως το τέλος της χρονιάς, η οποία και δέχτηκε⁴⁵⁵. Συνεχίζει να ισχύει ο σχολικός Κανονισμός του

450 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 16 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 77

451 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 20 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 84

452 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 20 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 1997-1998)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 82-85, 89-90

453 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 1996-1997)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 85-86

454 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 1997-1998)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 98

455 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 1997-1998)*, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 1997-1998)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 93, 106

σχολικού έτους 1994-1995, η δωρεάν σίτιση πραγματοποιείται κανονικά μετά τον μειοδοτικό κανονισμό της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, ενώ η μεταφορά των μαθητών πραγματοποιείται από το αστικό ΚΤΕΛ με δαπάνη των γονέων⁴⁵⁶.

Οι κατατακτήριες εξετάσεις εισαγωγής στο Μουσικό Σχολείο διενεργήθηκαν (10.10.1997) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον Διευθυντή Αλέξανδρο Μπουφέα και με επιτυχή εισαγωγή μιας μαθήτριας στη γ' Γυμνασίου⁴⁵⁷.

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την εφαρμογή του Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα «Ο μικρόκοσμος των εντόμων. Οι πεταλούδες της Σαπιέντζας», με συντονίστριες τις καθηγήτριες Ευανθία Ντινοπούλου και Ελένη Παϊδούση⁴⁵⁸. Συνάμα, το Σχολείο οργάνωσε την ηχογράφιση στην Αθήνα ενός οπτικού δίσκου (CD) με τη συμπερίληψη 15 τραγουδιών-πρωτότυπων συνθέσεων, τα οποία προέκυψαν από την υλοποίηση των αντίστοιχων Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κατά τα σχολικά έτη 1994-1995, 1995-1996 και 1996-1997⁴⁵⁹. Επίσης συνεχίστηκε για δεύτερη σχολική χρονιά το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα με θέμα «Ο μύθος της Ευρώπης» στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Σχολικών Συμπράξεων του Προγράμματος Comenius, σε συνεργασία με αντίστοιχα σχολεία της Ιταλίας και Ισλανδίας, με συντονίστριες τις καθηγήτριες Ευανθία Ντινοπούλου, Ελένη Παϊδούση και Βασιλική Κουρή⁴⁶⁰. Ως σημαιοφόρος του σχολείου ορίστηκε η μαθήτρια της Β' Λυκείου Σοφία Λαμπροπούλου⁴⁶¹. Μάλιστα για πρώτη φορά κατά το 1997 δημιουργήθηκε μπάντα (φίλαρμονική) του Μουσικού σχολείου υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Απόστολου Τσάφου, η οποία παρήλασε στην εορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου αποσπώντας «ενθουσιώδεις κριτικές», καθώς και στην εορτή της Υπαπαντής (2.2.1998)⁴⁶². Παράλληλα οι μαθητές του Μουσικού σχολείου συμμετείχαν στους Πανελλήνιους Μαθητικούς Αγώνες Μουσικής στην Αθήνα, με την Ορχήστρα Παραδοσιακής Μουσικής, τη Χορωδία Παραδοσιακής Μουσικής, την τετράφωνη Ευρωπαϊκή Χορωδία, με ατομικά μουσικά

456 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 4 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 91

457 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 6 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 95

458 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 4 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 92

459 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 10 (Σχολικό έτος 1997-1998), Πράξη 23 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 100-101, 118

460 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 4 (Σχολικό έτος 1997-1998), Πράξη 14 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 93, 103

461 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 8 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 96

462 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 9 (Σχολικό έτος 1997-1998), Πράξη 14 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 98, 104

όργανα (κιθάρα, λαούτο, ταμπουράς, βιολί, σαντούρι), όπου απέσπασαν δύο βραβεία και μια τιμητική διάκριση⁴⁶³. Επιπλέον το Σχολείο οργάνωσε και λειτούργησε Πρόγραμμα Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης για μαθητές της Α΄ Λυκείου⁴⁶⁴. Συνεχίστηκε η έκδοση της σχολικής εφημερίδας «Μουσώνας»⁴⁶⁵.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1997-1998 (18.6.1998, 7.9.1998), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 23 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 19 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 17 μαθητές, ενώ προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 13 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 9 μαθητές. Πέραν του Διευθυντή Αλ. Μπουφέα και της Υποδιευθύντριας Βασιλικής Κουρή, στο εκπαιδευτικό δυναμικό του σχολείου εμφανίζονται 42 καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας⁴⁶⁶.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 20 Ιουνίου 1998, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 1998-1999. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Ιωάννης Δροσίτης του Πειραματικού Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης. Συμμετείχαν 29 μαθητές επί συνόλου 35 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 24 πρώτοι επιτυγχόντες. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Αικατερίνη Μαυροειδέα, η οποία συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴⁶⁷.

Κατά το σχολικό έτος 1998-1999, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας περιλαμβάνει όλες τις τάξεις από την α΄ Γυμνασίου έως και τη Γ΄ Λυκείου. Ως Υποδιευθυντής του σχολείου ορίστηκε ο καθηγητής Κωνσταντίνος Ανδρεάκος. Ως σημαιοφόρος για τον εορτασμό των εθνικών επετείων ορίστηκε η Φωτεινή Σαμαρά, μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου⁴⁶⁸. Σχετικά με τους περιπάτους, ελήφθη η απόφαση από τον Σύλλογο Διδασκόντων κατά το δυνατόν να πραγματοποιούνται προγραμματισμένα εκτός της πόλεως Καλαμάτας, για να συνδυάζονται με την ελεύθερη έρευνα, τα ομαδικά παιχνίδια και την περιβαλλοντική εκπαίδευση⁴⁶⁹. Επίσης αποφασίστηκε να συνεχιστεί η επιτυχημένη έκδοση της εφημερίδας του Συλλόγου Γονέων του Μουσικού σχολείου

463 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 14 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 104

464 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 18 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 108

465 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 21 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 114

466 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 21 (Σχολικό έτος 1997-1998), Πράξη 2 (Σχολικό έτος 1998-1999), τ. 1 (1993-2003), σ. 113-115, 120-121

467 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 22 (Σχολικό έτος 1997-1998), τ. 1 (1993-2003), σ. 116-117

468 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 7 (Σχολικό έτος 1998-1999), τ. 1 (1993-2003), σ. 125

469 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 7 (Σχολικό έτος 1998-1999), τ. 1 (1993-2003), σ. 126

«Μουσώνας», στην οποία συμμετέχουν γονείς, μαθητές και καθηγητές⁴⁷⁰. Συνάμα ο Σύλλογος ενέκρινε για τρίτη χρονιά την υλοποίηση και ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Comenius με θέμα «Ο μύθος της Ευρώπης», με συντονίστριες τις εκπαιδευτικούς Ευανθία Ντινοπούλου και Ελένη Παϊδούση⁴⁷¹.

Σχετικά με την αποδοτικότερη λειτουργία του Μουσικού σχολείου, ο Σύλλογος Διδασκόντων διατύπωσε συγκεκριμένες προτάσεις, όπως η ένταξη της ενισχυτικής διδασκαλίας στο ωρολόγιο πρόγραμμα για όλους τους μαθητές Λυκείου, η λειτουργία κατευθύνσεων και επιλεγμένων μαθημάτων ανεξαρτήτως αριθμού μαθητών, η εξέταση ορισμένων μαθημάτων μουσικής παιδείας σε πανελλήνιο επίπεδο για τη μοριοδότηση εισαγωγής σε Τμήματα Μουσικών Σπουδών, η καλύτερη ρύθμιση μεταφοράς μαθητών, ο εξοπλισμός του Σχολείου με μουσικά όργανα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές όργανα Φυσικής και Χημείας⁴⁷².

Από 1 Δεκεμβρίου 1998 ξεκίνησε το πρόγραμμα της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, για μαθητές Λυκείου, με συντονιστή τον Διευθυντή Αλέξανδρο Μπουφέα⁴⁷³. Επίσης το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε στο πρόγραμμα της Βουλής των Εφήβων, με συντονίστρια την καθηγήτρια Πηνελόπη Παπαστράτου⁴⁷⁴. Την ίδια χρονιά ιδιαίτερη θέση κατέχει η επίσκεψη ομάδας τριάντα μαθητών του Σχολείου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Βρυξέλλες) από 20 έως 24 Φεβρουαρίου 1999, με συνοδούς καθηγητές τον Διευθυντή Αλέξανδρο Μπουφέα, την Ελένη Παϊδούση και την Ευανθία Ντινοπούλου. Μάλιστα, στις 18 Φεβρουαρίου 1999 δόθηκε συναυλία μαθητών του Μουσικού σχολείου στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας, με σκοπό τη διάθεση των εσόδων για την επίσκεψη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁴⁷⁵. Με πρωτοβουλία του Μουσικού Σχολείου Ιλίου πραγματοποιήθηκε διήμερη συνάντηση Μουσικών Σχολείων στις 12 και 13 Μαρτίου 1999 στο Ίλιον, στην οποία το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας εκπροσώπησαν οι καθηγητές Αλ. Μπουφέας, Χρ. Πρωτογέρου, Κ. Κοντογιάννης και Ε. Ιωάννου. Ακόμη, η πρώτη Μουσική Κυριακή για το έτος 1998-

470 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 7 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 126

471 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 7 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 126

472 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 7 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 126-127

473 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 130

474 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 130

475 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 10 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 132

1999 πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαρτίου 1999⁴⁷⁶. Σημαντική είναι η συμμετοχή της θεατρικής ομάδας (33 μαθητές) του Μουσικού σχολείου στους Περιφερειακούς Αγώνες Αρχαίου Δράματος και Σύγχρονου Θεάτρου στο Άργος, στις 26 και 27 Απριλίου 1999, με αρχηγό της αποστολής τον Διευθυντή Αλέξανδρο Μπουφέα και συνοδό καθηγήτρια την Ελένη Παϊδούση⁴⁷⁷. Επιπρόσθετα, 71 μαθητές του Μουσικού σχολείου διαγωνίστηκαν στους Πανελλήνιους Μαθητικούς Αγώνες Μουσικής στην Αθήνα, από 5 έως 12 Μαΐου 1999, με αρχηγό της αποστολής τον Διευθυντή Αλ. Μπουφέα και συνοδούς καθηγητές τον Κ. Κοντογιάννη, τη Χρ. Πρωτογέρου, τον Απ. Τσάφο και τον Ι. Μάντζαρη⁴⁷⁸.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1998-1999 (15 και 22.6.1999, 13.7.1999, 6.9.1999), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 23 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 20 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 18 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 12 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 3 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 8 μαθητές. Πέραν του Διευθυντή Αλ. Μπουφέα και του Υποδιευθυντή Κων. Ανδρεάκου, στο εκπαιδευτικό δυναμικό του σχολείου εμφανίζονται 43 καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας⁴⁷⁹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 18 Ιουνίου 1999, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 1999-2000. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η Χριστίνα Βουτσίνου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου. Συμμετείχαν 31 μαθητές επί συνόλου 34 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 24 πρώτοι επιτυχόντες, ενώ οι αμέσως επόμενοι τέσσερις ήταν επιλαχόντες. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Μυρτώ Καμβυσίδη, η οποία συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴⁸⁰.

Το 1999 εισήχθη ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Γιορτής της Μουσικής (ΕΓΜ) για πρώτη φορά στην Αθήνα και έκτοτε, χρόνο με τον χρόνο, οι εκδηλώσεις καθιερώνονται Πανελλαδικά με ολοένα και περισσότερες πόλεις να οργανώνουν εορταστικές εκδηλώσεις. Η ΕΓΜ Ελλάδος έχει ως αποστολή την προώθηση της ζωντανής μουσικής,

476 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 134

477 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 16 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 137

478 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 18 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 139

479 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 21, 23, 25 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, *Πράξη 3 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 143-144, 147-148, 150-151, 153

480 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 22 (Σχολικό έτος 1998-1999)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 145-146

την υποστήριξη νέων δημιουργών όπως και την προβολή ανερχόμενων και καταξιωμένων καλλιτεχνών. Οι δια ζώσης μουσικές εκδηλώσεις αποτελούν μια ψυχαγωγική αφορμή ανακάλυψης διαφορετικών μουσικών ειδών και ταλέντων για το ευρύτερο κοινό, διοργανώνονται κατά κύριο λόγο σε δημόσιους χώρους και η πρόσβαση είναι πάντα ελεύθερη⁴⁸¹.

Κατά το σχολικό έτος 1999-2000, στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας ως Υποδιευθυντής ορίστηκε ο καθηγητής Νικόλαος Καραμπέλας. Το Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το πρώτο με θέμα «Με τη σκέψη στη γη» και συντονίστριες τις καθηγήτριες Ευανθία Ντινοπούλου και Ελένη Παϊδούση, το δεύτερο με θέμα «Μουσικές προσεγγίσεις σε Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σχολείων της Μεσσηνίας» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου. Στο πλαίσιο της πολιτικής προστασίας πραγματοποιήθηκε στο Μουσικό Σχολείο άσκηση σεισμού στις 6 Οκτωβρίου 1999, με υπεύθυνο καθηγητή τον Κων/νο Ανδρεάκο⁴⁸². Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε για το έτος 1999-2000 η μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Κυριακή Καρμοίρη⁴⁸³. Ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε την πραγματοποίηση των εκλογών για την ανάδειξη του δεκαπενταμελούς Μαθητικού Συμβουλίου στις 30 Νοεμβρίου 1999⁴⁸⁴. Για πρώτη φορά ξεκίνησε Ενισχυτική Διδασκαλία στο Γυμνάσιο από 10 Ιανουαρίου 2000. Όσο για την Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη σε μαθητές Λυκείου, συγκροτήθηκε επιτροπή παρακολούθησης από τον Διευθυντή Αλ. Μπουφέα, τους καθηγητές Κ. Γαρδελίνο και Ν. Χριστοφιλιά, την εκπρόσωπο του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων Ι. Σινάπη και την Πρόεδρο του δεκαπενταμελούς Μαθητικού Συμβουλίου Αικ. Μηλιαρέση⁴⁸⁵. Συνεχίστηκε η συμμετοχή της μπάντας του Σχολείου στη λιτανεία της εορτής της Υπαπαντής (2.2.2000) υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Απόστολου Τσάφου⁴⁸⁶. Η πρώτη Μουσική Κυριακή για το έτος 1999-2000 πραγματοποιήθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2000 και ακολούθησε η δεύτερη στις 24 Μαρτίου 2000⁴⁸⁷. Επίσης το Μουσικό Σχολείο

481 Ανυπόγραφο άρθρο, «Για εμάς», στην ιστοσελίδα: *Ευρωπαϊκή Γιορτή της Μουσικής*, διαθέσιμο στο: <http://www.europeanmusicday.gr/en/who-we-are/?lang=el>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

482 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 7 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 156

483 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 157

484 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 161

485 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 166

486 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 167

487 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 21, 24 (Σχολικό έτος 1999-2000)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 167, 171

συμμετείχε σε εκδήλωση στο Πνευματικό Κέντρο για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα, στις 4 Μαρτίου 2000, με την Ορχήστρα Έντεχνης Μουσικής του καθηγητή Κ. Νικολέα⁴⁸⁸. Μετά από εισήγηση των καθηγητών Παραδοσιακής Μουσικής Δημ. Πανταζόπουλου και Γ. Ψαραδέλλη αποφασίστηκε η αγορά μουσικών οργάνων, τριών ταμπουράδων και μικρών κρουστών⁴⁸⁹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 13 Ιουνίου 2000, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2000-2001. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η Χριστίνα Βουτσίνου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου. Συμμετείχαν 25 μαθητές επί συνόλου 25 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 24 πρώτοι επιτυχόντες. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Σταύρος Δεριζιώτης, ο οποίος συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴⁹⁰.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1999-2000 (21.6.2000, 4.7.2000, 7.9.2000), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 21 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 21 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 18 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 14 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 12 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 7 μαθητές⁴⁹¹.

Το έτος 2000 με πρωτοβουλία του Υπουργείου Πολιτισμού ανακηρύχθηκε ως έτος Σεφέρη με αφορμή τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του ποιητή⁴⁹². Πραγματοποιήθηκαν με επιτυχία διάφορες εκδηλώσεις όπως διεθνή επιστημονικά συνέδρια (Κύπρος, Σμύρνη), έκθεση πολυμέσων (Αθήνα), παράλληλες εκδηλώσεις (ημερίδες, συμπόσια κ.ά.) υπό την αιγίδα της Επιτροπής Έτους Σεφέρη, όπως επιστημονική συνάντηση στην Πάτρα (Πανεπιστήμιο Πατρών), συμπόσιο στην Κοπενχάγη (Δανοελληνικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Μελίνα»), έκδοση τεύχους-αφιερώματος από το λογοτεχνικό περιοδικό «Αχ Μαρία» (Ίδρυμα Βουλγαρικής Λογοτεχνίας), κ.ά. Επιπλέον εκδόθηκαν συγγραφικά έργα, όπως: Φυλλάδα Γιώργου

488 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 24 (Σχολικό έτος 1999-2000), τ. 1 (1993-2003), σ. 171

489 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 24 (Σχολικό έτος 1999-2000), τ. 1 (1993-2003), σ. 171

490 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 31 (Σχολικό έτος 1999-2000), τ. 1 (1993-2003), σ. 177

491 ΒΠΜΣΚ, Πράξεις 32, 35 (Σχολικό έτος 1999-2000), Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2000-2001), τ. 1 (1993-2003), σ. 179-180, 181-182, 184

492 Ανυπόγραφο άρθρο, «Γιώργος Σεφέρης 2000», στην ιστοσελίδα: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, διαθέσιμο στο: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=482>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021.

Σεφέρη, Μικρασιατικά, Χρονολόγιο-Εργοβιογραφία Γιώργου Σεφέρη, Ο Σεφέρης Αυτοβιογραφούμενος κ.ά.

Κατά το σχολικό έτος 2000-2001, στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας ως Υποδιευθυντής ορίστηκε ο καθηγητής Κωνσταντίνος Ανδρεάκος. Ως σημαιοφόρος για τον εορτασμό των εθνικών επετείων ορίστηκε ο μαθητής της Γ΄ Λυκείου Αντώνιος Κουφουδάκης⁴⁹³. Στο πλαίσιο των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων, το πρώτο με θέμα «Παρά θιν' αλός: Η ζωή στις ακτές-θαλάσσια τοπία του Ν. Μεσσηνίας» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, το δεύτερο με θέμα «αυτοκίνητο και ατμοσφαιρική ρύπανση - Αυτοκίνητο και κυκλοφορία» και συντονίστριες τις καθηγήτριες Ευανθία Ντινοπούλου και Μαρία Βαλσάμη⁴⁹⁴. Η πρώτη Μουσική Κυριακή για το έτος 2000-2001 προγραμματίστηκε για τις 10 Δεκεμβρίου 2000, ενώ η δεύτερη για τις 11 Μαρτίου 2001⁴⁹⁵. Οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου με τη σύμφωνη γνώμη του Συλλόγου Διδασκόντων οργάνωσαν συναυλία έντεχνης μουσικής στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας στις 29 Ιανουαρίου 2001, με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων για την πραγματοποίηση της πενήμερης εκδρομής⁴⁹⁶. Στο Γυμνάσιο ξεκίνησε η Ενισχυτική Διδασκαλία των μαθητών την 1^η Μαρτίου 2001 στο μάθημα της Φυσικής και με υπεύθυνο καθηγητή τον Νικόλαο Κάστανο⁴⁹⁷. Οι μαθητές του Μουσικού σχολείου βραβεύθηκαν στους Περιφερειακούς Μουσικούς Αγώνες που διοργανώθηκαν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και συμμετείχαν στους Τελικούς Μαθητικούς Αγώνες Μουσικής στην Αθήνα. Τέλος η καθιερωμένη καλοκαιρινή συναυλία του Σχολείου προγραμματίστηκε να πραγματοποιηθεί στο Αμφιθέατρο του Κάστρου Καλαμάτας στις 8 Ιουλίου 2001⁴⁹⁸.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 31 Μαΐου 2001, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2001-2002. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Μιχάλης Αδάμης του 4^{ου} Γυμνασίου Ν. Ηρακλείου Αττικής. Συμμετείχαν 35 μαθητές επί συνόλου 35 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 32 πρώτοι επιτυγχόντες. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος

493 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 190-191

494 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 13 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 192

495 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 14, 18 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 193, 199

496 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 195

497 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 18 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 200

498 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 23 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 205

ήλθε ο μαθητής Γεώργιος Σωπασής, ο οποίος συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁴⁹⁹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2000-2001 (21.6.2001, 11 και 13.7.2001, 7.9.2001), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 19 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 19 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 21 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 14 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 12 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 11 μαθητές⁵⁰⁰.

Στις κατατακτήριες εξετάσεις που διενεργήθηκαν με Πρόεδρο της εξαμελούς Επιτροπής τον καθηγητή του Μουσικού σχολείου Απόστολο Τσάφο, επέτυχαν την εισαγωγή τους στο Σχολείο ένας μαθητής για τη β΄ Γυμνασίου και 3 μαθητές για τη γ΄ Γυμνασίου⁵⁰¹.

Το Υπουργείο Πολιτισμού καθιέρωσε τα επετειακά αφιερώματα και σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου εόρτασε το 2001 τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του Ανδρέα Εμπειρικού. Παράλληλα αναγνωρίστηκε η πολύπλευρη προσωπικότητα του Ιάννη Ξενάκη, ο οποίος διακρίθηκε για την πρωτοπορία της δημιουργικής του σκέψης, ως ο συνθέτης που εισήγαγε πρώτος τον επιστημονικό λογισμό στη μουσική συνθετική διαδικασία. Υπήρξε επίσης αρχιτέκτονας, μαθηματικός και στοχαστής, ενώ οι πρωτοποριακές συνθετικές μέθοδοι που ανέπτυξε συσχέτιζαν τη μουσική με τα μαθηματικά, τη φυσική και την αρχιτεκτονική, και εξέφραζαν τις φιλοσοφικές του ιδέες. Πέθανε στις 4 Φεβρουαρίου 2001 στο Παρίσι⁵⁰². Το Αρχείο της ΕΡΤ⁵⁰³ με αφορμή την επέτειο θανάτου του ψηφιοποίησε την εκπομπή «ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑ» (1983), αφιερωμένη στον Γιάννη Ξενάκη ο οποίος αυτοπαρουσιάζεται και κάνει λόγο για τη διαφορετική γλώσσα της μουσικής του γραφής, για το είδος της νοητικής μουσικής δημιουργίας (η λεγόμενη στοχαστική μουσική του Ξενάκη) αντλώντας έμπνευση από την Ελλάδα της κλασικής εποχής, την ελληνική τέχνη και σκέψη. Στην εκπομπή περιέχονται πλάνα όπου εμφανίζεται ο Γιάννης Ξενάκης

499 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2000-2001)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 208-209

500 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 26, 28, 29 (Σχολικό έτος 2000-2001) και Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 210-214, 215

501 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 216

502 Ανυπόγραφο άρθρο, «Iannis Xenakis», στην ιστοσελίδα: *Discogs*, διαθέσιμο στο: <https://www.discogs.com/artist/32202-Iannis-Xenakis>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

503 Ανυπόγραφο άρθρο, «Γιάννης Ξενάκης» στην ιστοσελίδα: *EPT-APXEIO MONOΓΡΑΜΜΑ*, διαθέσιμο στο: <https://archive.ert.gr/7107/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

κατά τη διάρκεια προετοιμασίας μιας παράστασης στο αρχαίο στάδιο των Δελφών. Μαζί του διακρίνεται ο φίλος του συνθέτης Στέφανος Βασιλειάδης, από τους πρωτοπόρους και υποστηρικτές της ηλεκτρονικής μουσικής στην Ελλάδα, με τον οποίο είχε συνεργαστεί στο φημισμένο «Πολύτοπο των Μυκηνών» το 1978, την πολυμεσική εγκατάσταση σε ανοιχτό ειδικά διαμορφωμένο χώρο, όπου η μουσική συνδυαζόταν με οπτικά ερεθίσματα.

Κατά το σχολικό έτος 2001-2002 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας για πρώτη φορά αποκτά 2 τμήματα στην α΄ Γυμνασίου, ενώ οι υπόλοιπες τάξεις συνεχίζουν με ένα τμήμα ανά τάξη στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Ως σημαιοφόρος για τον εορτασμό των εθνικών επετείων ορίστηκε ο μαθητής της Γ΄ Λυκείου Κωνσταντίνος Μπελογιάννης⁵⁰⁴.

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το πρώτο με θέμα «Τα μυστικά της θάλασσας ξεχνιούνται στα ακρογιάλια» και συντονίστριες τις καθηγήτριες Ευανθία Ντινοπούλου και Τρισεύγενη Πουλοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Καταγραφή της ρύπανσης των ακτών και του πυθμένα των θαλασσών της Μεσσηνίας από καταναλωτικά απορρίμματα» και συντονίστριες τις καθηγήτριες Ευανθία Ντινοπούλου και Τρισεύγενη Πουλοπούλου. Επιπρόσθετα, το Μουσικό Σχολείο αποφάσισε την υλοποίηση Διεθνούς Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης διάρκειας δύο ετών στο πλαίσιο του δικτύου «Χρυσοπράσινο φύλλο», σε συνεργασία Ελλάδας και Κύπρου, με θέμα «Η διαχείριση του νερού στην πόλη μας και η ποιότητα των υδάτων του Μεσσηνιακού Κόλπου» και συντονίστριες τις καθηγήτριες Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Χαρίκλεια Πίσχου. Παράλληλα ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε την εφαρμογή δύο Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, το πρώτο με θέμα «Στηρίζομαι στα πόδια μου» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Το θέατρο ως παράγων ψυχοσωματικής ευεξίας» και συντονιστή τον καθηγητή Κω/νο Γιαννόπουλο⁵⁰⁵.

Η καθιερωμένη Χριστουγεννιάτικη συναυλία οργανώθηκε για την Κυριακή 16 Δεκεμβρίου 2001 στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας και αφιερώθηκε στα Παιδικά Χωριά SOS. Επίσης ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε τη συμμετοχή του Μουσικού σχολείου σε εκδήλωση του Κοινωνικού Φορέα του Δήμου Καλαμάτας που ήταν

504 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 12 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 224

505 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 10, 19 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 221-223, 236-237

αφιερωμένη στα άπορα παιδιά της πόλης, στις 21 Δεκεμβρίου 2001, με υπεύθυνο καθηγητή τον Δημήτριο Πανταζόπουλο⁵⁰⁶. Η Ενισχυτική Διδασκαλία στο Γυμνάσιο ξεκίνησε στις 6 Φεβρουαρίου 2002. Οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου με τη σύμφωνη γνώμη του Συλλόγου Διδασκόντων οργάνωσαν συναυλία με παραδοσιακά και λαϊκά τραγούδια στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας στις 24 Φεβρουαρίου 2002, με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων για την πραγματοποίηση της πενθήμερης εκδρομής⁵⁰⁷. Για πρώτη φορά δόθηκε η δυνατότητα σε μαθητές Δημοτικών Σχολείων να παρακολουθήσουν μουσικά μαθήματα δωρεάν στο Μουσικό Σχολείο και ως υπεύθυνος ενημέρωσης ορίστηκε ο καθηγητής Σταύρος Βόλλαρης⁵⁰⁸. Κυκλοφόρησε ο νέος οπτικός δίσκος (CD) του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας με τον τίτλο «Πρότασις τερψίπνοος» και το Σχολείο συμμετείχε στην Έκθεση Βιβλίου στην παραλία της πόλης τον Ιούλιο του 2002, προκειμένου να προωθήσει τις μουσικές – περιβαλλοντικές εκδόσεις και τα CD⁵⁰⁹. Η τελική Καλοκαιρινή συναυλία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της ναυτικής εβδομάδας την 1^η Ιουλίου 2002 και η συναυλία των Αποφοίτων του Μουσικού σχολείου στις 20 Ιουλίου 2002⁵¹⁰.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 12 Ιουνίου 2002, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2002-2003. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Μαρία-Αικατερίνη Μαυροειδή του Μουσικού Σχολείου Πατρών. Συμμετείχαν 15 μαθητές επί συνόλου 17 αιτήσεων και έγιναν όλοι δεκτοί. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Βασίλειος Παναγιωτόπουλος, ο οποίος συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵¹¹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2001-2002 (20 και 28.6.2002, 2.7.2002, 9.9.2002, 5.3.2003), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 27 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 18 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη

506 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 14 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 227-228

507 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 17 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 233

508 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 19 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 236

509 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 19, 28 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 237, 251

510 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 251

511 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 27 (Σχολικό έτος 2001-2002)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 249

Γυμνασίου 20 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 17 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 13 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 12 μαθητές⁵¹².

Κατά το σχολικό έτος 2002-2003, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας περιλαμβάνει δύο τμήματα στη β΄ Γυμνασίου, ενώ οι υπόλοιπες τάξεις συνεχίζουν με ένα τμήμα ανά τάξη στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Ως υποδιευθυντής ορίστηκε ο καθηγητής μουσικής Κωνσταντίνος Κοντογιάννης⁵¹³. Ως Υπεύθυνη της Σχολικής Βιβλιοθήκης ανέλαβε για ένα έτος η καθηγήτρια φιλόλογος Παναγιώτα Αργυροπούλου⁵¹⁴. Ως Υπεύθυνος για την Ολυμπιακή Παιδεία ανέλαβε ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής Πέτρος Μαυροειδής⁵¹⁵.

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση τεσσάρων Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το πρώτο με θέμα «Τι θα ήταν ο άνθρωπος χωρίς τα ζώα; Μελέτη των ζώων και των πουλιών της Ελλάδας που κινδυνεύουν με εξαφάνιση» και συντονίστρια την καθηγήτρια φιλόλογο Ευανθία Ντινοπούλου, το δεύτερο με θέμα «η διαχείριση του νερού στην πόλη μας και η ποιότητα των υδάτων του Μεσσηνιακού Κόλπου» στο πλαίσιο του Διεθνούς Προγράμματος «Χρυσοπράσινο φύλλο» για δεύτερη χρονιά και συντονίστριες την καθηγήτρια φιλόλογο Τρισεύγενη Πουλοπούλου και την καθηγήτρια μουσικής Χαρίκλεια Πίσχου, το τρίτο με θέμα «Θεατρικό παιχνίδι και Φυσικές Επιστήμες» και συντονιστές τον καθηγητή γεωλόγο Νικόλαο Κάστανο, τον καθηγητή μουσικής Νικόλαο Ξανθούλη και την καθηγήτρια μουσικής Υπαπαντή Αλεξανδροπούλου, το τέταρτο με θέμα «Ταξιδιώτες του χθες, σπονδοφόροι σήμερα, ελπίδα συνύπαρξης για το αύριο» στο πλαίσιο του τοπικού δικτύου «Περιβάλλον και Ολυμπιακοί Αγώνες» και συντονιστές την καθηγήτρια μουσικής Γεωργία Παραδέλλη, την καθηγήτρια φιλόλογο Ευανθία Ντινοπούλου, τον καθηγητή Φυσικής Αγωγής Πέτρο Μαυροειδή και τον καθηγητή μουσικής Νικόλαο Ξανθούλη. Επιπλέον ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε την υλοποίηση ενός Προγράμματος Αγωγής Υγείας με θέμα «Στηρίζομαι στα πόδια μου: η ψυχοσωματική υγεία του εφήβου και διαπροσωπικές σχέσεις» και συντονίστρια την καθηγήτρια φιλόλογο Ευανθία Ντινοπούλου⁵¹⁶. Ως

512 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 28, 29,31 (Σχολικό έτος 2001-2002) και Πράξεις 4, 24 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 250-255, 258-259, 280

513 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 257

514 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 259

515 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 263

516 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 9, 15 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 262-263, 269-270

σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε βάσει επίδοσης στα μαθήματα ο μαθητής της Γ΄ Λυκείου Θωμάς Κουφουδάκης⁵¹⁷.

Κατόπιν εισήγησης-πρότασης των καθηγητών Υπευθύνων λειτουργίας της Σχολικής Βιβλιοθήκης Νικολάου Κάστανου και Παναγιώτας Αργυροπούλου, απονεμήθηκε σε 8 μαθητές ως τιμητικό ενθύμιο το βιβλίο-αφιέρωμα στον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα⁵¹⁸. Οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου με τη σύμφωνη γνώμη του Συλλόγου Διδασκόντων οργάνωσαν συναυλία με παραδοσιακά, έντεχνα και λαϊκά τραγούδια στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας στις 14 Φεβρουαρίου 2003, με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων για την πραγματοποίηση της πενθήμερης εκδρομής⁵¹⁹. Επιπρόσθετα ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε την παρουσίαση του εορταστικού προγράμματος της 25^{ης} Μαρτίου τόσο στον χώρο του Σχολείου όσο και στο Αμφιθέατρο της Νομαρχίας⁵²⁰. Στο πλαίσιο εκδηλώσεων του Διεθνούς Περιβαλλοντικού Προγράμματος «Χρυσοπράσινο φύλλο» πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικό ταξίδι (8-12.5.2003) στην Κύπρο, με τη συμμετοχή 13 μαθητών του Μουσικού σχολείου και δύο συνοδών καθηγητριών, της καθηγήτριας φιλόλογου Τρισεύγενης Πουλοπούλου και της καθηγήτριας μουσικής Χαρίκλειας Πίσχου⁵²¹. Επίσης στο πλαίσιο του ίδιου Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη (14.3.2003) στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καλαμάτας, με τη συμμετοχή των 14 μαθητών και των δύο συνοδών καθηγητριών υπευθύνων του Προγράμματος⁵²².

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 19 Ιουνίου 2003, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2003-2004. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο Λάκης Χαλκιάς ως μέλος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής. Συμμετείχαν 22 μαθητές επί συνόλου 25 αιτήσεων και έγιναν όλοι δεκτοί. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Μαρία Μήτρου, η οποία συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵²³.

517 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 10 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 264

518 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 12 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 267

519 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 276

520 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 24 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 281

521 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 27 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 283-284

522 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 1 (1993-2003), σ. 285

523 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2002-2003)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 1-2

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2002-2003 (25 και 30.6.2003, 8.9.2003), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 14 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 25 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 15 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 16 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 15 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 13 μαθητές⁵²⁴.

Κατά το σχολικό έτος 2003-2004, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας περιλαμβάνει δύο τμήματα στη γ΄ Γυμνασίου, ενώ οι υπόλοιπες τάξεις συνεχίζουν με ένα τμήμα ανά τάξη στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Ως Υποδιευθυντής ορίστηκε στην αρχή ο καθηγητής μουσικής Νικόλαος Τσότρας και εν συνεχεία η καθηγήτρια μουσικής Χαρίκλεια Πίσχου, όμως, μετά την παραίτηση της τελευταίας και τη μεσολάβηση του Διευθυντή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κ. Χαραμή, ανέλαβε εκ νέου ως προσωρινός Υποδιευθυντής ο Ν. Τσότρας⁵²⁵. Κατόπιν εισήγησης του Διευθυντή Παναγιώτη Σικαλιά, ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε τη σύμπτυξη του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων μέχρι τις 15:30 (μια ώρα νωρίτερα)⁵²⁶. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (10.9.2003) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο, εισήχθη στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη β΄ Γυμνασίου⁵²⁷. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε ο μαθητής Παναγιώτης Ξυδέας της Γ΄ Λυκείου⁵²⁸.

Το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε σε «Παραμβατικό Πρόγραμμα για την προώθηση της Ισότητας των φύλων» του ΥΠΕΠΘ, με υπεύθυνους καθηγητές την Τρισεύγενη Πουλοπούλου και τον Ιωάννη Σόλαρη. Επιπλέον το Σχολείο συγκρότησε Επιτροπή Παρακολούθησης, εισηγήθηκε προτάσεις για την πρόσληψη καθηγητών (μονίμων και ωρομισθίων) και κατήρτισε ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων για το Πρόγραμμα της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης⁵²⁹. Παράλληλα το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε σε συνεργασία με τη Σχολική Βιβλιοθήκη την υλοποίηση τριών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το πρώτο με θέμα «Ξύπνα λουλούδι του δάσους. Τα ενδημικά φυτά του Ταϊγέτου» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Τραγούδι είναι η ζωή και η πόλη να μυρίζει γιασεμί» με

524 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 34, 35 (Σχολικό έτος 2002-2003) και Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 3-4, 12

525 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 1, 11, 13 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 11, 20, 25-26

526 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 13

527 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 14

528 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 13 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 22

529 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 9, 10 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 18-19

συντονιστές τους καθηγητές Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Ιωάννη Σόλαρη, το τρίτο με θέμα «Θεατρικό παιχνίδι και Φυσικές επιστήμες» και συντονιστή τον καθηγητή Νικόλαο Κάστανο⁵³⁰. Η Χριστουγεννιάτικη συναυλία του Σχολείου πραγματοποιήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 2003 και ήταν αφιερωμένη στα παιδιά των προσφύγων, σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ⁵³¹. Επιπρόσθετα το Σχολείο συμμετείχε σε Ημερίδα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για τις Βιώσιμες Πόλεις με θέμα «Συνεργασία Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Εκπαίδευσης», σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, τον Δήμο Καλαμάτας, τη Νομαρχία Μεσσηνίας, το Κ.Π.Ε. και τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας, Αχαΐας και Αθήνας⁵³².

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2003-2004 (23 και 28.6.2004, 9.9.2004), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 16 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 13 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 21 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 10 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 14 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 13 μαθητές⁵³³.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 24 Ιουνίου 2004, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2004-2005. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Χρήστος Βλαχογιάννης. Συμμετείχαν 20 μαθητές επί συνόλου 26 αιτήσεων και έγιναν όλοι δεκτοί. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Σοφία Άιζενμπαχ, η οποία αρίστευσε⁵³⁴.

Το 2004 η πρωτοβουλία ανακήρυξης ευρωπαϊκού έτους εκπαίδευσης μέσω του αθλητισμού δημιούργησε διαρκή δίκτυα και νέες συνεργασίες μεταξύ εκπαίδευσης και αθλητισμού, παραδείγματα καλών πρακτικών. Οι κύριες επιδιώξεις ήταν: σημαντική συμβολή στη διάδοση των εκπαιδευτικών αξιών του αθλητισμού, προώθηση και αύξηση της αναγνώρισης των δραστηριοτήτων στον τομέα της εκπαίδευσης μέσω του αθλητισμού, συμβολή στην αλλαγή της στάσης του ευρωπαϊκού κοινού σε αυτόν τον τομέα, προώθηση του αθλητισμού ως μέσου κοινωνικής ένταξης των μειονεκτουσών

530 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 13 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 24

531 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 14 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 26

532 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 35

533 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 26, 28 (Σχολικό έτος 2003-2004) και Πράξεις 4, 10 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 41,44, 48-49, 54

534 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 27 (Σχολικό έτος 2003-2004)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 43-44

ομάδων, ενθάρρυνση μιας καλύτερης ισορροπίας μεταξύ πνευματικής και σωματικής δραστηριότητας στη σχολική ζωή και υπογράμμιση της θετικής συμβολής των εθελοντών⁵³⁵.

Κατά το σχολικό έτος 2004-2005, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 6 τμήματα, ένα για κάθε τάξη Γυμνασίου και Λυκείου. Ως προσωρινός Υποδιευθυντής ορίστηκε ο καθηγητής μουσικής Νικόλαος Τσότρας⁵³⁶. Ως Υπεύθυνη της Σχολικής Βιβλιοθήκης ανέλαβε η καθηγήτρια φιλόλογος Παναγιώτα Αργυροπούλου⁵³⁷. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Κυριακή Μένου⁵³⁸. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (2.9.2004) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο, εισήχθη στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη β΄ Γυμνασίου⁵³⁹.

Για την έγκαιρη λειτουργία των μαθημάτων προαιρετικής Μουσικής Παιδείας για μαθητές των Δημοτικών Σχολείων, ο Σύλλογος Διδασκόντων από την αρχή του σχολικού έτους πρότεινε ως υπεύθυνο του Προγράμματος τον καθηγητή μουσικής Σταύρο Βόλλαρη⁵⁴⁰. Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση ενός Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα «Μην πετάξεις τίποτα - Η διαχείριση των απορριμμάτων σήμερα. Δυνατότητες και προοπτικές» με συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου. Μάλιστα στο πλαίσιο του ανωτέρω Προγράμματος πραγματοποιήθηκε τετραήμερη Εκπαιδευτική Επίσκεψη στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ζακύνθου στις 10-13 Φεβρουαρίου 2005⁵⁴¹. Επίσης το Σχολείο πραγματοποίησε Εκπαιδευτική Επίσκεψη στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Σουφλίου στις 20-24 Απριλίου 2005, με μαθητές της Β΄ Λυκείου και συνοδούς καθηγητές την Τρισεύγενη Πουλοπούλου και τον Ιωάννη Σόλαρη, σε συνεργασία με το 4^ο ΤΕΕ Καλαμάτας⁵⁴². Με πρωτοβουλία της Υπεύθυνης της Σχολικής Βιβλιοθήκης Παναγιώτας Αργυροπούλου πραγματοποιήθηκε εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα

535 *EUR-Lex*, «Building on the achievements of the European Year of Education through Sport 2004», διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11093>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

536 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 10 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 54

537 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 48

538 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 56

539 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 47-48

540 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 49

541 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 15, 25 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 58, 66-67

542 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 32 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 75-76

Ποίησης στις 21 Μαρτίου 2005, με προσκεκλημένο τον ποιητή Τάσο Πορφύρη και με συμμετοχή μαθητών Λυκείου⁵⁴³. Το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε με 48 μαθητές στους Περιφερειακούς Αγώνες Μουσικής στην Τρίπολη, με αρχηγό της αποστολής τον Υποδιευθυντή Ν. Τσότρα και συνοδούς τους εκπαιδευτικούς Χ. Πίσχου, Ε. Ντινοπούλου, Κ. Κοντογιάννη και Δ. Καρύδη⁵⁴⁴. Επιπλέον το Σχολείο συμμετείχε με 23 μαθητές στους Πανελλήνιους Μουσικούς Μαθητικούς Αγώνες στην Αθήνα στις 11-12 Μαΐου 2005, με αρχηγό της αποστολής την καθηγήτρια Χ. Πίσχου και συνοδούς καθηγητές τον Ν. Τσότρα και Κ. Κοντογιάννη⁵⁴⁵. Το Μουσικό Σχολείο πέραν της μουσικής διακρίθηκε και στο πλαίσιο του Προγράμματος «Οικολογική Αυτοκίνηση», καθώς έλαβε μεταξύ 59 διαγωνιζομένων το πρώτο πανελλήνιο βραβείο η Ομάδα της γ΄ Γυμνασίου με υπεύθυνη καθηγήτρια την Ευανθία Ντινοπούλου. Η πανελλήνια διάκριση συνοδεύτηκε από ένα επταήμερο ταξίδι στο Λονδίνο της Μ. Βρετανίας για τους βραβευθέντες μαθητές και την καθηγήτριά τους, στις 1-7 Ιουλίου 2005⁵⁴⁶. Τέλος, εν όψει των εγγραφών των μαθητών για την α΄ Γυμνασίου, πραγματοποιήθηκε ενημέρωση προς τους μαθητές της Στ΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων της Καλαμάτας, με τη συμμετοχή καθηγητών γενικής και μουσικής παιδείας του Μουσικού σχολείου⁵⁴⁷.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2004-2005 (22 και 28.6.2005, 9.9.2005), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 13 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 13 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 11 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 17 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 10 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 15 μαθητές⁵⁴⁸.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 27 Ιουνίου 2005, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2005-2006. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Βασ. Ανδριανόπουλος του Πειραματικού Γυμνασίου Τρίπολης. Συμμετείχαν 24 μαθητές επί συνόλου 24 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 22 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας

543 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 71

544 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 31 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 74

545 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 77

546 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 34, 35 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 79-80

547 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 34 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 79

548 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 36, 38 (Σχολικό έτος 2004-2005) και Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 81-82, 84-85, 89α

πρώτη ήλθε η μαθήτρια Λυδία Αϊζενμπαχ, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵⁴⁹.

Κατά το σχολικό έτος 2005-2006, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 6 τμήματα, ένα για κάθε τάξη Γυμνασίου και Λυκείου. Ως Υποδιευθυντής ορίστηκε ο καθηγητής μουσικής Νικόλαος Τσότρας⁵⁵⁰. Ως σημαιοφόροι του Σχολείου ορίστηκαν λόγω ισοβαθμίας δύο μαθήτριες της Γ΄ Λυκείου, η Παναγιώτα Ηλιοπούλου για την εορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου και η Πόπη Τσούγκου για την εορτή της 25^{ης} Μαρτίου⁵⁵¹. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (8.9.2005) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο, εισήχθη στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη γ΄ Γυμνασίου⁵⁵².

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση ενός Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα «Τα πάντα ρει. Πηγές και ποτάμια του Ν. Μεσσηνίας» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, καθώς και ενός Προγράμματος Αγωγής Υγείας με θέμα «Χορεύοντας και τραγουδώντας: Ο χορός και το τραγούδι ως μέσα ψυχοκινητικής έκφρασης και επικοινωνίας» και συντονιστές τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου και Θωμά Παλάντζα. Επίσης ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη συμμετοχή του Λυκείου στο Επιμορφωτικό και Παρεμβατικό Πρόγραμμα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) με αντιπροσώπους τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου και Θωμά Παλάντζα. Παράλληλα εγκρίθηκε η διδασκαλία ολόκληρου λογοτεχνικού έργου («Αιολική Γη» του Ηλία Βενέζη) στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της γ΄ Γυμνασίου από την καθηγήτρια φιλόλογο Ελένη Καρούμπαλη⁵⁵³.

Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους σημαντικές είναι οι συμμετοχές ομάδων μαθητών του Μουσικού σχολείου σε πολιτιστικές εκδηλώσεις και μουσικές συναντήσεις. Το Σχολείο συμμετείχε στο «Τριήμερο Δράσης – Προβολής – Προώθησης του Μεσσηνιακού ελαιόλαδου και της ελιάς» που οργάνωσε η Αναπτυξιακή Μεσσηνίας με τραγούδια για την ελιά, την Καλαμάτα και τη Μεσσηνία, στις 20 Δεκεμβρίου 2005 στο Πνευματικό Κέντρο Μελιγαλά. Από την άλλη πλευρά το Σχολείο συμμετείχε στη Συνάντηση Μουσικών Σχολείων Πελοποννήσου με την Ορχήστρα έντεχνης μουσικής,

549 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 37 (Σχολικό έτος 2004-2005)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 83-84

550 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 90

551 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 7 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 92

552 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 88

553 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 7, 13 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 93-94, 99

στις 28-29 Ιανουαρίου 2006 στο Βαρθολομιό⁵⁵⁴. Επιπλέον το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε με 45 μαθητές στους Περιφερειακούς Αγώνες Μουσικής στη Σπάρτη, με αρχηγό της αποστολής τον Υποδιευθυντή Ν. Τσότρα και συνοδούς τους εκπαιδευτικούς Χ. Πίσχου, Κ. Κοντογιάννη και Δ. Πανταζόπουλο. Μετά την κατάκτηση του πρώτου βραβείου στους Περιφερειακούς Αγώνες Μουσικής, το Σύνολο της Έντεχνης Ελληνικής Μουσικής με 18 μαθητές προκρίθηκε για να συμμετάσχει στην «Εβδομάδα Καλλιτεχνικής Έκφρασης» του ΥΠΕΠΘ στην Αθήνα, στις 10-11 Μαΐου 2006, με αρχηγό της αποστολής τον Υποδιευθυντή Ν. Τσότρα και συνοδό την καθηγήτρια Ε. Ντινοπούλου⁵⁵⁵.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2005-2006 (26.6.2006, 8.9.2006), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 16 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 11 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 13 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 8 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 13 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 10 μαθητές⁵⁵⁶.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 28 Ιουνίου 2006, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2006-2007. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Θεοδ. Τσαγκαρούλης του 3^{ου} Γυμνασίου Σπάρτης. Συμμετείχαν 20 μαθητές επί συνόλου 20 αιτήσεων και έγιναν όλοι δεκτοί. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Εύα Κουφαλάκου, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵⁵⁷.

Κατά το σχολικό έτος 2006-2007, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 6 τμήματα, ένα για κάθε τάξη Γυμνασίου και Λυκείου. Ως Υποδιευθυντής του Σχολείου ορίστηκε ο καθηγητής μουσικής Νικόλαος Τσότρας⁵⁵⁸. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η αριστεύσα μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Ιακωβίνα Χιώτη⁵⁵⁹. Επίσης ο Σύλλογος «Οι Φίλοι της Μουσικής Καλαμάτας» έδωσε χρηματικό βραβείο (1.500 ευρώ) στον μαθητή Σταύρο Δεριζιώτη, ο οποίος εισήχθη στην Ανώτατη Σχολή Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών με την υψηλότερη βαθμολογία για το

554 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 14, 15 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 100

555 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 22, 23 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 108-109

556 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2005-2006) και Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 111-112, 117

557 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 26 (Σχολικό έτος 2005-2006)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 113-114

558 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 123

559 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 121

σχολικό έτος 2005-2006⁵⁶⁰. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (5.9.2006) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 2 μαθητές στη β΄ Γυμνασίου και μία μαθήτρια στη γ΄ Γυμνασίου⁵⁶¹.

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση ενός Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα «Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο μικρόφωνο της ΕΡΑ Καλαμάτας» και συντονιστές τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου και Νικόλαο Κάστανο. Επιπρόσθετα ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε την υλοποίηση τριών Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, το πρώτο με θέμα «Στηρίζομαι στα πόδια μου: ψυχική, σωματική και κοινωνική ευεξία των εφήβων» και συντονίστρια την καθηγήτρια Τρισεύγενη Πουλοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή» και συντονίστρια την καθηγήτρια Μαρία Νυφούδη, το τρίτο με θέμα «Τι είναι αυτό που μας ενώνει; Ρατσισμός και ξενοφοβία» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου⁵⁶².

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2006-2007 (22.6.2007, 10.9.2007 και 12.2.2008), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 17 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 16 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 15 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 9 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 10 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 13 μαθητές⁵⁶³.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 25 Ιουνίου 2007, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2007-2008. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Ιωάννης Μεταλλινός του Μουσικού Γυμνασίου Τρίπολης. Συμμετείχαν 32 μαθητές επί συνόλου 32 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 31 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Μυρτώ Καρκαλούτσου, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵⁶⁴.

Κατά το σχολικό έτος 2007-2008, το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 7 συνολικά τμήματα, με 2 τμήματα στην α΄ Γυμνασίου και με ένα τμήμα ανά τάξη

560 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 122

561 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 116-117

562 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 13 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 124

563 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 27 (Σχολικό έτος 2006-2007) και Πράξεις 2, 25 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 138, 144, 161

564 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2006-2007)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 140-141

στη β' και γ' Γυμνασίου καθώς και στο Λύκειο. Αντί του απερχόμενου Παναγιώτη Σικαλιά (ΠΕ03) ανέλαβε (28.11.2007) ως νέος Διευθυντής του Μουσικού σχολείου ο Γεώργιος Θεοδωρακόπουλος (ΠΕ04)⁵⁶⁵. Ως Υποδιευθυντής ορίστηκε εκ νέου ο καθηγητής μουσικής Νικόλαος Τσότρας⁵⁶⁶. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η μαθήτρια της Γ' Λυκείου Μαρία-Χριστίνα Γιαννακοπούλου⁵⁶⁷. Ο Σύλλογος Φίλων της Μουσικής Καλαμάτας έδωσε χρηματικό βραβείο (1.500 ευρώ) στον μαθητή Δημήτριο Κουφαλάκο, ο οποίος εισήχθη στην Ανώτατη Σχολή Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών με την υψηλότερη βαθμολογία για το σχολικό έτος 2006-2007⁵⁶⁸. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (10.9.2007) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Απόστολο Τσάφο, εισήχθη επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη γ' Γυμνασίου⁵⁶⁹.

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Το πρώτο Πρόγραμμα είχε ως θέμα «Πόλη-δάσος: αγώνας υπεροχής» και συντονιστές τους καθηγητές Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Αντώνιο Παπαγιαννόπουλο. Στο πλαίσιο αυτού του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε Εκπαιδευτική Επίσκεψη στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καστοριάς στις 17-20 Απριλίου 2008, σε συνεργασία με το 4^ο ΕΠΑΛ Καλαμάτας και με συνοδούς τους εκπαιδευτικούς Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Παναγιώτη Κωνσταντάρο. Το δεύτερο Πρόγραμμα είχε ως θέμα «Με τη δύναμη του ήλιου και του ανέμου: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας» και συντονιστές τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου και Νικόλαο Κάστανο. Μάλιστα στο πλαίσιο του ανωτέρω Προγράμματος πραγματοποιήθηκε Εκπαιδευτική Επίσκεψη στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Θέρμου στις 13-15 Ιανουαρίου 2008, σε συνεργασία με το Λύκειο Θουρίας και με συνοδούς τους εκπαιδευτικούς Ευανθία Ντινοπούλου και Νικόλαο Κάστανο. Επίσης ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε την υλοποίηση ενός Προγράμματος Αγωγής Υγείας με θέμα «Μη λησμονάτε τη χώρα μου: Η ποίηση, το τραγούδι και η ιστορική μνήμη ως παράγοντες

565 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 13 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 154

566 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 155

567 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 8 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 149

568 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 8 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 151

569 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 145

διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας και της ψυχικής ισορροπίας των νέων» και συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου⁵⁷⁰.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2007-2008 (25.6.2008, 3.9.2008), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 28 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 17 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 11 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 5 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 5 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 10 μαθητές⁵⁷¹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 24 Ιουνίου 2008, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2008-2009. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Αναστασία Κόκκινου του Μουσικού Γυμνασίου Σπάρτης. Συμμετείχαν 17 μαθητές επί συνόλου 18 αιτήσεων και έγιναν όλοι δεκτοί. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Όλγα Γραμματικοπούλου, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵⁷².

Ο Σύλλογος Διδασκόντων στις 30 Ιουνίου 2008 αποφάσισε να στείλει αρμοδίως επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας σχετικά με το πρόβλημα ανέγερσης του νέου κτηρίου του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας⁵⁷³.

Πρόσθετα, το ίδιο έτος, 2008, εκδίδεται το πρωτότυπο βιβλίο «Δομή και Λειτουργία των Κλασικών Γλωσσών» των Καθηγητών Ιωάννου Σ. Μαρκαντώνη και Βασιλείου Α. Κωνσταντινόπουλου, Εκδόσεως Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός», στο οποίο συνδυάζεται η θεωρία για τον παραλληλισμό της ελληνικής και λατινικής γλώσσας με τη διδακτική παρουσίαση των συντακτικών φαινομένων⁵⁷⁴.

Κατά το σχολικό έτος 2008-2009 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί συνολικά με 7 τμήματα, με 2 τμήματα στη β΄ Γυμνασίου και με ένα τμήμα ανά τάξη στο υπόλοιπο Γυμνάσιο και Λύκειο. Την Υποδιεύθυνση του Σχολείου για πρώτη φορά ανέλαβαν δύο εκπαιδευτικοί, οι καθηγήτριες μουσικής Γεωργία Ψαραδέλλη και Νικόλα Κατούντα. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η αριστεύσασα μαθήτρια της Γ΄

570 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 9, 20, 29 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 152, 157, 165

571 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 32 (Σχολικό έτος 2007-2008) και Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2008-2009)* τ. 2 (2003-2012), σ. 169-170, 176

572 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 171-172

573 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 34 (Σχολικό έτος 2007-2008)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 173

574 Ι.Σ.Μαρκαντώνης, Β.Α.Κωνσταντινόπουλος, *Δομή και Λειτουργία των Κλασικών Γλωσσών*, Αθήνα 2008, σ. 10

Λυκείου Μανταλένα Μπαστακού⁵⁷⁵. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (10.9.2008, 15 και 18.12.2008) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Νικόλαο Τσότρα, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη β' Γυμνασίου και 3 μαθητές στην Α' Λυκείου⁵⁷⁶.

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το πρώτο με θέμα «Γεωργία, διατροφή και ποιότητα ζωής» και συντονίστριες τις καθηγήτριες Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Φωτεινή Μπούλμπου, το δεύτερο με θέμα «Ζώντας κοντά στη θάλασσα» και συντονιστές τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου, Ιωάννη Παπαδόπουλο και Νικόλαο Κάστανο⁵⁷⁷. Στο πλαίσιο των ανωτέρω Προγραμμάτων πραγματοποιήθηκε Εκπαιδευτική Επίσκεψη των Περιβαλλοντικών Ομάδων του Σχολείου στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μουζακίου, στις 2-5 Απριλίου 2009, με συνοδούς τους καθηγητές Τρισεύγενη Πουλοπούλου, Ευανθία Ντινοπούλου και Γεώργιο Κωστιάνη⁵⁷⁸. Μάλιστα η Περιβαλλοντική Ομάδα του Μουσικού σχολείου κέρδισε το 3^ο βραβείο στον 1^ο Πανελλήνιο Μαθητικό Διαγωνισμό Γεωλογίας με τίτλο «Μαθαίνω για το Γεωπεριβάλλον του τόπου μου» και η απονομή πραγματοποιήθηκε στη μεγάλη αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 9 Μαΐου 2009, με υπεύθυνους τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου και Νικόλαο Κάστανο⁵⁷⁹. Παράλληλα, από τις αρχές του 2009 σημειώνεται η επανακυκλοφορία της εφημερίδας του Συλλόγου Γονέων «Μουσώνας»⁵⁸⁰.

Τον Ιανουάριο του 2009 αναφέρεται το πρώτο σοβαρό παράπτωμα στο Μουσικό Σχολείο, καθώς δύο μαθητές της γ' Γυμνασίου «φέρθηκαν απρεπώς χειρονομώντας» σε μαθήτρια της Β' Λυκείου, που είχε ως αποτέλεσμα την τιμωρία των δύο μαθητών με την ποινή της διήμερης αποβολής από το σχολείο⁵⁸¹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 22 Ιουνίου 2009, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α' τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2009-2010. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Χαρίκλεια Πίσχου του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 48 μαθητές επί

575 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 18 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 187

576 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 179

577 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 16 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 184

578 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 34 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 200-201

579 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 36 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 202

580 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 193

581 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 24 (Σχολικό έτος 2008-2009)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 191-192

συνόλου 48 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 35 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Ιωάννης Μιμίκος, ο οποίος σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵⁸².

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2008-2009 (23.6.2009, 10.9.2009), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 15 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 28 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 18 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 13 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 4 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 5 μαθητές⁵⁸³.

Το 2009 κηρύσσεται από το Υπουργείο Πολιτισμού Έτος Ρίτσου για τα 100 χρόνια από τη γέννησή του⁵⁸⁴. Κατά τη διάρκεια της εξηντάχρονης πνευματικής πορείας του ο Ρίτσος πέρασε γρήγορα από τον χώρο του νεορομαντισμού-νεοσυμβολισμού του μεσοπολέμου στην πολιτικά στρατευμένη τέχνη, στο πλαίσιο της οποίας διαμόρφωσε μια γνήσια λυρική γραφή και πρόβαλε την κοσμοθεωρία του. Πολυβραβευμένος και με την εκτίμηση του κοινού και των ομοτέχνων του, ο πολυγραφότατος Ρίτσος είναι από τους πιο αναγνωρίσιμους Έλληνες ποιητές. Το “Έτος Ρίτσου” ήταν μια μεγάλη ευκαιρία να έρθει και η νεότερη γενιά κοντά στο πλούσιο, ποικίλο και σημαντικό έργο του.

Κατά το σχολικό έτος 2009-2010 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 8 τμήματα, από 2 τμήματα στην α΄ και γ΄ Γυμνασίου, ενώ με ένα τμήμα ανά τάξη στη β΄ Γυμνασίου και στο Λύκειο. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η αριστεύσασα μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Σοφία-Θηρεσία Αιζενμπαχ⁵⁸⁵. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (8.9.2009 και 23.10.2009) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή μουσικής Νικόλαο Τσότρα, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 3 μαθητές στη β΄ Γυμνασίου και ένας μαθητής στη γ΄ Γυμνασίου⁵⁸⁶.

Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε την πραγματοποίηση επταήμερης εκπαιδευτικής εκδρομής της Γ΄ Λυκείου στην Ιταλία (Ρώμη) στις 14-19 Μαρτίου 2010, με αρχηγό της εκδρομής την καθηγήτρια Άννα Φραγκιά και συνοδό την καθηγήτρια

582 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 38 (Σχολικό έτος 2008-2009), τ. 2 (2003-2012), σ. 205-207

583 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 39 (Σχολικό έτος 2008-2009) και Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 208-209, 214

584 Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, «στοιχεία βιογραφίας», διαθέσιμο στο: <http://ritsos.ekebi.gr/stoixeia.asp?year=200>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

585 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 9 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 219

586 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 213

Ελένη Μαυρουδέα⁵⁸⁷. Στις αρχές Μαρτίου 2010 σημειώθηκε «απρεπής συμπεριφορά» μαθήτριας της γ΄ Γυμνασίου προς τον καθηγητή Παραδοσιακής μουσικής και επιβλήθηκε η ποινή της πενταήμερης αποβολής από το σχολείο καθώς και του αποκλεισμού από την τριήμερη εκδρομή της τάξης⁵⁸⁸. Από την άλλη πλευρά δύο μαθήτριες της Β΄ Λυκείου, η Λυδία Αϊζενμπαχ και η Βασιλική Κοντογιαννοπούλου, επιλέχθηκαν κατόπιν διαγωνισμού να συμμετάσχουν στην έκτακτη ημερίδα EUROSCOLA στο Στρασβούργο στις 9 Μαΐου 2010⁵⁸⁹.

Στις 3 Ιουνίου 2010 ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε, παρά την εισήγηση του Σχολικού Συμβούλου Μουσικών Θεμιστοκλή Μακαντάση, να μην συμμετέχει το Μουσικό Σχολείο στη διαδικασία προγραμματισμού και αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου των σχολικών μονάδων⁵⁹⁰. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς ο Διευθυντής Γεώργιος Θεοδωρακόπουλος τόνισε στον απολογισμό τις ιδιαίτερες δυσκολίες που παρουσιάζει το Μουσικό Σχολείο, όπως η σίτιση, η διαχείριση των μισθοδοτικών (μονίμων, αναπληρωτών και ωρομισθίων), η κατάρτιση προγράμματος μαθημάτων γενικής και μουσικής παιδείας. Συνάμα ο Διευθυντής εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του βάσει του γεγονότος ότι ορισμένοι μόνιμοι καθηγητές απέχουν συστηματικά από τις πολλαπλές εκδηλώσεις του Σχολείου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους⁵⁹¹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 22 Ιουνίου 2010, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2010-2011. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Πολυχρόνης Μπάνος του Δημοτικού Σχολείου Μολάων και του Δημοτικού Σχολείου Συκέας-Μεταμόρφωσης. Συμμετείχαν 49 μαθητές επί συνόλου 58 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 36 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Κωνσταντίνος Καρδάσης, ο οποίος σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁵⁹².

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2009-2010 (23.6.2010 και 6.7.2010, 10.9.2010), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 34 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 16 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 28

587 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 26 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 233-234

588 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 237-238

589 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 29 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 240

590 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 32 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 243

591 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 34 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 248

592 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2009-2010), τ. 2 (2003-2012), σ. 244-246

μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 15 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 12 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 4 μαθητές⁵⁹³.

Κατά το σχολικό έτος 2010-2011 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 9 τμήματα, από 2 τμήματα στην α΄ και β΄ Γυμνασίου, 1 τμήμα στη γ΄ Γυμνασίου, 2 τμήματα στην Α΄ Λυκείου (για πρώτη φορά) και από 1 τμήμα στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Ως Διευθύντρια του Σχολείου ανέλαβε (2.9.2010) η καθηγήτρια φιλόλογος Τρισεύγενη Πουλοπούλου⁵⁹⁴. Ως Υποδιευθυντές του Σχολείου ορίστηκαν οι καθηγητές Νικόλαος Τσότρας και Διονύσιος Κοτταρίδης⁵⁹⁵. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η αριστεύσασα μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Λυδία-Δωροθέα Άιζενμπαχ⁵⁹⁶. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (9.9.2010) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή μουσικής Νικόλαο Τσότρα, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη β΄ Γυμνασίου και ένας μαθητής στη γ΄ Γυμνασίου⁵⁹⁷.

Μετά από πρόταση της Διευθύντριας και με τη σύμφωνη γνώμη του Συλλόγου Διδασκόντων συγκροτήθηκε πενταμελής συμβουλευτική επιτροπή με έργο τη διαχείριση παντός είδους προβλημάτων των μαθητών, με σκοπό ένα πιο «αποτελεσματικό και χαρούμενο» σχολείο. Η Επιτροπή απαρτιζόταν από τη Διευθύντρια Τρισεύγενη Πουλοπούλου και τους καθηγητές Διονύσιο Κοτταρίδη, Νικόλαο Κάστανο, Ευανθία Ντινοπούλου και Δωροθέα Βλάμη. Επιπλέον ορίστηκαν τριμελείς Επιτροπές καθηγητών του σχολείου για τις εκδρομές, τις παρελάσεις, τις μουσικές εκδηλώσεις, τη σίτιση και το κυλικείο⁵⁹⁸. Στις 7 Οκτωβρίου 2010 συνέβη κινητοποίηση των μαθητών του Σχολείου, ελήφθη αρχικά η απόφαση κατάληψης η οποία μετατράπηκε στη συνέχεια σε αποχή και πορεία διαμαρτυρίας με κατάληξη στο Γραφείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας. Τα κυριότερα αιτήματα της κινητοποίησης ήταν η άμεση πρόσληψη καθηγητών μουσικής, δωρεάν βιβλία μουσικής και δωρεάν μουσικά όργανα⁵⁹⁹.

Στο πλαίσιο των Σχολικών Δραστηριοτήτων το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και δύο Πολιτιστικών

593 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 34, 38 (Σχολικό έτος 2009-2010) και Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 246-247, 251, 255

594 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 254

595 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 6 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 257

596 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 19 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 265

597 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 254

598 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 5, 16 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 256, 262

599 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 16 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 260-261

Προγραμμάτων. Το πρώτο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα είχε θέμα «Τα κύματα χαϊδεύουνε την πόλη. Περιβάλλον και Ιστορία της Καλαμάτας» με συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου και συμμετέχουσα την καθηγήτρια Μαρία Καλογεράκη. Μάλιστα στο πλαίσιο του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κρεστένων, στις 23-24 Φεβρουαρίου 2011, με υπεύθυνους τους καθηγητές Ευανθία Ντινοπούλου, Νικόλαο Κάστανο και Αικατερίνη Κωνσταντινάκου. Επίσης το Σχολείο συμμετείχε στο Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Οικολογική μετακίνηση: Το κυκλοφοριακό πρόβλημα της πόλης μου» με μαθητές της γ' Γυμνασίου και με υπεύθυνη καθηγήτρια την Ευανθία Ντινοπούλου. Μάλιστα στο πλαίσιο του ανωτέρω Προγράμματος η Περιβαλλοντική Ομάδα του Σχολείου πραγματοποίησε μονοήμερη επίσκεψη στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καλαμάτας. Συνάμα, το πρώτο Πολιτιστικό Πρόγραμμα είχε θέμα «Μέλος ελληνικών» με συντονίστρια την καθηγήτρια Γεωργία Ψαραδέλλη και συμμετέχοντες τους καθηγητές Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Διονύσιο Κοτταρίδη. Το δεύτερο Πολιτιστικό Πρόγραμμα είχε θέμα «Στους διαδρόμους των αναμνήσεων. Η ιστορία του κτηρίου του ΜΣΚ» με συντονίστρια την καθηγήτρια Αικατερίνη Κωνσταντινάκου και συμμετέχουσα την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου. Παράλληλα το Σχολείο διοργάνωσε «Λέσχη Ανάγνωσης» λογοτεχνικών βιβλίων με υπεύθυνη καθηγήτρια τη φιλόλογο Άννα Φραγκιά, καθώς και «Βραδιές κινηματογράφου» στον χώρο της Σχολικής Βιβλιοθήκης με υπεύθυνους τους καθηγητές Νικόλαο Κάστανο και Ευανθία Ντινοπούλου⁶⁰⁰. Ακόμη ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη μετακίνηση και συμμετοχή του καθηγητή Ηλία Παπαδόπουλου σε εκπαιδευτικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης «Encouraging Creative Thinking» στην Πράγα Τσεχίας από 27 Μαρτίου 2011 έως 2 Απριλίου 2011⁶⁰¹.

Η Χριστουγεννιάτικη συναυλία του Μουσικού σχολείου πραγματοποιήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 2010 στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας, η οποία περιλάμβανε τη βράβευση των τριών προηγούμενων Διευθυντών του Σχολείου (Αλέξανδρος Μπουφέας, Παναγιώτης Σικαλιάς, Γεώργιος Θεοδωρακόπουλος) καθώς και των δύο καθαριστριών

600 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 16, 23, 38, 39 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 261-262, 268, 278-280

601 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2010-2011)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 274

του Σχολείου (Τ. Μαράντου, Δ. Σταθέα)⁶⁰². Η πρώτη Μουσική Κυριακή πραγματοποιήθηκε στις 6 Φεβρουαρίου 2011. Το Σχολείο επισκέφθηκε στις 16 Φεβρουαρίου 2011 ο Καθηγητής Αρχαιολογίας Πέτρος Θέμελης που συνομίλησε με τους μαθητές για την Αρχαία Μεσσήνη και στις 25 Φεβρουαρίου το Σχολείο επισκέφθηκε Ομάδα της WWF. Στις 21 Μαρτίου 2011, στο πλαίσιο αφιερώματος στην παγκόσμια ημέρα ποίησης, πραγματοποιήθηκε μουσική εκδήλωση με υπεύθυνο τον καθηγητή μουσικής Νικόλαο Ξανθούλη⁶⁰³. Η Ορχήστρα του Σχολείου συμμετείχε στο Φεστιβάλ Σχολικής Όπερας στην Εθνική Λυρική Σκηνή στις 29-30 Μαρτίου 2011 με υπεύθυνους τους καθηγητές Νικόλαο Τσότρα και Νικόλαο Κάστανο, ενώ στις 22 Ιουνίου 2011 το Σχολείο ανέβασε τη μουσικοθεατρική παράσταση «Χαμένη κούκλα» στο Αμφιθέατρο του Κάστρου Καλαμάτας. Η Καλοκαιρινή συναυλία πραγματοποιήθηκε στο Αμφιθέατρο του Κάστρου Καλαμάτας στις 21 Ιουνίου 2011,. Όσο για τη συναυλία του Συνόλου «Μέλος ελληνικών», πραγματοποιήθηκε στο Ωδείο της Αρχαίας Μεσσήνης στις 2 Ιουλίου 2011⁶⁰⁴. Τέλος μετά από πρόταση της Υπεύθυνης Βιβλιοθήκης, απονεμήθηκαν βραβεία φιλαναγνωσίας στους μαθητές που δανείστηκαν τα περισσότερα βιβλία, με πρώτο βραβείο στον μαθητή της Α΄ Λυκείου Δημήτριο Κουτίβα και δεύτερο βραβείο στη μαθήτριά της β΄ Γυμνασίου Βασιλική Χριστοπούλου⁶⁰⁵.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 17 Ιουνίου 2011, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2011-2012. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Ιωάννης Μεταλλινός του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 44 μαθητές επί συνόλου 51 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 37 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτριά Μαρία Τσιριγώτη, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁶⁰⁶.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2010-2011 (20 και 23.6.2011, 9.9.2011), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 35 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 32 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 16 μαθητές,

602 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2010-2011), τ. 2 (2003-2012), σ. 271

603 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 35 (Σχολικό έτος 2010-2011), τ. 2 (2003-2012), σ. 276

604 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 35, 45 (Σχολικό έτος 2010-2011), τ. 2 (2003-2012), σ. 276, 286

605 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 45 (Σχολικό έτος 2010-2011), τ. 2 (2003-2012), σ. 286-287

606 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 46 (Σχολικό έτος 2010-2011), τ. 2 (2003-2012), σ. 288-290

προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 25 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 11 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 12 μαθητές⁶⁰⁷.

Το 2011 κήρυξε το Υπουργείο Πολιτισμού ως έτος Ελύτη, γιορτάζοντας τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του ποιητή, στις 2 Νοεμβρίου του 1911, στο Ηράκλειο της Κρήτης. Με το ιδιαίτερο ποιητικό του ιδίωμα ο Οδυσσεάς Ελύτης ανανέωσε την ελληνική ποίηση και διέγραψε μια φωτεινή πορεία που επιβραβεύθηκε το 1960 με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης, ενώ το 1979 τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας για την ποίηση του που με φόντο την ελληνική παράδοση, με αισθηματοποιημένη δύναμη και πνευματική οξύνοια ζωντανεύει τον αγώνα του σύγχρονου ανθρώπου για ελευθερία και δημιουργία. Ως αρμόδιος εθνικός φορέας, το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ) ανέλαβε τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση μιας σειράς δράσεων που ανέδειξαν τη σημασία και την επίδραση της παρουσίας του ποιητή στη νεοελληνική γραμματεία⁶⁰⁸.

Κατά το σχολικό έτος 2011-2012 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 9 τμήματα, από 2 τμήματα σε κάθε τάξη του Γυμνασίου και από ένα τμήμα ανά τάξη στο Λύκειο. Ως Διευθύντρια του Σχολείου ανέλαβε (22.8.2011) η καθηγήτρια φιλόλογος Άννα Φραγκιά. Η Διευθύντρια συμμετείχε σε Ημερίδα του Υπουργείου Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία και ενημέρωσε τον Σύλλογο Διδασκόντων σχετικά με τα θέματα της Ημερίδας, όπως η βιωσιμότητα και εξέλιξη των Μουσικών Σχολείων και η προοπτική πιστοποίησης μουσικών σπουδών⁶⁰⁹. Κατόπιν ψηφοφορίας ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τις υποψηφιότητες και το ΠΥΣΔΕ Μεσσηνίας τοποθέτησε ως Υποδιευθυντές με θητεία (έως 31.7.2015) δύο καθηγητές, τον Διονύσιο Κοτταρίδη και τη Γεωργία Παραδέλλη⁶¹⁰. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε ο αριστεύσας μαθητής της Γ΄ Λυκείου Δημήτριος Λάμπρος⁶¹¹. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (12.9.2011) με

607 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 47, 48, 49 (Σχολικό έτος 2010-2011) και Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 290-293, 299

608 Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, «Να διαβάζουμε και να ξαναδιαβάζουμε το έργο του», διαθέσιμο στο: <https://elythsodysseas.blogspot.com/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

609 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 51 (Σχολικό έτος 2010-2011) και Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 296, 299

610 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 6, 9 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 301-302, 304

611 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 17 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 310

Πρόεδρο της Επιτροπής την καθηγήτρια μουσικής Χριστίνα Πρωτογέρου, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 2 μαθητές στην Α΄ Λυκείου⁶¹².

Στη Σχολική Βιβλιοθήκη δεν δικαιολογείται πλέον θέση Υπευθύνου καθηγητή, οπότε ο Σύλλογος Διδασκόντων έλαβε ως μέτρα διαχείρισης τον ορισμό συγκεκριμένου χρόνου δανεισμού βιβλίων και την ανάρτηση προγράμματος χρήσης της Βιβλιοθήκης από καθηγητές⁶¹³. Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε τη συνέχιση του Πολιτιστικού Προγράμματος «Μέλος ελληνικών» και οργανώθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη στη Ζωγράφειο Σχολή της Κωνσταντινούπολης στις 16-19 Φεβρουαρίου 2012, με συντονιστές τους καθηγητές Τρισεύγενη Πουλοπούλου, Διονύσιο Κοτταρίδη και Γεωργία Ψαραδέλλη⁶¹⁴. Για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά υλοποιήθηκε το Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Τα κύματα χαϊδεύουνε την πόλη. Περιβάλλον και Ιστορία της Καλαμάτας» με συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, καθώς και το Πολιτιστικό Πρόγραμμα «Στους διαδρόμους των αναμνήσεων. Η ιστορία του κτηρίου του ΜΣΚ» με συντονίστρια την καθηγήτρια Αικατερίνη Κωνσταντινάκου και συμμετέχουσα την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου⁶¹⁵. Επιπλέον το Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση του Περιβαλλοντικού Προγράμματος «e-ιστορίες πουλιών» (υδροβιότοπος Γιάλοβας) με συμμετοχή μαθητών της β΄ Γυμνασίου και συντονίστρια καθηγήτρια την Ευανθία Ντινοπούλου⁶¹⁶. Παράλληλα το Σχολείο προγραμματίσει την παρουσίαση της μουσικοθεατρικής παράστασης «Ο μικρός πρίγκηπας» με ομάδα μαθητών, με στόχο τη συμμετοχή στο Φεστιβάλ Παιδικής Όπερας της Εθνικής Λυρικής Σκηνής τον Μάρτιο του 2012, με υπεύθυνους τους καθηγητές Νικόλαο Τσότρα, Νικόλαο Κάστανο και Αικατερίνη Κωνσταντινάκου⁶¹⁷.

Το Σχολείο ανέλαβε κατά το πρώτο τετράμηνο την υλοποίηση project (σχέδιο μαθήματος) για μαθητές γ΄ Γυμνασίου με θέμα «Ο ήλιος στην επιστήμη, τη ζωή και την τέχνη» με συντονίστρια την καθηγήτρια Τρισεύγενη Πουλοπούλου και επιβλέποντες τους καθηγητές Στυλιανή Μακρίδη και Νικόλαο Κάστανο. Κατά το δεύτερο τετράμηνο υλοποιήθηκε το project με θέμα «Νοήμων άνθρωπος και έξυπνες μηχανές (ομοιότητες

612 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 301

613 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 8, 11 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 303, 305

614 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 11, 22, 28 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 305, 315-316, 320-321

615 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 18 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 313

616 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 305

617 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 305

και διαφορές ανθρώπου και ηλεκτρονικού υπολογιστή)», που επιλέχθηκε από τους υπεύθυνους καθηγητές Στυλιανή Μακρίδη και Ηλία Παπαδόπουλο⁶¹⁸. Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη μετακίνηση και συμμετοχή του καθηγητή Ηλία Παπαδόπουλου σε εκπαιδευτικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης «Eu-MAGIC-Effective use of Modern Technology and Games in Classrooms» στην Κωνσταντινούπολη από 29 Ιανουαρίου έως 4 Φεβρουαρίου 2012⁶¹⁹. Από άλλη πλευρά τον Ιανουάριο του 2012 καταγράφηκε περιστατικό με μαθητή της γ΄ Γυμνασίου, ο οποίος προέβη σε απρεπή χρήση κάμερας του κινητού τηλεφώνου του και τιμωρήθηκε με την ποινή της τριήμερης αποβολής από το σχολείο. Επιπλέον κρίθηκε επιβεβλημένη παιδαγωγικά η συνεργασία με ψυχολόγο, με πρωτοβουλία της οικογένειας⁶²⁰.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 25 Ιουνίου 2012, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2012-2013. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Ιωάννης Κόλλιας του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 71 μαθητές επί συνόλου 76 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 45 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Γεώργιος Κοντούλης, ο οποίος σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁶²¹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2011-2012 (26.6.2012, 10.9.2012), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 36 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 33 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 30 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 13 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 20 μαθητές, ενώ απολύθηκαν από τη Γ΄ Λυκείου 11 μαθητές⁶²².

Κατά το σχολικό έτος 2012-2013 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 10 τμήματα, από 2 τμήματα σε κάθε τάξη του Γυμνασίου και την Α΄ Λυκείου, ενώ από ένα τμήμα ανά τάξη στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Ως πρώτος Υποδιευθυντής του Σχολείου συνέχισε ο Διονύσιος Κοτταρίδης, ενώ η δεύτερη Υποδιευθύντρια Γεωργία Ψαραδέλλη απουσίαζε με άδεια λοχείας⁶²³. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκαν οι

618 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 8, 25 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 303, 317

619 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 314

620 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 29 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 322-324

621 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 39 (Σχολικό έτος 2011-2012)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 333-336

622 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 40, 41, (Σχολικό έτος 2011-2012) και Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 336-338, 342

623 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 345-346

ισοβαθμίσαντες αριστεύσαντες μαθητές της Γ΄ Λυκείου Ξανθή Παναγιωτοπούλου και Νικόλαος Σκοκεάς Μακ Κέλλεν⁶²⁴.

Παρουσιάστηκε μεγάλη δυσκολία στη σύνταξη του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων και τελικά ανέλαβε τριμελής ομάδα (ένας καθηγητής γενικής παιδείας και δύο καθηγητές μουσικής) αυτή την εξωδιδασκτική ασχολία⁶²⁵. Κατόπιν δυσπραγίας ως προς την ανάθεση των πρότζεκτ (σχεδίων μαθήματος), η καθηγήτρια Χριστίνα Πρωτογέρου ανέλαβε ένα πρότζεκτ με θέμα «Μαρία Κάλλας: η ζωή και το έργο της» για τη Β΄ Λυκείου, ο καθηγητής Ηλίας Παπαδόπουλος δεύτερο πρότζεκτ με θέμα «ενσωμάτωση πολυμεσικών εφαρμογών στην ιστοσελίδα του ΜΣΚ και δημιουργία ηλεκτρονικού περιοδικού» για τη Β΄ Λυκείου, ενώ η καθηγήτρια Στυλιανή Μακρίδη ανέλαβε δύο πρότζεκτ για τη Β΄ Λυκείου, το ένα με θέμα «Ισαάκ Νεύτων: η ζωή και το έργο του – Φιλοσοφικές προεκτάσεις της Νευτώνειας Αυτοκρατορίας» και το άλλο με θέμα «Η ιστορία της Αστρονομίας: από τους μύθους των αστερισμών στη σύγχρονη Διαστημική»⁶²⁶. Η χριστουγεννιάτικη συναυλία πραγματοποιήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2012 στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας⁶²⁷. Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη μετακίνηση και συμμετοχή του καθηγητή Ηλία Παπαδόπουλου σε εκπαιδευτικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης «Play to learn, Interacting in Madrid. Teaching and learning strategies combining games and technology in the classroom», στη Μαδρίτη Ισπανίας από 31 Μαρτίου έως 6 Απριλίου 2013⁶²⁸. Το Μουσικό Σχολείο προκρίθηκε να συμμετάσχει με το Σύνολο Παραδοσιακής Μουσικής στο 11^ο Διεθνές Φεστιβάλ Σχολείων της Εθνικής Ένωσης Φίλων Ευρωπαϊκών και Ιταλικών Πάρκων, στο Σαν Νινάντρο Γκαργκάρνικο (Ιταλία), από 16 έως 20 Απριλίου 2013⁶²⁹.

Ο Σύλλογος Διδασκόντων τον Νοέμβριο του 2012 ευρέθη στη δυσάρεστη θέση να εξετάσει τα γεγονότα περί ανάρμοστης συμπεριφοράς μαθητή της Γ΄ Λυκείου απέναντι σε συμμαθήτριά του και τη Διευθύντρια, καθώς και την πρόκληση υλικής ζημιάς στο σχολικό κτήριο από τον ίδιο μαθητή. Αποφασίστηκε κατά μεγάλη

624 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 3

625 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 344-345

626 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 5, 6, 7 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 2 (2003-2012), σ. 345, 348-350

627 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 10

628 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 13

629 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 23

πλειοψηφία η επιβολή της ποινής της πενθήμερης αποβολής του μαθητή από το σχολείο⁶³⁰. Τον Ιανουάριο του 2013 σημειώθηκε και δεύτερο περιστατικό παραβατικής συμπεριφοράς, που αφορούσε τη χρήση κινητού τηλεφώνου στο σχολείο, βιντεοσκόπηση και ανάρτηση βίντεο στο διαδίκτυο από μαθητές της β΄ Γυμνασίου, με αποτέλεσμα να τιμωρηθούν οι μαθητές με πενθήμερη αποβολή από το σχολείο⁶³¹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 17 Ιουνίου 2013, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2013-2014. Συγκροτήθηκαν δύο εξαμελείς Επιτροπές εξετάσεων, με Προέδρους αντιστοίχως τον Βασίλειο Κατσαρό, καθηγητή του Μουσικού Σχολείου Αργολίδας και τη Χαρίκλεια Πίσχου, καθηγήτρια του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 93 μαθητές επί συνόλου 108 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 74 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Άρτεμις Καρακαϊδού, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁶³².

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2012-2013 (20 και 21.6.2013, 10.9.2013), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 44 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 27 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 32 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 26 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 10 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 18 μαθητές⁶³³.

Το 2013 χαρακτηρίστηκε ως έτος Βάγκνερ καθώς συμπληρώθηκαν 200 χρόνια από τη γέννηση του σπουδαίου Γερμανού μουσικοσυνθέτη⁶³⁴. Τον ίδιο χρόνο προβλήθηκε το ντοκιμαντέρ «The Wagner Files» σε σκηνοθεσία του Ralf Pleger, το οποίο απέσπασε βραβεία σε διεθνή φεστιβάλ κινηματογράφου, συμπεριλαμβανομένου του Βραβείου του Κοινού στην κατηγορία «Καλύτερο Ντοκιμαντέρ» στο 37ο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου στο Μόντρεαλ του Καναδά. Επίσης η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης ερμήνευσε αποσπάσματα από τα κυριότερα αριστουργήματά του

630 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 17 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 5-7

631 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 26 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 14-16

632 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 40 (Σχολικό έτος 2012-2013)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 33-37

633 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 41, 42, (Σχολικό έτος 2012-2013) και Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 38-41, 45-46

634 Α. Χαρκιολάκης, «Ο Βάγκνερ στην ελληνική βιβλιογραφία», στην ιστοσελίδα: *ο αναγνώστης*, διαθέσιμο στο: <https://www.oanagnostis.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

τιμώντας αυτήν τη μουσική ιδιοφυΐα⁶³⁵. Ο Βίλχελμ Ρίχαρντ Βάγκνερ εξακολουθεί και στα νεότερα χρόνια να ασκεί ιδιαίτερη γοητεία στο φιλόμουσο κοινό ανά τον κόσμο, παρά τα αμφιλεγόμενα στοιχεία του χαρακτήρα του.

Κατά το σχολικό έτος 2013-2014 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί στο νέο κτήριο (οδός Γ. Καρέλια) με 10 τμήματα, με 3 τμήματα στην α΄ Γυμνασίου, από 2 τμήματα στη β΄ και γ΄ Γυμνασίου και από ένα τμήμα ανά τάξη στο Λύκειο. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε ο αριστεύσας μαθητής της Γ΄ Λυκείου Ελευθέριος Αθηναίος-Αθηνάδης⁶³⁶. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (10.9.2013) με Πρόεδρο της Επιτροπής την καθηγήτρια μουσικής Γεωργία Ψαραδέλλη, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 2 μαθητές στη β΄ Γυμνασίου, 2 μαθητές στη γ΄ Γυμνασίου και 2 μαθητές στην Α΄ Λυκείου⁶³⁷.

Ως προς την ανάθεση των πρότζεκτ (σχεδίων μαθημάτων), η καθηγήτρια Σοφία Πουλοπούλου ανέλαβε ένα με θέμα «Αθλητισμός και Πρωταθλητισμός με ουσία και όχι με ουσίες» και δεύτερο με θέμα «Αθλητισμός και άτομα με αναπηρίες» για την Α΄ Λυκείου, η καθηγήτρια Μ. Κορωναίου ανέλαβε ένα με θέμα «Αρχαίοι πολιτισμοί» για τη Β΄ Λυκείου και ο καθηγητής Π. Δεδούσης ανέλαβε ένα με θέμα «Από το διάστημα στη γη» για τη Β΄ Λυκείου⁶³⁸. Ως προς τα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και ενός Πολιτιστικού Προγράμματος. Το πρώτο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα είχε θέμα «Επιστροφή στη μάνα γη: Η αυλή του σχολείου μας» με συντονίστρια την καθηγήτρια Σοφία Πουλοπούλου και το δεύτερο είχε θέμα «Μποτίλια στο πέλαγο: Η θαλάσσια ρύπανση» με συντονίστρια την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, ενώ το Πολιτιστικό Πρόγραμμα είχε θέμα «Τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα από τις τέχνες» και συντονίστρια την καθηγήτρια Αικατερίνη Κωνσταντινάκου⁶³⁹. Μάλιστα στο πλαίσιο των Προγραμμάτων πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές επισκέψεις, μία στο ΚΠΕ Μολάων (Μονεμβασίας) με υπεύθυνη καθηγήτρια την Ευανθία

635 Πρυτανικές Αρχές, «2013: Έτος Βάγκνερ, 200 χρόνια από τη γέννηση του Ρίχαρντ Βάγκνερ, Συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης με έργα των Βάγκνερ και Λιστ», στην ιστοσελίδα: *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*, 2.4.2013, διαθέσιμο στο: <https://www.auth.gr/news/ events/15668>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

636 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 10 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 54

637 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 47

638 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 14 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 56

639 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 57

Ντινοπούλου από 31 Μαρτίου έως 1 Απριλίου 2014 και δεύτερη στην Αθήνα στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Ιδρύματος Ωνάση για συμμετοχή στο Φεστιβάλ Εφηβικού Θεάτρου με υπεύθυνη καθηγήτρια την Αικατερίνη Κωνσταντινάκου από 11 έως 12 Απριλίου 2014⁶⁴⁰. Παράλληλα το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε στο Πρόγραμμα «Δικαίωμα στη μουσική», που περιλάμβανε δωρεάν σεμινάρια από σολίστ-μέλη της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών στην Καλαμάτα για έγχορδα, φλάουτο, κλαρινέτο, τρομπέτα, τρομπόνι και κρουστά⁶⁴¹.

Η Χριστουγεννιάτικη συναυλία πραγματοποιήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2013 στο Αμφιθέατρο του Σχολείου⁶⁴². Το Μουσικό Σχολείο οργάνωσε εκπαιδευτικές επισκέψεις μαθητών για παρακολούθηση των προβολών του Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Καλαμάτας «Τεκμηρίωσις» (22-29 Ιανουαρίου 2014)⁶⁴³. Στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Το σχολείο μου ταξιδεύει με τον Περσέα», το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε με δύο μαθήτριες-μέλη της Περιβαλλοντικής Ομάδας καθώς και τη συντονίστρια καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που πραγματοποιήθηκαν από 6 έως 9 Μαρτίου 2014 στο ΚΠΕ Λαυρίου, στο Ωκεανογραφικό σκάφος «Αιγαίο» και στο Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών στην Αθήνα⁶⁴⁴. Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη μετακίνηση και συμμετοχή του καθηγητή Ηλία Παπαδόπουλου σε εκπαιδευτικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης «Soft skills for teachers», στο Παρίσι (Γαλλία) από 16 Μαρτίου έως 21 Μαρτίου 2014⁶⁴⁵. Επιπλέον πραγματοποιήθηκαν δύο Μουσικές Κυριακές, με παρουσιάσεις-εκτελέσεις μουσικών συνθέσεων από αρχάριους και προχωρημένους μαθητές του Σχολείου ενώπιον κοινού, στις 9 Μαρτίου και στις 6 Απριλίου 2014⁶⁴⁶. Το Σχολείο συμμετείχε στο Φεστιβάλ Μουσικών Σχολείων στη Σπάρτη στις 12 Μαΐου 2014, με 41 μαθητές από τη Χορωδία της γ' Γυμνασίου, την Παραδοσιακή Ορχήστρα και το Σύνολο μοντέρνας μουσικής της Β' Λυκείου, με αρχηγό της αποστολής την Υποδιευθύντρια Γεωργία Ψαραδέλλη⁶⁴⁷.

640 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 35, 40 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 77, 82-84

641 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 20 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 61-62

642 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 20 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 62

643 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 29 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 67-68

644 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 33 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 74-75

645 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 65

646 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 30 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 69

647 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 44 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 86-87

Ένα φλέγον ζήτημα που απασχόλησε τον Σύλλογο Διδασκόντων υπήρξε η αυτοαξιολόγηση της σχολικής μονάδας και κατόπιν αρκετών συζητήσεων-προτάσεων συγκροτήθηκαν ομάδες εργασίας (26.3.2014). Κατόπιν της ολοκλήρωσης των εργασιών των ομάδων, συγκλήθηκε η ολομέλεια και συντάχθηκε η Έκθεση Γενικής Εκτίμησης για την αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου στη σχολική μονάδα⁶⁴⁸. Από άλλη πλευρά συγκροτήθηκε σχολική Ομάδα Δράσεων Πρόληψης (Ο.Δ.Π.) κατά της σχολικής βίας βάσει της κείμενης νομοθεσίας, με υπεύθυνους δύο μόνιμους καθηγητές, τη φιλόλογο Τρισεύγενη Πουλοπούλου και τον μαθηματικό Θεμιστοκλή Μπουρολιά⁶⁴⁹.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 23 Ιουνίου 2014, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2014-2015. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Ιωάννης Μεταλλινός του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 75 μαθητές επί συνόλου 79 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 60 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας άριστευσαν στην πρώτη θέση οι μαθητές Αναστασία Βασιλάκη και Νικόλαος Σωτηρόπουλος⁶⁵⁰.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2013-2014 (26 και 30.6.2014, 1.7.2014, 9.9.2014), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 71 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 39 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 26 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 22 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 23 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 9 μαθητές⁶⁵¹.

Το 2014 ανακηρύχθηκε ως επετειακό έτος UNESCO αφιερωμένο στον ζωγράφο Δομίνικο Θεοτοκόπουλο. Στο πλαίσιο του προγράμματος των επετειακών ετών η UNESCO (Διεθνής Οργανισμός για την Εκπαίδευση, τον Πολιτισμό, τις Επιστήμες και την Επικοινωνία των Ηνωμένων Εθνών) αποφάσισε κατά τη 37η Γενική Συνέλευση της τον Νοέμβριο του 2013 να συνδέσει το όνομά της με τη συμπλήρωση των τετρακοσίων χρόνων από τον θάνατο του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου (1541-1614). Με την ευκαιρία του επετειακού έτους κλήθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας οι εκπαιδευτικοί των

648 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 34, 36, 43, 50 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 75, 77-78, 85, 94

649 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 45 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 87

650 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 48, 49 (Σχολικό έτος 2013-2014)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 91-94

651 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 51, 52, 54 (Σχολικό έτος 2013-2014) και Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 96-99, 104

σχολικών μονάδων Δ/θμιας Εκπ/σης να υλοποιήσουν δραστηριότητες σχετικές με την ανάδειξη της ζωής και του έργου του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου⁶⁵².

Κατά το σχολικό έτος 2014-2015 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 11 τμήματα, από 3 τμήματα στην α΄ και β΄ Γυμνασίου, από 2 τμήματα στη γ΄ Γυμνασίου και από ένα τμήμα ανά τάξη στο Λύκειο. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε ο αριστεύσας μαθητής της Γ΄ Λυκείου Χρήστος Κορομηλάς⁶⁵³. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (10.9.2014) με Πρόεδρο της Επιτροπής την καθηγήτρια μουσικής Γεωργία Ψαραδέλλη, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο ένας μαθητής στη β΄ Γυμνασίου και μια μαθήτρια στη γ΄ Γυμνασίου⁶⁵⁴.

Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη συμμετοχή της μαθήτριας της Β΄ Λυκείου Κλειώς Γιαννούκου στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Euroscola⁶⁵⁵. Στο πλαίσιο της Πανελλήνιας Ημέρας Σχολικού Αθλητισμού (6.10.2014) με θεματικό άξονα «Ρατσισμός και Διαφορετικότητα: Όλοι διαφορετικοί – όλοι ίσοι», με υπεύθυνη την καθηγήτρια Σοφία Πουλοπούλου, πραγματοποιήθηκαν αθλητικές εκδηλώσεις, ακολούθησε παρουσίαση Παραολυμπιακών αθλημάτων, δημιουργία πανό στο μάθημα των εικαστικών και δόθηκε συναυλία μουσικής αφιερωμένη στον Παραολυμπιονίκη Γ. Λαζαρίδη⁶⁵⁶. Στο πλαίσιο της ανάθεσης ερευνητικών εργασιών (πρότζεκτ), η καθηγήτρια Γεωργία Παπαδοπούλου ανέλαβε μια εργασία με θέμα «Ψυχολογία και τέχνη: Η ανάγκη της καλλιτεχνικής έκφρασης» για την Α΄ Λυκείου και δεύτερη με θέμα «Οπτική αντίληψη και οπτικές απάτες: Η ψευδαίσθηση στην τέχνη και η εξαπάτηση της όρασης» για τη Β΄ Λυκείου⁶⁵⁷. Στο πλαίσιο της αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού έργου στη σχολική μονάδα, το Μουσικό Σχολείο επέλεξε ως σχέδιο δράσης για το σχολικό έτος 2014-2015 την «Αναδιαμόρφωση του εσωτερικού κανονισμού του σχολείου» και για την εκπόνησή του ορίστηκαν ομάδες εργασίας με υποθέματα⁶⁵⁸.

652 Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, «2014-Επετειακό έτος UNESCO αφιερωμένο στον ζωγράφο Δομίνικο Θεοτοκόπουλο», διαθέσιμο στο: <https://drive.google.com/file/d/0B7w3-vIjW2OPNDdPaGI XMkV6Q00/view>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

653 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 24 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 128

654 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 6 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 105

655 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 14 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 117

656 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 117-118

657 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 17 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 120

658 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 30 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 137-138

Το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση επτά Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων με συμμετοχή αντιστοίχως επτά ομάδων μαθητών: το πρώτο με θέμα «Σχεδιάζω τα δικά μου όργανα και τα κατασκευάζω μόνος μου» με υπεύθυνη την καθηγήτρια Γεωργία Παπαδοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Η μικρασιατική καταστροφή μέσα από τον ελληνικό και ξένο τύπο» με υπεύθυνη την καθηγήτρια Σοφία Πουλοπούλου, το τρίτο με θέμα «Τοπικά προϊόντα σε μια κοινωνία αειφορίας» με υπεύθυνο τον καθηγητή Σπύρο Σπύρη, το τέταρτο με θέμα «Κι αν σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές είναι γιατί τ' ακούς γλυκύτερα: Η τέχνη της προφορικής αφήγησης και η παιδαγωγική αξιοποίηση του παραμυθιού» με υπεύθυνη την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, το πέμπτο με θέμα «Ο κύκλος της ζωής μέσα από την ελληνική παράδοση» και υπεύθυνη την καθηγήτρια Γεωργία Ψαραδέλλη, το έκτο με θέμα «Μινωικοί πριγκηπικοί γάμοι» και υπεύθυνη την καθηγήτρια Τρισεύγενη Πουλοπούλου, το έβδομο με θέμα «Υιοθεσία θεάτρου Αρχαίας Μεσσήνης -Εκκλησιαστήριο - Ωδείο. Μαθητές ξεναγούν μαθητές», με την υποστήριξη του Πολιτιστικού Σωματείο «Διάζωμα» και υπεύθυνη την καθηγήτρια Τρισεύγενη Πουλοπούλου⁶⁵⁹. Μάλιστα στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης πραγματοποιήθηκε μονοήμερη εκπαιδευτική επίσκεψη της Περιβαλλοντικής Ομάδας του Σχολείου στη Δημητσάνα Αρκαδίας, που δόθηκε ως βραβείο στον διαγωνισμό του Δήμου Καλαμάτας για την ανακύκλωση (κατηγορία: τραγούδι)⁶⁶⁰. Επίσης πραγματοποιήθηκε μονοήμερη εκπαιδευτική επίσκεψη στο ΚΠΕ Νέας Κίου, με μαθητές της Περιβαλλοντικής Ομάδας του Σχολείου της α' και β' Γυμνασίου και υπεύθυνη την καθηγήτρια Ευανθία Ντινοπούλου, στις 10 Μαρτίου 2015⁶⁶¹. Στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Προγράμματος οι μαθητές της γ' Γυμνασίου πραγματοποίησαν μονοήμερη εκπαιδευτική επίσκεψη στην Αρχαία Μεσσήνη, στις 17 Μαρτίου 2015 και με υπεύθυνη καθηγήτρια την Τρισεύγενη Πουλοπούλου⁶⁶².

Τον Φεβρουάριο του 2015 σημειώθηκαν δύο παραπτώματα μαθητών του Σχολείου. Το πρώτο αφορά επικίνδυνο παιχνίδι μαθητών της β' Γυμνασίου με μια πέτρα και τη συνεπακόλουθη φθορά δημόσιας περιουσίας (σπάσιμο τζαμιού), γεγονός που επέσυρε την ποινή της μονοήμερης αποβολής σε τρεις μαθητές. Το δεύτερο αφορά την

659 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 18, 31 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 121-122, 139

660 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 19 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 122-123

661 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 41, 42 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 150-152

662 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 46 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 159

απομάκρυνση μαθητών της β΄ Γυμνασίου από τον προκαθορισμένο χώρο διεξαγωγής του περιπάτου, για το οποίο μια μαθήτρια τιμωρήθηκε με διήμερη αποβολή και δύο μαθητές τιμωρήθηκαν με μονοήμερη αποβολή από το σχολείο⁶⁶³.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 17 Ιουνίου 2015, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2015-2016. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Ελένη Σπυροπούλου του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 78 μαθητές επί συνόλου 85 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 61 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας άριστευσαν στην πρώτη θέση οι μαθητές Μαρίνα-Γεωργίτσα Αρμένη, Ιωάννης Βλαχοδημητρόπουλος και Ιωάννα Σπυροπούλου⁶⁶⁴.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2014-2015 (22 και 23.6.2015, 9.9.2015), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 59 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 69 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 34 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 17 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 14 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 20 μαθητές⁶⁶⁵.

Το 2015 ανακηρύχθηκε ως έτος Φ. Κόντογλου. Αφορμή της ετήσιας μνήμης και αναφοράς στον Μικρασιάτη καλλιτέχνη ήταν τα 50 χρόνια από τον θάνατό του και τα 120 από τη γέννησή του. Αποκορύφωμα των εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν καθ' όλον το έτος ήταν η αναδρομική έκθεση Κόντογλου στο Βυζαντινό Μουσείο (24 Δεκεμβρίου 2015 έως 08 Μαΐου 2016). Ο Φώτης Κόντογλου αναζήτησε την «ελληνικότητα», δηλαδή μία αυθεντική έκφραση, επιστρέφοντας στην ελληνική παράδοση, τόσο στο λογοτεχνικό όσο και στο ζωγραφικό του έργο. Υπήρξε προικισμένος συγγραφέας, υπέρμαχος της Ορθοδοξίας και της ελληνικής παράδοσης, λάτρης της ελληνικής φύσης και μέγας Θαλασσογράφος⁶⁶⁶.

Κατά το σχολικό έτος 2015-2016 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 13 τμήματα, από 3 τμήματα ανά τάξη στο Γυμνάσιο, από 2 τμήματα στην Α΄ Λυκείου και από ένα τμήμα ανά τάξη στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Την 1^η Ιουλίου 2015 ως Διευθύντρια

663 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 43 (Σχολικό έτος 2014-2015), τ. 3 (2012-2017), σ. 153-155

664 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 51 (Σχολικό έτος 2014-2015), τ. 3 (2012-2017), σ. 166-169

665 ΒΠΜΣΚ, Πράξεις 52, 53 (Σχολικό έτος 2014-2015) και Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2015-2016), τ. 3 (2012-2017), σ. 169-172, 180

666 Ανυπόγραφο άρθρο, «Ένα έτος αφιερωμένο στον Κόντογλου έφυγε», στην ιστοσελίδα: Πεμπτουσία-Ψαλτική πύλη, 31.12.2015, διαθέσιμο στο: <https://www.pemptousia.gr/2015/12/ena-etos-afieromeno-sto-kontoglou-feigi/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

του Σχολείου ανέλαβε εκ νέου η καθηγήτρια φιλόλογος Άννα Φραγκιά και ως Υποδιευθυντές ανέλαβαν ο Σπύρος Σπύρης (α΄) και ο Διονύσιος Κοτταρίδης (β΄)⁶⁶⁷. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η αριστεύσασα μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Κλειώ Γιαννούκου⁶⁶⁸. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (10.9.2015) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον Υποδιευθυντή Διονύσιο Κοτταρίδη, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο ένας μαθητής στη β΄ Γυμνασίου και μια μαθήτρια στην Α΄ Λυκείου⁶⁶⁹. Μεγάλη συζήτηση και προβληματισμός επέρχεται στον Σύλλογο Διδασκόντων από την αρχή της σχολικής χρονιάς σχετικά με την ανάληψη της σύνταξης του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων γενικής και μουσικής παιδείας⁶⁷⁰.

Το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε σε Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Erasmus+ (KA1 – Μαθησιακή κινητικότητα προσωπικού σχολικής εκπαίδευσης), με θέμα «Το Μουσικό Σχολείο της Ευρώπης του 21^{ου} αιώνα ως κοιτίδα καινοτομίας, δημιουργικής σκέψης, πολιτισμού και αξιών», με τους εκπαιδευτικούς Σπύρο Σπύρη, Ηλία Παπαδόπουλο και Γεωργία Παπαδοπούλου⁶⁷¹. Ως προς την ανάθεση των ερευνητικών εργασιών (πρότζεκτ), η καθηγήτρια Εικαστικών Γεωργία Παπαδοπούλου καθώς και η καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής Σοφία Πουλοπούλου πρότειναν και ανέλαβαν θέματα σχετικά με την ειδικότητά τους για τις τάξεις Α΄ και Β΄ Λυκείου⁶⁷². Το Μουσικό Σχολείο με την Ευρωπαϊκή Χορωδία συμμετείχε στο 1^ο Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδιών Καλαμάτας 2015, όπου και απέσπασε σημαντικές διακρίσεις με υπεύθυνο καθηγητή τον μουσικό Ν. Πρίγκα⁶⁷³. Ως προς τα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, το Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση τεσσάρων Πολιτιστικών Προγραμμάτων: το πρώτο με θέμα «Καλλιτέχνες του 20ού αιώνα» (α΄ Γυμνασίου) και υπεύθυνη την καθηγήτρια Γεωργία Παπαδοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Η μουσική ως δυναμική έκφραση της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας» (Α΄ Λυκείου) με υπεύθυνους τους καθηγητές Σπύρο Σπύρη και Ευανθία Ντινοπούλου, το τρίτο με θέμα «Ο Ερωτόκριτος και τα τραγούδια του» (γ΄ Γυμνασίου) και υπεύθυνους τους καθηγητές Γεωργία Ψαραδέλλη, Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Ιωάννη Σόλαρη, το τέταρτο με θέμα «Η Ιλιάδα και τα αρχαιολογικά

667 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 54, 55 (Σχολικό έτος 2014-2015)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 177

668 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 21 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 197

669 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 6 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 181

670 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 8 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 182-184

671 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 4, 32, 33, 38 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 179, 204-205, 208-211

672 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 190

673 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 19 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 192

δεδομένα» (β' Γυμνασίου) και υπεύθυνους τους καθηγητές Αθηνά Αμανατίδου, Δωροθέα Βλάμη και Ευανθία Ντινοπούλου⁶⁷⁴. Κατόπιν εισηγήσεως της καθηγήτριας Τρισεύγενης Πουλοπούλου, το Σχολείο με μαθητές της α' Γυμνασίου και Α' Λυκείου πραγματοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη για την παρακολούθηση προβολών του Διεθνούς Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Πελοποννήσου, στις 22 Ιανουαρίου 2016 στο αμφιθέατρο του Εργατικού Κέντρου Καλαμάτας⁶⁷⁵. Στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας Γαλλοφωνίας πραγματοποιήθηκε εκδήλωση-αφιέρωμα στο γαλλικό τραγούδι, με συμμετοχή μαθητών του Γυμνασίου και της Α' Λυκείου και με υπεύθυνες καθηγήτριες την Αθηνά Αμανατίδου και την Ευανθία Ντινοπούλου, στις 18 Μαρτίου 2016 στο αμφιθέατρο του Μουσικού σχολείου. Μάλιστα, κατόπιν προσκλήσεως η εκδήλωση για την Ημέρα Γαλλοφωνίας παρουσιάστηκε με το ίδιο πρόγραμμα στο Μουσικό Σχολείο Τρίπολης στις 31 Μαρτίου 2016⁶⁷⁶. Στο πλαίσιο των επιμορφωτικών δράσεων πραγματοποιήθηκε επιμορφωτικό σεμινάριο στο Μουσικό Σχολείο με θέμα «Διδασκαλία Διεύθυνσης Χορωδίας και Ορχήστρας» από τον αρχιμουσικό-μαέστρο Μιχάλη Οικονόμου, για καθηγητές μουσικής-υπευθύνους μουσικών συνόλων και για μαθητές, στις 5 και 6 Απριλίου 2016⁶⁷⁷.

Τον Νοέμβριο του 2015 σημειώθηκε ανάρμοστη συμπεριφορά μαθητή, καθώς ήλθε σε λεκτική αντιπαράθεση με καθηγητές με αφορμή την τοιχοκόλληση και διαμοιρασμό φυλλαδίων κομματικού περιεχομένου στην πόρτα του Σχολείου, όπως και την παρακίνηση συμμαθητών σε κατάληψη και αποχή από τα μαθήματα. Ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε να κάνει συστάσεις στους μαθητές για την απαγόρευση αφισοκολλήσεων στα δημόσια κτήρια και να προβεί σε επίπληξη του μαθητή για την άσχημη συμπεριφορά του προς τους καθηγητές⁶⁷⁸.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 16 Ιουνίου 2016, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α' τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2016-2017. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Δημήτριος Κελέσης του 1^{ου} Γυμνασίου Κιάτου. Συμμετείχαν 73 μαθητές επί συνόλου 81 αιτήσεων

674 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 31 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 203

675 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 41 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 215

676 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 51, 54 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 226, 229-230

677 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 57 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 233

678 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 200β-201β

και έγιναν δεκτοί οι 61 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας αρίστευσαν στην πρώτη θέση οι μαθήτριες Ραφαέλα Θεοδοροπούλου και Αναστασία Κυριακούλη⁶⁷⁹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2015-2016 (23.6.2016, 9.9.2016), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 59 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 52 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 62 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 28 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 16 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 13 μαθητές⁶⁸⁰.

Κατά το σχολικό έτος 2016-2017 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 13 τμήματα, από 3 τμήματα στην α΄ και β΄ Γυμνασίου, 2 τμήματα στη γ΄ Γυμνασίου, 3 τμήματα στην Α΄ Λυκείου και από ένα τμήμα ανά τάξη στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου για τις εθνικές επετείους της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 και 25^{ης} Μαρτίου 1821 ορίστηκε ο αριστεύσας μαθητής της Γ΄ Λυκείου Λουκάς Αθηναίος-Αθηνάδης, ενώ για την επέτειο της 23^{ης} Μαρτίου 1821 της πόλεως της Καλαμάτας ορίστηκε η μαθήτρια της γ΄ Γυμνασίου Μελιάννα Μάκαρη⁶⁸¹. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (13.9.2016) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον Υποδιευθυντή Διονύσιο Κοτταρίδη, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 2 μαθητές στη β΄ Γυμνασίου⁶⁸².

Ο Σύλλογος Διδασκόντων αποφάσισε την πραγματοποίηση εκπαιδευτικής επίσκεψης όλων των μαθητών του Σχολείου στο Μέγαρο Χορού Καλαμάτας, προκειμένου να παρακολουθήσουν την πρόβα της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών με σολίστ τον Λεωνίδα Καβάκο, στις 14 Οκτωβρίου 2016⁶⁸³. Επίσης ο Σύλλογος ενέκρινε τη συμμετοχή της μαθήτριας της Β΄ Λυκείου Μαρίας Ηλιοπούλου-Πεζώνη στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Euroscola 2016 ως επιτυχούσης στον διαγωνισμό, με έπαθλο την παρακολούθηση Ημερίδας Euroscola στο Στρασβούργο στις 10 Νοεμβρίου 2016, με συνοδό καθηγητή τον Υποδιευθυντή Σπύρο Σπύρη⁶⁸⁴. Το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε στις εκπαιδευτικές δράσεις για την ελληνική μουσική παράδοση, που πραγματοποιήθηκαν από τους εκπροσώπους του Κέντρου Ελληνικής Μουσικής «Φοίβος

679 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 59 (Σχολικό έτος 2015-2016)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 236-239

680 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 60 (Σχολικό έτος 2015-2016) και Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 239-242, 247

681 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 24, 48 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 269, 297

682 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 5 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 249

683 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 23 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 263-264

684 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 14, 22 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 256, 261

Ανωγειανάκης», από 4 έως 6 Νοεμβρίου 2016⁶⁸⁵. Επίσης το Σχολείο με το Σύνολο Παραδοσιακής Μουσικής πραγματοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη στο Μουσικό Σχολείο Σπάρτης, στις 3 Απριλίου 2017, με 31 μαθητές και με υπεύθυνους καθηγητές τον Διονύσιο Κοτταρίδη και τη Γεωργία Ψαραδέλλη, προκειμένου να συμμετάσχουν σε μουσική εκδήλωση όλων των Μουσικών Σχολείων Περιφέρειας Πελοποννήσου, κατόπιν προσκλήσεως του Σχολικού Συμβούλου Θεμιστοκλή Μακαντάση⁶⁸⁶. Το Μουσικό Σχολείο έλαβε την έγκριση συμμετοχής σε Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Erasmus+ (ΚΑ1 – Μαθησιακή κινητικότητα προσωπικού σχολικής εκπαίδευσης) για το έτος 2017, με θέμα «Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας: ένα σχολείο ανοικτό στην Ευρώπη της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας και της δημιουργικής έκφρασης», με τους εκπαιδευτικούς Σπύρο Σπύρη, Ηλία Παπαδόπουλο, Γεωργία Παπαδοπούλου, Αικατερίνη Τσίτσα, Αθηνά Αμανατίδου, Δωροθέα Βλάμη και Νικολέττα Παναγιωτοπούλου⁶⁸⁷.

Ως προς την ανάθεση των ερευνητικών εργασιών (πρότζεκτ), η καθηγήτρια Εικαστικών Γεωργία Παπαδοπούλου καθώς και η καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής Σοφία Πουλοπούλου πρότειναν και ανέλαβαν θέματα σχετικά με την ειδικότητά τους για τις τάξεις Α' και Β' Λυκείου. Σύμφωνα με νεότερη εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας, το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δημιουργικών εργασιών για το Λύκειο σε δύο θεματικούς πυλώνες, με υπεύθυνους τους καθηγητές Σπύρο Σπύρη, Ηλία Βλαχάκη, Ελένη Καρούμπαλη, Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Νικόλαο Κάστανο⁶⁸⁸. Ως προς τα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση πέντε Πολιτιστικών Προγραμμάτων: το πρώτο με θέμα «Παίζω, χορεύω, τραγουδώ, τις πίκρες μου και τις χαρές γλεντώ» και υπεύθυνες τις καθηγήτριες Γεωργία Ψαραδέλλη και Σοφία Πουλοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Οι ελληνογαλλικές σχέσεις» και υπεύθυνες τις καθηγήτριες Αθηνά Αμανατίδου και Ευανθία Ντινοπούλου, το τρίτο με θέμα «Το βήμα της Πνύκας πηγή έμπνευσης για τους μαθητές – Τις αγορεύειν βούλεται;» και υπεύθυνους τους καθηγητές Δωροθέα Βλάμη, Τρισεύγενη Πουλοπούλου και Ηλία Βλαχάκη, το τέταρτο με θέμα «στη μουσική μυθολογία του σινεμά: Τραγούδια και μουσικές από κινηματογραφικές ταινίες που ξεχώρισαν για τον κοινωνικό και πολιτικό

685 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 15 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 257

686 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 50 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 299

687 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 57 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 307

688 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 20, 39 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 260, 283-284

προβληματισμό τους» και υπεύθυνους τους καθηγητές Σπύρο Σπύρη, Ευανθία Ντινοπούλου και Αικατερίνη Τσίτσα, το πέμπτο με θέμα «Υιοθεσία θεάτρου Δωδώνης και του μαντείου της – Μαθητές ξεναγούν μαθητές» στο πλαίσιο της δράσης του κοινωνικού σχολείου της κίνησης πολιτών «Διάζωμα» και υπεύθυνους τους καθηγητές Τρισεύγενη Πουλοπούλου, Ηλία Βλαχάκη και Δημήτριο Παπαχριστόπουλο⁶⁸⁹. Επιπλέον το Σχολείο συγκρότησε Ομάδα Δράσεων Πρόληψης (Ο.Δ.Π.) για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, αποτελούμενη από μόνιμους εκπαιδευτικούς, τις καθηγήτριες Ελένη Καρούμπαλη και Γεωργία Παπαδοπούλου⁶⁹⁰. Όσον αφορά το Γυμνάσιο, υλοποιήθηκε Θεματική Εβδομάδα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε ζητήματα διατροφής, εθισμού, εξαρτήσεων και έμφυλων ταυτοτήτων, από 24 έως 28 Απριλίου 2017, με υπεύθυνους σύνταξης του προγράμματος τους καθηγητές Νικόλαο Κάστανο, Ευανθία Ντινοπούλου και Νικόλα Κατούντα⁶⁹¹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2016-2017 (5, 6, 13 και 29.6.2017), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 60 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 56 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 45 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 46 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 19 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 13 μαθητές⁶⁹².

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 21 Ιουνίου 2017, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2017-2018. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Ελένη Σπυροπούλου του Μουσικού Σχολείου Τρίπολης. Συμμετείχαν 66 μαθητές επί συνόλου 76 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 60 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτη ήλθε η μαθήτρια Αλεξάνδρα Φουσέκη, η οποία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία⁶⁹³.

Το 2017 συμπληρώθηκαν 60 χρόνια από τον θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη και το υπουργείο Πολιτισμού κήρυξε επισήμως τη χρονιά ως «Έτος Νίκου Καζαντζάκη». Πραγματοποιήθηκαν συνέδρια, ημερίδες και εκδηλώσεις για τον Καζαντζάκη, όπως επίσης ομιλίες σε σχολεία, εκθέσεις, προβολές κινηματογραφικών ταινιών και ντοκιμαντέρ. Προγραμματίστηκαν επισκέψεις στους τόπους όπου έζησε ή από όπου

689 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 27, 28 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 272-273, 306

690 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 35 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 279

691 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 39, 45 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 284-285, 294

692 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 58, 59, 60 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 310, 312-315

693 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 61 (Σχολικό έτος 2016-2017)*, τ. 3 (2012-2017), σ. 316-319

πέρασε ο Καζαντζάκης, ενώ απονεμήθηκε το Διεθνές Βραβείο Νίκος Καζαντζάκης στην Αθήνα με θέμα τις «Καλλιτεχνικές δημιουργίες». Παράλληλα, στο πλαίσιο εορτασμού του 2017 ως έτους Μαρίας Κάλλας, ο Δήμος Οιχαλίας (Μεσσηνίας) και το Διεθνές Καλλιτεχνικό Κέντρο Athenaeum επέλεξαν να θυμίσουν το ξεκίνημα της Ντίβας του λυρικού τραγουδιού, στην Ελλάδα, με μία συναυλία αφιερωμένη στην αξεπέραστη λυρική τραγουδίστρια που οριοθέτησε την όπερα σε εποχή προ Κάλλας και σε εποχή μετά Κάλλας. Η συναυλία οργανώθηκε για τις 16 Σεπτεμβρίου 2017 στο Θέατρο της Αρχαίας Μεσσήνης, σε συνδιοργάνωση με την Περιφέρεια Πελοποννήσου, την Εφορεία Αρχαιοτήτων Μεσσηνίας και την υποστήριξη της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας και της Περιφερειακής Ένωσης Δήμων Πελοποννήσου.

Κατά το σχολικό έτος 2017-2018 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 14 τμήματα, με τρία τμήματα ανά τάξη στο Γυμνάσιο, με δύο τμήματα ανά τάξη στην Α΄ και Β΄ Λυκείου και με ένα τμήμα στη Γ΄ Λυκείου. Ως Διευθυντής του Σχολείου ανέλαβε (3.8.2017) ο καθηγητής φιλόλογος Ιωάννης Σόλαρης. Ως Υποδιευθυντές του Σχολείου ορίστηκαν κατόπιν ψηφοφορίας και προτάσεως του Συλλόγου Διδασκόντων οι καθηγητές Διονύσιος Κοτταρίδης και Σπύρος Σπύρης⁶⁹⁴. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε η αριστεύσασα μαθήτρια της Γ΄ Λυκείου Βασιλική Βανέσα Γκιατάι⁶⁹⁵. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (26.9.2017) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Τηλέμαχο Βούλγαρη, εισήχθη επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο μία μαθήτρια στη Γ΄ Λυκείου⁶⁹⁶.

Το Μουσικό Σχολείο έλαβε την έγκριση συμμετοχής σε Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Erasmus+ (KA2– Συνεργασία για την καινοτομία και την ανταλλαγή καλών πρακτικών) για τη διετία 2017-2019, με θέμα «Doves – Detectives of Violence in Schools», με τους εκπαιδευτικούς Σπύρο Σπύρη, Δωροθέα Βλάμη, Άρτεμη Θεοδούλου, Νικόλαο Κάστανο, Ευανθία Ντινοπούλου, Ηλία Παπαδόπουλο, Αικατερίνη Τσίτσα, Ελένη Θεοδώρα Σακκά⁶⁹⁷. Στο πλαίσιο του ανωτέρω Ευρωπαϊκού Προγράμματος Erasmus+, το Μουσικό Σχολείο, με 7 μαθητές και με συνοδεία τριών εκπαιδευτικών, Σπύρου Σπύρη, Αικατερίνης Τσίτσα και Ελένης Θεοδώρας Σακκά, πραγματοποίησε μετακίνηση Ιάσιο

694 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 64 (Σχολικό έτος 2016-2017) και Πράξη 3 (Σχολικό έτος 2017-2018), τ. 4 (2017-2018), σ. 2, 7-10

695 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 19 (Σχολικό έτος 2017-2018), τ. 4 (2017-2018), σ. 37

696 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 10 (Σχολικό έτος 2017-2018), τ. 4 (2017-2018), σ. 16

697 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 2 (Σχολικό έτος 2017-2018), τ. 4 (2017-2018), σ. 5

της Ρουμανίας το χρονικό διάστημα από 18 έως και 25/11/2017, όπως επίσης 20 μαθητές του Μουσικού Σχολείου και 18 μαθητές από Ρουμανία, Εσθονία και Πολωνία πραγματοποίησαν εκπαιδευτική επίσκεψη στην Αρχαία Ολυμπία στις 25 Απριλίου 2018⁶⁹⁸.

Παράλληλα το Σχολείο συμμετείχε στους Αγώνες Ρητορικής Τέχνης Περιφέρειας Πελοποννήσου με υπεύθυνους καθηγητές τη Δωροθέα βλάμη και τον Υποδιευθυντή Διονύσιο Κοτταρίδη, όπως και στον Παμμαεσσηνιακό Διαγωνισμό Ορθογραφίας για μαθητές Γυμνασίου με υπεύθυνους τους καθηγητές Μάριο Αθανασόπουλο, Ηλία Βλαχάκη και Τρισεύγενη Πουλοπούλου⁶⁹⁹. Ο Σύλλογος Διδασκόντων όρισε Ομάδα δράσεων Πρόληψης (Ο.Δ.Π.) κατά της σχολικής βίας βάσει της κείμενης νομοθεσίας, με υπεύθυνους δύο μόνιμους καθηγητές, τον Διευθυντή Ιωάννη Σόλαρη και τη φιλόλογο Τρισεύγενη Πουλοπούλου, με τους αναπληρωτές τους⁷⁰⁰. Ως προς τα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, το Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση τεσσάρων Προγραμμάτων: το πρώτο με θέμα «Ρητορική: Η τέχνη του λόγου και της πειθούς» και υπεύθυνους τους καθηγητές Δωροθέα Βλάμη (συντονίστρια), Διονύσιο Κοτταρίδη και Ιωάννη Σόλαρη, το δεύτερο με θέμα «Ενεργειακή αποτύπωση και παρακολούθηση του κτηρίου μας (ΜΣΚ)» και υπεύθυνους τους καθηγητές Νικόλαο Κάστανο (συντονιστή), Θεμιστοκλή Μπουρολιά και Ραφαήλ Ρούση, το τρίτο με θέμα «Μουσικό ταξίδι με τους ήρωες του Disney» και υπεύθυνους τους καθηγητές Αικατερίνη Τσίτσα (συντονίστρια), Ευανθία Ντινοπούλου και Σπύρο Σπύρη, το τέταρτο με θέμα «Μαθητές διαμεσολαβητές: Δράση κατά του σχολικού εκφοβισμού» και υπεύθυνους τους καθηγητές Σπύρο Σπύρη (συντονιστή), Ευανθία Ντινοπούλου και Ελένη Θεοδώρα Σακκά⁷⁰¹. Ως προς τις «Δημιουργικές Εργασίες Ημερήσιου και Εσπερινού Λυκείου» το Σχολείο όρισε ως υπευθύνους την καθηγήτρια Ελένη-Θεοδώρα Σακκά για τον Θεματικό Πυλώνα 1: (Ανθρωπιστικές Επιστήμες, Κοινωνικές επιστήμες και Καλλιτεχνική Παιδεία) και τον καθηγητή Νικόλαο Κάστανο για τον Θεματικό Πυλώνα II : (Φυσικές Επιστήμες, Μαθηματικά, Πληροφορική, και Φυσική Αγωγή)⁷⁰².

698 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 24, 52 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 47-50, 107-110

699 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 51

700 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 27 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 53

701 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 32, 70 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 63, 161

702 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 33, 51 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 65, 105

Το Μουσικό Σχολείο με ομάδα 6 μαθητών της γ΄ Γυμνασίου μαζί με ομάδα 20 μαθητών του 2^{ου} Γυμνασίου Καλαμάτας παρακολούθησαν το 8^ο Πανελλήνιο Μαθητικό Συνέδριο για τον έλεγχο του καπνίσματος με θέμα «Παιδεία για έναν κόσμο χωρίς κάπνισμα» στην Τρίπολη, στις 28 Νοεμβρίου 2017⁷⁰³. Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τη συμμετοχή της μαθήτριας της Β΄ Λυκείου Κωνσταντίνας Σκιαδά στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Euroscola 2017 ως επιτυχούσης στον διαγωνισμό, με έπαθλο την παρακολούθηση Ημερίδας Euroscola στο Στρασβούργο στις 30 Νοεμβρίου 2017⁷⁰⁴. Η Χριστουγεννιάτικη συναυλία πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο του Σχολείου στις 20 Δεκεμβρίου 2017⁷⁰⁵. Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας πραγματοποιήθηκε επίσκεψη δύο νεοελληνιστών, της Becka Wolfe και του Joshua Barley, στις 12 Φεβρουαρίου 2018 στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας στα τρία τμήματα της Γ΄ Γυμνασίου, κατόπιν προτάσεως της φιλολόγου Παναγιώτας Αργυροπούλου, προκειμένου να συζητήσουν με τους μαθητές-τριες σχετικά με τη σημασία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού⁷⁰⁶. Οι μαθητές της Β΄ Λυκείου με υπεύθυνη καθηγήτρια τη Νικολέττα Παναγιωτοπούλου εκπόνησαν ερευνητική εργασία με θέμα «Εικονική επιχείρηση», με την υποστήριξη της εκπαιδευτικής δραστηριότητας από το Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων (ΣΕΝ/JA Greece). Ακολούθως οι μαθητές συμμετείχαν στον διαγωνισμό «Εμπορική Έκθεση Αθήνα 2018» που διεξήχθη στην Αθήνα στις 17 Απριλίου 2018 και προκρίθηκαν για τον τελικό μαθητικό διαγωνισμό που διεξήχθη στην Αθήνα την 1^η Ιουνίου 2018⁷⁰⁷. Διήμερη εκπαιδευτική επίσκεψη 34 μαθητών των μουσικών συνόλων του Σχολείου πραγματοποιήθηκε στο Ναύπλιο και στην ευρύτερη περιοχή της Αργολίδας από 27 έως 28 Απριλίου 2018 στο πλαίσιο του «2ου Πανελλήνιου Φεστιβάλ Μουσικών Σχολείων - Μουσικά Κύματα-Μουσικά Σύνολα»⁷⁰⁸. Στις 3 Μαΐου 2018 δόθηκε συναυλία στο Αμφιθέατρο του ΜΣΚ με συμμετοχή μουσικών συνόλων, για τους μαθητές/τριες ΣΤ΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων⁷⁰⁹. Ομάδα μαθητών που συμμετέχουν στο πολιτιστικό πρόγραμμα Ρητορικής μετέβησαν σε σύμπραξη με το 4^ο ΓΕΛ Καλαμάτας (διασχολική ομάδα) στην Αθήνα, στις 4 και 5 Μαΐου 2018,

703 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 29 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 55

704 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 14 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 18

705 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 29α (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 57

706 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 43 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 83

707 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 20, 57, 65 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 40, 124, 142-143

708 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 61 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 134-135

709 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 62 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 137

προκειμένου να συμμετάσχουν στους Πανελλήνιους Ρητορικούς Αγώνες⁷¹⁰. Ως προς την «Υλοποίηση στο Γυμνάσιο της Θεματικής Εβδομάδας Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης κατά το σχολικό έτος 2017-18» το σχολείο όρισε ως μέλη της Συντονιστικής Ομάδας της Θ.Ε. τους εκπαιδευτικούς Δημήτρη Παπαχριστόπουλο και Ηλία Παπαδόπουλο, οι οποίοι ανέλαβαν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση. Ως Θεματική εβδομάδα ορίστηκε η εβδομάδα από τη Δευτέρα, 7/5/18 έως και την Παρασκευή, 11/5/18. Επίσης αποφασίστηκε ότι κάθε μέρα θα αφιερώνεται και σε έναν από τους τέσσερις πυλώνες (Διατροφή, Εθισμός, Έμφυλες ταυτότητες, Κυκλοφοριακή αγωγή και οδική ασφάλεια) και την τελευταία μέρα θα γίνουν οι παρουσιάσεις από τους μαθητές⁷¹¹. Η ετήσια Καλοκαιρινή συναυλία πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο του Σχολείου σε δύο ημέρες, στις 25 και 26 Ιουνίου 2018⁷¹².

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2017-2018 (6, 12 και 18.6.2018), προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 57 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 57 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 51 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 32 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 34 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 19 μαθητές⁷¹³.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 20 και 21 Ιουνίου 2018, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2018-2019. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Ιωάννης Μεταλλινός. Συμμετείχαν 94 μαθητές επί συνόλου 108 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 62 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτοι ήλθαν οι αριστεύσαντες μαθητές Ιάσων Γεωργιόπουλος, Εύα Δίσκου, Νικόλαος Κουδούνης και Γεώργιος Τσαούσης⁷¹⁴.

Κατά το σχολικό έτος 2018-2019 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 15 τμήματα, τρία τμήματα ανά τάξη στο Γυμνάσιο και με δύο τμήματα ανά τάξη στο Λύκειο. Στη θέση του απερχόμενου Διευθυντή Ιωάννη Σόλαρη (ως αναλαμβάνοντα καθήκοντα Συντονιστή Εκπαιδευτικού Έργου στο ΠΕΚΕΣ Πελοποννήσου) ανέλαβε ως

710 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 63 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 139

711 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 37 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 72

712 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 72 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 166

713 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 71, 72 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 160, 162, 166

714 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 74 (Σχολικό έτος 2017-2018)*, τ. 4 (2017-2018), σ. 169-173

Αναπληρωτής Διευθυντής ο Υποδιευθυντής Διονύσιος Κοτταρίδης⁷¹⁵. Από τον Ιανουάριο 2019 τοποθετήθηκε ως Διευθύντρια του Σχολείου η καθηγήτρια φιλόλογος Τρισεύγενη Πουλοπούλου⁷¹⁶. Ως σημαιοφόροι του Σχολείου ορίστηκαν οι αριστεύσασες μαθήτριες της Γ΄ Λυκείου Βασιλική Κυριακουλάκου και Ελένη Χαραλαμποπούλου⁷¹⁷. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (21.9.2018) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Τηλέμαχο Βούλγαρη, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 4 μαθητές στη β΄ Γυμνασίου⁷¹⁸.

Μεγάλη δυσκολία προέκυψε στον Σύλλογο Διδασκόντων με την ανάθεση της εξωδιδακτικής ασχολίας της σύνταξης του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων και μετά από διεξοδική συζήτηση ανέλαβε ένας καθηγητής γενικής παιδείας και δύο καθηγήτριες μουσικής, με την προϋπόθεση να υπάρξει μέριμνα κάθε φορά από το προηγούμενο σχολικό έτος για τη διαδοχική ανάληψη αυτού του καθήκοντος μεταξύ των μονίμων καθηγητών⁷¹⁹. Επιπλέον τον Σύλλογο προβλημάτισε η έλλειψη καθηγητών μουσικής παιδείας και προτάθηκε να γίνεται προσωρινά συνδιδασκαλία στα ατομικά όργανα⁷²⁰. Όσο για την αναπλήρωση των ωρών κατάληψης του Σχολείου από μαθητές (22-23/11/2018) συγκλήθηκε Σχολικό Συμβούλιο απαρτιζόμενο από τον Σύλλογο καθηγητών, το Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και το 15μελές των μαθητών, όπου κατόπιν συζητήσεως και ψηφοφορίας ελήφθησαν αποφάσεις κατά την κείμενη νομοθεσία⁷²¹.

Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Erasmus+ (KA2 – Συνεργασία για την καινοτομία και την ανταλλαγή καλών πρακτικών) με θέμα «Doves – DetectivesofViolenceinSchools», το Μουσικό Σχολείο, με 7 μαθητές και με συνοδεία τριών εκπαιδευτικών, Σπύρου Σπύρη, Δωροθέας Βλάμη και Άρτεμης Θεοδούλου, πραγματοποίησε μετακίνηση στην Εσθονία από 21 έως και 28/10/2018, ενώ με 6 μαθητές και με συνοδεία δύο εκπαιδευτικών, Σπύρου Σπύρη και Ευανθίας Ντινοπούλου, πραγματοποίησε μετακίνηση στην Πολωνία από 31 Μαρτίου έως 7 Απριλίου 2019⁷²².

715 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 15α (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 37

716 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 32 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 79

717 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 22 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 59

718 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 10 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 23

719 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 12 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 29-32

720 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 18 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 41-47

721 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 29 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 75

722 ΒΠΜΣΚ, Πράξεις 11, 49 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 24-27, 114-117

Επίσης ο Σύλλογος ενέκρινε τη συμμετοχή της μαθήτριας της Β΄ Λυκείου Αρχοντίας-Αιμιλίας Τσαΐρη στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Euroscola 2018 ως επιτυχούσης στον διαγωνισμό, με έπαθλο την παρακολούθηση Ημερίδας Euroscola στο Στρασβούργο στις 6 Δεκεμβρίου 2018⁷²³. Ως προς τα Προγράμματα σχολικών Δραστηριοτήτων το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε την υλοποίηση δύο Πολιτιστικών Προγραμμάτων: το πρώτο με θέμα «Θεατρικό Εργαστήριο Αντιγόνη Σοφοκλέους», με συντονιστή τον καθηγητή Ηλία Βλαχάκη και υπεύθυνες καθηγήτριες την Ελένη Αγγελοπούλου και την Πετρούλα Αθανασοπούλου, το δεύτερο με θέμα «Διαμεσολάβηση συνομηλίκων: Πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος για τη σχολική χρονιά 2018-19», με συντονίστρια την καθηγήτρια Ντινοπούλου Ευανθία και υπεύθυνους καθηγητές τον Σπύρο Σπύρη και τη Δωροθέα Βλάμη⁷²⁴. Η Θεματική Εβδομάδα για το Γυμνάσιο πραγματοποιήθηκε από 13 έως 17 Μαΐου 2019 και η Συντονιστική Ομάδα αποτελούνταν από τους καθηγητές Νικόλαο Κάστανο, Ελένη Καρούμπαλη, Σταύρο Τσότρα και Γεώργιο Καλυβά⁷²⁵.

Το Μουσικό Σχολείο με μαθητές της α΄ Γυμνασίου πραγματοποίησε διδακτική επίσκεψη (21.1.2019) για την παρακολούθηση ταινίας στο αμφιθέατρο του εργατικού κέντρου Καλαμάτας, στο πλαίσιο του Διεθνούς Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Πελοποννήσου, με αρχηγό τον καθηγητή Μάριο Αθανασόπουλο⁷²⁶. Εκδήλωση πραγματοποιήθηκε για τον μεγάλο δάσκαλο της Βυζαντινής Μουσικής Σίμωνα Καρρά στις 29 Ιανουαρίου 2019. Η εκδήλωση περιλάμβανε την ονοματοθεσία της παρόδου της οδού Κρήτης (που οδηγεί στο Σχολείο) με το όνομα «Οδός Σίμωνος Καρρά», τοποθετήθηκε μαρμάρινη πλάκα και κατόπιν ακολούθησε στο Αμφιθέατρο του ΜΣΚ ομιλία για τον Σ. Καρρά από τον Καθηγητή Μουσικολογίας στην Ακαδημία Αθηνών κ. Ιωάννη Πλεμμένο. Η εκδήλωση πλαισιώθηκε με μουσικό πρόγραμμα αποτελούμενο από παραδοσιακά τραγούδια και βυζαντινούς ύμνους που επιμελήθηκαν οι καθηγητές μουσικής Γ. Ψαραδέλλη, Ε. Κουδουνέλης, και Σ. Τσότρας⁷²⁷. Η ημέρα της ποίησης (20.3.2019) αφιερώθηκε στην εκλιπούσα φιλόλογο- ποιήτρια Γιώτα Αργυροπούλου. Υπεύθυνη της εκδήλωσης ανέλαβε η καθηγήτρια μουσικής Γεωργία Ψαραδέλλη και συμμετείχαν οι καθηγητές Σταύρος Τσότρας, Αικατερίνη Τσίτσα με μουσικά σύνολα. Στην όλη οργάνωση συνέβαλαν η

723 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 16 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 38

724 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 31 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 77

725 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 41 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 96

726 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 35 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 83

727 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 37 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 87

Δ/νση του Σχολείου, ο Σύλλογος Αποφοίτων ΜΣΚ και οι καθηγητές Δωροθέα Βλάμη, Νικόλαος Κάστανος και Ευανθία Ντινοπούλου⁷²⁸. Ο Υποδιευθυντής Δ. Κοτταρίδης οργάνωσε τη μετάβαση του συνόλου Ευρωπαϊκής Ορχήστρας στην Αθήνα, προκειμένου να παρακολουθήσουν συναυλία στο Μέγαρο Μουσικής (29 και 30.3.2019)⁷²⁹. Την Κυριακή 7 Απριλίου 2019 πραγματοποιήθηκε το Open Day, ημέρα υποδοχής του κοινού της πόλεως (μαθητών και γονέων) και ξενάγησης στο Μουσικό Σχολείο από καθηγητές γενικής και μουσικής παιδείας, με παρουσιάσεις μουσικών συνόλων και δράσεων του Σχολείου. Η θεατρική παράσταση «Σοφοκλέους Αντιγόνη» με μαθητές της Β΄ Λυκείου παρουσιάστηκε στις 12 Απριλίου 2019 στο πλαίσιο του 8^{ου} Διεθνούς Φεστιβάλ Αρχαίου Δράματος της Αρχαίας Μεσσήνης⁷³⁰. Στις 17 Απριλίου 2019 δόθηκε συναυλία στο Αμφιθέατρο του ΜΣΚ με συμμετοχή μουσικών συνόλων, για τους μαθητές/τριες ΣΤ΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων⁷³¹. Επιπλέον την ίδια ημέρα (17.4.2019) το Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας στο πλαίσιο στήριξης των μαθητών της Γ΄ Λυκείου που θα λάβουν μέρος στις πανελλαδικές εξετάσεις διοργάνωσε ενημερωτική εκδήλωση με θέμα «Διαχείριση άγχους στις Πανελλαδικές εξετάσεις» που παρουσίασε και ανέλυσε η ψυχολόγος Γεωργία Θεοδωροπούλου⁷³². Η καθηγήτρια μουσικής Γεωργία Ψαραδέλλη μαζί το Σύνολο Παραδοσιακής Μουσικής συμμετείχε σε εκδήλωση για τα δέκα χρόνια λειτουργίας της Σχολής Βυζαντινής Σχολής στην Καλαμάτα που πραγματοποιήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο (17.5.2019)⁷³³.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2018-2019 (5, 11 και 13.6.2019) προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 59 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 59 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 57 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 37 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 30 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 33 μαθητές⁷³⁴.

728 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 41 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 96

729 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 41 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 96

730 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 41 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 96

731 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 65 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 176

732 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 66 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 178

733 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 41 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 96

734 ΒΠΜΣΚ, Πράξεις 76, 78, 79, 82 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 195-196, 199-200, 202, 209

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 19 Ιουνίου 2019, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2019-2020. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν ο καθηγητής Σωτήριος Κωστούρος. Συμμετείχαν 76 μαθητές επί συνόλου 80 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 60 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτοι ήλθαν οι αριστεύσαντες μαθητές Ακριβή Μπακούρου, Νεφέλη Ντιρστάϊν, Ιωάννης Σπύρης και Αικατερίνη Χρυσανθακοπούλου⁷³⁵.

Το 2019 ήταν έτος αφιερωμένο στον Ερωτόκριτο, τον αγαπημένο της Αρετούσας. «Την ερωτική ιστορία έγραψε στην κρητική διάλεκτο, υπό μορφή ποιήματος σε δεκαπεντασύλλαβο ιαμβικό μέτρο ο Βιτσέντζος Κορνάρος. Ο ποιητής περιγράφει τον έρωτα των δύο νέων με τόσο πάθος και ένταση που εντυπωσιάζει». Επίσης, στο πλαίσιο του «2019 Έτος Σκαλκώτα», «με τη συμπλήρωση των 70 χρόνων από τον θάνατο του Νίκου Σκαλκώτα, ο Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής με τη Μουσική του Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη», ο Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και η Ένωση Ελλήνων Μουσουργών, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Χουρμουζίου-Παπαϊωάννου, συνδιοργάνωσαν σειρά επετειακών εκδηλώσεων, που περιλάμβαναν συναυλίες, συζητήσεις, έκθεση, διεθνές συνέδριο, διαγωνισμό σύνθεσης και εκπαιδευτικά προγράμματα, που στόχο είχαν να ξανά-συστήσουν τον Έλληνα συνθέτη και την ιδιοφυΐα της μουσικής του»⁷³⁶.

Κατά το σχολικό έτος 2019-2020 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας λειτουργεί με 15 τμήματα, τρία τμήματα ανά τάξη στο Γυμνάσιο και με δύο τμήματα ανά τάξη στο Λύκειο. Στην αρχή της σχολικής χρονιάς, από κλιμάκιο του Δήμου Καλαμάτας παρουσία του νέου Δημάρχου Αθ. Βασιλόπουλου και του εργολάβου του έργου έγινε εκτίμηση και καταγραφή των πολλών κτηριακών προβλημάτων. Οι φορείς δεσμεύτηκαν για την αποκατάσταση του κτηρίου. Επίσης, χάρη σε κάποιες δωρεές τοπικών καταστημάτων δημιουργήθηκαν δύο μικρές τραπεζαρίες στους διαδρόμους των αιθουσών. Επιπλέον δωρίστηκαν αρκετά επιτραπέζια παιχνίδια προς απασχόληση των μαθητών στον ελεύθερο χρόνο τους, καθώς και φυτά εξωτερικού και εσωτερικού χώρου, όπως και

735 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 81 (Σχολικό έτος 2018-2019), τ. 5 (2018-2019), σ. 205-208

736 Ανυπόγραφο άρθρο, «2019 Έτος Σκαλκώτα», στην ιστοσελίδα: ΜΟΥΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΙΛΙΑΝ ΒΟΥΔΟΥΡΗ, διαθέσιμο στο: <https://mmb.org.gr/el/2019-etos-skalkota>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

πάγκοι για τον αύλειο χώρο από τον Δήμο Καλαμάτας⁷³⁷. Ο Σύλλογος Διδασκόντων ενέκρινε τον νέο Σχολικό Κανονισμό με την ονομασία «Πλαίσιο Οργάνωσης Σχολικής Ζωής», που συντάχθηκε από τη Διευθύντρια Τρισεύγενη Πουλοπούλου και συμπληρώθηκε από τους καθηγητές, με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία του Σχολείου⁷³⁸. Σύμφωνα με τις κατατακτήριες εξετάσεις (23.9.2019) με Πρόεδρο της Επιτροπής τον καθηγητή Τηλέμαχο Βούλγαρη, εισήχθησαν επιπλέον στο Μουσικό Σχολείο 2 μαθητές στη β΄ Γυμνασίου και μία μαθήτρια στην Α΄ Λυκείου⁷³⁹. Ως σημαιοφόρος του Σχολείου ορίστηκε ο αριστεύσας μαθητής της Γ΄ Λυκείου Νικόλαος Σωτηρόπουλος⁷⁴⁰.

Το Μουσικό Σχολείο συμμετείχε σε Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Erasmus+ (ΚΑ1 – Μαθησιακή κινητικότητα προσωπικού σχολικής εκπαίδευσης), με θέμα «Ολοκληρωμένες προσωπικότητες στην Ευρώπη του 21ου αιώνα: Το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας διαμορφώνει θετικό μαθητοκεντρικό περιβάλλον που προάγει το ευρωπαϊκό πνεύμα τόσο στο τεχνοκρατικό όσο και στο ανθρωπιστικό του πλαίσιο», με τους εκπαιδευτικούς Σπύρο Σπύρη, Ελένη Αγγελουπούλου, Πετρούλα Αθανασοπούλου, Αθηνά Αμανατίδου, Δωροθέα Βλάμη, Άρτεμη Θεοδούλου, Γεώργιο Κουτσομπό, Κωνσταντίνο Μαθιόπουλο, Αικατερίνη Τσίτσα⁷⁴¹. Η Χορωδία Ομοίων Φωνών του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας (42 κορίτσια) με υπεύθυνη καθηγήτρια την Αικατερίνη Τσίτσα, διακρίθηκε στο 3^ο Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδιών Καλαμάτας Interkultur που πραγματοποιήθηκε στην Καλαμάτα από 10 έως 13 Οκτωβρίου 2019. Στην προσπάθεια αυτή βασικοί συντελεστές ήταν στη συνοδεία πιάνου ο καθηγητής μουσικής Ιωάννης Σιψάκος, όπως επίσης ο σκηνοθέτης Παναγιώτης Αδάμ και η χορογράφος Λίλυ Τριαντάρη⁷⁴². Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών συνεργασιών οργανώθηκε επίσκεψη στο σχολείο του Γιώργου Αγάτσα, εκπαιδευτικού-τεχνολόγου, στο πλαίσιο του μαθήματος της ιστορίας της α΄ Γυμνασίου, με πρωτοβουλία της καθηγήτριας Ελένης Αγγελουπούλου, στις 5 Νοεμβρίου 2019. Ο Γεώργιος Αγάτσας έχει διακριθεί στην αναπαράσταση της Ιστορίας μέσα από κατασκευές και έργα του (μακέτες με μάχες της αρχαίας ιστορίας και

737 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 4 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 4

738 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 9 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 19-30

739 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 11 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 33

740 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 22 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 58

741 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 12 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 34-35

742 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 4, 13 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 9, 48

ομοιώματα πλοίων) κοσμούν την αίθουσα Ιστορίας του Σχολείου⁷⁴³. Στο πλαίσιο των μαθημάτων της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής, της Λογοτεχνίας, των ατομικών παραδοσιακών οργάνων (κρητικής λύρας, λαούτου και κρουστών) και του μαθήματος των Συνόλων Οργανοχρησίας του ΜΣΚ, 15 από τους/τις μαθητές/μαθήτριες του Συνόλου Ελληνικής Παραδοσιακής με υπεύθυνη καθηγήτρια τη Γεωργία Ψαραδέλλη συμμετείχαν στη μουσική εκδήλωση που διοργάνωσε η Ελληνική Εταιρία Γλώσσας και Μουσικής στο πλαίσιο του έτους εορτασμού για τον Ερωτόκριτο, παρουσιάζοντας την εργασία τους με τίτλο «Ο Ερωτόκριτος και τα τραγούδια του», στις 21 Νοεμβρίου 2019 στο Ηράκλειο της Κρήτης⁷⁴⁴.

Ο Σύλλογος Διδασκόντων κλήθηκε να αντιμετωπίσει ένα περιστατικό βίαιης συμπεριφοράς μεταξύ δύο μαθητών της Β΄ Λυκείου, κατά τον Νοέμβριο του 2019, σε συνεδρίαση, όπου κατόπιν εξέτασης όλων των παραμέτρων αποφασίστηκε κατά πλειοψηφία η επιβολή διήμερης αποβολής και εφαρμογής παιδαγωγικών μέτρων για τον κύριο υπαίτιο και επίπληξη για τον δεύτερο μαθητή⁷⁴⁵. Μάλιστα σε ειδική συνεδρίαση, παρουσία της Συντονίστριας Εκπαιδευτικού Έργου Κυριακής Ζαχαροπούλου, ο Σύλλογος αποδέχτηκε τις εισηγήσεις των Συμβουλίων Τμημάτων (ενός Τμήματος της γ΄ Γυμνασίου και ενός Τμήματος της Β΄ Λυκείου) για παρέμβαση συμβουλευτικού χαρακτήρα από το Κέντρο Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ) Μεσσηνίας και εφαρμογή των προβλεπόμενων παιδαγωγικών μέτρων για αντιμετώπιση των παραβατικών συμπεριφορών⁷⁴⁶. Επιπλέον σημειώθηκε παραβατική συμπεριφορά μαθητών της Γ΄ Λυκείου που αφορά στην κακή χρήση κινητών τηλεφώνων στο μάθημα της Πληροφορικής, κατά τον Φεβρουάριο του 2020, όπου επιβλήθηκαν οι ποινές της διήμερης και μονοήμερης αποβολής σε δύο «πρωταγωνιστές» του επεισοδίου καθώς και το μέτρο της επίπληξης στους υπόλοιπους⁷⁴⁷.

Όσον αφορά την υλοποίηση Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων, το Μουσικό Σχολείο ανέλαβε ένα Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα «Το κλίμα αλλάζει. Εμείς;»: Η κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις της στο περιβάλλον, την υγεία και την πολιτιστική κληρονομιά» και υπεύθυνους καθηγητές τον Νικόλαο

743 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 25 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 62

744 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 28 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 68-69

745 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 29 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 71-72

746 ΒΠΜΣΚ, *Πράξεις 31, 42 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 75-76, 92-93

747 ΒΠΜΣΚ, *Πράξη 56 (Σχολικό έτος 2019-2020)*, τ. 6 (2019-2020), σ. 121-122

Κάστανο και την Ευανθία Ντινοπούλου, ένα Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας με θέμα «Διαμεσολάβηση συνομηλίκων» και υπεύθυνους καθηγητές την Ευανθία Ντινοπούλου και τον Υποδιευθυντή Σπύρο Σπύρη, καθώς και δύο Πολιτιστικά Προγράμματα, το πρώτο με θέμα «Η ιστορία της μουσικής μέσα στον χρόνο» και υπεύθυνους καθηγητές τον Σπύρο Σπύρη, την Αικατερίνη Τσίτσα και τη Γεωργία Ψαραδέλλη, το δεύτερο με θέμα «Ο Ερωτόκριτος και τα τραγούδια του/ «Ζυγίες» και υπεύθυνους καθηγητές τη Γεωργία Ψαραδέλλη, τον Δημήτριο Καθάρειο και τη Μαρία Καψάλη⁷⁴⁸.

Μετά από τη δίμηνη αναγκαστική απουσία από τη φυσική τάξη (Μάρτιος-Μάιος 2020) λόγω της πανδημίας του κορονοϊού Covid- 19 και την ανταπόκριση πολλών καθηγητών στην τηλεκπαίδευση, το Μουσικό Σχολείο επανεκκίνησε στη νέα πραγματικότητα λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα υγειονομικής προστασίας⁷⁴⁹.

Σύμφωνα με την έκδοση αποτελεσμάτων σχολικού έτους 2019-2020 (12.6.2020) προήχθησαν από την α΄ τάξη Γυμνασίου 60 μαθητές και από τη β΄ τάξη Γυμνασίου 56 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη γ΄ τάξη Γυμνασίου 51 μαθητές, προήχθησαν από την Α΄ Λυκείου 39 μαθητές και τη Β΄ Λυκείου 31 μαθητές, έλαβαν απολυτήριο από τη Γ΄ Λυκείου 30 μαθητές⁷⁵⁰.

Στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας, στις 23 Ιουνίου 2020, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις επιλογής μαθητών για την α΄ τάξη Γυμνασίου του επόμενου σχολικού έτους 2020-2021. Πρόεδρος της εξαμελούς Επιτροπής εξετάσεων ήταν η καθηγήτρια Ελένη Σπυροπούλου. Συμμετείχαν 73 μαθητές επί συνόλου 75 αιτήσεων και έγιναν δεκτοί οι 67 πρώτοι. Κατά σειρά κατάταξης επιτυχίας πρώτος ήλθε ο μαθητής Γεώργιος – Δημήτριος Ρούσσης⁷⁵¹.

Από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού ανακηρύχθηκε το 2020 ως έτος Μελίνας Μερκούρη και Αντώνη Σαμαράκη. Εορτάστηκαν τα 100 χρόνια από τη γέννηση της Μελίνας Μερκούρη, της διεθνούς σταρ του κινηματογράφου και του θεάτρου, της αγωνίστριας της Δημοκρατίας, της πολιτικού, της μακροβιότερης υπουργού

748 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 36 (Σχολικό έτος 2019-2020), τ. 6 (2019-2020), σ. 85-86

749 ΒΠΜΣΚ, Πράξεις 67, 68 (Σχολικό έτος 2019-2020), τ. 6 (2019-2020), σ. 151-152, 154

750 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 71 (Σχολικό έτος 2019-2020), τ. 6 (2019-2020), σ. 163-164

751 ΒΠΜΣΚ, Πράξη 72 (Σχολικό έτος 2019-2020), τ. 6 (2019-2020), σ. 167-170

Πολιτισμού⁷⁵². Κατά τη διάρκεια της χρονιάς πραγματοποιήθηκε σειρά εκδηλώσεων, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη. Για το Έτος Αντώνη Σαμαράκη οι εκδηλώσεις περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων, ένα αφιερωματικό λεύκωμα με θέμα «Αντώνης Σαμαράκης, ο άνθρωπος και συγγραφέας. Ο 20ός αιώνας στην Ελλάδα και στον κόσμο», καθώς και μια αντίστοιχη έκθεση που οργανώθηκε στην Αθήνα με τη συνεργασία της Βουλής των Ελλήνων, η οποία κατέχει το Αρχείο Σαμαράκη⁷⁵³. Επίσης, το 2020 ήταν έτος εορτασμού των 250 χρόνων από τη γέννηση του διάσημου Γερμανού μουσικοσυνθέτη Λούντβιχ Βαν Μπετόβεν⁷⁵⁴.

Κατά τα επόμενα δύο σχολικά έτη 2020-2021 και 2021-2022 το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας» λειτούργησε με εξ αποστάσεως εκπαίδευση και με τα επιβληθέντα υγειονομικά μέτρα λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού.

752 Ανυπόγραφο άρθρο, «2020: Έτος Μελίνας Μερκούρη», στην ιστοσελίδα: *Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού*, διαθέσιμο στο: <https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=4129>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

753 Ανυπόγραφο άρθρο, «Έτος Αντώνη Σαμαράκη», στην ιστοσελίδα: *Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού*, διαθέσιμο στο: <https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=4254>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

754 Ανυπόγραφο άρθρο, «Beethoven 2020 – HappyBeethovenYear!», στην ιστοσελίδα: *Popular Beethoven*, διαθέσιμο στο: <https://www.popularbeethoven.com/beethoven-2020-happy-beethoven-year/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Μαθητικό δυναμικό-Διευθυντές/Υπηρες-Ποινές/παίδες/οργανικά μέτρα					
ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΕΤΟΣ	ΕΝΕΡΓΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ (ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ) ΣΥΝΟΛΟ	ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ/ΥΠΕΡΕΣ	ΠΟΙΝΕΣ - ΩΡΙΑΙΑ ΑΠΟΒΟΛΗ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ	ΠΟΙΝΕΣ - ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΑΠΟΒΟΛΗ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	1993- 1994	14	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04 (1-12-1993)		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	1994- 1995	32	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	1995- 1996	53	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	1996- 1997	(58+7) 65	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	1997- 1998	(59+22) 81	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	1998- 1999	(61+23) 84	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	1999-2000	(60+33) 93	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2000-2001	(59+37) 96	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2001-2002	(65+42) 107	Αλέξανδρος Μπουφρέας ΠΕ04 Παναγιώτης Σικαλιάς ΠΕ03 (29-8-2002)		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2002-2003	(55+44) 99	Παναγιώτης Σικαλιάς ΠΕ03	2	
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2003-2004	(60+41) 101	Παναγιώτης Σικαλιάς ΠΕ03	21+6	6+2
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2004-2005	(39+44) 83	Παναγιώτης Σικαλιάς ΠΕ03	7	5
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2005-2006	(44+31) 75	Παναγιώτης Σικαλιάς ΠΕ03	9+1	2
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2006-2007	(48+32) 80	Γεώργιος Θεοδορακόπουλος ΠΕ03 (28-11-2007)	17+5	3+1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2007-2008	(61+21) 82	Γεώργιος Θεοδορακόπουλος ΠΕ03	23+14	4+1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2008-2009	(61+22) 83	Γεώργιος Θεοδορακόπουλος ΠΕ03	33+20	9+13
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2009-2010	(80+33) 113	Τρισεύγενη Πολυδοπούλου ΠΕ02 (2-9-2010)	12+5	4+1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2010-2011	(85+52) 137	Άννα Φραγκιά ΠΕ02 (22-8-2011)	17+3	1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2011-2012	9104+46) 150	Άννα Φραγκιά ΠΕ02	41+11	8+5
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2012-2013	(122+59) 181	Άννα Φραγκιά ΠΕ02	32+5	9
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2013-1014	(138+54) 192	Άννα Φραγκιά ΠΕ02	32+3	7
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2014-2015	(164+51) 215	Άννα Φραγκιά ΠΕ02	45+13	10
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2015-2016	(173+57) 230	Άννα Φραγκιά ΠΕ02	23+6	1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2016-2017	(163+79) 242	Ιωάννης Σόλαρης ΠΕ02 (3-8-2017)	40+1	1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2017-2018	(165+85) 250	Διονύσιος Κοτταριάδης ΠΕ01 (Αναπλ.προσής) (28-9-2018)		
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2018-2019	(175+100) 275	Τρισεύγενη Πολυδοπούλου ΠΕ02 (8-1-2019)	71+5	5+1
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ	2019-2020	(167+101) 268	Τρισεύγενη Πολυδοπούλου ΠΕ02	79+12	15+7

Διακρίσεις ΜΣΚ

ΦΟΡΕΑΣ (ΥΠΕΠΘ)	ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ (ΑΓΩΓΗΣ)	ΕΤΟΣ	ΒΡΑΒΕΙΟ/ΕΠΑΙΝΟΣ/ ΔΙΠΛΩΜΑ	ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Δ/μια Εκπαίδευση Ν. Μεσσηνίας, Τμήμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	Δράση: Δάσος πηγή ζωής	1995	Έπαινος		
ΥΠΕΠΘ	Συνάντηση Μουσικών Σχολείων Ελλάδας	1995	Δίπλωμα		
ΥΠΕΠΘ / ΔΗΠΕΘΕ	Μαθητικοί Θεατρικοί Αγώνες	1995	Δίπλωμα		
ΥΠΕΠΘ / ΔΗΠΕΘΕ	Μαθητικοί Θεατρικοί Αγώνες	1995	Τιμητικός Έπαινος		
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1996	Έπαινος		
Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπ/σης (Κ.Π.Ε.)Καλαμάτας	Δράση: Αρχόντισσα του Μεσσηνιακού	1996	Έπαινος		
Νομαρχία Μεσσηνίας / Δήμος Ιθώμης	Ιθωμαία	1996	Αναμνηστικό Δίπλωμα		
ΚΕΘΕΑ Ν. Μεσσηνίας	Πρόγραμμα Ιθάκη	1996	Δίπλωμα		
Νομαρχία Μεσσηνίας / Δήμος Ιθώμης	Ιθωμαία	1997	Αναμνηστικό Δίπλωμα		
ΥΠΕΠΘ	Περιφερειακοί Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1997	Β' βραβείο	Σύνολο Παραδοσιακής Ορχήστρας	Σταύρος Παναγιωτόπουλος
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1997	Β' βραβείο	Σύνολο Παραδοσιακής Χορωδίας	Γεώργιος Τσιλικας
ΥΠΕΠΘ	Περιφερειακοί Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1997	Α' βραβείο	Σύνολο Κλασικής Χορωδίας	Απόστολος Τσάφος
Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπ/σης (Κ.Π.Ε.)Καλαμάτας	Δράση: Πουλιά οι τραγουδιές της ζωής	1997	Έπαινος		
ΥΠΕΠΘ / ΔΗΠΕΘΕ	Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου	1998	Δίπλωμα		
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1998	Ειδική Διάκριση	Σύνολο Βυζαντινής Χορωδίας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1998	Β' βραβείο	Κλασική Ορχήστρα	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1998	Α' βραβείο	Βυζαντινή Χορωδία	
ΥΠΕΠΘ	Περιφερειακοί Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Α' βραβείο	Δημοτική Ορχήστρα	Ιωάννης Πλεμμένος
ΥΠΕΠΘ	Περιφερειακοί Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Α' βραβείο	Μεική Χορωδία	
ΥΠΕΠΘ	Περιφερειακοί Θεατρικοί Αγώνες	1999	Ειδικό βραβείο		
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Β' βραβείο	Βυζαντινή Χορωδία	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Ειδικό βραβείο	Σύνολο Δημοτικής Χορωδίας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Γ' βραβείο	Σύνολο Μεϊκτής Χορωδίας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Α' βραβείο	Σύνολο Δημοτικής Ορχήστρας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Α' βραβείο	Σύνολο Ορχήστρας (Μπάντας)	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	1999	Α' βραβείο	Σύνολο Μεϊκτής Κλασικής Χορωδίας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Έπαινος	Σύνολο Δημοτικής Χορωδίας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Εντεχνης Ορχήστρας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Κλασικής Χορωδίας Ομοίων Φωνών	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Ενόργανο Σύνολο	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Μεϊκτό Σύνολο Εντεχνης Ελληνικής Μουσικής	Κων/νος Νικολάας
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Δημοτικής Χορωδίας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Δημοτικής Ορχήστρας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Κλασικής Χορωδίας Ομοίων Φωνών	Ιβάν Μάτζαρης
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Β' βραβείο	Σύνολο Βυζαντινού Χορού	Απόστολος Τσάφος
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Εντεχνης Ορχήστρας	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2000	Α' βραβείο	Σύνολο Βυζαντινής Χορωδίας	Απόστολος Τσάφος
Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδας	Δράση: Παρά θυν' αλός, η ζωή στις ακτές,				
Δ/μια Εκπαίδευση Ν. Μεσσηνίας, Τμήμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	Βαλσασια τοπία του Ν. Μεσσηνίας	2001	Έπαινος		
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Β' βραβείο	Σύνολο Δημοτικής Ορχήστρας	Δημήτρης Παναζούπουλος
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Αγώνες Αρχαίου Δράματος	2001	Γ' βραβείο	Σύνολο Θεάτρου	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Β' βραβείο	Σύνολο Κλασικής Χορωδίας Μεικτών Φωνών	Ιβάν Μάτζαρης
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Α' βραβείο	Μεϊκτό Σύνολο Εντεχνης Ελληνικής Μουσικής	Κων/νος Νικολάας
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Α' βραβείο	Σύνολο Κλασικής Χορωδίας Ομοίων Φωνών	Ιβάν Μάτζαρης
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Ειδική Διάκριση	Σύνολο Βυζαντινής Χορωδίας	Ιωάννης Πλεμμένος
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Β' βραβείο	Σύνολο Εντεχνης Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Βραβείο	Σύνολο Δημοτικής Χορωδίας	Ιωάννης Πλεμμένος
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Α' βραβείο	Συμφωνική Ορχήστρα	
ΥΠΕΠΘ	Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες	2001	Α' βραβείο	Σύνολο Κλασικής Ορχήστρας	Ιβάν Μάτζαρης
Λιμεναρχείο Καλαμάτας	Ναυτική Εβδομάδα	2002	Δίπλωμα		
Δ/μια Εκπαίδευση Ν. Μεσσηνίας, Τμήμα Αγωγής Υγείας	Δράση: Το θέατρο ως παράγοντας ψυχοσωματικής ευεξίας. "Εγώ Ρατσιστής"	2002	Έπαινος		
Δ/μια Εκπαίδευση Ν. Μεσσηνίας, Τμήμα Αγωγής Υγείας	Δράση: Στηρίζομαι στα πόδια μου	2002	Έπαινος		
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	Α' βραβείο	Σύνολο Μεϊκτής Σύγχρονης Ελληνικής Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	Α' βραβείο	Φωνητικό Σύνολο Παραδοσιακής Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	Α' βραβείο	Οργανικό Σύνολο Παραδοσιακής Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	3ο Πανελλήνιο βραβείο	Φωνητικό Σύνολο Παραδοσιακής Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	Α' βραβείο	Σύνολο Βυζαντινού Χορού	
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	3ο Πανελλήνιο βραβείο	Μεϊκτό Σύνολο Σύγχρονου Ελληνικού Τραγουδιού	
ΥΠΕΠΘ	9 ^ο Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες 2002-2003	2002-2003	Β' βραβείο	Ορχήστρα Ευρωπαϊκής Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	11 ^ο Περιφερειακοί & Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες	2005	Α' βραβείο	Σύνολο Χορωδίας Ομοίων Φωνών	
ΥΠΕΠΘ	11 ^ο Περιφερειακοί & Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες	2005	Α' βραβείο	Σύνολο Εντεχνης Ελληνικής Μουσικής	
ΥΠΕΠΘ	11 ^ο Περιφερειακοί & Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες	2005	Β' βραβείο	Σύνολο Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής	
Δήμος Καλαμάτας / Intercultur	Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδίων Καλαμάτας	2015	Ασημένιο Δίπλωμα	Σύνολο Μεϊκτής Χορωδίας	Νικόλαος Πρίγκας
Δήμος Καλαμάτας / Intercultur	Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδίων Καλαμάτας	2017	Ασημένιο Δίπλωμα	Σύνολο Μεϊκτής Χορωδίας	Νικόλαος Πρίγκας
Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων Σύλλογος "οι φίλοι της μουσικής" & Χορωδία "Ορφείος"	Πανελλήνιος Διαγωνισμός "Καλύτερη εικονική επιχείρηση 2018"	2018	Έπαινος Συμμετοχής		
	Χορωδιακή συνάντηση Ορθοκευτικής Μουσικής	2019	Δίπλωμα Συμμετοχής		
BRAVO SCHOOLS	Πανελλήνιος Σχολικός Διαγωνισμός για τους 17 παγκόσμιους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης	2019	Διάκριση		
BRAVO SCHOOLS	Πανελλήνιος Σχολικός Διαγωνισμός για τους 17 παγκόσμιους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης	2019	Έπαινος Συμμετοχής		
Δήμος Καλαμάτας / Intercultur	Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδίων Καλαμάτας	2019	Χρυσό Δίπλωμα	Σύνολο Χωρωδίας Νέων Ομοίων Φωνών	Αικατερίνη Τσίτσα
Δήμος Καλαμάτας / Intercultur	Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδίων Καλαμάτας	2019	Πρώτος στην Κατηγορία	Σύνολο Χωρωδίας Νέων Ομοίων Φωνών	Αικατερίνη Τσίτσα
Dance Challenge	Πρώτο Φεστιβάλ Ανάδειξης Δημιουργίας και Προβολής Ταλέντου	2019	Έπαινος Συμμετοχής	Σύνολο Μοντέρνας Μουσικής	Πέτρος Κατσούλης
Zst	9 ^ο English language Gala Competition	2019	Diploma		
Εταιρεία Προστασίας Ανηλικών Καλαμάτα	Δράση: Εφηβία όλα αλλιώς	2019	Ευχαριστήριο		

Η' Κεφάλαιο

Η ονοματοθεσία του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας: η Μαρία Κάλλας (1923-1977) το ορόσημό του

Η Μαρία Κάλλας (Maria Callas)⁷⁵⁵ γεννήθηκε – σύμφωνα με τη ληξιαρχική πράξη γέννησης - ως Σοφία Καικιλία Κάλος (Sophie Cecilia Kalos)⁷⁵⁶ (συντετμημένο όνομα του πραγματικού επωνύμου Καλογεροπούλου) στις 2 Δεκεμβρίου του 1923, στο Νοσοκομείο Φλόουερ του Μανχάταν στη Νέα Υόρκη. Η μητέρα της αναφέρει άλλη ημερομηνία γέννησής της, στις 4 Δεκεμβρίου, την οποία προτιμούσε και η ίδια η Κάλλας, καθώς συμπίπτει με την εορτή της αγίας Βαρβάρας την οποία θαύμαζε και αισθανόταν κοντά της. Η Μαρία βαπτίστηκε με το όνομα Σοφία Καικιλία Άννα Μαρία (Sofia Cecilia Anna Maria Kalogeropoulos) στις 22 Φεβρουαρίου 1926 στην ορθόδοξη Μητρόπολη της Αγίας Τριάδας από τον παπα-Μεθόδιο Κουρκούλη, στον 74ο Ανατολικό Δρόμο 319 στο Μανχάτταν και ανάδοχοι ήταν ο γιατρός που την έφερε στη ζωή, ο Λεωνίδας Λαντζούνης από τον Μελιγαλά και παιδικός φίλος του πατέρα της, και ο ορθοπαιδικός Καρούζος⁷⁵⁷. Η Μαρία ήταν το τρίτο παιδί της οικογένειας και αδέλφια της ήταν η Υακίνθη, που γεννήθηκε στις 4 Ιουλίου 1917 και ο Βασίλης ο οποίος γεννήθηκε το 1920 και πέθανε από μηνιγγίτιδα σε ηλικία 2 ετών.

Οι γονείς της, Ευαγγελία (Λίτσα) Δημητριάδη (1898-1982), από τη Στυλίδα Φθιώτιδος (κόρη στρατιωτικού και ανιψιά του γιατρού-μαιευτήρα της βασιλικής οικογένειας Κωνσταντίνου Λούρου, 1863-1957) και Γιώργος Καλογερόπουλος (1887-1974), από το Νεοχώριο Ιθώμης στον Μελιγαλά Μεσσηνίας (φαρμακοποιός) συνήψαν γάμο στην Αθήνα το 1916. Ο πατέρας της διατηρούσε από το 1916 έως το 1923 φαρμακείο στον Μελιγαλά Μεσσηνίας. Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς πριν από τη γέννηση της Μαρίας, το 1923, οι γονείς της μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. Πριν την

755 Ανυπόγραφο άρθρο, «LaDivinaMariaCallasChronology», στην ιστοσελίδα: *Divina*, 2005, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20060112081941/http://www.callas.it/english/cronologia.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021, Ανυπόγραφο άρθρο, «MariaCallasBiografy», στην ιστοσελίδα: *Soprano*, διαθέσιμο στο: <http://sopranos.freeservers.com/callas.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021, Ανυπόγραφο άρθρο, «Biographie», στην ιστοσελίδα: *MARIACALLAS*, διαθέσιμο στο: <http://callas.free.fr/callas2.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021, Ανυπόγραφο άρθρο, «MariaCALLASTheCompleteStudioRecordings 1949-1969», στην ιστοσελίδα: *Sibelius*, διαθέσιμο στο: http://yan-sibelius.narod.ru/maria_callas.html, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

756 Ν. Πετσάλης-Διομήδης, *Η άγνωστη ΚΑΛΛΑΣ*, Αθήνα 1997, σ. 35, Ν. Σαραντάκος, *Η γλώσσα έχει κέφια*, Αθήνα 2018, σ. 39

757 Ε. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, Αθήνα 2021, σ. 31, 33-34, στο εξής βλ. Ε. Melilli, *Μαρία Κάλλας*

αναχώρησή τους ο πατέρας πούλησε την περιουσία του στον γαμπρό του Δημήτρη Μπουτακόπουλο από το χωριό Σαντάνι (Ανδανία)Μεσσηνίας⁷⁵⁸. Το πατρογονικό σπίτι της Μαρίας Κάλλας στο Νεοχώριο μεταβιβάστηκε εδώ και μερικά χρόνια στην κυριότητα του Δήμου Οιχαλίας, με σκοπό να αποκατασταθεί και να λειτουργήσει ως επισκέψιμο μουσειακό και ερευνητικό κέντρο για τη ζωή και την καριέρα της μεγάλης καλλιτέχνιδας.

Στις 13 Ιουλίου 1923 τα μέλη της οικογένειας αναχώρησαν από την Πάτρα με το υπερωκεάνειο «Κωνσταντινούπολις» και έφτασαν στη Νέα Υόρκη την 1η Αυγούστου του 1923. Ο πατέρας της ανοίγει φαρμακείο στην ελληνική συνοικία του Μανχάτταν το 1929 και αλλάζει το οικογενειακό επώνυμο από Καλογερόπουλος σε Callas. Το 1932 η Μαρία ξεκινά τα πρώτα μαθήματα πιάνου μαζί με τη μεγαλύτερη αδελφή της Υακίνθη (Jackie). Την πρώτη σωζόμενη διασύνδεση της Κάλλας με τη μουσική μαρτυρά μια μαγνητοταινία από το 1935, στην οποία η Κάλλας με το ψευδώνυμο Νίνα Φορέστι μιλάει και κατόπιν τραγουδάει την άρια «un bel di vedremo» από τη Μαντάμ Μπατερφλάϊ (Madama Butterfly, 1904) του Τζάκομο Πουτσίνι (Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini, 1858-1924), κατά τη διάρκεια διαγωνισμού τραγουδιού του ραδιοφωνικού σταθμού Major Bowes Amateur Hour⁷⁵⁹.

Στις 28 Ιανουαρίου 1937, η Μαρία συμμετείχε στην οπερέτα «HMS Pinafore» (1878) των Gilbert (Sir William Schwenck Gilbert, 1836-1911) και Sullivan (Sir Arthur Seymour Sullivan, 1842-1900) στην τελετή αποφοίτησης από την όγδοη τάξη του σχολείου της στη Νέα Υόρκη. Επιπλέον το έτος 1937 έρχεται το διαζύγιο των γονιών της και η Μαρία μαζί με την αδελφή της ακολουθούν τη μητέρα τους στην Αθήνα, περίπου ένα μήνα μετά την ημέρα αποφοίτησής της. Οι τρεις γυναίκες εγκαταστάθηκαν στα Σεπόλια της Αθήνας, ενώ από τις αρχές του 1940 διέμεναν στην οδό Πατησίων 61. Η μητέρα της (Λίτσα) αποφάσισε να αλλάξει το επίθετο Callas σε Καλογεροπούλου, στο αυθεντικό όνομα του πρώην συζύγου της⁷⁶⁰. Αρχικά, αν και μικρότερη από το ηλικιακό όριο εισαγωγής των 16 ετών (κατά την ψευδή δήλωση εγγραφής της μητέρας), η Μαρία

758 ΓΑΚ Ν. Μεσσηνίας, *Συμβολαιογραφικά*, αρ. συμβολαίου 511/2.6.1923

759 E. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 35, Ανυπόγραφο άρθρο, «Μαρία Κάλλας (1923-1977)», στην ιστοσελίδα: *Ελληνική Δημοκρατία - Υπουργείο Εξωτερικών*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20020816215351/http://www.mfa.gr/greek/greece/living/portrets/kallas.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

760 J. Bastias, «Maria Callas' Greek Adventure», στο: *Maria Callas Magazine*, τχ. 70 (2013), σ. 1, στο εξής βλ. *Maria Callas Magazine*, τχ. 70 (2013)

Καλογεροπούλου εγγράφηκε στο Εθνικό Ωδείο με καθηγητές τη Μαρία Τριβέλλα (τραγουδί), την Ήβη Πανά (πιάνο) και τον Γεώργιο Καρακαντά (μελοδραματική). Ένα χρόνο αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 1938, προσήλθε σε ακρόαση στο Ωδείο Αθηνών όπου δίδασκε η Ελβίρα ντε Ιντάλγκο (Elvira de Hidalgo, 1891-1980) και η οποία θεωρείται ως η κατ' εξοχήν δασκάλα της Κάλλας. Με τη γνωστή σοπράνο Ισπανίδα δασκάλα η Κάλλας πραγματοποίησε μαθήματα στα κρυφά επί ένα έτος και το 1939 εισήχθη κανονικά στο Ωδείο Αθηνών, αφιερώνοντας τον εαυτό της στη μελέτη⁷⁶¹. Στο Ωδείο Αθηνών, όπου φοίτησε από το 1939 έως το 1943 χωρίς να πάρει δίπλωμα, της χορηγήθηκε η Αβερύφειος υποτροφία για τα τέσσερα χρόνια των σπουδών της και γράφτηκε στην Ανωτέρα τάξη (ο αριθμός εγγραφής της «Μαριάννας Γ. Καλογεροπούλου» ήταν 1862, με αύξοντα αριθμό 19, μεταξύ των 30 μαθητών της δασκάλας de Hidalgo).

Στις 2 Απριλίου 1939 κάνει το σκηνικό της ντεμπούτο ως Σαντούζα (Santuzza) σε μία μαθητική παράσταση της «Αγροτικής Ιπποσύνης» (Cavalleria Rusticana, 1890) του Πιέτρο Μασκάνι (Pietro Antonio Stefano Mascagni, 1863-1945) από το Ωδείο Αθηνών. Λίγο πριν το ξέσπασμα του ελληνοϊταλικού πολέμου έρχεται η πρώτη συνεργασία με την εταιρεία της Λυρικής Σκηνής Αθηνών, στα μέσα Ιουνίου 1940, όταν η δασκάλα Ιντάλγκο παρουσίασε τη Μαριάννα Καλογεροπούλου (όπως αυτοσυστήθηκε) στον Κωστή Μπαστιά, γενικό διευθυντή του Βασιλικού Θεάτρου και υπέγραψαν το πρώτο συμβόλαιο. Η Κάλλας αργότερα (1959) παραδέχτηκε ότι ο Κ. Μπαστιάς ήταν ο πρώτος που αναγνώρισε το ταλέντο της⁷⁶². Στις 21 Οκτωβρίου του 1940 ερμηνεύει τραγούδια από τον «Έμπορο της Βενετίας» (The Merchant of Venice, 1596) του Ουίλιαμ Σαίξπηρ (William Shakespeare, 1564-1616) στο Βασιλικό Θέατρο. Ήταν η πρώτη παράσταση επί πληρωμή και η Κάλλας ντουμπλάριζε από το παρασκηνίο τα τραγούδια της Πόρσια (Portia), την οποία υποδυόταν η Ελένη Παπαδάκη. Η συνεργασία της με τη Λυρική Σκηνή θα συνεχιστεί και στις 15 Φεβρουαρίου 1941 στην πρώτη της μελοδραματική εμφάνιση θα υποδυθεί τη Βεατρίκη στο έργο «Βοκκάκιος» (Boccacio) του Φραντς φον Σουπέ (Franz Suppé, 1819-1895) στο κινηματοθέατρο Παλλάς.

761 E. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 41-43

762 *Maria Callas Magazine*, τχ. 70 (2013), σ. 1-2

Με αφορμή τους εορτασμούς για τα 150 χρόνια από τη γέννηση του συνθέτη Ροσίνι (Gioachino Antonio Rossini, 1792–1868), η Κάλλας χάρις στις γνωριμίες της μητέρας της προσελήφθη να συμμετάσχει στο μουσικό σύνολο, το οποίο πραγματοποίησε συναυλία στη Θεσσαλονίκη, στις 7 Ιουνίου 1942. Επιπλέον στην πρώτη της επαγγελματική εμφάνιση σε όπερα ως σολίστ ερμηνεύει «Τόσκα» (Tosca 1900) του Τζάκομο Πουτσίνι (Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini, 1858-1924), στις 27 Αυγούστου του 1942 στο θερινό θέατρο Παρκ στην Πλατεία Κλαυθμώνος. Σημείωσε μεγάλη επιτυχία, με άριστες κριτικές στον τύπο, όπου άρχισε να ονομάζεται πλέον ως «Divina». Στις 19 Φεβρουαρίου 1943 ερμηνεύει τη Σμαράγδα στον «Πρωτομάστορα» (1915) του Μανώλη Καλομοίρη (1883–1962), και εννέα μέρες αργότερα συμμετέχει σε μεγάλη συναυλία για τα συσσίτια της Νέας Σμύρνης στον κινηματογράφο Σπόρτινγκ. Στις 12 Δεκεμβρίου ερμηνεύει άριες του Μπετόβεν (Ludwig van Beethoven, 1770-1827) και του Ροσίνι (Gioachino Antonio Rossini, 1792–1868) σε συναυλία υπέρ των φυματικών.

Η Κάλλας μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, λόγω της υποβάθμισής της στη Λυρική Σκηνή και των κατηγοριών για συνεργασία της οικογένειάς της με τους Ναζί, έλαβε την απόφαση επιστροφής στην Αμερική. Προκειμένου να εξασφαλίσει τα εισιτήριά της έδωσε μια αποχαιρετιστήρια μουσική παράσταση στην Αθήνα. Τον Σεπτέμβριο του 1945 βρίσκεται στη Νέα Υόρκη, συναντά τον πατέρα της και αλλάζει το επίθετό της σε «Κάλλας» για να ακολουθήσει διεθνή καριέρα. Επιδιώκει αρχικά να προσληφθεί στη Μητροπολιτική Όπερα, αλλά δεν κατορθώνει να υπογράψει συμβόλαιο. Εντούτοις η ακρόασή της από τον Έντουαρντ Τζόνσον (Edward Patrick Johnson, 1878-1959), καλλιτεχνικό διευθυντή της Όπερας, οδηγεί στην προσφορά δύο ρόλων στα έργα «Φιντέλιο» (Fidelio, 1805) του Μπετόβεν (Ludwig van Beethoven, 1770-1827) και «Μαντάμ Μπατερφλάι» (Madama Butterfly, 1904) του Τζάκομο Πουτσίνι (Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini, 1858-1924). Η Κάλλας απορρίπτει τους ρόλους. «Δεν θέλει να τραγουδήσει το «Φιντέλιο» στα αγγλικά, ενώ αισθάνεται πολύ εύσωμη ώστε να ερμηνεύσει την αιθέρια «Μπατερφλάι» στα ιταλικά».

Η γνωριμία της με τον καλλιτεχνικό διευθυντή της Αρένας της Βερόνα, Τζοβάννι Τζενατέλλο την κατευθύνει στην Ιταλία. Εκεί στις 2 Αυγούστου 1947 κάνει την πρώτη της εμφάνιση στην Αρένα της Βερόνα με την «Τζοκόντα» (La Gioconda,

1876) του Αμιλκάρε Πονκιέλι (Amilcare Ponchielli, 1834–1886). Τον ίδιο χρόνο ερμηνεύει τον πρωταγωνιστικό ρόλο της Ιζόλδης από την όπερα «Τριστάνος και Ιζόλδη» (Tristan und Isolde, 1865) του Βάγκνερ (Wilhelm Richard Wagner, 1813-1883) στη Βενετία υπό την καθοδήγηση του μαέστρου Τούλιο Σεραφίν⁷⁶³ (Tullio Serafin, 1878-1968), του δικού της «Πυγμαλίωνα». Στη Φλωρεντία, στις 30 Νοεμβρίου 1948 η Κάλλας ερμηνεύει για πρώτη φορά «Νόρμα» (Norma, 1831) του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835), την εμβληματική για την καριέρα της όπερα⁷⁶⁴. Συνάμα ήλθε και η γνωριμία της με τον μουσικόφιλο Ιταλό βιομήχανο Τζοβάννι Μπατίστα Μενεγκίνι (Giovanni Battista Meneghini, 1896-1981), τον «Τίτα» όπως συνήθιζε να τον αποκαλεί η Κάλλας, με τον οποίο παντρεύονται στις 21 Απριλίου 1949. Ο Μενεγκίνι συν τοις άλλοις εξασφάλισε στη σύζυγό του τα οικονομικά μέσα για να είναι απερίσπαστη στη μουσική και ανέλαβε τον ρόλο του μάνατζερ. Σε αυτό το πλαίσιο υπέβαλε την αιδίο σε αυστηρό πρόγραμμα διαίτας για τη βελτίωση της εμφάνισής της. Γενικά ο Μενεγκίνι επέδρασε καθοριστικά στην καριέρα της.

Το 1949 εμφανίζεται στο Buenos Aires με τη Norma του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835) στο Teatro Collon. Το 1950 στο Μεξικό γίνεται Leonora στο «Il Trovatore» (1853) του Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901), Fiorila στο «Il Turco in Italia» (1814) του Ροσίνι (Gioachino Antonio Rossini, 1792–1868) στη Ρώμη, Traviata (1853) του Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901) στο Comunale της Φλωρεντίας. Τον ίδιο χρόνο πάλι στο Comunale της Φλωρεντίας ερμηνεύει την Ελένη στο «I Vespri Siciliani» (1855) του Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901) και την Ευρυδίκη στο «Ορφείας και Ευρυδίκη» (Orfeo ed Euridice, 1762) του Christoph Willibald (Ritter von) Gluck (1714-1787)⁷⁶⁵. Ο μύθος της Κάλλας άρχισε να λαμβάνει διαστάσεις με τις επαναστατικές πτυχές της προσωπικότητάς της επί σκηνής, την υψηλή ικανότητά της να ερμηνεύει καλλιτεχνικούς ρόλους συνδυάζοντας την άψογη φωνητική εκτέλεση

763 Αλ. Σαββίδης, *Μεγάλοι Μαέστροι*, Αθήνα 2009, σ. 398-399

764 Ανυπόγραφο άρθρο, «LaDivinaMariaCallasChronology», στην ιστοσελίδα: *Divina*, 2005, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20060112081941/http://www.callas.it/english/cronologia.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

765 Ανυπόγραφο άρθρο, «Μαρία Κάλλας (1923-1977)», στην ιστοσελίδα: *Ελληνική Δημοκρατία - Υπουργείο Εξωτερικών*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20020816215351/http://www.mfa.gr/greek/greece/living/portrets/kallas.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

με τις υποκριτικές αρετές (χειρονομίες και μίμηση), που αποτελούσε σπάνιο φαινόμενο για την εποχή⁷⁶⁶.

Η Κάλλας έλαβε το βάπτισμα του πυρός στο Μιλάνο με την «Άιντα» (Aida, 1871) του Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901), στις 12 Απριλίου 1950, χωρίς ανταπόκριση. Όμως στις 7 Δεκεμβρίου 1951 η Κάλλας ανοίγει τη σεζόν στη Σκάλα του Μιλάνου ερμηνεύοντας τη δούκισσα Ελένη στους «Σικελικούς Εσπερινούς» («I Vespri Siciliani», 1855) του Τζουζέπε Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901), εμφάνιση που της προσφέρει μεγάλη αναγνώριση και εγκωμιαστικά σχόλια από τους διάσημους μαέστρους Σεραφίν (Tullio Serafin, 1878-1968) και Τοσκανίνι (Arturo Toscanini, 1867-1957). Κατά τη διάρκεια των επόμενων επτά ετών «η Σκάλα θα είναι η σκηνή των μέγιστων θριάμβων της σε ένα ευρύ φάσμα ρόλων». Το 1952 πραγματοποίησε τη συναυλία που θεωρείται ως η καλύτερη της καριέρας της, στη RAI του Τορίνο, με ερμηνείες έργων των συνθετών Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901), Ντονιτσέτι (Domenico Gaetano Maria Donizetti, 1797-1848) και Ντελίμπ (Clément Philibert Léo Delibes, 1836-1891). Μάλιστα η πρώτη πλήρης ηχογράφηση όπερας από την Κάλλας χρονολογείται τον Σεπτέμβριο του 1952 για τη δισκογραφική εταιρεία Cetra. Στις 10 Δεκεμβρίου 1953 στη Σκάλα ενσάρκωσε τον ισχυρό χαρακτήρα της «Μήδειας» (Medea, 1797) του Λουίτζι Κερουμπίνι (Luigi Cherubini, 1760-1842), όπου με την ανανεωμένη σωματοδομή της επέτυχε καθοριστικό βήμα στην καλλιτεχνική της πορεία. Στις 28 Μαΐου 1955 η Κάλλας - εμφανώς αδυνατισμένη - ανεβάζει την ιστορική παράσταση της «Τραβιάτα» (Traviata, 1853) του Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901) σε σκηνοθεσία Λουκίνο Βισκόντι (Luchino Visconti di Modrone, 1906-1976). Από εκείνη την εποχή ξεκινούν οι έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ των κριτικών, των καλλιτεχνών και των κύκλων των διανοουμένων στην Ιταλία ως προς την αλλαγή της φωνητικής τεχνικής και την ερμηνευτική διαίσθηση στο πρόσωπο της Κάλλας. Από το 1954 έως το 1958 η Μαρία Κάλλας είναι η αδιαμφισβήτητη βασίλισσα της Σκάλας του Μιλάνου. Κυριαρχεί το αισθητικό όραμά της όχι για απλή φωνητική ερμηνεία του ρόλου, αλλά για εναρμόνιση

766 E. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 66-67

του λόγου και του σώματος στην ενότητα του υποδουμένου χαρακτήρα κάθε φορά, το ονομαζόμενο «σκηνοθετικό θέατρο»⁷⁶⁷.

Στις 27 Οκτωβρίου 1956 εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Μητροπολιτική Όπερα της Νέας Υόρκης ως «Νόρμα» (Norma, 1831) στο ομώνυμο έργο του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835). Στις 2 Ιουνίου 1957 η Κάλλας, ως εθνικό σύμβολο της Ιταλίας, έλαβε τον τιμητικό τίτλο της Ταξιάρχου του Τάγματος της Τιμής από τον Πρόεδρο της Ιταλικής Δημοκρατίας Τζοβάνι Γκρόνκι⁷⁶⁸. Στις 5 Αυγούστου 1957 επιστρέφει στην Αθήνα και εμφανίζεται στο Ωδείο Ηρώδου Αττικού στα πλαίσια του Φεστιβάλ Αθηνών. Δύο μήνες πριν είχε γνωρίσει τον εφοπλιστή Αριστοτέλη Ωνάση (1906-1975) σε δεξίωση της κοσμικογράφου Έλσα Μάξγουελ. Η γνωριμία τους θα εξελιχθεί σε μία από τις πλέον διάσημες κοσμικές σχέσεις. Στις 2 Ιανουαρίου 1958 η Κάλλας ανέλαβε να ερμηνεύσει τη «Νόρμα» (Norma, 1831) του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835) στη σκηνή του Θεάτρου της Όπερας στη Ρώμη, παρουσία του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας και σε ζωντανή ραδιοφωνική αναμετάδοση σε Ιταλία και Γαλλία, όπου παραπονέθηκε για ασθένεια στη φωνή της και αρνήθηκε να τραγουδήσει τη δεύτερη πράξη. Τότε ξέσπασε σκάνδαλο εναντίον της, αποδοκιμάστηκε ως «ιδιότροπη ντίβα» και κατόπιν κοινοβουλευτικών ερωτήσεων η Κυβέρνηση της Ρώμης απαγόρευσε στη Σκάλα να συμπεριλάβει την τραγουδίστρια στη θερινή περιοδεία. Πάντως η τελευταία παράσταση στη Σκάλα δόθηκε στις 30 Μαΐου 1958 με τον επιτυχημένο ρόλο της Ιμογένης στον «Πειρατή» (Il pirata, 1827) του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835), όπου λευκά μαντήλια κυμάτιζαν στο θεωρείο για να αποχαιρετήσουν τη Divina⁷⁶⁹.

Στις 24 Αυγούστου του 1960, η Μαρία Κάλλας ερμήνευσε στο Αρχαίο θέατρο Επιδαύρου τη Νόρμα(Norma, 1831) του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835), έργο το οποίο η ίδια είχε ζητήσει για την πρώτη της εμφάνιση στο αρχαίο θέατρο. «Δεν έχανε ποτέ την ευκαιρία να ξαναζήσει το δράμα και το πάθος της ηρωίδας». Τη στιγμή που τραγουδούσε την άρια «Κάστα ντίβα» αφέθηκαν στην ορχήστρα δύο λευκά περιστέρια «προκαλώντας θύελλα χειροκροτημάτων». Στο

767 E. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 71, 74-77, 78-81 και 84-85

768 E. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 95

769 E. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 96-100 και 121

τέλος, «ο ενθουσιασμός του κοινού ήταν τόσο μεγάλος που κάλεσαν την Κάλλας δέκα φορές στη σκηνή». Τα σκηνικά, στην ιστορική αυτή παράσταση, υπέγραψε ο Γιάννης Τσαρούχης (1910-1989) και η σκηνοθεσία ήταν του Αλέξη Μινωτή (1900-1990). Τη σύμπραξη της Μαρίας Κάλλας με την Εθνική Λυρική Σκηνή διηύθυνε από το πόντιο ο Τούλιο Σεραφίν (Tullio Serafin, 1878-1968). Στις 6 Αυγούστου του 1961, η Μαρία Κάλλας ερμήνευσε στο Αρχαίο θέατρο Επιδαύρου τη Μήδεια του Λουίτζι Κερουμπίνι (Luigi Cherubini, 1760-1842) με την Εθνική Λυρική Σκηνή. Στην παράσταση συμμετείχαν περισσότερα από 200 πρόσωπα σε διάφορες θέσεις. «Επρόκειτο για έναν ακόμη θρίαμβο της μεγάλης καλλιτέχνιδας, η οποία αποθεώθηκε από τους 17.000 θεατές της βραδιάς», ανάμεσα στους οποίους ήταν ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής (1907-1998) και ο υπουργός Προεδρίας Κωνσταντίνος Τσάτσος (1899-1987). Σκηνοθεσία του Αλέξη Μινωτή (1900-1990), σκηνικά-κοστούμια του Γιάννη Τσαρούχη (1910-1989) και διεύθυνση ορχήστρας του Νικόλα Ρεσίνιο (1916-2008)⁷⁷⁰. Μετά τη μνημειώδη αυτή παράσταση στην Επίδαυρο, ακολούθησε η Σκάλα του Μιλάνου, τον Δεκέμβριο 1961. Στο τέλος «όλοι αναγνώρισαν πως η παράσταση αυτή ήταν ίσως η καλύτερη που έγινε ποτέ στη Σκάλα του Μιλάνου»⁷⁷¹. Το 1960 και το 1961, η Μαρία Κάλλας διέθεσε τα έσοδά της από τις παραστάσεις στην Επίδαυρο για την ίδρυση φορέα που θα παρείχε υποτροφίες σε νέους μουσικούς και καλλιτέχνες. Ο φορέας για τις Υποτροφίες Μαρία Κάλλας ιδρύθηκε και οργάνωσε τον πρώτο διαγωνισμό το 1963⁷⁷².

Τον Ιανουάριο του 1964 πείθεται από τον Φράνκο Τζεφφιρέλι (Gian Franco Corsi Zeffirelli, 1923-2019) να συμμετάσχει σε μία νέα παραγωγή της «Τόσκα» (Tosca 1900) του Τζάκομο Πουτσίνι (Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini, 1858-1924) στη σκηνή του Covent Garden. Η παράσταση εκθειάζεται από τους κριτικούς, ενώ έπεται την ίδια χρονιά νέος καλλιτεχνικός θρίαμβος στην Όπερα των Παρισίων με τη «Νόρμα» (Norma, 1831) του Μπελλίνι (Vincenzo Salvatore Carmelo Francesco Bellini, 1801-1835). Παρά τα φωνητικά προβλήματα που έχει αρχίσει να αντιμετωπίζει, το γαλλικό κοινό την υποδέχεται θερμά. Στις 5 Ιουλίου 1965 εμφανίζεται

770 G. Kondyli, «Callas: the conflict about Epidaurus», στο: *Hellenic Journal of Music Education, and Culture*, τ.χ. 3 (2012), σ. 38-50

771 Ανυπόγραφο άρθρο, «Η Κάλλας ερμηνεύει “Μήδεια”», στο: *Καθημερινή-Ιστορικό Λεύκωμα 1961*, Αθήνα 1997, σ. 153

772 Γ. Μπασιτιάς, *Κωστής Μπασιτιάς - Δημοσιογραφία, Θέατρο, Λογοτεχνία (βιογραφία)*, Αθήνα 2005, σ. 487, Ανυπόγραφο άρθρο, Σύλλογος «Σωματείο Υποτροφίες Μαρία Κάλλας», στην ιστοσελίδα: *Οι Φίλοι της Μουσικής*, διαθέσιμο στο: <http://www.sfm.gr/kalas.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

για τελευταία φορά σε παράσταση όπερας στο Covent Garden με την «Τόσκα» (Tosca 1900) του Τζάκομο Πουτσίνι (Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini, 1858-1924) σε σκηνοθεσία Φράνκο Τζεφινέλι (Gian Franco Corsi Zeffirelli, 1923-2019). Εντός του 1966 απεκδύεται την αμερικανική υπηκοότητα και λαμβάνει την ελληνική. Κατά συνέπεια λύεται και τυπικά ο γάμος της με τον Μενεγκίνι. Η Κάλλας από εκεί και πέρα προσδοκά ότι ο Αριστοτέλης Ωνάσης θα την ζητήσει σε γάμο, όμως αιφνιδιαστικά στις 8 Ιουλίου 1968 ο Έλληνας μεγιστάνας παντρεύεται τη χήρα του Αμερικανού Προέδρου Κέννεντυ (John Fitzgerald «Jack» Kennedy, 1917-1963), Τζάκου (Jacqueline Lee Bouvier «Jackie» Kennedy Onassis, 1929-1994). Το γεγονός αυτό βυθίζει σε κατάθλιψη την κορυφαία υψίφωνο. Το 1969 γυρίζει σε ταινία τη «Μήδεια» του Ευριπίδη σε σκηνοθεσία Πιερ Πάολο Παζολίνι (Pier Paolo Pasolini, 1922-1975). Η ταινία δεν έχει απήχηση από το κοινό στις κινηματογραφικές αίθουσες⁷⁷³. Από το 1959 έως το 1969 ο μουσικός μύθος της Κάλλας είχε γίνει φαινόμενο στον Τύπο, μέσω των φωτογραφίσεων, αλλά και των πορτραίτων που φιλοτεχνήθηκαν προς τιμήν της. Η ντίβα εμφανίστηκε στα εξώφυλλα περιοδικών (Time, Vogue, Life), ενώ δημοσιεύτηκαν πολλές φωτογραφίες από στιγμές των λαμπρών παραστάσεων όπως και του έρωτά της⁷⁷⁴.

Στις 25 Μαΐου 1970 μεταφέρεται στο νοσοκομείο και γνωστοποιείται ότι επιχείρησε να αυτοκτονήσει λαμβάνοντας μεγάλη δόση βαρβιτουρικών. Η Κάλλας ασχολήθηκε με την παράδοση σεμιναρίων σε μαθητές όπερας στη Σχολή Τζούλιαντ της Νέας Υόρκης, από τον Οκτώβριο του 1971 έως τον Μάρτιο του 1972. Το 1973 σκηνοθετεί στο Τορίνο μαζί με τον λυρικό τραγουδιστή Τζουζέπε ντι Στέφανο (Giuseppe DiStefano, 1921-2008) το έργο «Σικελικοί Εσπερινοί» («I Vespri Siciliani», 1855) του Τζουζέπε Βέρντι (Giuseppe Fortunino Francesco Verdi, 1813-1901) και την ίδια χρονιά ξεκινά μαζί του μια παγκόσμια καλλιτεχνική περιοδεία. Στις 8 Δεκεμβρίου η Κάλλας τραγούδησε στην Όπερα των Παρισίων, όπου το κοινό την καταχειροκρότησε. Η τελευταία της εμφάνιση πραγματοποιήθηκε στην πόλη Σαμπόρο της Ιαπωνίας στις 11 Νοεμβρίου του 1974. Η Μαρία Κάλλας πέρασε στην αιωνιότητα στις 16 Σεπτεμβρίου 1977 στο Παρίσι. Η κηδεία της έγινε στις 20 Σεπτεμβρίου στον Ελληνορθόδοξο

773 Α. Ξεπαπαδάκου, «“Μία αρχαία γυναίκα” Η Μαρία Κάλλας ως Μήδεια στην ομότιτλη ταινία του Πιερ Πάολο Παζολίνι», στο: *Θεάτρον Πόλις*, τχ. 2 (2015), σ. 81-98

774 Ε. Melilli, *Μαρία Κάλλας*, σ. 120

Καθηδρικό ναό του Αγίου Στεφάνου στο Παρίσι. Αφού το σώμα της αποτεφρώθηκε όπως επιθυμούσε, στις 3 Ιουνίου του 1979 η τέφρα της σκορπίστηκε στο Αιγαίο.

Η ζωή της Μαρίας Κάλλας υπήρξε μοναδική και δεν είναι λίγοι εκείνοι οι οποίοι «έχουν ταυτίσει το όνομά της με την όπερα και το λυρικό θέατρο», ενώ ρόλοι όπως αυτός της «Μήδειας» για παράδειγμα, «είναι δύσκολο να γίνουν πλέον αποδεκτοί με διαφορετική ερμηνεία». Με την άκρως προσωπική βίωση της μουσικής αλήθειας στις ερμηνείες της καταδείχθηκε η ενυπάρχουσα στο μπελκάντο συναισθηματική ειλικρίνεια και, το σπουδαιότερο, η Κάλλας την κατέστησε αντιληπτή σε πλήθος φιλομούσων, ακόμη και χωρίς ιδιαίτερη μουσική ή άλλη παιδεία⁷⁷⁵. Η εικόνα της Μαρίας Κάλλας ενσαρκώνει την «απόλυτη Ντίβα» - και κατ' αυτόν τον τρόπο «η μορφή της θα μείνει ανεξίτηλα χαραγμένη στις καλύτερες σελίδες της παγκόσμιας μουσικής ιστορίας»⁷⁷⁶.

775 Κ. Λουκάκος, «Μαρία Κάλλας», στην ιστοσελίδα: *ALPHA*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20040911144921/http://www.alpha123.gr/page/default.asp?la=1&id=6745>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

776 Ανυπόγραφο άρθρο, «Μαρία Κάλλας (1923-1977)», στην ιστοσελίδα: *Ελληνική Δημοκρατία - Υπουργείο Εξωτερικών*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20020816215351/http://www.mfa.gr/greek/greece/living/portrets/kallas.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Επίλογος

Στην παρούσα εργασία, προβλήθηκε η πολύπτυχη προσωπικότητα του Στέφανου Βασιλειάδη, του συνθέτη και μουσικοπαιδαγωγού, με τη σημαντική συμβολή του οποίου δημιουργήθηκε ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων και μεταβλήθηκε το τοπίο της παιδείας, της τέχνης και του πολιτισμού κατά την τελευταία τριακονταετία στην Ελλάδα.

Η εντρύφηση στον θεσμό των Μουσικών Σχολείων σκοπεύει στην ανάδειξη της αξίας τους, καθώς η τέχνη διασυνδέεται με την παιδεία. Οι παιδαγωγικές αρχές και διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα σχολεία αυτά συνιστούν οδηγό εφαρμογής για τα γενικά σχολεία. Οι Τέχνες, όπως χαρακτηριστικά τονίζεται στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ «μπορούν να υποστηρίξουν και να εμπνεύσουν το σύγχρονο σχολείο, να μυήσουν τους μαθητές στην πολυπλοκότητα της πραγματικότητας και να τους καταστήσουν ικανούς στην αποτίμηση των παραμέτρων του σύγχρονου κόσμου, καλλιεργώντας τη φαντασία, τη δημιουργικότητα, την ενσυναίσθηση και την κριτική τους σκέψη».

Τα Μουσικά σχολεία είναι ιδιαίτερα ως προς τον προσανατολισμό τους, αλλά επ' ουδενί δεν είναι ελιτίστικά. Απεναντίας, δέχονται όλους-ες τους-τις μαθητές-τριες με κάποια μουσική κλίση και συνεισφέρουν πολύπλευρα στην κοινωνική-πολιτιστική αναβάθμιση του τόπου. Κατά τη ρήση του αείμνηστου Νομάρχη Μεσσηνίας Παναγιώτη Φωτέα «τα Μουσικά σχολεία ανοίγουν δρόμους πολιτισμού».

Ιδίως το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας συνιστά πρότυπο λειτουργίας στην εκπαίδευση, καθώς ενσαρκώνει το όραμα του «δημιουργού» Στέφανου Βασιλειάδη για σχολείο της «πολύτεχνης έκφρασης» και ολιστικής παιδείας.

Ειδικότερα, ο Στ. Βασιλειάδης συμμετείχε στη σύνταξη της πρότασης-σχεδίου οργάνωσης και λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, αγωνίστηκε για τη θεσμοθέτησή τους, πρωτοστάτησε στην ίδρυση του πρώτου Μουσικού Γυμνασίου της Παλλήνης (1988) και ήταν ο Πρόεδρος της πρώτης Καλλιτεχνικής Επιτροπής (1988-1989). Δηλαδή ήταν ο κύριος εμπνευστής της ιδέας του θεσμού των Μουσικών Σχολείων, όπως δημιουργήθηκαν σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, καθώς και ο βασικός συντελεστής για την εφαρμογή του καινοτόμου προγράμματος σπουδών σε αυτά.

Στο έργο του κυριαρχεί η μουσική για θέατρο, σε συνεργασία με τους δύο μεγαλύτερους θεατρικούς οργανισμούς της Ελλάδας, το Εθνικό Θέατρο και το Κρατικό

Θέατρο Βορείου Ελλάδος. Η Θεατρική μουσική του σύνθεση αποσκοπεί στη λειτουργία της μουσικής ως μιας συμβολικής γλώσσας σε πολλά επάλληλα επίπεδα (πολυδύναμη συμβολική), καθώς συναρτάται με το δραματικό περιεχόμενο των έργων. Ο Στέφανος Βασιλειάδης στη συνεργασία του με το Εθνικό Θέατρο ασχολήθηκε με τη διεύθυνση της ορχήστρας, την επιμέλεια ηχογράφησης μουσικής, τη μουσική διδασκαλία, τη μουσική διεύθυνση, τη μουσική επιμέλεια και τη μουσική σύνθεση. Οι συνεργάτες του Στέφανου Βασιλειάδη με το ΚΘΒΕ ποικίλλουν ως προς τη μουσική συμβολή και ακολουθούν την εξελικτική πορεία του δημιουργού. Οι κριτικές σε άρθρα των εφημερίδων συχνά τονίζουν την υποβλητική μουσική του, κυρίως για τις μουσικές συνθέσεις στις τραγωδίες. Συνολικά, ο Στέφανος Βασιλειάδης εντάσσεται στους Έλληνες μουσικούς που αποτέλεσαν καλούς αποδέκτες των «ριζοσπαστικών» καινοτομιών της δυτικής μουσικής. Από τη δεκαετία του '70 επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην ηλεκτρονική μουσική, διαμορφώνοντας μια δική του οπτική για τη σύνθεση. Συνέλαβε το μακρόπνοο σχέδιο της Μουσικής Οικολογίας της Ελλάδος, ενέταξε σε αρχαιακές συλλογές «ήχους κατά τόπους» και αξιοποίησε αρκετά από τα στοιχεία αυτά σε μουσικές δημιουργίες. Αξιόλογη είναι και η μουσική του σύνθεση για πάνω από 100 παιδικά τραγούδια. Ο Στέφανος Βασιλειάδης διακρίθηκε επιπλέον για τη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων μουσικής για το Γυμνάσιο και την Α' Λυκείου τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην εκπαίδευση ως πολύτιμο βοήθημα και εργαλείο καθηγητών μουσικής για την αγωγή πολλών μαθητών-τριών. Επιπρόσθετα, η επιστημονική έρευνα οφείλει να εμβαθύνει στο πολυσχιδές μουσικό έργο του και να αναλύσει συστηματικά τις ιδιοφυείς μουσικές του συνθέσεις.

Απέναντι στον προβληματισμό για την αναγκαιότητα των Μουσικών Σχολείων, μέσα από τη διερεύνηση της ταυτότητάς τους οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως συνιστούν «επένδυση με πολλαπλά οφέλη» για την εκπαίδευση και την κοινωνία.

Η λειτουργία των Μουσικών Σχολείων πρωτοτυπεί μέσω της τέλεσης των αρχών και μεθόδων της κριτικής παιδαγωγικής και της βιωματικής-ανακαλυπτικής μάθησης. Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται το κατάλληλο εκπαιδευτικό περιβάλλον ελευθερίας της έκφρασης και μετασχηματισμού της κοινωνίας. «Η μουσική παιδαγωγική και πράξη που συντελείται στα ΜΣ, έχει στοιχεία της «σχεσιακής θεώρησης» της εκπαίδευσης. Οι σχέσεις των μελών της εκπαιδευτικής διαδικασίας χτίζονται μέσα από

πρωτοβουλίες, κοινές δράσεις και συμπράξεις, διαδραματίζοντας ρόλους πέρα από το τυπικό σχολικό πρόγραμμα, συνιστώντας ενεργό και δραστήριο κομμάτι της κοινότητας».

Τα Μουσικά Σχολεία εισήγαγαν πολλές καινοτομίες στη δημόσια εκπαίδευση, σε σημείο να αποτελέσουν εκπαιδευτικό μοντέλο λειτουργίας όλων των σχολείων της χώρας. Το ατομικό μάθημα, η διαφοροποιημένη διδασκαλία που προσαρμόζεται στον προσωπικό ρυθμό αφομοίωσης της γνώσης και ανάπτυξης κάθε παιδιού, η συνδιδασκαλία και η αλληλεπίδραση μαθητών/τριών διαφορετικής ηλικίας και επιπέδου μουσικών δεξιοτήτων στο μάθημα των μουσικών συνόλων, ο επιμερισμός σε μικρότερες ομάδες διδασκαλίας και η επανασύνδεση σε μεγαλύτερα σύνολα, η δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε πολλά και διαφορετικά μουσικά αντικείμενα, οι άτυπες μορφές μάθησης, η διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών περιεχομένων μουσικής και γενικής παιδείας, η διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής και η ανάδειξη της αισθητικής, καλλιτεχνικής και πολιτισμικής αξίας της, αποτελούν καινοτομίες που δίνουν ώθηση στη νεανική σκέψη και τη φαντασία, δημιουργούν εναύσματα για κριτική ματιά και πειραματισμό και διαμορφώνουν περιβάλλον χαράς, δημιουργίας και εμπιστοσύνης.

Πέραν της ενδοσχολικής λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, η ταυτότητά τους συντίθεται από τη διάθεση και πράξη της εξωστρέφειας, της κοινωνικής προβολής του έργου τους και των ποικίλων δράσεών τους. Οι μαθητές-τριες ωφελούνται όχι μόνο από την απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων, αλλά και την καλλιέργεια κοινωνικών αρετών, όπως η αλληλεγγύη, η ενσυναίσθηση και η δημοκρατική συνείδηση.

Την τελευταία δεκαετία, λόγω της οικονομικής κρίσης διαδίδονταν απαισιόδοξες φήμες για την επιβίωση των Μουσικών Σχολείων, πιθανόν κατ' αναλογία με την κατάργηση των Αθλητικών Σχολείων. Αντ' αυτού, τα σχολεία παρέμειναν ενεργά και μάλιστα αυξήθηκε ο αριθμός τους στην επικράτεια.

Βέβαια καταγράφονται αρκετές δυσκολίες και προβλήματα στη λειτουργία των Μουσικών Σχολείων, όπως η στέγαση με ειδικές προδιαγραφές ατομικών αιθουσών μουσικής με ηχομόνωση, η έλλειψη σε διδακτικό προσωπικό κυρίως μουσικής παιδείας, ο περιορισμένος τεχνολογικός εξοπλισμός σε μουσικά όργανα. Παρά ταύτα τα Μουσικά Σχολεία κατόρθωσαν να ανταποκριθούν στο δύσκολο αλλά ευάρεστο έργο της

αναβάθμισης της παιδείας, δικαιώνοντας το όραμα και τις προσπάθειες των εμπνευστών τους.

Η επιτυχία τους οφείλεται κατά κύριο λόγο στην προσήλωση των εκπαιδευτικών στη μαθησιακή διαδικασία και την εφαρμογή καλών πρακτικών, στην αποδοχή από το κοινωνικό σύνολο και την εντυπωσιακή ανταπόκριση των μαθητών-τριών τους. Οι τοπικές κοινωνίες «αγκάλιασαν» τον θεσμό, πρόβαλαν διεκδικήσεις και στήριξαν τα Μουσικά Σχολεία να καθιερωθούν στο εκπαιδευτικό στερέωμα.

Με την πρόοδο των ετών οδηγούμαστε στην ορθολογικότερη διαχείριση εκ μέρους της πολιτείας, με την αξιοκρατική πρόσληψη καθηγητών-τριών μουσικής από ηλεκτρονική κατάσταση, με πρόβλεψη για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και διδακτικά εγχειρίδια για όλα τα γνωστικά αντικείμενα, με πτυχίο μουσικής ειδικότητας για τους τελειοφοίτους.

Η εμπειρική έρευνα για τα πεπραγμένα των Μουσικών Σχολείων αποκάλυψε σειρά συναυλιών, πολιτιστικών εκδηλώσεων, σχολικών δράσεων και προγραμμάτων, που διασκορπίζονται σε σχολικές ιστοσελίδες, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιστολόγια και αρχειακές πηγές. Όλες αυτές οι συλλογές ανά σχολείο συναποτελούν «πολιτιστικό κεφάλαιο στη δημόσια εκπαίδευση», το οποίο προτείνεται να ενοποιηθεί σε μια κεντρική ψηφιακή πλατφόρμα, με τη συνέργεια Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων όλης της χώρας.

Τα δημόσια Μουσικά Σχολεία διακρίνονται σε σχέση με τις ιδιωτικές σχολές μουσικής και τα ωδεία. Απέναντι στη μεμονωμένη, ατομική και εν πολλοίς χρησιμοθηρική γνώση της ιδιωτικής εκπαίδευσης, οι μαθητές-τριες των Μουσικών κατακτούν γνώσεις και δεξιότητες με αβίαστο τρόπο, διαμορφώνουν πολύπλευρα την προσωπικότητά τους, γίνονται κοινωνοί ευρύτερης γενικής, μουσικής και αισθητικής παιδείας.

Επιπλέον, τα Μουσικά Σχολεία συνιστούν από τη μια πλευρά κέντρα πολιτισμού και συνάμα σημεία εκκίνησης για υλοποίηση διασχολικών δράσεων και καλλιτεχνικών γεγονότων πανελλήνιας εμβέλειας. Ήδη έχουν διοργανωθεί μουσικά φεστιβάλ και συμπράξεις μουσικών ορχηστρικών και χορωδιακών συνόλων με πρωταγωνιστές τα Μουσικά. Είναι αυτονόητο ότι για να επιτευχθούν όσα αναφέρονται, είναι αναγκαία η αρωγή και η συνδρομή της Πολιτείας σε υλικοτεχνική υποδομή,

οικονομικούς πόρους και επιμόρφωση σε θέματα πολιτιστικής διαχείρισης και νέες Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ).

Το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας είναι από τα πρώτα Μουσικά Σχολεία που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα (έτος ίδρυσης 1993), με ισχυρή παρουσία στην εκπαιδευτική και πολιτιστική ζωή. Έχει να επιδείξει πλήθος δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων στις οποίες πρωταγωνιστεί καθ' όλη τη διάρκεια των ετών, όπως Χριστουγεννιάτικες και Καλοκαιρινές συναυλίες, «Μουσικές Κυριακές», Ημέρες Γαλλοφωνίας, εορτές Αποφοίτων, συνεργασίες και συναυλίες με γνωστούς καλλιτέχνες, μουσικά σεμινάρια σε συνεργασία με μαέστρους, συνδιοργανώσεις με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και με μουσικούς της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, αξιόλογες παραγωγές θεατρικών και μουσικών παραστάσεων, συμμετοχές και συνεργασίες με τοπικούς κοινωνικούς φορείς, αξιόλογες παραγωγές με μεγάλη απήχηση στην τοπική κοινωνία όπως μαθητική εφημερίδα, μουσικά CD, βιβλία, λευκώματα, βίντεο κλιπ κ.ά. Επίσης το ΜΣΚ έχει κερδίσει αρκετές διακρίσεις και βραβεία σε περιφερειακούς και πανελλήνιους αγώνες, όπως Πανελλήνιους Μαθητικούς Μουσικούς Αγώνες, Φεστιβάλ Χορωδιών, Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδιών «Interkultur», Πρόγραμμα Ecomobility, Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπ/σης, Μαθητικούς Ρητορικούς Αγώνες Δ/θμιας Εκπαίδευσης Περιφέρειας Πελοποννήσου, Ευρωπαϊκά Προγράμματα, Διαγωνισμούς Ορθογραφίας και Γλώσσας για μαθητές-τριες Γυμνασίου Περιφέρειας Πελοποννήσου, Πανελλήνιους Διαγωνισμούς Λογοτεχνίας, Πανελλήνιους Διαγωνισμούς Μαθηματικών, Πανελλήνιους Διαγωνισμούς Φυσικής - Χημείας, Μαθητικούς Αθλητικούς Αγώνες Στίβου, Τουρνουά ποδοσφαίρου, μπάσκετ και βόλεϊ κ.ά.

Αξιόλογη υπήρξε η στήριξη και βοήθεια τόσο από τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων όσο και από τον Σύλλογο Αποφοίτων «Μαρία Κάλλας» του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας. Και οι δύο Σύλλογοι εμφανίζουν πλούσια δράση με πολιτιστικές εκδηλώσεις και ενεργή συμμετοχή στη λειτουργία του Σχολείου. Ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων ιδρύθηκε με σκοπό ο σημαντικός αυτός θεσμός του Μουσικού Σχολείου να τύχει της ανάλογης προσοχής και φροντίδας από την πολιτεία. Καθ' όλη τη διάρκεια της εικοσαεπταετίας ο Σύλλογος Γονέων προέβη σε δυναμικές διεκδικήσεις και συνεργάστηκε με τους Συλλόγους των Καθηγητών και τα δεκαπενταμελή συμβούλια των Μαθητών, αντιμετωπίζοντας με ενότητα - ως σχολική κοινότητα - όλες τις αντιξοότητες.

Συνάμα ο Σύλλογος Αποφοίτων αποτελεί ένα τμήμα από τη ζωή του Σχολείου. Όλα τα εφόδια που έχουν λάβει τα μέλη του Συλλόγου ως άνθρωποι, ως μαθητές του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας μέχρι σήμερα, ως εργαζόμενοι νέοι στη χώρα, οι εμπειρίες τα όνειρα και οι σκέψεις τους εκφράζονται μέσα από πολύπλευρες δράσεις. Επιπλέον, η φιλανθρωπική και η εκπαιδευτική δράση των Συλλόγων σε συνεργασία με αρκετούς/ές μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς του Σχολείου προσφέρει πρωτότυπη και δημιουργική ενασχόληση, καταδεικνύοντας τη συνέχεια και τη διασύνδεση της κοινότητας του Μουσικού Σχολείου από το Γυμνάσιο στο Λύκειο και από εκεί στις ανώτερες σπουδές και την επαγγελματική ζωή.

Στην ιστορική αναδρομή του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας μέσα από τα Βιβλία Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων χαρτογραφείται η λειτουργία του Σχολείου ανά σχολικό έτος και η δυναμική πορεία ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα στις σελίδες των Πρακτικών αποτυπώνονται: η εντυπωσιακή σταδιακή αύξηση του μαθητικού δυναμικού και παράλληλα του εκπαιδευτικού προσωπικού, η ολοένα προσέλκυση ενδιαφέροντος περισσότερων υποψηφίων μαθητών για εισαγωγή στην α΄ Γυμνασίου καθώς και η άνοδος του επιπέδου σπουδών, η αποδοχή από την κοινωνία του εκπαιδευτικού και πολιτιστικού ρόλου του Σχολείου, οι ποικίλες καλλιτεχνικές δράσεις και πρωτοβουλίες μεταξύ των ετών, η συμμετοχή των καθηγητών/τριών όπως και των μαθητών/τριών σε καινοτόμα προγράμματα, οι προβληματισμοί του Συλλόγου Διδασκόντων, η επιβολή εκπαιδευτικών μέτρων σε λίγες περιπτώσεις αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς κάποιων μαθητών/τριών, η παράλληλη πορεία του Σχολείου με τα κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενα της χώρας σύμφωνα με τα επετειακά έτη που αφιερώνονται σε σπουδαίους ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών της Ελλάδας και του εξωτερικού. Περαιτέρω, σχετικά με τους αποφοίτους των Μουσικών Σχολείων, η μετέπειτα επαγγελματική σταδιοδρομία τους και οι εντυπώσεις τους από τη σχολική εκπαίδευση χρήζουν επιστημονικής διερεύνησης, καθώς με αυτόν τον τρόπο ελέγχεται στην πράξη η επίδραση –συμβολή των ΜΣ στη ζωή και την προσωπικότητα των άμεσα εμπλεκομένων.

Συμπληρωματικά, μέσω του αφιερώματος στη Μαρία Κάλλας «παρακολουθείται» διεξοδικά η ζωή και το έργο της, η μοναδικότητά της, η πρωτοτυπία της και οι λόγοι καθιέρωσής της στην παγκόσμια μουσική σκηνή και ιστορία της τέχνης.

Δικαιολογημένα το όνομα της σπουδαίας αιοδού προσδόθηκε στο Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας ως απότιση φόρου τιμής και μνήμης αλλά και λόγω της πατρικής καταγωγής της από τη Μεσσηνία. Το γεγονός της ονοματοδοσίας επ' ουδενί από την άλλη πλευρά δεν σημαίνει ότι το Σχολείο της Καλαμάτας θεραπεύει περισσότερο το κλασσικό ρεπερτόριο και τη δυτική μουσική, αλλά εκπληροί το όραμα του Στέφανου Βασιλειάδη για καλλιέργεια των μαθητών/τριών με τη διδασκαλία τόσο της δυτικής όσο και της ανατολικής μουσικής.

Συνολικά, μέσα από τα τεκμήρια και το αρχειακό υλικό στοιχειοθετείται η πολύπτυχη προσωπικότητα και το πρωτοποριακό έργο του Στέφανου Βασιλειάδη στον χώρο της εκπαίδευσης και της τέχνης του 20ού αι., τα οποία είχαν μείνει στην αφάνεια. Η αναφορά στον τρόπο ίδρυσης και θεσμοθέτησης των Μουσικών Σχολείων αναδεικνύει εμπειριστατωμένα για πρώτη φορά τη σημαντική συμβολή του οραματιστή και δημιουργού Στέφανου Βασιλειάδη. Η εμπειρική έρευνα σε πανελλήνια κλίμακα με τις απόψεις εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε Μουσικά Σχολεία, συνιστά την πιο πρόσφατη και ενημερωμένη αποτύπωση για το παρόν και το μέλλον των Μουσικών Σχολείων. Η σύνθεση «χάρτη» με την ταυτότητα, τη λειτουργία, την παιδαγωγική πρακτική και τη συμβολή στην κοινωνική-πολιτιστική ζωή των Μουσικών Σχολείων προσφέρει πολλαπλή χρησιμότητα ως πρότυπο για άλλα σχολεία. Βάσει των πηγών επιχειρείται πρωτογενώς η καταγραφή της ιστορικής διαδρομής του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας» σε διασύνδεση με ευρύτερα πολιτιστικά-καλλιτεχνικά γεγονότα.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Δημοσιευμένες Πηγές

Βιβλίο Πράξεων Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας, τ. 1 (1993-2003), τ. 2 (2003-2012), τ. 3 (2012-2017), τ. 4 (2017-2018), τ. 5 (2018-2019), τ. 6 (2019-2020)

ΓΑΚ Δράμας, *Αρχείο Μαθητολογίων Ιου Γενικού Λυκείου Δράμας*

ΓΑΚ Ν. Μεσσηνίας, *Συμβολαιογραφικά*, αρ. συμβολαίου 511/2.6.1923

2. Εφημερίδες

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τχ. Α΄, αρ. φ. 229, 11.11.1957, τχ. Α΄, αρ. φ. 7, 15.1.1966, τχ. Α΄, αρ. φ. 167, 30.9.1985, τχ. Β΄, αρ. φ. 649, 7.9.1988, τχ. Α΄, αρ. φ. 296, 30.12.1988, τχ. Β΄, αρ. φ. 304, 13.3.2003, τχ. Β΄, αρ. φ. 1371, 24.4.2018, τχ. Α΄, αρ. φ. 142, 3.8.2018

Μεσημβρινή, 1980-1983

3. Περιοδικά

Μουσικής Πολύτονον, τχ. 67 (2014) και τχ. 68 (2015)

Σύναξη, τ. 16 (1985)

4. Εγκυκλοπαίδειες - Λεξικά

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. 16 (2000)

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, τ. 9 και τ. 10 (2003)

Ιστορία των Ελλήνων, τ. 17 και τ. 18 (2006)

Καθημερινή-Ιστορικό Λεύκωμα 1961, Αθήνα 1997

Καθημερινή-Ιστορικό Λεύκωμα 1963, Αθήνα 1997

Καθημερινή-Ιστορικό Λεύκωμα 1968, Αθήνα 1998

Καλογερόπουλος Τ., *Το Λεξικό της Ελληνικής Μουσικής*, Αθήνα 1998

Συμεωνίδου Α., *Λεξικό Ελλήνων Συνθετών*, Αθήνα 1995

Τριανταφύλλου Κ., *Ιστορικό λεξικό των Πατρών*, Πάτρα 1995

5. Συνεντεύξεις

Αντωνόπουλος Β., *Συνέντευξη*, 12.10.2017, σ. σ. 10

Βασιλειάδη Β., *Συνέντευξη*, 10.5.2017, σ. σ. 11

Βασιλειάδη Ε., *Συνέντευξη*, 27.4.2018, σ. σ. 15

Βασιλειάδη Μ., *Συνέντευξη*, 27.4.2018, σ. σ. 10

Γεωργουλή Σ., *Συνέντευξη*, 18.3.2017, σ. σ. 11

Γλυνιάς Α., *Συνέντευξη*, 27.5.2016, σ. σ. 18

Ζεπάτου Β., *Συνέντευξη*, 18.3.2017, σ. σ. 12

Μαντζώρος Κ., *Συνέντευξη*, 12.10.2017, σ. σ. 6

Μόσχος Κ., *Συνέντευξη*, 16.10.2018, σ. σ. 20

Πολυμενοπούλου Α., *Συνέντευξη*, 11.2.2017, σ. σ. 8

Τσαφταρίδης Ν., *Συνέντευξη*, 27.10.2016, σ. σ. 9

6. Ψηφιακά Αρχεία

Ανυπόγραφο άρθρο, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298.&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021, στο εξής βλ. «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

EPT-APXEIO MONOΓPAMMA

B. Βιβλιογραφία

- 1ο Διεθνές Συνέδριο Μουσικολογίας, *Η αξία της μουσικής σήμερα*, Αθήνα 2002
- Αγγελόπουλος Λ., «Η σημασία του έργου του Σίμωνος Καρά», στο: *Σύναξη*, τ. 16 (1985), σελ. 55-58
- Αδάμης Μ., «Νεότερη μελωδική κατασκευή», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 299-301
- Αθανασιάδης Δ., *Ιστορία της Μουσικής, Αρχαίοι και Ανατολικοί Μουσικοί Πολιτισμοί*, Θεσσαλονίκη 1984, τ. 1
- Ακρίδας Θ., *Έλεγχος μουσικών δυσπλασιών Σ. Καρά*, Μεσολόγγι 2009
- Αλεξάκη Ευγ., *Συνεργασία τεχνών: το πολύτεχνο όραμα του Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου*, Αθήνα 2015
- Αλιβιζάτος Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974*, Αθήνα 1995
- Αναγνώστου Β., *Παρέα με τ΄ άστρα στις μουσικής τα κάστρα: μια παραμυθένια εισαγωγή στον μαγικό κόσμο στο σύστημα ORFF*, Αθήνα 2007
- Ανδρούτσος Π., *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής: Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*, Αθήνα 2004
- Αντωνίου Θ., «Περίανδρος: επεισόδια από τη ζωή ενός τυράννου», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 316-319
- Ανυπόγραφο άρθρο, «Από την αντίπερα όχθη της Ελλάδας – Μάντζαρος», στο: Κ. Δεμερτζής, *Δημοσιευμένα άρθρα και μελέτες (1974-1998)*, Αθήνα 1990, σ. 49-50
- Ανυπόγραφο άρθρο, «Απόψεις του Γιάννη Α. Παπαϊωάννου για τη σύγχρονη μουσική», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 281-282
- Ανυπόγραφο άρθρο, «Για εμάς», στην ιστοσελίδα: *Ευρωπαϊκή Γιορτή της Μουσικής*, διαθέσιμο στο: <http://www.europeanmusicday.gr/en/who-we-are/?lang=el>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021
- Ανυπόγραφο άρθρο, «Γιάννης Ξενάκης» στην ιστοσελίδα: *EPT-APXEIO MONOΓΡΑΜΜΑ*, διαθέσιμο στο: <https://archive.ert.gr/7107/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Γιώργος Σεφέρης 2000», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Κέντρο Βιβλίου*, διαθέσιμο στο: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage= NODE& cnode=482>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Δημήτριος Δ. Λυπουρλής», στην ιστοσελίδα: *βιβλιονet*, διαθέσιμο στο: <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=8107>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Διοργανισμός τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσικοῦ καὶ Δραματικοῦ Συλλόγου», Παράρτημα στον τόμο Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος, *Ἐκθεσις τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ Πεπραγμένων* (Ιούλιος 1871-Ἰούνιος 1875), Αθήνα 1975, σ. 14-21

Ανυπόγραφο άρθρο, «2014-Επετειακὸ ἔτος UNESCO αφιερωμένο στον ζωγράφο Δομίνικο Θεοτοκόπουλο», στην ιστοσελίδα: *Υπουργεῖο Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων*, διαθέσιμο στο: <https://drive.google.com/file/d/0B7w3-vIjW2OPNDdPaG1XMkV6Q00/view>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ἐνα ἔτος αφιερωμένο στον Κόντογλου ἔφυγε», στην ιστοσελίδα: *Πεμπτουσία - Ψαλτικὴ πύλη*, 31.12.2015, διαθέσιμο στο: <https://www.pemptousia.gr/2015/12/ena-etos-afieromeno-sto-kontoglou-feigi/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ἐτος Αντώνη Σαμαράκη», στην ιστοσελίδα: *ΥΠ.Π.Α.*, διαθέσιμο στο: <https://www.culture.gov.gr/el/ service/SitePages/view.aspx?iID=4254>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «2019 Ἐτος Σκαλκώτα», στην ιστοσελίδα: *ΜΟΥΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΙΑΙΑΝ ΒΟΥΔΟΥΡΗ*, διαθέσιμο στο: <https://mmb.org.gr/el/2019-etos-skalkota>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «2020: Ἐτος Μελίνας Μερκούρη», στην ιστοσελίδα: *Υπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἀθλητισμοῦ*, διαθέσιμο στο: <https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=4129>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ἡ Κάλλας ερμηνεύει “Μήδεια”», στο: *Καθημερινή-Ἱστορικὸ Λεύκωμα 1961*, Αθήνα 1997, σ. 153

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ἱστορικὸ», στην ιστοσελίδα: *ΚΣΥΜΕ*, διαθέσιμο στο: <http://www.ksyme.org/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Μόσχος», στην ιστοσελίδα: *IEMA*, διαθέσιμο στο: <http://composers.musicportal.gr/?lang=el&c=moschos>, ημερομηνία προσπέλασης 20.11.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Μαρία Κάλλας (1923-1977)», στην ιστοσελίδα: *Ελληνική Δημοκρατία - Υπουργείο Εξωτερικών*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20020816215351/http://www.mfa.gr/greek/greece/living/portrets/kallas.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Να διαβάζουμε και να ξαναδιαβάζουμε το έργο του», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Κέντρο Βιβλίου*, διαθέσιμο στο: <https://elythsodysseas.blogspot.com/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Νικόλας Τσαφταρίδης», στην ιστοσελίδα: *ΤΕΑΠΗ-ΕΚΠΑ*, 2013, διαθέσιμο στο: http://www.ecd.uoa.gr/?page_id=1859, ημερομηνία προσπέλασης 20.11.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Παναγιώτης Φωτέας, νομάρχης Ροδόπης 1974-1981», στην ιστοσελίδα: *αντιφωνητής online*, 11.5.2013, διαθέσιμο στο: <http://antifonitis.gr/online/3183>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Πληροφορίες για το Σχολείο», στην ιστοσελίδα: *Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας «Μαρία Κάλλας»*, 8.1.2021, διαθέσιμο στο: https://lyk-mous-kalam.mes.sch.gr/?page_id=19, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «στοιχεία βιογραφίας», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Κέντρο Βιβλίου*, διαθέσιμο στο: <http://ritsos.ekebi.gr/stoixeia.asp?year=200>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, Σύλλογος «Σωματείο Υποτροφίες Μαρία Κάλλας», στην ιστοσελίδα: *Οι Φίλοι της Μουσικής*, διαθέσιμο στο: <http://www.sfm.gr/kalas.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Χουρμούζιος Αιμίλιος», στην ιστοσελίδα: *EKEBI*, διαθέσιμο στο: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode =462&t=1954>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Τσιγγιρίδης», στην ιστοσελίδα: *Μουσείο Ραδιοφωνίας Θεσσαλονίκης*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20191019025646/http://www.radiomuseum.gr/tsiggiridis-01.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ανωγειανάκης Φ., *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα 1976

Ανωγειανάκης Φ., *Κατάλογος έργων Μανώλη Καλομοίρη, 1883-1962*, Αθήνα 1964

Αποστολίδου Β., «Μεταπολεμική λογοτεχνία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 207-214

Αποστολόπουλος Λ., *Οι τέσσερις Έλληνες : Κορνήλιος Καστοριάδης, Κώστας Παπαϊωάννου, Κώστας Αζελός, Ιάνης Ξενάκης*, Αθήνα 2002

Αργυρίου Αλ., *Η Μεταπολεμική Πεζογραφία. Από τον πόλεμο του '40 ως τη δικτατορία του '67*, Αθήνα 1988

Αρχεΐον Ευβοϊκών Μελετών, «Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949) 50 χρόνια από τον θάνατό του», τ. ΛΓ', Αθήνα 1998-2000

Ατταλί Ζ., *Θόρυβοι: Δοκίμιο πολιτικής οικονομίας της μουσικής* (1η έκδοση, 1977), Αθήνα 1991

Βαρίκας Β., *Κριτική Θεάτρου 1961-1971*, Αθήνα 1972

Βαρίκας Β., «Η 'Ιφιγένεια' στους Φιλίππους», στο: *Τα Νέα*, 31.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Βαροπούλου Ε., «Το Θέατρο 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ.227-231

Βαροπούλου Ελ., «Πολύχρωμο 'σούου' και ποιητικό υπαρξιακό 'Γαλάζιο πουλί'», στο: *Μεσημβρινή*, 2.1.1981, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Βασιλειάδη Β., «Αφιέρωμα στον Στέφανο Βασιλειάδη, ένας ποιητής της μουσικής παιδείας «Μουσικήν ποίει και εργάζου»-Το όραμα μιας ζωής», στο: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, *Μεθοδολογικές και βιωματικές προσεγγίσεις των τάξεων από την Α' έως και την ΣΤ' Δημοτικού: Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (15-17 Απριλίου 2005)*, Αθήνα 2005, σ. 21-39

Βασιλειάδη Β., «Α. Αφιέρωμα στον εμπνευστή της ιδέας των Μουσικών Σχολείων, Στέφανο Βασιλειάδη, Β. Μουσικά Σχολεία: ένα ζωντανό κύτταρο της Μ. Εκπαίδευσης που χρειάζεται στήριξη», στα: *Πρακτικά του 2ου επιστημονικού συνεδρίου της Πανελληνίας Ένωσης Γονέων Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων, με θέμα: Μουσική Παιδεία και Μουσικά Σχολεία*, Μυτιλήνη 2008, σ. 28-41

Βασιλειάδη Ε. (Επιμ.), *Για τον Στέφανο Βασιλειάδη (1933-2004)*, Αθήνα 2015

Βασιλειάδης Στ., «Αφιέρωμα», στο: *Μουσικής Πολύτονον*, τχ. 67 (2014), σ. 36-37

Βασιλειάδης Στ., «Αφιέρωμα», στο: *Μουσικής Πολύτονον*, τχ. 68 (2015), σ. 21-34

Βασιλειάδης Στ., *Για τη μουσική*, Αθήνα 1984

Βασιλειάδης Στ., *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988

Βασιλειάδης Στ., *Η μουσική μέσα από την ιστορία της: Β΄ Γυμνασίου*, Αθήνα 1995

Βασιλειάδης Στ., *Η μουσική μέσα από την ιστορία της: Γ΄ Γυμνασίου*, Αθήνα 1995

Βασιλειάδης Στ., «Οι “Μποέμ” και η ανανέωση της όπερας», στο: *Μεσημβρινή*, 13.2.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Ένα πρόγραμμα για παιδιά», στο: *Μεσημβρινή*, 20.2.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Θησαυροί στα αζήτητα», στο: *Μεσημβρινή*, 20.2.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «“Έκφραση ‘80”»: τα συν και τα πλην», στο: *Μεσημβρινή*, 27.2.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Σίμων Καράς: 75 χρόνια ενσαρκώνει την παράδοση», στο: *Μεσημβρινή*, 5.3.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Οι προσπάθειες για μια ελληνική μουσική εκπαίδευση», στο: *Μεσημβρινή*, 19.3.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «“Πάλι” σε μια παράσταση πολύτεχνη», στο: *Μεσημβρινή*, 2.4.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Παν. Καλατζόπουλος, ρεσιτάλ κιθάρας», στο: *Μεσημβρινή*, 2.4.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Έντυπωσιακή μουσική άνοιξη με πολλά ανείπωτα ερωτηματικά», στο: *Μεσημβρινή*, 9.4.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η κίνηση της αγάπης», στο: *Μεσημβρινή*, 16.4.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Οι “Παγκόσμιες Μουσικές Μέρες”», στο: *Μεσημβρινή*, 23.4.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Άνοιξη καλλιτεχνικής δημιουργίας», στο: *Μεσημβρινή*, 30.4.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Μαρίκα και Γιάννης Παπαϊωάννου», στο: *Μεσημβρινή*, 7.5.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η ελληνική μουσική πρέσβης της Ελλάδας στην Ευρώπη», στο: *Μεσημβρινή*, 21.5.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Χορωδιακή μουσική στην ακριτική Θράκη», στο: *Μεσημβρινή*, 4.6.1980, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Όταν οι μουσικοί πριονίζουν το κλαδί όπου κάθονται..», στο: *Μεσημβρινή*, 23.7.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η τέχνη του αυτοσχεδιασμού», στο: *Μεσημβρινή*, 30.7.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Κρίση προσανατολισμού», στο: *Μεσημβρινή*, 30.7.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Πόσο λίγο γνωρίζουμε την ομορφιά της γης μας», στο: *Μεσημβρινή*, 27.8.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Παλιά μουσική στην Αυλή της Πλακεντίας», στο: *Μεσημβρινή*, 3.9.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Το χορωδιακό τραγούδι, μέσο ανθρώπινης επικοινωνίας», στο: *Μεσημβρινή*, 10.9.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Μνήμη Γιάννη Χρήστου», στο: *Μεσημβρινή*, 24.9.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Πως θα βοηθήσουμε τα παιδιά να μάθουν και να νιώσουν μουσική», στο: *Μεσημβρινή*, 1.10.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Ανάγκη ανανεώσεως στις σχολικές γιορτές», στο: *Μεσημβρινή*, 8.10.1980, σ. 10

Βασιλειάδης Στ., «Ανάγκη ανανεώσεως στις σχολικές γιορτές», στο: *Μεσημβρινή*, 15.10.1980, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988

Βασιλειάδης Στ., «Η αγνοημένη μεγαλοφυΐα του Νίκου Σκαλκώτα», στο: *Μεσημβρινή*, 22.10.1980, σ. 10

Βασιλειάδης Στ., «Όραμα και έργο της Μέλπως Μερλιέ», στο: *Μεσημβρινή*, 7.1.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Έξι μουσικοί από διάφορες χώρες», στο: *Μεσημβρινή*, 21.1.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Ο καθείς και τα μέτρα του», στο: *Μεσημβρινή*, 4.2.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Υποδειγματική διδασκαλία», στο: *Μεσημβρινή*, 18.2.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η ελληνική μουσική φτωχός συγγενής», στο: *Μεσημβρινή*, 11.3.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η Μ.Ο.Ε. στην “Έκφραση”», στο: *Μεσημβρινή*, 18.3.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία», στο: *Μεσημβρινή*, 6.5.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988

Βασιλειάδης Στ., «Ιάνης Ξενάκης, 28 χρόνια στην κορυφή της μουσικής πρωτοπορίας», στο: *Μεσημβρινή*, 13.5.1981, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Ελπιδοφόρα μηνύματα καλλιτεχνικής κινήσεως», στο: *Μεσημβρινή*, 20.5.1981, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Ο Μιχ. Αδάμης», στο: *Μεσημβρινή*, 2.6.1981, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Νικημένοι από το θαύμα», στο: *Μεσημβρινή*, 10.6.1981, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Ένα ξεκαθάρισμα», στο: *Μεσημβρινή*, 17.6.1981, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Όχι, αποφάνθηκε η Επίδαυρος», στο: *Μεσημβρινή*, 24.6.1981, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «.. και εγένετο μουσική», στο: *Μεσημβρινή*, 22.7.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η μουσική ανάπτυξη στην επαρχία», στο: *Μεσημβρινή*, 29.7.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Μια τέλεια μηχανή παραγωγής ορχήστρας», στο: *Μεσημβρινή*, 12.8.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η αλήθεια για τη συμφωνική ορχήστρα ΕΡΤ χωρίς αναισθητικό», στο: *Μεσημβρινή*, 16.9.1981, σ. 10

Βασιλειάδης Στ., «Δύο ελληνικές εθνικές μέρες», στο: *Μεσημβρινή*, 23.9.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Συνάντηση παιδικών χορωδιών», στο: *Μεσημβρινή*, 4.11.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η σημερινή μουσική πραγματικότητα», στο: *Μεσημβρινή*, 11.11.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820», στο: *Μεσημβρινή*, 25.11.1981, σ. 7

Βασιλειάδης Στ., «4ο Χορωδιακό Φεστιβάλ Αθηνών», στο: *Μεσημβρινή*, 2.12.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Μουσικές εκδηλώσεις στο Πολυτεχνείο», στο: *Μεσημβρινή*, 16.12.1981, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Χορωδιακή συνάντηση», στο: *Μεσημβρινή*, 30.12.1981 και 31.3.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Ύψιστη μουσική “εν ελευθερία”», στο: *Μεσημβρινή*, 13.1.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Νέοι χορευτές – Νέες ελπίδες», στο: *Μεσημβρινή*, 20.1.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Αλληλεγγύη στην “Αλληλεγγύη”», στο: *Μεσημβρινή*, 27.1.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Εκδηλώσεις για τον Μπέλα Μπάρτοκ», στο: *Μεσημβρινή*, 10.2.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η Μ. Παπαϊωάννου σε έργα Μότσαρτ», στο: *Μεσημβρινή*, 10.2.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η συμφωνία της λεβεντιάς», στο: *Μεσημβρινή*, 17.2.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Νικ. Μάντζαρος: 4 συμφωνίες», στο: *Μεσημβρινή*, 24.2.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Η εκκλησιαστική μουσική σήμερα», στο: *Μεσημβρινή*, 3.3.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Ρεσιτάλ δεξιοτεχνίας», στο: *Μεσημβρινή*, 10.3.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Καρλ Όρφ», στο: *Μεσημβρινή*, 7.4.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Μουσικές εκδηλώσεις και γεγονότα», στο: *Μεσημβρινή*, 14.4.1982, σ. 8

Βασιλειάδης Στ., «Μουσικές εκδηλώσεις και γεγονότα (2)», στο: *Μεσημβρινή*, 21.4.1982, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Ινδική και Ελληνική αυτοσχεδιαστική μουσική», στο: *Μεσημβρινή*, 28.4.1982, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Τραγούδια Μπετόβεν και Σοστακόβιτς», στο: *Μεσημβρινή*, 5.5.1982, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Μνημειώδης έκδοση», στο: *Μεσημβρινή*, 12.5.1982, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Ξυλοκέρατα για παιδιά», στο: *Μεσημβρινή*, 2.6.1982, σ. 9

Βασιλειάδης Στ., «Ανάγκη γενικής μουσικής παιδείας», στο: *Μεσημβρινή*, 23.6.1982, σ. 7

Βασιλειάδης Στ., *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988

Βασιλειάδης Στ., «Αφιέρωμα στην Ελλάδα στο διεθνές “Μουσικό Φθινόπωρο του Κόμο”», στο: *Μεσημβρινή*, 12.10.1982, σ. 7

Βασιλειάδης Στ., «Οι σολίστες της Ρώμης», στο: *Μεσημβρινή*, 3.11.1982, σ. 7

Βασιλειάδης Στ., «Ξεκίνημα μουσικής παιδείας», στο: *Μεσημβρινή*, 24.11.1982, σ. 7

Βασιλειάδης Στ., «Η Ζ΄ συνάντηση χορωδιών στη Λαμία», στο: *Μεσημβρινή*, 15.12.1982, σ. 7

Βασιλειάδης Στ., «Ένας συνθέτης, μια αίθουσα, ένας ερμηνευτής, ένα κοινό», στο: *Μεσημβρινή*, 5.1.1983, σ. 7

Βασιλειάδης Σώτ., *Μανώλης Καλομοίρης, 1883-1962*, Αθήνα 1963

Βασιλείου Π.-Σ., «Η επίδραση της σχέσης δασκάλου-μαθητή στα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών στο Σχολείο», στο: *Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου*, τχ. 6 (2007), σ. 49-57

Βεκρής Ελ., «Από την Κριτική Εθνογραφία στην Κριτική Έρευνα Δράσης: Ένα συνεχές στον σχεδιασμό της εκπαιδευτική καινοτομίας», στα: *Πρακτικά του Διεπιστημονικού Συνεδρίου «Δυνατότητες και όρια των ποιοτικών μεθοδολογιών στην ψυχολογία και την εκπαίδευση: Διερευνώντας τις προοπτικές στη μεθοδολογία και τον ερευνητικό σχεδιασμό»*, Ρέθυμνο 2010, σ. 53-65

Βερέμης Θ., *Ιστορία των ελληνο-τουρκικών σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα 2013

Βλαχόπουλος Σ., «Η συμβολή του Κωνσταντίνου Καραμανλή στον συνταγματικό πολιτισμό μέσα από το παράδειγμα της προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων στο Σύνταγμα του 1975», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 316-326

Βουγιούκα Μ., «Η μουσική αγωγή στην εκπαίδευση - Όραμα και πραγματικότητα», στο: *Μουσική Εκπαίδευση, Ειδική έκδοση: Πρακτικά Ημερίδας «Η διαθεματικότητα στη Μουσική Εκπαίδευση»*, τχ. 17 (2007), σ. 7-12

Βούλγαρης Γ., «Η Δημοκρατική Ελλάδα», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 9-11

Βρόντος Χ., *Νίκος Σκαλκώτας, : ένας έλληνας ευρωπαίος*, Αθήνα 2008

Γεωργιάδης Ν., «Ενιαίο Σχολείο και Κοινωνική Δικαιοσύνη: Μια αποτίμηση της πορείας του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου στην Ελληνική Εκπαίδευση», στα: *Πρακτικά του 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας Εκπαίδευσης «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη»*, Πάτρα 2008, σ. 118-129

Γεωργουσόπουλος Κ., «Το κριτήριο της ‘Ορέστειας’», *Το Βήμα της Κυριακής*, 23.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Γεωργουσόπουλος Κ., «Παραλλαγές και φύγκα», *Το Βήμα*, 21.6.1978, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Γκλαβάς Σ., *Επισκόπηση της ιστορίας της εκπαίδευσης στο νεοελληνικό κράτος*, Αθήνα 2010, σ. 44, διαθέσιμο στο: http://www.pi-schools.gr/progrspoudon_1899_1999/episkopisi.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Γρηγορίου Μ., «Βασικοί κοινωνικοί, ψυχολογικοί και οικονομικοί παράγοντες στην ανάγνωση της ιστορικής εξέλιξης της μουσικής», στα: *Πρακτικά του Συνεδρίου Διαλεκτικοί Συσχετισμοί - Θεωρία της Ελληνικής Μουσικής* (υπεύθυνος: Μάρκος Δραγούμης), Πάτρα 2003, σ. 95

Δεμερτζής Κ., *Δημοσιευμένα άρθρα και μελέτες (1974-1998)*, Αθήνα 1989

Δεσπότης Σ., «Η εφαρμογή του συνηχητικού συστήματος της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής στο βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος, μέσα από τη θεωρία και την πράξη του 20ού αιώνα», στο: *Γρηγόριος ο Παλαμάς*, τ. 816 (2007), σ. 143-175

Δημαράς Αλ., «Η εκπαίδευση», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 166-168

Δημαράς Αλ., «Σχολική εκπαίδευση», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 177-179

Δήμος Δίου-Ολύμπου, *Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας – Αφιερώματος «Η ζωή και το έργο του Ιωάννη Θεοφάνους Σακελλαρίδη και η μουσική κίνηση στο Λιτόχωρο, από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα»*, Κατερίνη 2016

Διαμαντόπουλος Θ., *Η ελληνική πολιτική ζωή: εικοστός αιώνας*, Αθήνα 1997

Διεθνές Συνέδριο «Μανώλης Καλομοίρης» (1883-1962): 40 χρόνια μετά: αναζητήσεις-συζητήσεις-συναυλίες, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 5-7 Απριλίου 2002, Αθήνα 2002

Διονυσόπουλος Ν., «Σίμων Καράς – Ο τελευταίος των μεγάλων δασκάλων του Γένους, ο τελευταίος των Βυζαντινών», στο: *Δίφωνο*, τχ. 43 (1999), σ. 106-111

Δόξας Α., «Χοηφόρες και Ευμενίδες», *Ελεύθερος Κόσμος*, 19.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Δραγούμης Μ., *Από το Βυζάντιο στο ρεμπέτικο: μουσικολογικές περιπλανήσεις*, Κέρκυρα 2007

Δραγούμης Μ., *Δημοτικές μελωδίες από τα χειρόγραφα του Νικολάου Φαρδύ*, Αθήνα 2008

Δραγούμης Μ., *Ελληνική παραδοσιακή μουσική*, Αθήνα 1984

Δραγούμης Μ., *Η βυζαντινή μουσική: η ιστορική της εξέλιξη, τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα, οι τρόποι της εκτελέσεώς της*, Αθήνα 1966

Δραγούμης Μ., *Η μουσική παράδοση της Ζακυνθινής Εκκλησίας*, Αθήνα 2000

Δραγούμης Μ., *Η παραδοσιακή μας μουσική*, τ. 1, Αθήνα 2003

Δραγούμης Μ., *Η παραδοσιακή μας μουσική*, τ. 2, Αθήνα 2009

Δραγούμης Μ., *Μια άγνωστη μελωδία για το «Άναρχος Θεός» σε Αγιορείτικο ειρμολόγιο του 1698*, Αθήνα 1993-1994

Δραγούμης Μ., *Ο Μπερλιόζ και οι καντάτες του για το μεγάλο βραβείο της Ρώμης*, Αθήνα 1995

Δραγούμης Μ., *Σελίδες από το ημερολόγιο ενός μουσικολόγου: ματιές στον αιώνα του Ρομαντισμού*, Αθήνα 2007

Δραγούμης Μ., *Συμπεράσματα από μια έρευνα για την εκκλησιαστική μουσική της Κεφαλλονιάς: αφιέρωμα στον καθηγητή Δημήτριο Σωτ. Λουκάτο*, 1994

Δραγούμης Μ., «Χρονολόγιο της καταγραφής, μελέτης και διάδοσης του δημοτικού τραγουδιού», στο: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, *Δημοτικά τραγούδια: ιστορία, παράδοση, ταυτότητα*, Αθήνα 2008, σ. 42-51

Δροσίνης Γ., *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών*, Αθήνα 1938

Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, *Ιάννης Ξενάκης*, Αθήνα 1994

Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Η' Συμποσίου: Ιστορία: αγροτικές εξεγέρσεις στη Λευκάδα· Πεζογραφία: Χριστόφορος Μηλιώνης· Μουσικολογία: Μάρκος Φ. Δραγούμης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Λευκάδα (31 Ιουλίου, 1-2 Αυγούστου 2003)*, Αθήνα 2004, σ. 121-139

ΕΤΕΒΑ, *Από την ελληνική μουσική πρωτοπορεία του 20ου αιώνα*, Αθήνα 1997

Ζερβόπουλος Κ., *Ο Νικόλαος Χαλικιόπουλος – Μάντζαρος και οι μελοποιήσεις του σολωμικού Ύμνου*, 2008

Ζορμπά Β., *Η Ίδρυση και Λειτουργία των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα (Διπλωματική εργασία ΜΔΕ, Πανεπιστήμιο Πατρών)*, Πάτρα 2006

Ζορμπά Β.- Υφαντή Αιμ., «Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα και κοινωνική δικαιοσύνη», στα: *Πρακτικά του 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης - Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη*, Πάτρα 2008, σ. 65-68

Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής, *Forum συνθετών*, Αθήνα 1999

Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος 1795-1872: 200 χρόνια από τη γέννησή του*, Αθήνα 1995

Ιόνιο Πανεπιστήμιο-Τμήμα Μουσικών Σπουδών, *Λατινικές λειτουργίες Ελλήνων συνθετών*, 1997

Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος: ερευνητική συμβολή στα 130 χρόνια από τον θάνατο του συνθέτη*, 2003

Ιορδάνογλου Χ., «Η οικονομία 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 82-84

Ιστορικό Λεύκωμα 1963, «Μπιτλς: ένας μύθος γεννιέται», *Καθημερινή* (1997), σελ. 69-73

Ιστορικό Λεύκωμα 1968, «Ο Γαλλικός Μάης συγκλονίζει την Ευρώπη», *Καθημερινή* (1998), σ. 36-47

Καζάκος Π., *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά*, Αθήνα 2001

Καλκάνη Ειρ., «Τραχίνια», *Απογευματινή*, 17.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καλκάνη Ειρ., «Μια τραγωδία με ιδιόρρυθμη δομή», *Απογευματινή*, 23.9.1971, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καλκάνη Ειρ., «Πέρσες», *Απογευματινή*, 10.7.1971, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καλκάνη Ειρ., «Ορεστειάς», *Απογευματινή*, 29.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καλκάνη Ειρ., «Μιζέρια και μεγαλείο του ανθρώπου», *Απογευματινή*, 07.7.1973, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καλκάνη Ειρ., «Τρωαδίτισσες», στο: *Απογευματινή*, 26.7.1966, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1,

ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καλομοίρης Μ., «Πρόλογος», στο: Γ. Χατζηδάκης, *Κρητική μουσική: ιστορία, μουσικά συστήματα, τραγούδια και χοροί*, Αθήναι 1958, σ. 5

Καλομοίρης Μ., *Συμφωνία της λεβεντιάς* (Ηχογράφηση: Φιδετζής/Φιλαρμονική Σόφιας), 1981

Καλομοίρης Μ., *Η ζωή μου και η τέχνη μου*, Αθήνα 1988

Καραδήμου-Λιάτσου Π., *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20ο αιώνα: οι σημαντικότερες απόψεις για την προσχολική ηλικία*, Αθήνα 2003

Καραντινός Σ., «Συνέντευξη-αστραπή», στο: *Δράσεις*, 1.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *KΘBE*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1,

ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Καράς Σ., *Αρμονικά*, Αθήνα 1989

Καράς Σ., *Η βυζαντινή ακολουθία του Γάμου*, Αθήνα 1988

Καράς Σ., *Η βυζαντινή μουσική παλαιογραφική έρευνα εν Ελλάδι: διάλεξις γενομένη εν Λονδίνω κατ' Απρίλιον του 1975*, Αθήναι 1976

Καράς Σ., *Η ορθή ερμηνεία και μεταγραφή των βυζαντινών μουσικών χειρογράφων: ανάτυπον ανακοινώσεως εις το εν Θεσσαλονίκη βυζαντινολογικόν συνέδριον του 1953*, Αθήνα 1990

Καράς Σ., *Ιωάννης μαΐστωρ ο Κουκουζέλης και η εποχή του*, Αθήνα 1992

Καράς Σ., *Μέθοδος της ελληνικής μουσικής*, Αθήνα 1981-1985

Καράς Σ., *Ο Θούριος του Ρήγα και η μουσική του*, Αθήνα 1998

Καράς Σ., *Παραλλαγής γυμνάσματα στοιχειώδη: (εκ του «Θεωρητικού»)*, Αθήνα 1981

Καρδάμη Μ., *Μεταδεδομένα μουσικών ψηφιακών συλλογών: οργάνωση και περιγραφή των partimenti του Νικόλαου Χαλικιόπουλου Μάντζαρου*, 2004

Καρδάμης Κ., *Εξι μελέτες για τη Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας*, 2010

Καρδάμης Κ., *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος: ενότητα μέσα στην πολλαπλότητα*, Κέρκυρα 2008

Καρδάμης Κ., *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος*, Αθήνα 2015

Καρδάμης Κ., *Ο προσολωμικός Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος και το έργο του*, Κέρκυρα 2006

Καρύδη Χ., «*Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο πολιτισμός του "ύψους"*», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 251-257

Κεφάλας Μ., «*Ο Μικρόκοσμος του Μάνου Χατζιδάκι: Δεκατρία τραγούδια για παιδική χορωδία και ορχήστρα με βάση το σύστημα Orff*», στο: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, *Μεθοδολογικές και βιοματικές προσεγγίσεις των τάξεων από την Α' έως και την ΣΤ' Δημοτικού: Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (15-17 Απριλίου 2005)*, Αθήνα 2005, σ. 269-276

Κιλίφης Γ., *Φως από τη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα 2006

Κιτρομηλίδης Π., «*Πρόλογος*» στο: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Εξηνταπέντε χρόνια επιστημονικής προσφοράς: αποτίμηση και προοπτική*, Αθήνα 1996, σ. 7-11

Κιτσόπουλος Γ., «*Τρωαδίτισσες*», στο: *Ελληνικός Βορράς*, 22.7.1966, «*Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη*», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Κιτσόπουλος Γ., «*Ιφιγένεια εν Αυλίδι*», στο: *Ελληνικός Βορράς*, 31.7.1963, «*Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη*», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Κλάρας Δ. Μπ., «*Οι 'Τραχίνιες' του Σοφοκλή*», *Η Βραδυνή*, 16.7.1970, «*Ψηφιοποιημένο Αρχείο*», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Κοκκίδου Μ., *Διδακτική της Μουσικής: Νέες Προκλήσεις, Νέοι Ορίζοντες*, Αθήνα 2015

Κοκκίδου Μ., Γκανά Γ. και Καραχάλιου Κ., (1998). «Μουσική Αγωγή στο Σχολείο μέσα από τα μονοπάτια της Τέχνης», στο: *Μουσική Εκπαίδευση. Χθές - Σήμερα - Αύριο. Ελληνική και Παγκόσμια πραγματικότητα. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 64–71

Κοκκώνης Γ., «Η διδασκαλία των λαϊκών παραδόσεων στα Μουσικά Σχολεία και στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου: Μια αμφίδρομη σχέση», στα: *Πρακτικά του Συνεδρίου «Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: Μουσική και Παιδεία - Αναδρομή, αξιολόγηση και προοπτικές»*, Ξάνθη 2007, σ. 15-17

Κολιόπουλος Ι., «Ευρώπη: η νέα Μεγάλη Ιδέα του έθνους (1973)», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 149-153

Κονόμος Ντ., *Ο Νικ. Χαλικιόπουλος Μάντζαρος κι ο Εθνικός μας ύμνος*, 1958

Κοσμόπουλος Αλ., *Η παιδαγωγική σχέση*, Αθήνα 2010

Κοσμόπουλος Αλ., *Μελετήματα ορθόδοξης χριστιανικής παιδαγωγικής*, Αθήνα 2005

Κοσμόπουλος Αλ., *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*, Αθήνα 2000

Κοσμόπουλος Αλ., *Το σχολείο πέθανε, ζήτω το σχολείο του προσώπου*, Αθήνα 1990

Κοσμόπουλος Αλ., *Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας*, Αθήνα 1999

Κοτζιά Ε.– Χατζηβασιλείου Β., «Η ελληνική λογοτεχνία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 186-189

Κουρμπανά Σ., «Η δραματική σχολή του Ωδείου Αθηνών κατά τον 19ο αιώνα», στα: *Πρακτικά του Συνεδρίου ΕΚΠΑ «Πηγές της έρευνας στη σύγχρονη ελληνική θεατρολογία»*, Αθήνα 2017, σ. 2-9

Κουσουλής Θ., *Στέφανος Βασιλειάδης, ως παιδαγωγός και ως μουσικός για το παιδί και για τον νέο* (Διπλωματική εργασία, Τομέας Παιδαγωγικής, Τμήμα Μαθηματικών, Πανεπιστήμιο Πατρών), Πάτρα 1984

Κυριαζικίδου Π., *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: θεσμικό πλαίσιο και σχολική πραγματικότητα*, Θεσσαλονίκη 1998

Λαμπελέτ Γ., «Η Εθνική Μουσική», στα: *Παναθήναια*, τχ. 2, 15.11.1901 και 30.11.1901

Λαμπελέτ Γ., *Ο εθνικισμός εις την τέχνη και η ελληνική δημόδης μουσική*, Αθήνα 1986

Λαμπρινός Φ., «Κινηματογράφος», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 225-232

Λαμπρινός Φ., «Ελληνικός κινηματογράφος», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 202-220

Λεοντάρης Β., *Η ποίηση της ήττας*, Αθήνα 1983

Λεωτσάκος Γ., *Γιάννης Χρήστου – Έργο και Προσωπικότητα ενός Έλληνα Συνθέτη της Εποχής μας*, Αθήνα 1987

Λιναρδάτος Σπ., *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, Αθήνα 1986, τ. 4 1961-1964

Λουκάκος Κ., «Μαρία Κάλλας», στην ιστοσελίδα: *ALPHA*, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20040911144921/http://www.alpha123.gr/page/default.asp?la=1&id=6745>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Λυκούδη Π., *Ανάλυση του έργου του Γ. Χρήστου: 6 τραγούδια σε ποίηση T.S.Eliot*, Αθήνα 1969

Λυριντζής Χ. –Νικολακόπουλος Η. (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80. Εξελίξεις και προοπτικές του κομματικού συστήματος*, Αθήνα 1990

Μακρυδημήτρης Α., «Το σύστημα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που σχεδίασε ο Καραμανλής και οι εφαρμογές του (1963, 1975)», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 198-215

Μαλιάρας Ν., *Ελληνική μουσική και Ευρώπη: διαδρομές στον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό*, Αθήνα 2012

Μαλιάρας Ν., «Μουσική Εκπαίδευση», στο: *Μουσική*, Αθήνα 2007, σ. 25-32

Μαλιάρας Ν., «Συγχρονικός Πίνακας του Μανώλη Καλομοίρη και της εποχής του», στο: *Αφιέρωμα Μανώλης Καλομοίρης, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών 2002-2003*, σ. 6-25

Μαλιάρας Ν., *Το Δημοτικό τραγούδι στη Μουσική του Μανώλη Καλομοίρη. Μια ιστορική και αναλυτική προσέγγιση*, Αθήνα 2001

Μαλιάρας Ν., *Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι στη μουσική του Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2001

Μαμασούλας Γ., *Το Μουσικό Σχολείο Αγρινίου* (Πτυχιακή εργασία, Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου), Άρτα 2008

Μάνεσης Αρ., *Η εξέλιξη των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα*, Αθήνα 1987

Μανθόπουλος Δ., «Κωνσταντινίδης Αθανάσιος», στο: *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, τ. 37, σ. 103

Μαργαζιώτης Ι., *Θεωρητικό Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Αθήνα 1958

Μαργαζιώτης Ι. - Τσιγκούλης Ν.- Βουτσινάς Α., *Μουσική: Α' Γυμνασίου*, Αθήνα 1981

Μαργαρίτης Αλκ., «Οιδίπους Τύραννος», *Τα Νέα* 10.7.1973, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Μαρκαντώνης Ι.Σ., Κωνσταντινόπουλος Β.Λ., *Δομή και Λειτουργία των Κλασικών Γλωσσών*, Αθήνα 2008

Μαρκιανός Σ., «Προβλήματα της αισθητικής αγωγής και καλλιτεχνικής παιδείας στη γενική εκπαίδευση», στα: *Εκπαιδευτικά*, τχ. 5 (1986), σ. 110-111

Ματσαγούρας Ηλ., *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*, Αθήνα 2008

Μερλιέ Μ., *Η μουσική λαογραφία στην Ελλάδα*, Αθήνα 1935

Μερλιέ Μ., *Μπετόβεν*, Αθήνα 1919

Μερλιέ Μ., *Πρόχειρο και βιαστικό σημείωμα για την ελληνική μουσική*, Σκιάθος 1934

Μερλιέ Μ., *Το αρχείο της Μικρασιατικής λαογραφίας – Les archives de folklore d'Asie Mineure*, τόμος 4, Καππαδοκία, Αθήνα 1948

Μερλιέ Μ., *Τραγούδια της Ρούμελης*, Αθήνα 1931

Μητροφάνης Γ., «Πολιτικοί κρατούμενοι», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 126-134

Μιχαηλίδης Σ., *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα 1982

Μοσχοβάκης Αντ., «Βούδας Νικ. Καζαντζάκη», *Ελευθεροτυπία*, 29.6.1978, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Μόσχος Κ., *Μουσικό ανθολόγιο: Α – ΣΤ Δημοτικού: βιβλίο δασκάλου*, Αθήνα 2009

Μόσχου Μ., *Ο Μανώλης Καλομοίρης ως μουσικοκριτικός*, Αθήνα 2014

Μουστάρδα Ρ. - Πενέκελης Κ., «Το αγαθό της μουσικής στην εκπαίδευση και το μάθημα της Μουσικής, Αγωγής στο ελληνικό Δημοτικό Σχολείο», στο: *Επιστημονικό Βήμα*, τχ. 14 (2010), σ. 105-122

Μπασιτιάς Γ., *Κωστής Μπασιτιάς - Δημοσιογραφία, Θέατρο, Λογοτεχνία (βιογραφία)*, Αθήνα 2005

Μπελώνης Γ., *Η μουσική δωματίου του Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2003

Μπελώνης Γ., «Ο Μανώλης Καλομοίρης και η σκοτεινή πλευρά της περιόδου της Γερμανικής κατοχής και του Εμφυλίου», στο: *Πολυφωνία*, τχ. 4 (2004), σ. 7-21

Μπένος Στ., «Πολεοδομία και σεισμός. Κάποιες σκέψεις 20 χρόνια μετά τους σεισμούς της Καλαμάτας», στο: *Πόλεις της Μεσογείου μετά από σεισμούς*, Βόλος 2007, σ. 42-43

Μπουζάκης Σ., *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, Αθήνα 2002

Νικολακόπουλος Ηλ., «Ελεγχόμενη δημοκρατία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 31-33

Νικολόπουλος Γ., «Τρωαδίτισσες», στο: *Ελληνικός Βορράς*, 9.8.1967, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, *Παναγιώτης Φωτέας ο πρώτος αιρετός νομάρχης της Μεσσηνίας, 1994-1998: η αυτοδιοικητική και πολιτική του σκέψη και πράξη*, Καλαμάτα 1999

Νταϊφά Λ., *Μουσικοί διάλογοι: με είκοσι τέσσερις κορυφαίους δημιουργούς του ελληνικού τραγουδιού*, Αθήνα 2007

Ξανθουδάκης Χ., *Η θρησκευτική μουσική του Νικόλαου Χαλικιόπουλου-Μάντζαρου*, Κέρκυρα 1996

Ξανθουδάκης Χ., *Ο Μάντζαρος και οι Άγγλοι*, Αθήνα 2006

Ξενάκης Γ., «Επιστημονική σκέψη και μουσική», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 284-297

Ξεπαπαδάκου Α., «“Μία αρχαία γυναίκα” Η Μαρία Κάλλας ως Μήδεια στην ομότιτλη ταινία του Πιερ Πάολο Παζολίνι», στο: *Θεάτρου Πόλις*, τχ. 2 (2015), σ. 81-98

Οικονόμου Κ., «Τρωαδίτισσες», στο: *Δράσεις*, 18.7.1966, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298.&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ο Μανώλης Καλομοίρης και ο Κωστής Παλαμάς, Παλαμική Συμφωνία, Αθήνα 1961

Παιονίδης Π., *Διάλογοι: στο λυκαυγές της νέας εποχής*, Αθήνα 2011

Παναγιωτόπουλος Π., «Τραγούδι και πολιτική», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 267-269

Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, «Μουσική παιδαγωγική στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές», στο: *Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνείς συμμετοχές της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (20-22 Απριλίου 2007)*, Αθήνα 2007, σ. 53-80

Πανεπιστήμιο Αθηνών, «*Αμφοίν την τιμήν*»: το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών τιμά την Εθνικὴν Μουσικὴν: αναγόρευση σε επίτιμους διδάκτορες των διδασκάλων της Ελληνικῆς Μουσικῆς Σίμωνος Καραΐ και Σπυρίδωνος Περιστέρη, Αθήνα 1997

Παπαδόπουλος Γ. - Παπαδοπούλου Ανθ., *Συνοπτική ιστορία της μουσικής*, Αθήνα 1992

Παπαζαρής Α., *Η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία*, Αθήνα, 2004

Παπαζαρής Α., *Η μουσική στην Εκπαιδευτική διαδικασία*, Κατερίνη 1991

Παπαζαρής Α., *Μουσική Μάθηση και Εκπαίδευση*, Αθήνα, 1999

Παπαϊωάννου Γ., «Η μουσική του 2000 μ.Χ.», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 327-330

Παπαϊωάννου Γ., «Κριτήρια ελληνικότητας», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α΄ Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 325-327

Παπανικολάου Χ., *Με μουσική, με κίνηση: παιχνίδια μουσικοκινητικής αγωγής*, Αθήνα 2009

Παπανούτσος Π., *Αισθητική*, Αθήνα 1976

Παπαχριστοπούλειος Βιβλιοθήκη Αμαλιάδας, *Ο Αλέξανδρος Β. Κοσμόπουλος και η σχεσιοδυναμική παιδαγωγική*, Αμαλιάδα 2008

Πασιαρδή Γ., *Το σχολικό κλίμα. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση των βασικών παραμέτρων του*, Αθήνα 2001, σ. 41-51

Πελοποννησιακόν Λαογραφικόν Ίδρυμα, *Ελληνική Δημοτική Μουσική/ Greek Folk Music Volume I*, Αθήνα 1975

Περιστέρης Σ. (Μουσική επιμέλεια), Μέγας Γ.Α. (εισαγωγή, υπομνήματα), *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια: Μουσική ανθολογία. Εκδομένη επί τω εορτασμό της 150ετηρίδος από της ενάρξεως του αγώνος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας (Greek Folk Songs. A Musical)*, Αθήνα 1971

Περσεύς Αθηναίος, «Τραχίνια», *Ελληνική Ώρα Πειραιώς*, 24.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Πετσάλης-Διομήδης Ν., *Η άγνωστη ΚΑΛΛΑΣ*, Αθήνα 1997

Πολίτης Α., *Το δημοτικό τραγούδι*, Ηράκλειο 2010

Πολιτιστική Ολυμπιάδα και Ένωση Ελλήνων Μουσουργών, *Αντίς για όνειρο: έργα Ελλήνων συνθετών 19ος -20ος αιώνας*, Αθήνα 1993

Πολύβιος Α., «Στόχοι - πραγματικότητα - προοπτικές για τη διδασκαλία της μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», στις: *Μουσικοτροπίες*, τχ. 2 (1996), σ. 50-59

Πουλοπούλου Τρ., «Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή», Στο: Θ. Ράπτης και Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά δου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.*, Θεσσαλονίκη 2019, σ. 334-342

Πράτσικα Κ., *Κούλας Πράτσικα έργα και ημέρες: αυτοβιογραφία, κείμενα για τα 30 χρόνια της Σχολής*, Αθήνα 1991

Πρυτανικές Αρχές, «2013: Έτος Βάγκνερ, 200 χρόνια από τη γέννηση του Ρίχαρντ Βάγκνερ, Συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης με έργα των Βάγκνερ και Λιστ», στην ιστοσελίδα: *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*, 2.4.2013, διαθέσιμο στο: <https://www.auth.gr/news/ events/15668>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ράνπολφ Λ., «Ένας ύμνος δια τας εμφανίσεις του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος», στο: *Ταχυδρόμος Καβάλας*, 16.12.1965, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298,&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Ρεμούνδος Γ., *Οξεία, βαρεία, πεταστή: μουσικοί χαρακτήρες που προσδίδουν ποιότητα στο μέλος (χειρονομίες): έργα μεγάλων εκκλησιαστικών μουσικοδιδασκάλων και μελοποιών*, Αθήνα 1997

Ριζάς Σ., «Η δικτατορία», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 48-49

Ρωμανού Αικ., *Έντεχνη Ελληνική Μουσική στους νεότερους χρόνους*, Αθήνα 2006

Ρωμανού Κ., *Ιστορία της Έντεχνης Νεοελληνικής Μουσικής*, Αθήνα 2000

Ρωμανού Κ., «Η μουσική 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 259-273

Ρωμανού Κ., «Η μουσική 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 249-257

Σαββίδης Αλ., *Μεγάλοι Μαέστροι*, Αθήνα 2009

Σαββίδης Αλ., *Δοκίμια κλασικής μουσικής παιδείας*, Αθήνα 2016

Σακελλαρόπουλος Τ., «Αντίσταση 1967-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 137-142

Σαμίου Δ., *Ξενητεμένο μου πουλί*, Αθήνα 1980

Σαραντάκος Ν., *Η γλώσσα έχει κέφια*, Αθήνα 2018

Σέργη Λ., *Θέματα μουσικής και μουσικής παιδαγωγικής*, Αθήνα, 1994

Σιώπη Αν., *Η νεοελληνική πολιτισμική φυσιογνωμία μέσα από τον ρόλο της μουσικής σε αναβιώσεις του αρχαίου δράματος: μουσικές διαδρομές ως αντανάκλασεις της αρχαίας Ελλάδας στη νεότερη*, Αθήνα 2012

Σιώπη Αν., *Τρία δοκίμια για τον Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2003

Σκανδάλη Α., «Μουσικό Γυμνάσιο: όραμα και προβληματισμοί», στο: *Μουσικοτροπίες*, Νοέμβριος 1989, σ. 29-36

Σκαρβέλης Δ., «Κωνσταντίνος Καραμανλής – η αποδόμηση του στρατιωτικού καθεστώτος, 1974-1975», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, Αθήνα 2007, σ. 344-349

Σολωμός Μ., *Ιάννης Ξενάκης: το σύμπαν ενός ιδιότυπου δημιουργού*, Αλεξάνδρεια 2008

Σπάθης Δ., «Το θέατρο», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 251-258

Σπηλιωτόπουλος Στ., «Σφάγια ιερά και ανόσια – Μύθος και Ιστορία», *Νέα Εστία*, 15.8.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Στάθης Γ., *Τα Χειρόγραφα Βυζαντινής Μουσικής. Άγιον Όρος*, τ. 1 και 2, Αθήνα 1975 και 1976

Στολ, «Άνευ προηγουμένου υπήρξεν η επιτυχία των παραστάσεων του αρχαίου δράματος», στο: *Νέος Άνθρωπος* Δράμας, 5.8.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298.&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Σφενδόνης Ν., «Η αναβίωση της αρχαίας τραγωδίας εις το Φεστιβάλ του Θεάτρου των Φιλίππων», στο: *Θεσσαλονίκη*, 29.7.1963, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298.&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Σωτηρόπουλος Δ.– Νικολακόπουλος Η.– Λυριντζής Χ., «Η ποιότητα και η λειτουργία της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας», στο: *Κοινωνία και πολιτική*, Αθήνα 1996, σ. 19-44

Τα τριάντα χρόνια της Σχολής Κούλας Πράτσικα, 1930-1960, Αθήνα 1960

Τουμπακάρη Ν. –Μόσχος Κ., «Εκπαιδευτική προσέγγιση στη συγγραφική μουσικών ανθολογιών για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο», στο: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, *Μεθοδολογικές και βιοματικές προσεγγίσεις των τάξεων από την Α΄ έως και την ΣΤ΄ Δημοτικού:*

Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (15-17 Απριλίου 2005), Αθήνα 2005, σ. 255-266

Τσαλαχούρης Φ., *Κείμενα για τον Μανώλη Καλομοίρη*, Αθήνα 2012

Τσαλαχούρης Φ., *Μανώλης Καλομοίρης, 1883-1962: νέος κατάλογος έργων*, Αθήνα 2003

Τσάμπρας Γ., «Η μουσική 1949-1974», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9 (2003), σ. 273-274

Τσάμπρας Γ., «Το ελληνικό τραγούδι 1974-2000», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 10 (2003), σ. 259-261

Τσάτσου-Συμεωνίδου Ντ., «Μας είπε», στο: *Μεσημβρινή*, 8.7.1953, «Αρχείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη», στην ιστοσελίδα: *ΚΘΒΕ*, διαθέσιμο στο: https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=23&sf_p2=2298.&pg=1, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Τσαφταρίδης Ν., *Μουσική, Κίνηση, Λόγος*, Αθήνα 1997

Τσέτσος Μ., *Εθνικισμός και λαϊκισμός στη νεοελληνική μουσική: πολιτικές όψεις μιας πολιτισμικής απόκλισης*, Αθήνα 2011

Τσιρμπίνος Τ., «Αισχύλου ‘Χοηφόροι-Ευμενίδες’ στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου», *Τα Σημερινά*, 20.7.1972, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Fagotto, *Μανώλης Καλομοίρης 50 χρόνια μετά: Αφιέρωμα στη συμπλήρωση μισού αιώνα από τον θάνατο του συνθέτη*, Αθήνα 2012

Φαράντος Χ., *Μικρό αφιέρωμα: 1 Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949), 2. Τάσος Ζάππας (1902-1988) 3. Δημήτρης Χρ. Σέττας (1911-1989)*, 1989, σ. 199-215

Φεστιβάλ «Μανώλης Καλομοίρης», *Ο Μανώλης Καλομοίρης και η ελληνική μουσική: κείμενα από και για τον Μανώλη Καλομοίρη*, 1997

Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας, *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος: πατριάρχης των ελλήνων μουσικοσυνθετών, ύπατος διδασκάλων διδάσκαλος και μέγας των Μουσών θιασώτης και μύστης*, Κέρκυρα 2003

Φιλόπουλος Γ., *Εισαγωγή στην ελληνική πολυφωνική εκκλησιαστική μουσική*, Αθήνα 1990

Φράγκου-Ψυχοπαίδη Ολ., *Η εθνική σχολή μουσικής: προβλήματα ιδεολογίας*, Αθήνα 1990

Φωτάκη Π., «Μουσική Αγωγή στο Νηπιαγωγείο», στα: *Τα Εκπαιδευτικά*, τχ. 29-30 (1993), σ. 133-135

Φωτέας Π., «Ο Ίων Δραγούμης και η ανολοκλήρωτη τελειότητα», στο: Τετράδια «Ευθύνης» τ. 7 (1978), Αθήνα 1978, σ. 83-86

Φωτέας Π., «Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος και ο αναλλοίωτος πυρήνας ζωής», στο: Τετράδια «Ευθύνης» τ. 17 (1982), Αθήνα 1982, σ. 151-156

Χ., «Αι Τραχίνιαι», *Εστία*, 13.7.1970, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Χαλκούση Ε., *Πόλη, αγάπη μου*, Αθήνα 1980

Χαρκιολάκης Α., «Ο Βάγκνερ στην ελληνική βιβλιογραφία», στην ιστοσελίδα: *ο αναγνώστης*, διαθέσιμο στο: <https://www.oanagnostis.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Χατζηγιακουμής Μ., *Μουσικά Χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453-1832)*, Αθήνα 1975

Χατζηγιακουμής Μ., *Χειρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής (1453-1820)*, Αθήνα 1980

Χατζηγιακουμής Μ., *Νεοελληνικάί πηγαί του Σολωμού*, Εν Αθήναις 1968

Χατζηγιακουμής Μ., *Τα μεσαιωνικά δημώδη κείμενα: συμβολή στη μελέτη και στην έκδοσή τους*, Αθήνα 1977

Χατζηγιακουμής Μ., *Η εκκλησιαστική μουσική του ελληνισμού μετά την Άλωση, 1453-1820*, Αθήνα 1999

Χατζηγιακουμής Μ., *Μνημεία εκκλησιαστικής μουσικής*, Αθήνα 2000

Χρήστου Γ., «Πράξη και μεταπράξη», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 298

Χρήστου Γ., «Ένα πιστεύω για τη μουσική», στο: Στ. Βασιλειάδης, *Η μουσική στον αιώνα μας: Α' Λυκείου*, Αθήνα 1988, σ. 298-299

Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των Νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940-1944)*, Αθήνα 2016, τ. 1

Χρήστου Θ., *Πέτρος Σωκρ. Κόκκαλης (1896-1962)*, Αθήνα 2019

Χριστοδούλου Ν., «Κορυφαίος στη διεθνή πρωτοπορία και στην ελληνική μουσική», στο: *Πρόσωπα του 20ού αιώνα*, Αθήνα 2000, σ. 479-484

Χρυσοστόμου Σ., *Η διδασκαλία της μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση σήμερα* (Διπλωματική εργασία), Θεσσαλονίκη 1993

Χρυσοστόμου Σ., *Η μουσική στην εκπαίδευση - Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*, Αθήνα 2005

Χρυσοστόμου Σ., *Η μουσική στην εκπαίδευση*, Αθήνα 2013

Χρυσοστόμου Σ., «Μουσική εκπαίδευση: Επιλογή ή αναγκαιότητα;», *ΕΕΜΑΠΕ*, 2007, σ. 15–17

Ψάχος Κ., *Η Παρασημαντική της Βυζαντινής Μουσικής*, Αθήνα 1978, Κ. Ψάχος, «Σκέψεις τινες επί της καταστάσεως της καθ' ημάς Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής», στο: *Φόρμιζ*, τχ. 15-16 (1908)

Ψάχος Κ., *Το οκτάηχον σύστημα της Βυζαντινής Μουσικής, εκκλησιαστικής και δημώδους και το της αρμονικής*, Νεάπολις Κρήτης 1980

Ανυπόγραφο άρθρο, «Beethoven 2020 – HappyBeethovenYear!», στην ιστοσελίδα: *Popular Beethoven*, διαθέσιμο στο: <https://www.popularbeethoven.com/beethoven-2020-happy-beethoven-year/>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Biographie», στην ιστοσελίδα: *MARIACALLAS*, διαθέσιμο στο: <http://callas.free.fr/callas2.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Building on the achievements of the European Year of Education through Sport 2004», στην ιστοσελίδα: *EUR-Lex*, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11093>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «European Year of Lifelong Learning (1996)», στην ιστοσελίδα: *EUR-Lex* (*Πρόσβαση στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*), διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11024>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Iannis Xenakis», στην ιστοσελίδα: *Discogs*, διαθέσιμο στο: <https://www.discogs.com/artist/32202-Iannis-Xenakis>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «La Divina Maria Callas Chronology», στην ιστοσελίδα: *Divina*, 2005, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20060112081941/http://www.callas.it/english/cronologia.html>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Maria Callas Biografy», στην ιστοσελίδα: *Soprano*, διαθέσιμο στο: <http://sopranos.freesevers.com/callas.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Ανυπόγραφο άρθρο, «Maria CALLAS The Complete Studio Recordings 1949-1969», στην ιστοσελίδα: *Sibelius*, διαθέσιμο στο: http://yan-sibelius.narod.ru/maria_callas.html, ημερομηνία προσπέλασης 1.3.2021

Βαγκοπούλου Ε., *Cultural tradition and contemporary thought in Iannis Xenakis's vocal works*, 2007

Βασιλειάδης Στ., *Tracing the limits of Xenakis' multi-artistic expression: an inside account of the "Polytopon of Mycenae"*, Αθήνα: χ.

Bastias J., «Maria Callas' Greek Adventure», στο: *Maria Callas Magazine*, τχ. 70 (2013), σ. 25-41

Βρόντος Χ., *Diabolus in musica*, Αθήνα 1983

Clogg R., *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας*, Αθήνα 2003

Copans J., *Η επιτόπια εθνολογική έρευνα* (1η έκδοση, 1998), Αθήνα 2004

Creswell J., *Η έρευνα στην εκπαίδευση*, Αθήνα 2016

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, *International Symposium Iannis Xenakis*, Αθήνα 2005

Elliott D., *Music Matters*, New York 1995

Erol M., Greek Orthodox Music in Ottoman Istanbul: Nation and Community in the Era of reform, *Bloomington 2015*, σ. 217

Froehlich H., "Institutional Belonging, Pedagogic Discourse and Music Teacher Education: The Paradox of Routinization", στο: *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, τχ. 6 (2007), σ. 46

Haedington Chr., *Ιστορία της Δυτικής μουσικής: από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, (Μετάφραση: Μ. Φ. Δραγούμης), Αθήνα 1994

Harley J., *Xenakis: his life in music*, 2004

Hayano D., “Auto-ethnography: Paradigms, problems and prospects”, στο: *Human Organization*, τχ. 38 (1979), σ. 54

Hofmann B., *Mitten im Klang: die Raumkompositionen von Iannis Xenakis aus den 1960er Jahren*, 2008

Jaffurs S. E., “The Intersection of Informal and Formal Music Learning Practices”, στο: *International Journal of Community Music*, 2006, σ. 76

Jaklitsch N.-M., «Μανώλης Καλομοίρης, Νίκος Σκαλκώτας, Χαρίλαος Περπέσσας - Έλληνες μουσουργοί του εικοστού αιώνα μεταξύ της ελληνικής παράδοσης και του ‘δυτικού’ μοντερνισμού», στα: *Πρακτικά του Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών «Ο Έλληνικός Κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453-1981»*, Βερολίνο 1999, τ. 2, σ. 297-309

Jaklitsch N.-M., *Zwischen Nationalschule und Moderne: Die Komponisten Kalomiris und Skalkottas als Repräsentanten der Entwicklung der griechischen Kunstmusik*, Wien 2000

Jaklitsch N.-M., *Manolis Kalomiris (1883-1962), Nikos Skalkottas (1904-1949): griechische Kunstmusik zwischen Nationalschule und Moderne*, 2003

Kagan S., *Cooperative learning. San Clemente*, CA 1997

Καλομοίρης Μ., *Mi vida y mi arte: memorias 1883-1908*, 1997

Kondyli G., «Callas: the conflict about Epidaurus», στο: *Hellenic Journal of Music Education, and Culture*, τ.χ. 3 (2012), σ. 38-50

Lee D., *Masterworks of 20th – century music: the modern repertory of the symphony orchestra*, 2002

Lerch I. -Καλαβρυτινός, *Ραφαήλ Παριζίνης: ζωή και έργο – η αλληλογραφία του με τον Νικόλαο Χαλικιόπουλο- Μάντζαρο*, Αθήνα 2015

Little B.-S., *Folk song and the construction of greek national music: writings and cocmpositions of Georgios Lambelet, Manolis Kalomiris, and Yannis Constantinidis*, 2001

Lucciano An.-M., *Γιάννης Χρήστου: έργο και προσωπικότητα ενός έλληνα συνθέτη της εποχής μας*, Αθήνα 1987

Lucciano An.-M., *Jani Christou: the works and temperament of a Greek composer*, 2000

Μαντζουράνη Ε., *The life and twelve-note music of Nikos Skalkottas*, 2011

Μαρίνης Σπ., *The clarinet in Greece "Colours in Double" by Kyriakos Sfetsas*, Αθήνα 2011

Marcus G.E. - Cushman D., "Ethnographies as texts", στο: *Annual Review of Anthropology*, τχ. 11 (1982), σ. 34

Mason J., *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Αθήνα 2011

Melilli E., *Μαρία Κάλλας*, Αθήνα 2021

Merlie M., *Essai d'un tableau du folklore musical grec : le syllogue pour l'enregistrement des chansons populaires*, Athenes 1935

Merlie M., *Études de musique byzantine*, Paris 1935

Merlie M., *Presentation du Centre d' Etudes d' Asie Mineure: recherches d'ethnographie*, Athenes 2011

Merlie M., *Un manuel de musique byzantine : le Thèorètikon de Chrysanthe*, 1926

Molnar Gah. P., «Ορέστεια», *Nepszabadsag*, 13.10.1973, «Ψηφιοποιημένο Αρχείο», στην ιστοσελίδα: *Εθνικό Θέατρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.nt-archive.gr/peopleDetails.aspx?personID=298>, ημερομηνία προσπέλασης 1.9.2021

Moutafidou A., *Nikos Skalkottas und das Griechenland der krisenhaften*

Neubecker A. J., *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα* (μτφ. Μιρέλλα - Σιμώτα – Φιδετζή), Αθήνα 1986

Ξενάκης Ι., *Universi del suono: scritti e interventi 1955-1994*, 2003

Performing Xenakis, 2010

Rosch T., *Die Musik in den griechischen Tragodien von Carl Orff*, 2003

Symposion Jani Christou, *Jani Christou, im Dunkeln singen: Symposion Jani Christou, Hamburg, 1993*, 1994

Verwandlungen, Wien 2006

Wanek N.-M., *Nikos Skalkottas (1904-1949) zum 100. Geburtstag: akten des Wiener Internationalen Symposions vom 10. Dezember 2004*, Wien 2006

Ward D., *Μουσικοθεραπεία*, Αθήνα 2000

Χατζηγιακουμής Μ., *Reasearch and studies in Greek sacred music*, Athens 1971

Παράρτημα



Η μορφή του Στέφανου Βασιλειάδη

ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Αριθμός		Όνομα και επώνυμο κατά τάξιν και αλφαβητικῆν σειράν επιστημονίου	Πατρὶς	Ἡλικία	Διαγωγή παιδαγωγός	Ἐπαγγελματι γονέων	Ὑπολογισμὸν	Ἄλλοι
Αἰτίων	Μαθητο- λογίου							
1	991	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Σόφια 32	1931	Κοινωνολογία	ἑργαζόμενος		
2	1008	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 1	1928	η	μηδέν		
3	526	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 8	1930	η	μηδέν		
4	626	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 9	1930	η	μηδέν		
5	510	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 1	1930	η	μηδέν		
6	379	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 17	1920	η	μηδέν		
7	403	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Κελε Μυτιλήνη 3	1932	η	ἑργαζόμενος		
8	557	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 4	1930	η	μηδέν		
9	1255	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Σόφια 307	1933	η	ἑργαζόμενος		
10	814	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 216/186	1931	η	μηδέν		
11	622	Αθανασίου Βασιλείου - Αθανασίου	Μυτιλήνη 18	1928	η	μηδέν		

Μαθητολόγιο Στέφανου Βασιλειάδη

“ΜΟΥΣΙΚΟΤΡΟΠΙΕΣ”

περιοδικό του Συλλόγου Φοιτητών
του ΤΜΣ του ΑΠΘ - ΝΟΕ 1989

- 29 -

ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ: ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

Ένας χρόνος έχει συμπληρωθεί από την ίδρυση του πρώτου μουσικού γυμνασίου στην Ελλάδα, γεγονός που είχε γίνει τότε αντικείμενο συζητήσεων στους μουσικούς και εκπαιδευτικούς κύκλους. Σήμερα που οι πρώτες εκτιμήσεις από την μέχρι τώρα λειτουργία του έχουν πια αποκρυσταλλωθεί, η συζήτηση που ακολουθεί με τον κ. Στέφανο Βασιλειάδη, πρωτογάρτη της ίδρυσης και μέχρι πρότινος επικεφαλής του μουσικού γυμνασίου αποκτά, κατά την γνώμη μου, μεγάλη σημασία καθώς ευελπιστώ να ενημερώσει και να δώσει ίσως το έναυσμα για την απαρχή ενός διαλόγου γύρω από τα θέματα της μουσικής παιδείας στην Ελλάδα. Θα ήταν σκόπιμο να προαναφερθεί ότι το κύριο βάρος της συζήτησης εντοπίζεται όχι τόσο στα οργανωτικά χαρακτηριστικά του μουσικού γυμνασίου όσο στη "φιλοσοφία" που διέπει τη λειτουργία του (η οποία βέβαια εκφράζεται και μέσω του τρόπου οργάνωσής του) και ειδικότερα το σύστημα ιδεών και αντιλήψεων με το οποίο οι συντελεστές αυτού του τομήματος αποπειρώνται να προσεγγίσουν τη μουσικοπαιδαγωγική πράξη και να την πραγματοποιήσουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Κε Βασιλειάδη, θα ξεκινήσω την προσέγγιση της φυσιογνωμίας του μουσικού γυμνασίου κάπως ανορθόδοξα, ζητώντας σας έναν γενικό χαρακτηρισμό του μουσικοπαιδαγωγικού έργου που συντελείται στο μουσικό γυμνάσιο. Πρόκειται για γενική ή ειδική μουσική εκπαίδευση, δηλ. εκπαίδευση με σκοπό να διαμορφώσει απλά μουσικόφιλους πολίτες ή να προετοιμάσει τον μελλοντικό καλλιτεχνικό, μουσικοπαιδαγωγικό και μουσικολογικό εξοπλισμό της χώρας μας; Είναι ένα εξειδικευμένο σχολείο ή όχι;

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Ο Στέφανος Βασιλειάδης γεννήθηκε το 1933 στο Παράνεστι κοντά στη Δράμα. Η οικογένειά του με καταγωγή από τον Πόντο είχε αξιόλογη εθνική δράση. Σπούδασε Βυζαντινή Μουσική με τον Αθανάσιο Κωνσταντινίδη στη Δράμα και πήρε δίπλωμα φούγκας στο Ελληνικό Ώδείο με τον Γ. Α. Παπαϊωάννου. Τιμήθηκε με δύο πρώτα βραβεία του Ελληνικού Ώδείου και με τον αργυρό και χρυσό σταυρό του Φοίνικος.

Είχε την τύχη να είναι από τους στενότερους συνεργάτες του Γιάννη Χρήστου κατά τον τελευταίο χρόνο της ζωής του (1969-1970). Συγκαταλέγεται ανάμεσα στους Έλληνες μουσικούς με το πλατύτερο φάσμα τομέων της μουσικής στους οποίους διέπρεψε, π.χ. Μουσική Εκπαίδευση (από προσχολική, σχολική, ανώτερα και επαγγελματική) στο Κολλέγιο Αθηνών, όπου ως εκπαιδευτικός ασχολήθηκε πλατύτερα με τα βασικά προβλήματα της μουσικής παιδείας και με προγράμματα για την εκύλιση τους. Ήταν επίσης ο επικεφαλής της ομάδας του Υπουργείου Παιδείας για τη συγγραφή σειράς εγχειριδίων μουσικής.

Έχει διατελέσει μέλος γνωμοδοτικών συμβουλίων για μουσική εκπαίδευση στα Υπουργεία Πολιτισμού και Παιδείας, διεύθυντής χορωδιών και νεανικής ορχήστρας από Block Flöten και άλλων συγκροτημάτων (από το 1953-69), μέλος της επιτροπής χορωδιών του Υπουργείου Πολιτισμού (1980-86) και υπεύθυνος ανάπτυξης χορωδιακών προγραμμάτων Δήμου Αθηναίων (1988), συνεργάτης για επτά χρόνια του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδας (1961-68) και υπεύθυνος μουσικής του Εθνικού Θεάτρου (1968-78) και καθηγητής μουσικής στη Δραματική Σχολή όπου δίδαξε μουσική σε πάνω από 80 θεατρικά έργα, κυρίως αρχαίο δράμα και διηύθυνε ορχηστρικά σύνολα μουσικής θεατρικών έργων.

εξειδικεύουν επαγγελματικά σε μεγάλο βαθμό τους ανθρώπους. Είμαι αντίθετος με τις επαγγελματικές παρωπίδες και υποστηρίζω την αναγκη κάθε άνθρωπος να διατηρεί μια επαφή

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Κοιτάζετε, πιστεύω ότι όσο βρισκόμαστε σε χαμηλότερα σημεία της εκπαιδευτικής πυραμίδας δεν πρέπει να υπάρχει εξειδίκευση αλλά γενική παιδεία. Όσο τα παιδιά βρίσκονται στο γυμνάσιο θα πρέπει πολύ λίγο να προσανατολίζονται σε κάποιες ειδικότητες, στο λύκειο σταδιακά περισσότερο και στο Πανεπιστήμιο ακόμα περισσότερο. Όμως κι εκεί εγώ δεν θα ήθελα σχολές που να

Συνέντευξη του Στέφανου Βασιλειάδη



ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1988
ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΑΚΗΣ
649

Αριθ. 3345 (8)

Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη την ανάγκη προσδιορισμού του σκοπού των μουσικών σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθορισμού του περιεχομένου της εκπαίδευσης στα σχολεία αυτά και οργάνωσης γενικά του τρόπου λειτουργίας τους, αποφασίζουμε:

1. Σκοπός των μουσικών σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνασίων και λυκείων) είναι η προετοιμασία και η κατάρτιση των νέων που επιθυμούν να ακολουθήσουν την επαγγελματική κατεύθυνση της μουσικής χωρίς να υφίστανται σε γενική παιδεία, εάν τελικά επιλέξουν άλλο τακτά εκπαιδευτικό ή επαγγελματικό έργο.
2. Το αναλυτικό πρόγραμμα των μουσικών σχολείων περιλαμβάνει μαθήματα γενικής παιδείας, μαθήματα αισθητικής παιδείας, άσκηση στα εργαζόμενα είδη τέχνης, καθώς και απογευματινή μελέτη. Η διδασκαλία των μαθημάτων μουσικής και η άσκηση στα εργαζόμενα μπορεί να είναι συλλογική ή και ατομική.
3. Στα μουσικά γυμνάσια μπορεί να οργανωθούν μαθήματα μουσικής παιδείας προαιρετικής παρακολούθησης για μαθητές δημοτικών σχολείων για την ανάγνωση των κλίσεων και ενδιαφερόντων στη μουσική.
4. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συγκροτείται πενταμελής καλλιτεχνική επιτροπή από ειδικούς στους τομείς λειτουργίας των μουσικών σχολείων και αναγνωρισμένο κέντρο μεσοεκπαιδευτικού Έργου της επιτροπής αυτής είναι η μελέτη των προγραμμάτων διδασκαλίας στα μουσικά σχολεία, η διαπίστωση γρήγορα για τα γενικότερα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων αυτών, εθελουσίως, στελέχωσης, τρόπου αξιολόγησης της επίδοσης των μαθημάτων στα μουσικά μαθήματα, καθώς και η γενικότερη εποπτεία και αξιολόγηση της λειτουργίας των σχολείων αυτών. Με την ίδια απόφαση ορίζεται ο πρόεδρος και ο γραμματέας αυτής, ο τρόπος λειτουργίας της, η διάρκεια της θητείας του προέδρου και των μελών της, καθώς και ο τρόπος διοικητικής στήριξης του έργου της.
5. Το διδακτικό προσωπικό των μουσικών σχολείων διακρίνεται σε καθηγητές των γενικών μαθημάτων που έχουν σχέση με τις θρησκευτικές και τη μουσική ειδικότερα (ειδικές σπουδές ή αναγνωρισμένο καλλιτεχνικό έργο και έρευνα) και οι καθηγητές μουσικής, σπουδών εξειδικευμένων στους τομείς της μουσικής.
6. Το πρόβλημα, οι προϋποθέσεις, τα κριτήρια και η διαδικασία μετέθεσης μόνιμων εκπαιδευτικών στα μουσικά σχολεία καθορίζονται με το προεδρικό διάταγμα της παραγράφου 8 του κεφαλαίου 6' του άρθρου 16 του Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167).
7. Για την επιλογή και υποψήφια διακρίνονται και υποδεικνύονται στα μουσικά σχολεία καταρτίζονται Εργαστήρια Αισθητικού Πίνακα, στον οποίο εντάσσεται εκπαιδευτικοί που έχουν τα γενικά προσόντα κατά τις τριετίες διατάξεις και τα ειδικά προσόντα της παραγράφου 5. Κατά τα λοιπά για την επιλογή και υποψήφια διακρίνονται και υποδεικνύονται στα μουσικά σχολεία εφαρμόζονται οι κείμενες διατάξεις για τους διακρίνους και υποψήφιους σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
8. Σε περίπτωση έλλειψης δημόσιων εκπαιδευτικών η διδασκαλία των μαθημάτων μουσικής και η άσκηση στα εργαζόμενα ανατίθεται με απόφαση του οικείου νομάρχη, ύστερα από αίτηση της καλλιτεχνικής επιτροπής και πρόταση του οικείου περιφερειακού περιφερειακού συμβουλίου, σε ειδικούς που είναι εξειδικευμένοι στους τομείς αυτούς. Με την ίδια διαταγή μπορεί να προσλαμβάνονται έκτακτοι συνεργάτες, Όληνη ή αλλοδαποί, για τις ανάγκες λειτουργίας των μουσικών σχολείων. Όταν διακρίνονται έλλοιες και τους έκτακτους συνεργάτες καταβάλλονται αποζημιώσεις, η οποία καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, ύστερα από αίτηση της καλλιτεχνικής επιτροπής.
9. Επιδέχεται από το σχολείο έως 1988—80 Μουσικό Γυμνάσιο στην Παλλήνη Αττικής, το οποίο θα λειτουργεί περιμαθητικά για την εφαρμογή πειραματικών προγραμμάτων και πειραματικών μεθόδων διδασκαλίας στον τομέα της αισθητικής παιδείας γενικότερα και της μουσικής ειδικότερα.
10. Ο τεχνικός εξοπλισμός του Μουσικού Γυμνασίου της προηγούμενης παραγράφου σε ομαδικά ευρωπαϊκά και ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα και συζυγικά μέσα, η συγκρότηση των εργαζομένων σύμφωνα με τη δυνατότητα και η εκπόνηση σχεδίων ειδικών προγραμμάτων στους τομείς μουσικής, ανατίθεται στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας, το οποίο επιφορτίζεται με τα αναγκαία χρηματικά κατά από τον προϋπολογισμό εόδων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
11. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων το ανατίθεται έργο με την προηγούμενη παράγραφο μπορεί να επεκταίνεται και στα άλλα μουσικά σχολεία της χώρας.
12. Μέχρι την έκδοση των προεδρικών διαταγμάτων για τα οριζόμενα αναλυτικά προγράμματα στα μουσικά σχολεία της χώρας, μεταγενεστερά ετήσια, ποινικά χαρακτηριστικά της διαγωγής, τις κάθε είδους εξετάσεις, την αξιολόγηση των μαθητών και τους τίτλους σπουδών για τα σχολεία αυτά, τα αντίστοιχα θέματα ρυθμίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και να κοινωθεί νομοθετικά.

Αθήνα, 2 Σεπτεμβρίου 1988
Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΡΟΥΛΑ ΚΑΚΑΛΑΜΑΚΗ

Αριθ. 36123 (9)

Παράταση λειτουργίας Σχολών Κινο/ρα. Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

- Έχοντας υπόψη:
1. Το Ν. 1558/85 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» (ΦΕΚ 137/Α/85).
 2. Το Π. Δ/γμα 941/1977 «Περί οργάνωσης του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών».
 3. Το Β. Δ/γμα 394/63 «περί εκτέλεσης του άρθρου 32 του Ν.Δ. 4208/61 «περί μέτρων για την ανάπτυξη της Κινο/ρίας εν Ελλάδι» και άλλων τινών διατάξεων» (ΦΕΚ 113/Α/63).
 4. Το άρθρο 27 του Ν. 1158/1981 «περί οργάνωσης και διακρίσεως Σχολών Ανωτέρας Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης» (ΦΕΚ 127/Α/81).
 5. Το άρθρο 49 του Ν. 1597/1986 «Προστασία και ανάπτυξη της Κινο/ρίας Έργων, επίσημη της Ελληνικής Λειτουργίας κ.λπ.» (ΦΕΚ 68/Α/86).
 6. Τη λήξη της λειτουργίας και των πρώην τάξεων των τριτοτικών Σχολών Κινοματογράφου στις 30 Ιουνίου 1988 και
 7. Την αναπείρατη ανάγκη παράτασης λειτουργίας των Σχολών Κινοματογράφου, για λόγους δημοσίου συμφέροντος και προστασίας των εκπαιδευμένων σπουδαστών, όστις να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους, αποφασίζω:
- Παρατείνεται την παράταση λειτουργίας και των πρώην τάξεων των τριτοτικών Σχολών Κινοματογράφου μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους 1989—1991.
- Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.
- Αθήνα, 6 Σεπτεμβρίου 1988
Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΑΝΑΛΙΑ - ΜΑΡΙΑ (ΜΕΛΙΝΑ) ΜΕΡΚΟΥΡΗ

Ο ιδρυτικός νόμος των Μουσικών Σχολείων

Συνέντευξη- μαρτυρία του Ανδρέα Γλυνιά

Πουλοπούλου:

Κατ' αρχάς σας ευχαριστώ που δεχτήκατε να μου παραχωρήσετε αυτή τη συνέντευξη. Θα θέλαμε πολύ να περιγράψετε τη γνωριμία σας με τον Στέφανο Βασιλειάδη.

Γλυνιάς:

Θα σας εκθέσω τα του βιογραφικού μου σε σχέση με το πρώτο ζητούμενο που αφορά στην παρουσία του Βασιλειάδη στην εκπαίδευση και ειδικότερα στη διαχείριση της εκπαίδευσης μέσω του κέντρου λήψεως αποφάσεων. Ως νεότεροι του Βασιλειάδη τον είχαμε γνωρίσει στη δεκαετία του 1975 ως διδάσκοντα στη χορωδία της Ένωσης Ελλήνων Συνθετών (Πατρώου 8) και κατ' επέκταση των εργαστηρίων σύγχρονης μουσικής. Εκεί ζυμωθήκαμε και ξαναλέω ως μικρότεροι λάβαμε όλη τη θετική ενέργεια την οποία εξέπεμπε ως πεφωτισμένη προσωπικότητα, και όσον αφορά το συνθετικό έργο του Βασιλειάδη τη δεκαετία του 1960 και ειδικά με το εθνικό θέατρο ήταν προπομπός της πολύτεχνης έκφρασης. Την πολύτεχνη έκφραση εισηγούμεθα αργότερα σε σχέση όχι μόνο με τη μουσική αλλά και με τους άλλους τομείς της αισθητικής αγωγής και στην Α΄/θμια και στη Β΄/θμια εκπαίδευση. Ο Βασιλειάδης λοιπόν και βιωματικά και εμπειρικά έλαβε αυτή την παιδεία, καθότι δεν είναι μόνο εκπαίδευση, αλλά και παιδεία κοντά σε μεγάλες προσωπικότητες της εποχής εκείνης, όπως την Παξινού, τον Μινωτή, τις άλλες προσωπικότητες του Εθνικού θεάτρου με τις οποίες συνεργαζόταν και τις μετέφερε στο σχολείο. Το σχολείο λοιπόν ως τόπος αναφοράς ήταν το κολλέγιο Ψυχικού το οποίο του παρήγαγε όλα τα εφόδια για να εμπεδώσει, να εμπνευστεί! Η έμπνευση είπαμε συγκροτήθηκε δια της βιωματικής εμπειρικής προσέγγισης και δράσης στις παρυφές ή και μέσα στο Εθνικό Θέατρο, γιατί για ένα φεγγάρι ήταν δάσκαλος στη δραματική σχολή του Εθνικού Θεάτρου, ήταν περίφημη η δραστηριότητά του με τον Μιχάλη Αδάμη ως διευθυντής της χορωδίας του βασιλιά των ανακτόρων. Λοιπόν αυτή την παιδεία είχε ο Βασιλειάδης, είχε διακριθεί βέβαια στις εγκύκλιες σπουδές του στο Ελληνικό Ωδείο με την Ιωαννίδου στα θεωρητικά και ήταν ένας υπέροχος μουσικός. Ας μην ξεχάσουμε πως ο Χατζιδάκις του ανέθεσε τη διδασκαλία στους Βατράχους του Αριστοφάνη, τότε με τον Κουν που είχαν αναλάβει τη διδασκαλία του χορού, αυτό πρέπει να υπογραμμίζεται γιατί κανείς σχεδόν δεν το ξέρει, και η τότε παράσταση είχε χαρακτηρίσει την τελευταία πεντηκονταετία του 20^{ού} αι. και αν θυμάμαι καλά ξαναπαίχτηκε το 1974 η ίδια

παράσταση μετά την χούντα, χωρίς αλλαγές και χωρίς τροποποιήσεις. Αυτά για να σκιαγραφήσουμε την αφετηρία της παιδείας του Βασιλειάδη σε σχέση με τον χώρο της Εκπαίδευσης. Ένα άλλο κεφάλαιο μεγάλο που υπηρέτησε, πριν μπούμε στα δικά μας, ήταν το πεδίο της χορωδιακής μουσικής, όπου με τις επιτροπές τις οποίες είχαν συγκροτηθεί και συσταθεί στο Υπουργείο Πολιτισμού, και με τον Γιάννη Μάντακα προεξέχοντα καινοτόμησαν σε ό,τι αφορά το ανανεωτικό ρεπερτόριο και το άνοιγμα του χορωδιακού ήθους στους πολιτισμούς της Κεντρικής Ευρώπης και της νέας περιόδου της μουσικής. Εννοούμε τη σύγχρονη μουσική, και συσχετίσανε όλα αυτά τα εκφραστικά ιδιώματα τα χορωδιακά και με τις καινοτομίες που εισήγαγε ο Γιάννης Χρήστου με τα έργα τα οποία συνέγραψε και φυσικά ο Ξενάκης ο οποίος δεν ήταν άμεσα διαχειριστής και συνθέτης των φωνών του ζωντανού ηχοχρώματος της φωνής, αλλά έμμεσα μέσω των συνθέσεων των ηχητικών μορφωμάτων τα οποία μπορούσε να συλλάβει. Μεταξύ αυτών συμπεριλάμβανε τη φωνή ως εκφραστικό εργαλείο, κάτι που μην ξεχνάμε ο Ξενάκης εισήγαγε πρώτος την υπόθεση της πολυαγωγίας η οποία φιλοξενήθηκε αργότερα και στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής (Κ.ΣΥ.ΜΕ.). Αυτά ήταν τα κυριότερα από τα μεγάλα που έκανε, οφείλω δε να μη ξεχάσω να πω ότι ο Βασιλειάδης ήταν ειδήμων της βυζαντινής μουσικής, πράγμα το οποίο αποτελεί προϋπόθεση για κάθε δάσκαλο ο οποίος θέλει να μετέλθει της διδασκαλίας της Ελληνικής «παιδαγωγικής» μουσικής, και να εφαρμόσει αποδεικνύοντας ότι στην ουσία ισχύει το νόημα της Ελληνικότητας της παιδείας. Μη ξεχνάμε και πάλι ότι το γλυκό τσαμπί σταφύλι, ήταν της Μ. Γουμενοπούλου οι στίχοι, πήρε το πρώτο βραβείο στον διαγωνισμό της UNESCO, και να σκεφτείτε ότι δεν ήταν ο Βασιλειάδης συνθέτης ‘σουξέ’ της εποχής ...άλλοι ήταν!! Γιατί ακριβώς συνέθετε δια της λακωνικότητας, της αφαιρετικής προσεγγίσεως.

Πουλοπούλου:

Τον διακατείχε η λιτότητα γενικά;

Γλυνιάς:

Ναι, γενικά ήταν άνθρωπος εγκρατέστατος σε όλα τα άλλα και αυτά είναι ένα κριτήριο και ένα ιδίωμα όλων αυτών οι οποίοι διαπνέονται από αυτή την ιδέα της Ελληνικότητας. Όλα αυτά τα στοιχεία οδήγησαν στο 1982 όπου είχα την τιμή να με εμπιστευτεί τότε η ελληνική πολιτεία και να συγκροτήσω την πρώτη επιτροπή, την

«Επιτροπή Γέρου», ήταν ο Θεόφραστος Γέρου παιδαγωγός και σύμβουλος τότε του Υπουργείου Παιδείας με Υφυπουργό τον Πέτρο Μώραλη και Υπουργό τον Βερυβάκη πρώτα, και μετά τον Κακλαμάνη. Συγκρότησαν λοιπόν την τότε επιτροπή Γέρου στην οποία συγκαταλέγαμε όλες τις προσωπικότητες οι οποίες είχαν αποδείξει πως ήταν υψηλού κύρους, προσωπικότητες μεταξύ των οποίων ήταν η Δέσποινα Μαζαράκη, η Μαρία Κεφάλου Χορς, η Μαρία Κυνηγού, η Φλάμπουρα, όλες οι κυρίες της εποχής γιατί η παιδαγωγικότητα και η μουσικοπαιδαγωγικότητα καλλιεργούνται περισσότερο από τις Κυρίες της εποχής με αφετηρία - η αναδρομή αφορά στο 1920 και 1930 - τη Μυρσίνη Κλεάνθους Παπαδημητρίου και από εκεί επηρεάστηκαν όλες οι παιδαγωγοί της εποχής 1982. Αυτή η επιτροπή δυστυχώς δεν απέδωσε και έτσι λοιπόν φτιάξαμε μια δεύτερη επιτροπή, όπου εγώ είχα τότε την πολιτική ευθύνη, ήμουν τοποθετημένος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, στην επιτροπή αισθητικής αγωγής.

Πουλοπούλου:

Ποιο χρονικό διάστημα συνέβη αυτό ακριβώς;

Γλυνιάς:

Αυτό πρέπει να ήταν το 1983-84 θα σας πω τα ονόματα και θα τα συσχετίσετε. Πρόεδρος ήταν ο Γιάννης Μάντακας, ήταν την εποχή που ο Φάνης Πατριτζής ήταν αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ο Μάντακας, ο Μιχάλης Αδάμης, εγώ, ο Θανάσης Παπαζαρής, ο Βασιλειάδης και δεν θυμάμαι αν είχαμε άλλον έναν, νομίζω ότι ήταν η Θάλεια η Μήρα. Η ουσία ποια ήταν τότε; Από αυτή την ομάδα προέκυψε η πρόταση για το πρώτο σχέδιο ανάπτυξης της ελληνικής μουσικής, ένα μέρος της ομάδας αναλώθηκε, το λέω με τεχνοκρατικό όρο, στην οργάνωση του υλικού και στη συγγραφή του υλικού. Για τα βιβλία της μουσικής Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου αναθέσαμε στον Στ. Βασιλειάδη. Λίγο πριν από αυτό με την παράθεση και την ηθική στήριξη και την επίσπευση όλων ημών ο Στ. Βασιλειάδης οργάνωσε το υλικό για το βιβλίο της EUROBANK για τη μουσική, αυτό ήταν το δείγμα γραφής των νέων βιβλίων. Έτσι λοιπόν συγκροτήθηκαν οι συγγραφικές ομάδες, αναθέσαμε την προεδρία στον Βασιλειάδη, ανέλαβα εγώ το τεχνικό μέρος και αρχίσαμε να συγκροτούμε τα βιβλία της Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου, χρειάστηκε ικανός αριθμός επισπευδόντων και συντελεστών για να προβλεφτούν όλα τα επί μέρους κεφάλαια που αφορούν τη μουσική. Χρειάστηκε ικανός αριθμός επισπευδόντων για να ανοίξει η οπτική της προσέγγισης της

μουσικής και κατ' επέκταση της μουσικότητας πέρα από την εστιασμένη αντίληψη της κεντροευρωπαϊκής μουσικής, ανοιχτήκαμε στον Ευρωπαϊκό πολιτισμό, ανοιχτήκαμε στην αρχαία Ελληνική μουσική, περάσαμε στις δράσεις οι οποίες συνέχουν όλο αυτό το υλικό. Ο Στ. Βασιλειάδης ήταν αυτός που προέτασε τα στήθη σε όλες τις μάχες για να φτάσουμε στο 1986 όπου ανεκλήθημεν ενώπιον της Βουλής των Ελλήνων, διότι θα διαστρέφαμε τα χρηστά ήθη των Ελλήνων, διότι στο ρεπερτόριο το χορωδιακό το οποίο και προτείναμε τότε τολμήσαμε να βάλουμε το μου φούντωσε μια φλόγα...!! Βέβαια εκείνο τον καιρό ήταν τρομακτικά αντιδραστικές οι δομές του συστήματος.

Πουλοπούλου:

Με ποιο τρόπο ξεπεράσατε τις αντιδράσεις της εποχής εκείνης;

Γλυνιάς:

Με την κάλυψη των πεφωτισμένων της εποχής και ιεραρχικώς υπευθύνων, του Μώραλη, του Κακριδή κ.ά., καταφέραμε και αναχαιτίσαμε τον πόλεμο και έτσι λοιπόν ολοκληρώσαμε τα βιβλία και διαμορφώσαμε ένα κλίμα αισθητικής προσέγγισης πλέον στην υπόθεση της εκπαίδευσης της μουσικής, αντίθετα με τη μηχανική προσέγγιση (παιδιά μάθετε τραγουδάκια και βγείτε έξω). Παράλληλα με την κάλυψη της Ένωσης Δημόσιας Εκπαίδευσης και με τους μηχανισμούς που είχαμε προβάλλαμε τον Βασιλειάδη στην υπόθεση των επιμορφώσεων των καθηγητών μουσικής, δεδομένου ότι το 1979 καθηγητές μουσικής που υπήρχαν στο σύστημα των 5.000 Δημοτικών και 3.000-4.000 Λυκείων ήταν μόνο 30 με 40. Ο πρώτος διαγωνισμός πραγματοποιήθηκε το 1979 με επίσπευση τότε του συλλόγου σπουδαστών φοιτητών, μαθητών αναγνωρισμένων ωδείων Αθηνών, Πειραιώς και περιχώρων και «παρήγαγε» τους πρώτους 105 διοριστέους καθηγητές μουσικής. Μετά συνεχίστηκε το καθεστώς αυτό οπότε το 1985 είχαμε ικανό αριθμό, γύρω στους 300 υπηρετούντες, και έτσι λοιπόν προβάλλαμε τον Βασιλειάδη ως επιμορφωτή και ως άνθρωπο, μαζί βέβαια με τον Αδάμη, τον Μάντακα, τον Ιωαννίδη, τον Σισιλιάνο, μιλάω τώρα για τους κορυφαίους, ξεχνάω ήδη πολλούς, τον Σ. Καρρά ως επιμορφωτές και ως μεταλαμπαδευτές αυτής της γνώσης. Δεν ήταν η άκαμπτη γνώση του στυλιζαρισμένου τρόπου των ωδείων η γνώση και η πράξη της μουσικής με όλη την ελευθερία που χρειάζεται η καλλιτεχνικότητα και όχι ο καλλιτέχνης. Έγιναν πολλά ωραία πράγματα εκείνο τον καιρό, έγιναν τα μεγάλα σεμινάρια στις Σπέτσες. Στις Σπέτσες είχε κληθεί ως διδάσκον προσωπικό όλο το ενεργό

δυναμικό της εποχής εκείνης, και μουσικοί και συνθέτες και καθηγητές της παιδαγωγικής και της ψυχοπαιδαγωγικής κ.ά. Το 1985, δια του νόμου 1566 περί γενικής παιδείας, η ένωση καθηγητών μουσικής δημόσιας εκπαίδευσης τότε ήρθε σε συμφωνία με την πολιτική ηγεσία και ανέθεσε στα σχετικά άρθρα την ίδρυση των μουσικών σχολείων Γυμνασίων και Λυκείων. Δεν είχαμε τη δυνατότητα να νομοθετήσουμε την ίδρυση των μουσικών Δημοτικών, διότι οι αντιδράσεις των αντίστοιχων συνδικάτων της εποχής ήταν σφοδρές, χωρίς καμιά αιτιολογία...

Πουλοπούλου:

Εσείς υπηρετούσατε στο Υπουργείο Πολιτισμού;

Γλυνιάς:

Ναι, αλλά δεν φτάσαμε ακόμα εκεί. Στο Παιδαγωγικό λοιπόν Ινστιτούτο δουλεύαμε με πρόεδρο τον Βασιλειάδη για τη συγγραφή των βιβλίων, τα πρώτα βιβλία των 500 σελίδων κ.τ.λ. Στο Υπουργείο Παιδείας με το που δημοσιεύτηκε ο νόμος άρχισαν οι πόλεμοι για το πώς μπορεί να φαγωθεί ο Βασιλειάδης και εγώ κατ' επέκταση στο παιδαγωγικό διότι 'Ενοχλούσαμε'. Εμείς συνεχίζαμε την επιμόρφωση και θεσμικά και συναισθηματικά, και των δασκάλων και των καθηγητών μουσικής. Οι δάσκαλοι ήταν γενικής παιδείας που είχαν διάθεση να ασχοληθούν με τη μουσική, οι καθηγητές της Δ/θμιας εκπαίδευσης ήταν αξιολογημένοι από τον διαγωνισμό και ήταν απολύτως μουσικής εξειδίκευσης. Οφείλω λοιπόν να σας θέσω στην εργασία σας ότι για την υπόθεση της υπέρβασης των εμποδίων για τα δημοτικά σχολεία συστήσαμε μία άλλη επιτροπή του τότε υπουργού Γ. Μαραγκόπουλου στον οποίο καταθέσαμε μέσω της Νέας Γενιάς - γιατί η επιτροπή Α/θμιας του παιδαγωγικού ινστιτούτου δεν ήθελε να τα ακούσει αυτά - βρήκαμε τον παράλληλο δρόμο, και έτσι λοιπόν με την ομάδα (Κουρουπός, Κουρετζής, Γλυνιάς) που ουσιαστικά ήταν θεσμικής υφής, δημιουργήσαμε το μοντέλο της αισθητικής ανάπτυξης για παιδιά 6 έως 12 ετών. Παράλληλα λοιπόν με τη δουλειά στη Β' θμια, φτιάχτηκε ένα μοντέλο το πώς θα προσεγγίσουν την εκπαίδευση των παιδιών μέσα από το σχολείο. Η αναμονή του νόμου για την ίδρυση των αθλητικών και μουσικών σχολείων χρειάστηκε 3 με 4 χρόνια για να ωριμάσει, παρά το γεγονός ότι είχαν γίνει όλες οι ζυμώσεις και οι άλλες επαφές. Το 1988 κάνουμε κατ' αρχάς το συνέδριο στην Ιθάκη για την αισθητική αγωγή, με Υπουργό τον Αν. Τρίτση και διευθυντή της Α' θμιας τον Στρατή Κορομηλιά. Εκεί λοιπόν με την ομάδα Γ.

Μαραγκοπούλου και Λάκη Κουρετζή ας πούμε ότι διεμβολίσαμε την αντίδραση των δασκάλων και εμπεδώσαμε την άποψη και την αρχή ότι η αισθητική αγωγή είναι θέμα ειδικών, αυτή είναι η πολιτική αποτίμηση του εγχειρήματος. Επιστρέφοντας λοιπόν, η Κ.Παραδέλλη, η γραμματέας με παίρνει στο τηλέφωνο και μου λέει: «σε θέλει ο Υπουργός». Επιστρέφω από το συνέδριο και (κρατήστε το και αυτό) είχαμε ανοιχτή συνεργασία με την καθηγήτρια στο παιδαγωγικό τμήμα της Αθήνας την Τζέλα Σκούρα Βαρνάβα, αυτή θα λέγαμε πως ήταν ο άνθρωπος που νομιμοποίησε τις ελευθεριότητες των μουσικών σε σχέση με τα μουσικά παιχνίδια, τα δρώμενα, με όλα αυτά τα οποία χαλούσαν την τάξη των δασκάλων και τα είχε υλοποιήσει, τα πρακτικά υπάρχουν και μπορείτε να τα δείτε. Η Τζέλα Σκούρα Βαρνάβα ήταν στο παιδαγωγικό αν δεν κάνω λάθος στη Θεσσαλονίκη, αυτή υιοθέτησε όλη αυτή την πρόταση, που τότε την λέγαμε νέας γενιάς και αργότερα την είπαμε πρόγραμμα Μελίνα. Μου δίνει την εντολή ο Τρίτσης να συγκροτήσει μια επιτροπή για να υλοποιήσουμε το γράμμα του νόμου (νομίζω το άρθρο 5) για την ίδρυση των μουσικών σχολείων. Η πρώτη επιτροπή συνεκλήθη ως εξής και αυτά είναι είναι ιστορικά δεδομένα και δεν αλλάζουν: ήταν το 1987 πρόεδρος επιτροπής ο Νανάκος Παπαιωάννου, πρόεδρος της ένωσης συνθετών, ο Γιώργος Σισιλιάνος, πρόεδρος επιτροπής χορωδιών, ο Μιχάλης Αδάμης του Υπ. Πολιτισμού, ο Γιάννης Ιωαννίδης ως διευθυντής κρατικής ορχήστρας, η Μάγδα Μαυρόγιαννη. Η επιτροπή αυτή δούλεψε δύο χρόνια, ο Τρίτσης παρίσταται σε όλες τις επιτροπές (έχω κρατήσει πρακτικά από όλες τις επιτροπές). Ο Τρίτσης λοιπόν βρέθηκε να είναι ο πλέον καταρτισμένος από όλα τα μέλη της επιτροπής οι οποίοι εκτός από την ηλικία τους, ήταν και άνθρωποι που είχαν διατρέξει σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του ορίζοντα του μουσικού εντός και εκτός Ελλάδος. Εγώ τότε ήμουν ο πιο μικρός, ήταν και δύο υπηρεσιακοί παράγοντες, υπήρχαν και σχολικοί σύμβουλοι της εποχής εκείνης οι οποίοι απεχώρησαν. Το πολιτικό παρασκήνιο εκείνο τον καιρό ήταν καλή ώρα όπως είναι στις μέρες μας, με τα μέτρα θα χαλούσαμε την τάξη της εκπαίδευσης. Βέβαια υπήρχε και η πρόνοια από μεριάς μου ότι δεν έπρεπε να περισπαστεί ο Βασιλειάδης και η υπόλοιπη ομάδα, Φραγκούλη, Κανάρης, γιατί έγραφαν τα βιβλία, το μαγαζί δεν ήταν μεγάλο, τρεις και ο κούκος, δεν μπορούσε να λειτουργήσει αλλιώς, ενώ παράλληλα φτιάχναμε και το κέντρο μουσικής έρευνας (ΚΣΥΜΕ). Ήταν δράσεις οι οποίες είχαμε τη

φιλοδοξία να ενσωματωθούν στον ζωντανό κορμό της εκπαιδευτικής κοινότητας ως μηχανές παραγωγής πρωτογενούς καλλιτεχνικού υλικού, σκέψεων και δράσεων.

Πουλοπούλου:

Ποια ήταν η συνέχεια με τον Στέφανο Βασιλειάδη;

Γλυνιάς:

Θα σας πω κάτι που θα θυμάται και η κόρη του Βίκη, κάποια λοιπόν στιγμή τον Ιούνιο του 1988, η επιτροπή η οποία δούλευε όπως σας προείπα ενάμιση χρόνο πριν βγάζει το πόρισμά της και είναι δύο μέλη σύμφωνα στο να φτιαχτεί ένα και μοναδικό σχολείο, το σχολείο ορχήστρα και μάλιστα σκοπός ήταν να μεταλλαγεί το Ωδείο Αθηνών και να υπαχθεί στην κρατική μέριμνα, τα δύο μέλη ήταν ο Γιάννης Ιωαννίδης και ο Μιχάλης Αδάμης. Ο Γιώργος Σισιλιάνος δεν θέλησε να πάρει θέση, ενώ παράλληλα ο Νανάκος Παπαιωάννου και εγώ βρισκόμαστε να μιλάμε για το αισθητικό σχολείο της πολύτεχνης έκφρασης, όπου θα εδομούντο παράλληλα οι καλλιτεχνικές προσωπικότητες του μαθητή, οι οποίες θα εδράζονται στο ένα μέρος της μουσικής της κεντρικής Ευρώπης και στο άλλο μέρος της ελληνικής μουσικής, του οποίου θεωρητικό μέρος το υλικό είχαμε ήδη επιβάλλει δια πυρός και σιδήρου στο πρόγραμμα και στο βιβλίο της μουσικής της Α΄ Γυμνασίου με προεδρία του Βασιλειάδη. Λίγο πριν λήξει η επιτροπή, του λέω του Τρίτση: «έτσι και έτσι Υπουργέ, δεν βλέπω να πηγαίνουμε μπροστά», και εκείνο τον καιρό καθαιρούν τον Τρίτση λόγω του εκκλησιαστικού. Ο Βασιλειάδης έκανε διακοπές στη Χίο ή τη Σάμο (δεν θυμάμαι καλά) και του τηλεφωνώ με την αγάπη που του είχα και το θάρρος, άλλωστε εμείς εκείνα τα χρόνια κοιμόμασταν στην Φανερωμένης 19 (ΚΣΥΜΕ) επί εικοσιτετραώρου βάσεως όρθιοι και καθιστοί για να βγει το υλικό. Του λέω: «άσε τις διακοπές και έλα, συμμετέχεις πλέον στην επιτροπή» (Καλοκαίρι του 1988), έρχεται ο Βασιλειάδης και έτσι λοιπόν βρίσκεται στην ομάδα η Μαυρόγιαννη, η Λεμπέση, μαζί με τον Σισιλιάνο που δεν θέλει να πάρει θέση εν όψει των 'πολεμικών' οι οποίες είχαν αναπτυχθεί, και βρίσκεται η επιτροπή να έχει τρεις ψήφους, Παπαιωάννου, Βασιλειάδης, Γλυνιάς υπέρ και οι δύο, Αδάμη και Ιωαννίδη. Ασκεί καθήκοντα Υπουργού εκείνο το καλοκαίρι ο Κ. Κακλαμάνης και του παιδαγωγικού ινστιτούτου οι πεφωτισμένοι (δεν τα έχω έχω βγάλει ποτέ αυτά τα στοιχεία στην δημοσιότητα) Φιλολόγοι, Θεολόγοι, Μαθηματικοί κ.τ.λ. απέρριψαν σκαιότατα την πρόταση.

Πουλοπούλου:

Με ποιο σκεπτικό; Ότι δηλαδή δεν ήταν απαραίτητη η πρότασή σας;

Γλυνιάς

Δεν σας είπα τι πόλεμος γινόταν; Ότι είμαστε αιρετικοί στο σύστημα, εισάγουμε καινοτομίες, και καινοτομίες οι οποίες διαστρέφουν το σύστημα. Είναι ελευθεριότητες στον χώρο της εκπαίδευσης τέτοιες ώστε να καταλύουν το σύστημα. Δηλαδή να σας πω αλλιώς, καλούμε τον μουσικό, ο μουσικός λέει ότι θέλει να κάνει χορωδία, κι αυτό αρκεί για να χαλάσει η τάξη του σχολείου. Γι' αυτό εγώ θέλω να κάνω ένα συνέδριο πάνω σε αυτό, και θα είσαστε οι σωτήρες μας και η πρώτη η οποία θα διαχειριστεί το πολιτικό περιβάλλον και το ποιοι φταίνει για την κατάντια της χώρας. Να μη σας τα πολυλογώ, μας απορρίπτουν μετά πολλών επαίνων.. Από την άλλη θα θυμόμαστε τα ονόματα: ο Χαράλαμπος Πανταζάτος ήταν προϊστάμενος, η Εύα Μουρελάτου του τμήματος σπουδών Β΄/θμιας εκπαίδευσης του Υπ. Παιδείας και αξίζει να γραφτεί για την ιστορία ο Σωτήρης Γκλάβας. Αυτοί ήταν της διεύθυνσης σπουδών Β΄/θμιας η οποίοι μας στήριξαν, και προσωπικά με στήριξαν πολύ, η πολιτική ηγεσία, που μας στήριξαν διοικητικά ενώπιον του παιδαγωγικού ινστιτούτου. Από τη δε μεριά του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ιδίως οι πεφωτισμένοι σύμβουλοι στους οποίους οφείλω χάρη και σε αυτούς, ήταν ο Γιάννης Σκορδίλης της γυμναστικής ο οποίος με επόπτευε, καθώς εγώ δεν είχα διοριστεί, δεν ήθελα ποτέ τίτλους και ιδιότητες οι οποίες παγίδευαν σε συμφέροντα συγκεκριμένων θεσμών. Απορρίπτεται λοιπόν στις 28 Αύγουστου του 1988 η πρόταση παταγωδώς. Διαβάστε το πρακτικό να δείτε τι γλώσσα χρησιμοποιούν οι πεφωτισμένοι άνθρωποι και θα καταλάβετε γιατί ποτέ τα μουσικά σχολεία δεν κατάφεραν να γίνουν προσιτά σε αυτούς τους κύκλους. Η πολιτική ευθύνη βάρυνε εμένα βεβαίως μετά την απόρριψη της πρότασης, βέβαια ο Γ. Σκορδίλης και ο Λεωνίδας Αδαμόπουλος από το παιδαγωγικό ινστιτούτο ήταν αυτοί οι οποίοι υποστήριξαν όλα τα χρόνια που ήταν εκεί, όλες τις προσπάθειες και του Βασιλειάδη και εμού και όλων, ενώ αυτός ο οποίος μας κατεδίωξε και πρωτοστατούσε σε όλα αυτά ήταν ο Πατήρ Ιωάννης Φούσκας επίκουρος καθηγητής της θεολογίας του πανεπιστημίου Αθηνών. Και μάλιστα θα αναζητήσετε στην βουλή τις ερωτήσεις για τη Μουσική, για τα βιβλία μουσικής του 1985-86 στις οποίες ο Πατήρ Φούσκας πρωτοστατούσε (σύμβουλος στο παιδαγωγικό). Για τον Πατέρα Φούσκα όπου αντιπροσώπευε το σκοταδιστικό περιβάλλον των ευσεβιστικών απόψεων που επέβαλλαν τα ευαγγελικά τραγούδια, π.χ. 'χαρωπά τα δύο μου χέρια τα

χτυπώ', αυτό δεν σημαίνει ότι ήταν κακά τραγούδια, αλλά ήταν μόνο αυτό. Και τα παιδιά πώς θα έμπαιναν στην διαδικασία της νόησης του υπαρκτού ακουστικού περιγύρου του σχολείου; Δεν είναι έτσι τα παιδιά μέσα στο σχολείο, εκείνο τον καιρό αναπτύσσονταν οι τηλεοράσεις, τα γουόκμαν, και αυτοί οι άνθρωποι παρ' όλα ταύτα επιμένανε σε αυτές τις απόψεις, ότι μόνο αυτά τα αναγνωρισμένα και εγκεκριμένα τραγούδια από μεριάς των παρεκκλησιαστικών οργανώσεων ήταν κατάλληλα για διδασκαλία. Και φυσικά ήρθαμε σε σύγκρουση με το υφιστάμενο καθεστώς των σχολικών βιβλίων της μουσικής που ήταν υποπεριληπτικές περιλήψεις των περιληπτικών περιλήψεων και υπηρετούσαν αυτό το πράγμα, γιατί ξέρετε, όταν δεν χρησιμοποιείς μια γλώσσα η οποία δεν είναι διηθισμένη με κάποια δυσκολία, αν δεν χρησιμοποιείς μια εξωστρεφή αντίληψη των εννοιών, μουσική είναι η τέχνη και η επιστήμη που εκφράζει τα συναισθήματά μας και μουσική καταρχήν είναι η αντιληπτική ιδιότητα του ανθρώπινου εγκεφάλου, όπως μιλάμε έτσι τραγουδάμε. Παράδειγμα η φλογέρα, πόσο παρεξηγημένο όργανο είναι; Είχαμε τότε κάνει επανάσταση και γι' αυτό, για τη φλογέρα και την κατασκευή της, που είναι πολύ απλή μέσα στο σχολείο, γιατί άλλωστε η φλογέρα είναι η συνέχεια της πνοής.

Πουλοπούλου:

Μετά λοιπόν από αυτές τις αλλαγές και αντιδράσεις τι ακολούθησε;

Γλυνιάς:

Πηγαίνω λοιπόν και βρίσκω τον Τρίτη, ο μόνος άνθρωπος που δεν έλειψε από καμία συνεδρίαση και με την ανοχή του τελικά έκανα την αντιδημοκρατική κίνηση να ανασυνθέσω αυτή την επιτροπή για να φέρω τον Βασιλειάδη κ.τ.λ. Πάω λοιπόν 'κλαίγοντας' σχεδόν και λέω: «Υπουργέ έτσι κι έτσι», και τότε είπε την περίφημη φράση: «στην Ελλάδα όλα γίνονται διά εκβιασμών».. Υφυπουργός είχε διοριστεί η Ρούλα Κακλαμανάκη, σε αυτήν υπαγόρευσα το σχέδιο για την ίδρυση των μουσικών σχολείων, αυτό δηλαδή που είχαμε ετοιμάσει να καταθέσουμε στο παιδαγωγικό το οποίο και δεν κατετέθη, της υπαγορεύω το σχέδιο και μου λέει θα έρθετε το πρωί στο Υπουργείο, της απαντώ πως εγώ δεν έρχομαι στο υπουργείο, θα στείλω έναν άνθρωπο ο οποίος έχει ζήσει την υπόθεση από πολύ κοντά και είναι αμετάπειστα υπερασπιστής γιατί αφορά και τον ίδιο, και πάει ο Βασιλειάδης. Δεν μας ήθελε κανείς, ούτε την πόρτα του Υπουργείου να περάσουμε.. Μαζί με την Μουρελάτου και όλους αυτούς που ήταν φίλα

διακείμενοι, αλλά τι να κάνω που υπήρχε τόσο αρνητισμός από το παιδαγωγικό και με συγχωρείτε για την έκφραση οι ρουφιάνοι ήταν τα τηλέφωνα. Πάει λοιπόν ο Στέφανος (Βασιλειάδης), τι να ψήσει; τις επιτροπές; ούτε Νανάκο ούτε τέλος πάντων κανέναν από όλη την επιτροπή, θα βρούμε παρθένα πρόσωπα. Λοιπόν ο Βασιλειάδης πρόεδρος, ενώ ο Τρίτσης να υπαγορεύει όπως πάντα ότι στην Ελλάδα τα πάντα γίνονται δια εκβιασμών, έρχεται και η Ρούλα Κακλαμανάκη και αποφασίζουμε σε χρόνο μηδέν (δεν συντελούνται πουθενά αυτά) να υπερβούμε τον νόμο, δηλ. τη διάταξη 1566 για την ίδρυση μουσικών σχολείων και αθλητικών σχολείων και να υπογράψει η Κακλαμανάκη κανονιστική απόφαση, γι αυτό αν την δείτε την απόφαση δεν αναφέρεται στον νόμο. Η κανονιστική απόφαση τι πλεονεκτήματα έχει; ότι έχεις την απόφαση τα χέρια, πάς και την εκτελείς και μετά ακυρώνεται δια νόμου στο πρώτο νομοσχέδιο που υποβάλλεται για να γίνει νόμος του Υπουργείου. Πάει ο Στέφανος στο Υπουργείο όχι μόνο για να υπαγορεύσει στα μέλη της καλλιτεχνικής επιτροπής, αλλά και για να πάρει υπογεγραμμένο αντίγραφο της υπουργικής απόφασης. Στον Στέφανο αναγνωρίζω την Παπαφλέσσειο μέθοδο (αυτό έπρεπε να γραφτεί και στον τάφο του). Τι σημαίνει αυτό; ότι ο Βασιλειάδης θυσιαζόταν (φανταστείτε ότι είχα μία μοτοσυκλέτα και ανέβαινε πάνω σε αυτή για να κερδίζουμε χρόνο). Πάει λοιπόν ο Στέφανος να πει αν η Κακλαμανάκη υπέγραφε γιατί εμείς φοβόμασταν τα γνωστά των υπουργών π.χ. κόλλημα στα τεχνικά θέματα. Τα θέματα ήταν ότι για να προωθηθεί μια υπουργική απόφαση σε επίπεδο υφυπουργού χρειάζεται τον συντάκτη, τον τμηματάρχη, τον προϊστάμενο του διευθυντή, τον ειδικό γραμματέα, τον γενικό γραμματέα.. Αν η απόφαση λοιπόν διέρρηξε, δεν υπήρχε περίπτωση, έπρεπε πάση θυσία η Κακλαμανάκη να την υπογράψει και υπογεγραμμένη να τη γυρίσει στην υπηρεσία για να πάρει τις μονογραφές. Προσφιλέστατος φίλος και αγαπητός υποστηρικτής όλης της υπόθεσης από μεριάς της νομικής εκπροσώπησης του υπουργείου ήταν ο Γιώργος Βουλγαράκης, ο αργότερα πρόεδρος του φεστιβάλ Αθηνών κ.τ.λ. αλλά ήταν με τον Κακλαμάνη. Αυτός που επίσης μας υποστήριζε και οφείλουμε να το αναφέρουμε και ο οποίος νομοτεχνικά κοίταξε αυτό το σχέδιο της Κακλαμανάκη ήταν ο Γιάννης Ιωάννου, νομικός σύμβουλος και ειδικός σύμβουλος του Υπ. Παιδείας με υπόθεση νομικής γνωμοδότησης. Λοιπόν πάμε όπως είχαμε συμφωνήσει ο Στέφανος σαν πρόεδρος και εγώ σαν γραμματέας για να δέσουμε τα δύο άκρα της επιτροπής. Η πρώτη επιτροπή αποτελείτο από τους Βασίλη Ριζιώτη, ο Μάριο Μαυροειδή,

Καμαρωτό,... Αλλά με απόφαση καμία, άγχος, άγχος ..Την άλλη μέρα 2 Σεπτεμβρίου η Κακλαμανάκη υπογράφει και εκδίδει την απόφαση στον Κακλαμάνη.

Πάνω στην μοτοσυκλέτα εγώ και ο Στέφανος (ηθογραφικά) είχαμε οργώσει την Άνοιξη και το Καλοκαίρι όλη την Αττική να δούμε τι θα γίνει με το Σχολείο. Είχαμε βρει συμπαραστάτες στον σύζυγο της Κ. Μουρελάτου, ήταν συνδικαλιστής εκείνο τον καιρό, τον Κώστα Σκανδάλη (από αυτούς που μας άκουγαν), στον πρόεδρο της Παλλήνης κ.ά. Λοιπόν παίρνουμε την μοτοσυκλέτα έχουμε την απόφαση και ήταν και ο Αντωνίου (συνδικαλιστής της τοπικής ΕΛΜΕ). Ο πρόεδρος της κοινότητας τότε είχε ένα κτήμα στη διάθεση του το κτήμα 'Πουλή', αλλά ήταν χέρσο, μέσα όμως σε δύο μέρες μάς ετοιμάζουν χώρο μέσα στο Λύκειο και Γυμνάσιο Παλλήνης, δηλ. στις εγκαταστάσεις και εκεί στρατολογούμε όλους αυτούς που λέγαμε εκ των ενόντων. Ήμασταν πλέον σε αναζήτηση διευθυντού. Ο Βασιλειάδης και Γλυνιάς κάναμε τους ιεροεξεταστές προς ανεύρεση διευθυντή, ο οποίος έπρεπε να έχει καλλιτεχνική κατάρτιση και πολλά άλλα. Για να μην τα πολυλογώ είδαμε 15, μας βρίσανε όλοι, πέσανε τηλέφωνα, κάντε αυτό κάντε το άλλο, τους απορρίψαμε όλους, και ο Στέφανος ήταν ήρωας, εγώ είχα πιο ισορροπιστική διάθεση, απορριπτική βέβαια αλλά τι να κάνω.. Και τελικά ο Λευτέρης Χασιιάδης (στιχουργός) και η Εύα Μουρελάτου άκουσαν τι τραβούσαμε και μας λένε, ξέρετε έχουμε μία κοπέλα η οποία είναι έτσι και έτσι ...έρχεται η γυναίκα και ανοίγει η καρδιά μας, η Σταματία Χασιιάδου πρώτη διευθύντρια του Μουσικού Σχολείου Παλλήνης, ήταν Φιλολόγος αλλά ήταν και σε περιβάλλον αισθητικό και συναισθητικό, αδελφός της ήταν ο Λευτέρης Χασιιάδης με όλο αυτό το μεγάλο έργο που έχει κάνει (στιχουργός και ποιητής). Η Χασιιάδου και ο Βασιλειάδης έπρεπε να μοιράσουν τις εξουσίες εντός σχολείου για να αναπτυχθούν ισόποσες οι καλλιτεχνικές δεξιότητες με τις διοικητικές απαιτήσεις. Θα κλείσω αυτό τον κύκλο λέγοντας ότι δεν πρόλαβε να ξεκινήσει, επιτρέψτε μου την έκφραση, το 'μαγαζί' και άρχισε ο πόλεμος.

Πουλοπούλου:

Από ποιους εκδηλώθηκαν αντιδράσεις;

Γλυνιάς:

Από τους ίδιους τους γονείς, και από τους ίδιους τους καθηγητές (θα πρέπει να πάτε στην Παλλήνη και να πάρετε τον κατάλογο των 'Αγίων Καθηγητών' της πρώτης φουρνιάς). Φανταστείτε ότι επειδή δώσαμε στον Κωστάτζο τον Γιώργο την ευθύνη να

φτιάξει τα πρώτα μουσικά σύνολα εγχόρδων, ο άνθρωπος είναι Φυσικός αλλά και Μουσικός, μας «έφαγαν», να μη σας πω από πόσες μεριές. Τους λέω «βρε παιδιά δεν έχουμε εκπαιδευτικό διορισμένο που να έχει αυτό το ταπεραμέντο, δεν είναι μόνο να λες παίζω βιολί».. Μέσα σε έξι μήνες είχαμε ορχήστρα, φέραμε τον Σίμωνα Καρα με τους μαθητές του με αρχηγό τον Μάριο Μαυροειδή. Πού θα βρίσκαμε σχολείο οργανωμένο Ελληνικής μουσικής για να ενταχθεί μέσα στις πρώτες εξετάσεις; Φέραμε τον Αλέξανδρο Καμουτσίδη (ψυχολόγο) για να μπορέσουμε να γεφυρώσουμε όλες αυτές τις ιστορίες, τα διοικητικά με τα καλλιτεχνικά. Λοιπόν όλα αυτά δημιούργησαν όλη αυτή την αρνητική πολιτική εις βάρος του Σχολείου. Πηγαίναμε οι ίδιοι και δουλεύαμε ο Στέφανος και εγώ..

Πήγαμε οι ίδιοι και δουλεύαμε, ο Στέφανος ο ίδιος, κάναμε από χειρωνακτικές εργασίες έως ό,τι μπορείτε να φανταστείτε, διδάσκαμε, ό,τι προλαβαίναμε κάναμε γιατί ήταν πολλά παιδιά ήταν πολλοί τομείς. Ήταν ειδικά μετά τις ώρες των γενικών μαθημάτων που διασπώνται τα τμήματα, το σχολείο γινόταν κυψέλη και λαβύρινθος ταυτόχρονα. Και φτάνουμε λοιπόν στις παραμονές του Δεκέμβρη του 1988 που έπρεπε να κυρωθεί δια νόμου η απόφαση της λειτουργίας των μουσικών σχολείων, έχει διαδεχτεί ήδη τον Κακλαμάνη ο Γιώργος Παπανδρέου. Κάποια στιγμή λοιπόν ο Γιάννης Ιωάννου (ειδικός σύμβουλος του υπουργείου) ο οποίος νομοτεχνικά επεξεργάστηκε το πολυνομοσχέδιο της εποχής εκείνης 1824 του 1988, - εμείς τον γνωρίζαμε από παλιά, ερχόταν σε συνέδρια –με προτρέπει να συναντηθώ απευθείας με τον υπουργό. Τα κλιμάκια της εξουσίας δημιουργούν τα στεγανά του περιβάλλοντος που αλλάζει την εξωτερική φυσιογνωμία.. Πηγαίνουμε στο γραφείο του υπουργού - άνθρωπος προσφιλέστατος - και μας ρωτάει τι θέλουμε, απαντάμε ότι οι υπηρεσίες δεν δίνουν την κανονιστική απόφαση να συμπεριληφθεί στο πολυνομοσχέδιο, μας ρωτάει: «γιατί;» και του απαντώ: «εσείς είσαστε υπουργός, θα σας πω εγώ γιατί;». Λέει ότι υπάρχουν προβλήματα, του λέω ότι το Σχολείο λειτουργούσε κανονικά, φέρνουμε την απόφαση, βάζουμε την υπογραφή και έτσι κυρώθηκε με νόμο η ιδρυτική απόφαση λειτουργίας των μουσικών σχολείων, την οποία παρά το ότι είχε εκδοθεί με νόμο (1824 του 1988 του άρθρου 10) όλοι οι συνδικαλιστές μέχρι και το 1993 -94 - είχαμε σφοδρές αντιδράσεις - δεν εφήρμοσαν και την είχαν υπό αίρεση όλη την υπόθεση των σχολείων για να σταματήσει να εφαρμόζεται.

Τον δεύτερο χρόνο έχουν γίνει εκλογές 1989-1990 και βρισκόμαστε σε δυσχερέστατη θέση λόγω αλλαγής υπουργών και φυσικά αντεκδικητικότητας των επικρατησάντων στις εκλογές.

Πουλοπούλου:

Ποιος ήταν Υπουργός Παιδείας το 1989-90;

Γλυνιάς:

Ήταν ο Κοντογιαννόπουλος και μετά έγινε οικουμενική και έγινε ο Κώστας Σημίτης. Εν τω μεταξύ είχε επέλθει από τον Κοντογιαννόπουλο η απώλεια (αποκλεισμός από την καλλιτεχνική επιτροπή) του Βασιλειάδη. Ενδιάμεσα είχαμε ανασυστήσει την καλλιτεχνική επιτροπή δυο τρεις φορές. Θα σας πω άλλο ένα ανέκδοτο, έχω στο αρχείο μου επί Σημίτη βέβαια την τελευταία σύνθεση της καλλιτεχνικής επιτροπής που είχε πρόεδρο τον Γιώργο Κουρουπό, μιλάω για το 1990-1991, και Υπουργός μετά τον Σημίτη της οικουμενικής ήταν ο Δεσποτόπουλος, δηλαδή αν δεν άλλαζε ο Σημίτης θα είχαμε τον Κουρουπό σε αυτή τη θέση.

Πουλοπούλου:

Η τελευταία ανασύσταση της Καλλιτεχνικής Επιτροπής ήταν το 1990;

Γλυνιάς:

Ναι, με πρόεδρο τον Βασιλειάδη. Αργότερα ο Κοντογιαννόπουλος το 1990 συγκρότησε νέα επιτροπή με πρόεδρο τον Γιώργο Κατσαρό, αφού καθαίρεσε την προηγούμενη επιτροπή με πρόεδρο τον Βασιλειάδη, στη συνέχεια παραιτήθηκε, εννοείται πως παραιτήθηκα και εγώ, και τους αφήσαμε να διοικήσουν. Αλλά εμείς στο Κ.ΣΥ.ΜΕ γράφαμε ακόμα τα βιβλία, γράφαμε το υλικό της Β', Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου, οπότε λοιπόν κατά της «Παπαφλεσσειού» μεθόδου του Βασιλειάδη και «δια των εκβιασμών» πιάναμε τους τοπικούς παράγοντες. Το πρώτο Μουσικό Σχολείο που έγινε μετά της Παλλήνης ήταν της Ζακύνθου λόγω Τρίτση, μετά έγινε του Ρεθύμνου λόγω Γλυνιά, λόγω Μπεκίρη (υφυπουργός παιδείας) κάναμε στην Πάτρα και λόγω Κατσαρού στην Κέρκυρα, έτσι έγιναν τα σχολεία, τι νομίζατε;

Πουλοπούλου:

Στην Καλαμάτα πώς δημιουργήθηκε το Μουσικό Σχολείο;

Γλυνιάς:

Λόγω του Σταύρου Μπένου. Έτσι έγιναν όλα τα σχολεία τότε, για παράδειγμα στην Τρίπολη έγινε λόγω του Βαγγέλη Γιαννόπουλου, του πρώην περιφερειάρχη, για την ανέγερση κάθε μουσικού σχολείου υπάρχει από πίσω ένα ‘παραμύθι’. Ακόμα, το χτίσιμο των σχολείων δεν ήταν κάτι απλό, έπαιρνε πολύ χρόνο και πάντα μέσω της ‘Παπαφλεσσείου’ και πολιτικών εκβιασμών, ένας μικρός ανταρτοπόλεμος για να έχουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα. Έτσι φτιάχτηκε ο πρώτος ιστός των σχολείων, δηλαδή αμέσως μετά την Παλλήνη, ύστερα καταρτίσαμε το αρχικό σχέδιο της εισήγησης που το είχαμε καταθέσει στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ως επιτροπή υπό τον Νανάκο τον Παπαιωάννου, με τη συμβολή του Στ. Βασιλειάδη. Προέβλεπε σε κάθε νομό ένα κεντρικό σχολείο το οποίο θα είχε μαθητές από όλη την ευρύτερη περιφέρεια και για αυτό εφαρμόσαμε για πρώτη φορά τον θεσμό της σίτισης και μετά τα λεωφορεία τα οποία γίνονταν και ταξί. Και για όλα αυτά βρεθήκαμε πάλι στο μάτι του κυκλώνα εγκαλούμενοι διότι η κάθε περιφέρεια, κάθε δήμος, κάθε ένας που είχε εξουσία καπηλευόταν και δημιουργήθηκε το πρόβλημα των αναθέσεων, του χρηματισμού κάποιων εντός παρενθέσεως με νόμιμες δημοπρασίες, όπου τελικά αποδείχτηκε ότι δεν ήταν νόμιμες, κατασπαταλήθηκαν άπειροι πόροι, ακόμη τρέχουμε σε δικαστήρια και εγώ σαν μάρτυρας.

Πουλοπούλου:

Τα προβλήματα αφορούσαν τη σίτιση, τη μεταφορά και το σχολείο μεγάλης διδακτικής διάρκειας;

Γλυνιάς:

Το σχολείο μεγάλης διδακτικής διάρκειας αποτέλεσε το κόκκινο πανί για όλους, ήταν ανόητο, νόμιζαν ότι θα κρατούσαμε όλους τους δασκάλους 24 ώρες το 24άωρο μέσα στο σχολείο, ενώ βέβαια το ωράριο είναι μέχρι τις 15.30. Αν δείτε το πρόγραμμα εκείνης της εποχής, επειδή είχαν ευρύτατο χώρο - χρονικό ωρολογιακό χώρο ζυμώσεων από τα εργαστήρια τα τοπικά μέχρι το φαγητό. Το φαγητό δεν το βλέπαμε απλά εμείς ‘ελάτε να φάτε’, αλλά εμείς το βλέπαμε όπως το βλέπουν τώρα οι διατροφολόγοι, εναλλακτικά τρόφιμα, δημιουργική κουζίνα, τα ίδια τα παιδιά να δημιουργούν.

Είμαστε στο 1990-91, παράλληλα λοιπόν με τα ενδουπουργικά θέματα, βιβλία, προγράμματα, επιμορφώσεις, είχαμε και την αμιγή καλλιτεχνική δράση του Βασιλειάδη όπου πάλι στην κανονιστική απόφαση προβλέψαμε ότι το Κ.ΣΥ.Μ. Ε. θα ήταν ο τεχνικός

σύμβουλος των μουσικών σχολείων σε ό,τι αφορά την υλοτεχνική της υποδομή, αλλά κυρίως σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη των τεχνολογικών, την εισαγωγή του ευρυζωνικού δικτύου μουσικής πληροφορικής, όπου βέβαια εκεί υπέστη τα πάνδεινα και φυσικά δεν έγινε. Φανταστείτε τα μουσικά σχολεία να ήταν συνδεδεμένα με το σημερινό σύστημα - βέβαια τότε ήταν στα σπάργανα - με διαδίκτυο, τηλεδιασκέψεις.. Για παράδειγμα, σε ακριτικά σχολεία που δεν είχαν δασκάλους, πώς θα αναπληρωνόταν ο καθηγητής; με τηλεδιάσκεψη.

Εμείς δεν φτιάξαμε πρόγραμμα για να βολέψουμε τις επαρχίες, εμείς κάναμε πρόγραμμα, ξαναλέω ήταν στις αρετές του Βασιλειάδη, γιατί όπως ξέρετε δεν ασχολείτο με την πολιτική ο Βασιλειάδης καθαρά, αλλά στο βάθος ήταν κατεξοχήν πολιτικός νους. Υπήρχε το πρόβλημα της παλλαϊκής άμυνας της εποχής εκείνης των ακριτικών περιοχών, γιατί αν θα δείτε στον στρατηγικό χάρτη να μεν τα πρόσωπα αλλά και οι στοχεύσεις παίζουν σημαντικό ρόλο. Έτσι τα σχολεία γίνανε με προτεραιότητα στη Ρόδο, Μυτιλήνη, Κομοτηνή, Δράμα, Ξάνθη και δεν είχαμε κάνει για παράδειγμα στην Κόρινθο, στην Κρήτη (Ρέθυμνο), αλλά σε ακριτικές περιοχές. Αυτό έγινε γιατί υπήρχε μια σκέψη, δεν ήταν τυχαίο, το πρόβλημα της παλλαϊκής άμυνας, δηλαδή τι μπορεί να έχει ένας λαός σε αυτές τις περιοχές ως ενδιαίτημα πνευματικό; να έχει ένα κτήριο αντίστοιχο του Μεγάρου Μουσικής της Αθήνας και ένα εκπαιδευτικό προσωπικό ειδικών δεξιοτήτων το οποίο θα έφευγε από τα αστικά κέντρα και θα πήγαινε εκεί. Τους έλεγα εκείνο τον καιρό: «βρε παιδιά, Μαθηματικούς, Φιλολόγους κάνουμε, Μουσικούς κάνουμε; π.χ. Όμποε κάνουμε ; Βιολιά κάνετε; πρέπει να τα εφεύρετε, και αυτοί είναι οι άνθρωποι που υπάρχουν, δεν μπορείς να πας να τους εκπαιδεύσεις στα τριάντα τους και στα σαράντα τους. Παράλληλα οφείλω να πω ότι μια άλλη προσωπικότητα πνευματική η οποία μας υποστήριξε, και τον Στέφανο και μένα, ήταν ο Χρήστος Λαμπράκης ο οποίος ήταν πατριώτης μου Κρητικός και εκείνο τον καιρό έφτιαξε τον σύλλογο «Μουσηγέτης» το 1983 με πρόεδρο τον Ιωαννίδη και αντιπρόεδρο τον Κουρουπό και επισπεύδοντα εμένα, αλλά εγώ λόγω της ιδιότητας δεν μπορούσα να υπηρετώ δύο θεούς και να είμαι υπηρέτης δύο αφεντάδων. Ο «Μουσηγέτης» λοιπόν έκανε έρευνα αγοράς, πανελλαδική έρευνα αγοράς, εξέδωσε τα πορίσματά του τα παρουσιάσαμε στη Μεγάλη Βρετανία και πάνω σε αυτό στηρίξαμε την πολιτική ανάπτυξη της μουσικής. Παράλληλα αυτός τα χρησιμοποίησε για τη θεμελίωση του Μεγάρου Μουσικής και το 1988-89 άρχισε το

μέγαρο μουσικής που αναδείχθηκαν και τα προβλήματα σε σχέση με την Τράπεζα Κρήτης, αυτά είναι συμφυείς υποθέσεις..

Πουλοπούλου:

Οπότε σχετικά με αυτό που είπατε για την παλλαϊκή άμυνα, δημιουργήθηκαν τα μουσικά σχολεία στις ακριτικές περιοχές για να υπάρχει ένα πνευματικό ενδιαίτημα.

Γλυνιάς:

Να δημιουργήσουμε κύτταρα καλλιτεχνικά και μουσικά για να φτιάξουμε το σχολείο, όπως το είπαμε στην αρχή, της πολύτεχνης έκφρασης, όχι το σχολείο απλά εξειδικευμένο για τους μουσικούς της μουσικής ή της μουσικής για τους μουσικούς.

Πουλοπούλου:

Άλλωστε η παντεχνία του Βασιλειάδη αυτό ακριβώς πρεσβεύει.

Γλυνιάς:

Ναι σας είπα η παιδεία του μάς έδωσε τη δυνατότητα να υλοποιήσουμε με αυτόν τον τρόπο το όραμα. Φαντάζεστε να έχεις κάποιο πρόεδρο και μετά να έχει αντιρρήσεις γι' αυτό που θα κάνεις; Πρέπει πρώτα ο ίδιος να τα πιστεύει και να τα διακηρύττει και μετά να προχωράμε στην εφαρμογή.

Πουλοπούλου:

Πόσο σας επηρέασε στην κοσμοθεωρία σας για τη μουσική και την τέχνη, η προσωπική μέθεξι με τον Βασιλειάδη;

Γλυνιάς:

Και βέβαια, μα κοιτάζτε να δείτε, οι εν τω γεννάσθαι συμφύσεις πραγμάτων είναι, κάτι που ακόμα δεν το έχω ξεκαθαρίσει μέσα μου, δηλαδή με βρήκανε ή τους βρήκα; Ας τα πούμε και αυτά αφού σας αρέσουν! Πού γεννήθηκε ο Βασιλειάδης; Στο Παρανέστι Δράμας, δίπλα από την Δράμα ποια πόλη είναι; η Ξάνθη, ποιος γεννήθηκε στην Ξάνθη; ο Χατζιδάκις, ο Χατζιδάκις όμως ποια καταγωγή είχε; την Κρήτη. Το χωριό λοιπόν του Χατζιδάκι είναι δίπλα από το χωριό του παππού μου, ο Χατζιδάκις εν πολλοίς ήταν θείος μου. Οι παρέες οι πνευματικές που άνθισαν το 1976-77 όταν και εγώ ήρθα στην Αθήνα και τον βρήκα, είχαν διαμορφώσει ένα περιβάλλον αστικής ανάπτυξης για τη μουσική που είχε ξεπεράσει όλες τις μονοδιάστατες δράσεις και γνώσεις των επαρχιακών ωδείων. Τύχη αγαθή αλλά αυτοί οι Δάσκαλοι τους οποίους επέλεξα ήταν κορυφαίοι- και είναι από τα πλεονεκτήματα του εκπαιδευτικού ελληνικού συστήματος -

δηλαδή το να έχω δάσκαλο τον Γ. Ιωαννίδη πριν τον Κουτούμπο στα Θεωρητικά, τον Μιλτιάδη, που ήταν οι καλύτεροι της κρατικής ορχήστρας, τον Σίμωνα Καραά στην ελληνική μουσική. Η πράξις με τον Μανώλη Χατζημάρκο, τότε είχε έρθει και αυτός από Βόλο, ήταν πρωτοβάλης στον Άγιο Διονύσιο. Ο συγκρητισμός με όλους τους καλλιτέχνες που είχε ο Χατζιδάκις στο τρίτο Πρόγραμμα, ξαναλέμε ο Κουρουπός, ο Μαραγκόπουλος, οι κρηταγενείς καταβολές με τους Παξινοῦ-Μινωτή ήταν το 1975. Είχαν δημιουργήσει την αστική ανάπτυξη στο Ρέθυμνο (στον τόπο που γεννήθηκα) με όλες αυτές τις προσωπικότητες οι οποίες είναι δύσκολο να απαριθμήσω, τώρα θα μου πείτε μα εκεί είχαν βρεθεί; Ναι εκεί είχαν βρεθεί, π.χ. ο Κωνσταντινίδης έχτισε το Ξενία το βλέπαμε και λέγαμε τι είναι αυτό; Η ίδρυση του πανεπιστημίου Κρήτης, ο Γρηγόρης Σιφάκης, όλοι οι μεγάλοι μουσικοί του Ρεθύμνου, ο Μαμαγκάκης (γείτονας). Όλοι αυτοί είχαν δημιουργήσει και την παιδεία και την παιδιά, δηλ. το παιχνίδι του να συμφύρεσαι κυριολεκτικά και να συναγελάζεσαι και φυσικά και άλλα πράγματα, αλλά δεν είναι του άμεσου βιογραφικού. Λοιπόν όλα αυτά και φαντάζομαι κάποιες δεξιότητες λόγου και μουσικής έκφρασης μου δώσανε την δυνατότητα να μπορώ να σταθώ μπροστά στους μεγαλύτερους μου εκείνη την εποχή και να απολαύσω την εκτίμηση και του Νανάκου και του Βασιλειάδη και να μην υπάρξει αυτή η αλληλοϋπόβλεψη, δηλ. εσύ έχεις πολιτική εξουσία και μπορείς να σβήσεις και να γράψεις.. Φανταστείτε ότι ακόμα δεν έχω δημοσιεύσει βιογραφικό μου. Λοιπόν ξαναλέω είμαι ευγνώμων γιατί έτυχα της αποδοχής του Βασιλειάδη, είναι κάτι που ξέρει καλά και η οικογένειά του.

Πουλοπούλου:

Άρα επηρεαστήκατε λοιπόν και στη μουσική και στην τέχνη. Ποιες οι μαρτυρίες από την επαφή σας με το Βασιλειάδη, για το ήθος του Βασιλειάδη, τις σκέψεις του...;

Γλυνιάς:

Ήταν σοφός εκ σοφού σοφότερος, κανείς δεν γεννήθηκε από μόνος του, κανείς πρέπει να έχει οξυμένες τις κεραίες του για να πιάνει καλά, γιατί υπάρχουν και κακά έτσι; το μόνο κακό ήταν το φαγητό, εγώ και ο Στέφανος ...(γέλια)

Πουλοπούλου:

Υπάρχουν λοιπόν ντοκουμέντα, γραπτές πηγές από τις δράσεις του Βασιλειάδη; Υπάρχει αρχείο μαγνητοφωνήσεων του έργου του και πού;

Γλυνιάς:

Ναι στο Κ.ΣΥ.Μ.Ε., αν δεν το βρείτε εκεί, μη μείνετε μόνο στην δικιά μου μαρτυρία, πηγαίνετε στους: α) Χαψιάδου (πρώτη διευθύντρια του μουσικού σχολείου Παλλήνης), β) στα παιδαγωγικά πρακτικά, μελέτες, τι κρύβουν.. Και έλεγα πάντα γιατί δεν διαβάζετε τους προλόγους των παλαιότερων βιβλίων, είναι ολόκληρο φιλοσοφικό ντοκουμέντο. Τους προλόγους αυτούς καταθέσαμε στις επιτροπές, στην Unesco και στη συνθήκη της Χάγης με τον συγχωρεμένο τον Νομπέλ Αρμάνο και οι οποίες μπήκαν στην τελευταία διακήρυξη για τη μουσική της Unesco και την επιτροπή πολιτισμού της ευρωπαϊκής ένωσης και κανείς δεν το λέει, όσοι χρειάζονται να θέσουν το δάκτυλο επί τον τύπον των ήλων. Επίσης θα αναζητήσετε την Στέλλα Γεωργούλη (νυν σχολική σύμβουλο ΠΕ16 Ανατολικής Αττικής).

Λίγο πριν πεθάνει ο Βασιλειάδης με κάλεσε και μου είπε ότι: «ξέρεις έχω ένα μελάνωμα εδώ πέρα» κ.τ.λ., έκανα τον χαζό και σκεφτόμουν τι να κάνω.. Εκείνο τον καιρό έτυχε και μας ζήτησε (το ΙΣΜΕ) η διεθνής οργάνωση μουσικής παιδαγωγικής να γίνει ένα συνέδριο το 2003-2004 και είπα να γίνει εδώ στην Ελλάδα όπου τελικά έγινε και συγκεκριμένα στις εγκαταστάσεις του Νάκα στην Παιανία αφιερωμένο στον Στ. Βασιλειάδη. Ο Βασιλειάδης ήρθε και μίλησε προορατικώς εν όψει του επικείμενου θανάτου του, και ακόμη λόγω συγκίνησής μου δεν έχω καταφέρει να πάρω τη μαγνητοταινία, την έχει η Στέλλα Γεωργούλη, αξίζει να σας την εμπιστευτεί για να ακούσετε στη συνέχεια από το στόμα του όλες αυτές τις παρακαταθήκες. Είναι η τελευταία υποθήκη για το μέλλον της μουσικής. Εγώ και λόγω ηλικίας τα κουβαλάω σαν ενοχές, σε αυτό θα σας βοηθήσει η Στ. Γεωργούλη και μπορεί και η Ζεπάτου Βίκυ (μέλος του συμβουλίου της ένωσης μουσικής πανελλήνιας καθηγητών).

Το άλλο που θέλω να σας πω για την ένθεση του Βασιλειάδη στο πνευματικό πάνθεον της ελληνικής μουσικής σκέψης είναι ότι άφησε ανεξίτηλο στίγμα ως συνθέτης και για αυτό δεν έχει ασχοληθεί κανείς. Ο Βασιλειάδης αποτέλεσε μία από τις πηγές της νοηματοδότησης της συνθετικής σκέψης ειδικά με το γεγονός διότι ασχολείτο με τον ηλεκτρονικό ήχο που ήταν ένα παράγωγο προϊόν που εκείνο τον καιρό ήταν εν τω γεννάσθαι, δηλαδή για να βρεις ένα μαγνητόφωνο τότε ήταν πολύ δύσκολο. Έτυχε να έχουμε έναν γνωστό στην οδό Στουρνάρα που πηγαίναμε να ακούσουμε τα τελευταίας τεχνολογίας μαγνητόφωνα και τον τελευταίο αναλογικό ήχο της εποχής εκείνης με τα

ηλεκτροακουστικά ηχεία. Ο Βασιλειάδης λοιπόν υπήρξε πηγή σύλληψης της συνθετικής μέσσω της διαχωρίσεως του ηλεκτρονικού ήχου.

Εμάς δεν μας ενδιέφερε η μουσική ...ποτέ, και επειδή είχαμε τα ίδια χνώτα, εμάς μας ενδιέφερε η μουσικότητα, π.χ. εμάς δεν μας ενδιαφέρει πως έμαθες ποδήλατο, μας ενδιαφέρει πως είσαι ποδηλάτης και αγαπάς το ποδήλατο, δεν με ενδιαφέρει πώς τραγουδάς, με ενδιαφέρει ότι τραγουδάς, δεν με ενδιαφέρει πώς έμαθες την ιστορία της μουσικής, με ενδιαφέρει ότι ξέρεις την ιστορία της μουσικής. Μουσικότητα, αυτό ήταν κοινό δόγμα και βρεθήκαμε έτσι να το έχουμε, βέβαια το είχαν και άλλοι, εκείνο τον καιρό έτσι ήταν τα πράγματα, και φυσικά πάνω από όλους μέντορας ο Νανάκος και του Βασιλειάδη. Ο Νανάκος ήταν το λυσάρι μας και πνευματικά και ηθικά και συναισθηματικά και οικονομικά και ό,τι θέλετε, και όχι μόνο σε μας, απλώς εμείς γιατί κάναμε την δουλειά της 'λάντζας' ας πούμε... από την πολλή δουλειά δεν μας έβλεπαν τα σπίτια μας.

Για την υπόθεση της ανάγνωσης, ο ίδιος δεν το παραδεχόταν, επειδή ο Βασιλειάδης είχε σοβαρό πρόβλημα στα μάτια, αναγκάστηκε και του εφηύρα αναγνώστριες όπως την Αγνή Φραγκούλη, επιστρατεύσαμε την κόρη του Βίκη, κάποια άλλη που είχε προσφερθεί να βοηθήσει και άσκησε και χρέη γραμματείας, ήταν η κουμπάρα του, είχαμε τέτοιο επικουρικό προσωπικό. Όλα αυτά και τις ευχαριστίες σε αυτούς τα έχουμε στο πρώτο βιβλίο της Α' Γυμνασίου της α' έκδοσης το 1986. Και έτσι κατάφερε ο Βασιλειάδης να εποπτεύσει όλης της συγγραφικής και διορθωτικής και χειρωνακτικής ουσιαστικά δουλειάς, γιατί δεν ήταν λίγο.

Άλλο κεφάλαιο, κάποια στιγμή αποφασίζουμε πως σε κάθε παράγραφο, γραμμή βιβλίου όπου αναφερόταν λέξη που είχε μουσικό συμβολισμό, π.χ. το σκοτεινό ηχόχρωμα της σουρντίνας της τρομπέτας, τι θα πει σουρντίνα; Και λέμε άρα θα πρέπει να φτιάξουμε ένα ευρετήριο το οποίο να έχει τα ακουστικά παραδείγματα, νομίζω ότι αυτό το δουλέψαμε δύο χρόνια, πήραμε όλη την υπάρχουσα δισκογραφία της Γαλλικής εταιρίας....., της PHILIPS κ.τ.λ. και κόψαμε το κατάλληλο παράδειγμα σε 23 δευτερόλεπτα, και το θέσαμε σε 24 η 48 κασέτες.

Πουλοπούλου:

Αυτό το ευρετήριο και οι κασέτες υπάρχουν;

Γλυνιάς:

Ναι υπάρχουν, μάλιστα αργότερα το εκδώσαμε στον συνεταιρισμό καλλιτεχνών και ήταν ο Βασιλειάδης, θα τα βρείτε σε κάποια σχολεία γιατί αυτά μοιράστηκαν για τη βιβλιοθήκη των σχολείων μαζί με τις κασέτες στα βιβλία της Α΄, Β΄, και Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου (Βασιλειάδης, Νούτσος και Γλυνιάς), δυστυχώς δεν έχει ασχοληθεί κανένας αυτό το ηχογραφημένο υλικό να το μετατρέψουν σε C.D. Η Κ. Πολυμενοπούλου (σχολική σύμβουλος Π.Ε. Πειραιά) σίγουρα τα έχει μαζί με το βιβλιαράκι. Μόνο αυτό να αναγνωριζόταν από την ελληνική πολιτεία ως μνημείο σκέψης συνθετικής, ο Βασιλειάδης έπρεπε να καταταγεί μεταξύ των Αγίων, δεν υπάρχει πουθενά και ούτε θα υπάρξει, ξαφνικά γίναμε μέτοχοι και κάτοχοι της παγκόσμιας μικρομελωδικής έκφρασης, κωδικοποίησε τις μικρομελισματικές εκφράσεις της παγκόσμιας μουσικής σκέψης, που τελικά δεν είναι σκέψη, είναι έκφραση, αλλά για τον συνθέτη είναι σκέψη, δηλαδή συλλαβισμός στη μουσική. Γιατί όμως αυτό δεν το δίδαξαν οι μουσικοί; Ο Βασιλειάδης το δίδασκε, ο Σ. Καράς το δίδασκε, και για να τα βάλουμε σε μια ιεραρχία χρονική, ποιος είναι ο γεροντότερος και ποιος παρέλαβε την σκυτάλη; αλλά όπως σας έχω ήδη πει, για να παραλάβεις την σκυτάλη πρέπει να έχεις οξυμένες τις κεραίες.

Πουλοπούλου:

Άρα πριν από τον Βασιλειάδη υπήρξε κάποιος άλλος;

Γλυνιάς:

Ναι, ο Σίμωνας Καράς κατέλαμψε στον 20^ό αι., σχεδόν εκατό χρονών πέθανε, ασχολήθηκε αποκλειστικά με την ελληνική μουσική ο « Έλλην λόγος», ο λόγος όχι με την έννοια τη λεκτική, αλλά με την έννοια της αναλογίας, της συμμετρίας, έτσι υπάρχει ο μουσικός λόγος, όλα αυτά καταλήγουν στην μικρομελισματική έκφραση.

Ο Βασιλειάδης λοιπόν ως πρόεδρος επιτροπής συγγραφής των εκπαιδευτικών εγχειριδίων έσπασε το ρεκόρ μετά τον Καζαντζάκη δηλ. να κυκλοφορήσουν μέχρι και πέρυσι τα βιβλία αυτά σε 20.000.000 αντίτυπα βιβλία (Α΄, Β΄, Γ΄ γυμνασίου και Α΄ Λυκείου), μπορείτε για να πειστείτε να ρωτήσετε τον οργανισμό διδακτικών βιβλίων και το αντίστοιχο που έχει κάνει ο Καζαντζάκης με την ωδή στην Οδύσσεια.

Επόμενη ιστορία, παραμονές τις κυβέρνησης Μητσοτάκη (1990) διώχνουν τον Βασιλειάδη από την καλλιτεχνική επιτροπή, παραιτούμαι και εγώ σαν υπηρεσιακός, ξεγράφουμε τα σχολεία, αλλά σκεφτόμαστε το υλικό των βιβλίων που με κόπο είχαμε

συγκεντρώσει τι θα γινότανε, μάρτυρες ήταν πολλοί στο Κ.ΣΥ.Μ.Ε. όπου ‘κλαίγαμε’.. Να δείτε με τι σκληρά λόγια μίλησε για μας κάποιος Διονύσης Μελλάς, θα το βρείτε στα πρακτικά στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο βρείτε το, εκεί θα καταλάβετε τι πιέσεις δεχόταν ο Βασιλειάδης, αλλά να δείτε πώς τους νικήσαμε. Λοιπόν ήταν Ιούνιος η Ιούλιος του 1990; Με τον Δεσποτόπουλο υπουργό, ο Δ. Μελλάς ήταν σύμβουλος της Α΄θμιας στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Είχε φτιάξει το Ευμουσία ο Βασιλειάδης στη γειτονιά του με τη συνδρομή του Πέτρου του Μόραλη (Υπουργός Εργασίας) και του κοινοτικού ταμείου χρήματα, και λέγαμε αν αλλάξει κάτι καταστραφήκαμε, και τι θα γίνουν τα βιβλία; Αυτό μας έκαιγε, δηλ. βιβλία, επιμόρφωση, συνοδευτικό υλικό, όλο αυτό το κεφάλαιο. Και γίνεται πρόεδρος στο Παιδαγωγικό ο Μπαμπινιώτης Γιώργος, εγώ ήμουν ακόμα αποσπασμένος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, με παίρνει ο Γιάννης Σκορδίλης και μου λέει: «έλα να σου πω, ήρθε καινούργιος πρόεδρος», πραγματικά παίρνουμε τη μοτοσυκλέτα (Suzuki 400) εγώ και ο Βασιλειάδης και πάμε στο Παιδαγωγικό τότε στην Αγ. Παρασκευή, παράλληλα ήταν εκεί και ο Σκορδίλης και ο Αδαμόπουλος σεβαστοί και αρκετά χρόνια μεγαλύτεροι. Ρώτησα τι έγινε; Λέει: «σας θέλει ο Μπαμπινιώτης», μπαίνουμε στο γραφείο του και βλέπουμε και εμείς έναν γελαστό, εγκάρδιο, και περιχαρή Μπαμπινιώτη. «Τι κάνεις Στέφανέ μου;» ρώτησε, εγώ με τη σειρά μου του λέω: «κ. Πρόεδρε μας καλέσατε;», «Ναι μου λέει», «για τα βιβλία ε;» «Ναι μου απαντάει, τι πρέπει να κάνουμε;» «Οφείλουμε κάποια κείμενα, εσείς θα μου πείτε», άρχισε ο Στέφανος να εξηγεί, κατάλαβα όμως ότι οι δύο τους κάπου γνωριζόντουσαν, πράγμα που δεν ρώτησα ποτέ..για να μην σας τα πολυλογώ μας λέει ο Μπαμπινιώτης: «ακούστε να δείτε, εδώ γίνεται πόλεμος για τα βιβλία σας,όλοι τα κατακρίνουν», και εμείς αρχίσαμε να απολογούμαστε,και μας λέει: «επειδή η γλώσσα σας είναι ελληνική, βρείτε τρόπο να συντμήσετε τα βιβλία σας από 500 σε 120 σελίδες και τα βιβλία θα παραμείνουν». Και έτσι λοιπόν με την απόφαση του Μπαμπινιώτη, εγώ, ο Βασιλειάδης, ο Κανάρης και η Φραγκούλη συντμήσαμε και φτάσανε στα 20.000.000, βέβαια μου κάνανε την τιμή πάλι να μου έχουν αναθέσει τον συγγραφικό συντονισμό.

Λόγω λοιπόν της μεγάλης εκτίμησης προς τους προκατόχους μας και τους δασκάλους μας συμφωνήσαμε με τον Βασιλειάδη να μη γράψουμε τα ονόματά μας μπροστά στα βιβλία, ανοίζτε τα βιβλία και θα δείτε, δεν έχουν στο εξώφυλλο τα ονόματά μας.

Πουλοπούλου:

Και η συγγραφή των βιβλίων βασίστηκε σε ποια φιλοσοφία;

Γλυνιάς:

Συμπυκνώσαμε και συσσωρεύσαμε μια γνώση, αλλά δεν τα βρήκαμε εμείς, τι συγγραφείς είμαστε εμείς για να ξαναπούμε π.χ. για την Αρχαία ελληνική μουσική και γι' αυτό στο βιβλίο της Α' Λυκείου επιλέξαμε να ενθέσουμε αυτούσια τα κείμενα τα πρωτογενή και να κάνουμε εμείς κάποιους σχολιασμούς περαιτέρω στο βιβλίο του καθηγητή όπως ήταν. Στο βιβλίο δε της Α' Γυμνασίου το γράφουμε και το λέμε στα παιδιά πως εν γνώσει μας χρησιμοποιούμε κάπως δύσκολες λέξεις όχι για να σας δυσκολέψουμε, αλλά για να σας δώσουμε τη δυνατότητα να συζητήσετε αυτές τις λέξεις ή τα ονόματα τα οποία ενθέτουμε με σκοπό να βελτιώσετε το γνωστικό σας γίγνεσθαι.

Πουλοπούλου:

Ευχαριστούμε θερμά για τη λεπτομερή καταγραφή και τη σημαντική μαρτυρία σας για την προσωπικότητα και την εν γένει συμβολή του Στέφανου Βασιλειάδη στην εκπαίδευση και την ίδρυση των Μουσικών Σχολείων.



Όψεις του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας